

ΖΗΣΙΜΟΥ ΣΙΔΕΡΗ

ΟΜΗΡΟΥ
ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1977

19490

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Α - Ω

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπό τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

‘Η είσαγωγή και τά σχόλια είναι τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητῆς ΤΡΙΑΝΤ. Ι. ΔΕΛΗ.
‘Η δρθογραφική προσαρμογή τῆς μεταφράσεως ἐγινε ἀπό τὸν Γεν. Ἐπιθ/τὴ
Κ. ΜΙΚΡΟΥΔΗ.

ΖΗΣΙΜΟΥ ΣΙΔΕΡΗ

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

A - Ω

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1977

E I Σ A Γ Ω Γ H

Τά όμηρικά ποιήματα και ό κόσμος πού άντιπροσωπεύουν

Τά όμηρικά έπη, τά άρχαιότερα λογοτεχνικά κείμενα του Έλληνικού και του Ευρωπαϊκού πνεύματος, δίνουν σ' έμας ζωντανή εικόνα της ζωής των μυκηναϊκών χρόνων. Οι αιώνες άπό το 1580 ως το 1200 π.Χ. συμπίπτουν μέ την άκμή του μυκηναϊκού πολιτισμού, πού είναι μιά πρώτη έξαρση, μιά πρώτη λάμψη του Έλληνικού πνεύματος. Τή ζωή αυτών των χρόνων, και μάλιστα τήν άνακτορική και τήν πολεμική, παρουσιάζουν τά έπη.

Μέχρι τό δεύτερο μισό του 19ου αιώνα μ.Χ. τίποτα δέν ήταν γνωστό γιά τόν πολιτισμό αύτό έκτός άπό τά πληροφοριακά στοιχεία πού έδιναν τά έπη ή οι παλαιοί θρύλοι γιά κάποιους δυνατούς βασιλεῖς. Τό καλοκαίρι ομως του 1876 ο Γερμανός Έρρικος Σλήμαν (H. Schliemann 1822-1890) μέ τίς θεαματικές άνασκαφές του στό λόφο των Μυκηνών έδειξε πώς ή ιερή του πίστη στήν άλληθεια των όμηρικών ἐπῶν δέν ήταν μάταιη. "Ο, τι μέχρι τότε φαινόταν μύθος και πλάσμα τής ποιητικῆς φαντασίας του Όμηρου έγινε πραγματικότητα άπτη. Τά όμηρικά ποιήματα βρήκαν τό ιστορικό τους ίπόστρωμα και οι παλαιοί θρύλοι πήραν ίπόσταση".

"Από τήν άφετηριακή έκείνη χρονολογία πέρασε ένας διάσκληρος αιώνας (1876-1976) και οι άνασκαφές συνεχίζονται μέ ένθουσιασμό στίς Μυκῆνες και άλλοι φέρνοντας σέ φως κάθε τόσο και νέα εύρήματα: τείχη μεγαλοπρεπή, άνακτορικά συγκροτήματα μέ καταπληκτική διαρρύθμιση του χώρου, έργα ίδρυντικά και άδοποιάς, τάφους θολωτούς ή λαξευτούς, κτερίσματα (νεκρικά άφιερώματα), έργα ζωγραφικῆς, κεραμικῆς, γλυπτικῆς, μεταλλοτεχνίας, όπλουργίας, έλεφαντουργίας κ.ά.

Τό μέγιστο κέντρο του μυκηναϊκού κόσμου είναι οι Μυκῆνες, σπουδαία μνημεία του μυκηναϊκού πολιτισμού.

‘Η πύλη τῶν λεόντων, σύμβολο τῆς δυνάμεως τῶν βασιλέων, τά λείψανα τῶν ἀνακτόρων τῶν ισχυρῶν ἡγεμόνων, ὁ μεγάλος θολωτός τάφος, πού εἶναι γνωστός ως «Θησαυρός τῶν Ἀτρειδῶν», οἱ δύο περίβολοι μέ τούς λακκοειδεῖς τάφους καὶ τό πλήθος τῶν χρυσῶν κτερισμάτων, ὅλα αὐτά δικαιώνουν τὸν παλαιό χαρακτηρισμό πώς οἱ Μυκῆναι ἦσαν πολύ χρυσεῖς. Στή διπλανή Τίρυνθα σώζονται τά θαιμάσια τείχη καὶ τά ἀνακτορικά ὑπόλειμματα.

‘Η Πύλος εἶναι τό δεύτερο μυκηναϊκό κέντρο. Τό ἀνάκτορο τοῦ Νέστορα ἐπισημάνθηκε στό λόφο τοῦ Ἐγγλιανοῦ ἀπό τὸν ἀρχαιολόγο Κ. Κουρούνιώτη καὶ ἀποκαλύφθηκε πλήρως ἀπό τὸν Carl Blegen. Οἱ θησαυροί πού βρέθηκαν ἔκει εἶναι ἐφάμιλλοι πρός τοὺς ἀργολικούς.

Τρίτο κέντρο εἶναι ἡ Σπάρτη. ‘Η ἀνασκαφική ὄμως ἐργασία δέν ὀλοκληρώθηκε ἀκόμα, οὕτε τό ἀνάκτορο τοῦ Μενελάου ἥρθε σέ φᾶς. ‘Η εὑρεση δύο χρυσῶν κυπέλλων στό Βαφεῖο τῆς Λακωνίας δημιουργεῖ πολλές ἐλπιδοφόρες προοπτικές. Ἀνασκαφικά εύρήματα ἔχουμε ἀκόμη στήν ‘Αττική, στή Βοιωτίᾳ, ὅπου τό ἀνάκτορο τοῦ Κάδμου, στή Θεσσαλίᾳ, ὅπου ἡ Ἰωλκός ἀποτελεῖ τό βορειότερο μυκηναϊκό κέντρο, στήν Τριφυλίᾳ κ.ἄ.

Φορεῖς αὐτοῦ τοῦ θαιμάσιου πολιτισμοῦ ἦταν οἱ Ἀχαιοί, γιά τοὺς ὁποίους γνωρίζουμε πώς ὅχι μόνο δέν κατέστρεψαν τὸν προηγούμενο — προελληνικό — πολιτισμό, ἀλλ’ ἀντίθετα δέχτηκαν ὅσες ἐπιδράσεις ἦταν γόνιμες. Ἐπιδράσεις ἀκόμη, καὶ μάλιστα σέ μεγάλη κλίμακα, δέχτηκαν ἀπό τή μινεική Κρήτη. ‘Η εἰκόνα πού ἔχουμε ἀπό τίς ἀνασκαφές φαίνεται πώς ἀνταποκρίνεται καὶ στήν πολιτική διάρθρωση τοῦ μυκηναϊκοῦ κόσμου. ‘Η χώρα ἦταν μοιρασμένη σέ τέσσερα ἢ πέντε βασίλεια, ἀντίστοιχα πρός τά μεγάλα ἀνάκτορα: Μυκῆνες-Τίρυνθα, Πύλος, Σπάρτη, Θήβα-Ορχομενός, Ἰωλκός. Στήν κορυφή τῆς κοινωνικῆς πυραμίδας είναι ὁ βασιλιάς, πού ἀσκεῖ πολιτική, στρατιωτική καὶ δικαστική ἔχουσιά. Στή βασιλική δικαιοδοσία ὑπάγεται καὶ ἡ ρύθμιση τῆς ἀγροτικῆς, κτηνοτροφικῆς, βιοτεχνικῆς δραστηριότητας. Χαρακτηριστικό εἶναι πώς ὁ βασιλιάς δέν ταυτίζεται οὕτε μέ τό θεό, ὅπως στήν ἀνατολή, οὕτε κάν μέ τόν ἀρχιερέα.

Αὐτό λοιπόν τόν κόσμο τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, πού στέκεται μπρός μας βουβός μέ τά τόσα του μνημεῖα, ἔρχονται νά ἀναστήσουν τά ὁμηρικά ἔπη.

Οι Άχαιοι στό ἀπόγειο τῆς δυνάμεώς τους γύρω στό 1200 π.Χ., ἐπωφελούμενοι ἀπό κάποιες ἀδυναμίες τῶν Χετταίων, ἐπιχείρησαν μιά μεγάλη ἔξοδο στά βορειοδυτικά παράλια τῆς Μ. Ασίας, μέ σκοπό τή διάνοιξη νέων ἐμπορικῶν ἀγορῶν. Είναι ή γνωστή ιστορία τοῦ Τρεψικοῦ πολέμου. Γνωρίζουμε βέβαια πώς ἡ Τροία ἔπεσε ύστερα ἀπό ἐπίπονη καὶ μακρόχρονη πολιορκία. Ἀπό τις ἀνασκαφές ὅμως, πού ἔκανε ἐκεῖ ὁ γνωστός ἀπό τις Μυκηνες Ἐρ. Σλῆμαν, δέν προέκυψε πώς οἱ "Ελληνες μπόρεσαν νά δημιουργήσουν ἐκεῖ ἐγκατάσταση.

Η πολεμική αὐτή περιπέτεια λύγισε τόσο τή δύναμη τῶν Άχαιῶν, πού δέν κατόρθωσαν νά ἀντέξουν στόν οἰκονομικό ἀποκλεισμό, πού τούς ἐπέβαλαν «οἱ Ἰαοὶ τῆς Θάλασσας», καί στήν πίεση τῆς καθόδου τῶν Δωριέων, οἱ ὄποιοι διέθεταν ὄπλισμό ἀπό σίδερο. Οἱ δημιουργοί τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ πῆραν τόν πικρό δρόμο τῆς διασπορᾶς πρός τά νησιά τοῦ Αἴγαιου καί τά μικρασιατικά παράλια. Τήν πτώση τῶν μυκηναϊκῶν ἀκροπόλεων ἀκολούθησαν σκοτεινοί αἰῶνες φτώχειας καί βίας. Ή γραμμική γραφή τῶν Μυκηναίων ξεχάστηκε ὀλοσδιόλου.

Κοντά στά τέλη τοῦ 8ου αἰώνα π.Χ. είχε συντελεστεῖ ἡ ἐγκατάσταση τῶν μεταναστῶν στή νέα πατρίδα. Νέες πόλεις σχηματίστηκαν καί συνεχῶς δέχονταν πληθυσμούς ἀπό τά διάφορα μέρη. Τά κυριότερα μεταναστευτικά ρεύματα ξεκινοῦν ἀπό τήν Αττική καί τήν Πύλο. Μέ τήν αὐγή τοῦ 8ου αἰώνα π.Χ. ἡ νέα ἡγετίδα τάξη, πού δημιουργήθηκε σιγά-σιγά, ἀποκτᾶ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ τῆς, τῆς καταγονῆς τῆς. Ζωντανή μένει μάσα τους ἡ ἀνάμνηση τοῦ Μυκηναϊκοῦ παρελθόντος. Τιμοῦν τούς μυκηναϊκούς ἥρωες, δίνουν ὄνόματα παλιά στούς βασιλεῖς τους, διατηροῦν τούς προγονοίους θρύλους καί μύθους. Χωρίς νά τό καταλάβουν δένονται μεταξύ τους ὅλο καί πιο σφιχτά, γιατί τό παρελθόν είναι ὁ συνδετικός κρίκος. Ή εὐημερία τούς δίνει τή δυνατότητα νά ὀργανώσουν μεγαλοπρεπεῖς ἑορτές. Σ' αὐτή τήν ἐποχή ζεῖ ὁ "Ομηρος".

Αοιδοί καί ραψωδοί

Πολύ πρίν ἀπό τόν "Ομηρο, στά τελευταῖα μυκηναϊκά χρόνια, ἄρχισαν νά ἐμφανίζονται τά πρῶτα δείγματα τραγουδῶν, πού θέμα τους είχαν κάποια ἥρωικά κατορθώματα μᾶς ἔνδοξης περασμένης ἐποχῆς. Ἡταν ἔνα είδος λαϊκῆς ποιήσεως. Ἀνάλογη ποίηση γιά τούς κλέφτες καί τούς ἀρματολούς δημιουργήσε ὁ λαός μας στήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας.

Μέ τόν καιρό τά αὐτοσχέδια αὐτά ποιήματα πέρασαν ἀπό τό ἀνώνυμο πλῆθος σέ κάποια προικισμένα μέ ίκανότητα συγκινήσεως καί ἐκφράσεως ἄτομα. Ἡ ταν οἱ ἀοιδοί. Στήν Ὀδύσσεια συναντᾶμε δύο ἀοιδούς, τό Δημόδοκο στό νησί τῶν Φαιάκων καί τό Φήμιο στήν Ἰθάκη. Οἱ ἀοιδοί μέ τή συνοδεία τῆς κιθάρας ἔψαλλαν διάφορα ἡρωικά ἐπεισόδια. Τά ἐπεισόδια αὐτά ὁ ἀοιδός (ἀείδω = ψάλλω, τραγουδῶ) τά ἐπέλεγε μόνος του ἢ τοῦ τά ζητοῦσαν οἱ ἀκροατές του, ὥπως στό ⑥ 487 κ.ἔ. ὅπου ὁ Ὀδυσσέας ζητᾶ ἀπό τό Δημόδοκο νά τοῦ τραγουδήσει γιά τό δούρειο ἵππο.

Ἡ θέση τῶν ἀοιδῶν στήν προομητική κοινωνίᾳ ἦταν σημαντική. Θεωροῦνταν πρόσωπα θεόπνευστα, εἶχαν μεγάλο κύρος καί ἔμεναν συνήθως στά ἀνάκτορα τῶν βασιλέων, ὅπου καί ἔκαναν τίς μουσικοποιητικές τους ἐκτελέσεις. Στά μεταμυκηναϊκά χρόνια εἶναι βέβαιο πώς οἱ ἀοιδοί τραγουδοῦσαν καί μπροστά στό λαό. Συχνά ἦσαν τυφλοί, γιατί τοῦτο τό πάθημα δέν τούς ἄφηνε νά ἀσκήσουν κάποιο ἄλλο ἐπάγγελμα. Ὁ θρύλος ὅτι ὁ Ὄμηρος ἦταν τυφλός ξεκινάει ἀπ' ἐδῶ. Ἀλλ' αὐτό θεωρεῖται σήμερα ἐντελῶς ἀπίθανο.

Πίσω ἀπό τό ἔτοιμο ὑλικό, πού παρουσίαζαν οἱ ἀοιδοί στό κοινό τους, κρύβεται ἔνα ἀπέραντο πλῆθος ἀπό θρύλους καί μυθολογήματα. Τό διάσπαρτο αὐτό ὑλικό, πού ἦταν ἄχρονο καί ἀπρόσωπο, σιγά-σιγά ὀργανώθηκε σέ κύκλους — τρωικός, ἀργοναυτικός, θηβαϊκός κ.λ.π. — καί πήραν κάποια σειρά οἱ γενεαλογικοί κατάλογοι: Ἀρκείσιος-Λαέρτης-Οδυσσέας-Τηλέμαχος. Αὐτό βέβαια δέν ἔγινε τόσο εύκολα. Χρειάστηκαν αἰδηνες.

Οἱ ἀοιδοί ἔπαιρναν τήν τέχνη τῆς ἀπαγγελίας καί τούς στιχουργικούς κανόνες (δακτυλικό ἔξαμετρο, τομές) ἀπό τό στόμα τῶν πατέρων τους, οἱ ὁποῖοι τούς μεταβίβαζαν ἐπίσης καί ὅσες συνθέσεις εἶχαν γίνει ἀπό τούς ἴδιους ἢ τούς ὄμοτέχουνος τους. Οἱ ἀοιδοί κρατοῦσαν στήν ισχυρή τους μνήμη τό ἔτοιμο ὑλικό καί τό πλούτιζαν μέ δικά τους σχεδιάσματα, πολλαπλασιάζοντας τήν προφορική ἐπική παράδοση. Ἔτσι ἔχηγεῖται γιατί στά ὄμηρικά κείμενα διακρίνουμε δύο πολιτιστικά στρώματα: τό ἔνα εἶναι τῆς ἐποχῆς τῶν ἡρώων (μυκηναϊκή), τό ἄλλο εἶναι τῆς ἐποχῆς τῶν νεώτερων ἀοιδῶν (γεωμετρική). Τή μνημονική ἐργασία πολύ διευκόλυνε: α) ἡ σταθερή ἐπανάληψη ὄρισμένων τυπικῶν σκηνῶν γεύματα, ὑποδοχή ζένου, θυσία, ἀναχώρηση πλοίου, μονομαχία, β) ἡ χρήση τυποποιημένων φράσεων, γ) ἡ ἐπανάληψη μέ τά ἴδια ἀκριβῶς λόγια ὄρισμένων διατάγων.

Οἱ ραψῳδοί εἶναι οἱ διάδοχοι τῶν ἀοιδῶν. Δέν τραγουδᾶνε πιά, ἀλλ' ἀπαγγέλλουν κρατώντας στό δεξί τους χέρι ἔνα ραβδί. Δέν μποροῦμε νά

προσδιορίσουμε χρονικά πότε άντικατέστησαν τούς άοιδούς. Φαίνεται πώς ή απαγγελία καθιερώθηκε σέ χρόνους μεταγενέστερους λόγω τής άναγκης νά παρουσιάζονται στίς έορταστικές συγκεντρώσεις ποιήματα μέ μεγάλο μῆκος ἀπό όμάδα ἐκτελεστῶν.

Ο "Ομηρος ἄσκησε τό ἐπάγγελμα τοῦ ραψῳδοῦ. Γιά τό πρόσωπό του δέν ξέρουμε τίποτα ἄλλο, παρά μόνο πώς ἦταν "Ελληνας τῆς Ἰωνίας καί ἔζησε στῇ Σμύρνη ἡ τή Χίο, ὅπου καί δοξάστηκε.

Η θέση τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν στὴν ἐλληνική παιδεία

Τά δύο ὁμηρικά ἔπη, ἡ Ἰλιάδα καὶ ἡ Ὀδύσσεια, διαδόθηκαν πολὺν ρωρίζ μέ τήν ἀπαγγελία πρῶτα καί τή γραφή ὑστερα, καί ἔγιναν ἀποδεκτά πανελληνίως ὡς καλλιτεχνικά ἀριστουργήματα. Ἀλλά πέρα ἀπό τήν καλλιτεχνική ἀξία, γιά τούς ἀρχαίους "Ελληνες τά ποιήματα αὐτά είχαν καί ἀξία ἐθνική καί θρησκευτική. Γιατί μέσα τους ἔκλειναν ὅλη τή γεμάτη αἷμα καί μεγαλεῖο ἴστορια τους, περιέγραφαν τούς ἥρωες καί τή συμπεριφορά τους, εἰκόνιζαν τούς θεούς τους. Γιά τούς ἀρχαίους "Ελληνες τά ὁμηρικά ἔπη ἦταν ἡ βίβλος τους.

"Οταν τὸν στ' αἱώνα οἱ πόλεις ἄρχισαν νά ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἀγωγή τῶν πολιτῶν τους, τά ὁμηρικά ἔπη μπήκαν στό πρόγραμμα τῶν ἔορταστικῶν ἐκδηλώσεων, ὅπου οἱ ραψῳδοί συναγωνίζονταν ποιός νά κάνει τήν καλύτερη ἐκτέλεση (Αθήνα-Συνρακούσες). Τήν ἵδια ἐποχή τά ὁμηρικά κείμενα ἔγιναν σχολικό ἀνάγνωσμα καί ἀξίζει ἐδῶ νά σημειωθεῖ πώς ἀπό τότε ἡ διδασκαλία τους στά σχολεῖα ποτέ δέ σταμάτησε μέχρι σήμερα. Στίς ἄρχες τοῦ ε' αἰώνα π.Χ. τόση ἦταν ἡ διάδοση καί ἡ δημοτικότητα τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων σ' ὀλόκληρο τόν Ἐλληνικό κόσμο, πού ἔστησαν στήν Ὁλυμπία ἀνδριάντα τοῦ Ὄμήρου.

Η πνευματική ζωή τῆς χώρας διαμορφώνεται κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ Ὄμήρου. Οἱ τέχνες, καί ἰδιαίτερα ἡ ἀγγειογραφία, ἀντλοῦν τά θέματά τους ἀπό τὸν Ὄμηρο. Ἀπό τὸν ἵδιο ποιητή εἶναι ἐπηρεασμένη βαθύτατα ὀλόκληρη ἡ μεθοδηρική ποίηση — ἐπική, λυρική, τραγική — καί ὡς ἔνα σημεῖο καί ἡ πεζογραφία. Γι' αὐτή τήν καθοριστική ἐπίδραση τοῦ Ὄμήρου πάνω στή σκέψη καί τό χαρακτήρα τῶν Ἐλλήνων μιλοῦν δύο κορυφαῖοι πνευματικοί ἄνθρωποι τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ Πλάτωνας καί ὁ Αἰσχύλος. Ο δεύτερος παραδέχεται πώς οἱ τραγῳδίες του εἶναι «Τεμάχη* τῶν

* μεγάλα κομμάτια

«Ομήρου μεγάλων δείπνων» και ό πρωτος διακηρύσσει πώς «όλοκληρη τήν Έλλάδα ἔχει ἐκπαιδεύσει αὐτός ὁ ποιητής».

Στούς Ἀλεξανδρινούς χρόνους τά δόμητρικά κείμενα μελετήθηκαν συστηματικά ἀπό τούς φιλολόγους και σχολιάστηκαν. Τότε ἔγινε και ἡ διαιρεσή τους σέ 24 κεφάλαια, πού ὅντομάστηκαν ραψωδίες. Κάθε ραψωδία τῆς Ὀδύσσειας χαρακτηρίστηκε μ' ἓνα μικρό γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου (α, β, γ... ω), ἐνῶ οἱ ραψωδίες τῆς Ἰλιάδας πῆραν κεφαλαῖα γράμματα (Α, Β, Γ... Ω).

Στή Ρόμη ἀργότερα τά δόμητρικά κείμενα ὅχι μόνο διδάσκονται στά σχολεῖα ἀπό τό πρωτότυπο, ἀλλά και ἐπηρέαζουν ὅλη τή λογοτεχνική παραγωγή. Μνημονεύουμε τήν Αἰγεάδα τοῦ Βιργιλίου, ποίημα ἀντίστοιχο πρός τήν Ὀδύσσεια, πού πήρε μοναδική θέση στό δυτικό πολιτισμό. Ἀπό τήν ἀναγέννηση καὶ δᾶθε ἡ παρουσία τοῦ Ὀμήρου σ' ὅλα τά ἀνθρωπιστικά σχολεῖα θεωρεῖται ἀπαραίτητη.

Δομή καὶ περιεχόμενο τῆς Ὀδύσσειας

Η Ὀδύσσεια, πού είναι τό δεύτερο καὶ τό νεώτερο ὄμηρικό ἔπος, ἔχει ώς θέμα τής ἓνα οἰκογενειακό δράμα μέ τήν ἀκόλουθη σύνθεση: ἔνας πολεμιστής, ὕστερα ἀπό μακρόχρονη ἀπουσία στά ξένα, ἐπιστρέφει στήν πατρίδα, πού βρίσκει τή γυναίκα του κυκλωμάνη ἀπό μνηστήρες πού κατατρώγουν τήν περιουσία καὶ ἀτιμάζουν τό σπίτι. Γίνεται ὁ ἀναγνωρισμός τῶν δύο συζύγων καί, μετά ἀπό σκληρό ἀγώνα ἔχοντώσεως ὅλων τῶν μνηστήρων, πραγματοποιεῖται ἡ ἀποκατάσταση τοῦ ζεύγους στήν οἰκογενειακή ἑστία. Ὁ κεντρικός αὐτός θεματικός πυρήνας τοῦ ἔπους συμπληρώνεται α) μέ ὑλικό παρμένο ἀπό τόν κύκλο τῶν «νόστων», δηλαδή τῶν θρύλων πού σχετίζονταν μέ τήν ἐπάνοδο τῶν ἥρωών τῆς Τρωικῆς ἐκστρατείας στήν πατρική γῆ καὶ β) μέ περιπέτειες καὶ ναυτικούς μύθους, οἱ ὅποιοι ἀφθονοῦσαν στήν Έλλάδα τότε καὶ ιδιαίτερα στήν Κρήτη. Διακρίνονται δηλαδή στό ὑλικό τῆς Ὀδύσσειας τρία στοιχεῖα: μιά μυθιστορία τοῦ ζενιτεμένου, τούς νόστους τῶν ἥρωών, φανταστικές διηγήσεις καὶ μύθους.

«Ολο αὐτό τό ὑλικό είναι συγκεντρωμένο στερεά γύρω ἀπό τόν κεντρικό ἥρωα (ἀναζήτηση-νόστος) ἔτσι, ὡστε νά ἔχασφαλίζεται ἡ συνοχή τοῦ μύθου. Αὐτό ἔχει ώς ἀποτέλεσμα νά διατηρεῖται ἀμείωτο τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατῆ-ἀναγνώστη.

Η δράση στήν Ὀδύσσεια συμπυκνώνεται μέσα σέ σαράντα ἡμέρες,

ἐνῶ οἱ περιπλανήσεις τοῦ ἥρωα ἀπλώνονται σέ δέκα χρόνια. Θεματικά τά
ἰστορούμενα ὀργανώνονται σέ τρεῖς κύκλους χρόνου. Ὁ πρῶτος κύκλος
περιέχει τά ἐπεισόδια τῶν δύο πρώτων χρόνων, ἀπό τὴν Τροία μέχρι τῆ
Θρινακία· ὁ δεύτερος κύκλος περιέχει ὅσα συμβαίνουν στό νησί τῆς Κα-
λυψῶς στά δόκτω ἐπόμενα χρόνια παρά σαράντα ἡμέρες· ὁ τρίτος κύκλος
περιέχει τά γεγονότα ἀπό τό νησί τῆς Καλυψῶς ὡς τὴν Ἰθάκη καὶ κρα-
τάει σαράντα ἡμέρες.

‘Ο ποιητής τῆς Ὀδυσσείας ἀνέτρεψε τή χρονογραφική αὐτή σειρά, πού
παρουσιάζουν οἱ κύκλοι, καὶ κάνοντας ἐπανάσταση στή δομή ὑπέταξε τό
ποιητικό παρελθόν στό ποιητικό παρόν, δηλαδή ἔμπασε τόν πρῶτο καὶ
τό δεύτερο κύκλο μέσα στόν τρίτο. Τά δέκα χρόνια παρά σαράντα ἡμέρες
ἐγκιβωτίστηκαν μέσα σ’ αὐτές τίς σαράντα ἡμέρες. Ἔτσι ἀπό τόν ποιητή
δίνονται μόνο οἱ τελευταῖς περιπέτειες τοῦ ἥρωα, πού ἀπαρτίζουν τόν
τρίτο κύκλο, ἐνῶ τίς προηγούμενες περιπέτειες παρουσιάζει μόνος τού ὁ
‘Οδυσσέας μπρός στή συγκέντρωση τῶν Φαιάκων στό ἀνάκτορο τοῦ
Ἀλκίνοον.

Τό περιεχόμενο τῆς ‘Οδύσσειας είναι στά κύρια ση-
μεῖα του ἀπλό καὶ χωρίζεται σέ τρία μέρη. Κάθε μέρος ἔχει ἔνα κεντρικό
θέμα, γύρω ἀπό τό ὅποιο πλέκεται ἔνα σύνολο ἀπό περιπέτειες καὶ ἐπει-
σόδια. Τό πρῶτο κεντρικό θέμα είναι ἡ ἀποδημία τοῦ Τηλέμαχον, τό δεύ-
τερο θέμα είναι οἱ περιπλανήσεις τοῦ ‘Οδυσσέα, τό τρίτο θέμα είναι ἡ
ἐκδίκηση τοῦ ‘Οδυσσέα.

α) Τηλεμάχεια (α-δ): ‘Ο ‘Οδυσσέας γυρίζοντας ἀπό τὴν
Τροία στήν Ἰθάκη συνάντησε ἐμπόδια καὶ είχε περιπέτειες. Κάποτε ἔφθα-
σε στό νησί τῆς Καλυψῶς, ἡ ὁποία γιά πολλά χρόνια δέν τόν ἄφηνε νά
γυρίσει στήν πατρίδα του. Στό διάστημα αὐτό πολλοί μνηστῆρες, πιστεύον-
τας ὅτι χάθηκε πιά ὄριστικά ὁ ‘Οδυσσέας, ζητοῦν σέ γάμο τήν Πηνελόπη
καὶ κατατρώγουν τή βασιλική περιουσία. Ὁ γιός τοῦ ‘Οδυσσέα Τηλέμαχος
στενοχωρημένος ἀπ’ ὅσα συμβαίνουν στό σπίτι του βγαίνει, μέ τή συμβούλη
τῆς Ἀθηνᾶς, σέ ταξίδι ἀναζητήσεως πληροφοριῶν. Πρῶτα πηγαίνει στήν
Πύλο, ἐπειτα στή Σπάρτη, ὅπου μαθαίνει πώς ὁ πατέρας του ζεῖ.

β) Περιπλανήσεις ‘Οδύσσεια (ε-μ): Οἱ θεοί δίνουν ἐν-
τολή στήν Καλυψών ἀφήσει τόν ἥρωα ἐλεύθερο, ὥστε νά γυρίσει στήν
πατρίδα του. Στήν ἀρχῇ ταξιδεύει μέ σχεδία· ἐπειτα ναναγεῖ καὶ τά κύματα
τόν βγάζουν στό νησί τῶν Φαιάκων. Ἐκεῖ γίνεται δεκτός μέ φιλόξενη

διάθεση. Στό ἀνάκτορο τοῦ βασιλιᾶ Ἀλκίνοου διηγεῖται ὁ ναυαγός τίς δεκάχρονες περιπέτειές του· Κίκονες, Λωτοφάγοι, Κύκλωπες, Αἴολος, Κίρκη, Κιμμέριοι, Σειρῆνες, Σκύλλα, Χάρυβδη, Ἡλιος, Καλυψώ.

γ) Ἐκ δίκηση τοῦ Ὁδυσσέα (ν-ω): Οἱ Φαιάκες μέδικό τους πλοϊο στέλλουν τὸν Ὅδυσσέα στήν Ιθάκη, ὅπου μεταμορφωμένος σὲ ἐπαίτη γίνεται δεκτός ἀπό τὸ χοιροβοσκό Εῦμαιο. Ἀναγνωρίζεται ἀπό τὸ γιό του Τηλέμαχο, πού ἐπιστρέφει ἀπό τὴν Σπάρτη, καὶ καταστρώνοντας μαζί σχέδιο ἔχοντες τῶν μνηστήρων. Ὁ ἥρωας μέτηβεια τοῦ Τηλέμαχου, τοῦ χοιροβοσκοῦ Εῦμαιου καὶ τοῦ βουκόλου Φιλοίτιου θανάτωνει ὅλους τοὺς μνηστήρες. Ἡ ἀναγνώριση Ὅδυσσέα-Πηνελόπης εἰναι τὸ εὐτυχισμένο τέλος τῆς μεγάλης περιπέτειας πού λέγεται Ὅδυσσεια.

Μούσα στόν Ἑλλήναν ἀγγειογραφία τοῦ ζωγράφου τοῦ Αχιλλέα

α

Τόν ἄντρα¹ τόν πολύτροπο² πέξ μου, θεά³, πού χρόνια παράδερνε⁴, σάν πάτησε τῆς Τροίας τ' ἅγιο κάστρο, κι ἀνθρώπων γνώρισε πολλῶν τούς τόπους καὶ τῇ γνώμῃ κι ἔπαθε πλῆθος συμφορές στά πέλαγα, ζητώντας πᾶς στήν πατρίδα του ἄβλαβος νά πάει μέ τους συντρόφους. 5
 Μά κι ἔτσι αὐτούς δέ γλίτωσε, μ' ὅσο καημό καὶ ἄν εἶχε. Γιατί μονάχοι χάθηκαν ἀπό δικό τους κρίμα, οἱ ἄσεβοι, πού φάγανε τ' Οὐρανοδρόμου "Ηλιου τά βόδια καὶ τούς στέρησε τοῦ γυρισμοῦ τή μέρα. Πές τα ἀπό κάπου⁵ καὶ σέ μᾶς, θεά, τοῦ Δία κόρη. 10

"Ολοι, δσοι τότε ξέφυγαν τό μαῦρο χάρο, πῆγαν στά σπίτια τους, ἀπό γιαλούς καὶ μάχες γλιτωμένοι.

1. 'Εννοεῖ τόν 'Οδυσσέα. 2. πολύτροπος: αὐτός πού ξέρει πολλούς τρόπους, πολυμήχανος. 3. Πρόκειται γιά τή Μούσα τῆς ήρωικῆς ποιήσεως: δές καὶ ω 59. 4. παραδέρνω: βασανίζομαι, ταλαιπωροῦμαι. 5. 'Ο ποιητής ζητᾷ ἀπό τή θεά Μούσα νά τόν βοηθήσει ν' ἀρχίσει τή διήγηση ἀπό δύοιο σημεῖο αὐτή θέλει.

Κι αὐτόν μονάχα πόκλαιγε πατρίδα καὶ γυναίκα
τὸν κράτας λατρευτή θεά, ἡ Καλυψώ¹ ἡ νεράιδα,
μέσα σέ κουφωτή σπηλιά, γιά νά τόν κάμει ταίρι.

Τέλος, σάν ἔφτασε ὁ καιρός στό γύρισμα τῶν χρόνων,
τότε τοῦ κλώσανε² οἱ θεοί στό Θιάκι νά γυρίσει,
μά μήτε ἐκεῖ δέν τοῦ 'λειψαν στό σπίτι του οἱ ἀγῶνες³
μέσ στούς δικούς του. Κι οἱ θεοί τόν συμπονοῦσαν ὅλοι
ἐκτός τοῦ Ποσειδώνα. Αὐτός μονάχα τοῦ Δυσσέα
πάθος τοῦ κράτας ἄσβηστο πρίν φτάσει στήν πατρίδα.

Μά ἐκεῖνος στούς ἀπόμακρους τούς Αἰθιόπους πῆγε,
πού χωρισμένοι κατοικοῦν, στήν ἄκρη, χώρια ἀπ' ὅλους,
ἄλλοι κατά τό ἡλιοβγαλμα, στό ἡλιοβασίλεμα ἄλλοι,
πλούσια νά λάβει προσφορά σέ βόδια καὶ κριάρια.
"Εκατσε ἐκεῖ καὶ χαίρονταν μέ τή θυσία, κι οἱ ἄλλοι
θεοί ήταν ὅλοι μαζωχτοί στοῦ Δία τό παλάτι.

Κι ἄρχισε πρῶτος τῶν θεῶν κι ἀνθρώπων ὁ πατέρας·
γιατί ἔβαλε τόν ἄψεγο⁴ τόν Αἴγισθο⁵ στό νοῦ του,
πού σκότωσε ὁ κοσμάκουστος 'Ορέστης τ' Ἀγαμέμνου.
Κι ἔτσι εἶπε στούς λοιπούς θεούς στό νοῦ του φέρνοντάς τον·
«Ω, κρίμα ἀλήθεια, οἱ ἄνθρωποι μέ τούς θεούς νά τά 'χουν,
γιατί θαρροῦν πώς ἀπό μᾶς οἱ συμφορές τούς βρίσκουν,
ἐνῷ παθαίνουν μόνοι τους ἀπ' ἀσυλλογισιά τους,
χωρίς νά φταιει ή μοίρα τους. "Οπως καὶ τώρα, δίχως
νά 'ναι γραφτό του, ὁ Αἴγισθος πῆρε τοῦ γιοῦ τ' Ἀτρέα
τό ταίρι, κι δταν γύρισε κι ἐκεῖνος στήν πατρίδα,
τόν σκότωσε, κι ἄς ἥξερε τί χάρος θά τόν λάχει,
ἀφοῦ τό φτεροφόρο 'Ερμῆ στείλαμε πρίν καὶ τοῦ 'πε,
νά μήν τοῦ πάρει τή ζωή, τό ταίρι του ν' ἀφήσει,
γιατί θά φτάσει ή ἐκδίκηση τ' Ἀτρείδη⁶ ἀπ' τόν 'Ορέστη,
σάν μεγαλώσει καὶ ποθεῖ νά φτάσει στήν πατρίδα.

1. Θυγατέρα τοῦ Ἀτλαντα, πού κατοικοῦσε στή νήσο 'Ωγυγία δέξ καὶ α 52. 2. κλώ-
θω: μεταφ. καθορίζω. 3. Είναι οἱ ἀγῶνες μέ τούς μνηστῆρες. 4. ἄψεγάδιαστος,
εὐγενής: πρόκειται γιά τίτλο κοινωνικό. 5. ξάδερφος τοῦ 'Αγαμέμνονα. 6. 'Ο γιός
τοῦ 'Ατρέα, δηλαδή ὁ 'Αγαμέμνονας.

15

20

25

30

35

40

Ἐτσι τοῦ τά ἡλεγε ό Ἐρμῆς ποθώντας τό καλό του,
μά δέν τοῦ γύρισε τό νοῦ. Τώρα τά πλέρωσε ὅλα».

Τότ' ἔτσι ἡ φωτοστάλαχτη¹ τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα: 45

«Πατέρα μας, τοῦ Κρόνου γιέ, τῶν ἐπουράνιων πρῶτε,
ναι, ἐκεῖνος βρῆκε θάνατο πού τοῦ πρεπε νά λάβει,
κι ἔτσι κάθε ἄλλος ἃς χαθει πού τέτοια κατορθώνει.
Μά ἐμένα σχίζεται ἡ καρδιά γιά τό θεῖκό² Δυσσέα,
πού χρόνια ἀλάργα ἀπ' τούς δικούς φαρμάκια πίνει ό ἔρμος,
σ' ἔνα γιαλόκλειστο³ νησί, στή μέση τοῦ πελάγου,
πολύδεντρο, ὅπου μιά θεά τήν κατοικιά της ἔχει,
ἡ θυγατέρα τοῦ Ἀτλαντα, πού ἔρει ό διαστρεμμένος⁴
τό βάθος κάθε θάλασσας και μόνος του σηκώνεις
τούς ψηλούς στύλους πού σέ δυο γῇ κι οὐρανό χωρίζουν. 50

Ἡ κόρη ἐκείνου τόν κρατᾶ τό δόλιο, κι ἃς λυπᾶται,
κι δῆλο μέ τά μαργιόλικα και τά γλυκά της λόγια
νύχτα και μέρα τόν πλανᾶ τό Θιάκι νά ξεχάσει.

Μά ό Δυσσέας και καπνό ποθεῖ νά ιδεῖ ἀπ' ἀγνάντια
νά βγαίνει ἀπ' τήν πατρίδα του ψηλά κι ἃς ξεψυχήσει. 60

Κι ἄχ, μήτε ἐσένα δέ λυγάει, Ὁλύμπιε, ἡ καρδιά σου.

Μήπως δέ σέ καλόπιανε στ' ἀργίτικα καράβια
κοντά ό Δυσσέας, στήν πλατιά τήν Τροία, μέ θυσίες;
Ἐτσι λοιπόν τί κάκιωσες μαζί του τώρα, Δία;»

Κι ό Δίας τῆς ἀπάντησε ό συγνεφοσυνάχτης⁶: 65

Παιδί μου, πῶς σοῦ ἔφυγαν τά λόγια αὐτά ἀπ' τό στόμα;

Πῶς νά ξεχάσω τό θεῖκό Δυσσέα δίχως λόγο,

πού δέν τόν φτάνει ἄλλος κανείς στή γνώση, και θυσίες
πρόσφερε πλήθος στούς θεούς πού κατοικοῦν στά οὐράνια;

Μόν' ἔνα πάθος ἄσβηστο κρατάει ό Κοσμοσείστης⁷ 70

μαζί του γιά τόν Κύκλωπα, πού τοῦ ἀβγαλε τό μάτι⁸,
τό γιό του τόν Πολύφημο πόχει τήν πρώτη ἀξία

1. Ἐπίθετο τῆς Ἀθηνᾶς δές και α 82, γ 25. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν γλαυκόματη. 2. Οι ήρωες είχαν θεία καταγωγή. 3. κυκλωμένο ἀπό θάλασσα. 4. κακόγνωμος. 5. Τιμωρήθηκε ἀπό τό Δία νά ύποβαστάζει τούς κίονες, πού χωρίζουν τόν οὐρανό ἀπό τή γῆ. 6. ἐπίθετο τοῦ Δία. 7. ἐπίθετο τοῦ Ποσειδώνα. Οι παλαιοί νόμιζαν πώς ή γῆ είναι δίσκος πού ἐπιπλέει και σείεται μέ τήν κίνηση τῶν ὑδάτων. 8. δές και ι 384.

στούς Κύκλωπες¹. Ἡ Θόωσα τόν ἔκαμε ἡ νεράιδα,
κόρη τοῦ Φόρκυνα, ἄρχοντα τοῦ ἀστέρευτου πελάγουν,
σέ μιά σπηλιά, σάν πλάγιασε σιμά στόν Ποσειδώνα.

Γι' αὐτό ἀπό τότε ὁ Σαλευτής τοῦ κόσμου, ἀπ' τήν πατρίδα
ἀλλάργα² τό Δυσσέα τραβᾶ, μά δέν τόν θανατώνει.

Μόν' ᾧς σκεφτοῦμε ὅλοι οἱ λοιποί θεοί πῶς θά γυρίσει.

Θ' ἀφήσει πιά τό πάθος του γι' αὐτόν ὁ Ποσειδώνας,
γιατί μονάχος δέν μπορεῖ, στούς ἀθανάτους ὅλους
ἐνάντια, νά φιλονικᾶ χωρίς τό θέλημά τους».

Τότε ἔτσι ἡ λιοπερίχυτη τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα:
«Πατέρας μας, τοῦ Κρόνου γιέ, τῶν ἐπουράνιων πρῶτες³,
ἄν στούς μακαριστούς θεούς αὐτό πιά τώρα ἀρέσει
στό σπίτι του ὁ βαθύγνωμος⁴ Δυσσέας νά γυρίσει,
τότε τό φτεροφόρο Ἐρμῆς⁵ νά στείλουμε τόν Κράχτη
στῆς Ὁγυγίας⁶ τό νησί τρεχάτος νά μηνύσει
στή νύφη τή λαμπρόμαλλη τήν ἄσειστη βουλή μας,
πώς θά γυρίσει ὁ τολμηρός Δυσσέας στήν πατρίδα.

Ἐγώ ὅμως τόν Τηλέμαχο θά πάω νά βρῶ στό Θιάκι,
θύρρος νά βάλω πιό πολὺ καὶ τόλμη στήν καρδιά του,
τούς παινεμένους Ἀχαιούς σέ σύνοδο⁷ νά κράξει,
καὶ στούς μνηστῆρες νά τούς πεῖ νά φύγουν πιά, πού χρόνια
τοῦ σφάζουν κοπαδίσια ἀρνιά καὶ τραχηλάτα βόδια·
νά πάει στή Σπάρτη θά τοῦ πῶ καὶ στήν πλατιά τήν Πύλο
κάπου γιά τοῦ πατέρα του τό γυρισμό νά μάθει,
κι ἔτσι στόν κόσμο ἀθάνατο νά μείνει τ' ὄνομά του».

Εἶπε κι ἀμέσως ἔδεσε στά πόδια τά σαντάλια,
χρυσά κι αἰώνια, πού μαζί μέ τήν πνοή τοῦ ἀνέμου
παντοῦ, σέ ἀτέλειωτες στεριές καὶ πέλαγα τήν πᾶνε.

Κι ἄδραξε τό μεγάλο της πολεμικό κοντάρι
βαρύ, γερό. μέ κοφτερή μπροστά χαλκένια⁸ μύτη,

1. Ἡ κατοικία τους ὅρίζεται κάπου στήν Ἰταλία. 2. μακριά. 3. τυπική φράση· δές καὶ α 45. 4. γνωστικός. 5. ἀγγελιοφόρος τῶν θεῶν. Στήν Ἰλιάδα οἱ θεοί χρησιμοποιοῦσαν γιά τό ἔργο αὐτό τήν Ἰριδα. 6. Τοποθετεῖται κάπου στή δυτ. Μεσόγειο καὶ ἀπέχει 18 ἡμέρες ταξίδι ἀπό τήν Κέρκυρα· δές καὶ ε 289. 7. συγκέντρωση· ἀρχ. ἀγορά. 8. Τά γεγονότα τοποθετοῦνται στά τελευταῖα χρόνια τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ.

75

80

85

90

95

100

πού σάν τό σείνει, παραλεῖ¹ τῶν μαχητῶν τούς λόχους,
ὅσους ἡ κόρη ὀχτρεύεται τοῦ ἀνίκητου πατέρα.

Χύθηκε τότε ἀπ' τήν κορφὴ τήν Ὀλυμπίσια κάτω
κι εὐτύς στό Θιάκι βρέθηκε καὶ στοῦ Δυσσέα ἐστάθη
τά πρωτοπόρτια, στῆς αὐλῆς ἀπάνω τό κατώφλι,
κρατώντας τό χαλκόδετο κοντάρι της στό χέρι,
παρόμοια μέ τόν ἀρχηγό τῶν Ταφιωτῶν², τό Μέντη.

Τούς φαντασμένους βρῆκε ἐκεὶ μνηστῆρες πού στίς πόρτες
μπροστά τό ζάρι παιζανε, τήν ὥρα νά σκοτώνουν.
ἀράδυ ἀπάνω σέ βοδιῶν τομάρια καθισμένοι,
πού ἔχαν σφαγμένα μόνοι τους. Κι οἱ παραγιοί κι οἱ κράχτες³
ἄλλοι κρασί νερώνανε γι' αὐτούς μές στά κροντήρια⁴,
κι ἄλλοι, μέ τά πολύτρυπα σφουγγάρια, τά τραπέζια
καθάριζαν καὶ τά στρωναν, κι ἄλλοι ἔκοβαν τό κρέας.

Πρῶτος ὁ θεοπρόσωπος⁵ Τηλέμαχος τήν εἶδε.
Κάθονταν μέ βαριά καρδιά στόν κύκλο τῶν μνηστήρων
κι ὁ νοῦς του συλλογίζονταν τόν ἀκριβό γονιό του,
νά ῥθει ἀπό κύπον σπίτι του νά διώξει τούς μνηστῆρες
καὶ τήν ἀρχὴ στά χέρια του νά πάρει καὶ τό βιός του.
Σάν τέτοια ἐκεὶ πού κάθονταν μαζί τους συλλογιοῦνταν
κι ἀντίκρυσε τήν Ἀθηνᾶ. Στήν πόρτα ὀλόισια τρέχει,
γιατί τοῦ φάνηκε βαρύ⁶ νά στέκει ἀπ' ὥρα ὁ ξένος.
Κοντά του πάει καὶ στάθηκε καὶ τοῦ πιασε τό χέρι,
τοῦ πῆρε καὶ τό χάλκινο κοντάρι πού κρατοῦσε,
κι ἔτσι μέ λόγια πεταχτά τοῦ μιλησε καὶ τοῦ πε:

«὾ ξένε, καλῶς ὅρισες. Τό σπίτι μας δικό σου,
κι ὅταν δειπνήσεις ἔπειτα λέσ τήν ἀνάγκη πόχεις».

Εἶπε, καὶ κίνησε μπροστά κι ἡ Ἀθηνᾶ ἀκλουθοῦσε.
Κι ὅταν ἀμέσως μπήκανε μές στό ψηλό παλάτι,
σταίνει ὁ Τηλέμαχος κοντά στό στύλο τό κοντάρι,

1. παραλεῖ, φοβίζει. 2. κάτοικοι τῆς Τάφου, νησιοῦ πού βρίσκεται κοντά στή Λευκάδα· ξακουστοί εἴμποροι. 3. κήρυκες. 4. ἀγγεῖα ἀναμεῖξεως οἰνου καὶ νεροῦ· ἀρχ. κρατῆρες. 5. θεόμορφος. 6. Elvai συνέπεια τῆς φιλόξενης διαθέσεως.

μές στήν όμορφοσκάλιστη κονταροθήκη, πού χε
κι ἄλλα κοντάρια ἐκεῖ πολλά τοῦ τολμηροῦ Δυσσέα,
κι ὁδήγησε τὴν Ἀθηνᾶ σ' ἔνα θρονί νά κάτσει,
ὅμορφο, ψιλοδούλευτο¹ — λινό σεντόνι κάτω
ἀπλώνοντας — πού χε σκαμνί γιά ν' ἀκουμποῦν τά πόδια.
Κοντά της ἔβαλε σκαμνί κι ὁ ἴδιος σκαλισμένο,
ἀπ' τοὺς μνηστῆρες χωριστά νά μήν πλαντάξει² ὁ ἔνος
μέ τὸν πολὺ τους θόρυβο καὶ τὸ φαι μπουχτήσει³,
πού τοὺς χωριάτες⁴ ἔσμιξε, καὶ νά μπορέσει ἀκόμα
γιά τὸν ἔνειτεμένο του πατέρα νά ρωτήσει.
Μιά παρακόρη μέ χρυσό πεντάμορφο λαγήνι⁵
νερό τοὺς χύνει νά νιφτοῦν σέ μιά ἀργυρή λεκάνη,
κι ἐμπρός, τοῦ μάκρου, σκαλιστό τοὺς ἔστρωσε τραπέζι.
Ψωμιά τοὺς ἔφερε ἐπειτα καὶ ἡ σεβαστή οἰκονόμα⁶
κι ἄλλα προσφάγια πληθερά, μετά χαρᾶς ὅ.τι εἶχε.
Κι ὁ σιτιστής λογῆς ψητά, σηκώνοντας σέ δίσκους,
τοὺς ἔφερε κι ὀλόχρυσα⁷ τοὺς ἔβαλε ποτήρια,
κι ὁ κεραστής νοιαζόντανε συχνά καὶ τοὺς κερνοῦσε.
Μπήκανε κι οἱ περήφανοι⁸ μνηστῆρες, κι ὅλοι ἀράδια
πήγαν ἀμέσως στά θρονιά καὶ στά σκαμνιά νά κάτσουν.
Κι ἐκεῖ νερό τοὺς ἔχυναν στά χέρια τους οἱ κράχτες,
καὶ σέ πανέρια τά ψωμιά οἱ σκλάβες κουβαλοῦσαν,
κι οἱ νιοὶ ὡς τά χείλια μέ πιοτό γεμίζαν τά κροντήρια.
Κι αὐτοί στά ἔτοιμα ἀπλωναν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.
Κι ὅταν πιά τέλος χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι,
στό νοῦ τους ἔβαλαν χορό ν' ἀρχίσουν καὶ τραγούδι,
πού ν'αι στολίδια τοῦ γλεντιοῦ. Καὶ τή γλυκιά κιθάρα
ὁ κράχτης πήγε κι ἔβαλε στά χέρια τοῦ Φημίου⁹,
πού τραγουδοῦσε σταυκιδῶ¹⁰ στόν κύκλο τῶν μνηστήρων.
Κι ἐνῷ τήν ταίριαζε ὅμορφο ν' ἀρχίσει ἔνα τραγούδι,

1. τεχνουργημένο μέ λεπτή ἐργασία. 2. πλαντάζω στενοχωροῦμαι. 3. μπουχτίζω παραχορταίνω, μεταφ. ἀηδιάζω. 4. ὑπερφίαλοι, καυχησιάρηδες, ξιπασμένοι. 5. δοχεῖο νεροῦ. 6. είναι ἡ κελάρισσα. 7. Στίς ἀνάσκαφές σέ Μυκηναϊκούς τάφους βρέθηκαν χρυσά ποτήρια. 8. Θρασεῖς, ἀναιδεῖς δές καὶ α 141. 9. ἀοιδός στήν Ίθάκη. Οἱ ἀοιδοὶ συνήθως ἔμεναν στά ἀνάκτορα καὶ είχαν μεγάλη ὑπόληψη μέσα στήν κοινωνία, γιατί τοὺς θεωροῦνταν θεόπενευστούς. Ἡ παράδοση τοὺς θελεῖ

ετσι δὲγε ὁ Τηλέμαχος στήν Ἀθηνᾶ, κοντά της
σκύβοντας τὸ κεφάλι του, νά μήν ἀκούσουν ἄλλοι·

«Καλέ μου ξένε, κάτι τι θά πῶ και μή θυμώσεις» 165

νά γιά τί νοιάζουνται ὅλοι αὐτοί, κιθάρα και τραγούδι,

χαρά τους πού τό ξένο βιός¹ ἀπλέρωτο ἔτσι τρῶνε

ἀνθρώπου πού στίς ἐρημίες σαπίζουν σκορπισμένα

τά κόκκαλά του ἀπ' τή βροχή, γιά τά κυλάει τό κύμα

στή θάλασσα. Κι ἂν ἀξαφνα τόν ἔβλεπαν στό Θιάκι

νά φτάσει, θά 'θελαν φτερά στά πόδια κάλλιο νά χουν

παρά τοῦ κόσμου τ' ἀγαθά, χρυσάφι και στολίδια.

Μά τώρα ἐκεῖνος χάθηκε πικρά, κι οὔτε ἄλλη μένει

γιά μᾶς ἐλπίδα, ἂν και πολλοί πώς θά γυρίσει λένε.

«Ἄχ, πάει, γιά πάντα χάθηκε τοῦ γυρισμοῦ του ή μέρα.

175

Μόν' ἔλα πές μου τώρα αὐτό και τήν ἀλήθεια μίλα.

Ποιός είσαι; Ποιός ὁ τόπος σου; Ποῦ κάθονται οἱ γονιοί σου;

Μέ τί καράβι ἥρθες ἐδῶ; Πῶς σ' ἔφεραν οἱ ναῦτες

στό Θιάκι; Ποιά παινεύονταν² πώς ἡταν παλικάρια;

Γιατί θαρρῶ περπατηχτός στό Θιάκι πώς δέν ἥρθες.

180

Και τοῦτο ξήγα μου σωστά καλά νά καταλάβω,

ἄν είσαι φιλος πατρικός και³ τώρα μόλις ἥρθες.

Γιατί πολλοί στό σπίτι μας ξένοι μᾶς ἥρθαν κι ἄλλοι,

γιατί ἡταν κι ο πατέρας μου μέ κόσμο γνωρισμένος».

Τότε δέ τη φωτοστάλαχτη τ' ἀπάντησε ή Παλλάδα⁴.

185

«Μετά χαρᾶς σου ἐγώ ὅλα αὐτά θά σου τά πῶ σπως είναι.

Ο Μέντης τ' Ἀγχιάλου ὁ γιός παινεύομαι πώς είμαι

και τούς Ταφιώτες κυβερνῶ τούς θαλασσοθρεμμένους

τώρα, και πάω σ' ἄλλογχωστους ἀνθρώπους, στήν Τεμέση⁵,

τή θάλασσα ἀρμενίζοντας, χαλκό νά πάρω ἐκεῖθε⁶.

190

Μακριά ἀπ' τήν πόλη τό γοργό καράβι σύραμε ὄξω,

κάτω ἀπ' τό δασωμένο Νηό⁷, στοῦ Ρείθρου⁸ τό λιμάνι.

τυφλούς. 10. Αὐτό προετοιμάζει τήν ἐξαίρεση τοῦ Φήμιου ἀπό τή σφαγή δές και χ 333.

1. περιουσία. 2. ισχυρίζομαι. 3. η τώρα γιά πρώτη φορά ἔρχεσαι. 4. προσωνυμία τής Ἀθηνᾶς. 5. Ισως πρόκειται γιά τήν Ταμασσό στήν Κύπρο μέ τά φημισμένα ὄρυχεια χαλκοῦ. 6. τό ἐμπόριο στηρίζεται στήν ἀνταλαγή τῶν ἀγαθῶν:

Είμαστε φίλοι πατρικοί κι οἱ δυό μας ἀπό πρῶτα,
κι ἂν πᾶς στὸ γερομαχητή Λαέρτη¹ ρώτησέ τον,
πού λένε πώς δέν ἔρχεται στὴ χώρα πιά ποτέ του,
μόν' ζεῖ μακριά στὴν ἐξοχῇ μέ πίκρες καὶ φαρμάκια,
μαζί μὲ μιὰ γερόντισσα δούλα, πού τό τραπέζι
τοῦ στρώνει καὶ φαῖ κρασί τοῦ βάζει, ὅταν τοῦ κόψει
τὰ γόνατά του ἡ κούραση, τὴν ὥρα ποὺ ἀνεβαίνει
σέρνοντας πάνω σέ κορφές ἀμπελοφυτεμένες.

195

Κι ἥρθα γιατί μοῦ λέγανε πώς γύρισε ὁ Δυσσέας,
μά νά, οἱ ἀθάνατοι θεοί τό δρόμο τοῦ ἐμποδίζουν.
Γιατί δέν πέθανε ὁ θεϊκός Δυσσέας, ὅχι ἀκόμα,
μόν' κάπου ζεῖ στῆς θάλασσας τά πλάτια ἀποκλεισμένος,
σ' ἔνα ἀφροκύκλωτο νησὶ² κι ἐκεῖ τόν ἐμποδίζουν
ἄντρες κακοί κι ἀνήμεροι, θέλει δέ θέλει ἐκεῖνος.

200

Μά θά σοῦ προφητέψω³ ἐγώ, καθώς μέσα στό νοῦ μου
μοῦ δίνουν φώτιση οἱ θεοί κι ὅπως θαρρῶ θά γίνουν,
κι ἀπό σημάδια ἃς μήν κρατῶ, προφήτης ἃς μήν εἰμαι.
'Αλάργα ἀπ' τὴν πατρίδα του καιρό δέ θά 'ναι ἀκόμα,
κι ἂν τό κορμί του μέ δεσμά τό δέσουν σιδερένια.

205

'Ως εἶναι πολυμήχανος, θά βρεῖ νά φύγει τρόπο.
Μόν' ἔλα πές μου τώρα αὐτό καὶ τὴν ἀλήθεια μίλα
ἄν εἶσαι τοῦ Δυσσέα γιός τόσο μεγάλο ἀγόρι.

210

Πολύ τοῦ μοιάζεις⁴ στ' ὅμορφο κεφάλι καὶ στά μάτια,
γιατί συχνά ἀνταμώναμε πρίν φύγει γιά τὴν Τροία,
ὅπου πολλοί ξεκίνησαν τῶν Ἀργιτῶν οἱ πρῶτοι
ὅπλαρχηγοι⁵ μέ τά βαθιά καράβια. Μά ἀπό τότε
δέν εἶδα τό Δυσσέα πιά, μήτε καὶ μένα ἐκεῖνος».

215

Τότ' ἔτσι πάλε ὁ συνετός⁶ Τηλέμαχος τῆς εἶπε·
«Μετά χαρᾶς σου, ζένε, αὐτά θά σοῦ τά πᾶ ὅπως εἶναι.
Γιός του πώς εἴμαι ή μάνα μου μοῦ λέει, μά ἐγώ δέν ξέρω,

220

δίνουν σίδερο — παίρνουν χαλκό. 7. βουνό στὴν Ἰθάκη. 8. τοπωνύμιο.

1. πατέρας τοῦ Ὀδυσσέα. 2. δέξ α 87. 3. Ἡ Ἀθηνᾶ ἐδὼ ἀνοίγει κάποιες θυρίδες αἰσιοδοξίας. 4. Ἡ ἔξωτερηκή ὁμοιότητα τοῦ Τηλέμαχου πρός τόν πατέρα του εἶναι μεγάλη δέξ καὶ δ 146, δ 154. 5. ἀρχηγοί. 6. γνωστικός.

γιατί κανείς τή φύτρα του δέν τή γνωρίζει ό ίδιος.

Μακάρι νά μουν γιός κι ἐγώ ἀνθρώπου εύτυχισμένου,

πού βρίσκουν τά γεράματα μές στά πολλά ἀγαθά του.

Μά τώρα ἀπ' τόν πιό δύστυχο πού βρέθηκε στόν κόσμο

μοῦ λένε πώς γεννήθηκα, γι' αὐτό σάν μ' ἔξετάζεις».

225

Τότ' ἔτσι ἡ λιοπερίχυτη¹ θεά Παλλάδα τοῦ 'πε·

«Δέ θά ἔξεγράψουν οἱ θεοί στό τέλος τή γενιά σου,

τέτοιον ἀφοῦ σέ γέννησε ή Πηνελόπη ἐσένα.

230

Μόν' ἔλα ἔχγα μου κι αὐτό καὶ τήν ἀλήθεια πές μου.

Αὐτός τί κόσμος; Τί φαγιά; Γιά ποιό σκοπό τά θέλεις;

Ξεφάντωση ἔχεις ἢ χαρές; Σάν ἔρανος² δέ μοιάζει.

Μοῦ φαίνονται στό σπίτι σου πώς ἥρθαν χαροκόποι³

κι ἀχόρταγα χαραμοτρῶν⁴, κι ἄν ἀνθρωπος μέ γνώση

ἔβλεπε αὐτές τους τίς πομπές⁵, θά ξάναβε ό θυμός του».

235

Τότε ἔτσι πάλε ό συνετός Τηλέμαχος τῆς εἶπε·

«Ξένε, γι' αὐτά σάν μέ ρωτᾶς, θά σοῦ τά πῶν' ἀκούσεις.

Αὐτό τό σπίτι ἀρχοντικό κι εύτυχισμένο θά 'ταν,

ἀνίσως στήν πατρίδα του βρισκότανε ό Δυσσέας.

240

Μά ἀλλιῶς τό θέλανε οἱ θεοί ἀπό κακή των γνώμη,

πού μόνο ἐκεῖνον ἄφαντο τόν ἔκαμαν ἀπ' ὅλους.

Γιατί ἔτσι ἐγώ δέ θά 'κλαιγα τό θάνατό του τόσο,

μές στό στρατό του ἄν ἔχανε στήν Τροία τή ζωή του

ἢ, σάν ἀπόσωσης ἡ σφαγή, στά χέρια τῶν δικῶν του.

245

Τότε οἱ Παναχαιοί⁶ ψηλό θά τοῦ 'σταιναν μνημούρι

καὶ δόξαι⁷ πίσω θ' ἄφηνε μεγάλη στό παιδί του.

Μά τώρα αὐτόν ἀδόξαστα τόν ὕρπαξαν οἱ Λάμιες⁸

κι ἄφαντος πάει κι ἀνάκουστος, ἀφήνοντας σέ μένα

τίς πίκρες καὶ τά βάσανα. Καὶ μήτε αὐτόν μονάχα

θρηνῶ, γιατί οἱ ἀθάνατοι κι ἄλλα μοῦ δῶσαν πάθια.

250

Γιατί ὅσοι ὄριζουν στά νησιά κι ἀπ' ὅλους εἶναι οἱ πρῶτοι,

1. Τυπικός στίχος: δές καὶ α 185. 2. φιλικό συμπόσιο, δπου καθένας φέρνει τό δικό του φαγητό. 3. γλεντοκόποι. 4. χαραμοτρώγων τρώγων ἀδικα, χωρίς νά ἐργάζομαι. 5. αἰσχρές πράξεις. 6. Καὶ ὅσοι δέν πήραν μέρος στήν ἐκστρατεία. 7. Ἰσχυρό κίνητρο δράσεως ήταν η ὑστεροφθημία. 8. ἀνεμικές: τό ἀρχ. κείμενο γράφει ἄρπυαι. Προσωποποίηση τῶν θυελλώδων ἀνέμων. Τίς φαντάζονταν σάν ἄγρια πουλιά μέ πρόσωπο γυναικάς. Ο Ἡσίοδος μνημονεύει δύο ἄρπυιες:

στή δασωμένη Ζάκυνθο, στή Σάμη¹, στό Δουλίχι²,
κι ἐδῶ ὅλα τ' ἀρχοντόπουλα στό βραχωμένο Θιάκι,
ὅλοι ζητοῦν τή μάνα μου καὶ καταλοῦν³ τό βιός μου.

Καὶ μήτε τ' ὅχι λέει αὐτή στόν ἄχαρο τό γάμο,
μήτε μπορεῖ νά παντρευτεῖ. Κι ἔτσι ὅλοι αὐτοί μοῦ σβήνουν
τό σπίτι μου καὶ σύντομα κι ἐμένα θά ξεκάμουν».

Κι ἡ Ἀθηνᾶ τ' ἀπάντησε βαριά ἀγαναχτισμένη:
«Ἄχ, πόσο τοῦ Δυσσέα ἐσύ πού λείπει δέν τόν φτάνεις,

νά βάλει στούς ἀδιάντροπους μνηστῆρες χέρι ἐκεῖνος.
Γιατί ἄν ἐρχόντανε ἄξαφνα μέ κράνος καὶ μ' ἀσπίδα

καὶ δυό κοντάρια, νά σταθεῖ στά πρωτοπόρτια ἀπάνω,
τέτοιος καθώς τόν γνώριστα στό πατρικό μου σπίτι

πρώτη φορά, νά τό γλεντᾶ καὶ τό κρασί νά πίνει,
σάν γύριζε ἀπ' τήν Ἔφυρα⁴, πού πήγε μέ καράβι

στόν Ἰλο, γιό τοῦ Μέρμερου, φαρμάκι θνητοφάγο
ζητώντας του τίς χάλκινες σάτες του ν'⁵ ἀλείβει. —

Μά ἐκεῖνος δέν τοῦ τό 'δωσε, γιατί τούς ἐπουράνιους
φοβόταν⁶, κι ὁ πατέρας μου τοῦ τό 'δωσε ὁ δικός μου,
πού φιλος του ἦταν καρδιακός. — Ναι, τέτοιος ὁ Δυσσέας

ν'⁷ ἅπλωνε χέρι ἀπάνω τους, θά καταντούσανε ὅλοι
μεμιὰς γληγοροπέθαντοι καὶ πικροπαντρεμένοι.

Μά στῶν θεῶν εἶναι ὅλα αὐτά τό χέρι ἄν θά τελέψουν⁸.
ὅταν γυρίσει σπίτι του, ἄν θά πλερώσει ἡ ὅχι.
Ἐγώ ὅμως σέ παρακινῶ νά τό σκεφτεῖς καὶ μόνος

πῶς ὅλους ἀπ' τό σπίτι σου νά διώξεις τούς μνηστῆρες.
Κι αὐτό πού τώρα θά σου πῶ πρόσταξε νά τ' ἀκούσεις.
Σέ σύνοδο αὔριο κάλεσε τούς Ἀχαιούς καὶ σ' ὅλους

πέξ καθαρά τή γνώμη σου, νά 'ναι οἱ θεοί μαρτύροι.
Στά σπίτια τους νά σκορπιστοῦν πρόσταξε τούς μνηστῆρες.
Κι ἄν ἡ καρδιά τῆς μάνας σου τῆς λέει χαρές νά κάμει,

τήν Ὁκυπέτη καὶ τήν Ἄελλά.

1. Κεφαλλονιά. 2. Μία ἀπό τίς Ἐχινάδες νήσους. 3. κατατρώγουν. 4. πόλη στή Θεσπρωτία, ἀλλά καὶ τήν Ἡλίδα. 5. Ἐδῶ ὁ φόβος λειτουργεῖ ὑπέρ τῆς κοινωνίας. 6. ἄν θά φθάσουν σέ τέλος.

255

260

265

270

275

280

πίσω ἃς γυρίσει στοῦ ἄρχοντα πατέρα της τό σπίτι
κι ἃς πᾶνε ἐκεὶ νά παντρευτοῦν καὶ τά προικιά¹ ἃς ὁρίσουν,
πολλά κι ὅσα θά ταίριαζαν στήν ἀκριβή του κόρη. 285
Και θά σοῦ πῶ μιά συμβουλή σοφή, σάν θές ν' ἀκούσεις.
'Απ' ὅλα τό καλύτερο καράβι ν' ἀρματώσεις
μέ λαμπνοκόπους² εἰκοσι καὶ πήγαινε νά μάθεις
γιά τόν πατέρα σου εἰδηση, πού λείπει χρόνια ἀλάργα,
κανείς ἄν ξέρει νά σοῦ πεῖ, εἴτε ἀπ' τό Δία ἀκούσεις 290
φήμη³, πού φέρνει πρώτα αὐτή τά νέα στούς ἀνθρώπους.
Πᾶνε τό γερο-Νέστορα⁴ στήν Πύλο νά ρωτήσεις
κι ἐκείθε πήγαινε ἔπειτα στή Σπάρτη, στό Μενέλαιο⁵.
πού ἀπ' τό χαλκόφραχτο στρατό στερνός ἐκείνος ἥρθε.
Κι ἄν μάθεις ὁ πατέρας σου πώς ζεῖ καὶ θά γυρίσει,
μ' ὅλο πού νιώθεις τόν καημό, περίμενε ἔνα χρόνο. 295
Κι ἄν πάλε μάθεις πώς δέ ζεῖ, στή γῆ πώς δέν ύπάρχει,
ἀμέσως στήν πατρίδα σου νά ρθεῖς καὶ νά τοῦ χτίσεις
μνῆμα κι ἀπάνω νεκρικές θυσίες νά προσφέρεις
ὅσες ταιριάζει, ἄρχοντικές, καὶ πάντρεψέ την τέλος⁶ 300
τή μάνα σου. Κι ἔτσι ὅλα αὐτά σάν κάμεις καὶ τελέψεις,
σκέψου πιά τότε μόνος σου στά βάθη τῆς καρδιᾶς σου,
πῶς τούς μνηστήρες σπίτι σου θά τούς χαλάσεις ὅλους
μ' ἀπάτη ἡ κι ὀλοφάνερα. Κι οὕτε σοῦ πρέπει διόλου
νά μωροφέρνεις, καὶ παιδί δέν εἶσαι ἐσύ πιά τώρα. 305
'Η δέν ἀκοῦς ὁ θεϊκός Ὁρέστης⁷ πόση δόξα
στόν κόσμο πῆρε, τό φονιά τόν Αἴγισθο ἀπ' τή μέση
σάν ἔβγαλε, πού σκότωσε τόν ξακουστό γονιό του;
Και σύ, παιδί μου, — δές ψηλός, κοίτα λεβέντης πού 'σαι —
κάμε καρδιά νά παινευτεῖς⁸ ἀπ' τούς στερνούς ἀνθρώπους. 310
Μά τώρα στούς συντρόφους μου καὶ στό γοργό καράβι
θά φύγω, πού θά νοιάζουνται πολὺ νά μέ προσμένουν.

1. παλαιά ὁ γαμπρός ἔδινε προίκα (*εεδνα*) στόν πατέρα τῆς νύφης· ἀργότερα ἡ συνήθεια ἀντιστράφηκε. 2. κωπηλάτες. 3. Στά μεταγενέστερα χρόνια ἡ φήμη ἔγινε θεότητα· δές ω 407. 4. Πήρε μέρος στά Τρωικά μέ 90 πλοία· διακριθήκε δχι μόνο γιά τήν πολεμική του ἀρετή, μά και γιά τή σύνεση καὶ τήν εὐγλωττία. 5. Ζοῦσε εύτυχισμένος μέ τήν Ἐλένη καὶ τά παιδιά τους· δές δ 2 κέ. 6. Ἡ ὁδηγία είναι παράδοξη γιά τό νέο παιδί. 7. Στήν προομητική κοινωνία ἡ αὐτοδικία είναι

καὶ σύ πιά σκέψου μόνος σου κι ὅ,τι εἶπα μήν ξεχάσεις».

Τότε ἔτσι πάλε ὁ συνετός Τηλέμαχος τῆς εἶπε·

«Ναι, ξένε, αὐτά τά μίλησες μέ τήν καλή σου γνώμη,

καθώς πατέρας σέ παιδι καὶ δέ θά τά ξεχάσω.

Μά στάσου ἀκόμα μιά στιγμή, κι ἂς βιάζεσαι νά φύγεις,

ἀφοῦ λουστεῖς καὶ τήν καρδιά στά στήθη ἀναγαλλιάσεις,

νά πᾶς γιά τό καράβι σου χαρούμενος μέ δῶρο¹

πολύτιμο, πεντάμορφο, νά τό ἔχεις γιά κειμήλιο,

δῶρο πού οί φίλοι συνηθοῦν στούς φίλους νά χαρίζουν».

Τότε ἔτσι ἡ φωτοστάλαχτη τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα·

«Μή μέ κρατήσεις πιό πολύ καὶ βιάζομαι νά φύγω.

Κι αὐτό τό δῶρο πού ή καρδιά σου λέει νά μοῦ χαρίσεις,

ὅταν γυρίσω, δῶρ' μου το στό σπίτι νά τό πάρω

κι ἄλλο θά σου χαρίσω ἐγώ ν' ἀξίζει τό δικό σου».

Ἐτσι εἶπε, κι ἔφυγε ἔπειτα ἡ λιόφωτη Παλλάδα μέσ στά οὐράνια σάν ἀιτός², καὶ στήν καρδιά του ἐκείνου θάρρος καὶ τόλμη τοῦ ἕβαλε καὶ πιό πολύ ἀπό πρῶτα τοῦ ἑφερε τόν πατέρα του νά συλλογιέται τώρα.

Μέσα του ὁ νοῦς του σάστισε τήν ὥρα πού τήν εἶδε, γιατί κατάλαβε ἡ θεά πώς ήταν ἡ Παλλάδα, καὶ στούς μνηστήρες πῆγε εὐτύς τό ἰσόθεο³ παλικάρι⁴.

Ο ἔακουστός τραγουδιστής κοντά τους τραγουδοῦσε κι αὐτοί καθότανε ἄλλαλοι ν' ἀκούσουν τό τραγούδι, γιά τόν πικρός⁵ τῶν Ἀχαιῶν τό γυρισμό ἀπ' τήν Τροία, ὅπως ἡ λιοπερίχυτη τόν ὅρισε ἡ Παλλάδα.

Κι ὡς ἄκουσε ἀπ' τ' ἀνώγι⁶ της τ' ἀθάνατο τραγούδι, ή Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τοῦ Τηλεμάχου ἡ μάνα, ἀπ' τήν ψηλή κατέβηκε τοῦ πύργου⁷ της τή σκάλα, δχι μονάχη, πήγαιναν καὶ δυό μαζί της σκλάβες.

Κι ὡς ἔφτασε ἡ ἀσύγκριτη γυναίκα στούς μνηστήρες,

315

320

325

330

335

340

ἡθικά παραδεκτή. 8. Ἐδῶ ἡ ύστεροφημία γίνεται κίνητρο ἀντιστάσεως στή βία· δές και α 247.

1. Ἡ διαδικασία τῆς φιλοξενίας ὀλοκληρώνεται μέ τήν προσφορά τῶν δώρων. 2. Οἱ δημητρικοί θεοί συμμετέχουν στή δράση παίρνοντας δάφορες μορφές. 3. Ποτέ δήρωας δέν είναι θεός· είναι θεόμορφος, ισόθεος. 4. Ἐδῶ τερματίζεται ἡ παράλ-

- στάθηκε στῆς καλόφτιαστης σκεπῆς κοντά τό στύλοι,
σκεπάζοντας τά μάγουλα μέ τή λαμπρή της μπόλια²,
κι είχε στό κάθε της πλευρό καὶ μιά πιστή της σκλάβα,
καὶ στό θεϊκό τραγουδιστή ἔτσι μέ δάκρυα τοῦ 'πε'
«Κι ἄλλα πολλά, πού τούς θνητούς μαγεύοντ, Φήμιε, ξέρεις
γιά ἀνθρώπων ἔργα καὶ θεῶν, πού τά 'καμαν τραγούδι.
Ἐνα τραγούδα ἀπ' ὅλα αὐτά κι ἄφωνοι τοῦτ' ἄς πίνουν.
Αὐτό ὅμως μήν τό ξαναπεῖς τό θλιβερό τραγούδι,
πού πάντα μέσα τήν καρδιά στά στήθια μοῦ πληγώνει.
κι ὁ πόνος ἀλησμόνητος τά σπλάχνα μου θερίζει.
Γιατί τόν ἄντρα μου ποθῶ κι αἰώνια τόν θυμοῦμαι,
πού 'ναι μεγάλη ἡ δόξα του στ' Ἀργος καὶ στήν Ἐλλάδα».
- Κι ὁ συνειός Τηλέμαχος ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Γιατί ἔτσι, μάνα, τόν πιστό τραγουδιστή ἀποπαίρνεις,
πού μᾶς ξανοίγει τήν καρδιά καθώς τό φέρνει ό νοῦς του:
Δέν φταιεί κανείς τραγουδιστής, μόν' φταιίχτης εἶναι ό Δίας,
πού καθώς θέλεις ἡ γνώμη του τά φέρνει στούς ἀνθρώπους.
Ντροπή δέν εἶναι καὶ γι' αὐτόν πού τραγούδα τή μοίρα
τῶν Δαναῶν τήν ἄπονη. Γιατί κάθε καινούριο³
τραγούδι πού θά πρωτοβγεῖ θέλουν ν' ἀκούσουν ὅλοι.
Μόν' πάρε τήν ἀπόφαση ν' ἀκούσεις τό τραγούδι.
Δέν εἶναι μόνος πόχασε τοῦ γυρισμοῦ τή μέρα
στόν πόλεμο ό πατέρας μου· κι ἄλλοι πολλοί χαθῆκαν.
Μόν' σπίτι τώρα πήγαινε νά κάτσεις στίς δουλειές σου,
στή ρόκα καὶ στόν ἀργαλειό καὶ βάλε καὶ τίς σκλάβες.
Κι ὅσο γι' αὐτά πού μίλησες οἱ ἄντρες θά φροντίσουν,
ὅλοι, κι ἀπ' ὅλους πρῶτα ἐγώ, πού ὁρίζω μές στό σπίτι».
- Σάστισε⁴ αὐτή καὶ γύρισε στόν πύργο της ξοπίσω,
γιατί τῆς μπῆκαν στήν καρδιά τά λόγια τοῦ παιδιοῦ της.
Κι ὅταν στ' ἀνώι ἀνέβηκε μέ τίς πιστές της σκλάβες⁵.

ληλη δράση πού ἀνοιξε στό στίχο α 165. 5. Αὐτό ἔγινε γιατί ό Αἰαντας ό Λοκρός ἀπόσπασε ἀπό τό βωμό τῆς Ἀθηνᾶς τήν ιέρεια Κασσάνδρα. 6. ό ἐπάνω όροφος τοῦ μεγάρου. 7. τό διαμέρισμα τῆς βασιλισσας.

1. 'Από τίς ἀνασκαφές στό ἀνάκτορο τῆς Πύλου μαθαίνουμε πώς γύρω ἀπό τήν ἐστία, πού ἦταν στή μεγάλη αἰθουσα, ὑπῆρχαν 4 κίονες γιά τή στήριξη τῆς στέ-

θρηνοῦσε τό Δυσσέα ἐκεῖ, ώστου γλυκόν ὑπνο
τῆς ἔχουσε στά μάτια της ἡ λαμπερή Παλλάδα.

Σάλαγο¹ κάμαν στό ἵσκιερό² παλάτι κι οἱ μνηστῆρες
κι ὅλους τούς ἔτρωγε ὁ καημός νά κοιμηθοῦν κοντά της.
Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τό λόγο πῆρε κι εἶπε:

«Μνηστῆρες σεῖς τῆς μάνας μου, ἀδιαντροπιά γεμάτοι,
τώρα ᾧς χαροῦμε τό φαῖ κι ᾧς λείπουν οἱ φωνές σας.

Γιατί είναι αὐτό καλύτερο ν' ἀκούσουμε ἔναν τέτοιο
τραγουδιστή, καθώς αὐτός, πόχει φωνή ἀθανάτου.

Καὶ τὴν αὐγή σέ σύνοδο³ νά κάτσουμε θά πᾶμε,
κι ἐκεῖ μιά γνώμη ξάστερα θά πᾶ ν' ἀκούσουν ὅλοι,
νά φύγετε ἀπ' τό σπίτι μου, νά στρώστε ἀλλοῦ τραπέζι.
συναλλαχτά στά σπίτια σας νά τρψτε βιός δικός σας.

Μά ἄν τό θαρρεῖτε πιό σωστό καὶ πιό δφελος πώς είναι
τό ξένο μάλι⁴ ἀπλέρωτο νά πάει καπνός — μέ γειά σας!

Κι ἐγώ βοηθούς μου τούς θεούς θά κράξω τούς οὐράνιους
κι ἄμποτε⁵ ὁ Δίας τίς δουλειές αὐτές νά τίς πλερώσει
κι ὅλους ἐδῶ ἀνερώτητα νά σᾶς θερίσει ὁ χάρος».

Ἐτσι εἶπε, κι ὅλοι δάγκασαν τά χείλη κι ἀποροῦσαν
μέ τόν Τηλέμαχο γι' αὐτά πού μίλησε μέ θάρρος.

Τότε ὁ Ἀντίνος⁶ ἄρχισε τοῦ Εὔπειθη ὁ γιός καὶ τοῦ 'πε:
«Ἐτσι, Τηλέμαχε, οἱ θεοί θά σ' ἔμαθαν οἱ ἴδιοι,
νά ρητορεύεις ἄφοβα καὶ νά 'σαι καυχησιάρης.

Εἴθε ποτέ τοῦ Κρόνου ὁ γιός στ' ἀφροκλεισμένο Θιάκι
νά μή σέ κάμει βασιλιά κι ᾧς τό 'χεις γονικό σου».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἐτσι κι εἶπε:
«Ἀντίνο, κάτι θά σου πᾶ, νά μή θυμώσεις ὅμως.

Αὐτό θά τό θελα⁷, ἄν ὁ γιός τοῦ Κρόνου μοῦ τό δώσει.

Ἡ τό θαρρεῖς ἀνώφελο πώς είναι στούς ἀνθρώπους;

Καλό νά γίνεις βασιλιάς. Ἄμεσως ἀρχονταίνει

375

380

385

390

395

400

γης. 2. λινό ὄφασμα πού κάλυπτε τὴν κεφαλή. 3. Μέ τούς ἀοιδούς ἔχουμε μιάν
ἀδιακοπή ἀνανέωση τοῦ ἐπικοῦ ὥλικοῦ. 4. ἀνάμεικτο συναίσθημα: λύπης, γιατί
ὁ σκληρός λόγος τὴν πρόσβαλε: χαρᾶς γιατί πρώτη πῆρε τό μήνυμα πώς ὁ γιός
της ἔγινε ἄντρας πιά: 5. θεραπαινίδες πού ἀπαρτίζουν τή βασιλική ἀκολουθία.

1. θόρυβος. 2. Τό ἀνάκτορο ἔπαιρνε φῶς ἀπό τίς θύρες μόνο καὶ τό ὄπαῖο· ἡ αὐλή

τό σπίτι σου και γίνεται καθείς πιό τιμημένος.

Μά κι ἄλλα βρίσκονται πολλά στό Θιάκι ἀρχοντοπαίδια,
μικρά μεγάλα, κι ἔνα των τή βασιλεία θά πάρει¹,
ἄφοῦ πιά τώρα πέθανε ὁ θεϊκός Δυσσέας.

Θά 'μαι κι ἐγώ στό σπίτι μου ἀφέντης και στούς σκλάβους,
ὅσους γιά μένα κέρδισε μέ τό σπαθί² ὁ Δυσσέας».

Τότε ἔτσι κι ὁ Εὐρύμαχος³ γιός τοῦ Πολύβου τοῦ 'πε·
«Ἄντα στό χέρι τῶν θεῶν, Τηλέμαχε, ὅλα στέκουν
ποιός μές στό θαλασσόκλειστο θά βασιλέψει Θιάκι.
Κυβέρνα ἐσύ τό σπίτι σου καὶ κοίταζε τό βιός σου,
ἄς μήν τό σώσει νά φανεῖ ὁ ἄντρας πού θ' ἀρπάξει
τά κτήματά σου στανικῶς, τό Θιάκι ὅσο θά στέκει.
Μά γιά τόν ξένο, ἀγάπη μου⁴, νά σέ ρωτήσω θέλω,
πότε ἥρθε; Ποιά παινεύονταν πατρίδα του πώς εἶχε;
Ποῦ βρίσκεται τό γένος του κι ἡ πατρική του χώρα;
Εἰδηση τοῦ πατέρα σου μήν ἔφερε πώς θά 'ρθει;
Ὦ μήπως ἥθελε δουλειά δική του νά τελέψει;
Πῶς ἔφυγε ἔτσι ξαφνικά χωρίς νά γνωριστοῦμε;
Γιατί τυχόντας⁵ ἄνθρωπος δέν ἔδειχνε στήν ॐψη».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Εὐρύμαχε, ὁ πατέρας μου, πάει, χάθηκε στά ξένα.
Μήτε μαντάτα τώρα πιά πιστεύω ὅθε κι ἄν ἔρθουν,
μήτε τίς μαντικές ψηφῶ⁶, πού κράζει μαντολόγους⁷
στόν πύργο της ἡ μάνα μου καὶ τούς ρωτᾶ νά μάθει.
Ὦς γιά τόν ξένο, πατρικός εἰναι ἀπ' τήν Τάφο φίλος
ὁ Μέντης⁸ τ' Ἀγχιάλου ὁ γιός τοῦ πολυστοχασμένου,
καὶ τούς Ταφιδτες κυβερνᾶ τούς θαλασσοθρεμμένους».

Ἐτσι εἶπε, μά δέν ξέχανε πώς ήταν ἡ Παλλάδα.
Τότε οἱ μνηστῆρες στό χορό καὶ στό γλυκό τραγούδι
τό γύρισαν κι ὅσο νά 'ρθει τό βράδυ καρτεροῦσαν.

ήταν ἡλιόλουστη. 3. δές α 279. 4. βιός, περιουσία. 5. μακάρι. 6. Είναι ὁ σημαντικότερος ἀπό τούς μνηστῆρες. 7. Ἐννοεῖ τή βασιλική ἔξουσία.

1. Είναι φανερός ἐδώ ὁ κλονισμός τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τοῦ ἀξιώματος.
2. Ὁ πόλεμος ήταν βασική πηγή πορισμοῦ δούλων. 3. Είναι ὁ δεύτερος σέ δύναμη καὶ κύρος μνηστήρας. 4. λέγεται εἰρωνικά. 5. τυχαίος, ἀσήμαντος. 6. ὑπο-

Κι ἐνῷ γλεντοῦσαν ἔφτασε τό θαμπερό τό βράδυ,
κι ἔψυγαν πιά στό σπίτι του νά κοιμηθεῖ ὁ καθένας.

Μές στήν πλακοστρωμένη αὐλὴ ψηλόχτιστο εἶχε πύργο¹ 435

σέ μέρος ξέφαντο κι ἐκεῖ πήγαινε νά πλαγιάσει
ὁ συνετός Τηλέμαχος πολυσυλλογισμένος.

Πίσω του ἀκλούθας μέ δαδί φλογόφεγγο στό χέρι 440

κι ἡ μπιστεμένη Εύρυκλεια, τοῦ Ὠπου ἡ θυγατέρα,
πού κόρη τήν ἀγόρασε πρωτόχονουδη ὁ Λαέρτης,
μέ βιός δικό του, δίνοντας γι' αὐτήν εἴκοσι βόδια²

κι ἵσα μέ τή γυναίκα του στό σπίτι τήν τιμοῦσε,

μά δέν τήν πλάγιασε ποτέ, νά μή θυμώσει ἐκείνη.

Αὐτή τοῦ πήγαινε τό φῶς κι ἀπό μωρό παιδάκι

μ' ἀγάπη τόν μεγάλωσε πού ἄλλη δέν τοῦ χε σκλάβα. 445

Σάν ἄνοιξε ὁ Τηλέμαχος τοῦ πύργου του τίς πόρτες,
κάθισε στό κρεβάτι του κι ἔβγαλε τό χιτώνα,

και στήν πιστή γερόντισσα τόν ἔδωσε στό χέρι.

Κι ἐκείνη ἀφοῦ τόν δίπλωσε, τόν ἔστρωσε στά χέρια
και στό καρφί τόν κρέμασε κοντά στ' ὥραιο κρεβάτι. 450

Βγῆκε ἔπειτα και τράβηξε τήν πόρτα ἀπ' τ' ἀσημένιο

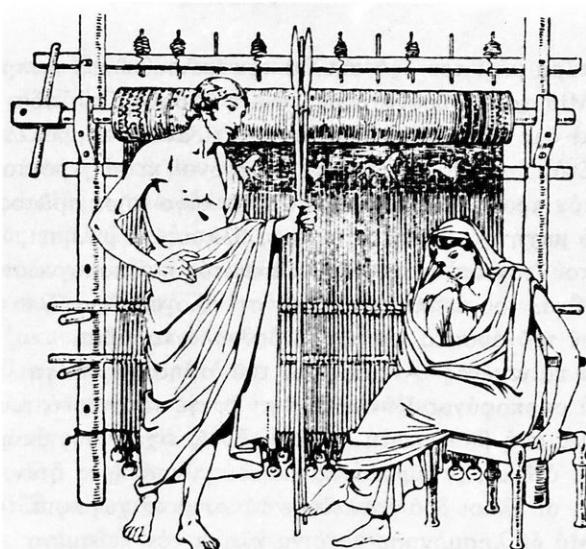
κρικέλι³ κι ἔδεσε σφιχτά μ' ἔνα λουρί τό σύρτη.

Κι ἐκεῖ ὅλη νύχτα, στή σγουρή φλοκάτα⁴ αὐτός χωμένος,

μελέτας τό ταξίδι του πού ἀρμήνεψε⁵ ἡ Παλλάδα⁶.

λογίζω. 7. οἰωνοσκόπους, ἱερομάντεις, καπνομάντεις, φημολόγους, πυρομάντεις.
8. δές a 187.

1. Ἐνα ἀπό τά κτίσματα τοῦ ἀνακτορικοῦ συγκροτήματος. 2. Τό ποσό θεωρεῖται μεγάλο γιά τήν ἐποχή. 3. χαλκάς, είδος στρογγυλῆς λαβῆς. 4. Ἀπό τό είδος τοῦ κλινοσκεπάσματος μποροῦμε νά ύπολογίσουμε πάχες ἡ δράση τοποθετεῖται ἔξω ἀπό τήν ἐποχή τοῦ καλοκαιριοῦ δές και ε 508, ὅπου ὁ ναυαγός Ὁδυσσέας πέρασε τή νύχτα σκεπασμένος μέ φύλλα. 5. δές και a 286. 6. Μέ τό τέλος τής ραψωδίας α τελειώνει και ἡ πρώτη ἡμέρα τής Ὁδύσσειας.

Ο Τηλέμαχος καὶ ἡ
Πηνελόπη στὸν ἀρ-
γαλεῖο τῆς

β

Σάν ἦρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα¹,
σηκώθηκε ὁ Τηλέμαχος ἀπ' τό κρεβάτι ἀπάνω
καὶ φόρεσε τό ροῦχο του καὶ κρέμασε στούς ὥμους
γύρω τό κοφτερό σπαθί καὶ στά παχιά² του πόδια
ἔδεσε τά πεντάμορφα σαντάλια του καὶ βγῆκε
ἀπ' τό γιατάκι³ σάν θεός παρόμοιος. Τότε ἀμέσως
πρόσταξε τούς καλόφωνους τούς κράχτες νά φωνάζουν
σέ σύνοδο τούς Ἀχαιούς τούς πολεμοθρεμμένους⁴.
Κι αὐτοὶ λαλοῦσαν κι ἔτρεχε τό πλήθος χέρι χέρι⁵.
Κι ἔπειτα, σάν τούς φώναξαν καὶ συναχτήκανε ὄλοι,
πῆγε κι αὐτός στή σύνοδο, στό χέρι του κρατώντας
τό χάλκινο κοντάρι του, κι οὕτε μονάχος του ἦταν,

1. Είναι τυπική φράση μὲ τήν δόποια ὄριζεται ἡ ἀνατολὴ μιᾶς νέας ήμέρας· δές γ 422, γ 512, δ 308 κτλ. 2. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδῆς μεταφράζουν ἀστραφτερά, ὁ Ἐφταλιώτης λαμπρά. 3. Θάλαμος. 4. ἄρχ. κάρη κομόωντας μακρομάληδες. 5. μὲ βιασύνη.

παρά μαζί του δυό σκυλιά τόν ἀκλούθοῦσαν ἄσπρα.
Μιά χάρη οὐράνια τοῦ 'χυνε ἡ Ἀθηνᾶ Παλλάδα
κι ὅλο τὸ πλῆθος θάμαζε, σάν εἶδαν νά προβάλλει.
Στόν πατρικό του κάθισε τό θρόνο¹ κι οἱ γερόντοι
τόν προσηκώθηκαν κι εὐτύς τό λόγο πῆρε πρῶτος
ὁ μαχητής Αἰγύπτιος² στούς ἄλλους νά μιλήσει,
πού 'ταν ἀπ' τά γεράματα σκυφτός καὶ πολυγνώστης³.

'Ἐνας του ἀγαπημένος γιός στ' ἀλογοθρόφο Ίλιο
μέ τοῦ Δυσσέα κίνησε τά βαθουλά καράβια,
ὁ παινεμένος Ἀντιφος· μά τοῦ 'σβησε τή νιότη
ὁ σαρκοφάγος Κύκλωπας⁴ κι ἔφαγε τό στερνό του
μές στή βαθουλωτή σπηλιά. Τρεῖς εἶχε γιούς ἀκόμα,
κι ὁ ἔνας, ὁ Εὔρυνομος, μέ τους μνηστῆρες ἦταν,
κι οἱ ἄλλοι δυό δουλεύανε τά πατρικά χωράφια.

Μά δέ λησμόνησε ποτέ νά κλαίει τόν πεθαμένο
καὶ δάκρυα χύνοντας γι' αὐτό πῆρε τό λόγο κι εἶπε:
«Ἀκοῦτε με λοιπόν, Θιακοί, σ' δ.τι ἔχω νά μιλήσω.
Ποτέ δέν εἶδα σύνοδο, μήτε βουλή γερόντων,
ἀφότου πιά ἔψυγε⁵ ὁ θεῖκός Δυσσέας μέ τά πλοῖα.

Ποιός τώρα ἐδῶ μᾶς σύναξε; Σάν ποιά μεγάλη ἀνάγκη
βρῆκε τούς γεροντότερους ἡ τούς καινούριους ἄντρες;
Μήν ἄκουσε εἰδηση καλή γιά τό στρατό πώς φτάνει
καὶ θέλει σ' ὅλους νά τήν πεῖ, πρῶτος ἀφοῦ τό ξέρει;
«Ἡ γιά ἄλλη τοῦ κοινοῦ δουλειά σκοπεύει νά μιλήσει;
Καλός⁶ μοῦ φαίνεται ἄνθρωπος κι αἱς εἶναι βλογημένος,
κι ὁ Δίας ὅλα τ' ἀγαθά πού λαχταρᾶ ἄς τοῦ δώσει».

*Ἐτσι εἶπε, κι ὁ Τηλέμαχος κρυφή χαρά τό πῆρε
τέτοιο σημάδι κι ἄρχισε σέ λίγο νά μιλήσει.

Στάθηκε δρθός καταμεσίς στή σύνοδο, κι ὁ κράχτης
Πεισίνορας, πού κάτεχε γνῶμες σοφές ὁ νοῦς του,

15

20

25

30

35

40

1. Εἶχε τό δικαίωμα αὐτό ώς νόμιμος διάδοχος. 2. Τό δνομα δείχνει τίς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο λαῶν. 3. σύζευξη τῆς γνώσεως μέ τό χρόνο. 4. δές 1 289 κέ. 5. εἴκοσι χρόνια πέρασαν ἀπό τότε. 6. Ἡ πρώτη ἐντύπωση τῶν συνέδρων ἦταν θετική. Αὐτό ἐνίσχυσε ψυχικά τόν Τηλέμαχο.

σκῆπτρο¹ στό χέρι τοῦ 'βαλε. Κι εὐτύς κατά τό γέρο
γυρίζοντας πρῶτα σ' αὐτόν τοῦ μίλησε ἔτσι κι εἰπε·

«Δέν είναι, γέρο, ἀλάργα αὐτός, καὶ σύντομα θά μάθεις
ποιός τό λαό τόν σύναξε. Δικά μου βάσανα ἔχω.

Μήτε² ἄκουσα καλή εἰδηση γιά τό στρατό πώς φτάνει,
ἔτσι ἀνοιχτά νά σᾶς τήν πᾶ, πού πρῶτα ἐγώ τήν ξέρω,
μήτε ἄλλη θέλω τοῦ κοινοῦ δουλειά νά σᾶς ξηγήσω,
μόν' γιά δικές μου συμφορές πού 'ρθαν διπλές στό σπίτι.

Μιά, πόχασα τόν ξακουστό πατέρα μου, πού πρῶτα

σ' ὅλους ἐδῷ βασίλευε καὶ σάν πατέρας ἦταν
γλυκός. Καὶ μιά ἄλλη δεύτερη, σάν πιό μεγάλη ἀκόμα,
πού ὅλο τό σπίτι γλ.ήγορα θά τό ξεθεμελιώσει

καὶ θά μοῦ σβήσει ὅλο τό βιός. Τή μάνα μου, ἥθελά της³,
μνηστήρες τή φορτώθηκαν, τῶν προεστῶν τοῦ τόπου

οἱ πολυαγαπημένοι γιοί, πού δέν τολμοῦν νά πᾶνε
στό σπίτι τοῦ πατέρα της Ἰκάριου⁴, ν' ἀποκόψει

τήν προίκα αὐτός τῆς κόρης του καὶ νά τή δώσει ἐκείνου
πού φέρει δῶρα πιό πολλά καὶ τόν διαλέξει ὁ Ἰδιος,

μόν' ὅλη μέρα κάθουνται στό σπίτι μου καὶ τρῶνε,
δαμάλια σφάζοντας κι ἀρνιά καὶ γίδες ὅλο πάχος,

καὶ πίνουν λαμπερό κρασί χωρίς νά τό χορταίνουν,
κι ἔτσι ὅλα σβήνουν ἅπονα, γιατί δέ βρίσκεται ἄντρας,
σάν τό Δυστέα, τήν δργή νά διώξει αὐτή ἀπ' τό σπίτι.

Δέν εἴμαστε ἄξιοι ἐμεῖς γι' αὐτό. Κι ἔτσι θά 'ρθει μιά μέρα
φτωχοῖς νά καταντήσουμε, χωρίς στόν ἥλιο μοίρα.

Θά πολεμοῦσα μόνος μου, τή δύναμη ἄν τήν είχα.
Γιατί δέν είναι αὐτές δουλειές κανείς νά τίς βαστάξει,
καὶ πάει τό σπίτι τοῦ χαμοῦ. Ντραπεῖτε πιά μονάχοι,

ντραπεῖτε κι ὄσους ἔχουμε γειτόνους γύρω γύρω,
κάν φοβηθεῖτε τήν δργή τῶν ἀθανάτων, μήπως

1. Τή σειρά τῶν ὀμιλητῶν ὅριζε ὁ κήρυκας προσφέροντας τό σκῆπτρο. 2. Ἐδῷ ἀπορρίπτονται διαδοχικά τά δύο πιθανά θέματα πού πρόβαλε ὁ γερο-Αἰγύπτιος. 3. δές και α 353. 4. Είναι ἀδερφός τοῦ Τυνδάρεου, τοῦ πατέρα τῆς ώραίας Ἐλένης. Πηνελόπη καὶ Ἐλένη ἦταν πρῶτες ἔξαδέρφες. Καὶ οἱ δύο μέ τήν ὀμορφιά τους ξεσήκωσαν τούς ἄντρες τῆς ἐποχῆς τους. 5. Οἱ ὀμηρικοί ἡρωες ὑπολόγιζαν πάντοτε τόν ὄλικό πλοῦτο.

θυμώσουν γιά τίς ἄνομες δουλειές κι ἀλλιῶς τά στρέψουν.
 Στό Δία καὶ στῆς Θέμιδας¹ τή χάρη σᾶς ξορκίζω,
 πού αὐτή συνάζει καὶ σκολνᾶ τή σύνοδο στόν κόσμο,
 πάψτε πιά, ἀδέρφια, κι ἄστε με στή λύπη μου νά λιώνω,
 ἐκτός ἂν ὁ πατέρας μου ἀπό κακογνωμιά του
 ἀδίκησε² τούς Ἀχαιούς τούς πολεμοθρεμμένους
 καὶ μέ πλερώνετε γ' αὐτό, ζητώντας τό κακό μου
 μέ πάθος, κι ἄλλους βάζετε. Μά πιό ὅφελός μου θά 'ταν
 καὶ κινητά κι ἀκίνητα σεῖς ὅλα νά τά φάτε.

Γιατί ἂν τά φάτε, γλήγορα κι ή πλερωμή θά φτάσει.
 Τότε θά τ' ἀπαιτήσουμε τό βιός μας ἀπ' τή χώρα,
 ώστου πίσω μᾶς δοθοῦν αὐτά πού χάσαμε ὅλα.

Μά τώρα ἀγιάτρευτους καημούς μοῦ ἀνάψατε στά στήθια».

Ἐτσι εἰπε μ' ἀγανάχτηση καὶ πέταξε τό σκῆπτρο,
 σπώντας στά δάκρυα, καταγῆς καὶ συμπονέστανε ὅλοι.
 Τότε ὅλοι οἱ ἄλλοι σώπαιναν, μηδέ κανείς τολμοῦσε
 τοῦ Τηλεμάχου μέ πικρά νά τοῦ μιλήσει λόγια.

Κι ἀπ' ὅλους μόνος ἄρχισε κι ἔτσι ό Ἀντίνος τοῦ 'πε·
 «Τηλέμαχε πολυλογά, μεγάλο παλικάρι³,

πῶς μᾶς προσβέλνεις καὶ ζητᾶς νά μᾶς ντροπιάσεις κιόλας;
 Ὁχι, οἱ μνηστῆρες δέ σου φταῖν, μόνο ή γλυκιά σου μάνα,
 πού ἄλλη καμιά στίς πονηριές γυναίκα δέν τή φτάνει.

Ο τρίτος χρόνος περπατᾶ κι ὁ τέταρτος θά φτάσει
 σέ λίγο, ἀφότου ξεγελᾶ τῶν Ἀχαιῶν τή γνώμη.

Ολούς μ' ἐλπίδες τούς πλανᾶ καὶ στόν καθένα τάξει,
 παραγγελιές της στέλνοντας, μά ὁ νοῦς της ἄλλα βάζει.
 Κι ἀκόμα αὐτό τό τέχνασμα σοφίστηκε μές στ' ἄλλα.

Τόν ἀργαλειό⁴ της ἔστησε στόν πύργο της νά φάνει⁵
 διπλό ψιλόδιαστο⁶ πανί κι ἔτσι ἄξαφνα μᾶς εἰπε·

«Ἀφοῦ πιά πέθανε, παιδιά, ὁ θείκος Δυσσέας,

1. Είναι θυγατέρα τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ, θεά τῆς δικαιοσύνης. Συγκαλεῖ τίς συνελεύσεις καὶ προεδρεύει σ' αὐτές. Είναι διαρκῶς νέα καὶ κρατάει στά χέρια ζυγό. 2. Γιά τόν δόμηρικό κόσμο τά ἀμαρτήματα τῶν γονέων ἔχουν προεκτάσεις στά παιδιά. 3. πρόκειται γιά εἰρωνεία. 4. Ό δόμηρικός ἀργαλειός είχε κάθετη διάταξη καὶ οἱ ὑφάντρες ὑφαιναν δρθιες. 5. νά ύφανει. 6. λεπτό.

ἔχετε λίγη ύπομονή, κι ας βιάζεστε γιά γάμο,
ὅσο νά φάνω τό πανί, νά μή μοῦ πᾶν χαμένα
τά νήματα, ἔνα σάβανο¹ νά κάμω τοῦ Λαέρτη,
ὅταν τόν βρεῖ τοῦ ἀξύπνητου θανάτου ή μαύρη μοίρα,
μή μέ κατηγορήσουνε μιά μέρα οἱ Θιακοποῦλες,
πώς πῆγε δίχως σάβανο κι ας εἶχε βιός χιλιάδες». 105
 Ἔτισι εἶπε κι ἀποκοιμισε τήν ἄφοβη καρδιά μας.
 Κι ἔφαινε τότε τό πανί τ' ἀτέλειωτο ὅλη μέρα
καὶ μέ τό φῶς δουλεύοντας τό ξήλωνε τήν νύχτα. 110
 Τρεῖς χρόνους ἔτσι κέρδισε νά μᾶς γελᾶ μέ απάτη.
 Κι ὁ τέταρτος σάν ἔφτασε μέ τῶν καιρῶν τό διάβα,
μιά σκλάβα τή μαρτύρησε, πού μόνη τά ἔτερε ὅλα,
καὶ τό πανί τήν πιάσαμε τ' ὅμορφο νά ξηλώνει. 115
 Τότε ἥθελε δέν ἥθελε τ' ἀπόσωσε² ἐξ ἀνάγκης.
 Μά τέτοια τώρα ἀπάντηση σοῦ δίνουν οἱ μνηστῆρες,
καὶ σύ νά ξέρεις κι οἱ Θιακοί νά τή γνωρίζουν ὅλοι.
 Στεῖλε την στόν πατέρα της τή μάνα σου κι ας πάρει
ὅποιον ἐκεῖνος προτιμᾶ κι ἀρέσει καὶ στήν ἵδια. 120
 Μά ἂν θέλει τ' Ἀχαιόπουλα νά βασανίζει ἀκόμα
καὶ πέτεται³ πώς ή θεά τῆς χάριτες ή Παλλάδα
νά ξέρει ἀμίμητες δουλειές καὶ νά 'χει φρονιμάδα
καὶ πονηριές πού ἄλλη καμιά δέν ἔχουμε ἀκουστά μας
κι ἀπ' τίς γυναίκες τίς παλιές νά ξέρει, ἀπ' δσες ζοῦσαν 125
 Ἀχαιοποῦλες στά παλιά τά περασμένα χρόνια,
μήτε ή Ἀλκμήνη⁴ κι ή Τυρώ κι ή λυγερή Μυκήνη.
 Καμιά δέν εἶχε τούς σκοπούς τῆς Πηνελόπης ἄλλη,
ὅμως αὐτό δέν τό 'κρινε στό νοῦ της ὅπως πρέπει.
 Γιατί τό βιός σου κι ὅλα σου θά σβήσουν τ' ἀγαθά σου,
ὅσο κι ἐκείνη νά 'χει αὐτή τή γνώμη, πού τῆς βάζουν 130
μές στήν καρδιά της οἱ θεοί. Ναί μέν, μεγάλη δόξα

1. λευκό σεντόνι γιά περιτύλιξη τοῦ νεκροῦ. 2. τό τελείωσε, τό ὄφανε. 3. καυχιέται. 4. Καὶ οἱ τρεῖς εἰναι θνητές πού μέ θεούς γέννησαν ήμιθεούς: ή Ἀλκμήνη γέννησε τόν Ἡρακλῆ λ 271· ή Τυρώ γέννησε τόν Πελία καὶ τό Νηλέα λ 238.

θά πάρει, μά σου χάνονται κι ἐσένα τά καλά σου.

Κι ἐμεῖς δέν πιάνουμε δουλειά, μήτε κι ἀλλοῦ θά πᾶμε,
πρίν κάμει τήν ἀπόφαση νά παντρευτεῖ ὅποιον θέλει».

135

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι τότε:
«Ἀντίνο, αὐτό δέ γίνεται, νά διώξω¹ ἐγώ ἄθελά της,
τή μάνα πού μέ γέννησε καί μ' ἔθρεψε, ἀπ' τό σπίτι.
Ζεῖ-πέθανε ὁ πατέρας μου στήν ξενιτιά, ποιός ξέρει!

Κι ὅσα μοῦ τύχουν ἔπειτα σκληρά νά τά πλερώσω,

140

οἱδιος στόν πατέρα της τή μάνα μου ἄν τή στείλω.

Γιατί κι ἀπ' τόν πατέρα μου πολλά δεινά θά πάθω
κι ἄλλα θά στείλουν κι οἱ θεοί, γιατί φριχτές κατάρες²
σάν ξεπορτίζει ή μάνα μου, ἀπάνω μου θά ρίχνει
κι ὅλος ὁ κόσμος στά στερνά θά μέ κατηγορήσει.

145

Τέτοιο ἔνα λόγο ἐγώ ποτέ δέ θά τόν ξεστομίσω.

Κι ἄν ἔχετε φιλότιμο μιά στάλα μές στά στήθια,
φευγάτε πιά ἀπ' τό σπίτι μου καί στρῶστε ἀλλοῦ τραπέζι,
συναλλαχτά στά σπίτια σας δικό σας βιός νά τρώτε.

150

Κι ἄν τό χετε γιά πιό σωστό καί πιό ὄφελος πώς εἶναι
τό ξένο βιός ἀπλέρωτο νά τρώτε, - γειά χαρά σας!

Κι ἐγώ βιηθούς μου τούς θεούς θά κράξω τούς οὐράνιους,
κι ὁ Δίας εἴθε τίς δουλειές αὐτές νά τίς πλερώσει,
κι ἐδῶ ὄλους ἀνερώτητα³ νά σᾶς θερίσει ὁ χάρος».

Ἐτσι είπε τοῦ Δυσσέα ὁ γίός. Κι ὁ βροντόλαλος Δίας
ζευγάρι ἀιτῶν ἀπόλυτε ψηλά ἀπό κορφοβούνι.

155

Κι ὅλο πετούσανε οἱ ἀιτοί⁴ μέ τήν πνοή τοῦ ἀνέμου,
κοντά κοντά, μέ τίς πλατιές φτεροῦγες ἀνοιγμένες.

Κι ὅταν στής πολυθόρυβης τῆς σύνοδος τή μέση
ζυγιάσανε, κυκλόφερναν, χτυπώντας τίς φτεροῦγες
συχνά, κι ὄλους τούς κοίταζαν καί συμφορές μηνοῦσαν.

160

Κι ἀφοῦ κεφάλια καί λαιμούς ξέσκισαν μέ τά νύχια,

1. Ἡ πράξη θά ἡταν ἡθικά ἀπαράδεκτη. 2. ἀρχ. ἐρινύες : ήσαν γυναικεῖς μορφές κακόσχημες καί μαυροντυμένες, πού προσωποποιοῦσαν τίς τύψεις τῆς συνειδήσεως. Αὐτές καταδίωκαν τόν Ὁρέστη, ὅταν σκότωσε τή μητέρα του. 3. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν χωρίς ξεπλερωμή μου. Δηλαδή χωρίς ἀντί-ποινα· δέξ καί a 390. 4. Ὁ ἀετός, πού εἶναι σύμβολο τοῦ μεγαλείου καί τῆς δυνάμεως τοῦ Δία, μεταβιβάζει τή θέληση τοῦ θεοῦ στούς θνητούς.

δεξιά¹ πετάξανε ἔπειτα, τά σπίτια καὶ τήν πόλη
περνώντας, κι ὅλοι ἀπόρησαν, σάν εἰδανε τά ὅρνια,
κι ὅσα νά γίνουν ἐμελλαν τ' ἀνάδευαν στό νοῦ τους.
Τότε ἔτσι ὁ γερομαχητής τούς εἶπε ὁ Ἀλιθέρσης²,
πού ἀπ' τούς συνηλικιώτες του τούς ἄλλους ἤξερε ὅλους
μόνος γιά ὅρνια νά μιλᾶ, σημάδια νά ξηγήσει.
Αὐτός μέ λόγια γνωστικά τό λόγο πῆρε κι εἶπε:

«Ἀκοῦτε με λοιπόν, Θιακοί, σ' ὅ,τι ἔχω νά μιλήσω,
μά στούς μνηστῆρες πιό πολύ αὐτά θά τά ξηγήσω³,
γιατί κυλάει ἀπάνω τους μιά συμφορά μεγάλη.

Δέ θά 'ναι ἀπ' τήν πατρίδα του καιρό μακριά ὁ Δυσσέας,
μόν' κάπου βρίσκεται κοντά νά φτάσει, κι ἐτοιμάζει
σ' ὅλους σφαγή καὶ θάνατο. Κι ἄλλοι πολλοί θά πάθουν
ἐδῶ ὅσοι στό ξέφαντο τό Θιάκι κατοικοῦμε.

Μά πιό μπροστά ἄς φροντίσουμε νά δώσουμε ἔνα τέλος,
κι ἄς πάψουν μόνοι τους κι αὐτοί. Γιατί ἔτσι τούς συμφέρει
καλύτερα. Κι ἀνήξερος ἐγώ δέν προφητεύω,
μόν' κάτι νιώθω. Και σ' αὐτόν καθώς τοῦ τά 'πα βγῆκαν,
ὅταν στήν Τροία κίνησαν νά πᾶνε ὅλοι οἱ Ἀργίτες
κι ἔφυγε κι ὁ πολύσοφος μαζί τους ὁ Δυσσέας.

Θά πάθει, τοῦ 'λεγα, δεινά, θά χάσει τούς συντρόφους,
κι ἀπ' τούς δικούς του ἀγνώριστος τόν εἰκοστό πιά χρόνο
θά φτάσει στήν πατρίδα του. Νά πού ἀληθεύουν ὅλα».

Τότε ἔτσι κι ὁ Εὐρύμαχος γιός τοῦ Πολύβου τοῦ 'πε·
«Βρέ τράβα, γέρο, σπίτι σου νά πᾶς νά προφητεύεις
στούς γιούς σου, μήπως στά στερνά κάποιο κακό τούς λάχει.
Κι ἐγώ είμαι πιό καλύτερος νά προφητεύω τέτοια.
Πουλιά χιλιάδες⁴ πού πετοῦν κάτω ἀπ' τό φῶς τοῦ ἥλιου,
χωρίς σημάδια νά μηνοῦν. Μά χάθηκε ὁ Δυσσέας
ἄλαργα, κι ἅμποτες⁵ καὶ σύ μαζί του νά ψοφοῦσες.

1. Τό πέταγμα τῶν οἰωνῶν δεξιά ὀδήλωνε πώς ὅλα θά πᾶνε καλά. 2. ἔνας ἀπό τούς πιό συνετούς ἄντρες στήν Ιθάκη. 3. Ἡ ἐρμηνευτική προφητεία τοῦ οἰωνοσκόπου ἐρέθισε τόν Εὐρύμαχο· δές β 186. 4. ἐνν. ὑπάρχουν. 5. δές καὶ α 389.

Τότες ἐδῶ δέ θά 'κοβες αὐτές τίς μαντοσύνες,
μηδέ καὶ τὸν Τηλέμαχο στή βράση τοῦ θυμοῦ του
θ' ἄναβες, ἵσως σπίτι σου σοῦ στείλει κάποιο δῶροι.
Μόν' κάτι τώρα θά σοῦ πᾶ καὶ νά τό ιδεῖς, θά γίνει.
"Αν σύ πού ξέρεις τά πολλά καὶ τά παλιά κατέχεις,
ἄντρα ἀπό σένα πιό μικρό στά χρόνια ξελογιάζεις
καὶ τοῦ ξανάβεις τό θυμό. στόν ἵδιον² πρῶτα κάνεις
τίς στενοχώριες πιό πολλές. Μά διάφορο³ δέ θά 'χει
νά βγάλει τίποτε ἀπ' αὐτά. Κι ἐμεῖς σέ σένα, γέρο,
θά βάλουμε ἔνα πρόστιμο⁴, νά σκάζεις τήν καρδιά σου,
σάν τό πλερώνεις, καὶ σκληρός θά 'ναι γιά σένα ό πόνος.
Κι ὁ ἵδιος στόν Τηλέμαχο μιά συμβουλή θά δώσω
σ' ὅλους μπροστά. Τή μάνα του νά στείλει στό γονιό της
κι ἂς πάνε ἐκεῖ νά παντρευτοῦν καὶ δῶρα νά τῆς φέρουν,
πολλά κι ὅσα θά ταιριαζαν στήν ἀκριβή του κόρη.
Γιατί πιό πρίν οἱ Ἀχαιοί θαρρῶ πώς δέ θά πάψουν
τό δυσκολοκατόρθωτο τό γάμο αὐτό νά θέλουν.
Γιατί καὶ δέ σκιαζόμαστε κανένα⁵, μήτε ἀκόμα
τόν ἵδιο τόν Τηλέμαχο, πόχει μιά πήχη γλώσσα.
Μήτε θά βάλουμε στ' αὐτιά τίς ψευτοπροφητεῖς
ὅσες μᾶς εἰπες, γέρο ἐσύ, καὶ γίνεσαι ἀπ' ὅ, τι εἰσαι
πιό παραπάνω μισητός. Κι ἐξάλλου, τ' ἀγαθά τους
κακήν κακῶς θά φαγωθοῦν κι ἀπλέρωτα θά σβήσουν,
ὅσο κι αὐτή τό γάμο της τόν ἀναβάλλει αἰώνια.
Κι ἐμεῖς πού τόν προσμένουμε, γιά τίς γλυκιές της χάρες
πιανόμαστε⁶ καὶ μήτε ἀλλοῦ γυναίκα δέ ζητοῦμε,
πού ταίρι στόν καθένα μας τοῦ πρέπει νά τήν κάμει».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Ἐύρύμαχε, κι ὅλοι οἱ λοιποί περήφανοι⁷ μνηστῆρες,
δέ σας ξορκίζω⁸ πιά γι' αὐτά, μήτε θά πᾶ ἄλλη λέξη.

1. Ο Εύρύμαχος πιστεύει πώς διοίσοσκόπος μαντεύει ἀνύλογα μέ τά δῶρα, πού
ὑπολογίζει νά πάρει. 2. τόν Τηλέμαχο. 3. διαφορά, ὡφέλεια, κέρδος. 4. χρημα-
τική ποινή. 5. Η βάναυση δήλωση τοῦ μνηστήρου πώς τίποτα δέ φοβᾶται ξαφνιάζει
τόν ἀκροστή καὶ δημιουργεῖ ἀντιπάθεια στήν ψυχή του. 6. μαλάνουμε. 7. περί-
λαμπροί πρόκειται γιά κοινωνικό τίτλο δές καὶ α 29. 8. Δεν ἐκλιπαρῶ.

Γιατί τά ξέρουν κι οι θεοί κι οι Ἀχαιοί τά ξέρουν.
 Μά ἐλπτε, δῶστε μου γοργό καρύβι μέ συντρόφους
 εἴκοσι¹, νά μέ πᾶνε αὐτοί καὶ μέ φέρουν πίσω,
 πρῶτα στή Σπάρτη κι ἔπειτα στήν ἀμμουδάτη Πύλο,
 νά μάθω ἄν ὁ πατέρας μου, πού χρόνια λείπει, ἄν θά 'ρθει,
 κανεῖς ἄν ξέρει νά μοῦ πεῖ, εἴτε ἀπ' τὸν Δία ἀκούσω
 φήμη², πού φέρνει πρῶτα αὐτή κάθε εἰδηση στὸν κόσμο.
 Κι ἄν μάθω πώς δέν πέθανε καὶ πώς μιά μέρα θά 'ρθει.
 Θά καρτερέψω, μ' ὅλο μου τὸν πόνο, ὡς ἔνα χρόνο.
 "Αν ὅμως μάθω πώς δέ ζει, καὶ πιά πώς δέν ὑπάρχει,
 ὑμέσως θά 'ρθω στή γλυκιά πατρίδα, νά του χτίσω
 μνῆμα³, κι ἀπάνω νεκρικές θυσίες⁴ θά του ρίξω,
 ώς εἶναι ή τάξη, ἀρχοντικές, καὶ θά παρακινήσω
 τὴ μάνα μου νά παντρευτεῖ, νά πάρει δεύτερο ἄντρα».

225

Εἶπε κι ἀμέσως κάθισε κι ὁ Μέντορας⁵ σηκώθη,
 πού φίλος ἦταν τ' ἄψεγου Δυσσέα, κι ὅταν πῆγε
 στήν Τροία τοῦ μπιστεύτηκε τό σπίτι του σ' ἐκεῖνον,
 νά πείθεται στό γέρο του, τό νοῦ του σ' ὅλα νά 'χει.
 Αὐτός μέ λόγια γνωστικά τούς μίλησε ἔτσι κι εἶπε:

«Ἀκοῦστε με λοιπόν, Θιακοί, σ' ὅ,τι ἔχω νά μιλήσω.
 "Ας μή βρεθεῖ πιά βασιλιάς στὸν κόσμο σκηπτροφόρος⁶
 καλόγνωμος καὶ μαλακός καὶ δίκιος, καὶ στό νοῦ του
 πάντα νά βύζει τό καλό, παρά σκληρός ἄς εἶναι
 κι ἄς κάνει μόνο τ' ἄνομα⁷. Πόσο κανένας τώρα
 δέν τὸν θυμάται τό θεϊκό Δυσσέα ἀπ' τούς λαούς του
 πού κυβερνοῦσε καὶ γλυκός σάμπως⁸ πατέρας ἦταν.
 Μά δέν παραξενεύομαι πολύ μέ τούς μνηστῆρες,
 γι' αὐτά πού κάνουν τ' ἄνομα μέ τὴν ἀστοχασιά τους.
 Τούς τρῶνε τά κεφάλια⁹ τους καὶ στανικῶς¹⁰ τοῦ σβήνουν
 τό σπίτι του, γιατί θαρροῦν πώς δέ θά 'ρθεῖ πιά πίσω.

240

245

250

1. Ἐδῶ τίθεται σ' ἐφαρμογή ἡ ὄδηγία τῆς Ἀθηνᾶς πρός τὸν Τηλέμαχο (α 287 κ.ξ.).
 2. δέες α 291. 3. Οἱ ἀνασκαφές ἔφεραν σὲ φῶς πολλοὺς μυκηναϊκούς τάφους. 4. νε-
 κρικές τελετές: σαβάνωμα, ταφή, σπονδές, ἀγῶνες ἐπιτύμβιους. 5. Συνομήλικος
 τοῦ Ὄδυσσέα καὶ ἐπίτροπος τῆς βασιλικῆς περιουσίας γιά τὸ χρόνο τῆς ἀπου-
 σίας του. 6. κρατοῦσαν σκηπτρό (ραβδό), σύμβολο τῆς ἔξουσίας. 7. Σὲ στιγμή
 ἀγανακτήσεως ὁ Μέντορας προτείνει ἀλλαγὴ συμπεριφορᾶς. 8. σάν. 9. ἐνν.

Μά μέ τόν ἄλλο τό λαό θυμώνω, πού δέ βγάζει,
κανείς μιλιά, τούς ἄτροπους μνηστῆρες νά προπάρει¹,
κι ἔνας λαός ὀλόκληρος τούς λίγους νά μαζέψει».

255

Τότε τοῦ κάνει ό Λιόκριτος ό γιός τοῦ Εὐηνόρου·
«Βρέ Μέντορα, ἀτσαλόγλωσσε, γεροξεκουτιασμένε,
τί λόγια κάθεσαι καὶ λές γιά νά μᾶς ἀποκόψουν;
Σάν δύσκολο μέ πιό πολλούς καὶ μ' ἄντρες νά τά βάλεις
γιά τό φαῖ². Κι ἄν ό Θιακός ἐρχόντανε ό Δυσσέας
καὶ τοῦ κατέβαινε στό νοῦ νά διώξει τούς λεβέντες
μνηστῆρες ἀπ' τό σπίτι του στό φαγοπότι ἀπάνω,
δέθ θά προφτάσει νά χαρεῖ καὶ τό γλυκό του ταίρι
τόν ἐρχομό του, μ' ὅλη της πού θά 'χε τή λαχτάρα,
μόν' θά 'χε τέλος ἄσκημο³ σ' αὐτό τό ἰδιο μέρος,
μέ πιό πολλούς ἄν τά 'βαζε. Καὶ σύ τί λές δέν ξέρεις.
Μόν' ἄς σκορπίσει πιά ό λαός καθένας στή δουλειά του.
Καί τό ταξίδι ό Μέντορας κι ό γερο-Ἀλιθέρσης
ἄς τον ἑτοιμάσουν, πού κι οἱ δύο φίλοι εἶναι πατρικοί του.
"Ομως θαρρῶ πώς χρόνια αὐτός θά κάθεται στό Θιάκι
μαντάτα ἐδῶ νά καρτερεῖ, χωρίς νά τό κουνήσει»⁴.

265

Εἶπε κι ἀμέσως σκόλασε τή σύνοδο καὶ πῆγαν
ὅλοι σκορπώντας σπίτι τους, καθένας στό δικό του.
Τότε οἱ μνηστῆρες γύρισαν στό σπίτι τοῦ Δυσσέα.

270

Τράβηξε κι ό Τηλέμαχος ἀλάργα στ' ἀκρογιάλι
κι ἀφοῦ στό κύμα νίφτηκε⁵ στήν Ἀθηνᾶ δεόταν·
«Ἄκου με, ἀθύνατη θεά, πού χτές στό σπίτι μου ἥρθες
καὶ μοῦ 'πες στό θαμπό⁶ γιαλό νά τρέξω μέ καράβι,
νά μάθω τοῦ πατέρα μου τό γυρισμό, πού λείπει
χρόνια στά ξένα. Κι⁷ οἱ Ἀχαιοί μοῦ φέρνουν ὅλο ἐμπόδια
κι οἱ φαντασμένοι πιό πολύ μνηστῆρες ἀπ' τούς ἄλλους».

275

Ἐτσι δεήθη κι ἥρθε εὐτύχ⁸ ή Ἀθηνᾶ κοντά του

280

παιζουν τή ζωή τους. 10. μέ τή βία, μέ τό στανιό.

1. προποίρωντο ἀποπαίρων. Ὁ Μέντορας ἐδῶ προσπαθεῖ νά δραστηριοποιήσει τή σιωπηλή πλειοψηφία τῶν κατοίκων. 2. Τό αἰτημα τῶν μνηστήρων είναι κυρίως πολιτικό, δχι οἰκονομικό. 3. Ὁ τρίτος μνηστήρας ἐκτρέπεται σέ προσωπικές ἀπειλές κατά τοῦ Ὀδυσσέα. 4. Ποντάρει στή μέχρι τώρα ἀβουλία καὶ ἀδράνεια

- μοιάζοντας μέ τό Μέντορα¹ σ' ὅλα, φωνή καί σῶμα,
κι ἔτσι μέ λόγια πεταχτά τοῦ ὁδού θάρρος κι εἶπε.
«Μήτε δειλός μήτε ἄβουλος, Τηλέμαχε, θά δειξεῖς,
μιά στάλα ἀπ' τοῦ πατέρα σου ἃν ἔχεις μέσα σου αἷμα,
καθώς ἐκεῖνος ἄξιζε² στά ἔργα καί στά λόγια.
Τότε δέν κάνεις ἄκαρπο μήτε ἄσκοπο ταξίδι.
Κι ἃν μήτε ἐκείνου εἰσαι παιδί, μηδέ τῆς Πηνελόπης,
θαρρῷ πώς ὅσα μελετᾶς δέ θά τά βγάλεις πέρα.
- Γιατί εἶναι λίγα τά παιδιά πού μοιάζουν τοῦ γονιοῦ των.
Τά πιό πολλά χειρότερα, τά πιό καλά εἶναι λίγα.
Μά σάν δέν εἰσαι οὕτε δειλός μήτε ἄβουλος ὡς τέλος,
κι ἡ γνώση τοῦ πατέρα σου δέ λείπει κι ἀπό σένα,
ἔχεις ἐλπίδα τίς δουλειές αὐτές νά τίς τελέψεις.
Γι' αὐτό τή γνώμη μήν ψηφᾶς⁴ τῶν ἄμυναλων μνηστήρων,
γιατί τούς λείπει ή στόχαση, τό δίκιο δέν τό ξέρουν,
μήτε νογοῦν τό θάνατο καί τή βαριά τους μοίρας,
πού εἶναι κοντά τους, ὅλοι αὐτοί νά σβήσουν σέ μιά μέρα.
Καί τό ταξίδι πόβαλες στό νοῦ σου δέ θ' ἀργήσει.
- Γιατί είμαι τέτοιος πατρικός ἐγώ δικός σου φίλος,
πού καί καράβι γλήγορο γιά σένα θά ἀρματώσω,
κι ὁ ἴδιος θά 'ρθω. Μόν' ἐσύ στό σπίτι πᾶνε τώρα,
μέ τούς μνηστήρες κάθισε κι ἐτοίμασε ὅσες πρέπει
θροφές καί πρόσταξε στ' ἀγγειά νά τίς τοποθετήσουν,
κρασί στίς στάμνες, σέ σακιά κρουστά τό κριθαλεύριδ,
πού 'ναι τοῦ ἀνθρώπου αὐτό ή ζωή. Κι ἐγώ στή χώρα ἀμέσως,
παντοῦ θά τρέξω ἐθελοντές συντρόφους νά συνάξω.
Πολλά καράβια βρίσκονται στ' ἀφροκλεισμένο Θιάκι,
παλιά ἥ καινούρια. Καί θά ίδω τό πιό καλό ποιό θά 'ναι,
νά τ' ἀρματώσεις⁷ γλήγορα νά πᾶμε στό ταξίδι».
- Ἐτσι τοῦ μιλησε ἡ θεά, καί τή θεϊκιά φωνή της

τοῦ νεαροῦ Τηλέμαχου. 5. ἔνιψε τά χέρια του, γιά νά τά ὑψώσει σέ προσευχή.
6. στήν ταραγμένη θάλασσα. 7. 'Ο σύνδεσμος ᔹχει σημασία ἀντιθετική. 8. Μετά τήν προσευχή ἀκολουθεῖ πάντοτε ἡ ἀνταπόδοση.

1. Τήν πρώτη φορά ἡ 'Αθηνᾶ ἐμφανίστηκε μέ τή μορφή τοῦ Μέντη· δές α 109.
2. Προσπαθεῖ νά κινήσει τό ζῆλο μιμήσεως τῶν πατρικῶν ἀρετῶν. 3. νά τίς φέρεις

σάν ἄκουσε ο Τηλέμαχος, δέ στάθηκε ἄλλο τότε,
μόν' πῆγε γιά τό σπίτι του μέ τήν καρδιά καμένη¹.

Κι ἐκεῖ ἥβρε τούς περήφανους μνηστῆρες συναγμένους,
γίδες νά γδέρνουν στήν αὐλή, νά καψαλίζουν χοίρους.
Πάει στόν Τηλέμαχο κοντά γελώντας² ό 'Αντίνος
κι ἀφοῦ τό χέρι τοῦ 'σφιξε, τοῦ μίλησε ἔτσι κι εἶπε:

«Τηλέμαχε περήφανε καί πρῶτο παλικάρι,
κακό μή βάζεις πιά στό νοῦ, μήτε ἔργο μήτε λόγο,
παρά νά κάθεσαι νά τρῶς, σάν πρῶτα, καί νά πίνεις.
Κι ὅ,τι ζητᾶς οι 'Αχαιοί θά σου τά φέρουν ὅλα,
πλοϊο καί ναυτες διαλεχτούς, σέ μιά στιγμή νά φτάσεις
στήν Πύλο, γιά τόν ἀκριβό πατέρα σου νά μάθεις».

Κι ο συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«'Αντίνο, αὐτό δέ γίνεται μέ σᾶς τούς φαντασμένους
νά ξεφαντώνων ἀθέλητα κι ἀφρόντιστα νά πίνω.

Δέ φτάνει πού μοῦ φάγατε τό βιός μου τόσα χρόνια,
ἀφότου ἡμουν ἀνήλικο μωρό παιδάκι³ ἀκόμα;

Μά τώρα πού μεγάλωσα κι ἀκούγοντας τούς ἄλλους
μαθαίνω, μές στά στήθια μου φουστώνει πιά ή καρδιά μοι.

Κι ἔτσι θά κάμω, συμφορές μεγάλες νά σᾶς φέρω⁴,
εἴτε στήν Πύλο τρέχοντας εἴτε καί μές στό Θιάκι.

Θά φύγω, τό ταξίδι αὐτό πού λέω δέ θά χαλάσει,
σάν ἐπιβάτης, ἐπειδή κι ἐγώ καραβοκύρης
γοργού δέν είμαι καραβιοῦ, δέν ἔχω λαμνοκόπους⁵.
"Έτσι ὅλοι τό σκεφτήκατε πώς είναι πιό ὅφελός σας».

Εἶπε καί τράβηξε⁶ εὔκολα τό χέρι ἀπ' τόν 'Αντίνο.
Τότε οι μνηστῆρες ἔστρωναν τραπέζι στό παλάτι

κι ἔσκαζαν τόν Τηλέμαχο καί τοῦ πετοῦσαν λόγια⁷.

Κι ἔτσι ἔνας φαντασμένος νιός τό λόγο πήρε κι εἶπε:
«Αλάθευτα ό Τηλέμαχος σφαγή μᾶς ἐτοιμάζει.

σέ πέρας, νά τίς τελειώσεις. 4. δές α 425. 5. Είναι ή δεύτερη φορά πού προαναγγέλλεται ή μνηστηροφονία: δές β 179. 6. Τό κριθινό ἀλεύρι είναι βασική τροφή γιά τόν ὁμηρικό ἄνθρωπο. 8. ἀρματώνω: ἔξοπλίζω.

1. πικραμένη. 2. "Ολος ό λόγος τοῦ 'Αντίνου είναι είρωνικός. 3. 'Ο Τηλέμαχος είναι τώρα εϊκοσι χρόνων περίπου. 4. 'Η ἀπειλή είναι φανερή. 5. δές καί α 288.

315

320

325

330

335

340

Είτε ἀπ' τήν Πύλο ἐδῶ βιοθούς θά φέρει εἴτε ἀπ' τή Σπάρτη,
γιατί σφοδρός τόν ἔσπρωχνε νά ταξιδέψει πόθος.

Είτε θά πάει στήν Ἐφυρα¹ τήν καρπερή τή χώρα
και θά ῥθει ἐκεῖθε φέρνοντας φαρμάκια θνητοφάγα
νά ρίξει στά κροντήρια² μας κι ὅλους νά μᾶς ἔκειμει». 345

Κι ἔτσι ἀπ' τούς φαντασμένους νιούς πάλε ἄλλος εἶπε:
«Ποιός ἔρει ἐκεῖ πού θά γυρνῦ μέ τό βαθὺ καράβι,
σάν τό Δυσσέα ἄν δέ χαθεῖ κι αὐτός μακριά στά ἔνα. 350

Ἐτσι σέ κόπους πιό πολλούς ἀκόμα θά μᾶς βάλει,
τό βιός του νά μοιράσουμε, μά τό ψηλό³ του σπίτι
θά δώσουμε στή μάνα του νά τό ἔχει μ' ὅποιον πάρει».

Εἶπαν, κι αὐτός κατέβηκε στή γονικιά ἀποθήκη⁴,
πλατιά κι ἀψηλοσκέπαστη, πού ἔχε σωρό χρυσάφι
και στά σεντούκια⁵ ρουχικά και μυρωδάτο λάδι. 355

Κι εἶχε χαλκό, και στή σειρά στόν τοῖχο ἀκουμπισμένα,
πιθάρια⁶ μέ παλιό κρασί γλυκόπιοτο γεμάτα,
ἀνέρωτο, θεϊκό πιοτό, γιά τό σοφό Δυσσέα,
ὅταν μέ βάσανα πολλά στό σπίτι του γυρίσει. 360

Κι εἶχε δυό πόρτες δίφυλλες πού ταιριασμένα κλειοῦσαν,
κλειστές και μιά ἐπιστάτισσα κάθονταν νύχτα μέρα
κι ὅλα τά πρόσεχε πιστά, τοῦ Ὁπου ή θυγατέρα
Εὐρύκλεια⁷, και καλώντας τη τήν πρόσταξε ἔτσι κι εἶπε:

«Ἔλα στίς στάμνες, βάγια⁸ μου, γλυκό κρασί νά βάλεις,
ἀπ' ὅλα τό πιό νόστιμο πού κρύβεις, καρτερώντας
τόν ἄμοιρο πατέρα μου, καμιά φορά ὅταν ἔρθει,
ἄν ἀπ' τό θάνατο σωθεῖ κι ἀπ' τή βαριά του μοίρα.
Δώδεκα στάμνες γέμισε και βούλωσέ τις ὅλες. 365

Βάλε μου και κριθάλευρο σέ ἀσκιά καλοραμμένα,
εἰκοσι μέτρα⁹ ἀπό καλό ψιλαλεσμένο ἀλεύρι.
Και νά τό ξέρεις μόνη σου, κι ὅλα μαζί νά τά ἔχεις,

6. Ἡ χειρονομία δείχνει τήν ἀποφασιστικότητα τοῦ Τηλέμαχου. 7. Χλεύαζαν τόν Τηλέμαχο μέ πειραζτικά λόγια.

1. Ἡ Ἐφυρα τῆς Ἡλιδας ἦταν γνωστή γιά τά θανατηφόρα βιοτάνια της. 2. δέες α 114. 3. Ἀπό τό ἀνάκτορο τῆς Πύλου, πού ἀνέσκαψε και μελέτησε ὁ K. Blegen, παίρνουμε πληροφορίες γιά τό διώροφο μυκηναϊκό ἀνάκτορο. 4. κε-

γιατί θά 'ρθω τ' ἀπόβραδο νά τά σηκώσω ό ἴδιος,
ὅταν ή μάνα μου ἀνεβεῖ στ' ἀνώι της νά πλαγιάσει.

Θά τρέξω στήν ἀμμόστρωτη τήν Πύλο καί στή Σπάρτη,
κάπου γιά τοῦ πατέρα μου τό γυρισμό νά μάθω». 375

Ἐτσι εἰπε, καί τή βάγια εὐτύς τά κλάματα τήν πῆραν
καί μέ λογάκια τρυφερά τοῦ λέει, πικρά θρηνώντας.

«Παιδί μου, τέτοια ἀπόφαση πᾶς ἔβαλες στό νοῦ σου:
Μοναχογίος κι ἀκριβογίος τί θές νά πᾶς στά ξένα; 380

'Αλάργα ἀπ' τήν πατρίδα του, σ' ἄγνωστη ξένη χώρα,
χάθηκε ό θεογέννητος Δυσσέας, κι ὅταν λείψεις,

αὐτοί θά βάλουν πίσω σου στό νοῦ τους τό κακό σου¹,
μέ δόλο πῶς νά χαλαστεῖς, τό βιός σου νά μοιράσουν.

Μόν' κάτσε ἐδῶ πού κάθεσαι. Καμιά δέν είναι ἀνάγκη
νά τρέχεις στούς ἀστέρευτους² γιαλούς νά τυραγνιέσαι». 385

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος ἀπάντησε ἔτσι κι είπε·
«Βάγια μου, κάμε ὑπομονή κι αὐτή ή βουλή δέν είναι
χωρίς τό θέλημα θεοῦ. Μόν' ἔλα κάμε μου δρκο³,

πῶς δέ θά πεῖς στή μάνα μου γι' αὐτά μήτε μιά λέξη,
πρὶν ἔντεκα πρὶν δώδεκα μερόνυχτα περάσουν

καί μέ ζητήσει μόνη της, πῶς ἔφυγα ἂν ἀκούσει,
γιά νά μήν κλαιεί καί τ' ὅμορφο χαλνᾶ τό πρόσωπό της». 390

Ἐτσι εἰπε κι ἄμωσε⁴ ή γριά κι δρκο μεγάλο πῆρε.
Κι ἔπειτα σάν δρκίστηκε καί τέλεψε τόν δρκο,

κι ἀμέσως τοῦ 'βαλε κρασί καί γέμισε τίς στάμνες.
Τοῦ 'βαλε καί κριθάλευρο σέ ἀσκί καλοραμμένο.

Πῆγε ἔπειτα ο Τηλέμαχος καί βρῆκε τούς μνηστήρες.
Τότε ἄλλο σκέφτηκε ή θεά Παλλάδα μέ τό νοῦ της.

Ίδιας⁵ μέ τόν Τηλέμαχο στή χώρα τριγυρνοῦσε,
κι ὅλους τούς ἄντρες σίμωνε καί τούς παρακινοῦσε,

τό βράδυ βράδυ στό γοργό καράβι ν' ἀνταμώσουν. 400

λάρι. 5. κασέλες. 6. Στά ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ καί τῆς Πύλου βρέθηκαν ἀποθήκες μέ πιθαρία, ὅπου τοποθετοῦσαν τρόφιμα καί ποτά. 7. δές α 439. 8. ὑπέρτερια, θεραπαινίδα, παραμάνα. 9. μονάδα χωρητικότητας.

1. Προαναγγέλλεται ή σκηνή τῆς ἐνέδρας στό δ 854. 2. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν στ' ἄκαρπα πελάγη. 3. Μέ τόν δρκο ό Τηλέμαχος θέλει νά ἀσφα-
Ψηφιστοί θήκης από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κι ἀπ' τό Νοῆμο¹ ζήτησε, τόν ἄξιο γιό τοῦ Φρόνιου,
καράβι καὶ τῆς τό 'ταξε μετά χαρᾶς ἐκείνος.

Κι ὁ ἥλιος πιά βασίλεψε κι ἵσκιώσανε οἱ δρόμοι
κι ἔριξε τότε στό γιαλό τό φτερωτό καράβι
καὶ τοῦ 'βαλε ὅλα τ' ἄρμενα², πού τά καλοδεμένα
ἔχουν καράβια κι ἔπειτα στοῦ λιμανιοῦ τήν ἄκρη
τό 'δεσε κι ἥρθαν μαζωχτοὶ τριγύρω του οἱ συντρόφοι
καὶ τόν καθένα ψύχωνε μέθάρρος ή Παλλάδα. 410

Τότε ἡ λιοστάλαχτη³ Ἀθηνᾶ στό νοῦ της ἔβαλε ἄλλο.

Γιά τό παλάτι κίνησε τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα,
κι ὑπὸ γλυκό περίχυσε στά μάτια τῶν μνηστήρων.

Μέ τό κρασί τούς ζάλισε καὶ τά ποτήρια κάτω
τούς ἔπεφταν κι ὅλοι ἔτρεχαν στή χώρα νά πλαγιάσουν. 415

κι ἄλλη ὥρα πιά δέν ἔμενε κανείς ἐκεῖ νά κάτσει,
γιατί ἔπεφτε στά μάτια τους καὶ τά σφαλοῦσε ή νύστα.

Τότε εἶπε στόν Τηλέμαχο ή λαμπερή Παλλάδα,
ἄπ' τό καλοκατοίκητο παλάτι κράζοντάς τον,

παρόμοια μέ τό Μέντορα σ' ὅλα, φωνή καὶ σῶμα: 420

«Ολοι πιά τώρα στά κουπιά, Τηλέμαχε, οἱ συντρόφοι
καθίσανε καὶ καρτεροῦν πότε θά ξεκινήσεις.

Ἐλα λοιπόν νά φεύγουμε κι ας μή χασομεροῦμε».

Ἐτσι εἶπε καὶ ξεκίνησε γοργά ή Παλλάδα πρώτη
κι αὐτός ξοπίσω στῆς θεᾶς τά βήματα ἀκλουθοῦσε. 425

Σάν ἥρθαν κάτω στό γιαλό καὶ στό γοργό καράβι,
βρῆκαν τούς μακρομάλληδες⁴ συντρόφους στ' ἀκρογιάλι.

κι ἐκεὶ τούς μιλησε ό θεϊκός Τηλέμαχος κι ἔτσι εἶπε:
«Ἐμπρός, τά τρόφιμα, παιδιά, νά φέρουμε στό πλοιο.

Ολα στό σπίτι είναι ἔτοιμα, μά τίποτε δέν ξέρει 430
κι ή μάνα μου κι οἱ σκλάβες της καὶ μόνο μιά τά ξέρει».

Εἶπε καὶ πρώτος πήγαινε κι αὐτοί τόν ἀκλουθοῦσαν.

λίσει τό ἐσωτερικό μέτωπο. 4. Ὁμόλογη σκηνή ὅρκου ἔχουμε στό τ 485 κ.ξ.,
ὅπου ἡ ἴδια γερόντισσα δεσμεύεται μέ δόρκο νά κρατήσει μυστική τήν ἄφιξη τοῦ
Ὀδυσσέα. 5. Ἐδώ ή Ἀθηνᾶ μεταμορφώνεται σέ Τηλέμαχο.

1. εὐγενής Ἰθακήσιος. 2. σχοινιά καὶ πανιά τοῦ πλοίου. 3. ἐπίθετο τῆς Ἀθηνᾶς:
δές καὶ α 45. 4. δές καὶ β 8.

Κι ὅλα μές στό καλόδετο¹ καράβι κουβαλώντας
τά ἕβαλαν, ώς τούς είπε ὁ γιός τοῦ ξακουστοῦ Δυσσέα.

Σέ λίγο μπῆκε ἡ Ἀθηνᾶ² καὶ κάθισε στήν πρύμνη
κι ἀκλούθησε ὁ Τηλέμαχος καὶ κάθισε κοντά της,
κι εὐτύς οἱ ναῦτες ἔλυσαν τοῦ καραβιοῦ τούς κάβους³
κι ἐπειτα ἀπάνω πήδησαν καὶ κάθισαν στούς μπάγκους.

Κι ἡ Ἀθηνᾶ τούς ἔστειλε πίσω τους πρύμοι⁴ ἀγέρι,
τό Ζέφυρο, γλυκό καιρό, πού κελαηδεῖ στό κύμα.

Τότε εἰπε τοῦ Δυσσέα ὁ γιός στούς ναῦτες νά βολέψουν
τ' ἄρμενα κι ὅλοι πρόθυμα τήν προσταγή του ἀκοῦνε.

Κι ἀμέσως ἔστησαν δρόθο τό λάτινο⁵ κατάρτι
καὶ τό ἕβαλαν, σηκώνοντας, στό τρύπιο μεσοδόκι⁶.

Τά ξύρτια⁷ δέσανε ἐπειτα καὶ τό πανί σηκώνουν
μέ τά καλόστριφτα λουριά καὶ τό πανί στή μέση
ἀπ' τόν ἀγέρα φούσκωνε, καὶ γύρω στήν καρίνα
ἀχοῦσε, ὅπως ἄρμένιζαν στ' ἀφροντυμένο κύμα
κι ἐτρεχε τό καράβι ἐμπρός ὁργώνοντας τό κύμα.

Καὶ τ' ἄρμενα σάν ἔδεσαν στό μελανό⁸ καράβι,
πῆραν κροντήρια κι ἔστησαν κρασί γεμάτα ώς πάνω
κι ἔσταζαν στούς παντοτινούς θεούς, κι ἀπ' ὅλους πρῶτα
στή θυγατέρα τοῦ Διός, τήν Ἀθηνᾶ Παλλάδα.

"Ολη τή νύχτα ἄρμένιζε κι ώς τήν αὐγή τό πλοϊο.

435

440

445

450

1. καλά ναυπηγμένο. 2. Μέ τή μορφή τοῦ Μέντορα. 3. ἐδῶ σχοινιά μέ τά δποῖα προσδένεται τό πλοϊο στή στεριά ἀπό τήν πρύμη, παλαμάρια. 4. οὔριος ἄνεμος. 5. ἐλάτινο, ἀπό ξύλο ἐλάτου. 6. μεσαῖο δοκάρι τοποθετημένο ἀπό τή μιά μέχρι τήν ἄλλη πλευρά τοῦ πλοίου, μέ τρύπα ὑπόδοχης τοῦ καταρτιοῦ. 7. σχοινιά. 8. Γιά νά μή σαπίσουν τά ξύλα ἀλειφαν τά πλοια μέ πίστα ἀπό ρετσίνι.

Ο Τηλέμαχος στό Νέστορα

γ

Κι ὁ ἥλιος βγῆκε¹, ἀφήνοντας τὴ λίμνη² τήν πανώρια,
μές στόν πολύχαλκο³ οὐρανό, φῶς στούς θεούς νά φέρει
καὶ στούς ἀνθρώπους τούς θνητούς στή γῇ τήν καρποδότρα.
Κι αὐτοί ηρθαν στήν καλόχιτιστη τή χώρα τοῦ Νηλέα⁴,
τήν ὡρα πόκανε ὁ λαός θυσία στ' ἀκρογιάλι,
ταύρους ὄλόμαυρους⁵ στῆς γῆς τό μαυρομάλλη Σείστη.

Ἡταν ἐννιά χωρίσματα. Καθόνταν πεντακόσιοι
σέ κάθε χώρισμα, μ' ἐννιά⁶ καθένα ἐμπρός του ταύρους.
Καὶ τά μηριά σάν κάηκαν καὶ φάγανε τά σπλάχνα,
δόλοίσα μπαίνανε κι αὐτοί μέ τό γοργό καράβι·
καὶ τά πανιά ἀφοῦ μάζωξαν, ἀράζουν κι ὅξω βγῆκαν,
πρώτη ή Παλλάδα κι ὁ θεϊκός Τηλέμαχος ξοπίσω.

5

10

1. Είναι ή τρίτη ήμέρα τῆς 'Οδύσσειας.
2. Οἱ δύμηρικοι ἀνθρωποι θεωροῦσαν τόν ὠκεανό ποταμό ἡ λίμνη, πού περιβάλλει καὶ βαστᾶ ἐπάνω τῆς τό δίσκο τῆς γῆς.
3. Θεωροῦσαν τόν οὐρανό στερεό θολωτό κάλυμμα τοῦ κόσμου: χάλκεος, πολύχαλκος, σιδήρεος οὐρανός.
4. ἐννοεῖ τήν Πύλο· δέες καὶ β 126.
5. Τό χρώμα τῶν θυσιαζομένων ζώων είναι ἀνάλογο πρός τή μελανή θάλασσα καὶ τήν ἄγρια φύση τοῦ Ποσειδώνα, γιά τόν ὅποιο γίνεται ή θυσία.
6. 'Ο ἀριθμός

Κι ή φωτοστάλαχτη θεά πρωτάρχισε κι ἔτσι εἶπε·
 «Δέν πρέπει πιά, Τηλέμαχε, νά ντρέπεσαι καθόλου.
 Γιατί γι' αὐτό ταξίδεψες στά πέλαγα νά μάθεις
 ποῦ θάφτηκε ο πατέρας σου, ποιό ριζικό τόν βρῆκε. 15
 Μόν' πᾶνε¹ εὐτύς τό Νέστορα τό γέρο ν' ἀνταμώσεις.
 Άς μάθουμε σάν τί βουλή στό νοῦ του κρύβει ἐκεῖνος.
 Και ξόρκισέ τον νά σοῦ πεῖ μονάχα τήν ἀλήθεια.
 Εἶναι περίσσα συνετός και δέ θά πεῖ τό ψέμα».

Κι ο συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
 «Ἄχ, πῶς νά σύρω, Μέντορα, πῶς νά τόν χαιρετήσω;
 Έγώ είμαι ἀκόμα ἀμάθητος στά μετρημένα λόγια
 κι είναι ντροπή τό νιό παιδί πιό γέρο νά ξετάζει».

Τότε ή κουκουβαγιόθωρη τ' ἀπάντησε ή Παλλάδα·
 «Τηλέμαχε, ἄλλα μόνος του θά κόψει ο νοῦς σου, κι ἄλλα
 θά σέ φωτίσουν οι θεοί. Γιατί μήτε γεννήθης,
 μήτε θαρρῶ μεγάλωσες χωρίς τό θέλημά των».

Εἶπε, και πήγαινε γοργύ πρώτη ή θεά Παλλάδα
 κι αὐτός ξοπίσω στῆς θεᾶς τά βήματα ὑκλουθοῦσε. 30
 Στῶν Πυλιωτῶν τή σύνοδο πηγαίνουν και στίς ἔδρες,
 ὅπου κι ο γερο-Νέστορας² καθόνταν μέ τούς γιούς του,
 κι οι φίλοι γύρω ἐτοίμαζαν τραπέζι, κι ἄλλο κρέας
 τό ψωιναν κι ἄλλο κόβοντας στίς σοῦβλες τό περνοῦσαν.
 Κι ώς εἶδαν ξένους, ἔτρεξαν κοντά τους μαζωμένοι
 και τούς καλωσορίζανε, τούς ἔδειχναν νά κάτσουν.
 Κι ἀπ' ὅλους ο Πεισίστρατος, ο γιός τοῦ γέρου, πρῶτος
 πήγε κοντά τους κι ἐπιασε τούς ξένους ἀπ' τό χέρι
 και στό τραπέζι στή σειρά τούς ἔβαλε νά κάτσουν,
 ἀπάνω σ' ἀπαλές προβιές, στῆς θάλασσας τήν ὄμμο, 40
 κοντά μέ τόν πατέρα του και μέ τό Θρασυμήδη
 τόν ἀδερφό του κι ἔκοψε δυό μερδικά ἀπ' τά σπλάχνα

εἶναι τυπικός.

1. πήγαινε. 2. Ο Νέστορας εἶναι γιός τοῦ Νηλέα.

κι εὐτύς κρασί τούς κέρασε σ' ἔνα χρυσό ποτήρι.

Καί τό ποτήρι δίνοντας στ' ὑσπιδοφόρου Δία
τήν κόρη, τή θεά Ἀθηνᾶ, τῆς μιλησε ἔτσι κι εἶπε:
«Δεήσου, ξένε, τώρα ἐσύ τοῦ ὑφέντη Ποσειδώνα,
πού σέ θυσία τύχατε δική του νά βρεθεῖτε.

Κι ὅταν τοῦ στάξεις κι εὐχηθεῖς, καθώς τό θέλει ή τάξη¹,
δῶσε νά στάξει τό γλυκό κρασί κι ό σύντροφός σου,
γιατί κι αὐτός προσεύχεται θαρρῶ στούς ἀθανάτους.

Σ' αὐτό τόν κόσμο, τῶν θεῶν ὄλοι ἔχουν τήν ἀνάγκη.
Μόν' εἶναι αὐτός μικρότερος, σάν συνομήλικός μου,
γι' αὐτό θά δώσω τό χρυσό ποτήρι πρῶτα ἐσένα».

Ἐτσι εἶπε, καί τῆς ἔδωσε στό χέρι τό ποτήρι
καὶ χάρηκε² ή θεά Ἀθηνᾶ μέ τόν καλό του τρόπο,
πού πρῶτα ἐκείνης πρόσφερε τ' ὄλόχρυσο ποτήρι.
Κι ὑμέσως παρακάλεσε τόν Ποσειδώνα κι εἶπε:

«Ἄκου με³, Σαλευτή τῆς γῆς, καί τίς εὐχές μας ὄλες
αὐτές πού σοῦ δεόμαστε μήν ἀρνηθεῖς νά κάμεις.

Δῶστε στό γερο-Νέστορα καί στά παιδιά του δόξα
καὶ σ' ὄλους χάρισε ἔπειτα τούς ἄλλους τούς Πυλιῶτες
τήν ποθητή ἀνταπόδοση τῆς ξακουστῆς θυσίας.
Βόηθα καί τόν Τηλέμαχο κι ἐμένα, στήν πατρίδα
νά πᾶμε, ἀφοῦ τελέψει αὐτά πού θέλει κι ἥρθε ξάργου⁴».

Ἐτσι δεήθηκε ή θεά κι αὐτή τά τέλεψε ὄλα.

Δίνει καί στόν Τηλέμαχο τό δίχερο ποτήρι
κι ἔτσι δεήθηκε κι ό γιός τοῦ ξακουστοῦ Δυσσέα.
Καί τά ψαχνά σάν ἔβγαλαν ψημένα πιά ἀπ' τίς σοῦβλες,
σέ μερδικά τά χώρισαν καί κάθισαν νά φᾶνε.

Κι ἀφοῦ πιά τέλος χόρτασαν νά τρῶνε καί νά πίνουν,
πρῶτος τούς εἶπε ό Νέστορας ό γεροαλογολάτης⁵.

«Ναί, τώρα εἶναι καλύτερα τούς ξένους νά ρωτήσω,

- Στήν Πύλο, ἀντίθετα πρός τήν Ἰθάκη, ἐπικρατεῖ ή κοινωνική συνοχή, ή εὐ-
πρέπεια, ή ἡρεμία, ή τάξη, ή θρησκευτικότητα. 2. Τά αισθήματα τῆς θεᾶς είναι
ἀποτέλεσμα τῆς θρησκευτικότητας καί τῆς φιλόξενης διαθέσεως τοῦ Πεισίστρα-
τού. 3. Ἡ λιτή καί γεμάτη ταπείνωση δένση τῆς Ἀθηνᾶς δείχνει ότι στήν Πύλο
οἱ δύο θεοί συνεργάζονται ἀρμονικά: δές καί α 70. κ.έ. 4. ἐπίτηδες, ἀπό σκοπού.
5. τρία ἐπίθετα ἔχει ό Νέστορας: α) ἵππος δα μος: αὐτός πού δαμάζει τούς

ἀφοῦ χαρῆκαν τό φαῖ νά μάθουμε ποιοί νά 'ναι.

Ποιοί νά 'στε οἱ ξένοι κι ἀπό ποῦ στῆς θάλασσας τούς δρόμους
γυρνάτε. Μήπως γιά δουλειά, ἢ πᾶτε ἔτσι στήν τύχη,
καθώς οἱ κλέφτες¹ πού γυρνοῦν στά πέλαγα καὶ φέρνουν
στούς ξένους τόπους συμφορές καὶ τῇ ζωῇ τους παιζουν;;»

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε, μέθι θάρρος,
ποῦ τοῦ 'βαλε ή θεά 'Αθηνᾶ² στά στήθια του ή Παλλάδα,
γιά τόν ξενιτεμένο του πατέρα νά ρωτήσει,
κι ἔτσι μιά δόξα ἀθάνατη στή γῆ νά τόν στολίσει:

«Νέστορα, τοῦ Νηλέα γιέ, τῶν 'Αχαιῶν καμάρι,
πόθε³ εῖμαστε μᾶς ρώτησες κι ἐγώ θά σ' ἀπαντήσω.
'Εδῶ ἀπ' τό Θιάκι ἐρχόμαστε, πόχει τό Νηό βουνό του
καὶ γιά δουλειά πού θά σοῦ πᾶ δική μου ὅχι τοῦ τόπου.

Κάπου γιά τόν πατέρα μου, τόν ἄφοβο Δυσσέα,
φήμη ν' ἀκούσω ἀναζητῶ, ποὺ μιά φορά τῆς Τροίας
τό κάστρο, λένε, κούρσεψε μαζί σου πολεμώντας.
Γιατί μαθαίνουμε γι' αὐτούς τούς ἄλλους, πού τούς Τρῶες
πολέμησαν, ποιό θάνατο πικρό ό καθένας βρῆκε.

«Ομως ἐκείνου τό χαμό τόν κρύβει ό γιός τοῦ Κρόνου.
Γιατί ποῦ χάθηκε κανείς ρητά νά πεῖ δέν ξέρει,
ἄν ἔπεσε ἀπό χέρι δχτρῶν μές στῆς στεριᾶς τίς ἄκρες,
ή στοῦ γιαλοῦ τά κύματα τ' ἀφροστεφανωμένα.

Τώρα γι' αὐτό στά πόδια σου προσπέφτω, κι ἄν τό θέλεις
τό θάνατό του νά μοῦ πεῖς, τά μάτια σου ἄν τόν εἰδαν
ή κι ἄν ἀπ' ἄλλον ἀκουσες πώς κάπου παραδέρνει.

Γιατί στόν κόσμο ό πιό πικρός γεννήθη αὐτός ἀπ' ὅλους.
Κι ἀπό σπλαχνιά⁴ μή χαριστεῖς, μή μέ παρηγορήσεις,
μόν' ὅλα πές μου τα σωστά, τά μάτια σου ὥπως τά εἰδαν.
Σ' ὀρκίζω⁵, ἄν ό πατέρας μου ό ξακουστός Δυσσέας
καμιά φορά σοῦ τέλεψε⁶ τό λόγο σου η δουλειά σου

ἴππους, β) *i π π ὄ τ α·* ό ίππεας, γ) *γ ε ρ ἥ ν ι ος·* ἀπό τήν πόλη Γέρηνα, ὅπου κατέφυγε καὶ μεγάλωσε.

1. Ἡ πειρατεία ήταν πολύ διαδομένη ἐκείνη τήν ἐποχή. 2. δές γ 26. 3. 'Απαντᾶ πρῶτα στό δεύτερο ἐρώτημα δές γ 74. 4. συμπάθεια, συμπόνεση. 5. σ' ἔξορκίζω, σέ ίκετεύω. 6. ἔφερε σέ πέρας, τέλειωσε.

στήν Τροία, πού σᾶς πλάκωναν τούς Ἀχαιούς τά πάθια,
θυμήσου τα πρός χάρη μου καὶ τήν ἀλήθεια πές μου».

Κι ὁ Νέστορας τ' ἀπάντησε ὁ γεροαλογολάτης·
«Παιδί μου, ἀφοῦ μοῦ θύμισες τά πάθια πού μᾶς βρῆκαν
τ' ἀτρόμητα Ἀχαιόπουλα σ' αὐτή τή χώρα κι ὅσα
γιὰ κοῦρσος¹ ὅταν τρέχαμε μέ τά γοργά καράβια
στίς θάλασσες, μέ κεφαλή τό φτερωτό² Ἀχιλλέα,
κι ὅσα τριγύρω πάθαμε στοῦ βασιλιᾶ Πριάμου 110
τό κάστρο τ' ἀψηλόχτιστο³ στή βράση τοῦ πολέμου.
Τότες ἐκεῖ σκοτώθηκαν τά πρῶτα παλικάρια·
Αἴας⁴ ὁ πολεμόχαρος μέ τό γοργό Ἀχιλλέα
κι ὁ Πάτροκλος, ισόβαρος μέ τούς θεούς στή γνώση.
Ἐκεῖ κι ὁ γιός μου Ἀντίλοχος ὁ πολυαγαπημένος, 115
ἀντρειωμένος στό σπαθί, στή γνώση κατεχάρης,
στό δρόμο φτεροπόδαρος κι ἀτρόμητος στή μάχη.
Κι ἄλλα δεινά πού πάθαμε κοντά σ' αὐτά χιλιάδες.
Ποιός ὅλα δύνεται ἄνθρωπος θνητός νά τά ίστορήσει;
Καί πέντε κι ἔξι ἄν ἔμενες νά μ' ἔξετάζεις χρόνια, 120
ὅσα τραβήξανε δεινά οἱ Ἀχαιοί στήν Τροία,
προτοῦ νά μάθεις θά Ἀλεγες νά φύγεις κουρασμένος.
Γιατί μέ δόλους⁵ πλέκαμε λογῆς τό πάρσιμό της,
χρόνους ἐννιάδ καὶ δύσκολα μᾶς ἡρθε πιά ἀπ' τό Δία.
Κανένας δέν τολμοῦσε ἐκεῖ νά παραβγεῖ στή γνώση 125
μέ τό Δυσσέα, κι ἵσος του δέ στάθηκε στίς τέχνες
ἄλλος ἀπ' τόν πατέρα σου, ἄν εἰσαι γιός του ἀλήθεια.
Ἐνας μεγάλος θαυμασμός μέ πιάνει ὅταν σέ βλέπω.
Γιατί μέ τάξη μίλησες καὶ δέν τό λές πώς ἔτσι
θά Ἀλεγε λόγια γνωστικά μικρό παιδί στά χρόνια. 130
Κι ὡς ἔνα διάστημα ποτέ μέ τό θεϊκό Δυσσέα,
στή σύνοδο καὶ στή βουλή δέν είχαμε δυό γνῶμες.

1. ἐπιδρομή σέ χώρα ἔχθρική καὶ λεηλασία αὐτής. Γιά νά συντηρηθεῖ τό ἐκστρατευτικό σῶμα, ἡταν ἀναγκασμένοι νά κάνουν πολλές ἐπιδρομές. 2. ταχύς, φτεροπόδαρος. 3. Οἱ ἀνασκαφές πού ἔγιναν στήν Τροία ἔφεραν σέ φῶς τά ἐρείπια ἐννέα πόλεων σέ ἐπάλληλα στρώματα. Ἡ ἕκτη πόλη είναι ἡ ὄμηρική. Τό τεῖχος της ἡταν ἴσχυρότατο καὶ είχε πύλες καὶ πύργους κατά διαστήματα. 4. Γιός τοῦ Τελαμώνα, βασιλιᾶ τῆς Σαλαμίνας. Ἡταν ὁ πιό γενναῖος πόλεμιστής μετά τόν

μόν' εῖχαμε μιά θέληση, μέ γνώση καί μέ κρίση
τό πιό καλό κοιτάζοντας στούς Ἀχαιούς νά γίνει.

Καί τοῦ Πριάμου τό τρανό σάν πήραμε τό κάστρο
καί στά καράβια μπήκαμε — θεός λέξ μᾶς σκορποῦσε —
ό Δίας τότε φοβερό μελέτησε στό νοῦ του

τόν γυρισμό τῶν Ἀχαιῶν, γιατί δῆλοι νοῦ δέν εῖχαν
μήτε τό δίκιοι γνώριζαν. Γι' αὐτό πολλούς τούς βρῆκαν
κακά στερνά, ἀπ' τὸν ἀσπλαχνὸ θυμό τῆς θυγατέρας

τοῦ ἀκαταδάμαστου γονιοῦ, τῆς κουκουβαγιομάτας²,
πού μιά διχόνοια σήκωσε στούς δυό τοὺς γιούς τ' Ἀτρέα.
Σέ σύνοδο καλέσαντε τρελά³ κι ὅξω ἀπ' τήν τάξη

τούς Ἀχαιούς, σάν πήγαινε νά βασιλέψει ὁ ἥλιος⁴,
καί ζαλισμένα ἀπ' τό πιοτό τά παλικάρια πήγαν,
κι εἴπαν κι οἱ δυό μέ τί σκοπό τό πλῆθος συγκαλοῦσαν.

Τότε ὁ Μενέλαιος ἔλεγε, παρακινώντας δῆλους,
νά πάρουν τόν πλατύ γιαλό στά σπίτια τους νά πᾶνε.
”Ομως αὐτό δέν ἄρεσε στόν ἀρχηγὸ Ἀγαμέμνο.

”Ηθελε ἐκεῖνος τό στρατό νά τόν κρατήσει ἀκόμα
καί νά προσφέρει ἀρχοντικές θυσίες στήν Παλλάδα,
ἴσως καί τό μεγάλο της θυμό καταπραῦνει.

”Ἀμυαλος, πού δέ σκέφτηκε πώς δέ θά τόν ἀκούσει.
Γιατί οἱ θεοί τή γνώμη τοις μεμιᾶς δέν τήν ἀλλάζουν.

”Ἐτσι μ' ἀσήκωτες βρισιές⁵ λογόφεραν οἱ δυό τους.
Κι οἱ φτεροπόδαροι Ἀχαιοί σηκώθηκαν μ' ἀντάρα
καί σέ δυό γνῶμες χώρισαν. Πήραμε λίγη ἀνάσα
τή νύχτα, βάζοντας στό νοῦ νά βλάψει ὁ ἔνας τόν ἄλλο.
Γιατί μεγάλη συμφορά μᾶς μελετοῦσε ὁ Δίας.

Σάν ἔφεξε, ἄλλοι σύραμε στή θάλασσα τά πλοϊα
καί μπάσαμε τίς ὅμορφες γυναικες⁶ καί τά ζῶα.
Κι ὁ ἄλλος ὁ μισός στρατός στάθηκε πίσω, πάλε,

’Αχιλλέα. 5. πολεμικά τεχνάσματα. 6. Ἡ Τροία ἔπεισε τό δέκατο χρόνο.

1. Οἱ ὁμηρικοὶ ἄνθρωποι δέχονται πώς ή ἀφροσύνη καί ή ἀδικία ἐπισύρει τήν τιμωρία τῶν θεῶν. 2. ἐπίθετο τῆς Ἀθηνᾶς. Γιά τό θυμό τῆς θεᾶς κοίτα τό α 337. 3. ἀπερίσκεπτα. 4. Ἡ τάξη καθόριζε νά γίνεται τό προϊ ή σύνοδος, πού τό μυαλό είναι νηφάλιο. Δέξ καί β 8. 5. Ἡ σκηνή θυμίζει τούς στίχους Α 149 κ.έ. τῆς Ἰλιάδας.

Κόντα στόν Ἀγαμέμνονα τὸν ἀρχηγό νά μείνει.

Στά πλοῖα μπήκαμε οἱ μισοί, κι αὐτά γοργά πετοῦσαν
κι ἡ θάλασσα μαλάκωσε μέ τοῦ θεοῦ τή χάρη.

Σά φτάσαμε στήν Τένεδο¹, προσφέραμε θυσία
στούς ἀθανάτους, τή γλυκιά πατρίδα μας ποθώντας.

Μά γυρισμό δέν ἔγραφε γιά μᾶς ἀκόμα δίας,
πού σήκωσε, ὁ ἀμάλαγος² μιά δεύτερη διχόνοια.

Κι ἄλλοι στά ψηλοκέφαλα³ καράβια μπῆκαν πάλε,
μέ τό Δυσσέα τό σοφό καὶ τόν πολυτεχνίτη,

πίσω νά πάνε, γιά χαρά τοῦ βασιλιᾶ Ἀγαμέμνου.

Ἐγώ ὅμως, μ' ὅσα γλήγορα καράβια μ' ἀκλουθοῦσαν,
προχώρησα, γιατί ἔβλεπα κακές δουλειές τῆς μοίρας.

Μαζί κι ὁ πολεμόχαρος γιός τοῦ Τυδέα⁴ κινοῦσε
μέ τούς συντρόφους του, κι ἀργά ξοπίσω κι ὁ Μενέλαιος
ἐρχόνταν καὶ μᾶς ἔφτασε στή Λέσβο νά μετροῦμε
τό μακρινό ταξίδι μας, ἃν ἀπ' τή Χιό ἀπό πάνω

Θά πᾶμε τή βραχόσπαρτη, πρός τά Ψαρά, ἔχοντάς την
ζερβά μας, ἢ νά πιάσουμε τή Χιό ἀπ' τό κάτω μέρος,
κοντά στ' ἀνεμοσάλευτο τοῦ Μίμας τ' ἀκρωτήρι.

Καὶ τοῦ θεοῦ ζητούσαμε σημάδι⁶ νά μᾶς δείξει,
κι ἡ χάρη του μᾶς τό δειξε καὶ φώτισε⁷ τό νοῦ μας,
νά κόψουμε τή θάλασσα στή μέση, πρός τήν Εὐβοια,
κι ἔτσι μιάν ὥρα ἀρχίτερα νά πάψουν τά δεινά μας.

Πρύμο ἀγεράκι δυνατό φυσοῦσε κι ἄψε σβῆσε⁸
τήν ψαροθρόφα θάλασσα πέρασαν τά καράβια

κι ἀράξανε στή Γεραιστό⁹ τή νύχτα, κι ἐκεῖ τότες
ἀπειρα κάψαμε μηριά¹⁰ βοδιῶν στόν Ποσειδώνα,
πού τό ταξίδι ήταν καλό. Τήν τέταρτη πιά μέρα
στ' Ἀργος οἱ ναῦτες ἀράξαν τοῦ μαχητή Διομήδη
τά ισόμετρα¹¹ καράβια τους. Μά ἐγώ στήν Πύλο πῆγα,

6. Εἶναι τά λάφυρα τοῦ πολέμου.

1. Νησί κοντά στήν παραλία τῆς Τροίας. 2. σκληρός, ἄκαμπτος. 3. κυρτά, μέ
μεγαλύτερο ὑψος στήν πρώρα καὶ τήν πρύμη. 4. Άλλοι ὁ μεταφραστής χρησιμο-
ποιεῖ τό ἐπιθ. ἀνάφρυδα. 5. Βρίσκεται στή Μικρασιατική
άκτη ἀπέναντι ἀπό τή Χιό. 6. σημεῖο, διοσμία. 7. Μετά τόν προσφυγήν ἔρχεται

κι οὗτε ποτέ σταμάτησε τ' ὄλόπρυμο τ' ἀγέρι,
ἔτσι δπως τὸ 'στειλε ἀπ' ἀρχῆς ὁ Δίας νά φυσῆξει.
Ἐτσι ἦρθα ἀνήξερος ἐδῶ, παιδὶ μου, καὶ δὲν ξέρω
ἀπ' ὅλους ποιοὶ σωθῆκανε καὶ ποιούς ὁ χάρος πῆρε.

195

Κι ὅσα μές στό παλάτι μου, πού κάθουμαι, μαθαίνω,
καθώς ταιριάζει θά σου πᾶ καὶ δὲ θά σου τά κρύψω.
Λένε καλά πώς ἔφτασαν οἱ κονταροπλισμένοι¹
οἱ Μυρμιδόνες² σπίτι τους, πού ὁδήγαε ὁ λεβέντης
τοῦ ἀτρόμητου Ἀχιλλέα ὁ γιός³, καλά κι ὁ Φιλοχτήτης,
λεβέντης γιός τοῦ Ποίμαντα, κι ὅλους του τούς ἀνθρώπους
μέ τό καλό τους ἔφερε στήν Κρήτη ὁ Ἰδομενέας,
ὅσοι ἀπ' τῇ μάχῃ γλίτωσαν, κανένα δὲν τοῦ πῆρε
ἡ θάλασσα. Μά γιά τό γιό τ' Ἀτρέα, καὶ μονάχοι
τ' ἀκούσατε πώς γλίτωσε κι ἂς κάθεστε ἔτσι ἀλάργα,
καὶ πώς ὁ Αἴγισθος πικρό⁴ τοῦ χει ἐτοιμάσει χάρο.
Ομως κι ἐκεῖνος ἀκριβά τά πλέρωσε στό τέλος.
Πόσο τ' ἀξίζει, ὅταν κανείς πεθάνει, γιό ν' ἀφήσει.

200

Γιατί κι ἐκεῖνος τό φονιά τοῦ ἔακουστοῦ γονιοῦ του
τό δολερό τόν Αἴγισθο τόν πλήρωσε μιά μέρα.
Καὶ σύ, παιδὶ μου — δές ψηλός, κοίτα λεβέντης⁵ πού εἰσαι —
κάμε καρδιά νά παινευτεῖς ἀπ' τους στερνούς ἀνθρώπους».

210

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε:
«Νέστορα, τοῦ Νηλέου γιέ, τῶν Ἀχαιῶν καμάρι,
ναί, ἐκεῖνος ἔξεικήθηκε καὶ τ' ὄνομά του τώρα
παντοῦ θά φτάσει κι οἱ στερνοί τραγούδι⁶ θά τοῦ βγάλουν.
Εἴθε ἔτσι οἱ ἀθάνατοι θεοί καὶ μένα νά μ' ἀξιώσουν
νά ξεπλερώσω τ' ἄδικα μιά μέρα στούς μνηστήρες,
πού τό κακό μου μελετοῦν, κακόβουλοι δπως εἶναι.
Μά μήτε στόν πατέρα μου μήτε σέ μένα κλώθουν⁷
τέτοια χαρά οἱ ἀθάνατοι. Τώρα ἂς βαστοῦμε ὡς τόσο».

215

220

πάντοτε ἡ ἀνταπόδοση: δές καὶ β 282. 8. γρήγορα-γρήγορα. 9. Ἀκρωτήριο τῆς Εὔβοιας. 10. Πρόκειται γιά μεγάλη θυσία. 11. συμμετρικά.

1. δές καὶ α 101, β 12. 2. Είναι οἱ κάτοικοι τῆς Φθίας, ὅπου βασίλευε ὁ Ἀχιλλέας.
3. Ὁ Νεοπτόλεμος. Ἐδῶ γίνεται ἀναφορά στούς εὐτυχεῖς νόστους: Νέστορας,
Διομήδης, Νεοπτόλεμος, Φιλοκτήτης, Ἰδομενέας. 4. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ἀγαμέ-

Κι ό Νέστορας τ' ἀπάντησε ό γεροαλογολάτης:
 «Παιδί μου, ἀφοῦ μοῦ θύμισες αὐτά κι ἔκαμες λόγο,
 λένε πολλοί τή μάνα σου μνηστῆρες πώς τή θέλουν
 καὶ μές στό σπίτι σου ζημιές σοῦ κάνουν ἄθελά σου.
 Πές μου τό θέλεις καὶ βαστᾶς ἡ μήπως μές στή χώρα
 σ' ὁχτρεύεται ὅλος ὁ λαός¹, φωνή θεοῦ ἀκλουθώντας;
 Ποιός ξέρει ἐκεῖνος τ' ἄδικα σ' αὐτούς ἂν δέν πλερώσει,
 ὅταν γυρίσει, ἡ μόνος του ἦ μέ τούς ἄλλους ὅλους.
 230
 Εἴθε ἔτσι νά 'θελε ἡ θεά νά σ' ἀγαπᾶ ἡ Παλλάδα²,
 ὅπως πονοῦσε τό θεϊκό Δυσσέα μές στήν Τροία,
 ὅπου πικρά μᾶς πότισαν τούς Ἀχαιούς φαρμάκια.
 Γιατί δέν εἶδα ἀπό θεούς ἔτσι ἄλλη ἀγάπη ἀκόμα
 πιό φανερή, καθώς αὐτόν προστάτευε ἡ Παλλάδα.
 235
 «Ἐτσι κι ἐσένα ἂν σ' ἀγαπᾶ καὶ σέ πονεῖ ἡ καρδιά της,
 τότε κανείς δέ θά 'βαζε στό νοῦ του πιά τό γάμο».

Κι ό συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε:
 «Ἄχ, γέρο, αὐτός ὁ λόγος σου θαρρῶ πώς δέ θά γίνει,
 γιατί ἀκατόρθωτα ζητᾶς καὶ ψήλωσες³ τό νοῦ μου,
 μήτε ἔχω ἐλπίδα νά γινοῦν⁴, κι ἔτσι οἱ θεοί ἂν τό θέλουν».
 240
 Τότε ἡ κουκουβαγιόθωρη τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα:
 «Τί λόγια πού σοῦ ξέψυγαν, Τηλέμαχε, ἀπ' τό στόμα;
 Τόν ἄνθρωπο εὔκολα ὁ θεός τόν σώζει κι ἀπ' ἀλάργας
 ὅταν τό θέλει ἡ χάρη του. Κι ἐγώ θά προτιμοῦσα,
 πολλά ἀφοῦ πάθω βάσανα νά φτάσω στήν Πατρίδα,
 καὶ νά τή δοῦν τά μάτια μου τοῦ γυρισμοῦ τή μέρα,
 παρά νά χάσω τή ζωή στό σπίτι μου ὅταν ἔρθω,
 ὅπως τήν ἔχασε κι ό γιός τ' Ἀτρέα ὁ Ἀγαμέμνος,
 μ' ἀπάτη τής γυναίκας του καὶ τοῦ κακούργου Αἰγίσθου.
 245
 Μά ἀπ' τόν κακό τό θάνατο μήτε οἱ θεοί οἱ οὐράνιοι
 μποροῦν νά σώσουν ἄνθρωπο κι ᾧς εἶναι ἀγαπητός τους,

μνονα είχε τραγικό τέλος. 5. Προσπαθεῖ νά φιλοτιμήσει τόν Τηλέμαχο, ώστε νά μιμηθεῖ τόν Ὁρέστη. 6. Ἀπό τίς πράξεις αὐτές ἀντλοῦσαν τό ύλικό τους οἱ ἀοιδοί. Τή δολοφονία τοῦ Ἀγαμέμνονα, τήν ἐκδίκηση τοῦ Ὁρέστη κι ὄστερα τό διωγμό του ἀπό τίς Ἐρινύες πραγματεύθηκε ὁ Αἰσχύλος στήν τριλογία, πού φέρει τόν τίτλο Ὁρέστεια. 7. δες α 17.

σάν ἔρθει ἡ ὥρα ἡ κλαψερή! τοῦ ἀξύπνητου θανάτου».

Τότε ἔτσι πάλε ὁ συνετός Τηλέμαχος τῆς εἰπε·
«Μέντορα, αὐτά ἂς τ' ἀφήσουμε τά λόγια πού μᾶς καίνε. 255

Δέ θά γυρίσει ἐκεῖνος πιά, μόν' θάνατο πιά τώρα
τοῦ γράφουν οἱ ἀθάνατοι καὶ μαυρισμένη μοίρα.

Μά τώρα ἐγώ τὸ Νέστορα κάτι ἄλλο θά ρωτήσω,
πού 'ναι στὴ φρόνηση ἀφθαστος καὶ ξέρει πῶς νά κρίνει,
καὶ λένε πώς βασίλεψε σέ τρεῖς γενιές ἀνθρώπων
καὶ σάν θεός ἀθάνατος μοῦ φαίνεται στὴν ὅψη. 260

Νέστορα, τοῦ Νηλέα γιέ, τήν πᾶσα ἀλήθεια πές μου.
Πῶς πέθανε τ' Ἀτρέα ὁ γιός ὁ βασιλιά Ἀγαμέμνος;
ποὺ κι ὁ Μενέλαος βρίσκονταν; Τί χάρο τοῦ σοφίστη²
ὁ Αἴγισθος καὶ σκότωσε πολὺ καλύτερό του;
Σ' ἄλλες θά γύρναε ξενιτιές, δέ θά 'χε φτάσει στ' Ἀργος
κι ἐκεῖνος ἔκαμε καρδιά καὶ τῇ ζωῇ τοῦ πῆρε». 265

Κι ὁ Νέστορας τ' ἀπάντησε ὁ γεροαλογολάτης·
«Μετά χαρᾶς σου ὅλα σωστά θά σου τά πῶ, παιδί μου.

Καὶ μόνος τό φαντάζεσαι ποιό θά 'τανε τό τέλος,
ἄν πρόφθανε ἔτσι ζωντανό τόν Αἴγισθο στό σπίτι,
ὅταν ἐρχόντανε ὁ ξανθός Μενέλαος ἀπ' τήν Τροία.
Δέ θά τοῦ σκέπαζε οὔτε γῆ χυμένη τό κορμί του³,
μόν' ὅρνια θά τοῦ ξέσκιζαν τίς σάρκες του καὶ σκύλοι,
μακριά ἀπ' τήν πόλη, κατά γῆς στόν κάμπο πεταμένον,
μήτε καμιά θά δάκρυζε γι' αὐτόν Ἀχαιοπούλα;

γιατί βαρύ κακούργημα μελέτησε νά κάμει.
Ἐκεῖ⁴ λοιπόν καθόμασταν, πολλά τραβώντας πάθια,
κι ἡσυχα αὐτός μές στήν καρδιά τ' ἀλογοβόσκητου Ἀργους,
μέ λόγια τοῦ ξελόγιαζε τό ταίρι τοῦ Ἀγαμέμνου. 275

Κι ἡ Κλυταιμνήστρα στήν ἀρχή τοῦ ἀρνιούτανε νά πέσει
σ' αὐτή τήν ἄσκημη δουλειά, γιατί ἦταν τιμημένη.

1. Ἐδῶ γίνεται ὑπαινιγμός γιά τόν κλονισμό τοῦ κύρους τῆς βασιλικῆς ἔξουσίας στήν Ιθάκη. 2. Ἡ Ἀθηνᾶ παντοτε καθοδηγούσε καὶ προστάτευε τόν Ὄδυσσεα. 3. ζάλισες. 4. Λιποψύχησε ὁ Τηλέμαχος κι ἔχασε τήν πίστη του. 5. μακριά.

1. Οἱ ὁμηρικοὶ ἄνθρωποι ἔβλεπαν αἰσιόδοξα τή ζωή καὶ τήν ἀγαπούσαν. 2. σοφίζομαι μηχανεύομαι, σκέπτομαι κακό. 3. Ἡ τιμωρία είναι πολὺ σκληρή καὶ ἔρ-

- Κι ἔνας θεϊκός τραγουδιστής καθόντανε κοντά¹ της,
πού ἀρμήνεις τοῦ δωσε πολλές σάν πήγαινε στὴν Τροία
τ' Ἀτρέα ὁ γιός, στό ταίρι του τὴν προσοχή του νά χει.
Κι ὅταν μιά μέρα ἡ μοίρα της τὴν ἐσπρωξε νά πέσει,
πέταξε τὸν τραγουδιστή σ' ἐρημονήσι ἀπάνω
κι ἐκεὶ τὸν ἄφησε ἀσπλαχνα τά δρνια νά τὸν φᾶνε,
κι ἔτσι τὴν πῆρε ὁ Αἴγισθος καθώς τά χαν ταιριάξει.
Κι ἔκαψε πλῆθος στούς βούμούς τῶν ἀθανάτων βόδια
κι ἔριξε τάματα πολλά, χρυσάφι καί στολίδια,
γιατὶ δουλειά² κατάφερε μεγάλη ἀνέλπιστά του.
Μαζὶ ἀρμενίζαμε λοιπόν, γυρνώντας ἀπ' τὴν Τροία,
ἀγαπημένα καί πιστά, ἔγω κι ὁ γιός τ' Ἀτρέα.
Κι ὅταν στὸ Σούνιο φτάσαμε, στῶν Ἀθηνῶν τὸν κάβο³,
σκότωσε τοῦ Μενέλαου ἐκεὶ τὸν κυβερνήτη ὁ Φοῖβος⁴,
χτυπώντας μὲ σαῖτες του πυκνές, ἐνῷ κρατοῦσε
τὸ δοιάκις, κι ἔτρεχε γοργά στὸ κύμα τὸ καράβι,
τὸ Φρόντη, γιό τοῦ Ὄντορα, πού δέν τὸν ἔφτανε ἄλλος,
ὅταν φουρτούνες πέφτανε, νά κυβερνᾶ καράβι.
Στάθηκε ἐκεὶ, κι ᾧ βιάζονταν νά φύγει⁶, γιά νά θάψει
τὸ σύντροφο καί νεκρικά νά τοῦ προσφέρει δῶρα.
Στό ψηλοβούνι τοῦ Μαλιᾶ⁷ σάν ἔφτασε τρεχάτος,
περνώντας τὸ μαβή γιαλό⁸ μέ τά βαθιά καράβια,
πικρό ταξίδι τοῦ γραψε ὁ ψηλοβρόντης Δίας,
καί τοῦ στειλε τῶν πιό σφοδρῶν ἀνέμων τὴν ἀντάρα
καί φουσκωμένα κύματα σάν τά βουνά μεγάλα.
Ἐκεὶ τὰ πλοῖα σκόρπισαν κι ἄλλα στὴν Κρήτη πῆγαν,
πού οἱ Κυδωνιάτες⁹ κατοικοῦν στούς δχτους τοῦ Γιαρδάνου¹⁰.
Ἐκεὶ ἔνας βράχος γλιστερός ύψωνεται κι ὀλόρθος
μέσ στό γαλάζιο πέλαγος, στῆς Γόρτυνας¹¹ τὴν ἄκρη.
Κι ἐκεὶ ἡ Νοτιά πρός τὴ Φαιστό¹², τ' ἀριστερό ἄκρωτήρι.

χεται σέ ἀντίθεση μὲ τό θειο δίκαιο, ὥπως ἔδειξε ὁ Σοφοκλῆς (496-406 π.Χ.) στὴν τραγωδία 'Αντιγόνη. 4. δηλαδή στὴν Τροία.

1. Τὴν ἴδια ἀποστολή στὴν Ἰθάκη είχε ἀναλάβει γιά τὴν Πηνελόπη ὁ Φήμιος.
2. Ἡ πράξη είχε κυρίως πολιτικές συνέπειες. Κάτι παρόμοιο ἐπιζητοῦσαν οἱ μνηστῆρες. 3. ἄκρωτήρι. 4. Ἀπόλλωνας. 5. τὸ τιμόνι, τό πηδάλιο. 6. Τό καθῆκον

πελώρια φέρνει κύματα καὶ τῇ μεγάλῃ ὄρμῃ τους
τὴν κόβει ὁ βράχος ὁ μικρός. Ἐκεῖ ἥρθαν τά καράβια
κι οἱ ναῦτες ὅλοι σώθηκαν ἀπ' τὸν πνιγμό μέ κόπο.

Μά τά καράβια τά 'σπασαν τά κύματα στοὺς βράχους.
Πέντε μονάχα γλίτωσαν μαυρόπλωρα¹ καράβια
κι ὁ ἄνεμος κι ἡ θάλασσα στήν Αἴγυπτο τά πῆγαν.

'Ἐκεῖ μ' αὐτά γυρίζοντας σέ ἀλλόγλωσσους ἀνθρώπους
χρυσάφι σύναξε σωρούς καὶ θησαυρούς μεγάλους.

Τότε ἔπιασε κι ὁ Αἰγισθος τ' ἀνομα αὐτά νά κάμει
καὶ σκότωσε τ' Ἀτρέα τό γιό κι ὑπόταξε τόν τόπο
καὶ χρόνια ἐφτά βασίλεψε² μές στή χρυσή Μυκήνα.
Τόν ἄλλο χρόνο γύρισε, γιά συμφορά τοῦ Αἰγίσθου,
ἀπ' τὴν Ἀθήνα κι ὁ θεϊκός Ὁρέστης πίσω πάλε
καὶ τό φονιά ξεπάστρεψε τοῦ ξακουστοῦ γονιοῦ του
καὶ στούς Ἀργίτες ἔκαμε νεκρώσιμο τραπέζι
τῆς ἄπιστης μητέρας του καὶ τοῦ ἄναντρου Αἰγίσθου.

Τὴν ἵδια μέρα πλάκωσε κι ὁ βοερός Μενέλαιος,
μέ πλοῦτος ὅσο φόρτωμα χωροῦσαν τά καράβια.

Καὶ σύ, παιδί μου, ἀδιάκοπα στίς ξενιτιές μήν τρέχεις,
τά κτήματά σου ἀφήνοντας κι ἔτσι ἄντρες διαστρεμμένους
στό σπίτι σου, μήπως σιγά σοῦ φᾶνε ὅλο τό βιός σου
μοιράζοντάς το καὶ σοῦ βγεῖ χαμένο τό ταξίδι.

'Ωστόσο σέ παρακινῶ νά σύρεις³ στό Μενέλαιο,
γιατί εἶναι λίγος ὁ καιρός πού γύρισε ἀπό τόπους
ἀπόμακρους, ὅπου κανείς νά πάει δέν ἔχει ἐλπίδα,
ὅποιον σέ τέτοιο πέλαγος τόν σύρουν οἱ φουρτούνες,
πού οὔτε πουλιά δέν τό περνοῦν καὶ σ' ἔνα χρόνο μέσα,
γιατί εἶναι κακοπέραστο καὶ τελειωμό δέν ἔχει.

Πᾶνε μέ τό καράβι σου καὶ τούς δικούς σου ἀνθρώπους.
Κι ἀν προτιμᾶς στεριά νά πᾶς, θά 'χεις ἀμάξι κι ἄτια⁴

πρός τό νεκρό είληε προτεραιότητα. 7. καβο-Μαλιάς, ἀκρωτήρι τῆς Λακωνίας.
8. βαθύ γαλάζιο. 9. Κάτοικοι τῆς Κυδωνίας, κοντά στά σημερινά Χανιά. 10. Πο-
ταμός τῆς Κρήτης. 11. Ἡ ισχυρότερη ἀρχαία πόλη τῆς Κρήτης μετά τήν Κνωσό.
12. Πόλη τῆς Κρήτης κτισμένη στή νότια πλευρά. Οἱ ἀνασκαφές ἔφεραν σέ φῶς
μεγαλοπρεπές ἀνάκτορο.

315

320

325

330

335

340

κι είναι ὅλοι οἱ γιοὶ μου πρόθυμοι νά γίνουν ὁδηγοί σου στήν πλούσια Λακεδαίμονα, πού 'ναι ὁ ξανθός¹ Μενέλαιος.
Και ἔρκισέ² τον μόνος σου νά πεῖ τὴν πάσα ἀλήθεια.

Εἶναι περίσσα συνετός καί δέ θά πεῖ τό ψέμα». 345

Εἶπε κι ὁ ἥλιος βούτηξε καί πῆρε τό σκοτάδι.

Τότε ἡ κουκουβαγιόθωρη θεά 'Αθηνᾶς τοῦ κάνει³.

«Τά λόγια σου ὄλα, γέροντα, τά μίλησες μέ γνώση.

Μόν' ἔλα, κόψε τῶν σφαχτῶν τίς γλῶσσες καί κεράστε στό Σαλευτή νά στάξουμε⁴ καί στούς θεούς τούς ἄλλους κι ἔπειτα πιά ὃς φροντίσουμε, κι εἶναι ὥρα, γιά τὸν ὑπνο. Πῆρε καί χάνεται τό φῶς μές στό θολό σκοτάδι, καί στό τραπέζι τῶν θεῶν νά μένουμε εἶναι κρίμα».

Ἐτσι εἶπε, κι ὅλοι ὑπάκουουσαν στῆς 'Αθηνᾶς τά λόγια. 355

Κι οἱ κράχτες ἔχυναν νερό τά χέρια τους νά νίψουν.

κι οἱ νιοί κροντήρια μέ πιοτό γεμίσανε ὥς τά χεῖλη.

καί λίγο πρῶτα κέρασαν γιά δέηση στά ποτήρια.

Βάζουν τίς γλῶσσες στή φωτιά κι δρθοί τίς περιχοῦσαν⁵.

Σάν ἐσταξαν κι ἥπιαν κρασί ὅσο ἥθελε ἡ καρδιά τους. 360

τότε ὁ θεϊκός Τηλέμαχος κι ἡ 'Αθηνᾶς ἡ Παλλάδα

μαζί νά πᾶνε κίνησαν στό βαθούλο καράβι.

Μά ὁ Νέστορας τούς κράτησε μέ φιλικά του λόγια.

«Ο Δίας κι οἱ λοιποί θεοί αὐτό νά μήν τό δώσουν⁶,

νά φύγετε στό γλήγορο καράβι ἀπό κοντά μου,

σάν κάποιος νά 'μουνα φτωχός, δίχως στόν ἥλιο μοίρα.

πού κλίνες καί σκεπάσματα στό σπίτι του δέν ἔχει,

γιά νά πλαγιάζουν μαλακά κι οἱ φίλοι του κι ὁ ἴδιος.

Ἐγώ δημως ἔχω κι ὅμορφα στρωσίδια καί φλοκάτες⁷.

Δέ γίνεται, ὄχι, τέτοιου ἀντρός, σάν τό Δυσσέα, ὁ γιός του 370

ἐγώ ὅσο ζῶ, νά κοιμηθεῖ στοῦ καραβιοῦ τά ξύλα.

Κι ὅταν πεθάνω, πίσω μου θά μείνουν τά παιδιά μου

1. Δέες καί β 450. 2. Διακρίνονται ἀπ' ἐδῶ καί οἱ σκοποί τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης. 3. νά πᾶς. 4. ἄλογα.

1. Οἱ Ἀχαιοί ἦταν ξανθοί. 2. Δέες γ 101. 3. τοῦ λέει. 4. Νά κάνουμε σπονδή στόν Ποσειδώνα. 5. Ράντιζαν δρθοί τίς γλῶσσες πού ήσαν ἀπάνω στή φωτιά.

6. Ἡ εὐαισθησία στό θέμα τῆς φιλοξενίας εἶναι μεγάλη. 7. Δέες καί α 453.

τούς ξένους νά φιλοξενοῦν, στό σπίτι μου ὅποιος ἔρθει».

- Τότε ἡ κουκουβαγιόθωρη θεά Παλλάδα τοῦ 'πε·
 «Παππούλη¹, δίκια μίλησες καὶ πρέπει νά σοῦ κάμει
 τό λόγο σου ὁ Τηλέμαχος, κι εἶναι καλύτερα ἔτσι. 375
 *Ἀς μείνει στό παλάτι σου νά κοιμηθεῖ κοντά σου.
 Μά ἐγώ θά σύρω στό γοργό καράβι, στούς συντρόφους
 νά πῶ ὅλα τά καθέκαστα καὶ νά τους δώσω θάρρος,
 γιατί εἴμαι ὁ γεροντότερος ἐγώ στά χρόνια ἀπ' ὅλους. 380
 Οἱ ἄλλοι εἶναι μικρότεροι καὶ συνομήλικοι ὅλοι
 μέ τό θεϊκό Τηλέμαχο κι ἥρθαν ἀπό φιλία.
 *Ἐκεῖ κοντά θά κοιμηθῶ στό βαθουλό καράβι,
 καὶ τήν αὐγή στούς Καύκωνες² θά τρέξω τους λεβέντες,
 πού μοῦ χρωστοῦν ἔνα παλιό κι ὅχι καὶ λίγο χρέος. 385
 Κι ἀτός σου³ τόν Τηλέμαχο, στό σπίτι σου μιά κι ἥρθε,
 στείλε τον μ' ἔνα σου παιδί κι ἀμάξι σου καὶ δῶσ' του
 τά πιό ταχύτερα ἄτια σου, τά πιό δυναμωμένα».
 *Ἐτσι εἶπε κι ἔφυγε ἄξαφνα μέ σχῆμα ἀιτοῦ⁴ ἡ Παλλάδα,
 κι ὅλος ὁ κόσμος σάστισε κι ὁ Γέρος σάν τήν εἰδαν,
 καὶ τόν Τηλέμαχο γλυκά τόν χάδεψε καὶ τοῦ 'πε· 390
 «Δειλός, παιδί μου, κι ἄναντρος δέ σκιάζομαι νά γίνεις,
 βοηθούς σάν ἔχεις τους θεούς ἀπ' τά μικρά σου χρόνια.
 Κι αὐτός δέν ἦτανε θεός ἀπ' τους οὐράνιους ἄλλος,
 δᾶς ἀπ' τήν κόρη τοῦ Διός τήν τριτογεννημένη⁵, 395
 τή μυριοδᾶξαστη Ἀθηνᾶ, πού ξέχωρα τιμοῦσε
 τόν ξακουστό πατέρα σου μές στούς Ἀργίτες ὅλους.
 *Ἐλέησέ με, δέσποινα, καὶ κάμε δόξα νά χω
 κι ἐγώ καὶ τά παιδάκια μου καὶ τό πιστό μου ταίρι.
 Καὶ θά σοῦ σφάξω ἐνός χρονοῦ δαμάλι κουτελάτο⁶,
 ἀμέρωτο⁷, πού σέ ζυγό δέν τό βαλαν ἀκόμα. 400
 Σοῦ σφάξω αὐτό χρυσώνοντας τά κέρατα του γύρω».

1. Θωπευτική προσφώνηση. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει γέρον φίλε. 2. Είναι δύσκολο νά προσδιορίσουμε ποιός είναι ὁ λαός αὐτός. Στούς κλασσικούς χρόνους θεωρούσαν τους Καύκωνες ώς τους πρώτους κατοίκους τής παραθαλάσσιας περιοχῆς μεταξύ Τριφυλίας και Μεσσηνίας. 3. σύ. 4. Δέξ και α 328. 5. ἐπίθετο τής Ἀθηνᾶς πού δόθηκε ἴσως γιατί γεννήθηκε: α) τρίτη στή σειρά μετά τήν Ἀρτεμη καὶ τόν Ἀπόλλωνα β) κοντά στό χειμάρρο Τρίτωνα τής Βοιωτίας γ) κοντά στή

Ἐτσι εἰπε καὶ τοῦ ξάκουσε τήν προσευχή ἡ Παλλάδα.
 Πήγαινε ἐμπρός ὁ Νέστορας ὁ γεροαλογολάτης,
 γιούς του ὁδηγώντας καὶ γαμπρούς, γιά τ' ὅμορφό του σπίτι. 405
 Σάν ἔφτασαν στό ξακουστό βασιλικό παλάτι,
 ἀράδα ἀπάνω σέ θρονιά καὶ σέ σκαμνιά καθίζουν,
 κι ἀπό κροντήρι ἔνα γλυκό κρασί κερνοῦσε ὁ γέρος,
 πού τ' ἄνοιξε ἡ κελάρισσα στά δέκα ἀπάνω χρόνια.
 καὶ τοῦ ἥνυσε τό σκέπασμα. Κι ἔνα κροντήρι τότε 410
 γέμισε ὁ γέρος ἀπ' αὐτό καὶ στάζοντας δεόταν
 στ' ἀσπιδοφόρου τοῦ Διός τήν κόρη τήν Παλλάδα.
 Σάν ἔσταξαν κι ἥπιαν κρασί ὅσο ἥθελε ἡ καρδιά τους,
 στόν πύργο¹ του ξεκίνησε νά κοιμηθεῖ ὁ καθένας.
 Μά τόν Τηλέμαχο, τό γιό τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα, 415
 ὁ Νέστορας τόν κοίμισε ὁ γεροαλογολάτης,
 κάτω ἀπ' τ' ἀχόλαλο² λιακό³ σέ τορνευτό⁴ κρεβάτι,
 κοντά στόν πολεμόχαρο Πεισίστρατο τό γιό του,
 πού ταν ἀκόμα ἀνύπαντρος μόνος αὐτός ἀπ' ὅλους.
 Πήγε κι αὐτός νά κοιμηθεῖ στοῦ παλατιοῦ τό βάθος 420
 καὶ τοῦ στρωσε ἡ βασίλισσα καὶ στρῶμα καὶ κρεβάτι.
 Σάν ἔφεξε ἡ ροδόθωρη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα⁵,
 τότε σηκώθη ὁ Νέστορας ὁ γεροαλογολάτης
 καὶ σέ λιθόχιστα θρονιά βγῆκε ὅξω νά καθίσει,
 ἄσπρα θρονιά, ἀσβεστόχριστα, πού ταν μπροστά στίς πόρτες. 425
 Ἐκεῖ στά χρόνια τά παλιά καθόντανε ὁ Νηλέας,
 ισόβιαρος μέ τούς θεούς στή γνώση τούς οὐράνιους.
 Κι ὅταν αὐτόν ἡ μοίρα του τόν ἔστειλε στόν Ἀδη,
 ὁ γιός του ἐκεῖ καθόντανε στό σκῆπτρο του ἀκουμπώντας
 ἀπάνω ὁ γέρο -Νέστορας τῶν Ἀχαιῶν προστάτης. 430
 Τριγύρω του συνάχτηκαν κι οἱ γιοί του μαζωμένοι,
 ἀπ' τά γιατάκια βγαίνοντας, ὁ Ἀρητος, ὁ Στράτης,

λίμνη Τριτωνίδα τῆς Λιβύης. 6. μέ πλατύ μέτωπο, κούτελο. 7. πού δέν ἡμερώθηκε, δὲ χρησιμοποιήθηκε ἀκόμη στό ζυγό.

1. Δέες α 435. 2. θορυβώδης. 3. τό μέρος τοῦ σπιτιοῦ πού δέχεται πολύ ἥλιο, τό λιακωτό. 4. δουλεμένο στόν τόρνο. 5. πρόκειται γιά τήν τέταρτη ἡμέρα τῆς Ὁδύσσειας.

ό Θρασυμήδης, ο θεϊκός Περσέας κι ο Ἐχέφρος.

Κι ἥρθε ἔκτος ο Πεισίστρατος ο πολεμοθρεμμένος.

Φέρνουν και τό θεόμορφο Τηλέμαχο μαζί τους.

435

Και πρῶτος εἶπε ο Νέστορας ο γεροαλογολάτης:

«Παιδιά μου, ίδετε γλήγορα νά γίνει αὐτό πού θέλω,
νά καλοπιάσω τή θεά Παλλάδα πρώτα ἀπ' ὅλους,
πού κόπιασε ὀλοφύνερη στό θεϊκό τραπέζι.

Κι ἔνας στόν κάμπο σύντομα γιά τή μοσκίδα¹ ἄς τρέξει,
και νά τή φέρει γλήγορα, φυλάχτης² νά τή σέρνει.

440

Στοῦ Τηλεμάχου δεύτερος ἄς τρέξει τό καράβι,
νά φέρει τούς συντρόφους του, ἀφήνοντας δυό μόνους.

Κι ἄλλος ἄς πάει τό χρυσοχό Λαερκη νά φωνάξει,
τοῦ σφαχταριοῦ τά κέρατα νά τά περιχρυσώσει.³

445

Μείνετε οἱ ἄλλοι μαζωχτοὶ κοντά μου και στίς δοῦλες
πείτε τραπέζι στό ψηλό παλάτι νά ἐτοιμάσουν,
ξύλα νά φέρουν και θρονιά κι ἀγνό νερό ἀπ' τή βρύση».

“Ἐτσι εἶπε κι ὅλοι τρέξανε. Τό βόδι ἥρθε ἀπ' τόν κάμπο,
ἥρθαν κι ἀπ' τό καλόδετο γοργόδρομο καράβι

450

τοῦ Τηλεμάχου οἱ θαρρετοὶ συντρόφοι και σέ λίγο
ο χρυσοχός τά σύνεργα τῆς τέχνης του κρατώντας,
σφυρί κι ἀμόνι⁴, ὀλόχαλκα, και τεχνικιά τσιμπίδα,

πού δούλευε τό μάλαμα μ' αὐτά. Κι ἀμέσως τότε
ἥρθε ή Παλλάδα νά δεχτεῖ τήν προσφορά, κι ο γέρος

455

ἀλογολάτης Νέστορας τό μάλαμα τοῦ δίνει,
κι αὐτός μέ τέχνη⁵ τοῦ σφαχτοῦ τά κέρατα χρυσώνει,
ν' ἀναγαλλιάσει ή Ἀθηνᾶ, δταν θά ίδει τό τάμα.

Τό βόδι φέρνουν ο θεϊκός Ἐχέφρος μέ τό Στράτη,
κρατώντας το ἀπ' τά κέρατα, κι ο Ἀρητος κατόπι

460

ἥρθε λαγήνι⁶ σκαλιστό κρατώντας στό 'να χέρι
και στ' ἄλλο κριθαρόσπειρα σ' ἔνα πλεχτό πανέρι.

1. μικρό θηλυκό μοσχάρι. 2. βοσκός. 3. Δέες γ 402. 4. ο ἄκμονας, συμπαγές σίδερο, πάνω στό όποιο σφυρήλατεῖται τό πυρωμένο μέταλλο. 5. Ἡ μικροτεχνία
ἥταν πολύ ἀναπτυγμένη στή μικηναϊκή ἐποχή. Αὐτό μπορεῖ νά δοφείλεται σέ
Κρήτες τεχνίτες. Θαυμάσια δείγματα μικροτεχνίας τῶν μικηναϊκῶν χρόνων βρέθηκαν
μέ τίς ἀνασκαφές. 6. Ἐδῶ: χάλκινο δοχεῖο, λέβητας.

Στεκόντανε κι ο ἄφοβος στή μέση ὁ Θρασυμήδης
κρατώντας κοφτερό μπαλτά¹ νά κόψει τό σφαχτάρι.

Νά κι ο Περσέας μὲ σταμνί². Κι ο γεροαλογολάτης
ἄρχισε πρῶτος νά νιφτεῖ καὶ πῆρε τό κριθάρι. 465

Κι ἀπ' τήν καρδιά του εὐχόντανε στήν Ἀθηνᾶ, πετώντας
τρίχες στή φλόγα, ἀπ' τοῦ σφαχτοῦ κομμένες τό κεφάλι.

Σάν δεηθήκανε ἔπειτα κι ἔχυσαν τά κριθάρια,
σίμωσε ὁ ψυχωμένος γιός τοῦ γέρου, ὁ Θρασυμήδης,
κι εύτυς τό βόδι χτύπησε. Κόβει ο μπαλτάς τά νεῦρα,
στό ζνίχι³ ἀπάνω καὶ μεμιᾶς παράλυσε ἡ ζωή του. 470

Βάλανε οἱ κόρες τίς φωνές τοῦ Νέστορα κι οἱ νύφες
κι ή λατρευτή γυναίκα του ἡ θεϊκιά Εύρυδίκη,
ἀπ' ὅλες μεγαλύτερη τίς κόρες τοῦ Κλυμένη. 475

Τότε ἄλλοι οἱ ἀπ' τήν πλατιά τή γῆ σηκώσανε τό βόδι
καὶ τό σφαξε ὁ Πεισίστρατος ὁ πολεμοθρεμμένος.
Τό αἷμα του ἄμα στράγγισε καὶ βγῆκε πιά ἡ ψυχή του,
τό γδέρνουν, κόβουν τά μηριά καὶ τά διπλοτυλίγουν
μέ σκέπη⁴, καὶ τά συγυρνοῦν μ' ἀπό παντοῦ κομμάτια. 480

Κι ἀπάνω ὁ γέρος τά 'καιγε σέ σκίζει⁵ περιχώντας
ξανθό κρασί. Κι οἱ νιοί κοντά πεντάσουβλα⁶ κρατοῦσαν.
Καὶ τά μηριά σάν κάηκαν καὶ φάγανε τά σπλάχνα,
λιανίζουν τ' ἄλλα κρέατα καὶ τά περνοῦν στίς σοῦβλες
καὶ τά ψηναν, τίς μυτερές τίς σοῦβλες τονις κρατώντας. 485

Κι η Πολυκάστη η ὅμορφη, στερνή τοῦ γέρου κόρη,
ἔλουσε τόν Τηλέμαχο, τόν ἄλειψε μέ λάδι
κι ὅμορφα ροῦχα τοῦ 'βαλε, χλαμύδα καὶ χιτώνα,
κι ὅμοιος μ' ἀθάνατο θεό ἀπ' τό λουτρό ὥστε βγῆκε
κι ἤρθε κοντά στό Νέστορα τό βασιλιά νά κάτσει. 490

Καὶ τά ψαχνά σάν ἔβγαλαν ψημένα πιά ἀπ' τίς σοῦβλες,
νά φάνε τότε κάθισαν καὶ μέ χρυσά ποτήρια

1. τσεκούρι (πέλεκυς). 2. Γιά νά συλλέξει τό αἷμα τοῦ ζώου. "Ἐπειτα τό συγκεντρωμένο αἷμα χυνόταν ἐπάνω στό βωμό. 3. τράχηλος, σβέρκος. 4. Λιπῶδες περιβλήματα πού μοιάζει μέ μαντήλι. Λέγεται καὶ μπόλια. 5. σχιστά κομμάτια ξύλου. 6. Ὄρειχάλκινα πηρούνια μέ πέντε σοῦβλες, ὅπου περνοῦσαν τά κομμένα κρέατα.

κοντά τους νιοί τους κέρναγαν ἀρχοντογεννημένοι.
 Καὶ τέλος πιά σάν χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι,
 ἄρχισε κι εἶπε ὁ Νέστορας ὁ γεροαλογολάτης·
 «Ζέψτε, παιδιά μου, ἀλόγατα καλότριχα στ' ἀμάξι,
 νά πᾶνε τόν Τηλέμαχο στό μέρος ὅπου θέλει».

495

Ἐτσι εἶπε κι ὥλοι ὑπάκουσαν κι ὅπως τούς εἶπε κάνουν.
 Τοῦ ζέψανε ἄτια γλήγορα στ' ἀμάξι κι ἡ ἐπιστάτρα!

500

ψωμιά τοῦ φέρνει καὶ κρασί κι ἄλλα πολλά προσφάγια,
 πού τρῶνε οἱ θεογέννητοι² μονάχα οἱ βασιλιάδες.

Ἀνέβηκε ὁ Τηλέμαχος στ' ὅμορφο ἀμάξι τότε.

505

Κοντά του κι ὁ Πεισίστρατος ὁ πολεμάρχος³ πῆγε
 στ' ἀμάξι ἀπάνω κι ἔκατσε καὶ πῆρε καὶ τά γκέμια⁴.

Χτυπάει νά τρέξουν τ' ἄλογα καὶ πρόθυμα πετοῦσαν
 στόν κάμπο, πίσω ἀφήνοντας τῆς Πύλος τ' ὅρθιο κάστρο,

510

κι ὥλη τῇ μέρα τό ζυγό στόν τράχηλό τους σειοῦσαν.

Κι ὁ ἥλιος πιά βασίλεψε κι ἴσκιώσανε ὥλοι οἱ δρόμοι,
 σάν ἔφτασαν μές στή Φηρή⁵, στοῦ Διοκλῆ τό σπίτι,

γιοῦ τοῦ Ὁρσιλόχου, πού ὁ Ρουφιάς⁶ τόν ἔσπειρε παιδί του,
 κι ἐκεῖ τούς φιλοξένησε τή νύχτα νά περάσουν.

515

Σάν ἥρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὐγούλα⁷,
 ζέψανε τ' ἄτια κι ἔκατσαν στό πλουμισμένο⁸ ἀμάξι

520

καὶ βγῆκαν ἀπ' τ' ἄχολαλο λιακό κι ἀπ' τ' αὐλοπόρτι.
 Χτυπᾶ νά τρέξουν τ' ἄλογα καὶ πρόθυμα πετοῦσαν,

κι εὐτύς σέ λίγο φτάσανε σέ σταροβγάλτη κάμπο

κι ἐκεῖ τό δρόμο τέλεψαν. Τόσο γοργύ πετοῦσαν.

Κι ὁ ἥλιος πιά βασίλεψε κι ἴσκιώσανε ὥλοι οἱ δρόμοι.

1. ἡ κελάρισσα. 2. Πίστευαν ὅτι οἱ βασιλεῖς εἶχαν Θεία καταγωγή. 3. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδῆς μεταφράζουν: ρήγας. 4. τά ήνια. 5. Ἀπό πολλούς ταυτίζεται μέ τήν Καλαμάτα. 6. ὁ Ἀλφειός ποταμός. 7. Elvai ἡ πέμπτη ήμέρα τῆς Οδύσσειας. 8. στολισμένο.

Γαμήλια πομπή· Κορινθιακή ἀγγειογραφία

δ

Στῆς Σπάρτης ἥρθαν τά στενά πόχει βαθιά φαράγγια
καὶ στό παλάτι πήγανε τοῦ δοξαστοῦ Μενέλαου.

Τραπέζι ἔκει τὸν ἥβρανε νά κάνει στούς δικούς του
γιά τίς χαρές τῆς λυγερῆς κόρης του καὶ τοῦ γιοῦ του.

Τήν κόρη του ἔστελνε στό γιό τοῦ νικητῆ 'Αχιλλέα¹.

Στήν Τροία τοῦ τήν ἔταξε καὶ τοῦ ὁώσε τό λόγο
καὶ τώρα πιά οἱ ἀθάνατοι τούς τέλευαν² τό γάμο.

Μέ ἀμάξια καὶ μ' ἀλόγατα τήν κόρη προβοδοῦσε³
νά πάει στήν κοσμοξάκουστη τῶν Μυρμιδόνων⁴ χώρα,

ὅπου βασίλευε ὁ γαμπρός. Στό γιό του Μεγαπένθη⁵,
πού γέννησε μονάκριβο μέ μιά γυναικά σκλάβα,

ταίρι ἀπ' τή Σπάρτη τοῦ 'δινε τήν κόρη τοῦ 'Αλεχτόρου.

5

10

1. Δηλαδή τό Νεοπτόλεμο: δές καὶ γ 201. 2. πραγματοποιοῦσαν. 3. κατευόδωνε. 4. δές γ 200. 5. Τό σημαί του δείχνει τό μεγάλο πένθος πού ἔπεσε στ' ἀνάκτορα μετά τήν ἄρπαγή τῆς 'Ελένης.

Γιατί οἱ θεοὶ δέ χάρισαν παιδί πιά στήν Ἐλένη,
ἀφότου πρωτογέννησε χαριτωμένο πλάσμα,
τήν Ἔρμιόνη, στήν εἰδή¹ σάν τή χρυσή Ἀφροδίτη.

Ἐτσι μές στό ψηλόχυτιστο παλάτι τοῦ Μενέλαου
γλεντοῦσαν καὶ ἔφαντωναν γειτόνοι καὶ δικοί του.
Κι ἔνας θεῖκός τραγουδιστής² κοντά τους τραγουδοῦσε,
βαρώντας τήν κιθάρα του. Καὶ κατ' αὐτούς στή μέση
δυό χορευτάδες χόρευαν μέ το σκοπό ἀρχινώντας.
Στά πρωτοπόρτια³ στάθηκαν κι αὐτοί μέ τ' ἄλογά τους,
ό μαχητής Τηλέμαχος κι ὁ γιός ὁ παινεμένος
τοῦ Νέστορα. Κι ὁ Ἐτεωνιάς, τοῦ ἔακουστοῦ Μενέλαου
ό μπιστεμένος παραγίδος, τούς εἶδε ὥπως περνοῦσε,
κι ἔτρεξε εὐτύς τήν εἰδηση στό βασιλιά νά δώσει,
κι ἔτσι δυό λόγια πεταχτά πῆγε κοντά του κι εἶπε:
«὾ξω δυό ἔνοι φτάσανε, θεόθρεφτε Μενέλαε,
καὶ λέσ πώς εἶναι ἀπ' τή γενιά τοῦ Δία⁴ τοῦ μεγάλου.
Ὄρισε ἄν θά ἔχεψουνε τά γλήγορα ἄλογά τους
ἡ σ' ἄλλους θά τούς στείλουμε νά τους φιλοξενήσουν».

Τότε τ' ἀπάντησε ὁ ξανθός Μενέλαος θυμωμένα:

«Γιέ τοῦ Βοήθου Ἐτεωνιά, χαμένα πρίν δὲν τά χες,
μά τώρα μοῦ μωρολογῆς⁵ σάν τό μικρό παιδάκι.

Ἄλλοι κι ἐμᾶς μᾶς φιλεψαν στά ξένα τό ψωμί τους
κι ἡρθαμε ἐδῶ μέ τό καλό, ἄν δέ μᾶς δώσει ὁ Δίας
κι ἄλλες ἀκόμα συμφορές νά ιδούμε στά στερνά μας.
Μόν' τρέχα ἀμέσως τ' ἄλογα τῶν ξένων νά ξεζέψεις,
κι δόδγα αὐτούς πρωτύτερα νά κάτσουν στό τραπέζι».

Εἶπε, κι ἐκεῖνος ἔτρεξε κι ἀπ' τό παλάτι βγῆκε,
κράζοντας κι ἄλλους σερπετούς⁶ νά πᾶν μαζί του δούλους.
Καὶ τά ίδρωμένα ἀλόγατα ξεζέψανε ἀπ' τ' ἄμαξι
καὶ στό παχνί τά δέσανε κι ἔβαλαν βίκο ἐμπρός τους

1. μορφή, δμορφιά. 2. Σ' δλες τίς βασιλικές αὐλές ἔμεναν τραγουδιστές, πού λέγονταν ἀοιδοί. 3. πρόθυρα· δές καὶ α 107. 4. Ἡ μορφή καὶ ἡ συμπεριφορά πρόδιναν τήν ἀρχοντική καταγωγή τους. 5. Γιά τή φιλοξενη ψυχή τοῦ Μενέλαου ἦταν ἀπαράδεκτη ἡ λύση πού πρότεινε ὁ ἀνύποπτος δοῦλος. 6. ζωηρούς, πρόθυμους.

15

20

25

30

35

40

κι ἄσπρο τούς ἀνακάτεψαν κριθάρι, καὶ τ' ἀμάξι
τὸ γειραν πάλ στά γυαλιστά ἀπόξω μπροστοτοίχια,
κι ἐκείνους τούς ὁδήγησαν μές στό ψηλό παλάτι.

Σάστισαν ὥπως εἶδανε τοῦ βασιλιᾶ τό σπίτι, 45

γιατί μιά λάμψη χύνουνταν σά φεγγαριοῦ, σάν ἡλιού,
παντοῦ, μές στό ψηλόχτιστο παλάτι τοῦ Μενέλαιου.

Κι ἐπειτα ἀφοῦ χορτάσανε τά μάτια τους νά βλέπουν,
σέ μαρμαρένιο μπήκανε λουτρό² γιά νά λουστοῦνε. 50

Κι οἱ σκλάβες σάν τούς ἔλουσαν, τούς ἔτριψαν μέ λάδι
καὶ μέ σγουρές³ τούς ἔντυσαν χλαμύδες καὶ χιτῶνες,
πῆγαν νά κάτσουν σέ θρονιά κοντά στό γιό τ' Ἀτρέα.

Μιά παρακόρη μέ χρυσό πεντάμορφο λαγήνι
νερό τούς χύνει νά νιφτοῦν σέ μιά ἀργυρή λεκάνη, 55

κι ἐμπρός τοῦ μάκρου σκαλιστό τούς ἔστρωσε τραπέζι.

Ψωμιά τούς ἔφερε ἐπειτα κι ἡ σεβαστή οἰκονόμα⁴

κι ἄλλα προσφάγια πληθερά, μετά χαρᾶς ὅ.τι είχε.

Κι ὁ σιτιστής λογῆς ψητά σέ δίσκους κουβαλώντας
τούς ἔφερε κι ὀλόχρυσα τούς ἔβαλε ποτήρια⁵. 60

Τότε τούς καλωσόρισε κι ἔτσι ὁ Μενέλαιος εἶπε·

«Κοπιάστε, καλῶς ἥρθατε, καὶ μιά μπουκιά ἄμα φᾶτε,
τότε θύ σᾶς ρωτήσουμε καὶ ποιοί λεβέντες εῖστε.

Γιατί δέν κρύβεται ἀπό σᾶς τῆς φύτρας σας τό γένος,
μόν' ἀπό θεογέννητους βαστᾶτε βασιλιάδες. 65

Γιατί ὁ τυχόντας δέν μπορεῖ τέτοια παιδιά νά κάμει».

Εἶπε καὶ παίρνει ἀπό βοδιοῦ παχιά ψημένα πάκια⁶
καὶ τούς τά δίνει, πού σ' αὐτόν τιμή τοῦ τά χαν δώσει,
κι αὐτοί στά ἔτοιμα ἅπλωναν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.

Κι ἐπειτα πιά σάν χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι,
εἶπε ὁ Τηλέμαχος στό γιό τοῦ Νέστορα, κοντά του 70

σκύβοντας τό κεφάλι του νά μήν ἀκούσουν ἄλλοι·

1. ἐπάνω. 2. Σέ δωμάτιο τοῦ ἀνακτόρου τῆς Πύλου βρέθηκε λουτήρας σέ ἄριστη κατάσταση. 3. πυκνός. 4. κελάρισσα. 5. Στό Βαφειό τῆς Λακωνίας βρέθηκε χρυσό ποτήρι μέ παράσταση συλλήψεως ταύρου. 6. μέρος τοῦ ζώου γύρω ἀπό τά πλευρά, ψαρονέφρι.

«Θάμαξε, γιέ τοῦ Νέστορα, πολυάκριβέ μου φίλε,
τή λαμπεράδα τοῦ χαλκοῦ, στ' ἀχόλαλο¹ παλάτι,
τὸ κεχριμπάρι², τὸ χρυσό, τό φίλτισι³, τ' ἀσήμι.
Παρόμοιο θά 'ναι σάν κι αὐτό τοῦ Δία τό παλάτι.
Πόσα ἀλογάριαστα κι αὐτά! Νά βλέπω μοῦ 'ρθε ζάλη».

75

Τόν ἄκουσε ὅμως ὁ ξανθός Μενέλαος τί μιλοῦσε
κι ἔτσι εἶπε μεγαλόφωνα μέ φτερωτά του λόγια:
«Παιδιά μου, ποιός μπορεῖ θνητός νά παραβγεῖ τοῦ Δία⁴;
'Αθάνατοι εἰναι οἱ θησαυροί καὶ τό παλάτι ἐκείνου.
Μά παραβγαίνει ἄλλος θνητός στά πλούτη μου ναι κι ὥχι.
Γιατί μέ βάσανα πολλά στίς ξενιτιές γυρνώντας,
ἡρθα σέ χρόνια δχτώ κλειστά καὶ τά 'φερα μέ πλοῖα.
Κύπρο, Φοινίκη κι Αἴγυπτο γυρνοῦσα κι Αἰθιόπους,
καὶ στούς Σιδῶνες κι Ἐρεμβούς καὶ στή Λιβύα πῆγα,
ὅπου στ' ἀρνιά τά κέρατα φυτρώνουν χέρι χέρι⁵
κι οἱ προβατίνες τρεῖς φορές γεννοῦν στό χρόνο ἀπάνω.
Κι ἐκεῖ μήδ' ἀπ' τ' ἀφεντικό μήτε κι ἀπ' τόν τσοπάνη
κρέας τοῦ λείπει καὶ τυρί καὶ τό γλυκό τό γάλα,
καὶ πάντα τό 'χουν ἄφθονο τό γάλα νά τ' ἀρμέζουν.
Κι ἐνόσω τριγυρνοῦσα ἐκεῖ βιός πλούσιο νά συνάζω,
ἄλλος κρυφά κι ἀνέλπιστα τόν ἀκριβό ἀδερφό μου
μέ δόλο τῆς γυναίκας του τόν σκότωσε⁶ τῆς ἔρμης.
Κι ἂν ἔχω τόσους θησαυρούς, πάντα ή χαρά⁷ μοῦ λείπει.
Μά αὐτά κι ἀπ' τούς πατέρες σας θά τά 'χετε ἀκουστά σας,
ὅποιοι κι ἂν εἰναι, πώς πολλά ἔπαθα στή ζωή μου
κι ἔχασα σπίτι ἀρχοντικό μέ θησαυρούς γεμάτο.
Τό τρίτο ἀπ' ὅλους θά 'θελα στό σπίτι νά μοῦ μείνει
κι οἱ ἄντρες νά μοῦ γλίτωναν, ὅσοι στήν πλούσια Τροία,
μακριά ἀπ' τ' ἀλογοβόσκητο τ' Ἀργος χαθῆκαν τότε.
Κι ὅλους ὡστόσο τούς θρηνῶ κι ὁ πόνος τους μέ σφάζει,

80

90

95

100

1. θορυβόδες. 2. τό ἥλεκτρο. 3. ἐλεφαντόδοντο. 4. Ἡ σύγκριση τοῦ ἀνθρώπινου πλούτου μέ τόν πλοῦτο τοῦ Δία ἀποτελεῖ υβριστική ἐνέργεια. 5. γρήγορα-γρήγορα. 6. Ἐτσι διασταυρώνεται ή ἀπάντηση στήν ἀπορία τοῦ Τηλέμαχου ποῦ βρισκόταν ὁ Μενέλαος, δταν ὁ Αἴγισθος ἔκανε τά ἄνομα ἔργα του· δές γ 265 κ.ε.
7. Είναι ή ψυχολογία τοῦ μετατρωικοῦ, μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου.

σάν κάθομαι στό σπίτι μου. Καί πότε τήν καρδιά μου
χορταίνω μέ τά κλάματα, πότε σωπαίνω πάλε.

Γιατί χορταίνεις γλήγορα καί τόν πικρό τό θρῆνο. 105

Μά δέν τους κλαίει δύλους αὐτούς τόσο βαθιά ἡ καρδιά μου,
σάν ἔνα, πού τήν δρεξη μοῦ κόβει καί τόν ύπνο,
ὅταν τόν καλοθυμηθῶ. Γιατί Ἀχαιός κανένας
δέν τράβηξε ὅσα πέρασε κι ὑπόφερε ὁ Δυσσέας.

Ἐτσι εἶχε ἡ μοίρα του γραφτό, νά φτύσει ἐκεῖνος αἷμα
κι ἐγώ τόν πόνο ἀξέχαστο νά 'χω γι' αὐτόν αἰώνια,
πού χρόνια λείπει καί κανείς — ζει, πέθανε — δέν ξέρει.

Κι ἴσως θά τόν μοιρολογοῦν ὁ γέρος του Λαέρτης
κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη μέ τόν Τηλέμαχό του,
πού τ' ἄφησε στό σπίτι του βυζασταρούδι ἀκόμα». 115

Εἰπε, καί πόθο τοῦ ἄναψε νά κλάψει τό γονιό του,
κι ἔχυνε δάκρυα καταγῆς, σάν ἄκουσε γιά κεῖνον
καί σκέπασε τά μάτια του μέ τ' ἄλικό¹ του ροῦχο.
Μά τόν κατάλαβε ὁ ξανθός Μενέλαος, καί στό νοῦ του
ἔβαζε ἄν θά τόν ἄφηνε νά τοῦ μιλήσει πρῶτος
γιά τόν πατέρα του, ἡ πιό πρίν αὐτός νά δοκιμάσει.

Κι ἐνόσω αὐτά τ' ἀνάδευε² στό νοῦ του, νά ἡ Ἐλένη
ἡρθε ἀπ' τό μοσκομύριστο ψηλοχιτισμένο δοντά³ της,
σάν τή θεά τήν Ἀρτεμη τή χρυσοδόξαρη ὅμοια.

Ὀμορφοσκάλιστο θρονί τῆς ἔφερε ἡ Ἀδράστη
καί μαλακό δλομάλινο χαλί μαζί ἡ Ἀλκίπηπη.

Ἐνα ἀσημένιο κι ἡ Φυλώ⁴ τῆς ἔφερε καλάθι,
ἀπ' τήν Ἀλκάντρα χάρισμα, τό ταίρι τοῦ Πολύβου,
πού μές στῆς πλούσιας Αἴγυπτος τή Θήβα κατοικοῦσε
κι εἶχε μεγάλους θησαυρούς στ' ἀρχοντικό του σπίτι. 130

Δυό ἀσημένια χάρισε λουτροσκαφίδια ἐκεῖνος
στό γιό τ' Ἀτρέα καί φλωριά δέκα καί δυό τριπόδια.

1. κόκκινο ροῦχο. 2. ἀνακάτευε, ἀνακινοῦσε. 3. δῶμα, θάλαμος. 4. Ἡ Ἀδράστη, ἡ Ἀλκίπηπη καί ἡ Φυλώ ἡταν θεραπαινίδες τῆς Ἐλένης.

Καί στήν Ἐλένη χωριστά πολύτιμα ἄλλα δῶρα
τῆς χάρισε ή γυναίκα του, μαλαματένια ρόκα¹
κι ἔνα καλάθι ὀλάργυρο μέροδες ἀπό κάτω,
κι ἤταν ἀπάνω ὁ γύρος του μαλαματοδεμένος.

Αὐτό ἤταν πόφερε ή Φυλώ καὶ τό βαλε κοντά της,
γεμάτο νέμα ἀφρόδξαντο κι ἀπάνω εἶχε γυρμένη
τὴ ρόκα, μέροβαθύχρωμο ψιλό μαλλί γεμάτη.

Κάθισε ἀπάνω σέ θρονί πού χε σκαμνί ἀπό κάτω,
κι ἔτσι μέρολγια της γλυκά τόν ἄντρα της ρωτοῦσε:

«Τό ξέρουμε, θεόθρεφτε καλέ Μενέλαε, τώρα
ποιά νάνι τ' ἀρχοντόπουλα στό σπίτι πού μᾶς ἥρθαν;
Θά σφάλω τάχα ἡ θά τό βρῶ; Μά προνογῦ² ή ψυκή μου.
Γιατί δέν είδα ἀκόμα ἐγώ, οὔτε ἄντρα οὔτε γυναίκα,
— θάμπος μέροπαι νάθωρ — καθώς αὐτός νά μοιάζει
μέροτόν Τηλέμαχο τό γιό τοῦ ξακουστοῦ Δυσσέα,
πού σπίτι του τόν ἄφησε βυζασταρούδι ἀκόμα,
ὅταν γιά μένα οί Ἀχαιοί τήν κακομοιριασμένη
ἥρθαν στήν Τροία, πρόθυμοι τό αἷμα τους νά χύσουν».

Τότε ἔτσι ἀπάντησε ὁ ξανθός Μενέλαος καὶ τῆς εἶπε:
«Ἐτσι ὅπως, φῶς μου³, τό θαρρεῖς κι ἐγώ τό κρίνω τώρα.
Τέτοια κι ἐκείνου φαίνονταν τά πόδια του, τά χέρια
καὶ τῶν ματιῶν του οί ὑστραπές κι ἡ κεφαλή⁴ κι ἡ κόμη.
Καὶ τώρα πού θυμήθηκα κι εἶπε γιά τό Δυσσέα,
ὅσους γιά μένα τράψηξε ταλαιπωριές κι κόπους,
αὐτού πικρά στό πρόσωπο τά δάκρυα τοῦ κυλοῦσαν
καὶ σκέπασε τά μάτια του μέτ' ἄλικό⁵ του ροῦχο».

Τότε ὁ Πεισίστρατος ὁ γιός τοῦ γερο-Νέστορα εἶπε:
«Θεόθρεφτέ μου ὀπλαρχηγέ, Μενέλαε, γιέ τ' Ἀτρέα,
γιός είναι τοῦ Δυσσέα αὐτός, ἀλήθεια, καθώς τό περ.
Μά είναι παιδί μέρονηση καὶ τό χει σέ ντροπή του,

135

140

145

150

155

160

1. ἄρχ. χρυσέη ἥλακά τη. Ἐντύπωση κάνει ὁ πλούτος πού ὑπάρχει μέσα στό ἀνάκτορο τοῦ Μενέλαου. 2. Μέρος καταπληκτική διαισθητική ίκανότητα προβαίνει η Ἐλένη στήν ἀναγνώριση. 3. Τό ἄρχ. κείμενο ἔχει γύναι. 4. Τήν δομοιότητα Τηλέμαχου.-Όδυσσέα παρατήρησε κι ἡ Ἀθηνᾶ στό α 215. 5. Δέξ δ 118.

πρώτη φορά σάν ήρθε ἐδῶ, νά πεῖ μπροστά σου λόγια
ἄπρεπα, πού μᾶς μάγεψε σάν τοῦ Θεοῦ ή φωνή σου.

Κι ἔστειλε ἐμένα ὁ Νέστορας ὁ γεροαλογολάτης
νά ’ρθω μαζί του ἐδῶ ὀδηγός, πού νά σέ ἰδεῖ εἰχε πόθο
και νά τοῦ δώσεις συμβουλή, τή γνώμη σου νά πάρει.
Γιατί ἔχει βάσανα πολλά κάθε παιδί στό σπίτι,
σάν τοῦ ξενιτευτεῖ ὁ γονιός κι ἄλλους βοηθούς δέν ἔχει,
ἔτσι ὅπως ὁ Τηλέμαχος πού μίσεψε¹ ὁ γονιός του
κι ἄλλους μές στήν πατρίδα του δέν ἔχει νά τόν σώσουν».

Τότε τ’ ἀπάντησε ὁ ξανθός Μενέλαος μέ λαχτάρα·
«Ω, θέ μου, φίλου μου ἀκριβοῦ² στό σπίτι μου ήρθε ὁ γιός του,
πού τράβήξε γιά χάρη μου ταλαιπωριές μεγάλες,
κι αὐτόν ἀπ’ ὅλους ἔλεγα πιό πάνω ν’ ἀνταμείψω
σάν ἔρθει, ἃν μές στά πέλαγα ὁ βροντολάος Δίας
τό γυρισμό μᾶς χάριζε μέ τά γοργά καράβια.
Μιά πόλη θά τοῦ χάριζα³ κι ἔνα παλάτι στ’ Ἀργος
κι ἐδῶ ἀπ’ τό Θιάκι θά ’φερνα κι αὐτόν μέ τ’ ἀγαθά του.
τό γιό του κι ὅλο τό λαό, ἀδειάζοντας μιά πόλη
ἀπ’ ὅσες ἔχω ὀλόγυρα μές στήν ὑποταγή μου.

Και τότε ἐδῶ θά σμίγαμε συχνά πυκνά κι οἱ δυό μας,
κι ἄλλο δέ θά μᾶς χώριζε νά ζοῦμε ἀγαπημένα,
πρίν μᾶς σκεπάσει τό βαθύ σκοτάδι τοῦ θανάτου.
Μά κάποιος ἔμελλε θεός αὐτά νά τά φθονέσει,
κι ἀρνήθηκε τό γυρισμό μόνο σ’ αὐτόν τόν ἔρμο».

Εἶπε, καί σ’ ὅλους ἄναψε τόν πόθο νά θρηνήσουν.
Ἐκλαιγε ή θεογέννητη⁴ Ἀργίτισσα Ἐλένη,
ἐκλαιγε κι ὁ Τηλέμαχος κι ὁ ξακουστός Μενέλαος,
μήτε εἰχε ὁ γιός τοῦ Νέστορα ἀδάκρυτα τά μάτια.
Γιατί τόν ἄξιο Ἀντίλοχο⁵ θυμήθηκε μέ πόνο,
πού σκότωσε ὁ λεβέντης γιός⁶ τῆς λαμπερῆς Αύγουλας.

1. μισεύω: φεύγω, ξενιτεύομαι. 2. Συγκινητική είναι ή γεμάτη ἀπό εὐγνωμοσύνη διάθεση τοῦ Μενέλαου γιά τόν Ὁδούσσα. 3. Οι προσφορές πόλεων ἡ περιοχῶν ώς ἀντάλλαγμα ὑπηρεσιῶν δέν cίναι σπάνιες στήν ίστορία. 4. Γεννήθηκε ἀπό τό Δία και τή Λήδα: ἀδέρφια της ήταν οι δύο Διόσκουροι, Κάστωρ και Πολυδεύκης. 5. Ἐπιμνημόσυνη ἀναφορά τῶν μεγάλων νεκρῶν τοῦ πολέμου ἔκανε ὁ Νέστορας στό γ 112 κ.έ. 6. Ἐννοεῖ τό Μέμνονα, μό τῆς Αύγης και τοῦ Τίθωνοῦ.

Κι ἔτσι, ὅπως τόν θυμήθηκε, πῆρε τό λόγο κι εἶπε·
 «Τό ἤλεγε ὁ γερο-Νέστορας, Μενέλαε, γιέ τ' Ἀτρέα,
 πώς δέ σέ φτάνει ἄλλος κανείς στή γνώση μές στόν κόσμο, 195
 ὅταν γιά σένα ἀνοίγαμε στό σπίτι του ὄμιλία.
 Τώρα συμπάθα νά σοῦ πᾶ. Γιατί ςτερα ἀπ' τό δεῖπνο
 δέν τ' ἀγαπῶ τά κλάματα. Θά φέξει και σέ λίγο.
 Ναι μέν, σωστό κι ἐγώ θαρρῶ νά κλαῖμε ὅποιον πεθάνει, 200
 γιατί εἶναι αὐτό στούς ἄμοιρους θνητούς τό μόνο κέρδος,
 νά χύνουν δάκρυα φλογερά και τά μαλλιά νά κόβουν!.
 Γιατί ἔχασα κι ἐγώ ἀδερφό, πού ὁ πιό δειλός δέν ἦταν
 μέσα στούς ἄλλους Ἀχαιούς. Κι ὁ ἴδιος θά τό ξέρεις.
 Μά δέν τόν εἰδα ἐγώ ποτέ, μήτ' ἐσμιξα μαζί του.
 Λένε ὅμως πώς δέν τοῦ βγαινε κανένας τ' Ἀντιλόχου 205
 στό φτερωμένο πόδι του και στήν παλικαριά του».

Τότε τ' ἀπάντησε ὁ ξανθός Μενέλαος κι ἔτσι τοῦ 'πε·
 «Παιδί μου, αὐτά πού μίλησες θά τά ἤλεγε ἔνας ἄντρας
 πού θά 'ταν ἀνθρωπος σοφός και γεροντότερός σου.
 Τέτοιου πατέρα είσαι παιδί, γι' αὐτό μιλᾶς μέ γνώση. 210
 Εὐκολογνώριστη ή γενιά τοῦ ἀνθρώπου πού τοῦ ὄρισει
 στό γάμο και στή γένννα του τήν εύτυχία ὁ Δίας.
 "Οπως στό γερο-Νέστορα τοῦ χάρισε — καλή ὥρα —
 νά 'χει καλά γεράματα στ' ἀρχοντικό του σπίτι
 και γιούς νά κάμει γνωστικούς και πρώτους στό κοντάρι. 215
 Μά τώρα ἄς τόν ἀφήσουμε τό θρῆνο πού 'χε ἀρχίσει,
 κι ἄς φῆμε ἀκόμα μιά μπουκιά κι ἄς χύσουν νά νιφτοῦμε.
 Κι ἐγώ μέ τόν Τηλέμαχο τά λέμε κι ὅταν φέξει».

Ἐτσι εἶπε και στά χέρια τους νερό ὁ Ἀσφάλης χύνει,
 ό μπιστεμένος παραγιός τοῦ ξακουστοῦ Μενέλαου. 220
 Κι αὐτοί στά ἔτοιμα ἀπλωναν¹ φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.
 Τότε ἄλλο ή θεογέννητη σοφίστηκε ή Ἐλένη.

1. Ἡ κοπή τῶν μαλλιῶν ἦταν ἔνδειξη πένθους. 2. Τυπική φράση· δέες και a 156.

- Κρυφά βοτάνι¹ στό κρασί πού πίνανε τούς ρίχνει,
πόσβηνε πόνους καί καημούς καί τά πικρά φαρμάκια.
Μές στό ποτήρι άναμιχτο σάν τό 'πινε κανένας, 225
ϊδη τή μέρα δέν μποροῦν τά δάκρυα νά τοῦ τρέχουν,
κι ἄν πέθαινε ό πατέρας του κι ή μάνα του, κι ἐμπρός του
σφαγμένο ἄν εβλεπε ἀδερφό καί γιό του ἀγαπημένο.
Τέτοια βοτάνια μαγικά είχε τοῦ Δία ή κόρη,
παρμένα ἀπ' τήν Πολύδαμνα τοῦ Θώνα τή γυναίκα 230
στήν Αἴγυπτο, ὅπου ή πλούσια γῇ βγάζει ἀνακατωμένα
ἄλλα βοτάνια ώφελιμα κι ἄλλα θανατηφόρα.
Καθένας είναι ἐκεὶ γιατρός² σοφός κι ἀπ' ὅλους πρῶτος,
γιατί τόν Παιόνα ἀρχικό προπάτορά τους ἔχουν.
Σάν τό 'ριξε καί πρόσταξε νά φέρουν νά κεράσουν, 235
ἄρχισε πάλε κι ἔλεγε μέ τό γλυκό της στόμα·
«Θεόθρεψτε τ' Ἀτρέα γιέ, καί σεῖς ἀρχοντοπαίδια,
ἄλλοτε σ' ἄλλονε ό Θεός καλοτυχιά τοῦ δίνει,
καί σ' ἄλλον πάλε συμφορές, γιατί τά δύνεται ὅλα.
Καί τώρα ἐδῶ πού κάθεστε καί τρώτε στό παλάτι 240
καί τήν κουβέντα χαίρεστε, κάτι θά πῶ ν' ἀρέσει³.
Κι ὅλα ποῦ νά τ' ἀφηγηθῶ καί νά τά ὀνοματίσω,
καί τόσα κατορθώματα τοῦ τολμηροῦ Δυσσέα!
Ομως αὐτό πῶς τό 'καμε ό ἄντρας ό γενναιος
στήν Τροία, πού σᾶς πλάκωναν τούς Ἀχαιούς τά πάθια. 245
Μέ δυνατές βαρηματιές⁴ χάλασε τό κορμί του,
φόρεσε ροῦχα φτωχικά πού φαίνονταν σάν δοῦλος
καί μπῆκε στήν πλατύδρομη τήν πόλη τῶν δχτρῶν του.
Κι ὅπως μεταμορφώθηκε σάν ψωμοζήτης ήταν,
πού τέτοιος πρίν δέν ἔδειχνε στ' ἀργίτικα καράβια. 250
Ἐτσι ἀλλαγμένος τρύπωσε στό κάστρο τοῦ Πριάμου.
Οἱ ἄλλοι σώπαιναν, κι ἐγώ τόν γνώρισα μονάχη

1. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει φάρμακον. 2. Πρῶτοι οἱ Αἰγύπτιοι προώθησαν τήν ιατρική σέ ψηλό βαθμό. Σέ πολλούς παπύρους ἀναγράφονται ποικίλοι τρόποι θεραπείας ἀσθενειῶν. Ἔδω ό Όμηρος ἀποδίδει στόν προπάτορα Παιόνα τήν ἐπίδοσή τους αὐτή. 3. Ή Ἐλένη μέ τό λόγο της προσπαθεῖ νά διασπάσει τή θλιμένη ἀτμόσφαιρα πού σιγά-σιγά δημιουργήθηκε στό ἀνάκτορο τοῦ Μενέλαου. 4. πλήγματα. Ό Όδυσσεας κακοποίησε τό κορμί του γιά νά μή γνωρίζεται. Σή-

καὶ τὸν ρωτοῦσα, ὅμως αὐτός μοῦ ξέφευγε μέ τέχνη.

Κι ὅταν τὸν ἔλουζα ἐπειτα κι ἔτριβα μέ τὸ λάδι

καὶ καθαρά τοῦ φόρεσα κι ὄρκοι μεγάλο πῆρα,

255

πῶς δέ θά τὸν φανέρωνα πρωτύτερα στούς Τρῶες,

πρίν φτάσει στίς καλύβες του καὶ στά γοργά καράβια,

μοῦ 'πε πιά τότε τὸ σκοπό τῶν Ἀχαιῶν ποιός ἦταν.

Κι ἀφοῦ μέ τ' ἄπονο σπαθί σκότωσε πλῆθος Τρῶες,

γύρισε πίσω κι ὄνομα² μεγάλο πῆρε ἀπ' ὄλους.

260

Τότες οἱ ἄλλες Τρώισσες πικρά μοιρολογοῦσαν,

μά ἐγώ πετοῦσα ἀπό χαρά, γιατί είχε πιά γυρίσει

μέσα ή καρδιά μου κι ἥθελα στό σπίτι νά γυρίσω,

κι ἔκλαιγα πού μέ τύφλωσε τήν ἔρμη ή Ἀφροδίτη³,

ὅταν στήν Τροία μ' ἐφερε ἀλάργα ἀπ' τήν πατρίδα,

265

κι ἄφησα ἐδῶ τήν κόρη μου, τό σπίτι μου, τόν ἄντρα,

πού ἄλλον δέν είχε ἀνώτερο στή λεβεντιά, στή γνώση».

Τότε ἔτσι ἀπάντησε ὁ ἔανθός Μενέλαος καὶ τῆς εἶπε:

«Ναί, φῶς μου, αὐτά τά μίλησες μέ τάξη κι ὅπως εἶναι.

Τή γνώμη γνώρισα πολλῶν ὀπλαρχηγῶν στόν κόσμο

270

κι ἄπειρες χῶρες γύρισα. «Ομως κανένα ἀκόμα

δέν είδα νά 'χει τήν καρδιά τοῦ τολμηροῦ Δυσσέα.

Πῶς τό κατόρθωσε κι αὐτό μέ θάρρος ὁ ἀντρεῖος,

μέσα στό κούφιο τ' ἄλογο⁴, δόπου κρυφτήκαμε ὅλοι

οἱ ἀρχηγοί, νά φέρουμε πικρή σφαγή στούς Τρῶες.

275

«Ηρθες κι ἀτή σου⁵ τότε ἐκεῖ. Θεός λέξ σ' ὁδηγοῦσε,

πού 'θελε δόξα ἀσύγκριτη στούς Τρῶες νά χαρίσει.

Ακλούθας κι ὁ θεόμορφος ὁ Δήφοβος⁶ μαζί σου.

Τρεῖς γύρους τότε τό 'φερες τό κουφωτό λημέρι⁷,

τό ψηλαφοῦσες κι ἔκραζες τῶν Δαναῶν τούς πρώτους

280

μέ τ' ὄνομά τους, τή φωνή τῶν γυναικῶν τους ἴδια

κάνοντας. Τότες ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας

μερα στήν κατασκοπία πετυχαίνουν πιό θεαματικά ἀποτελέσματα μέ πλαστική ἐγχειριστή.

1. "Οταν τά πράγματα φτάνουν σέ κρισιμο σημείο, χρησιμοποιείται ὁ ὄρκος ώς μέτρο ἀσφαλείας. 2. δόξα. 3. Οι "Ελλήνες δέ διαπόμπευσαν τήν Ἐλένη γιά ὅ,τι ἔκανε, κι ας τό ἔκανε μέ τή θέλησή της: τό ἀπόδωσαν στήν όμορφιά της καὶ τήν

- κι ἐγώ καί τοῦ Τυδέα ὁ γιός¹, στή μέση καθισμένοι,
σ' ἀκούσαμε πού φώναζες. Κι ὀλόρθοι ἀπάνω οἱ δυό μας
ὅξω νά βγοῦμε θέλαμε, ἢ νά σ' ἀποκριθοῦμε
ἀπ' τό λημέρι, μά ὁ θεῖκός Δυσσέας μᾶς κρατοῦσε. 285
- Ἄφωνοι τότε οἱ Ἀχαιοί καθόντανε ὅλοι οἱ ἄλλοι
κι ἥθελε μόνο ὁ Ἀντικλος σέ σένα ν' ἀπαντήσει,
μά τοῦ κλεινε τό στόμα του μέ τά γερά του χέρια
σφιχτά ὁ Δυσσέας ἄπαντα, κι ἔτσι μᾶς γλίτωσε ὅλους.
ώστοτοι ἀλάργα ἡ Ἀθηνᾶ σέ πῆρε πιά ἡ Παλλάδα». 290
- Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Θεόθρεφτέ μου ὅπλαρχηγέ, Μενέλαιε, γιέ τ' Ἀτρέα,
χαμένα πῆγαν. Τίποτε τίς συμφορές πού βρῆκε
δέν πρόλαβε, ἔτσι τήν καρδιά κι ἄν εἶχε σιδερένια.
Μά ἐλάτε κι ὁδηγήστε μας νά πᾶμε στό κρεβάτι
νά κοιμηθοῦμε, τό γλυκό τόν ὑπνο νά χαροῦμε». 295
- Εἶπε, κι ἀμέσως πρόσταξε τίς δοῦλες ἡ Ἐλένη,
στό λιακωτό² νά βάλουνε κρεβάτι καί νά στρώσουν
ὅμορφα κόκκινα χαλιά, ν' ἀπλώσουν ἀντρομίδες³,
κι ἀπάνω σκέπασμα σγουρές⁴ νά βάλουνε φλοκάτες.
Κι ἔβγαιναν ἀπ' τή σάλα αὐτές στά χέρια φῶς κρατώντας,
καί τό κρεβάτι στρώσανε, κι ἐκεῖ τούς πῆγε ὁ κράχτης.
Καί τότε οἱ δυό στό πρόσπιτο νά κοιμηθοῦν πλαγιάζουν,
τοῦ Νέστορα ὁ λεβέντης γιός καί τοῦ θεῖκοῦ Δυσσέα.
Πλάγιασε καί τ' Ἀτρέα ὁ γιός στοῦ παλατιοῦ τό βάθος
μέ τήν Ἐλένη στό πλευρό τή θεῖκιά γυναίκα. 300
- Σάν ἤρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα⁵,
σηκώθηκε⁶ ὁ βροντόφωνος Μενέλαιος ἀπ' τό στρῶμα
καί φόρεσε τό ροῦχο του καί κρέμασε στούς ώμους
γύρω τό κοφτερό σπαθί καί στά παχιά του πόδια
ἔδεσε τά πεντάμορφα σαντάλια του καί βγῆκε 305

¹ Αφροδίτη. ² Ετσι τήν θεώρησαν ψυχικά δική τους καί συνεργάστηκαν μαζί της.

⁴. Είναι ὁ δούρειος ἵππος. ⁵. ἀτός (μου), ἀτή (σου): μόνος (μου), μόνη (σου). ⁶. Γιός τοῦ Πρίαμου: ίσως μετά τό θάνατο τοῦ Πάρη παντρεύθηκε τήν Ἐλένη. ⁷. καταφύγιο.

1. Είναι ὁ Διομήδης, βασιλιάς τοῦ Ἀργους. 2. δέξ γ 417, α 436. 3. μάλλινο χοντρό κλινοσκέπασμα. 4. πυκνές. 5. Είναι ἡ ἔκτη ἡμέρα τῆς Οδύσσειας. 6. Οι στίχοι

ἀπ' τό γιατάκι σά θεός λές κι ἡτανε παρόμοιος,
καὶ στόν Τηλέμαχο κοντά πάει, στέκει καὶ τοῦ κάνει·
«Ἐδῶ ποιά ἀνάγκη σ' ἔφερε, Τηλέμαχε λεβέντη,
στήν πλούσια Λακεδαίμονα μές στοῦ γιαλοῦ τά πλάτια;
Δουλειά δική σου ἡ τοῦ κοινοῦ; Τήν πάσα ἀλήθεια πές μου».

315

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Θεόθρεφτέ μου ὄπλαρχηγέ, Μενέλαι, γιέ τ' Ἀτρέα,
ἡρθαὶ γιά τόν πατέρα μου νά μάθω κάποια φήμη.

320

Ρημάζεται ὅλο μου τό βιός καὶ τά καλά μου σβήνουν
κι είναι ἀπ' ὁχτρούς τό σπίτι μου γεμάτο, πού ὅλη μέρα
μοῦ σφάζουν κοπαδίσια ἀρνιά, στριφτόποδα δαμάλια,
οἵ βάρβαροι κι ἀστόχαστοι τῆς μάνας μου οἱ μνηστῆρες.
Τώρα γι' αὐτό στά πόδια σου προσπέφτω, ἀν τό θελήσεις,
τό θάνατό του νά μοῦ πεῖς, τά μάτια σου ἄν τόν εἰδαν,
η̄ κι ἄν ἀπ' ἄλλον ἄκουσες πώς κάπου παραδέρνει,
γιατί στόν κόσμο ὁ πιό πικρός γεννήθηκε ἀπ' τούς ἄλλους.
Κι ἀπό σπλαχνιά καὶ σεβασμό τίποτε μή μοῦ κρύψεις,
μόν' πές μου τα ὅλα καθαρά, τά μάτια σου ὅπως τά είδαν.

325

Σ' ὄρκίζω, ἄν ὁ πατέρας μου, ὁ ξακουστός Δυσσέας,
καμιά φορά ἄν σοῦ τέλεψε τό λόγο σου ἡ δουλειά σου,
στήν Τροία, ὅπού σᾶς πλάκωναν τούς Ἀχαιούς τά πάθια,
θυμήσου τα κάν τώρα αὐτά καὶ τήν ἀλήθεια πές μου».

330

Τότε βαθιά ἀναστέναξε κι ἔτσι ὁ Μενέλαιος εἶπε:
«Μωρέ, σέ ποιοῦ λιοντόκαρδου παλικαριοῦ τό στρῶμα
θελήσανε νά κοιμηθοῦν τέτοια κορμιά χαμένα!
Πῶς, σάν κοιμίσει σέ φωλιά τοῦ λιονταριοῦ ἡ λαφίνα
τά δυό της βυζανιάρικα νιογέννητα λαφάκια²,
πάει νά βοσκήσει σέ πλαγιές καὶ λογγωμένους τόπους,
κι ἕξαφνά τρέχει τό θεριό καὶ μπαίνει στή φωλιά του
κι ἄσπλαχνα τά λαφόπουλα ξεσκίζει μέ τά νύχια.

335

πού ἀκολουθοῦν βρίσκονται καὶ στήν ἀρχή τῆς ραψῳδίας β.

1. Ἐπ' ἐδῶ καὶ κάτω ἐπαναλαμβάνονται ὅχι μόνο θεματικά, μά καὶ μορφολογικά, οἱ στίχοι 86 κ.ε. τῆς ραψῳδίας γ. "Ο,τι δηλαδή είπε στό Νέστορα, λέει καὶ στόν ἄλλο συμπολεμιστή καὶ φίλο τοῦ πατέρα του, τό Μενέλαιο. 2. Ὁ Μενέλαιος ἐκφράζει τήν ἀπέχθειά του πρός τούς μνηστῆρες πού τούς παραβάλλει μέ δειλά ἐλάφια.

- ετσι ο Δυσσέας και σ' αύτούς χάρο σκληρό θά φέρει.
 Τέτοιος νά ταν, Δία μου, και σύ 'Αθηνᾶ κι 'Απόλλο,
 ὅπως στή Λέσβο μιά φορά τήν δμορφοχτισμένη
 πάλεψε ἀπό φιλότιμο μέ τό Φιλομηλείδη¹
 και καταγῆς τόν ἔστρωσε κι οι Ἀχαιοί χαρῆκαν,
 τέτοιος σάν τότε ν' ἄπλωνε τό χέρι στούς μνηστῆρες,
 λιγόζωι οἶλοι θά γινοῦν και πικροπαντρεμένοι².
 Κι ὅσο γι' αὐτά πού μέ ρωτᾶς και μοῦ ζητᾶς νά μάθεις,
 ἄλλο ἀπ' ἀλήθεια δέ θά πῶ, μήτε θά σέ γελάσω,
 κι ἀπ' ὅσα μοῦ 'πε ο ἄψευτος ο πελαγίσιος γέρος³
 δέ θά σκεπάσω τίποτε, μιά λέξη δέ θά κρύψω.
- 'Ενδι γιά τήν πατρίδα ἐδῶ κινοῦσα μέ λαχτάρα,
 στήν Αἴγυπτο οι ἀθάνατοι μ' ἐμπόδισαν ἀκόμα,
 γιατί δέν ἔκαμα σ' αύτούς λυτρωτικές θυσίες
 και πάντα θέλανε οι θεοί νά μήν ξεχνῶ τό τάμα.
 Στή θάλασσα είναι ἔνα νησί τήν πολυκυματούσα,
 μπροστά μπροστά στήν Αἴγυπτο και Φάρο⁴ τ' ὀνομάζουν,
 ἀλάργα τόσο ὅσο μπορεῖ νά φτάσει σέ μιά μέρα
 κοιλο καράβι, ἄν πίσω του φυσάει τ' ἀγέρι πρύμο.
 Κι ἔχει λιμάνι σφαλιστό, ὅθε τά μαῦρα πλοῖα
 τά ρίχνουν μές στό πέλαγο, νερό γλυκό ὅταν πάρουν.
 Εϊκοσι μέρες οι θεοί μ' εῖχανε ἐκεῖ κλεισμένον,
 μήτε ἔπαιρνε ἀπ' τή θάλασσα ἀγέρας νά φυσήξει,
 πού τά καράβια στοῦ γιαλοῦ ἔπεριβοδάει⁵ τά πλάτια.
 Θά μᾶς σωνόντανε οι θροφές και τῶν ἀντρῶν τό θάρρος,
 ἄν μιά θεά δέ μ' ἔσωνε, πονώντας, ή Εἰδοθέα,
 τοῦ γέρου τοῦ θαλασσινοῦ ή κόρη τοῦ Πρωτέα,
 πού τήν καρδιά τῆς τάραξα στά τρυφερά της στήθια.
 Μέ βρήκε πού παράδερνα ἀλάργα ἀπ' τούς συντρόφους,
 πού πάντα γύρω στό νησί ψαρεύανε μ' ἀγκίστρια.

1. Οι Ἀχαιοί πλέοντας πρός τήν Τροία πέρασαν ἀπό τή Λέσβο, ὅπου ο βασιλιάς Φιλομηλείδης προκαλοῦσε σέ πάλη κάθε ξένο. 2. Δές και α 273. 3. 'Εννοεῖ τόν Πρωτέα. 4. Βρίσκεται μπρός στήν Ἀλεξάνδρεια. Πάνω στό νησάκι αὐτό ο Πτολεμαῖος ο Β' ο Φιλάδελφος (238-246 π.Χ.) ἔκτισε τόν περίφημο φάρο, πού θεωρήθηκε σάν ἔνα ἀπό τά ἐπτά θαύματα. 5. κατευδώνει. 6. Μυθικός θεός, ἀκόλουθος τοῦ Ποσειδώνα και φύλακας τῶν παντοειδῶν θαλασσινῶν κοπαδίων. Είχε

γιατί μιά πείνα μελανή τούς θέριζε τά σπλάχνα.

Σιμά μου στάθηκε ή θεά καί μοῦ 'πε δυό της λόγια·

«Τόσο πολύ είσαι ἀστόχαστος κι ἄμυαλος ξένε, τόσο,

ή θέλοντας ἀναμελᾶς¹ καί χαίρεσαι στά πάθια,

ἔτσι ὥπως χάνεσαι καιρό μές στό νησί κλεισμένος

κι ούτε ἄκρη δέν μπορεῖς νά βρεῖς κι οί ναῦτες σου δειλιάζουν;»

Εἶπε καί τῆς ἀπάντησα κι ἐγώ μέ δυό μου λόγια·

«Θά σου τά πῶ μετά χαρᾶς, ὥποια θεά κι ἄν εἰσαι,

πώς δέν τό θέλει ἡ γνώμη μου νά χάνω τόν καιρό μου,

μά στούς θεούς ἀμάρτησα² πού κατοικοῦν στά οὐράνια.

Μόν' ἔλα τώρα νά μοῦ πεῖς — ὅλα οἱ θεοί τά ξέρουν —

ποιός ἔτσι μ' ἔδεσε θεός καί μοῦ 'κλεισε τό δρόμο,

καί πῶς θά φύγω στό γιαλό τόν ψαροθρόφο ἀπάνω;»

Εἶπα, κι ή λατρευτή θεά μ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε·

«Μετά χαρᾶς σου, ξένε, αὐτά θά σου τά πῶ ὥπως είναι.

Ἐδῶ συχνάζει ἔνας θεός καί τοῦ πελάγου γέρος,

ἄψευτος³ ἀπ' τήν Αἴγυπτο προφήτης, ὁ Πρωτέας,

πού ξέρει ὅλης τῆς θάλασσας τά βάθη κι είναι δοῦλος

τοῦ Ποσειδώνα. Λένε αὐτός πατέρας μου πώς είναι.

Ἀν σύ, καρτέρι⁴ σταίνοντας, μπορέσεις νά τόν πιάσεις,

αὐτός τό δρόμο θά σου πεῖ, τοῦ ταξιδιοῦ τό μάκρος

καί στήν πατρίδα πῶς θά πᾶς μές στ' ἀφρισμένο κύμα.

Καί θά σου πεῖ, θεόθρεψτε, ἀνίσως τό θελήσεις,

ὅτι καλό στό σπίτι σου κι ὅτι κακό ἔχει γίνει,

ἀφότου ἀλάργα στά πικρά στά μαῦρα ξένα λείπεις».

Εἶπε, καί τῆς ἀπάντησα κι ἐγώ μέ δυό μου λόγια·

«Μονάχη τώρα σκέψου ἐσύ τοῦ γέρου τό καρτέρι,

νά μήν ξεφύγει, ὅταν μέ ίδεῖ η καί τό προνοήσει.

Γιατί είναι δύσκολο ὁ θηντός θεό νά καταβάλει».

Εἶπα, κι ή λατρευτή θεά μ' ἀπάντησε ἔτσι ἀμέσως·

τήν ίκανότητα νά προλέγει τά μέλλοντα, ἀλλά καί νά ἀλλάζει διαρκῶς μορφή.

1. δέ φροντιζεις. 2. Ὁ Μενέλαος ἐδῶ ἔχει συναίσθηση τῆς ἐνοχῆς του. 3. ἀλάθευτος. 4. ἐνέδρα.

«Μετά χαρᾶς σου, ξένε, αὐτά θά σοῦ τά πῶ ὅπως εἶναι.
 "Οταν ὁ ἥλιος ἀνεβεῖ στά μεσουράνια ἀπάνω,
 βγαίνει ἀπ' τό κύμα ὁ ἄψευτος τῆς θάλασσας ὁ γέρος,
 ἀπ' τοῦ Ζεφύρου¹ τήν πνοή θολούρα² σκεπασμένος,
 καὶ πάει σέ κουφωτές σπηλιές τόν ὑπνο του νά πάρει.
 Γύρω του φώκιες σωρευτές³, βγαλμένες ἀπ' τό κύμα,
 κοιμοῦνται, φάρες⁴ τῆς καλῆς Θαλασσογεννημένης⁵,
 μιά βρώμα ἀφήνοντας βαριά τοῦ τρίσβαθου πελάγου. 405
 'Εκεὶ κι ἐγώ δόδηγώντας σε, τήν ὥρα πού χαράζει,
 θά σέ ξαπλώσω στή σειρά. Διάλεξε ἐσύ τρεῖς ναῦτες,
 τούς πιό καλούς πού βρίσκονται στ' ἀνάφρυδα⁶ καράβια,
 κι ὅλα του τά φερσίματα θά σοῦ τά πῶ τοῦ γέρου.
 Πρῶτα τίς φώκιες στή σειρά θά πάει νά τίς μετρήσει. 415
 Κι ὅταν στά πέντε δάχτυλα ὄλες μιά μιά μετρήσει,
 σάν τό βοσκό στά πρόβατα θά πέσει ἀνάμεσό τους.
 Σά δεῖτε πώς κοιμήθηκε, τή δύναμή σας ὄλη
 νά βάλτε τότε καὶ γερά νά τόν κρατᾶτε πάντα,
 κι ἂς πολεμᾶ νά λυτρωθεῖ κι ἂς θέλει νά γλιτώσει. 420
 Σ' ὄλα θά μεταμορφωθεῖ, γιά νά ξεφύγει, ἀπ' ὅσα
 στόν κόσμο βρίσκονται θεριά, καὶ σέ νερό θ' ἀλλάξει
 καὶ σέ θεόκαυτη φωτιά. Μά ἐσεῖς γερά βαστᾶτε
 καὶ πιό πολύ νά σφίγγετε. Κι ὅταν πιά σέ ρωτήσει,
 κι ἔτσι εἶναι ὅπως τόν εἰδατε σάν πῆγε νά πλαγιάσει. 425
 ἀφῆστε τότε τό στανιό, τό γέρο λευτερῶστε,
 καὶ ρώτησέ τον ποιός θεός βαστάει μαζί σου πάθος
 καὶ πῶς θά βρεῖς τό γυρισμό στό ψαροθρόφο κύμα».

"Ετσι εἶπε καὶ στή θάλασσα βουτάει τήν κυματούσα.
 καὶ στό καράβι πῆγα ἐγώ ποὺ στέκονταν στήν ἄμμο,
 μέ συλλογές⁷ πολλές στό νοῦ στό δρόμο πού τραβοῦσα. 430
 Σάν ἥρθα κάτου στό γιαλό καὶ στό γοργό καράβι

1. Δυτικός ἄνεμος. 2. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδῆς μεταφράζουν· κρυμμένος στό μαύρο ἀνάτριχο τῆς θάλασσας. 3. συγκεντρωμένες, μαζεμένες. 4. σόι, γένος. 5. Πρόκειται γιά τήν Ἀμφιτρίτη, τή γυναίκα τοῦ Ποσειδώνα. 6. Είναι τά καλοκούβερτα καράβια· δές καὶ γ 170. 7. σκέψεις.

λίγο στό πόδι φάγαμε κι ήρθε ἔπειτα κι ή νύχτα.

Καί τότε κοιμηθήκαμε στῆς θάλασσας τήν ἄκρη.

Σάν ήρθε ή ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αύγούλα,

435

πήρα τ' ἀπλόχωρου γιαλοῦ τήν ἀμμουδιά ἄκρη ἄκρη,

τάζοντας στούς θεούς πολλά, μέ τρεῖς μαζί συντρόφους¹,

πού χα, σέ κάθε ἀνάγκη μου, τό θάρρος μου σ' ἐκείνους.

Βγήκε ὅξω τότε ἀπ' τοῦ γιαλοῦ τούς κόρφους κι ή Εἰδοθέα,

φέρνοντας τέσσερα φωκῶν τομάρια νιογδαρμένα,

440

τό τέχνασμα τοῦ γέρου της πατέρα μελετώντας.

Τέσσερες λάκκους ἀνοιξε στῆς θάλασσας τήν ἄμμο

κι ἔκατσε καὶ περίμενε. Πᾶμε κοντά της τότε

καὶ στή σειρά μᾶς ξάπλωσε, σκεπάζοντας καθένα

μ' ἔνα τομάρι. Ἐκεὶ φριχτό μᾶς βγῆκε τό καρτέρι,

445

γιατί μᾶς ἔπνιγε βαριά καταραμένη βρώμα

τῶν θαλασσόθρεφτων φωκῶν. Γιατί ποιός θά βαστοῦσε

κοντά σ' ἔνα θεριόφαρο νά πέσει τοῦ πελάγου;

Μά πάλε αὐτή μᾶς ἔσωσε, μεγάλη ἀνάσα βρῆκε.

Μιά μυρουδιά μᾶς ἔβαλε στή μύτη μας οὐράνια²

450

πού μοσκομύριζε ὅμορφα, τήν ψαροβρώμα σβοῦσε.

Προσμέναμε ὅλο τό πρωί μέ τήν ψυχή στό στόμα.

Κι ήρθαν οἱ φώκιες σωρευτές ἀπ' τό γιαλό κι ἀράδα

ξαπλώθηκαν στῆς θάλασσας τ' ἀμμουδερό ἄκρογιάλι.

Καὶ στό καταμεσήμερο βγῆκε κι ό γέρος ὅξω

455

ἀπ' τό γιαλό κι ἀπάντησε τίς φώκιες τίς θρεμμένες,

κι ὀλες σάν τίς γυρόφερε μετροῦσε πόσες ἡταν.

Πρώτους μέ τά θεριόφαρα μαζί κι ἐμᾶς μετροῦσε,

χωρίς νά βάλει μέσα του πώς τοῦ χαμε παγίδα,

κι ἔπειτα πλάγιασε κι αὐτός. Χυμοῦμε ἀπάνου τότε

460

σκούζοντας καὶ τόν πιάσαμε μέ τά γερά μας χέρια.

Μά ό γέρος δέν τίς ξέχασε τίς δολερές του τέχνες.

1. Είναι ἔνα είδος μικροῦ συμβουλίου, πού πρόσφερε ούσιαστική βοήθεια στή διοίκηση. 2. Η οὐράνια μυρουδιά, πού ἔβαλε η Εἰδοθέα στή μύτη τῶν συντρόφων τοῦ Μενέλαου γιά νά ἔξουδετερώσει τή βαριά ὀσμή πού σκόρπιζαν οἱ φώκιες, είναι στοιχεῖο παραμυθικό. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει ἡ μ β ρ ο σ ι η.

καὶ πρῶτα πρῶτα γίνεται πυκνόμαλλο λιοντάρι,
 κι ἔπειτα δράκος, πάρδαλη, τρανός μεγάλος κάπρος,
 γίνεται γάργαρο νερό καὶ φυλλωμένο δέντρο¹,
 κι ἐμεῖς γερά τὸν σφίγγαμε μέθάρρος στήν καρδιά μας. 465
 Στό τέλος, σάν ἀπόκαμε δό πονηρός δό γέρος,
 τότε ἔτσι μέδυό λόγια του μέρεως καὶ μοῦ ’πε:
 «Μέ ποιό θεό μοῦ σκάρωσες² τό δόλο, γιέ τ’ Ἀτρέα,
 καὶ στήν παγίδα μ’ ἔπιασες μέ τό στανιόδ³; Τί θέλεις;» 470

Ἐτσι εἰπε, καὶ τ’ ἀπάντησα κι ἐγώ μέ δυό μου λόγια:
 «Τά ξέρεις, γέρο· τί ρωτᾶς καὶ θές νά μέ γελάσεις;
 Μές στό νησί ἀποκλείστηκα καιρό κι οὔτε ἄκρη βρίσκω,
 κι ἔσβησες μές στά στήθια μου τό θάρρος τῆς καρδιᾶς μου.
 Μόν’ ἔλα πές μου τώρα ἐσύ — ὅλα οἱ θεοί τά ξέρουν — 475
 ποιός ἔτσι μ’ ἔδεσε θεός καὶ μοῦ ’κλεισε τό δρόμο,
 καὶ πᾶς θά βρῶ τό γυρισμό στό ψαροθρόφο κύμα;»

Εἶπα, κι αὐτός μ’ ἀπάντησε μέ δυό του λόγια ἀμέσως:
 «Εἶχες στό Δία χρέος σου καὶ στούς θεούς τους ἄλλους,
 σάν ξεκινοῦσες ὅμορφα σφαχτά νά θυσιάσεις, 480
 νά πᾶς μιά ώρα ἀρχύτερα στόν τόπο σου, περνώντας
 τήν ἀφρισμένη θάλασσα. Γιατί γραφτό δέν είναι,
 νά ιδεῖς πατρίδα καὶ δικούς καὶ τό ψηλό σου σπίτι,
 προτοῦ γυρίσεις στά νερά του Διοθρεμμένου Νείλου⁴
 κι ἔκει νά κάμεις στούς θεούς λυτρωτικές θυσίες.
 Τότε θά δώσει ή χάρη τους νά πᾶς ἔκει πού θέλεις». 485

Ἐτσι εἰπε κι ὅλο πάγωσε τό αἷμα του στίς φλέβες.
 πού τό γεράνιο⁵ πέλαγο πάλε ἔλεγε νά πάρω,
 νά πάω στήν Αἴγυπτο, κακό καὶ δύσκολο ιαξίδι.
 Μά κι ἔτσι, μέ δυό λόγια μου γυρίζω καὶ τοῦ κάνω· 490
 «Ἐτσι ὅλα θά τά κάμω αὐτά καθώς ὥριζεις, γέρο.
 Μόν’ ἔλα ξήγα μου κι αὐτό καὶ τήν ἀλήθεια πές μου,

1. Στίς νεοελληνικές παραδόσεις ἔχουμε τό ίδιο στοιχεῖο: Μιά νεράιδα παλεύοντας μ’ ἔνα νέο παιρνεί διαρκῶς ἄλλη μορφή, γίνεται σκύλος, φίδι, γκαμήλα, φωτιά. 2. παρασκεύασες. 3. μέ τή βία. 4. Οι Αἰγύπτιοι είχαν θεοποιήσει τό Νείλο. Τό ίδιο είχαν κάνει καὶ οἱ Ἑλλήνες γιά ἀρκετά δικά τους ποτάμια. 5. βαθυγάλαζο.

ἄν ἄβλαβοι ὅλοι οἱ Ἀχαιοί μέ τά καράβια πῆγαν,
ὅσους ἐγώ κι ὁ Νέστορας ἀφήσαμε στήν Τροία,
ἢ στά καράβια ἄν θάνατο πικρό κανένας βρῆκε,
ἢ πέθανε στό σπίτι του, σάν τέλεψαν οἱ μάχες».

495

Εἶπα, κι αὐτός μ' ἀπάντησε μέ δυό του λόγια ἀμέσως:
«Τί μέ ρωτᾶς, τ' Ἀτρέα γιέ; Τί θέλεις νά τά μάθεις
αὐτά πού κρύβω μές στό νοῦ, πού σάν τ' ἀκούσεις ὅλα,
σοῦ τό προλέγω, ἀδάκρυτος ὥρα πολλή δέ θά 'σαι.

500

Γιατί πολλοί χαθήκανε, πολλοί σωθήκανε ἄλλοι.
'Απ' ὅλους τούς ὀπλαρχηγούς τῶν Ἀχαιῶν δυό μόνοι
στό γυρισμό χαθήκανε. Στόν πόλεμο... τά ξέρεις.

Κι ἔνας ὄκομα ζωντανός στό πέλαο παραδέρνει!

'Ο Αἴας² στά μακρόκουπα σκοτώθηκε καράβια.

505

Στίς μεγαλόπετρες Γυρές³ τόν πῆγε ὁ Ποσειδώνας
κι ἀπ' τή φουρτούνα γλίτωσε. Θάξεφευγε τή μοίρα,
κι ἂς τόν μισοῦσε ἡ Ἀθηνᾶ Παλλάδα, ἄν ἔνα λόγο
ἀγέρωχο δέν ελέγε, τρελό τό νοῦ ἄν δέν είχε,
πώς θά σωθεῖ ἀπ' τή θάλασσα καί στῶν θεῶν τό πεῖσμα.

510

Μά ὁ Ποσειδώνας ἄκουσε τήν καύχησή του ἐκείνη
κι ἀδράχνοντας τήν τρίαινα στά στιβαρά του χέρια
χτύπησε τή Γυρόπετρα, κομμάτια δυό τήν κάνει.

'Εμεινε τό 'να ἀσάλευτο, καί τό κομμάτι τ' ἄλλο,
πού ἀπάνου ὁ Αἴας κάθουνταν καί τό βαρύ εἰπε λόγο,
ἔπεσε μές στή θάλασσα καί πέταξε τόν Αἴα
στό πέλαγος τ' ἀπέραντο τό κυματοδαρμένο.

515

"Έτσι ἐκεῖ τότε χάθηκε πικρή ροφώντας ἄρμη.

'Ο ἀδερφός σου ξέφυγε μέ τά βαθιά καράβια
τό θάνατο. Τόν ἔσωσε ἡ πολυσέβαστη Ἡρα.

520

Μά στοῦ Μαλιῦ σάν ζύγωνε κοντά τό ψηλοβούνι,
φουρτούνα ἐκεῖ τόν πέταξε στό ψαροθρόφο κύμα.

1. Ἐννοεῖ τόν Ὁδυσσέα. 2. Εἶναι ὁ Λοκρός, πού καλεῖται καί μικρός σέ ἀντίθεση πρός τό Σαλαμίνιο Αἴαντα. Πολεμιστής τὸν μηρός καί ριψοκίνδυνος, ἀλλά χαρακτήρας ὡμός καί ἀλαζονικός. Μετά τήν ἄλωση προκάλεσε τήν ὄργή τῆς Ἀθηνᾶς, γιατί ἔσυρε βίαια τή θυγατέρα τοῦ Πριάμου Κασσάνδρα ἔξω ἀπό τό ναό τῆς θεᾶς, ὅπου κατέφυγε ίκετίσσα. 3. Σύμπλεγμα βράχων κοντά στόν Καφηρέα τῆς Εὗβοιας.

ἐνῶ βαριά ἀναστέναζε, καὶ στῆς στεριᾶς μιάν ἄκρη
τὸν πῆγε, ὅπου πρωτύτερα ὁ Θυέστης¹ κατοικοῦσε.
καὶ τότε ἐκεῖ καθόντανε ὁ Αἴγισθος ὁ γιός του.

525

Κι ὅταν φαινόντανε ἀπαθος ὁ γυρισμός του ἐκεῖθε
καὶ πρύμος γύρισε ὁ καιρός καὶ πῆγαν στήν πατρίδα,
χαρά γεμάτος ἔφτασε στήν ποθητή του χώρα
κι ἔσκυβε καὶ τό χῶμα² της φιλοῦσε μέ λαχτάρα,
κι ἔχνει δάκρυα φλογερά στή γῆ ἀπ' τή χαρά του.

530

Τότε ἀπ' τή βίγλα³ ἔνας σκοπός τόν εἰδε, πού ὕε βάλει
ὁ δολοπλόκος Αἴγισθος καὶ ρόγα⁴ τοῦ ὕε τάξει
πώς θά τοῦ δώσει δυό φλουριά⁵, κι ὀλοχρονίς φυλοῦσε,
μήν ἔρθει πίσω ἀπάντεχος⁶ κι ἀδράξει τ' ἄρματά του.
κι ἔτρεξε στό παλάτι εὐτύς τήν εἰδηση νά φέρει,

535

κι ἀμέσως βρῆκε ὁ Αἴγισθος τή δολερή του τέχνη.
Εἴκοσι διάλεξε παιδιά τά πιό γερά στή χώρα
κι ἔνα καρτέρι τοῦ 'στησε. Κι ἀπ' τ' ἄλλο μέρος πάλε
τραπέζι εἶπε κι ἐτοίμασαν, καὶ πῆγε νά καλέσει
μ' ἀμάξια καὶ μ' ἀλόγατα τό βασιλιά Ἀγαμέμνο,
ὁ ἴδιος μέ κακό σκοπό. Καὶ στό τραπέζι ἀπάνω
ἀνύποπτο τόν σκότωσε, ὥπως κανείς τό βόδι.

540

σκοτώνει μέσα στό παχνί. Κι ἀπ' τούς συντρόφους πού ὕαν
τ' Ἀτρέα ὁ γιός κι ὁ Αἴγισθος δέ γλίτωσε κανένας,
μόν' ὅλοι σκοτωθήκανε μές στό ψηλό παλάτι.

545

Ἐτσι εἶπε καὶ στά στήθια μου ραγίστηκε ἡ καρδιά μου
κι ἔκλαιγα ἀπάνω στοῦ γιαλοῦ τήν ἄμμο καθισμένος,
μήτε ἥθελα πιά τή ζωή κι ἥλιου νά βλέπω ἀχτίδα.
Κι ἔπειτα πιά ἀφοῦ χόρτασα νά κλαιώ καὶ νά κυλιέμαι,
τότε ἔτσι μοῦ 'πε ὁ ἄψευτος⁷ ὁ γέρος τοῦ πελάγου.
«Ἐτσι μήν κλαῖς ἀδιάκοπα κι αἰώνια, γιέ τ' Ἀτρέα,

550

γιατί δέ βγάζουμε ὅφελος. Κι ἔλα — καιρό μή χάνεις —

1. Γιός τοῦ Πέλοπα καὶ τῆς Ἰπποδάμειας, ἀδερφός τοῦ Ἀτρέα καὶ πατέρας τοῦ Αἴγισθου: δέες καὶ γ 207. 2. Ὄμοιες σκηνές βρίσκουμε στή δημοτική μας ποίηση. 3. σκοπιά. 4. μισθός, ἀμοιβή. 5. Τό ἄρχ. κείμενο γράφει δύο τάλαντα χρυσοῦ 6. κρυψά, χωρίς νά τόν ἀντιληφθοῦν. 7. ἀλάθευτος.

κοίταξε στήν πατρίδα σου πᾶς γλήγορα θά φτάσεις.
Γιατί δέν ξέρω ἄν ζωντανό τόν Αἴγισθο ἐκεῖ θά βρεις
ἢ νά τόν κόψει ἄν πρόφτασε ό θεϊκός Ὁρέστης,
καὶ τότε στό νεκρώσιμο¹ τραπέζι θά καθίσεις.

555

Ἐτσι εἰπε καὶ στά στήθια μου, μ' ὅσο κι ἄν είχα πόνο,
πάλε μοῦ γλύκανε ἡ καρδιά κι ἡ ἄφοβη ψυχή μου,
κι ἔτσι στό γέρο μίλησμα μέ πεταχτά μου λόγια·
«Ἄντούς τούς ἔμαθα τούς δυό². Τόν τρίτο τώρα πές μου,
πού παραδέρνει ζωντανός στῆς θάλασσας τά πλάτια,
ἢ πέθανε. Θέλω κι αὐτό, κι ἂς κλάψω, νά τ' ἀκούσω».

560

Ἐίπα κι εὗτάς μ' ἀπάντησε μέ δυό του λόγια ὁ γέρος·
«Ο τρίτος τοῦ Λαέρτη ὁ γίος πού κατοικεῖ στό Θιάκι.
Τόν είδα ἀπάνου σέ νησί δάκρυα πικρά νά χύνει
μές στῆς νεράιδας Καλυψώς τό σπίτι³ πού ἀθελά του
τόν ἐμποδίζει, οὕτε μπορεῖ νά φτάσει στήν πατρίδα,
γιατί δέν ἔχει μέ κουπιά καράβι μήτε ναῦτες
στά στήθια ἀπάνω τά πλατιά νά φύγει τοῦ πελάγου.
Μά τό δικό σου ριζικό δέν είναι, γιέ τ' Ἀτρέα,
νά βρεῖς ἐδῶ τό θάνατο, στ' ἀλογοβόσκητο Ἀργος,
μόν' θά σέ στείλουν οἱ θεοί μές στόν Ἡλύσιο κάμπο⁴,
ὅπου ὁ ἔανθρώπος Ραδάμανθος⁵, στά πέρατα τοῦ κόσμου,
κι ὅπου χαρούμενη ἡ ζωή διαβαίνει τῶν ἀνθρώπων.
Δέν πέφτει χιόνι οὕτε βροχή κι οὕτε βαρύς χειμώνας,
μόν' πάντα χύνει ὁ Ὦκεανός γλυκόπνευστου Ζεφύρου
ἡσυχο ἀγέρι φέρνοντας ἀνάσα στούς ἀνθρώπους,

565

γιατί τοῦ Δία είσαι γαμπρός⁶, μιά πόχεις τήν Ἐλένη».
Ἐτσι εἰπε καὶ στή θάλασσα βουτάει τήν κυματούσα.
Τότε κι ἐγώ στούς ναῦτες μου καὶ στά καράβια πῆγα
μ' ἄπειρες συλλογές στό νοῦ στό δρόμο πού τραβοῦσα.
Σάν ἥρθαμε στή θάλασσα καὶ στά καράβια κάτου,

570

575

1. Τό θέμα τῆς δολοφονίας τοῦ βασιλέα τῶν Μυκηνῶν μέ δλες τίς συνέπειες πού
είχε παρουσίασε ό Αισχύλος (526-456 π.Χ.) στήν Ὁρέστεια, δηλαδή στήν τρι-
λογία 'Αγαμέμνων-Χοηφόροι-Εὑμενίδες. 2. Αἰας-'Αγαμέμνονας. 3. Δές καὶ α 50
λήνων στό δυτικό μέρος τοῦ γνωστοῦ κόσμου, ὅπου ἡ ἀνοιξη είναι μόνιμη. Ἐκεῖ
κατοικοῦν οἱ δίκαιοι. 5. Γιός τοῦ Δία καὶ δικαστής στόν 'Αδη μαζί μέ τό Μίνωα

- λίγο στό πόδι φάγαμε κι ή ἄφθαρτη ἥρθε ἡ νύχτα,
καὶ τότε κοιμηθήκαμε στῆς θάλασσας τὴν ἄκρη.
Σάν ἥρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αύγούλα. 585
ρίζαμε πρώτα στὸ γιαλό τά ἵσδμετρα¹ καράβια
καὶ τὰ πανιά σηκώσαμε, σάν μπῆκαν τά κατάρτια,
κι οἱ ναῦτες μέσα πήδησαν καὶ κάθισαν στοὺς μπάγκους
ἀράδα καὶ τά κύματα μέ τά κουπιά χτυποῦσαν.
- Πίσω στὸ Νεῖλο ἀράξαμε, τό διόθρεφτο ποτάμι. 590
πάλε τά πλοῖα κι ἔκαμα λυτρωτικές θυσίες
κι ἔχτισα μνῆμα, τῶν θεῶν σάν ἔπαψε τό πεῖσμα,
στόν Ἀγαμέμνο, ἀθάνατη ἡ δόξα του νά μείνει.
Κι ὅταν τά τέλειωσα ὅλα αὐτά, ἔκεινησα, μέ πρύμο
ἀγέρι πόστειλε ὁ θεός κι ἔφτασα στήν πατρίδα. 595
Μόν' στάσου ἀκόμα σπίτι μου δέκα δώδεκα² μέρες
νά σ' ἔτοιμάσω κι ὅμορφα νά σοῦ χαρίσω δῶρα,
τρία γοργόδρομα ἄλογα καὶ τορνεμένο ἀμάξι
κι ἔνα ποτήρι στοὺς θεούς νά στάζεις τούς οὐράνιους
νά τό χεις ὅσο πού νά ζεις κι ἐμένα νά θυμᾶσαι»³. 600
- Τότε ἔτσι πάλε ὁ συνετός Τηλέμαχος τοῦ κάνει·
«Μή μ' ἐμποδίζεις πιό πολύ νά φύγω, γιέ τ' Ἀτρέα.
Θά ὑθελα χρόνο ὀλόκληρο νά κάθουμαι κοντά σου.
χωρίς νά θυμηθῶ γονιούς καὶ νά ποθήσω σπίτι,
τόσο πολύ πού χαίρουμαι τά λόγια σου ν' ἀκούγω. 605
Μά στενοχωρηθήκανε οἱ ναῦτες μου στήν Πύλο⁴
κι ἀτός σου ἐδῶ μέ κράτησες πολύν καιρό κοντά σου.
Κι ὅ,τι μοῦ δώσεις δῶρο σου θά τό χω θησαυρό μου.
"Ομως μαζί μου τ' ἄλογα στό Θιάκι δέν τά παίρνω,
μόν' θά τ' ἀφήσω πάλε ἐδῶ καμάρι σου νά τά χεις. 610
Γιατί ἔχεις κάμπο ἀπλόχωρο πού βγάζει πλήθιο στάρι,
βίκο, τριφύλλι, κάπαρη⁵, ψιλόσταχο ἀσπροκρίθι.

καὶ τὸν Αἰακό. 6. Ἡ Ἐλένη ἡταν θυγατέρα τοῦ Δία καὶ τῆς Λήδας.

1. Δές γ 192. 2. Ὁ ἀριθμός τρία καὶ τά παράγωγά του 6, 9, 12 κλπ. είναι τυπικός καὶ σημαίνει πλήθος. 3. Ἡ ἀνταλλαγή δώρων είναι τό τελευταῖο μέρος στή διαδικασία τῆς φιλοξενίας. Τά δῶρα, πού ήσαν πολύτιμα ἀντικείμενα, συνήθως δέν είχαν μόνο χρηστική ἡ αισθητική ἀξία, ἀλλά καὶ σημασία κοινωνική. 4. Δές

Τό Θιάκι δρόμους ἀνοιχτούς δέν ἔχει οὕτε λιβάδια.
Τόπος κατσικοβόσκητος, μά πιό χαριτωμένος
ἀπ' ἄλλους ἀλογότοπους. Γιατί νησί κανένα
ὅσα κυκλώνει ἡ θάλασσα δέν είναι ἀλογοθρόφο
μήτε λιβάδια ἔχει καλά καὶ πιό πολύ τό Θιάκι».

615

Ἐπει καὶ χαμογέλασε ὁ βοερός¹ Μενέλαιος
κι εὐτύς τό χέρι τοῦ σφιξε κι ἀγαπημένα τοῦ πε·
«Ἔισαι ἀπό αἴμα ἀρχοντικό κι ἔτσι μιλᾶς, παιδί μου.
Μετά χαρᾶς — γιατί μπορῶ — τά δῶρα θά τ' ἀλλάξω.
Κι ἀπ' ὅσα ἔχω πολύτιμα στό σπίτι θά σου δώσω
ὅτι είναι τ' ὁ διμορφότερο² καὶ πιό πολύ που ἀξίζει.
Ἐνα ἀσημένιο σκαλιστό κροντήρι θά σου δώσω,
που μέ χρυσό τά χείλια του είναι δεμένα ἀπάνω,
δουλειά τοῦ Ἡφαίστου. Ὁ Φαίδιμος³ μοῦ τό δωσε ὁ γενναῖος,
τῶν Σιδονιῶν ὁ βασιλιάς, σάν μέ φιλοξενοῦσε
στό γυρισμό στό σπίτι του. Κι αὐτό, θά σ' τό χαρίσω»⁴.

625

Σάν τέτοια οἱ δυό τους ἔλεγαν μιλώντας μεταξύ τους.
Κι οἱ παραγιοι πηγαίνανε στοῦ βασιλιὰ τό σπίτι
κι ἔφερναν δυνατό κρασί, ἀρνιά πηγαίνανε ἄλλοι,
κι οἱ διμορφομαντίλωτες γυναικες κουβαλοῦσαν
ψωμιά, κι ἐκεῖνοι ἐτοίμαζαν τραπέζι στό παλάτι.

630

Μπρός στοῦ Δυσσέα τό ψηλό παλάτι κι οἱ μνηστῆρες⁵
μέ δίσκους διασκέδαζαν κι ἄλλοι ἔριχναν κοντάρι
ὅπου καὶ πρίν, σέ γῆ στρωτή, γεμάτοι μέ περφάνιες.
Κάθουνταν κι ὁ θεόμορφος Εὐρύμαχος κι ὁ Ἀντίνος,
ὅλων τῶν ἄλλων ἀρχηγοί κι στήν ἀντρεία πρῶτοι.
Τότε ὁ Νοῆμος ἔφτασε τοῦ Φρόνιου ὁ γιός κοντά τους
καὶ τὸν Ἀντίνο ρώτησε μέ δυό του λόγια κι εἶπε·
«Ξέρεις ἐδῶ ὁ Τηλέμαχος, Ἀντίνο, ἡ δέν τό ζέρεις
ποιά μέρα ἀπ' τήν ἀμμουδερή τήν Πύλο θά γυρίσει;

635

640

γ 379. 5. Φυτό κατάλληλο γιά τροφή ζώων.

1. βροντόφωνος. Τό ἀρχ. κείμενο ἔχει βοήν ἀγαθός. 2. Ἡ ἀξία τῶν δώρων είναι καὶ αισθητική. 3. Τά διμητρικά κείμενα δείχνουν ύψηλον βαθμού πολιτιστικές σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς Ἑλληνες καὶ τοὺς λαούς τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. 4. Τά δῶρα πολλές φορές περνοῦσαν ἀπό χέρι σέ χέρι. 5. Μέ τό στίχο αὐτό ὁ

Μοῦ πῆρε τό καράβι¹ μου καὶ τό χω ἀνάγκη τώρα
νύ σύρω στήν ἀπλόχωρη τήν Ἡλιδα, ὅπου βόσκουν
δώδεκα ἐκεῖ φοράδες μου μαζί μὲ τά μουλάρια
ἄστρωτα, δουλευτάδικα, νύ φέρω ἔνα νά στρώσω».

Ἐτσι εἰπε, κι ὥλοι σάστισαν² γιατί δέν τό θαρροῦσαν
στήν Πύλο πώς θύ πήγαινε, μόν' κάπου ἐδῶ πώς θύ ταν
στ' ἄρνια του ἢ στό χοιροβοσκό ἢ καὶ στά κτήματά του.
Τότε ὁ Ἀντίνος γύρισε τοῦ Εἰπείθη ὁ γιός κι ἔτσι εἰπε·
«Μίλα καλά. Πότε ἔφυγε; Ποιοι πήγαν ἀπ' τό Θιάκι
παιδιά μαζί του διαλεχτά³, Σκλάβους ἢ παραγιούς του
πῆρε, ὅταν ἔφυγε; Κι αὐτό μποροῦσε νύ τό κάμει.
Κι ἔνα ἄλλο μίλα μου σωστά, καλά νύ καταλάβω·
δίχως νύ θέλεις, στανικῶς σοῦ πῆρε τό καράβι
ἢ τό θέλεις καὶ τό ὀδωσες πού χύρη σοῦ ζητοῦσε;»

Τότε ἔτσι καὶ τοῦ Φρόνιου ὁ γιός τ' ἀπάντησε ὁ Νοῆμος:
«Τό ὀδωσα μέ τή γνώμη μου. Τί θύ κανε ὅποιος ἄλλος,
ὅταν τέτοιο ἀρχοντόπαιδο, μέ λύπες στήν καρδιά του,
τοῦ τό ζητοῦσε; Δύσκολο νά πεῖς πώς δέν τό δίνεις.
Καὶ τά παιδιά πού ἀκλούθησαν μαζί του εἶναι τά πρῶτα
τοῦ τόπου, καὶ τό Μέντορα εἰδα ἀρχηγό τους νύ χουν,
εἴτε θεό. Τόσο πολύ μ' ἐκεῖνον ἡτανε ὅμοιος⁴.
Μά αὐτό μέ κάνει ν' ἀπορῶ. Γιατί εἰδα ἐδῶ χτές πάλε
αὐγή αὐγή τό Μέντορα. Καὶ στό καράβι τότε
μπῆκε κι αὐτός καὶ πήγαινε στήν Πύλο μέ τούς ἄλλους». 665

Εἰπε, καὶ πήγαινε ἔπειτα στό πατρικό του σπίτι,
κι ἀγαναχτοῦσε αὐτῶν τῶν δυός στά σωθικά ἡ καρδιά τους
καὶ τοὺς μνηστῆρες κάθισαν κι ἐπαψαν τούς ἀγῶνες.
Τότε ἔτσι τοῦ Εἰπείθη ὁ γιός τους μίλησε ὁ Ἀντίνος,
ἀφρίζοντας κι ἀπ' τό θυμό τά μαῦρα σωθικά του
φούσκωναν κι ἔχυναν φωτιές τά μάτια του καὶ σπίθες.

φακός τοῦ ποιητῆ γυρίζει πάλι στήν Ιθάκη, πού τήν ἀφησε στό τέλος τῆς ραψῳδίας β.

1. Δές β 403 κέ. 2. Οἱ μνηστῆρες δέν γνώριζαν ὅτι ὁ Τηλέμαχος πραγματοποίησε τό ταξίδι στήν Πύλο. 3. Ὁ Ἀντίνοος γιά νά κάνει ἑκτίμηση τοῦ τολμήματος ζητά νά μάθει ποιοί τόν ἀκλούθησαν. 4. Ἐδῶ ὁ Νοῆμονας πιθανολογεῖ τήν

«Μωρέ, παράτολμη δουλειά, νά κάμει τό ταξίδι
αύτό ό Τηλέμαχος κι έμεις δέν τό ψηφίσαμε όλοι!

Κι έτσι ένα άνήλικο παιδί, στό πεῖσμα τόσων ἄλλων,
μᾶς ἔφυγε κι ἐτοίμασε καράβι κι ἀπ' τόν τόπο
διάλεξε τά καλύτερα παιδιά νά πᾶν μαζί του.

Καὶ σ' ἄλλα ἀκόμα βάσανα πιό πέρα θά μᾶς βάλει.

Μά πρίν τή νιότη του χαρεῖ ἄς τοῦ τή σβήσει ό Δίας.

Κι ἐλῦτε, δῶστε μου γοργό, μ' εἴκοσι ναῦτες, πλοῖο,
ὅταν γυρίζει νά ρχεται, καρτέρι νά τοῦ στήσω,
ὅπου χωρίζει τό στενό τή Σάμη¹ καὶ τό Θιάκι,
καὶ τό ταξίδι νά τοῦ βγεῖ κακό τοῦ κεφαλιοῦ του».

Ἐτσι εἰπε, κι ὅπως ὅριζε, ναὶ τ' ἀπαντήσανε όλοι.
Κι εὐτύς σηκώθηκαν νά πᾶν στό σπίτι τοῦ Δυσσέα.

“Ωρα δέν ἔκαμε πολλή νά μάθει ή Πηνελόπη,
ὅσα οἱ μνηστῆρες στῆς καρδιᾶς τά βάθη μελετοῦσαν.
Τῆς τά 'πε ό κράχτης² Μέδοντας πού ἄκουσε τή βουλή³ τους,
ἐνῷ ήταν ὅξω στήν αὐλή, κι ἐκεῖνοι μές στό σπίτι
τά 'ψαιναν⁴ καὶ τά πρόφτασε τῆς Πηνελόπης όλα.

Καὶ στό κατώφλι ώς πάτησε, τοῦ κάνει ή Πηνελόπη·

«Κράχτη, γιατί σέ στείλανε οἱ ἄχαροι μνηστῆρες;

“Η μήπως ἡρθες γιά νά πεῖς στίς δοῦλες τοῦ Δυσσέα
ν' ἀφήσουν κάθε τους δουλειά, τραπέζι νά ἑτοιμάσουν.

Μήτε κι ἐδῶ νά ιδοῦν χαρές μήτε κι ἄλλοι νά σώσουν⁵,
κι ἄς εἶναι τό τραπέζι αύτό πού κάνουν τό στερνό τους,
πού κουβαλάιέστε ἐδῶ συχνά κι ἀχόρταγα τοῦ τρῶτε
τοῦ Τηλεμάχου μου τό βιός. Μήτε ἔχετε ἀκουστά σας
ἄλλοτε, ἀπ' τούς πατέρες σας, ποιός ήταν ό Δυσσέας,
πού δέν ἀδίκησε ἄνθρωπο, κακό δέν εἰπε λόγο,
σ' ὅλο τόν τόπο, ὅπως συχνά τό 'χουν οἱ βασιλιάδες
ἄλλους ἄνθρωπους ν' ἀγαποῦν, νά κατατρέχουν ἄλλους.

παρουσία κάποιας θεότητας. 5. δηλαδή τοῦ Ἀντίνου και τοῦ Εύρυμαχου. 6. Τά ἀγώνισματα, δίσκος, ἀκόντιο, πάλη, τρέξιμο, πήδημα, βασικά ἀποσκοποῦσαν στήν πολεμική προετοιμασία, παράλληλα ἔδιναν κάποια διέξοδο στήν πλήξη τῶν μνηστήρων.

1. Είναι ή Κεφαλλονιά. 2. Οι κήρυκες ήταν πρόσωπα προσκείμενα στά βασιλικά Ψηφιστοί ήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μά ἐκεῖνος σέ ἄνθρωπο κακό δέν ἔκαμε ποτέ του.

Σᾶς ὅμως φαίνεται ἡ ψυχή καὶ τ' ἀπρεπά σας ἔργα.

Μήτε στόν εὐεργέτη σας στερνά χρωστάτε χάρη».

705

Κι οἱ Μέδοντας ἀπάντησε μέ τή σοφή του γνώμη:

«Ἄμποτε¹ αὐτό, βασίλισσα, τό πιό κακό καὶ νά 'ταν.

Μόν' ἄλλο μεγαλύτερο σοφίζονται οἱ μνηστῆρες,

κι ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα πιό φριχτό, πού ἄς μήν τό δώσει ὁ Δίας.

Σκοπεύουν τόν Τηλέμαχο στό γυρισμό του ἀπάνω,

710

νά τόν χαλάσουν μ' ἄπονο μαχαίρι, πού νά μάθει

πῆγε γιά τόν πατέρα του στήν Πύλο καὶ στή Σπάρτη».

Εἶπε, κι αὐτῆς τά γόνατα κοπῆκαν κι ἡ καρδιά της
κι ὥρα πολλή δέν μπόρεσε μιὰ λέξη νά μιλήσει.

Τῆς πιάστηκε ἡ γλυκιά φωνή, τῆς βούρκωσαν τά μάτια;

715

κι ἀργά πιά τέλος ἄνοιξε τό στόμα της κι ἔτσι εἶπε.

«Κράχτη, γιατί μοῦ μίσεψε² — γιά πές μου — τό παιδί μου;

Δέν είχε ἀνάγκη στά γοργά νά μπαίνει τά καράβια,

πού γίνονται τῆς θάλασσας ἀμάξια γιά τούς ἀντρες,

καὶ στ' ἀφρισμένα πέλαγα τ' ἀτέλειωτα τούς πᾶνε.

720

«Ἡ θέλει νά χαθεῖ ἀπ' τή γῆς καὶ τ' ὄνομά του ἀκόμα;»

Κι οἱ Μέδοντας ἀπάντησε μέ τή σοφή του γνώμη:

«Δέν ξέρω ἄν τόν ξεσήκωσε κανείς θεός ἡ μόνος

νά πάει στήν Πύλο κίνησε νά μάθει, ἄν θά γυρίσει

στό σπίτι του ὁ πατέρας του, ἡ ποιά τόν βρῆκε μοίρα».

725

Ἐτσι εἶπε κι ἔφυγε ἔπειτα γιά τοῦ Δυσσέα τό σπίτι³.

Κι αὐτῆς στά στήθια χύθηκε καρδιοφλογίστρα λύπη

κι οὔτε βαστοῦσε σέ θρονί νά κάτσει — πού 'χε πλῆθος —

μόν' στό κατώφλι κάθουνταν τοῦ καλοκαμωμένου

κοιτώνα της κι ἔκλαιγε ἐκεῖ κι οἱ σκλάβες, ὅσες εἶχε

στό σπίτι της, γριές καὶ νιές, σιγόκλαιγαν μαζί της.

Μοιρολογοῦσε⁴ κι ἔλεγε σ' αὐτές ἡ Πηνελόπη·

730

σπίτια. 3. ἀπόφαση. 4. Τά σχεδίαζαν. 5. Ἡ Πηνελόπη μέ τήν κατάρα ἐκφράζει

τήν ἀπεγνωσμένη της διάθεση καὶ ζητᾷ ἀπό τούς θεούς τήν τιμωρία ἐκείνων πού

γίνονται πρόξενοι τῆς δυστυχίας της.

1. μακάρι. 2. ἔφυγε. 3. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδῆς μεταφράζουν πιό σωστά τό στίχο. Εἶπε, καὶ διάβηκε τίς κάμαρες τοῦ παλατιοῦ, νά φύγει. 4. Στό μοιρολόγι,

«Καλές μου, ἀκοῦστε, ἄχ, οἱ θεοί τά πιό πικρά φαρμάκια
σέ μένα ἀπ' ὅλες μοῦ ὀδωσαν τίς συνανάθροφές μου,
πόχασα πρῶτα τόν καλό τόν ψυχωμένο μου ἄντρα,
πού σέ λογῆς χαρίσματα τούς Δαναούς περνοῦσε 735
κι εἶναι μεγάλη ἡ δόξα του στ' Ἀργος καὶ στήν Ἐλλάδα·
καὶ τώρα πάλε μ' ἄρπαξαν οἱ μπόρες τό παιδί μου,
ἀπ' τό παλάτι, ἔτσι ἄδοξα, χωρίς νά ξέρω ἡ ἔρμη
πώς ἔφυγε. Καὶ σᾶς καμιᾶς δέ βάσταξε ἡ καρδιά της,
καημένες, στό κρεβάτι μου νά ῥθεῖ νά μέ ξυπνήσει,
πού ξέρατε πώς ἔφυγε μέ μελανό καράβι.

Γιατί ἄν τό μάθαινα σ' αὐτό πώς τρέχει τό ταξίδι,
τό δίχως ἄλλο θά 'μενε κι ἄς τό ὑθελε νά φύγει,
ἡ μές στό σπίτι μου νεκρή θ' ἄφηνε ἐμένα πρῶτα. 745
Μόν' μιά ἄς φωνάξει σερπετή¹ τό γέρο τό Δολίο²,
τό δοῦλο πού ὁ πατέρας μου μοῦ ὀδωσε, ἐδῶ ὅταν ἤρθα,
κι εἶναι μές στόν πολύδεντρο τόν κῆπο καὶ δουλεύει,
νά τρέξει κι ὅλα νά τά πεῖ στό γέρο τό Λαέρτη.
Ἴσως ἐκεῖνος στοχαστεῖ καμιά βουλή στό νοῦ του
κι ἐδῶ ὅταν ἔρθει νά κλαυτεῖ³ στόν κόσμο, πώς γυρεύουν
νά τοῦ χαλάσουν τό παιδί τοῦ γιοῦ του τοῦ Δυσσέα». 750

Τότε ἔτσι ἡ βάγια⁴ Εὐρύκλεια τῆς Πηνελόπης εἶπε·
«Θέλεις, κυρά μου, σφάξε με μέ τ' ἄπονο μαχαίρι,
θές χάρισέ μου τή ζωή. Μά δέ θά κρύψω λέξη. 755
Τά γνωρίζα ὅλα⁵ κι ἐδωσα σ' αὐτόν ὅσα ζητοῦσε
θροφές καὶ κόκκινο κρασί κι ὄρκο μεγάλο πῆρα
νά μή σου πῶ πρίν δώδεκα μερόνυχτα περάσουν
ἡ τόν ποθήσεις μόνη σου, πώς ἔφυγε ἄν ἀκούσεις,
γιά νά μήν κλαῖς καὶ τ' ὅμορφο χαλᾶς τό πρόσωπό σου.
Κι ἀφοῦ λουστεῖς καὶ καθαρά φορέσεις⁶ στό κορμί σου,
ἀνέβα μέ τίς δοῦλες σου στό σπίτι σου κι εὐχήσου 760

πού τό συνοδέουν καὶ οἱ θρῆνοι τῶν ἄλλων γυναικῶν, διατυπώνεται τό παράπονο γιά τίς ἀλλεπάλληλες συμφορές καὶ ἔξαιρονται οἱ ἀρετές ἐκείνων γιά τούς δποίους γίνεται ὁ θρῆνος.

1. Ἐδῶ σημαίνει δούλη. 2. Ἐμπιστος δοῦλος, πού ὁ Ἰκάριος ἔδωσε στήν κόρη του Πηνελόπη, γιά νά τήν συνοδέυσει στήν Ἰθάκη· δές και ω 380. 3. Θέλει μ' αὐτό
Ψηφιστοί ήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στήν κόρη, τή θεά Ἀθηνᾶ, τ' ἀσπιδοφόρου Δία,
κι ἂς τὸν φυλάξει ἡ χάρη τῆς ἀπ' τὸ σκληρό τὸ χάρο.

Καὶ μήν πικραίνεις τὸν πικρό τὸ γέρω τὸ Λαέρτη, 765
γιατί θαρρῶ πώς οἱ θεοὶ τὸ γένος τοῦ Ἀρκεισία!
δέ θά τ' ἀφήσουν νά χαθεῖ, μόν' κάποιος θ' ἀπομείνει
νά 'χει τά σπίτια τά ψηλά, τά καρπερά χωράφια».

Εἶπε, καὶ τῆς μαλάκωσε τὸ θρῆνο καὶ τά δάκρυα
τά 'παψε, κι ἀφοῦ λούστηκε καὶ φόρεσε καθάρια, 770
στ' ἀνώι μέ δοῦλες πήγαινε καὶ σέ πανέρι μέσα
βάζοντας κριθαρόσπυρα στήν Ἀθηνᾶ δεόνταν·
«Ἄκου με, κόρη ἀνίκητη τ' ἀσπιδοφόρου Δία,
ἄν σου 'καψε ό πολύσοφος στό σπίτι του ό Δυσσέας
καμιά φορά παχιά μηριά βοδιῶν ἢ καὶ προβάτων, 775
θυμήσου τα κάν² τώρα αὐτά καὶ σῶσε τό παιδί μου,
κι ἀπ' τούς κακόβουλους αὐτούς μνηστῆρες λύτρωσέ μας».

Εἶπε μέ θρήνους κι ἄκουσε τή δέηση ἡ Παλλάδα.
Σάλαγο³ κάμαν στό ίσκιερό παλάτι κι οἱ μνηστῆρες
κι ἔτσι ἔνας ἄρχισε ἀπ' τούς νιούς τούς φαντασμένους κι εἶπε· 780
«Τό γάμο ἡ πολυγύρευτη βασιλισσα ἐτοιμάζει,
χωρίς νά ξέρει τί χαμός τό γιό της περιμένει».

Ἐτσι εἶπε, μά δέν τά 'ξερε κανείς τό τί είχε τρέξει.
Τότε ό Ἀντίνος ἄρχισε κι ἔτσι στούς ἄλλους εἶπε·
«Καημένοι, ἀφῆστε τά παχιά τά λόγια αὐτά πού λέτε, 785
μήν τρέξει μέσα καὶ τά πεῖ κανείς τῆς Πηνελόπης.
Κι ἂς σηκωθοῦμε ἀθόρυβα νά βάλουμε στό δρόμο,
αὐτό πού σ' ὅλους ἄρεσε τό σχέδιο νά τελέψει».

Ἐτσι εἶπε κι εἴκοσι παιδιά τά πρῶτα ξεχωρίζει
καὶ κίνησαν στήν ἀμμουδιά καὶ στό γοργό καράβι. 790
Τό ρίχνουν⁴ πρῶτα στό γιαλό καὶ τό κατάρτι σταίνουν
καὶ τά πανιά σηκώσανε στό μελανό καράβι

νά ξεσηκώσει τούς πολίτες ἐναντίων τῶν μνηστήρων. 4. τροφός, παραμάνα. 5. Δές β 363 κέ. 6. Καὶ σήμερα διατηρεῖται ἡ συνήθεια τῆς σωματικῆς καθαριότητας μπροστά ἀπό μιά σημαντική ἐπικοινωνία μέ τό θεῖο.

1. Είναι ό πατέρας τοῦ Λαέρτη. 2. ἐπιτέλους. 3. θόρυβος, βουή. 4. Ἡ σκηνή τῆς προετοιμασίας τοῦ πλοίου είναι τυπική. Δές καὶ β 440 κέ.

καὶ στά κουπιά περάσανε πετσένιους τροπωτῆρες¹,
όλα μὲ τάξη κι ἄνοιξαν τ' ἄσπρα πανιά του ἀπάνω.
Κι οἱ μπιστεμένοι παραγιοί θροφές τούς κουβαλοῦσαν.
Κι ἀφοῦ τ' ἀράξανε ἄνοιχτά καὶ βγήκανε δξω οἱ ναῦτες,
λίγο στό πόδι φάγανε, ὅσο νά ρθεῖ τό βράδυ. 795
Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη στ' ἀνώι ἤταν ἀπάνω
δίχως φαι, δίχως νερό κι ὅλο στό νοῦ της εἶχε
ἄν ὁ μονάκριβός της γιός θά γλίτωνε ἀπ' τό χάρο.
ἡ θά 'σβηναν τή νιότη του οἱ ἄχαροι μνηστῆρες.
Κι ὅσα μές στό κεφάλι του λιοντάρι τρομασμένο
στριφογυρίζει, ὅταν βρεθεῖ σέ πλῆθος μέσα ἀνθρώπων
πού τό κυκλώνουν δολερά, τόσα κι ἡ Πηνελόπη,
κι ἔπεσε καὶ κοιμήθηκε καὶ λύθηκαν οἱ ἀρμοί² της. 800

Τότε ἄλλο ή λιοπερίχυτη σοφίστηκε ἡ Παλλάδα.
Φάντασμα φτιάνει πόμοιαζε μέ τήν Ἰφθίμη³ σ' ὅλα,
τήν κόρη τοῦ καλόψυχου Ἰκάριου, πού γυναίκα
τήν εἶχε πάρει ὁ Εὔμηλος, μές στίς Φερές⁴ ἀφέντης,
καὶ στό παλάτι τό 'στειλε τοῦ τολμηροῦ Δυσσέα
νά σταματήσει τόν πικρό τῆς Πηνελόπης θρῆνο,
πόκλαιγε καὶ χτυπιότανε κι ἔχυνε δάκρυα μαῦρα.
Κοντά ἀπ' τοῦ σύρτη τό λουρί μές στόν δοντά⁵ της μπῆκε
κι ἀπάνω ἀπ' τό κεφάλι της πάει στέκει καὶ τῆς κάνει.
«Κοιμᾶσαι, Πηνελόπη μου, μέ τήν καρδιά καμένη.
Μά δέ σ' ἀφήνουν οἱ θεοί νά κλαῖς καὶ νά χτυπεσαι
καὶ θά τόν δεῖς μέ τό καλό τό γιό σου νά γυρίσει.
Γιατί δέν ἔχει ἀπ' τούς θεούς ἀπάνω του κατάρα».

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τῆς μίλησε ἔτσι κι εἰπε,
μές στό βαθύ τόν ὑπνο της καὶ στό γλυκό ὄνειρό της· 820
«Γιατί ἥρθες, ἀδερφούλα μου; Συχνά δέ μᾶς θυμᾶσαι,
γιατί κι ἀλάργα κάθεσαι, σέ ἀπόμακρο παλάτι.

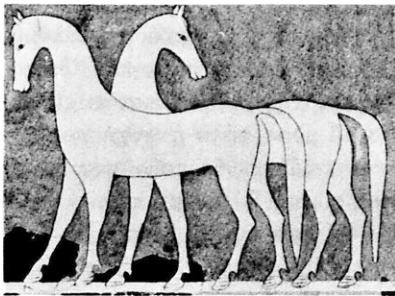
1. σχοινιά πού συγκρατοῦν τά κουπιά ἀπό τούς σκαρμούς. 2. οἱ ἀρθρώσεις τῶν μελῶν τοῦ σώματος. 3. Κόρη τοῦ Ἰκάριου καὶ ἀδελφή τῆς Πηνελόπης. 4. Τό σημερινό Βελεστίνο. 5. θάλαμος, δωμάτιο.

- Μοῦ λές ν' ἀφήσω τούς καημούς, τούς πόνους νά ξεχάσω,
πού μοῦ σαλεύουν τό μυαλό καί τήν καρδιά μοῦ σφάζουν,
πόχασα πρώτα τόν καλό τόν ξακουσμένο μου ἄντρα, 825
πού σέ λογῆς χαρίσματα τούς Δαναούς περνοῦσε
κι εἶναι μεγάλη ή δόξα του στ' Ἀργος καί στήν Ἐλλάδα.
Και τώρα πάλε μέ βαθύ καράβι πήγε ό γιός μου,
πού 'ναι μικρός κι ἀμάθητος στόν κόσμο καί στούς κόπους.
Γι' αὐτόν πονῶ τό πιό πολύ, παρά γιά τό Δυσσέα 830
καί τρέμω κι ὅλο νοιάζουμαι μήπως κακό μοῦ πάθει,
στά πέλαγα πού βρίσκεται, στίς ξενιτιές πού τρέχει.
Γιατί εἶναι ἀρίφνητοι¹ οἱ δύτροι πού τό κακό του θέλουν
καί νά τοῦ σβήσουν τή ζωή πρίν φτάσει στήν πατρίδα».
- Και τό ἵσκιερό τό φάντασμα τῆς μίλησε ἔτσι κι εἶπε: 835
«Κάμε καρδιά κι ἄς μή δειλιᾶ τόσο πολύ ή ψυχή σου,
γιατί ἔχει ἐκεῖνος ὁδηγό πού κι ἄλλοι θά ποθοῦσαν,
τή λιοπερίχυτη Ἀθηνᾶ, πού σώνει² ή δύναμή της.
Αὐτή καί σένα πόνεσε, πού σέ σπαράζει ή λύπη
κι ἐδῶ κοντά σου μ' ἔστειλε γι' αὐτά νά σοῦ μιλήσω». 840
- Κι ή Πηνελόπη ή φρόνιμη τῆς ἀπαντᾶ κι ἔτσι εἶπε:
«Θεά κι ἄν εἰσαι κι ἄκουσες φωνή θεοῦ ἀθανάτου,
ἄχ, ἔλα γιά τό δύστυχο Δυσσέα μίλησέ μου,
ἄν εἶναι ἀκόμα στή ζωή, τό φῶς τοῦ ἥλιου ἄν βλέπει
ἡ πέθανε καί βρίσκεται στόν ἄχαρο τόν Ἀδη». 845
- Και τό ἵσκιερό τό φάντασμα³ τῆς ἀπαντᾶ κι ἔτσι εἶπε.
«Ἄν ζεῖ η ἄν πέθανε, ἀνοιχτά δέ θά σοῦ πῶ γιά κείνον.
Κακό εἶναι ἀνεμοσκόρπιστα τά λόγια μας νά βγαίνουν».
- Ἐτσι εἶπε κι ἀπ' τό σύρτη εύτύς, κοντά ἀπ' τόν παραστάτη,
μές στόν ἀέρα χάθηκε. Κι ή Πηνελόπη τότε 850
σηκώθηκε ἀπ' τόν ὑπνο της καί χάρηκε ή καρδιά της,
πού εἶδε ὄλοφάνερο ὄνειρο μές στή βαριά τή νύχτα.

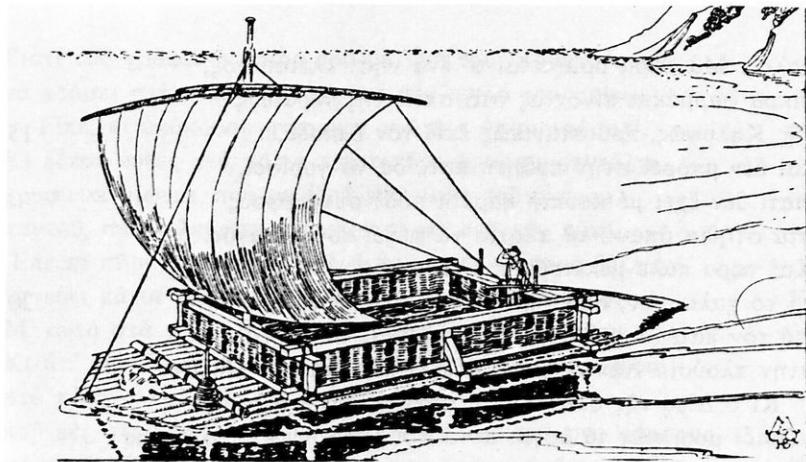
1. ἀναρίθμητοι, ἀμέτρητοι. 2. πού ἀρκεῖ, πού εἶναι μεγάλη ή δύναμή της. 3. τό ώχρο φάντασμα.

Τότε οί μνηστῆρες ἔφυγαν στ' ἀφροντυμένο κύμα,
τοῦ Τηλεμάχου τό χαμό στό νοῦ τους μελετώντας.
Βρίσκεται ἔνα πετρόνησο στή μέση τοῦ πελάγου,
στή βραχωμένη ἀνάμεσα¹ τή Σάμη καὶ στό Θιάκι,
ἡ Ἀστερίδα, ἔνα μικρό νησί μέ δυό λιμάνια.
Ἐκεῖ τόν παραμόνευαν, κακό καρτέρι² τοῦ χαν.

855

1. Πραγματοποιεῖται τό ἀρχικό σχέδιο τοῦ Ἀντίνοου δές δ 680 κέ. 2. ἐνέδρα.

'Η σχεδία τοῦ Ὀδυσσέα

Ξ

Κι ἀπ' τοῦ λεβέντη Τιθωνοῦ¹ τὴν ἀγκαλιά ἡ Αὔγούλα
σηκώνονταν νά φέρει φῶς σ' ὅλους, θεούς κι ἀνθρώπους.
Τότε βουλή² είχανε οἱ θεοί, κι ὁ ψηλοβρόντης Δίας
στή μέση, ώς παντοδύναμος, καθόταν, κι ἡ Παλλάδα
θυμοῦνταν καὶ τούς ἔλεγε τά πάθια τοῦ Δυσσέα.

5

Γιατὶ νοιαζόταν πόμενε στό σπίτι τῆς νεράιδας³.
«Δία πατέρα κι οἱ ἄλλοι ἐσεῖς, μακαριστοί κι αἰώνιοι,
ἄς μή βρεθεῖ πιά βασιλιάς στὸν κόσμο σκηπτροφόρος,
πράος, γλυκός, καλόγυνωμος, τό δίκιο ἄς μήν τό ξέρει⁴,
μόν' πάντα ἄς κάνει τ' ἄνομα κι ἄς εἶναι ἔνας δυνάστης.

10

Πόσο κανείς πιά τό θεϊκό Δυσσέα δέν τόν θυμάται,
ἀπ' ὅσους ὅριζε λαούς καὶ σάν πατέρας ἦταν

1. Ἦταν θνητός σύζυγος τῆς Αὔγης, μέ τή μεσολάβηση τῆς ὁποίας ἔγινε ἀθάνατος, ἀλλ᾽ ὅχι σέ παντοτεινή νεάτητα. 2. συνέλευση, ἀγορά. Είναι ή δεύτερη συγκέντρωση θεῶν πού γίνεται στὴν Ὁδύσσεια· ἡ πρώτη ἔγινε στή ραψωδία α. 3. Είναι ή Καλυψώ. 4. Ἡ γνώμη τῆς Ἀθηνᾶς για ·· ήθος τοῦ ἥρωά της συμπίπτει μέ τή γνώμη τῆς Πηνελόπης στό δ 700.

καλός. Μά τώρα βρίσκεται σ' ἔνα νησί κλεισμένος,
πικρά φαρμάκια πίνοντας στό σπίτι τῆς νεράιδας
τῆς Καλυψώς, πού στανικῶς ἐκεῖ τόν ἐμποδίζει,
καὶ δέν μπορεῖ στήν ποθητή πατρίδα νά γυρίσει,
γιατί δέν ἔχει μέ κουπιά καράβι οὐδέ συντρόφους
στά στήθια ἀπάνω τά πλατιά νά φύγει τοῦ πελάγου.
Και τώρα πάλε μελετοῦ τ' ὄλακριθο παιδί του
νά τό χαλάσουν, σάν γυρνᾶ στόν τόπο του, πού πήγε
γιά τόν πατέρα του εἰδηση, τί γίνεται, νά μάθει
στήν πλούσια Λακεδαίμονα καὶ στή θεϊκά τήν Πύλο».

Κι ὁ Δίας τῆς ἀπάντησε ὁ συγνεφοσυνάχτης:
«Παιδί μου, πῶς τά λόγια αὐτά σοῦ φεύγουν ἀπ' τό στόμα;
Ἄτη! σου δέν τήν ἔκαμες τήν σκέψη αὐτή στό νοῦ σου,
πῶς ὁ Δυσσέας σπίτι του σάν πάει νά τούς πλερώσει;
Φέρ' τα ἐσύ τώρα βολικά — γιατί μπορεῖς — στό γιό του,
ἄβλαβος στήν πατρίδα του νά φτάσει, κι οἱ μνηστῆρες
ἀπραχτοι μέ τό γλήγορο καράβι νά γυρίσουν».

Ἐτσι είπε, καὶ στό γιό του Ἐρμῆ γυρίζει καὶ τοῦ κάνει·
«Ἐρμῆ, καὶ σ' ἄλλα ἐσύ σωστός μαντατοφόρος μου είσαι.
Σύρε² νά πεῖς στήν Καλυψώ τήν ἄσειστη³ βουλή μας,
πῶς νά γυρίσει ὁ τολμηρός Δυσσέας στήν πατρίδα,
δίχως τή συνοδειά θεῶν μήτε θνητῶν ἀνθρώπων,
παρά μ' ἔνα καλόδετο σκαφί⁴, περνώντας πάθια,
σέ εἰκοσι μέρες στή Σχεριά⁵ τήν καρπερή νά φτάσει,
ὅπου οἱ Φαιάκοι κατοικοῦν ἀπ' τῶν θεῶν τό γένος.
Ἄπ' τήν καρδιά τους σάν θεό θά τόν τιμήσουν ὅλοι
καὶ μέ καράβι στή γλυκιά πατρίδα θά τόν στείλουν,
ἀφοῦ τοῦ δώσουν ἀρκετά, χαλκό, χρυσό καὶ ροῦχα,
πολλά, κι ὅσα δέ θά παιρνε ποτέ του κι ἀπ' τήν Τροία
στό μερδικό του λάφυρα, κι ἂν ἄβλαβος γυρνοῦσε.

1. μόνη σου. 2. Και στό α 84 κέ. ἀποφασίσθηκε ἡ ἀπωστολή τοῦ Ἐρμῆ στήν Καλυψώ, μά ἐκεῖ ἔμεινε ἀνεκτέλεστη. 3. ἀμετακίνητη. 4 σχεδία. 5. Είναι ἡ χώρα, ὅπου κατοικοῦν οἱ Φαιάκες. Πολλοί δέχονται πάς είναι ἡ Κέρκυρα. Πρόγονος τῶν Φαιάκων είναι ὁ Ναυσίθοος, γιός τοῦ ποσειδώνα.

Γιατί τοῦ γράφει ἡ μοίρα του νά ίδει τούς ποθητούς του,
νά φτάσει στήν πατρίδα του καί στό ψηλό του σπίτι».

Εἶπε, κι ὑπάκουσε ὁ γοργός τοῦ Δία ἀποκρισάρης¹. 45

Κι ἔδεσε εὐτύς στά πόδια του τά δυό ὅμορφα σαντάλια,
χρυσά κι αἰώνια, πού μαζί μέ τήν πνοή τοῦ ἀνέμου,
παντοῦ, σέ ἀτέλειωτες στεριές καί πέλαγα τόν πᾶνε.

Ἐπειτα πῆρε τό ραβδί², πού ἀνθρώπων — ὅσους θέλει —
μαγευεί μάτια ἥ καί ξυπνᾶ πάλε ἄλλους κοιμισμένους.

Μ' αὐτό στά χέρια ὁ δυνατός Ἀργοφονιάς³ πετοῦσε. 50

Κι ἀπ' τήν Πιεριά⁴ σάν πέρασε, χύθηκε ἀπ' τόν αἰθέρα
στό πέλαγο καί πήγαινε στό κύμα σάν τό γλάρο,
πού μές στοῦ ἀστέρευτου γιαλοῦ τούς ἀφρισμένους κόρφους
ψάρια ζητᾶ καί τά πυκνά φτερά του βρέχει ἥ ἄρμη. 55

Ἐτσι ὅμοιος πήγαινε ὁ Ἐρμῆς στά κύματα τά πλήθια.
Σάν ἔφτασε στ' ἀπόμακρο νησί, βγῆκε ὅξω τότε
ἀπ' τό γαλάζιο πέλαγο καί στή στεριά τραβοῦσε,
ὅσο πού βρήκε μιά σπηλιά μεγάλη, ὅπου ἥ νεράιδα
καθόντανε ἥ λαμπρόμαλλη⁵ καί μέσα ἐκεῖ τήν ήβρε. 60

Φωτιά μεγάλη είχε στή στιά καί μιά εὐωδιά ἀπ' ἀλάργα
μοσκοβιθοῦσε στό νησί, κέδρους κι ἀφράτης θούγιας⁶
πού καίγουνταν. Κι ἡ Καλυψώ, μ' ὄλόχρυση σαΐτα
στόν ἀργαλειό της ὑφαινε καί γλυκοτραγουδοῦσε.

Φούντωνε γύρω στή σπηλιά δροσολουσμένο δάσος
μέ κυπαρίσσια εὐωδιαστά, μέ λευκες καί μέ σκληθρα⁷,
ὅπου πλατύφτερα πουλιά φωλιάζανε ἐκεῖ πάντα,
γεράκια κι ἀνοιχτόφωνες κουροῦνες, βαρδοῦλούπερες⁸,
θαλασσοπούλια πού ἀγαποῦν τά πέλαγα νά σκίζουν.

Κι ὄλόγυρα στήν κουφωτή σπηλιά ἤταν ἀπλωμένη
κληματαριά πολύβλαστη σταφύλια φορτωμένη. 70

Τέσσερις βρύνσες στή σειρά γλυκό νερό ἀναβρύζαν,

1. ἀγγελιοφόρος. Οἱ στίχοι πού ἀκολουθοῦν βρίσκονται καὶ στό α 98. 2. Σ' ὅλες τις ἀγγειογραφίες τό ραβδί είναι σταθερό στοιχείο τῆς μορφῆς τοῦ θεοῦ. 3. Ἐπίθετο τοῦ θεοῦ. 4. Ἡ συνέλευση τῶν θεῶν ἔγινε στόν Ὁλυμπο. 5. μέ ὅμορφα μαλλιά. 6. δέντρο ἀρωματικό. 7. Elvai δέντρα ὅμοια μέ λευκες. 8. εἶδος πτηνοῦ.

κοντά-κοντά, κι ἄλλη ἀπ' ἄλλοι κυλοῦσε τά νερά της.
Κι ἀνθοῦσαν γύρω στή σειρά λιβάδια μέ γιοφύλια
και σέλινα, πού ἂν τά ὤλεπε κι ἀθάνατος ἀκόμα,
θά σάστιζε και μέσα του θά ξάνοιγε ή καρδιά του.

Ἐκεῖ στεκόντανε ὁ Ἐρμῆς και θαύμαζε θωρώντας.
Κι ὅλα πιά σάν τά χόρτασαν τά μάτια του νά βλέπουν,
μπῆκε στήν ἀπλωτή σπηλιά, κι ή λατρευτή νεράιδα,
ὅπως τόν εἶδα ἀγνάντια της, τόν γνώρισε ποιός ήταν.

Γιατί οἱ ἀθάνατοι θεοί ξέρουν ἔνας τόν ἄλλο,
κι ἀνίσως κάθεται κανείς σ' ἀπόμακρα παλάτια.

Μά ἐκεῖ τό μεγαλόκαρδο Δυσσέα δέν τόν βρῆκε,
μόν' στ' ἀκρογιάλι κάθονταν, σάν πάντα, και θρηνοῦσε,
μέ κλάμα, πόνους, στεναγμούς σπαράζοντας στά στήθια,
κι ἔχυνε δάκρυα βλέποντας τά πέλαγα τά στεῖρα!

Ρώτησε τότε τόν Ἐρμῆ κι ή Καλυψώ ή νεράιδα,
σέ λαμπροσκάλιστο θρονί νά κάτσει βάζοντάς τον·
«Καὶ πᾶς μᾶς κόπιασες, Ἐρμῆ, χρυσόραβδε, ἀκριβέ μου
και σεβαστέ; Γιατί συχνά δέ μᾶς πολυθυμᾶσαι.

Πές τι όρίζεις; Θά γενεῖ, σοῦ τάζω², ὅτι προστάξεις,
ἄν γίνεται ή δουλειά πού θές κι ἂν μοῦ περνᾶ ἀπ' τό χέρι.
Μόν' ἔλα μέσα, κόπιασε νά σέ φιλέψω³ κάτι».

Ἐτσι είπε κι ἔστρωσε ή θεά τραπέζι μέ ἀμβροσία
γεμάτο, κι ἔνα κόκκινο τόν κέρασε νεχτάρι⁴,
κι ἔτρωγε κι ἔπινε ὁ γοργός τοῦ Δία ἀποκρισάρης.
Σάν ἔφαγε και χάρηκε μέ τό φαΐ ή καρδιά του,
τότε μέ λόγια φιλικά τῆς μίλησε ἔτσι κι είπε·
«Θεά, θεό μέ ρώτησες γιατί ἥρθα, κι ώς τό θέλεις,
τήν πάσα ἀλήθεια θά σοῦ πῶ κι ἐγώ μετά χαρᾶς σου.
Μ' ἔστειλε ἐδῶ τοῦ Κρόνου ό γιός, χωρίς νά θέλω νά 'ρθω.
Ποιός τόση πικροθάλασσα, πού τελειωμό δέν ἔχει,

75

80

85

90

95

100

1. Τό ἐπίθετο θέλει νά δείξει τή διαφορά ἀνάμεσα στή θάλασσα και τήν καρπερή γῆ. 2. ὑπόσχομαι. 3. προσφέρω φιλοφρόνως κάτι. 4. Τό νέκταρ και ή ἀμβροσία είναι οι τροφές τῶν θεῶν σέ ύγρη και στερεά μορφή.

θά τήν περνοῦσε αὐτόθελα¹, Μήτε ἔχει κάν στό δρόμο
ἀνθρώπων χῶρες, πού σφαχτά καί διαλεχτές θυσίες
πολλές προσφέρουν στούς θεούς. Μά τ' ἀσπιδάτου Δία
ἄλλος τή γνώμη δέν μπορεῖ ν' ἄλλάξει ἢ νά μήν κάμει.

105

Λέει πώς κοντά σου ό πιο πικρός ἀπ' ὅλους ζεῖ τούς ἄντρες,
πού χρόνια ἐννιά πολέμησαν στή χώρα τοῦ Πριάμου,
κι ὅταν τό κάστρο κάψανε τό δέκατο πιά χρόνο,
γιά τήν πατρίδα κίνησαν. Μά στό ταξίδι ἀπάνω
φταιξανε στή θεά Ἀθηνᾶ², καί σήκωσε ἑνα ἀγέρα
γι' αὐτούς κακοταξίδευτο καί κύματα ἀφρισμένα.

110

Τότε δόλοι οἱ ἄλλοι θαρρετοί συντρόφοι του χαθῆκαν,
κι αὐτόν ἐδῶ τόν ἔφερε τό κύμα κι ό ἀγέρας.

Τώρα³ νά φύγει στή στιγμή ζητᾶ νά τόν ἀφήσεις.

115

Γιατί δέ γράφει ἡ μοίρα του, ἀλάργα ἀπ' τούς δικούς του
νά κλείσει ἐδῶ τά μάτια του, μόν' εἶναι ριζικό του
νά ίδει πατρίδα καί δικούς καί τ' ἀρχοντόσπιτο του».

Ἐτσι εἰπε, κι ὅλο πάγωσε τῆς Καλυψώς τό αἷμα
καί κράζοντάς τον τοῦ 'λεγε μέ θυμωμένα λόγια·
«Σκληροί θεοί, ζηλιάρηδες, πιό πάνω σεῖς ἀπ' ἄλλους,
πού σκάζετε μέ τίς θεές, ἃν μέ θνητό πλαγιάσουν
κι ἀνίσως κάμει ὁμόκλινο καμιά τόν ποθητό της.

120

Κι ἡ ροδοδάχτυλη Αὔγη τόν Κυνηγό⁴ ὅταν πῆρε,
ἔτσι οἱ γλυκόζωοι θεοί ζουλέψατε δόλοι, ώστου

125

ἡ Ἀρτεμη, ἡ χρυσόθρονη παρθένα, μέ σαΐτες
πυκνές χτυπώντας, τή ζωή στήν Ὁρτυγία τοῦ πῆρε.

Ἐτσι κι ὅταν ἡ Δήμητρα, μέ τίς σγουρές πλεξοῦδες,
πῆγε σέ βαθυχόρταρο χωράφι νά πλαγιάσει

130

μέ τό Γιασίονα⁵ ἀγκαλιά, καμένη ἀπ' τήν ἀγάπη,
τό 'μαθε ὁ Δίας στή στιγμή, καί μ' ἑνα ἀστροπελέκι
καυτό χτυπώντας, τοῦ 'σβησε τή νιότη του κι ἐκείνου.

1. μέ τή θέλησή του. 2. Δέες καὶ γ 138. 3. Ὁ λόγος τοῦ Ἐρμῆ εἶναι ἀριστουργηματικός. Σ' ἑνα μακρό προοίμιο προετοιμάζεται βῆμα-βῆμα ἡ ἀνακοίνωση τῆς δυσάρεστης γιά τήν Καλυψώ ἐντολῆς, πού δίνεται μόνο στό 17 στίχο. 4. Είναι ὁ Ὁρίωνας, δημοφρος καί ρωμαλέος κυνηγός, πού τόν σκότωσε ἡ Ἀρτεμη στή μυθική Ὁρτυγία. Μετά τό θάνατό του ἔγινε ἀστερισμός. 5. Γιός τοῦ Δία καί τῆς Ἡλέκτρας, κόρης τοῦ Ὁκεανοῦ. Καρπός τῆς ἐνώσεως Δήμητρας καί Γιασίονα

Τώρα ἔτσι πάλε σκάσατε, θεοί, μαζί μου, πόχω¹
ἄντρα θνητό. Ὁμως ἐγώ τόν ἔσωσα¹, ὅταν ἔρμος
σέ μιά καρίνα ἐρχόντανε καβάλα καθισμένος,
γιατί μέ κεραυνό καυτό στή μέση τοῦ πελάγου
τοῦ ἀπασε τό γοργόδρομο καράβι ὁ γιός τοῦ Κρόνου.
Τότε ὅλοι οἱ ἄλλοι διαλεχτοί συντρόφοι του χαθῆκαν,
και μόνο του τόν ἔφερε τό κύμα ἐδῶ κι ὁ ἀγέρας.

Τόν φίλευα, τόν ἔθρεφα καὶ τό ἡεγα μονάχη
ἀθάνατο κι ἀγέραστο γιά πάντα νά τόν κάμω. 140

“Ομως τή γνώμη ἄν δέν μπορεῖ τ’ ἀσπιδοφόρου Δία
νά τήν ἀλλάξει ἄλλος θεός η νά τήν παρακούσει,
ἄς φύγει, ἀφοῦ τό πρόσταξε κι ἔτσι τ’ ὁρίζει ἐκεῖνος,
στ’ ἀστέρευτο τό πέλαγος. Ἐγώ ὅμως δέν τόν στέλνω. 145
Γιατί δέν ἔχω μέ κουπιά καράβι οὐδέ συντρόφους,
πού θά τόν πᾶνε στά πλατιά τῆς θάλασσας τά στήθια.
Μά πρόθυμα μιά συμβουλή — τό τάξω — θά τοῦ δώσω,
πῶς ἄβλαβος στήν ποθητή πατρίδα του νά φτάσει».

Τότε ἔτσι πάλε ὁ δυνατός Ἀργοφονιάς τῆς εἰπε·
«Στεῖλε τον τώρα. Τό θυμό τοῦ Δία συλλογίσου,
μή σου κακιώσει στά στερνά καὶ θέλει νά σέ βλάψει». 150

“Ἐτσι εἰπε κι ἔφυγε ὁ γοργός τοῦ Δία ἀποκρισάρης.
Πῆγε κι ή νύφη ή σεβαστή, τόν ἄφοβο Δυσσέα
ζητώντας, δέν ακουσε τήν προσταγή τοῦ Δία. 155

Τόν ἥβρε πού καθόντανε κοντά στ’ ἀκροθαλάσσι
κι οὔτε στιγμή τοῦ στέγνωναν τά μάτια του ἀπ’ τά δάκρυα,
και τοῦ ἀσβήνε ή γλυκιά ζωή στοῦ γυρισμοῦ τόν πόνο²,

γιατί τοῦ γύρισε ή καρδιά³ νά ζει μέ τή νεράιδα.

Μόνο ἀπ’ ἀνάγκη στή βαθιά σπηλιά μ’ αὐτή τίς νύχτες
ἀθέλητά του πλάγιαζε, κι ἄς τόν ποθοῦσε ἐκείνη. 160

“Ομως τή μέρα κάθουνταν σέ βράχους, σ’ ἀκρογιάλια,

είναι ὁ πλοῦτος. Ὁ μύθος είναι ἄλληγορικός. Ἡ Δημητρα, ή θεά τῆς γῆς (Γῆ + μήτηρ) μέ τό Γιασίονα, που είναι γεωργός, παράγει τόν πλοῦτο. Ὁ γεωργός κάποτε πεθαίνει, ή μητέρα γῆ πάντα ζει.

1. Δές και μ 459 κέ. 2. Τήν ίδια λαχτάρα γιά τήν πατρίδα βρίσκουμε σ’ ὅλα τά δημοτικά τραγούδια τῆς ξενιτιᾶς. 3. δέν ηθελε πιά.

μέ κλάμα, πόνους, στεναγμούς σπαράζοντας τά στήθια,
κι ἔβλεπε, δάκρυα χύνοντας, τά πέλαγα τά στεῖρα.

Σιμά του στάθηκε ή θεά καὶ λυπημένα τοῦ 'πε· 165

«Καημένε, ἐδῶ ὅλο πιὰ μήν κλαῖς¹ μή λιώνεις τή ζωή σου,
κι ἥρθε ὁ καιρός πού πρόθυμα νά φύγεις θά σέ στείλω.

Μόν' ἔλα κόψε μέ μπαλντά² ξύλα χοντρά, νά φτιάσεις
βάρκα πλατιά καὶ τό σκαρι³ ψηλά νά τῆς τό χτίσεις,
μές στό γαλάζιο πέλαγο νά πᾶς. Κι ἐγώ γιά σένα 170

ψωμί, νερό καὶ κόκκινο κρασί θά βάλω μέσα,
ὅλα ἄφθονα, νά μήν πεινᾶς, καὶ ροῦχα θά σέ ντύσω,
καὶ θ' ἀπολύσω πίσω τῆς ἔνα ἀεράκι πρύμο,
ἔτσι ἄβλαυβος στήν ποθητή πατρίδα σου νά φτάσεις,
ἄν τό θελήσουν οἱ θεοί, τῶν οὐρανῶν οἱ ἀφέντες, 175
πού 'ναι ἀπό μένα ἀνώτεροι νά κρίνουν, νά φροντίσουν».

Εἶπε, καὶ πάγωσε³ ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας,
κι ἔτσι μέ λόγια πεταχτά τῆς εἴπα κράζοντάς την·
«Ἄλλο, θεά, θά μελετᾶς μ' αὐτά, κι ὅχι ταξίδι,
ἐνῶ μοῦ ὁρίζεις μέ σκαφί τῆς θάλασσας τό πλάτος 180
νά πάρω αὐτό, τ' ἀτέλειωτο καὶ φοβερό, πού μήτε
γοργά καράβια ίσόμετρα δέν τό περνοῦν, πού τρέχουν
χυρούμενα στόν ἄνεμο. Μά ἐγώ, θεά, ποτέ μου
δέ θά πατήσω στό σκαφί, χωρίς τό θέλημά σου,
ἀνίσως καὶ δέ μοῦ ὄρκιστεῖς τόν πιό μεγάλο σου ὄρκο⁴ 185
πώς ἄλλο δέ μοῦ μελετᾶς πάθος φριχτό νά πάθω».

Εἶπε, καὶ χαμογέλασε στά λόγια του ή νεράιδα
καὶ τρυφερά τόν χάιδεψε καὶ τοῦ 'πε ἀγαπημένα·
«Ἄ, τετραπέρατο κορμί, πού κόβει ό νοῦς σου πάντα.
Τί λόγια πού σοφίστηκες νά βγάλεις ἀπ' τό στόμα! 190
Ναι, μάρτυράς μου ἄς είναι ή γῆ καὶ τά ψηλά τά οὐράνια,
καὶ τό τρεχάμενο νερό τῆς Στύγας⁵, πού 'ναι ό ὄρκος

1. πλεκυς, τσεκούρι. 2. Ἐννοεῖ ἐδῶ τά πλευρά τοῦ πλοίου. 3. Πιστεύει πώς οἱ θεοί θά τόν ρίζουν σέ νέα βάσανα. 4. Μέ τόν ὄρκο θέλει νά δεσμεύσει τή θεά· δές καὶ β 389. 5. Είναι ποταμός τοῦ "Αδη. Πηγάζει ἀπό τό Χελμό τῆς Β. Πελοποννήσου, ἐπειτα περνώντας ἀπό ἄγρια χαράδρα σχηματίζει καταράκτη καὶ χάνεται μέσα στή γῆ. Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν πώς τέσσερα ποτάμια διασχίζουν τόν "Αδη· ὁ Ἀχέροντας, ὁ Πυριφλεγέθοντας, ὁ Κωκυτός, ἡ Στύγα.

ο πιό μεγάλος, πιό φριχτός τῶν ἀθανάτων ὅλων,
πώς ἄλλο δέ σου μελετῶ πάθος κακό νά πάθεις.

Καὶ μόνο αὐτά στοχάζομαι ὅσο κι ἐγώ ἡ ἴδια
στὸν ἑαυτό μου θά 'βρισκα, σέ τόση ἀνάγκη ἂν ἤμουν.
Γιατί εἶναι ἡ γνώμη μου καλή καὶ νιώθω μές στά στήθια
νά 'χω ψυχόπονη καρδιά, δέν ἔχω σιδερένια».

Εἶπε καὶ πήγαινε ἡ θεά, στή στράτα αὐτή ὁδηγώντας
γοργά, κι αὐτός στ' ἀχνάρια της ξοπίσω ἀκολουθοῦσε,
κι ἔφτασαν στή βαθιά σπηλιά, μαζί ἡ θεά κι ὁ ἄντρας.
Ἐκατσε ἐκεῖνος στό θρονί πού 'χε ὁ Ἐρμῆς ἀφήσει,
κι ἐμπρός του ἡ νύφη τοῦ 'βαλε κάθε λογῆς προσφάγια,
νά τρώει, νά πίνει, πού οἱ θνητοί θέλουν νά τρῶνε οἱ ἄντρες.
Κι ἡ ἴδια ἀγνάντια κάθισε στό θεϊκό Δυσσέα
κι οἱ παρακόρες ἔφεραν νεχτάρι κι ἀμβροσία¹.

Τότε στά ἔτοιμα ἀπλωναν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.
Κι ἀφοῦ χαρήκανε ἔπειτα νά τρῶνε καὶ νά πίνουν,
ἄρχισε πρώτη ἡ Καλυψώ κι ἔτσι εἶπε λυπημένα·

«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
ἔτσι λοιπόν, στό σπίτι σου καὶ στή γλυκιά πατρίδα,
θέλεις πιά γρήγορα νά πᾶς. Θεός μαζί σου ώς τόσο.
Ἀν δημος δῆλα τά 'ξερες, ὅσα πικρά φαρμάκια
θά σέ ποτίσει ἡ μοίρα σου, πρίν φτάσεις στήν πατρίδα,
μαζί μου θά 'θελες σ' αὐτό νά κάθεσαι τό σπίτι,
κι ἀθάνατο θά σ' ἔκανα, μ' ὅσον καημό κι ἂν ἔχεις,
νά πᾶς νά ιδεῖς τό ταίρι σου πού λαχταρᾶς αἰώνια.
Θαρρῶ δά πώς χειρότερη δέν είμαι ἐγώ ἀπό κείνη,
στ' ἀνάστημα καὶ στό κορμί, μήτε ταιριάζει κι δῆλας,
νά παραβγαίνουν οἱ θνητές μέ τίς θεές στά κάλλη».

Τότε ἔτσι κι ὁ πολύσοφος ἀπάντησε ὁ Δυσσέας·
«Συμπάθα², λατρευτή θεά. Καλά κι ἐγώ τό ξέρω

195

200

205

210

215

220

1. Τό ζεῦγος εἶναι ἔτερόκλητο: θεά-ἀνθρωπος, ἀμβροσία καὶ νέκταρ — ἀνθρώπινες τροφές. 2. Ὁ λόγος τῆς Καλυψώς καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ Ὁδυσσέα ἔχουν χαρακτήρα ἀποχαιρετιστήριο. Είναι τά τελευταῖα λόγια, πού ἀνταλάσσει τό ζεῦγος, ὅστερα ἀπό γνωριμία καὶ συμβίωση ὀκτώ ἑτῶν.

- σάν πόσο φαίνεται ἄσχημη μπροστά σου ἡ Πηνελόπη,
στ' ἀνάστημα καὶ στή μορφή, τίς δυό ὅποιος σᾶς συγκρίνει.
Θνητή εἶναι ἐκείνη, μά θεά κι ἀγέραστη εἶσαι ἀτή σου. 225
Μά κι ἔτσι πάντα λαχταρῶ νά φτάσω στήν πατρίδα
καὶ νά τή δοῦν τά μάτια μου τοῦ γυρισμοῦ τή μέρα.
Κι ἀνίσως πάλε ἀθάνατος κανένας μέ τσακίσει
μές στό κρασάτο πέλαγος, κι αὐτό θά τό βαστάξω,
γιατί εἶναι μές στά στήθια μου καρτερικιά ἡ καρδιά μου. 230
Κι ἄλλα πολλά πού πέρασα, πολλά ἔχω τραβηγμένα
στίς μάχες καὶ στή θάλασσα. Κι αὐτό μές στ' ἄλλα ἃς ἔρθει».
- Εἶπε, κι ὁ ἥλιος βούτηξε καὶ πῆρε τό σκοτάδι,
καὶ τότε στῆς βαθουλωτῆς σπηλιᾶς τό βάθος πῆγαν
καὶ τήν ἀγάπη χάρηκαν ἀγκαλιασμένοι οἱ δυό τους. 235
Σάν ἦρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα,
τότε ὁ Δυσσέας φόρεσε χλαμύδα καὶ χιτώνα,
κι ἡ Καλυψώ μακρόσυρτο χιονόλευκο φουστάνι,
χαριτωμένο καὶ ψιλό καὶ μιά μαλαματένια
ζώνη ὅμορφη στή μέση της καὶ μπόλια¹ στό κεφάλι.
καὶ τό ταξίδι ἐτοίμαζε τοῦ τολμηροῦ Δυσσέα. 240
Μεγάλο τοῦ ὅωσε μπαλτά πού τοῦ ῥχονταν στή χούφτα,
όλόχαλκο καὶ δίστομο πού 'χε ὅμορφο στειλιάρι²
μέσα μπηγμένο ἐλίτικο, μέ τέχνη σφηνωμένο.
Στό χέρι τοῦ ὅωσε ἔπειτα σκεπάρνι ἀκονισμένο 245
καὶ γιά τήν ἄκρη τοῦ νησιοῦ πῆρε τό δρόμο πρώτη·
ὅπου πολλά φυτρώνανε ψηλά μεγάλα δέντρα,
σκλήθρα καὶ λεῦκες κι ἔλατα οὐρανοκαρφωμένα,
στεγνά ἀπό χρόνια, όλόξηρα, φύλλα στό κύμα ἀπάνω.
Κι ὅταν τό μέρος τοῦ δειξε πού φύτρωναν τά δέντρα,
γύρισε πίσω ἡ Καλυψώ στό σπίτι, κι ὁ Δυσσέας
ἔκοβε καραβόξυλα καὶ πρόκοβε ἡ δουλειά του.

1. κάλυμμα τής κεφαλῆς. 2. τό ξύλο πού εἰσχωρεῖ στήν ὅπη τοῦ τσεκουριοῦ.

“Εκοψε ἀπ’ ὅλα ὡς εἰκοσι, τά χαλκοπελεκοῦσε
μέ τέχνη, τά σκεπάρνισε, στή στάφνη¹ ίσώνοντάς τα.

Τότε ἡ νεράίδα ἡ Καλυψώ τοῦ φέρνει ἔνα τρυπάνι,
κι ὅλα σάν τά τρυπάνισε καὶ τά ἰδεσε ἐνωμένα,
μέ ξυλοκάρφια ταίριαζε τή σκάφη καὶ δαβίδια².

Κ ὅσο πλατιά τήν πατωσιά σέ φορτηγό καράβι
τή σημαδεύει ὥποιος καλά ξυλουργική γνωρίζει,
τόσο πλατιά τή σκάρωσε³ τή σκάφη κι ὁ Δυσσέας.

Καὶ τά σκαριά⁴ σάν ἔστησε, κοντά κοντά, κατόπι
κάρφωσε τά στραβόξυλα καὶ δούλευε τό σκάφος,
καὶ τέλειωσε ὅταν κάρφωσε καὶ τά μακριά μαδέρια.

Κατάρτι τότε πελεκᾶ κι ἀντένα⁵ τῆς ταιριάζει,
καὶ τό τιμόνι ἑτοίμασε νά κυβερνᾶ τή σκάφη.
κι ὄλόγυρα τήν ἐφραξε μέ λυγαριᾶς κλωνάρια,
γιά νά μήν μπαίνει ἡ θάλασσα καὶ φόρτωσε σαβούρα.

Τότε ἔνα καραβόπανο φέρνει ἡ θεά, νά κάμει
μ’ αὐτό πανιά καὶ τεχνικά τά ἑτοίμασε ὁ Δυσσέας.
Σκότεζ⁶ τῆς ἔδεσε ἔπειτα κι ἀπλές καὶ ζάρτια⁷ βάζει
καὶ μέ λοστούς⁸ τήν ἔριξε στ’ ἀφροντυμένο κύμα.

Τέσσερις μέρες πέρασαν καὶ τά χε ὅλα τελέψει.
Τήν πέμπτη, ἀπ’ τό νησί ἡ θεά τὸν ἀποχαιρετοῦσε.
Τοῦ ὀντωτοῦ ροῦχα εὐωδιαστά, τὸν ἔλουσε μονάχη,
τοῦ ‘βαλε μέσα σ’ ἔνα ἀσκί μαῦρο κρασί καὶ σ’ ἄλλο.

μεγάλο, τοῦ ‘βαλε νερό καὶ μέσα σέ ταγάρι
τροφές κι ὅλο τό γέμισε μέ πληθερά προσφάγια,
κι ἔνα ἀεράκι ἀπόλυτε γλυκόπνευτο καὶ πρύμο.
‘Ανοιξε τότε τά πανιά χαρούμενα ὁ Δυσσέας

καὶ στό τιμόνι καθιστός μέ τέχνη κυβερνοῦσε,
καὶ μήτε ὁ ὅπνος τοῦ ‘κλεινε τά μάτια, ἐνῶ τήν Πούλια⁹
ἀγνάντευε καὶ τό Βοσκό¹⁰, πού ἀργεῖ νά βασιλέψει.

1. στάθμη· δργανο τῶν ξυλουργῶν, μέ τό ὥποιο σημειώνεται ἡ εὐθεία ὅπου θά κοπεῖ ἡ θά πελεκηθεῖ τό ξύλο. 2. ἐργαλεῖο μέ τό ὥποιο συσφίγγουν καὶ συγκολλᾶνε τά ξύλα. 3. σχεδίασε. 4. σχάρες τοῦ ναυπηγείου. 5. τό κοντάρι τοῦ πανιοῦ. 6. εἰδικό σχοινί πού τεντώνει τά πανιά τοῦ πλοίου. 7. τά σχοινιά πού στερώνουν τό κατάρτι. 8. ἀρχ. μοζλός. 9. Ἀστερισμός ἀπό ἐπτά ἀστέρια, ὁ ἀστερισμός τῶν Πλειαδῶν. 10. Είναι ὁ ἀστερισμός τοῦ Ἀρκτούρου, τοῦ ὥποιού

- καὶ τὴν Ἀρκούδα¹ πού πολλοί κι Ἀμάξι τήνε κράζουν
καὶ πάντα αὐτοῦ κλωθογυρνᾶ τὸν Κυνηγό² θωρώντας,
καὶ μόνη αὐτῇ δέ λούζεται στοῦ Ὡκεανοῦ τό κύμα.
Γιατὶ ἡ νεράϊδα τοῦ ἔλεγε, τ' ἀστέρι ἐκεῖνο νά 'χει,
σάν ἀρμενίζει στό γιαλό, στ' ἀριστερό του χέρι.
Μέρες τραβοῦσε δεκαφτά στῆς θάλασσας τά πλάτια.
Στίς δεκοχτώ φανήκανε τῆς χώρας τῶν Φαιάκων³
τά βαθιοῖσκιωτα βουνά στό πιό κοντά του μέρος
καὶ σάν θολούρα φαίνονταν στό θάμπος τοῦ πελάγουν.285
- Γυρνώντας τότε ὁ Σαλευτής τῆς γῆς ἀπ' τούς Αἰθιόπους,
ἀλάργα ἀκόμα, ἀπ' τά βουνά τόν εἶδε τῶν Σολύμων⁴
πού ἀρμένιζε στή θάλασσα καὶ ξάναψε ὁ θυμός του,
κι ἔτσι μονάχος του ἔλεγε κουνώντας τό κεφάλι:295
«Ἄχ, οἱ θεοί τήν ἄλλαξαν τή γνώμη τους στό τέλος
γιά τό Δυσσέα, ὅταν ἐγώ στούς Αἰθιόπους⁵ ἤμουν.
Νά, στῶν Φαιάκων σίμωσε⁶ τή χώρα, ὅπου γραφτό του
είναι νά τά ξεφύγει ἐκεῖ τοῦ χάρου τά πλεμάτια⁷.
Ομως, τό τάζω, συμφορές νά τόν χορτάσω ἀκόμα».300
- Ἐτσι εἶπε καὶ τά σύγνεφα συνάζει, καὶ στά χέρια
τήν τριάντα του ἀδράχνοντας, τό πέλαο συνταράζει,
κι ὅλες τίς μπόρες σήκωσε κάθε λογῆς ἀνέμου
καὶ σκέπασε στεριά μαζί καὶ θάλασσα μέ νέφια.
Ἀπ' τά οὐράνια χύθηκε σκοτάδι καὶ φυσοῦσαν305
μαζί ὁ Σιρόκος⁸ κι ἡ Νοτιά κι ὁ Ζέφυρος⁹, ἀέρας
φουρτουνιασμένος, κι ὁ Βοριάς πού φέρνει παγοκαίρι.
Θεριά μεγάλα κύματα στό διάβα του κυλώντας.
Γόνατα τότε κι ἡ καρδιά κόπηκαν τοῦ Δυσσέα,
κι εἶπε, βαριά στενάζοντας στήν ἄφοβη ψυχή του.310
Ἀλίμονό μου ὁ δύστυχος! Στό τέλος τί θά γίνω;
Φοβοῦμαι ἀλάθευτα ἡ θεά μή μοῦ τά πρόβλεψε¹⁰ ὅλα,

τό πιό λαμπρό ἀστέρι βρίσκεται στή διεύθυνση τῆς οὐρᾶς τῆς μεγάλης Ἀρκτου.

1. ἡ μεγάλη Ἀρκτος. 2. ἀρχ. Ὁρίων δέες καὶ ε 124. 3. Δέες καὶ ε 37. 4. Λαός, πού κατοικοῦσε στή Λυκία τῆς Μ. Ἀσίας. 5. Δέες καὶ α 22. 6. πλησίασε. 7. δίχτυα. 8. νοτιοανατολικός ἄνεμος. 9. δυτικός ἄνεμος. 10. Δέες ε 214.

πού μοῦ ἔλεγε πώς συμφορές στά πέλαγα θά πάθω,
πρίν φτάσω στήν πατρίδα μου. Νά πού ἀληθεύουν ὅλα.
‘Ο Δίας μέ τί σύγνεφα τόν οὐρανό σκεπάζει,
καὶ τάραξε τή θάλασσα κι ὄλες φυσοῦν οἱ μπόρες
τοῦ κάθε ἀνέμου! ’Αχ, τώρα πιά, πάει, γλιτωμό δέν ἔχει.
Χίλιες φορές οἱ Δαναοί πιό καλοτυχεροί μου,
πού μές στήν Τροία χάθηκαν γά τούς δυό γιούς¹ τ’ Ἀτρέα.
‘Ἐτσι εἴθε νά ‘πεφτα κι ἐγώ τήν ὥρα πού χιλιάδες
τά χάλκινα κοντάρια τους οἱ Τρῷες μού πετοῦσαν
γά τ’ Ἀχιλλέα τό νεκρό. Μνημούρι² τότε θά ‘χα
κι οἱ Ἀχαιοί τή δόξα μου παντοῦ θά τή σκορποῦσαν.
Μά τώρα γράφει ή μοίρα μου ν’ ἀδικοθανατίσω».

‘Ἐτσι εἴπε καὶ κατάκορφα τόν χτύπησε ἄγριο κύμα,
μέ λύσσα όρμώντας φοβερή, πού τράνταξε ὅλη ἡ σκάφη,
καὶ πέρα μές στά κύματα τόν πέταξε τόν ἴδιο,
καὶ τοῦ ‘ψυγε ἀπ’ τά χέρια του τό δοιάκι³ πού κρατοῦσε,
καὶ τό κατάρτι τοῦ ‘σπασε στή μέση ἡ ἀνεμοζάλη,
πού ἀπ’ τῶν ἀνέμων πλάκωσε τό πάλεμα μέ λύσσα,
κι ἔπεσε ἀλάργα τό πανί στό κύμα κι ἡ ἀντένα.

‘Ωρα πολλή κατάπατα τόν είχε βυθισμένο,
καὶ μήτε μπόρεσε εϋκολα νά ξενερίσει ἀπάνω,
ὅπως τόν χτύπησε μέ όρμή τό φουσκωμένο κύμα.

Γιατί τόν βάραιναν πολύ τά ροῦχα, πού δοσμένα
τοῦ ‘χε ἡ νεράιδα ἡ Καλυψώ. Κι ἀργά πιά βγῆκε ἀπάνω,
φτύνοντας ἀπ’ τό στόμα του πικρή χολή τήν ἄρμη,
πού ἀπάνω στό κεφάλι του σά βρύση κελαηδοῦσε.
Μά τό σκαφί δέν ξέχασε, κι ἂς ἔβγαινε ἡ ψυχή του,
μόν’ χύθηκε στά κύματα καὶ πιάστηκε ἀπό πάνω,
καὶ μές στή μέση κάθισε τό χάρο νά ξεφύγει,
ἐνῶ τό κύμα ἐδῶ κι ἐκεῖ τό πέταε στήν όρμή του...

1. Είναι ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Ἀγαμέμνονας. 2. Τήν ἵδια ιδέα διατυπώνει καὶ ὁ Τηλέμαχος στό α 246. 3. τό πηδάλιο, τό τιμόνι.

Πῶς χινοπωρινός Βοριάς σαρώνει μές στόν κάμπο
τ' ἀγκάθια κι ὅλα γίνονται κουβάρι ἔνα μέ τ' ἄλλο,
ἔτσι ἔδερναν οἱ ἄνεμοι στή θάλασσα τῇ σκάφῃ.

345

Πότε τήν ἔπαιρνε ὁ Βοριάς ἀπ' τό Νοτιά σπρωγμένη,
πότε κυνήγι ὁ Ζέφυρος τήν πέταε στὸ Σιρόκο.

Τόν εἶδε ἡ κρουσταλλόποδη Ἰνώ, τοῦ Κάδμου¹ ἡ κόρη,
ἡ Λευκοθέα², πού θνητή πρίν ἦταν καὶ μιλοῦσε
καὶ τώρα δόξα ἀπ' τοὺς θεούς μέσα στά πέλαγα εἰχε.
καὶ τοῦ Δυνσσέα πόνεσε τά πάθια πού τραβοῦσε.

350

Καὶ σάν τήν πάπια πεταχτή βγῆκε ἀπ' τά κύματα ὥξω
καὶ στό καλόδετο σκαφί κάθισε ἀπάνω κι εἶπε:

«Γιατί, καημένε, θύμωσε μαζί σου ὁ Κοσμοσείστης
ἔτσι βαριά καὶ μέ πικρά φαρμάκια σέ ποτίζει;

355

Μά κι ἂν λυσσάξει ἀπ' τό θυμό δέ θά σοῦ φάει τό μάτι.
Μόν' ἔτσι κάμε γλήγορα — θαρρῶ πώς κόβει ὁ νοῦς σου.
Βγάλε τά ροῦχα πού φορεῖς κι ἀμόλα στοὺς ἀνέμους
νά παραδέρνει τό σκαφί καὶ πάντα κολυμπώντας
προσπάθησε πῶς θά βρεθεῖς στή χώρα τῶν Φαιάκων,
ὅπου γραφτό είναι νά σωθεῖς. Πάρε κι αὐτό ν' ἀπλώσεις
κατάσαρκα στά στήθια σου τ' ἀθάνατο μαντίλι.

360

Δέν ἔχεις φόβο νά πνιγεῖς μήτε κακό νά πάθεις.
Κι ὅταν ἀγγίζεις στή στεριά τά χέρια σου, τό λύνεις
καὶ πίσω μές στά κύματα τό ρίχνεις τ' ἀφρισμένα,
ἀλάργα ἀπ' τήν ἀκρογιαλιά καὶ στρέψεις ἀλλούν νά βλέπεις».

365

Εἶπε καὶ τοῦ ὀδωσε ἡ θεά τ' ἀθάνατο μαντίλι
καὶ βούτηξε στή θάλασσα τήν ἀφροκυματούσα,
ὅμοια μέ πάπια, κι ἄξαφνα τή σκέπασε τό κύμα.
Τότε ἔτσι κι ὁ πολύπαθος Δυνσσέας συλλογιόταν
κι εἶπε, βαριά στενάζοντας, στήν ἄφοβη ψυχή του:
«Ἄλι μου, πάλε ἀθάνατος κανείς καινούρια ἀπάτη

1. Γιός τοῦ Ἀγήνορα, βασιλιὰ τῆς Φοινίκης, καὶ ἀδελφός τῆς Εὐρώπης. Ἰδρυσε τή Θήβα κι ἔφερε στήν Ἐλλάδα τό Φοινικικό ἀλφάβητο. 2. Ἡ Ἰνώ είναι θυγατέρα τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἀρμονίας. Ὁ σύζυγός της Ἀθάμας σκότωσε τό πρωτό τους παιδί, τό Λέαρχο. Ἡ Ἰνώ κυνηγημένη ἀπό τόν τρελό ἄντρα της ἔπεσε στόν Κορινθιακό κόλπο. Ἀπό τότε ἔγινε θαλασσινή θεά, προστάτισσα τῶν ναυτικῶν, μέ τό δνομα Λευκοθέα.

μοῦ πλέκει, ἐνόσω μοῦ ζητᾶ δξω νά βγῶ ἀπ' τή σκάφη.
Μά ἀκόμα δέ θά γελαστῶ, γιατί ή στεριά εἰναι ἀλάργα,

ὅπου μοῦ πρόβλεψε ή θεά καταφυγή πώς θά βρω.

375

Μόν' ἄλλο πιό καλύτερο μοῦ φαίνεται θά κάμω.

“Οσο τά ξύλα στούς ἀρμούς¹ εἰναι ἐνωμένα ἀκόμα,

θά μείνω αὐτοῦ καὶ θά βαστῶ, στά βάσανα χωμένος.

Κι ὅταν τή σκάφη ὀλότελα τά κύματα χωρίσουν.

θά κολυμπήσω, πιό καλό νά κάμω ἀφοῦ δέν ἔχω».

380

Κι ἔκει πού τέτοια ἀνάδευε μές στῆς καρδιᾶς τά βάθη
σήκωσε ό Σαλευτής τῆς γῆς ἔνα πελώριο κύμα.

ὅρθιο, σκαστό, καμαρωτό, κι ἀπάνω του ἔπεσε ὅλο.

Κι ὅπως σαρώνει τ' ἄχυρα τῆς θημωνιᾶς, σάν πιάσει
σφιδρός ἀέρας, κι ἄλλα ἄλλοιν τῆς τ' ἀνεμοσκορπίζει.

385

ἔτσι τῆς σκάφης τά μακριά τῆς σκόρπισε τά ξύλα.

Τότε ό Δυσσέας κάθισε καβάλα σ' ἔνα ξύλο

σά νά ταν ἄτι² τρεξιμό κι ἔβγαλε εύτυς τά ροῦχα
πού τοῦ χε δώσει ή Καλυψώ κι ἀπλώσε τό μαντίλι

στά στήθια του καὶ πέφτοντας στή θάλασσα τά μπρούμτα³
τά χέρια κλειοῦσε κι ἄνοιγε νά κολυμπᾶ ζητώντας.

390

Τόν είδε τότε ό Σαλευτής τῆς γῆς ό Ποσειδώνας
κι ἔτσι ἔλεγε μονάχος του κουνώντας τό κεφάλι·

«Ἐτσι χορτάτος βάσανα στό πέλαο τώρα τράβα,
ώσότου θεογέννητους ἀνθρώπους ν' ἀπαντήσεις.

395

Μά κι ἔτσι μ' ὅσα τράβηξες, παράπονο δέ θά χεις».

Εἶπε καὶ τά καλότριχα χτυπώντας ἄλογά του,
πῆγε τρεχάτος στίς Αἴγες⁴ πού χε ἀκουστό ναό του.

Τότε ἄλλο σκέφτηκε ή θεά Παλλάδα μέ τό νοῦ της.

Ἐκοψε κάθε ἀνέμου ὄρμή κι ὅλοι εἶπε νά λαγιάσουν⁵

400

καὶ τό γλυκόπνευτο Βοριά ξεσήκωσε μονάχο,

κι ἔσπασε ἐμπρός τά κύματα, ώσότου πιά ό Δυσσέας

1. σύνδεσμος. 2. ἄλογο. 3. μπρούμτα, μέ τή μύτη πρός τή θάλασσα· ἀντίθετο ἀνάσκελα. 4. Αρχαία πόλη, στό βορειοανατολικό ἄκρο τοῦ νομοῦ Αχαΐας, ὅπου ὑπήρχε ναός τοῦ Ποσειδώνα. 5. κοπάζω.

- νά πάει νά βρει τούς Φαιάκες τούς θαλασσοθρεμμένους
ἀπ' τό χαμό γλιτώνοντας κι ἀπ' τή βαριά του μοίρα.
- Στά φουσκωμένα κύματα δυό μέρες και δυό νύχτες
παράδερνε κι ἀντίκρυσε χίλιες φορές τό χάρο. 405
- Σάν ἔφεξε ἡ ροδόχρωμη αὐγή τήν τρίτη μέρα,
ἔπαψε τότε ὁ ἄνεμος κι ἡρθε ἀπνευτη γαλήνη.
Τότε είδε τή στεριά κοντά, μέ μιά γοργή ματιά του,
ὅπως τόν σήκωσε ψηλά τό φουσκωμένο κύμα. 410
- Πῶς είναι τοῦ πατέρα ἡ γειά γλυκιά γιά τά παιδιά του,
πού κείτεται βαριάρρωστος καὶ λιώνει μές στούς πόνους
χρόνια καὶ χρόνια καὶ πικρή τόν βασανίζει μοίρα,
μά τόν γλιτώνουν οἱ θεοί χαρούμενα ἀπ' τό χάρο.
ἔτσι τά δένδρα κι ἡ στεριά τρισπόθητα φανῆκαν 415
καὶ στό Δυσσέα, κι ἐπλεγε γοργά στή γῆ νά φτάσει.
Κι ὅταν πιά τόσο ἥταν κοντά, πού ἀκοῦνε ὅταν φωνάξεις,
τότε ἄκουσε τῆς θάλασσας τούς χτύπους στ' ἀκροβράχια.
Βαριά βογχούσαν στή στεριά τά κύματα ἀφρισμένα
χτυπώντας, κι ὅλα τά 'κρυβε τῆς θάλασσας ἡ ἄχνα. 420
- Γιατί δέν είχε ἀπόσκεπα¹ λιμάνια μήτε κόρφους²,
μόν' ἀκροβράχια πρόβελναν, φαγώματα καὶ πέτρες.
Γόνατα τότε καὶ καρδιά κοπῆκαν τοῦ Δυσσέα
κι είπε, βαριά στενάζοντας, στήν ἀφοβή καρδιά του:
«Ἄλι μου, κι ἄν ἀνέλπιστα μοῦ 'δωσε ὁ γιός τοῦ Κρόνου 425
νά ἰδῶ στεριά καὶ πέρασα τό βάθος τοῦ πελάγου,
τό ἔβγα ὅμως δέ φαίνεται ἀπ' τ' ἀφρισμένο κύμα.
Τά βράχια είναι ὅξω κοφτερά καὶ γύρω τους μουγγιρίζουν
τά κύματα ἄγρια κι ἀρχινοῦν ἀπότομες οἱ πέτρες,
κι είναι ἄπατα³ ὅξω τά ρηχά, μήτε κι ὑπάρχει τρόπος 430
στά δυό μου πόδια νά σταθῶ, γιά νά σωθῶ ἀπ' τό χάρο,
μήπως σέ πέτρα ἀγκαθωτή τό κύμα μέ χτυπήσει.

1. ὑπήνεμα. 2. κόλπους. 3. βαθιά.

τό τούρτουρο κι ἡ κούραση κι ὑπνος βαθύς μέ πάρει,
τρέμω μήν πέσουν τά θεριά καὶ δέ μ' ἀφήσουν σκλίδα».

Κι ἐκεῖ πού τέτοια ἀνάδευε, καλύτερό του βρῆκε
νά πάει στό δάσος· καὶ κοντά τό βρῆκε στό ποτάμι,
σέ μιά κορφή καὶ τρύπωσε σέ δυό ἀπό κάτω δέντρα
μαζί βγαλμένα, τό 'να ἐλιά καὶ τ' ἄλλο ἥταν ἀγρέλαι¹.
Ποτέ δέν τά 'πιανε ἡ ὁρμή τοῦ νοτισμένου ἀνέμου,
μήτε κι ὁ ἥλιος τά 'φρυγε μέ τίς λαμπρές του ἀχτίδες,
μήτε περνοῦσε κι ἡ βροχὴ στή ρίζα τους νά φτασει.
Τόσο πυκνά πού φύτρωναν πλεγμένα ἔνα μέ τ' ἄλλο.
Κάτω ὁ Δυσσέας τρύπωσε, καὶ μέ τά δυό του χέρια
στοιβιασε στρῶμα ἀπλόχωρο-γιατί εἰχε ἐκεῖ χυμένα
σωρό τά φύλλα², πού καὶ δυό καὶ τρεῖς θά φυλαγόνταν
μές στοῦ χειμώνα τήν καρδιά κι ἄς φρένιαζε φυσώντας.
Τό εἶδε καὶ χάρηκε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας
κι ἐκεῖ στή μέση πλάγιασε κι ἀπάνου του μέ φύλλα
σκεπάστηκε. Κι ὥπως κανεὶς χώνει στή μαύρη στάχτη
δαυλί³ μές στ' ἀκροχώραφο, γειτόνους ἄν δέν ἔχει,
γιά νά φυλάξει τή φωτιά, νά μή γυρεύει ἀπ' ἄλλους,
ἔτσι ὁ Δυσσέας χώθηκε στά φύλλα. Κι ἡ Παλλάδα
ὑπνο στά μάτια τοῦ χυνε, γιά νά τόν ξαποστάσει
ἀπ' τή βαριά του κούραση, τά βλέφαρά του κλειώντας.

495

500

505

510

1. ἀγριελιά. 2. Ἀπό τήν εἰκόνα τῶν σωριασμένων φύλλων συνάγεται πώς ὁ χρόνος τῆς δράσεως συμπίπτει μέ τό τέλος τοῦ φθινοπώρου. Δές καὶ α 448 ὥπου σχετικό σχόλιο. 3. Ή παρομοίωση θέλει νά δειξει πώς τό κρυμμένο μέσα στό πυκνό φύλλωμα πνεύμα τοῦ 'Οδυσσέα δέ θ' ἀργήσει νά λάμψει.

Ἡ πρώτη συνάντηση τοῦ Ὁδύσσεα μὲ τῇ Ναυσικᾶ στή μέση ἡ Ἀθηνᾶ

ζ

Ἐτσι κοιμόντανε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας κομμένος ἀπό κούραση κι ἀγρύπνια. Αὐτή τήν ὥρα ἔφτασε κι ἡ θεά Ἀθηνᾶ στή χώρα τῶν Φαιάκων, πού στήν ἀπλόχωρῃ ἀπ' ἀρχῆς Ὑπέρεια¹ κατοικοῦσαν, γειτονικά στούς Κύκλωπες, ἀνθρώπους διαστρεμμένους², πού ὅλο τούς κλέβανε, ἐπειδή πιό δυνατοί των ἤσαν. Μά ἐκεῖθε τούς ξεσήκωσε ὁ θεόμορφος Ναυσίθος καὶ στή Σχεριά³ τούς ἔφερε, μακριά ἀπ' ἀνθρώπους κλέφτες. Σήκωσε κάστρο δλόγυρα στήν πόλη, ἔχτισε σπίτια, ἔφτιασε τῶν θεῶν ναούς καὶ μοίρασε χωράφια. Μά τότε αὐτόν ἡ μοίρα του τόν ἔστειλε στόν "Αδη κι ἤρθε ὁ Ἀλκίνος βασιλιάς μέ γνώση προικισμένος.

5

10

1. Χώρα μυθική, ὅπου κατοικοῦσαν παλιά οἱ Φαιάκες. 2. Οἱ Κύκλωπες, τῶν ὅποιών ἡ κατοικία ἀπό πολλούς ὄριζεται κάπου στή Ν. Ἰταλία, παρουσιάζουν στοιχεῖα ζωῆς προκοινωνικά. 3. Δές καὶ ε 36.

Σ' ἐκείνου πήγε ἡ λιόφωτη Παλλάδα τό παλάτι,
τό γυρισμό τοῦ τολμηροῦ Δυσσέα νά ἔτοιμάσει.

Μπῆκε σέ λαμπροσκάλιστο κοιτώνα, ὅπου μιά κόρη
κοιμότανε ὅμοια μέθεά στ' ἀνάστημα, στά κάλλη,
ἡ Ναυσικᾶ, τοῦ ἀντρόψυχου τ' Ἀλκίνου ἡ θυγατέρα,
μέδυσο της σκλάβες, πόλαμπαν ἀπ' ὁμορφίες καὶ χάρες,
στά πλάγια πόρτας λαμπερῆς πού ἤταν κλειστά τά φύλλα.

Μά σάν ἀεροφύσημα¹ στῆς κόρης τό κρεβάτι
πήγε καὶ στό κεφάλι της στάθηκε ἀπάνω κι εἶπε,
μοιασμένη μέτοι Δύμαντα τοῦ θαλασσακουσμένου
τήν κόρη, πού χε ὄμήλικη καὶ τήν πολυαγαποῦσε.
Μ' αὐτή παρόμοια² ἡ λιόφωτη θεά Ἀθηνᾶ τῆς εἶπε:
«Πῶς σ' ἔκαμε ἔτσι, Ναυσικᾶ, ἡ μάνα σου ἀκαμάτρα;
Παραριμένα κείτονται τά λιμπιστά³ σου ροῦχα,

κι ἡ ὥρα είναι τοῦ γάμου σου κοντά, πού πρέπει τότε
καὶ σύ νά βάλεις ὅμορφα κι ὅμορφα νά χαρίσεις⁴
σ' αὐτούς πού θά 'ρθουν σπίτι σου νά σ' ὀδηγήσουν νύφη.

Μ' αὐτά ὁ καθένας ὄνομα καλό στόν κόσμο παίρνει
καὶ χαίρεται ὁ πατέρας του κι ἡ λατρευτή του ἡ μάνα.

Μόν' ἔλα, πᾶμε τήν αὐγή νά πλύνουμε. Μαζί σου
θά 'ρθω βοηθός σου, γρήγορα τήν πλύση ν' ἀποσώσεις.
Γιατί είναι λίγος ὁ καιρός πού θά 'σαι ἀκόμα κόρη.

Ταίρι ἀπό τώρα σέ ζητοῦν τά πρῶτα τῶν Φαιάκων
ἀρχοντοπαιίδια, ὅθε βαστᾶ καὶ τό δικό σου γένος.
Μόν' πᾶνε στόν πατέρα σου νά τόν παρακαλέσεις
νά σου ἔτοιμάσει τήν αὐγή μουλάρια κι ἔνα ἀμάξι
νά πάρουν τά φουστάνια σου, τίς ζωστρες, τά σεντόνια.

Κι ἔτσι καλύτερα καὶ σύ νά πᾶς μαζί μέ ἀμάξι
παρά πεζή, γιατί μακριά είναι ἀπ' τή χώρα οἱ πλύστρες»⁵.
«Ἐτσι εἶπε καὶ στόν "Ολυμποῦ" πήγε ἔπειτα ἡ Παλλάδα,

1. ὡς πνοή ἀνέμου. 2. Χρησιμοποιεῖται δεύτερη φορά ἐδῶ τό μοτίβο τοῦ ὀνείρου γιά νά προωθηθεῖ ὁ μύθος: δέξ καὶ δ 806. 3. ζηλευτά. 4. Διατηρεῖται καὶ σήμερα τό ἔθιμο τῆς προσφορᾶς δώρων ἀπό τή νύφη. 5. γούρνες. Σέ πολλά παραποτάμια χωριά μέ τόν ἴδιο τρόπο πλέουν οἱ γυναῖκες τά ροῦχα. 6. Στούς στίχους πού ἀκολουθοῦν περιγράφεται ἡ ἄφθαστη ὁμορφιά τῆς γαλήνιας κατοικίας τῶν θεῶν.

ὅπου είναι πάντα τῶν θεῶν τ' ἀσάλευτο λημέρι,
πού δέν τό δέρνουν ἄνεμοι βροχές δέν τό μουσκεύουν,
μήτε τά χιόνια τό πατοῦν, μόν' ἔχει μιά ἀπλωμένη
καλοκαιριά ἀσυγνέφιαστη κι ἀσπροβολᾶ καὶ λάμπει. 45
 Ἐκεῖ οἱ μακαριστοί θεοί χαίρονται ἀπάνω αἰώνια.
 Ἐκεῖ πῆγε κι ἡ Ἀθηνᾶ σάν φωτισε τήν κόρη.
 Ἡρθε ἡ καλόθρονη Αὐγή καὶ ξύπνησε ἡ πανώρια
ἡ Ναυσικᾶ καὶ τ' ὅνειρο θυμόταν κι ἀποροῦσε 50
κι ἐτρεξε ἀμέσως νά τό πεῖ, περνώντας ἀπ' τίς σάλες,
στό λατρευτό πατέρα της καὶ στή γλυκιά της μάνα.
 Μέσα τούς ἥβρε καὶ τούς δυό. Κοντά στή στιά μέ σκλάβες
ἡ μάνα της καθότανε κι ἐστριβε μέ τ' ἀδράχτι
θαλασσογάλανο¹ μαλλί. Στήν πόρτα τό γονιό της
ἀντάμωσε, πού πήγαινε τούς πρωταρχόντους νά ἥβει,
στή σύνοδο, ὅπου οἱ ξακουστοί Φαιάκοι τόν καλοῦσαν.
 Κοντά του πάει καὶ στάθηκε καὶ τρυφερά τοῦ κάνει.
 «Καλέ παπάκη², δέ θά πεῖς νά ζέψουν ἔνα ἀμάξι,
μεγάλο καὶ καλότροχο, τά ροῦχα μου νά πάρω,
ὅσα μοῦ κείτονται λερά³, στό ρέμα νά τά πλύνω; 60
 "Οταν πηγαίνεις στή βουλή μέ τ' ἄλλα τά πρωτάτα⁴
κι ἀποφασίζεις, καθαρά πρέπει νά βάζεις ροῦχα.
 Ἐχεις καὶ πέντε δόλάκριβους μέσ στό παλάτι γιούς σου,
δυό παντρεμένους κι ἄλλους τρεῖς μέσ στόν ἀθό τής νιότης,
πού, σάν πηγαίνουν στό χορό, θέλουν νά βάζουν πάντα
νιόπλυτα ροῦχα. Κι ὅλα αὐτά δικές μου είναι φροντίδες». 65
 "Ετσι εἶπε, γιατί ντράπηκε γιά τό γλυκό τό γάμο
νά κάμει λόγο. "Ομως αὐτός τή νιώθει καί τῆς εἶπε:
 «Μήτε μουλάρια, κόρη μου, θά λυπηθῶ, μήτε ἄλλο. 70
 Μόν' πήγαινε κι οἱ παραγιοί θά ζέψουν ἔνα ἀμάξι,
νά 'ναι ψηλό, καλόροδο κι ἀπάνω σκεπασμένο».

1. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν ἄλικο μαλλί, δηλαδή κόκκινο. 2. Είναι τρυφερή προσφώνηση. 3. ἀκάθαρτα, λερωμένα. 4. τούς πρώτους ἄρχοντες.

Είπε κι εύτυς τούς παραγιούς προστάζει κι ὅλοι ἀκοῦνε.
Κι ὅξω τό μουλαρόσυρτο καλοφτιασμένο ἀμάξι
συγύρισαν καὶ φέρανε νά ζέψουν τά μουλάρια.

Φέρνει ἀπό μέσα ἡ Ναυσικᾶ τ' ἀστραφτερά της ροῦχα
κι ἀπάνω στό καλόξυστο¹ τ' ἀμάξι τά φορτώνει.
Σ' ἔνα καλάθι ἡ μάνα της κάθε λογῆς προσφάγια
τῆς ἔβαλε, καὶ σ' ἔνα ἀσκί γιδίσιο κρασί μαῦρο.
Τότε ἡ κοπέλα ἀνέβηκε καὶ κάθισε στ' ἀμάξι.

Τῆς ἔδωσε κι ἔνα ροῖ² χρυσό, γεμάτο λάδι
νά τρίψει αὐτή κι οἱ σκλάβες της τό σῶμα ἀφοῦ λουστοῦνε.
Ἐπιασε ἡ κόρη τό καμτσί καὶ τά λαμπρά τά γκέμια³
καὶ τά μουλάρια χτύπησε καὶ ἔκεινοῦν μέ κρότο
κι ἄπαυτα τρέχαν φέρνοντας τά ροῦχα καὶ τήν κόρη,
ὅχι μονάχη — πήγαιναν μαζί της κι ἄλλες σκλάβες.

Στά κρουσταλλότρεχα νερά τοῦ ποταμοῦ σάν πῆγαν,
πού γοῦρνες είχε στή σειρά κι ἀνάβρυζε ἀπ' τό ρέμα
καθάριο, ἀστέρευτο νερό. πόβγαζε κάθε λέρα,
ἐκεῖ τ' ἀμάξι ἔξεψαν κι ἀπόλυσαν τά ζῶα

νά βόσκουν στ' ἀφροκύλιστου τοῦ ποταμοῦ τίς ἄκρες
γλυκιά ἀγριάδα. Πήρανε κι οἱ κόρες ἀπ' τ' ἀμάξι
τά ροῦχα καὶ μές στό νερό τά βούτηξαν καὶ τότε
ποιά νά περάσει βιαστικά στίς γοῦβες τά πατοῦσαν.
Σάν τά πλυναν κι ὅλες καλά καθάρισαν τίς λέρες,
ἀράδα ἀράδα τ' ἀπλωσαν στῆς ἀμμουδιᾶς τήν ἄκρη,
ὅπου τό κύμα στήν ξηρά ξεπλύνει τά χαλίκια.

Κι ἀφοῦ λουστήκανε ἔπειτα καὶ τρίφτηκαν μέ λάδι,
κοντά στήν ἀκροποταμιά στρώνουν νά φᾶνε λίγο
καὶ τά σκουτιά περίμεναν νά τά στεγνώσει ὁ ἥλιος.
Κι ἀφοῦ χαρῆκαν τό φαῖ κι αὐτή κι οἱ παρακόρες,
βγάλανε τίς μαντιλωσές⁴ νά παιξούνε τό τόπι⁵.

1. καλοδουλεμένο, καλοφτιαγμένο. 2. λήκυθος, δοχεῖο λαδιοῦ. 3. χαλινάρια, ἡνία.
4. τά καλύμματα τῆς κεφαλῆς. 5. Οἱ ἀρχαῖοι τό ἔλεγαν σφαιρά· παιζόταν μέ τά
χέρια σέ ποικιλία συνδυασμῶν. Τό ποδόσφαιρο ἦταν ἄγνωστο.

75

80

85

90

95

100

Κι ἄρχισε πρώτη ἡ Ναυσικᾶ νά ρίξει τραγουδώντας.
 Πῶς ὅταν τρέχει ἡ Ἀρτεμη στά ὅρη ἡ σαιτεύτρα
 ἢ στόν ψηλό Ταῦγετο ἢ στοῦ Ὦλονοῦ¹ τίς ράχες
 καὶ χαίρεται μέ τά γοργά τά λάφια καὶ τούς κάπρους,
 κι οἱ λαγκαδόθρεφτες Ξωθιές², τοῦ Δία οἱ θυγατέρες,
 παιζουν μαζί της κι ἡ Λητώ κοιτάει κι ἀναγαλλιάζει
 κι ἀπάνω ἀπ' ὅλες πιό ψηλά τῆς ἔχει τό κεφάλι
 καὶ τή γνωρίζεις μές σ' αὐτές, κι ἃς εἶναι ὅλες πανώριες,
 ἐτσι κι ἡ κόρη ἡ ἀπάρθενη ξέκρινε μές στίς δοῦλες.

Σάν ἥρθε ἡ ὥρα πόμελλε στό σπίτι νά γυρίσει,
 νά ζέψει τά μουλάρια της, τά ροῦχα νά διπλώσει,
 τότε ἄλλο βρῆκε ἡ λιόφωτη Παλλάδα, πῶς τήν κόρη
 νά ίδει μπροστά του ὁ θεϊκός Δυσσέας σάν ξυπνήσει,
 πού νά τόν δόηγήσει αὐτή στή χώρα τῶν Φαιάκων.
 Τό τόπι σέ μιά σκλάβα της πετάει ἡ βασιλοπούλα,
 μά ἀστόχησε καὶ τό ριξε μές στό βαθύ ποτάμι³
 κι ώρες γελοῦσαν. Ξύπνησε τότε ὁ θεϊκός Δυσσέας
 καὶ κάθισε καὶ στής καρδιᾶς τά βάθη συλλογιόταν·
 «Ἄλι μου⁴, σέ ποιῶν βρέθηκα τή χώρα ἀνθρώπων πάλε;
 Νά 'ναι ἄγριοι τάχα καὶ κακοί καὶ δίκιο δέν κατέχουν,
 ἡ νά φοβοῦνται τούς θεούς καὶ ν' ἀγαποῦν τούς ξένους;
 Γλυκιές φωνές σάν⁵ ἄκουσαν τ' αὐτιά μου ἀπό κορίτσια,
 ἀπό Ξωθιές, πού τά ψηλά χαίρονται κορφοβούνια
 καὶ βρύσες καὶ νερῶν πηγές καὶ δροσερά λιβάδια⁶.
 «Η νά 'μαι σέ θνητούς κοντά πού ἀνθρώπινα μιλοῦνε;
 «Ἄς πάω μονάχος μου νά ιδῶ καὶ νά καλοξετάσω».

Εἶπε, κι ἀπ' τά χαμόκλαδα ξετρύπωσε ὁ Δυσσέας
 κι ἀπ' τό λαγκάδι τό πυκνό μέ τό γερό του χέρι
 κόβει κλωνάρι φουντωτό νά κρύψει τ' ἀχαμνά του.
 Λιοντάρι πῶς βουνόθρεφτο, στά νύχια του θαρρώντας,

1. Είναι τό ὄρος 'Ερύμανθος, δπου κυνηγοῦσε ἡ Ἀρτεμη. 2. Οἱ νεράϊδες. 3. 'Ετσι προετοιμάζεται ἡ συμμετοχή τοῦ Ὄδυσσεα στή δράση. 4. Οἱ στίχοι πού ἀκολουθοῦν είναι τυπικοί δέξ καὶ ν 208. 5. 'Ανάλογα μέ τήν περιοχή πού κατοικοῦσαν λέγονταν· Δρυάδες, Ἀντριάδες, Ναιάδες, Ἀγρονόμοι, Νηρηΐδες, Ποταμίδες, Κρηνιάδες.

χυμάει μέ τ' ἀνεμόβροχα κι ἀστράφτουν οἱ ματιές του
κι ἄρπάζει βόδια ἀπ' τὸ σωρό, πρόβατα κι ἄγρια λάφια
καὶ τ' ἀναγκάζει ἡ πείνα του νά πάει νά δοκιμάσει
ἀρνιά, κι ἂν εἶναι ἔνα γερό μαντρί νά τὸ πατήσει,
ἔτσι ὁ Δυσσέας ἔμελλε τίς κόρες ν' ἀνταμώσει,
μ' ὅλη τῇ γδύμνια του, γιατί τὸν ἔσπρωχνε ἡ ἀνάγκη.
Μά σ' ὅλες φάνηκε φριχτός, ἀπ' ἄρμες ρημασμένος,
καὶ τρομαγμένες σκόρπισαν ἄλλη ἀπ' ἄλλον στούς λόφους. 140

Μονάχη ἡ κόρη στάθηκε τ' Ἀλκίνου, γιατί θάρρος
τῆς ἔδωσε ἡ θεά Ἀθηνᾶ τὸ φόβο παίρνοντάς της.
Στάθηκε ἐμπρός του ἀσάλευτη. Κι ἀνάδευε ὁ Δυσσέας,
τῆς κόρης τῆς ροδόθωρης τά γόνατα νά πιάσει¹,
εἴτε ἀπ' ἄλλάργα μέ γλυκά νά τῆς μιλήσει λόγια,
ποῦ πέφτει ἡ χώρα νά τοῦ πεῖ καὶ νά τοῦ δώσει ροῦχα. 145

Κι ἐκεῖ πού συλλογίζονταν καλύτερό του βρῆκε
μέ γλυκά λόγια ἀπό μακριά νά τὴν παρακαλέσει,
μήπως καὶ τῆς κακοφανεῖ, τό γόνα ἂν τῆς ἀγγίξει.
Κι εὐτύς τῆς εἶπε μέ γλυκά πονηρεμένα λόγια· 150

«Σπλαχνίσου με, βασίλισσα. Θνητή γιά ἀθάνατη εἰσαι;
»Αν εἰσαι κάποια ἀπ' τίς θεές πού χαίρονται τά οὐράνια,
μονάχα μέ τὴν Ἀρτεμη, τοῦ Δία ἐγώ τὴν κόρη,
σέ προσομοιάζω στή μορφή, στ' ἀνάστημα, στά κάλλη.

Κι ἂν εἰσαι πάλε ἀπλή θνητή, πού κατοικᾶς στόν κόσμο,
μακάριος ὁ πατέρας σου κι ἡ σεβαστή σου ἡ μάνα,
μακάρια καὶ τ' ἀδέρφια σου. Πόσο ἡ καρδιά τους πάντα
θ' ἀναγαλλιάζει μέσα τους ἀπό χαρά γιά σένα,
τέτοιο βλαστάρι στό χορό νά μπαίνει ἄμα τό βλέπουν.

Κι ἀπ' ὅλους πιό μακαριστός ἀσύγκριτα τούς ἄλλους
πού² βγεῖ στά δῶρα νικητής καὶ σέ κερδίσει ταίρι.

Γιατί ποτέ τά μάτια μου δέν είδαν τέτοιο πλάσμα,

1. Είναι χειρονομία ίκεσίας. 2. αὐτός πού θά βγει. Αύτός πού προσφέρει περισσότερα δῶρα κερδίζει τή νύφη.

ἄντρα ἡ γυναικα. Θάμπωσαν τά μάτια μου ὅταν σ' εἶδα.

Μόνο στή Δῆλο¹ μιά φορά πλάι στό βωμό τοῦ Ἀπόλλου,
τέτοιο δροσάτο φοινικιᾶς βλαστάρι εἶδα ν' ἀνθίζει.

165

Πῆγα κι ἐκεῖ. Λαός πολύς μ' ἀκλούθας στό ταξίδι,
ὅπου γραφτό τίς πιό βαριές νά δοκιμάσω πίκρες.

Κι ὅπως ἐκεῖνο ὥρα πολλή μέ θάμπωσε ὅταν τό 'δα,
γιατί ἀπ' τή γῇ δέ φύτρωσε φυτό παρόμοιο ἀκόμα,

170

ἔτσι καὶ σύ μέ θάμπωσες, παρθένα, κι ὅλος τρέμω,
μ' ὁσες κι ἄν ἔχω συμφορές, τό γόνυ σου νά πιάσω.

Ψές γλίτωσα ἀπ' τή θάλασσα, τήν εἰκοστή πιά μέρα
πού μ' ἔδερναν τά κύματα κι οἱ πιό σφοδρές ἀντάρες

175

μέσα ἀπ' τοῦ Ὁγύγη τό νησί. Καὶ μ' ἔριξε ἐδῶ τώρα
ἡ μοίρα κι ἄλλες συμφορές νά δοκιμάσω ἀκόμα,

γιατί θαρρῶ πώς οἱ θεοί κι ἄλλα πολλά μοῦ γράφουν.

Κάμε ἔνα ἔλεος, Κυρά. Μέ τήν ψυχή στό στόμα
στά χέρια σου πρωτόπεσυ κι ἄλλους δέν ξέρω ἀνθρώπους
πού κατοικοῦν τή χώρα αὐτή καὶ χαίρονται τόν τόπο.

Ἐλα τήν πόλη δεῖξε μου καὶ δῶσ' μου ἔνα ἀποφόρι,
μαζί σου ἄν ἔφερες ἐδῶ τά ροῦχα νά τυλίξεις.

180

Κι ἂς σοῦ χαρίσουν οἱ θεοί ὅσα ζητᾶς καρδιά σου,
ἄντρα καὶ σπίτι, καὶ γλυκιά μέσα του ἀγάπη ἃς κλείσουν.

Γιατί δέν ἔχει πιό δμορφο παρ' ὅταν μέ μιά γνώμη
ἀγαπημένο ἀντρόγυνο φροντίζει γιά τό σπίτι.

185

Καημός μεγάλος στούς δχτρούς, στούς συγγενεῖς λαχτάρα,
πού πρῶτα αὐτοί μές στήν καρδιά καλύτερα τή νιώθουν».

Κι η ἀσπροχέρα² ἡ Ναυτικᾶ τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Ξένε, δέ φαίνεσαι ἄκριτος μήτε ἄνθρωπος τυχόντας³.

Στόν κόσμο ὁ Δίας μόνος του μοιράζει τ' ἀγαθά του,
σέ βασιλιάδες καὶ φτωχούς, καθώς τό θέλει ἐκεῖνος.

190

Αὐτά καὶ σένα σοῦ 'δωσε καὶ πρέπει νά ύπομένεις.

1. Δίπλα στό βωμό τοῦ θεοῦ ὑπῆρχε ἔνας φοίνικας, ἀπ' ὅπου κρατήθηκε — ὅπως πίστευαν — ἡ Λητώ, ὅταν γέννησε τά δυό παιδιά της, τόν Ἀπόλλωνα καὶ τήν Ἀρτεμη. Τό δέντρο αὐτό, φοινικικῆς προελεύσεως, ἔκανε δυνατή ἐντύπωση στήν Ἑλλάδα. 2. Τό λευκό χρῶμα ἦταν στοιχεῖο δμορφιᾶς τότε. 3. τυχαῖος, συνηθισμένος.

Καὶ τώρα τῆς πατρίδας μου σάν πάτησες τό χῶμα,
δέ θά σου λείψει φόρεμα μήτε ἄλλο ἀπ' ὅσα πρέπει
νά λάβει ξένος δύστυχος πού θά μᾶς συναντήσει.

195

Καὶ θά σου δείξω πρόθυμα τήν πόλη καὶ θά μάθεις
καὶ τοῦ λαοῦ της τ' ὄνομα. Τή χώρα αὐτή οἱ Φαιάκοι
τήν ἔχουν κι εἰμαι κόρη ἐγώ τοῦ ξακουσμένου Ἀλκίνου,
πού θάρρος καὶ ζωή ἀπ' αὐτόν κρατιέται τῶν Φαιάκων».

Εἶπε καὶ τίς σγουρόμαλλες φωνάζει παρακόρες:
«Σταθεῖτε γιατί φύγατε, κορίτσια, πού ειδατε ἄντρα;

Μήπως καὶ φοβηθήκατε κανείς ὀχτρός πώς εἰναι;
Δέ βρίσκεται οὕτε θά βρεθεῖ τό παλικάρι τ' ἄξιο,
πού θά ᾧθει ἐδῶ τόν πόλεμο νά φέρει στούς Φαιάκους,
γιατί οἱ ἀθάνατοι θεοί μᾶς προστατεύουν ὅλοι

205

κι ἀλάργα μές στό πέλαγο τ' ἀφροπερικλεισμένο
καθόμαστε παράμεροι, μήτε μᾶς σμίγουν ἄλλοι.

Μά αὐτός ὁ δύστυχος ἐδῶ ναυαγισμένος ἥθε
καὶ πρέπει νά τόν σώσουμε. Γιατί τούς στέλνει ὁ Δίας
φτωχούς καὶ ξένους. Πρόσχαρο τό λίγο πού θά δώσεις¹.

210

Μά ἐλλατε, κόρες, δῶστε του φαῖ-πιοτό τοῦ ξένου
καὶ στό ποτάμι λοῦστε τον, σέ ἀπάνεμο ἔνα μέρος».

Εἶπε, κι οἱ κόρες στάθηκαν κι ἔσπρωχνε ἡ μιά τήν ἄλλη,
καὶ σ' ἔνα ἀπόσκιο δόδηγησαν τό θεῖκό Δυσσέα,
καθώς τούς εἶπε ἡ Ναυσικᾶ, τοῦ Ἀλκίνου ἡ θυγατέρα.

215

Κοντά του ροῦχα τοῦ ἀβαλαν, χιτώνα καὶ χλαμύδα,
τοῦ ὀδωσαν καὶ ροὶ χρυσό μέ λάδι² ύγρο γεμάτο,
καὶ τόν καλοῦσαν νά λουστεῖ στοῦ ποταμοῦ τό ρέμα.

Τότε ὁ Δυσσέας γύρισε οτίς παρακόρες κι εἶπε:

«Κορίτσια, λίγο ἀπόμερα σταθεῖτε νά ξεπλύνω
τήν ἄρμη αὐτή ἀπ' τίς πλάτες μου καὶ νά τριφτῶ μέ λάδι
κι ἔχω καιρό σταλιά ἀλοιφή νά βάλω στό κορμί μου.

220

1. Οἱ ξένοι καὶ οἱ φτωχοί εἰναι πρόσωπα θεόσταλτα. Σημασία στή συμπεριφορά ἀπέναντι αὐτών ἔχει ἡ πρόθεση, ἡ ψυχική διάθεση αὐτοῦ πού προσφέρει κάτι,

κι ὅχι τό τί προσφέρει, ἡ ποιότητα ὅχι ἡ ποσότητα. Δές καὶ Μαθαίου κε', 34-40.

2. Οἱ ἄρχαιοι ὑστερά ἀπό τό λουτρό ἀλείφονταν μέ λάδι, πού ἔδινε στό σῶμα ἐλαστικότητα καὶ χάρη.

Στό φανερό δέ λούζομαι . Γιατί ντροπή¹ μου τό 'χω μπροστά σέ σγουροπλέξουδα νά γυμνωθῶ κορίτσια».

Ἐτσι εἰπε, κι ἔφυγαν μακριά καὶ τά 'πανε τῆς κόρης. 225

Τότε ὁ Δυσσέας ἔλουζε τὴν ἄρμη στό ποτάμι, πού σκέπαξε τίς πλάτες του καὶ τούς θρεμμένους του ὥμους, κι ἀπ' τό κεφάλι σφούγγιζε τῆς θάλασσας τὴν ἄχνα.

Σάν ἔλουσε ὅλο τό κορμί καὶ τρίφτηκε μέ λάδι, τά ροῦχα τότε φόρεσε πού τοῦ 'δωσε ἡ παρθένα, 230

κι ἡ Διογένητη Ἀθηνᾶ τόν ἔκανε νά δείχνει σάν πιό ψηλός² καὶ πιό παχύς καὶ τά σγουρά μαλλιά του πέφτανε ἀπ' τό κεφάλι του πού μοιάζανε ζουμπούλια.

Κι ὅπως τεχνίτης ξακουστός μέ μάλαμα χρυσώνει τ' ἀσήμι, πού τόν ἔμαθαν λογῆς νά ξέρει τέχνες 235

ἡ Ἀθηνᾶ κι ὁ Ἡφαιστος, κι ἔργα πανώρια φτιάνει, ἔτσι μιά χάρη τοῦ 'χνυνε κι ἐκείνου στό κορμί του.

Πήγε ἔπειτα καὶ κάθισε στῆς θάλασσας τὴν ἄκρη χάρες γεμάτος κι διμορφιές πού σάστιζε ἡ παρθένα. 240

Τότε ἔτσι στίς σγουρόμαλλες τίς παρακόρες εἰπε·

«Ἀκοῦστε κάτι νά σᾶς πῶ, κρινόχερα κορίτσια.

Δίχως τή γνώμη τῶν θεῶν πού κατοικοῦν στά οὐράνια δέν ἥρθε αὐτός ὁ ἄνθρωπος στή χώρα τῶν Φαιάκων.

Πρωτύτερα μοῦ φάνηκε πώς εἰναι ἀσκημομούρης, μά τώρα μοιάζει τῶν θεῶν πού χαίρονται τά οὐράνια. 245

Μακάρι τέτοιος νά 'τανε γραφτός γιά μένα ὁ ἄντρας³ τοῦ τόπου κάτοικος κι ἐδῶ νά 'θελε αὐτός νά μείνει.

Μά ἐλάτε, κόρες, δῶστε του φαῖ-πιοτό τοῦ ξένουν».

Ἐτσι εἰπε, κι ὥλες πρόθυμα τῆς ἄκουσαν τά λόγια, καὶ στό Δυσσέα βάλανε μπροστά του φαγοπότι. 250

Κι ἔτρωγε κι ἔπινε ἀρπαχτά ὁ θεϊκός Δυσσέας, γιατί εἶχε μέρες πού μπουκιά δέν ἔβαλε στό στόμα.

1. Οἱ παλαιοὶ σχολιαστές παρατηροῦν πώς ἡ ντροπή σχετίζεται μέ τὴν ἀηδία, πού θά προκαλέσει τό βρώμικο σῶμα. 2. Μέ τὴν παρέμβαση τῆς Ἀθηνᾶς ὁ ἥρωας γίνεται πιό διμορφος, ὥπως στό ψ 161 διου ἐμφανίζεται μετά τό μπάνιο του στῆν Πηνελόπη. 3. Μερικοί φιλόλογοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἐδῶ ἔχουμε μιά λανθάνουσα ἐρωτική σπίθα.

Κι ή ἀσπροχέρα ή Ναυσικᾶ σκέφτηκε τότε ἔνα ἄλλο.
Τά ροῦχα πρῶτα δίπλωσε καὶ τά 'βαλε στ' ἀμάξι
κι ἔζεψε τά χοντρόνυχα μουλάρια καὶ μονάχη
ἀπάνου ἀνέβηκε ἐπειτα κι ἔτσι εἶπε στό Δυσσέα·

«Σήκω νά πᾶμε, ξένε, πιά στή χώρα, νά σέ στείλω
στοῦ συνετοῦ πατέρα μου τό σπίτι, ὅπου τούς πρώτους 255
Φαιάκους ὅλους μαζωχτούς θαρρῶ πώς θά γνωρίσεις.
Μόν' ἔλα κάμε ὥπως σοῦ πᾶ. Θαρρῶ πώς κόβει ὁ νοῦς σου.
Χωράφια ἐνόσω παίρνουμε καὶ δουλεμένους τόπους,
πίσω ἀπ' τ' ἀμάξι νά 'ρχεσαι τρεχάτα μέ τίς δοῦλες,
κι ἐγώ μπροστά πηγαίνοντας θά σ' ὁδηγῶ στό δρόμο.
Κι ὅταν στήν πόλη φτάσουμε μέ τούς ψηλούς της πύργους,
ἐκεῖ λιμάνι ἔχει ὅμορφο στό 'να καὶ στ' ἄλλο μέρος,
πόχει τό ἔμπα¹ του στενό κι ἔχουν ἐκεῖ τραβήξει
τά τρεχαντήρια² στή στεριά, καθένα στή σκεπή³ του.
Γύρω στόν ὅμορφο ναό τοῦ Ποσειδώνα ὑπάρχει
κι ή ἀγορά μ' ἀσήκωτες πέτρες στή γῆ χωμένες
στρωμένη, ὅπου τῶν καραβιῶν τ' ἄρμενα μέσα φτιάνουν,
τά παλαμάρια⁴, τά πανιά καὶ ξύνουν τά κουπιά τους.
Γιατί οἱ Φαιάκοι γιά σπαθιά δέ νοιάζονται⁵ ἡ δοξάρια,
μόν' γιά κατάρτια καὶ κουπιά κι ίσόμετρα καράβια,
πού στόν ἀφρό τῆς θάλασσας τά χαίρονται νά τρέχουν.
Δέ θέλω αὐτοί ξοπίσω μου πικρά ν' ἀρχίσουν λόγια,
γιατί κανένας δέν ψηφᾶ⁶ τόν ἄλλο μές στή χώρα.
Κι ἔτσι ίσως πούνε οἱ πιό κακοί, ὅταν μέ ίδοῦν στό δρόμο·
«Ποιός νά 'ναι ἐκεῖνος ὁ ψηλός κι ὅμορφοκαμωμένος
πόρχεται μέ τή Ναυσικᾶ; Ποῦ νά τόν βρῆκε τάχα;
Ίσως τόν πάρει κι ἄντρα της. Μπορεῖ ναυαγισμένον
τόν πῆρε ἀπ' τό καράβι του νά τόν φιλοξενήσει
ξενομερίτη, ἀφοῦ κοντά δέν ἔχουμε γειτόνους.

1. Εἰσοδος, στόμιο. 2. γοργοκίνητα καράβια. 3. τόπος, ὅπου τοποθετοῦσε καθένας τό πλοϊο του. 4. χοντρά σχοινιά. 5. Οἱ Φαιάκες ήταν λαός φιλειρηνικός. 6. Δέν ύπολογίζει ἀπό ύπερήφανη διάθεση, ἐγωιστική.

”Η θά ’ναι ἀθάνατος θεός, πού μέ τίς προσευχές της κατέβηκε ἀπ’ τόν οὐρανό γιά πάντα νά τήν ἔχει.

Κάλλιο ἄν τό πέτυχε ἀπ’ ἄλλον τό ταίρι της ή ίδια, ἀφοῦ τους ντόπιους δέν ψηφᾶ, κι ἄς τή ζητοῦν τά πρῶτα τοῦ τόπου τ’ ἀρχοντόπουλα μές στούς Φαιάκους ὥλους».

”Ἐτσι ἵσως ποῦνε, καὶ ντροπή τά λόγια αὐτά ν’ ἀκούσω.

Γιατί κι ἐγώ κατηγορῶ τίς ἄλλες πού τά κάνουν, πού δίχως τοῦ πατέρα τους τή γνώμη καὶ τῆς μάνας

καὶ πρίν ἀκόμα παντρευτοῦν τά παλικάρια σμίγουνι.

Μόν’ ἄκου, ξένε, γλήγορα νά ἰδεῖς πώς θά σέ στείλει μέ τό καλό ὁ πατέρας μου νά πᾶς γιά τήν πατρίδα.

Στό δρόμο τ’ ὅμορφο θά ἰδεῖς τής Ἀθηνᾶς τό δάσος ὅλο ἀπό λεῦκες, μέ πηγή κι ὀλόγυρα λιβάδι.

”Ἐκεῖ εἶναι τοῦ πατέρα μου τό δροσερό περβόλι, τόσο ἀπ’ τή χώρα ἀλαργινό, πού ἀκοῦνε ὅταν φωνάξεις.

Κάτσε νά καρτερεῖς ἐκεῖ λιγάκι, ὅσο νά πᾶμε στή χώρα καὶ νά φτάσουμε στό πατρικό μου σπίτι.

Κι ἀπάνω κάτω ὅταν σκεφτεῖς πώς εἴμαστε φτασμένοι,

ξεκίνα τότε πιά νά ρθεῖς στή χώρα τῶν Φαιάκων,

καὶ ρώτα τοῦ πατέρα μου τό σπίτι νά σοῦ δείξουν.

Νά τό βρεις εὔκολα μπορεῖς. Καὶ τά μωρά τό ξέρουν,

γιατί ἄλλο σπίτι δέ θά βρεῖς κανένα μές στή χώρα νά μοιάζει μέ τοῦ βασιλιᾶ τ’ Ἀλκίνου τό παλάτι.

Κι ὅταν περάσεις τήν αὐλή, στό πρόσπιτο ὅταν φτάσεις, πέρνα ἀπ’ τίς σάλες γλήγορα στή μάνα μου νά φτάσεις.

Κοντά στή στιά² θά κάθεται καὶ στής φωτιᾶς τή λάμψη, θαλασσογάλανο³ μαλλί στ’ ἀδράχτι της θά κλώθει,

στό στύλο ἀπάνου ἀκουμπιστή, πού θά σαστίσει ό νοῦς σου,

κι ὀλόγυρά της κάθονται κοντά της κι ἄλλες σκλάβες.

Κοντά της κι ὁ πατέρας μου τό θρόνο του ἔχει στήσει

285

290

295

300

305

310

1. Ἐπ’ ἐδῶ φαίνεται ὅτι τά ἡθη στήν ὁμηρική κοινωνία είχαν ἀρχίσει νά δέχονται μία χαλάρωση, ἀντίθετη πρός τήν παλαιότερη, ἀριστοκρατική, συντηρητική παράδοση. 2. στήν ἐστία. 3. δές ζ 55.

καὶ κάθεται σάμπως θεός καὶ πίνει τό κρασί του.
 Προσπέρασέ τον κι ἄγγιξε τῆς μάνας μου τό γόνα¹,
 γοργύ νά ιδεῖς χαρούμενος τοῦ γυρισμοῦ τῇ μέρᾳ,
 κι ᾧ εἶναι ἀλάργα ὁ τόπος σου. Κι ἀπό καλό ἄν σέ πάρει,
 ἔχεις ἐλπίδα σύντομα νά ιδεῖς τοὺς ποθητούς σου,
 νά φτάσεις στήν πατρίδα σου καὶ στ' ἀρχοντόσπιτο σου».

315

Εἶπε, καὶ μέ λαμπρό καμτσί βάρεσε τά μουλάρια
 καὶ πίσω ἀφήσανε μεμιᾶς τ' ἀφρότρεχο ποτάμι
 καὶ τρέχανε ἀκατάπαυτα τά πόδια τους χτυπώντας.
 Κρατοῦσε ἡ κόρη τά λουριά κι ἀλαφροσαλαγοῦσε,
 πεζοί ξοπίσω νά ῥχουνται οἱ δοῦλες κι ὁ Δυσσέας.
 Κι ὁ ἥλιος πιά βασιλεψε, σάν ἥρθανε στό δάσος
 τό δοξαστό τῆς Ἀθηνᾶς, κι ἔκατσε ἐκεῖ ὁ Δυσσέας
 κι ἔτσι ἅρχισε παράκληση νά κάνει στήν Παλλάδα·

320

«Ἄκου με, κόρη ἀνίκητη τ' ἀσπιδοφόρου Δία,
 τώρα κάν ἄκου με, ἀφοῦ πρίν δέ μ' ἄκουσες ποτέ σου.
 ὅταν μέ θαλασσόπνιγε ὁ Σαλευτής τοῦ κόσμου.
 Κάμε νά βρῶ ἀπ' τοὺς Φαιάκες λίγη σπλαχνιά κι ἀγάπη».

330

Εἶπε, καὶ τήν παράκληση τοῦ ξάκουσε ἡ Παλλάδα,
 μά δέν τοῦ φανερώθηκε, γιατί τόν ἀδερφό της²
 τόν πατρικό σεβόντανε, πού τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα
 πάθος τοῦ κρύτας ἕσβηστο πρίν φτάσει στήν πατρίδα.

1. Είναι χειρονομία ίκεσίας, πού καθιστᾶ τόν ίκέτη πρόσωπο ιερό καὶ ἀπαρα-
 βίαστο δές καὶ ζ 144. 2. ἔννοει τόν Ποσειδώνα.

Ραψωδός

Αοιδός

η

Τότε ἔτσι εὐχόντανε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας,
καὶ τά μουλάρια φέρανε τή Ναυσικᾶ στή χώρα.
Σάν ἦρθε στοῦ πατέρα της τό ξακουστό παλάτι,
στάθηκε στίς αὐλόπορτες κι ὅμοιοι θεοί σταθῆκαν
τ' ἀδέρφια της ζερβόδεξα κι ἔλυσαν ἀπ' τ' ἄμάξι
τά ζῶα καὶ κουβάλησαν ὅλα τά ροῦχα μέσα.

Πήγε κι αὐτή στόν πύργο της. Φωτιά τῆς εἶχε ἀνάψει
μιά Ἡπειρώτισσα γριά, ἡ δούλα της Βρυμέδη!,
πού μιά φορά ἀπ' τήν Ἡπειρο τήν ἔφεραν τά πλοῖα
καὶ δῶρο τοῦ τήν ἔκαμαν τοῦ βασιλέα Ἀλκίνου,
πού σάν ἀθάνατο θεό τόν λάτρευε τό πλῆθος.
Τήν ἀσπροχέρα Ναυσικᾶ αὐτή εἶχε μεγαλώσει

10

1. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει *Εἰρηνμέδουσα*. "Οπως τροφός τοῦ Τηλέμαχου ήταν ἡ Εύρυκλεια, ἔτσι τροφός τής Ναυσικᾶς ήταν ἡ Εύρυμέδουσα.

κι αύτή φωτιά της ἄναψε κι ἐτοίμασε τραπέζι.

Κίνησε τότε κι ὁ θεϊκός Δυσσέας γιά τή χώρα,
κι ἡ Ἀθηνᾶ μ' ἔνα θολό τὸν σκέπαξε σκοτάδι¹

γιά τό καλό του, μή τὸν δεῖ κανείς ἀπ' τοὺς Φαιάκους
καὶ τὸν πειράξει ὁ λόγος του καὶ τὸν ρωτοῦν ποιός εἰναι.
Κι δ,τι ἔμελλε στήν ποθητή νά μπει τή χώρα μέσα,
νά! βγῆκε ἡ φωτοστάλαχτη θεά Παλλάδα ἐμπρός του,
ὅμοια μέ κόρη ἀπάρθενη πού σήκωνε μιά στάμνα.

Μπροστά του στάθηκε κι εὐτύς τή ρώτησε δ Δυσσέας·
«Δέ θά μοῦ δείξεις, λυγερή, τ' Ἀλκίνου τό παλάτι,
πού βασιλεύει ἐδῶ σ' αὐτοῦ τοῦ τόπου τούς ἀνθρώπους;
Ξένος ἐγώ, ταλαίπωρος, πρώτη φορά μου τώρα
ἡρθα ἀπό τόπους μακρινούς, γι' αὐτό κι ἐδῶ κανένα
δέν ξέρω, ἀπ' ὅσους κατοικοῦν στή χώρα καὶ στόν τόπο».

Πάλε ἡ κουκουβαγιόθωρη τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα·
«Ξένε πατέρα, πρόθυμα τό σπίτι νά σου δείξω
πού θέλεις, γιατί βρίσκεται κοντά στό πατρικό μου.
Μόν' ἔλα ἀκλούθα ἐσύ σιγά κι ἐγώ ὀδηγῶ στό δρόμο.
Και σέ κανένα μή μιλᾶς, μή στρέφεις νά τους βλέπεις.
Γιατί τους ξένους ὅλοι ἐδῶ δέν τους πολυχωνεύουν²,
μήτε τους παίρνουν μέ χαρά νά τους φιλοξενήσουν.
Πέτονται³ μόνο στά γοργά, τά φτερωτά καράβια,
πού διαπερνοῦν τά πέλαγα. Γιατί μιά τέτοια χάρη
ό Σαλευτής⁴ τους χάρισε. Και τά γοργά τους πλοϊα
σάν τά πουλιά στή θάλασσα καὶ σάν τή σκέψη τρέχουν».

Εἶπε καὶ κίνησε γοργά πρώτη μπροστά ἡ Παλλάδα
κι αὐτός ξοπίσω στής θεᾶς τά βήματα ἀκλούθοῦσε.
Κι ὅπως στή χώρα ἐρχόντανε, περνώντας μέσι στόν κόσμο,
κανείς ἀπ' τούς κοσμάκουστους Φαιάκους δέν τόν εἶδε,
γιατί δέν ἄφηνε ἡ θεά ἡ λατρευτή Παλλάδα,

1. Οι θεοί πολλές φορές καλύπτουν τούς ήρωες μέ προστατευτική όμιχλη. Τό μοτίβο αὐτό χρησιμοποιεῖται καὶ στά παραμύθια. 2. Αὐτό ἐρχεται σέ ἀντίθεση μέ τό φιλόξενο πνεῦμα πού θά συναντήσουμε στό ἀνάκτορο. 3. καμαρώνουν. 4. ὁ Ποσειδώνας.

καί γιά καλό του μέθεικό τόν σκέπαζε σκοτάδι.

Θάμαζε ἐκεῖνος τά γοργύ καράβια, τά λιμάνια,

τίς ἀγορές τῶν ἀρχηγῶν¹ καὶ τά ψηλά τά κάστρα,

45

— θάμα νά βλέπεις — διάπλατα, φραγμένα μέ παλούκια.

Σάν ἔφτασαν στοῦ βασιλιᾶ τό ξακουστό παλάτι,

πρώτη ή κουκουβαγιόθωρη θεά Παλλάδα τοῦ 'πε·

«Νά τό παλάτι πού ζητᾶς, πατέρα, νά σοῦ δείξω,

ὅπου τούς θεογέννητους τούς πρωταρχόντους θά 'βρεις

50

τραπέζι νά 'χουν, κι ἄφοβα πήγαινε κι ἔμπα μέσα.

'Ο θαρρεμένος ἄνθρωπος καλύτερα τελειώνει

κάθε δουλειά, κι ἃς ἔρχεται μακριά ἀπό ξένους τόπους.

Πρόσπεσε στή βασίλισσα μές στό παλάτι πρῶτα.

Τή λένε 'Αρήτη, καὶ βαστᾶ κι ή ἴδια ἀπ' τούς προγόνους²,

55

πού τόν 'Αλκίνο γέννησαν, τό βασιλιά τοῦ τόπου.

Ἐκαμε πρῶτα ὁ Σαλευτής τοῦ κόσμου τό Ναυσίθο

μέ τήν Περίβοια, ἀσύγκριτη στήν ομορφιά γυναίκα,

στερνή τοῦ μεγαλόκαρδου Βρυμέδου θυγατέρα,

πού μιά φορά βασίλεψε στούς ἄφοβους Γιγάντους.

60

Μά μέ τόν ἄσεβο λαό χαλάστηκε κι ὁ ἴδιος.

Μέ ἐκείνη ὁ Σείστης πλάγιασε κι ἔκαμε τό Ναυσίθο,

πού στούς Φαιάκους ἔπειτα βασίλεψε, καὶ γιούς του

ἔκαμε τό Ρηξήνορα καὶ τόν ἀφέντη 'Αλκίνο³.

Νιόπαντρο ἀκόμα, δίχως γιό, πήρε τόν πρῶτο ὁ Φοῖβος,

κι ἑνα κορίτσι πρόφτασε ν' ἀφῆσει, τήν 'Αρήτη⁴,

πού ταίρι του τήν ἔκαμε ὁ βασιλιάς 'Αλκίνος,

καὶ τήν τιμοῦσε ὅπως καμιά στόν κόσμο ἄλλη γυναίκα,

ἀπ' ὅσες παντρευτήκανε καὶ κυβερνήσαν σπίτι,

ἀκόμα δέν τιμήθηκε. 'Ετσι ὅλοι ἀπ' τήν καρδιά τους,

καὶ τά παιδιά της κι ὁ λαός κι ὁ βασιλιάς 'Αλκίνος,

τή σέβονται καὶ σάν θεά νά βλέπουν τή δοξάζουν.

65

70

1. δόπου συγκεντρώνονταν οἱ ἀρχηγοί. 2. "Ολα τά βασιλικά γένη είναι θεϊκής καταγωγῆς. 3. 'Η γενεαλογική σειρά είναι: Ποσειδώνας + Περίβοια > Ναυσίθοος > Ρηξήνορας-Αλκίνοος. 4. 'Η 'Αρήτη είναι κόρη τοῦ Ρηξήνορα, ἀνηψιά καὶ γυναίκα τοῦ 'Αλκίνου, πρώτη ἐξαδέλφη τής κόρης της Ναυσικᾶς.

δταν στήν πόλη φαίνεται. Γιατί είναι στολισμένη μέ γνώση, κι ὅσες ἀγαπᾶ, ἀκόμα καὶ στούς ἄντρες, λύνει δλες τους τίς διαφορές. Ἀπό καλό ἄν σε πάρει, ἔχεις ἐλπίδα στή γλυκιά πατρίδα νά γυρίσεις, νά ίδεις ἔανα τούς φίλους σου, νά πᾶς στ' ἀρχοντικό σου».

Ἐτσι εἶπε κι ἔφυγε· ἐπειτα ἡ λαμπερή Παλλάδα μές στόν ἀστέρευτο γιαλό καὶ τή χαριτωμένη Σχεριά ξοπίσω ἀφήνοντας, στόν Μαραθώνα¹ πῆγε, κι ἐπειτα στήν πλατύδρομην Ἀθήνα κι ἐκεῖ μπῆκε μές στοῦ Ἐρεχθέα² τό ναό τό μαρμαροχτισμένο. Στ' Ἀλκίνου πῆγε τό λαμπρό παλάτι κι ὁ Δυσσέας, κι ὅπως στεκόντανε πολλά λογάριαζε στό νοῦ του, προτοῦ πατήσει τή μπασιά τή χαλκοκαμωμένη.

Γιατί μιά λάμψη χύνονταν σάν φεγγαριοῦ, σάν ἥλιου. ἀπ' ὅλο τ' ἀψηλόσκεπο τ' Ἀλκίνου τό παλάτι.

Χάλκινοι οί τοῖχοι πήγαιναν ἀπ' τή μπασιά ώς τό βάθος, κι είχαν μιά ζώνη ἀπό γυαλί γαλάζιο γύρω γύρω.

Χρυσές οί πόρτες τό ψηλό παλάτι μέσα κλειοῦσαν, κι σέ κατώφλι χάλκινο στεκόντανε ἀσημένιοι οί παραστάτες κι ἀργυρό τ' ἀνώφλι ἦταν ἀπάνω, καὶ τό κρικέλι ὀλόχρυσο³. Στό 'να καὶ στ' ἄλλο μέρος είχε σκυλιά⁴ ἀπό μάλαμα κι ἀσήμι καμωμένα, πού τά 'χε φτιάσει ὁ Ἡφαιστος μέ τή σοφή του τέχνη, νά τοῦ φυλοῦν τ' ἀρχοντικό τ' ἄντρειωμένου Ἀλκίνου, κι ἀθάνατα κι ἀγέραστα νά στέκουν ἐκεῖ πάντα.

Γύρω στόν τοῖχο είχε θρονιά, στό 'να καὶ στ' ἄλλο μέρος, χτισμένα ἀράδα, πού ἀρχίζαν ἀπ' τή μπασιά ώς τό βάθος, ὅλα στρωμένα μέ ψιλά καλόφαντα σεντόνια, τεχνίτρες πού τά ξέφαναν, κι ἀπάνω τῶν Φαιάκων καθόντανε οί πρωτάρχοντες καὶ τρώγανε καὶ πίναν.

-
1. Είναι τό γνωστό τοπωνύμιο, ὅπου δοξάστηκαν οί Ἀθηναῖοι. 2. Πρώτος ὁ Ἐρεχθέας ἔφερε τή λατρεία τής Ἀθηνᾶς στήν πόλη. 3. Ἡ περιγραφή τοῦ ἀνακτόρου ἔχει τόσα στοιχεῖα πλούτου, πού ἀσφαλῶς ὀδηγοῦν στήν περιοχή τοῦ παραμυθιοῦ. 4. Είναι σύμβολα πολιτικῆς ἡρεμίας καὶ δυνάμεως.

γιατί είχαν öλα τ' ἀγαθά. Καὶ σέ καλοχτισμένες
βάσεις, ἀγάλματα χρυσά παιδιῶν¹ ἦταν στημένα,
πού μές στά χέρια τους δαδιά κρατοῦσαν ἀναμμένα,
μ' αὐτά στούς ὁμοτράπεζους νά φέγγουν κάθε νύχτα. 105
Πενήντα σκλάβες τό ψηλό παλάτι είχε öλες öλες,
κι ἄλλες σέ μύλους ἄλεθαν στάρι ξανθό σάν μῆλο,
κι ἄλλες πάλε ἔφαιναν πανιά καὶ κλώθανε² στ' ἀδράχτι,
καθώς τά φύλα τῆς ψηλῆς τῆς λεύκας καθισμένες, 110
καὶ τόσο τά 'φαιναν κρουστά, πού λάδι δέν περνοῦσε.
Κι ώς είναι ἀπ' öλους πιό καλοί τεχνίτες οἱ Φαιάκοι
νά κυβερνοῦν στή θάλασσα τά φτερωτά καράβια,
εῖτι είναι κι οί γυναικες τους στόν ἀργαλειό τεχνίτρες.
Γιατί τούς χάρισε ή θεά Παλλάδα αὐτή τή χάρη,
νά ξέρουν öμορφες δουλειές, περίσσια γνώση νά χουν. 115
Στ' ἀπόξω μέρος τῆς αὐλῆς, κοντά στίς πόρτες, είχε
μεγάλο κῆπο, τέσσερων στρεμμάτων, κι ἔνας φράχτης
γύρω τόν ἔφραζε παντοῦ. Κι ἐκεῖ μεγάλα δέντρα,
φύτρωναν δροσερά, ἀχλαδιές, ροδιές, μηλιές μέ μῆλα,
συκιές γλυκόκαρπες κι ἐλιές ἀπάνω στόν ἀνθό³ τους,
πού δέν τούς ἔλειπε ο καρπός χειμώνα καλοκαίρι,
μήτε ποτέ τόν ἔχαναν, μόν' ἄπαυτα φυσώντας
ο Ζέφυρος ἄλλον γεννᾶ κι ἄλλον τόν ώριμάζει.
Μετά ἀπ' τ' ἀχλάδια, ἀχλάδια ἀνθοῦν, μετά ἀπ' τά μῆλα⁴, μῆλα, 125
σύκο στό σύκο γίνεται, σταφύλι στό σταφύλι.
Εἶχε⁵ κι ἔνα πολύκαρπο ἀμπέλι φυτεμένο.
"Ἄλλες του λιάστρες⁶ ζήραινε σέ γῆ στρωμένη ο ἥλιος
κι ἄλλα σταφύλια πού τρυγοῦν κι ἄλλα πατοῦν ξοπίσω.
Βγάζουν τήν ἀγουρίδα ἐμπρός, πού τόν ἀνθό της ρίχνει, 130
κι ἄλλων γυαλίζει η ράγα⁷ τους. Καὶ στούς στερνούς τούς öργους⁸,
λογῆς μέ τέχνη φύτρωναν πρασιές⁹ πάντα ἀνθισμένες.

1. Τά ἀγάλματα ἀγοριῶν είναι ἀντιπροσωπευτικά τῆς τέχνης τοῦ θου αἰώνα π.Χ.
2. γνέθανε. 3. ἀνθος, ἀνθισμα. 4. Θέλει νά δηλώσει πώς η καρποφορία είναι ἀδιάκοπη. 5. ο βασιλιάς Ἄλκινος. 6. ἀλώνια πού (ἡ)λιάζουν (ἀποξηραίνουν) τά σταφύλια καὶ γίνονται σταφίδες. 7. η ράγα (τοῦ σταφυλιοῦ). 8. τμῆμα καλλιεργημένης γῆς. 9. βραγιές, πεζούλες.

Δυό βρύσες ἔτρεχαν, κι ή μιά πότιζε ὅλο τὸν κῆπο,
κι ἀπ' τὸ κατώφλι τῆς αὐλῆς, ἡ ἄλλη ἀπ' τ' ἄλλο μέρος,
πρός τὸ παλάτι πήγαινε, ὅθε ἐπαιρνε κι ὁ κόσμος.

Τέτοια χαρίσανε οἱ θεοὶ δῶρα λαμπρά τοῦ Ἀλκίνου.

135

Ἐκεῖ στεκόντανε ὁ θεϊκός καὶ θάμαζε ὁ Δυσσέας.
Κι ὅλα πιά σάν τὰ χόρτασαν τὰ μάτια του νά βλέπουν,
μπῆκε πιά μέσα μέ σπουδή, περνώντας τὸ κατώφλι.

Καὶ βρῆκε ἐκεὶ τοὺς ἀρχηγούς κι ἀρχόντους τῶν Φαιάκων
στὸν ὑπνοδότη τὸν Ἐρμῆ νά στάζουν τὰ ποτήρια!,
πού τοῦ 'καναν παράκληση στό τέλος πρίν πλαγιάσουν.

140

Τότε ἀπ' τὴ σάλα πέρασε, μ' ἔνα πυκνό σκοτάδι,
πού τοῦ περίχυνε ἡ θεά Παλλάδα, σκεπασμένος,
ὅσο πού στὴ βασίλισσα καὶ στὸν Ἀλκίνο πῆγε.

145

Στά γόνυατά της ἀπλώσε τὰ χέρια του ὁ Δυσσέας
καὶ τότε πιά τοῦ σκόρπισε τὸ θεϊκό σκοτάδι.

Ολοι σταθῆκαν ἄλαλοι, μπροστά τους σάν τὸν εἰδαν,
καὶ σάστιζαν νά τὸν θωροῦν, κι αὐτός τοὺς ξόρκιζε² ἔτσι·
«Ἀρήτη, κόρη τοῦ ἄρχοντα Ρηξήνορα, προσπέφτω

150

στά πόδια σου ὁ πολύπαθος καὶ στὸ γλυκό σου ταιρι
καὶ σ' ὄλους τοὺς πρωτάρχοντες. Εἴθε ὅλα τ' ἀγαθά τους
νά τοὺς χαρίσουν οἱ θεοί, ν' ἀσπρίσουν, νά γεράσουν,
καὶ στά παιδιά τους ἐπειτα ν' ἀφήσουν τὰ καλά τους
κι ὅλα τὰ δικαιώματα πόχει ὁ λαός τους δώσει.

155

Στείλε κι ἐμένα γλήγορα στήν ποθητή πατρίδα,
γιατί μὲ δέρνουν συμφορές ἀλάργα ἀπ' τοὺς δικούς μου».

Εἶπε καὶ κάθισε ἐπειτα κοντά στῆς στιᾶς τὴ λάμψη,
στή στάχτη ἀπάνω³ κι ἄλαλοι στεκόντανε ὅλοι οἱ ἄλλοι.

160

Καὶ μέ καιρό τοὺς μίλησε ὁ μαχητῆς Ἐχένηος,
πού τ' ταν ὁ γεροντότερος ἀπ' ὄλους τοὺς Φαιάκους,
πρῶτος στοὺς λόγους κι ἥξερε⁴ πολλά καὶ περασμένα.

1. γιατί ἡ ὥρα ἦταν περασμένη πιά. 2. ίκέτευε. 3. Ἡ ἐστία είναι ὁ ιερός χῶρος τοῦ σπιτιοῦ. Μέ τὴν ἐνέργειά του αὐτή ὁ Ὁδυσσέας ἐξασφάλισε τὸ ἀπαραβίαστο.

4. Είναι ἡ φωνή τῆς πείρας καὶ τῆς καθιερωμένης τάξεως.

Αύτός μέ λόγια γνωστικά τούς μίλησε ἔτσι κι εἶπε·
 «Δέν εἰναι, Ἀλκίνο, αὐτό σωστό, μήτε, νά πεῖς, ταιριάζει,
 χάμω στή στιά νά κάθεται στή στάχτη ἀπάνω ὁ ξένος,
 κι ὅλοι μουδιάζουν, λόγο σου ν' ἀκούσουν καρτερώντας.

Μόν' ἔλα τώρα σήκωσε τόν ξένο νά καθίσει
 σ' ἔνα ἀργυρόκαρφο θρονί κι οἱ κράχτες ἄς κεράσουν
 πάλε κρασί, νά στάξουμε στό βροντορίχτη Δία,
 πού προστατεύει ἡ χάρη του τούς ξένους, κι ἡ οἰκονόμα
 ἀπ' ὅ,τι μέσα βρίσκεται φαῖ στόν ξένο ἄς δώσει».

Τό λόγο αὐτό σάν ἄκουσε ὁ λατρευτός Ἀλκίνος,
 πῆρε ἀπ' τό χέρι τό σοφό πολύτεχνο Δυσσέα,
 σηκώνοντάς τον ἀπ' τή στιά, καί σέ θρονί πανώριο
 τόν κάθισε, σηκώνοντας τό γιό του Λαοδάμα,
 πού δίπλα του καθόντανε κι ἀγαπημένος του ἦταν.

Μιά παρακόρη μέ χρυσό πεντάμορφο λαγήνι
 νερό τοῦ χύνει νά νιφτεῖ σέ μιά ἀργυρή λεκάνη,
 κι ἐμπρός τοῦ μάκρου τοῦ στρωσε καί σκαλιστό τραπέζι.
 Κι ἡ σεβαστή κελάρισσα ψωμιά τοῦ κουβαλοῦσε
 κι ἄλλα προσφάγια πληθερά μετά χαρᾶς ὅ,τι είχε.

Κι ἔτρωγε κι ἔπινε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας.
 Τότε τόν κράχτη ὁ δυνατός Ἀλκίνος πρόσταξε ἔτσι·
 «Ποντόνα, κέρνα μας κρασί καί μοίρασέ μας σ' ὅλους
 μέ τή σειρά, νά στάξουμε στό βροντορίχτη Δία,
 πού πάντα τούς καλόδεχτους τούς ξένους συνοδεύει».

Ἐτσι εἶπε καί γλυκό κρασί τούς κέρασε ὁ Ποντόνας
 καί σ' ὅλους μοίρασε σειρά γιά δέηση στά ποτήρια.
 Σάν ἔσταξαν¹ κι ἥπιαν κρασί ὅσο ἥθελε ἡ καρδιά τους,
 τό λόγο πῆρε ὁ σεβαστός Ἀλκίνος καί τούς εἶπε·
 «Ἀκοῦστε με, ὅλοι οἱ ἀρχηγοί κι ἀρχόντοι τῶν Φαιάκων,
 γιά νά σᾶς πῶ ὅσα μοῦ ζητᾶ μέσα ἡ καρδιά στά στήθια.

1. Οἱ ἀρχαῖοι συνήθιζαν νά στάξουν (χύνουν) λίγο κρασί ἀπό τά ποτήρια τους στή γῇ πρός τιμή τῶν θεῶν, προτοῦ ἀρχίσουν νά πίνουν, ἔκαναν τίς λεγόμενες σπονδές στούς θεούς· ἡ συνήθεια ἐπιζεῖ ὡς σήμερα κυρίως στούς χωρικούς, πού στάζουν κρασί ἀπ' τό ποτήρι τους προκειμένου νά βεβαιώσουν κάτι μέ ὄρκο.

Τώρα πού φάγατε, ό καθείς στό σπίτι του ας πλαγιάσει
και τήν αὐγή φωνάζουμε κι ἄλλους δημογερόντους
γιά νά φιλοξενήσουμε τόν ξένο στό παλάτι,
και διαλεχτά νά σφάξουμε στούς ἀθανάτους βόδια,
κι ἔπειτα νά φροντίσουμε τοῦ ξένου τό ταξίδι,
πᾶς, μέ δική μας συνοδειά, δίχως φροντίδα ή κόπο,
νά πάει γοργά χαρούμενος στήν ποθητή του χώρα,
ὅσο κι ἄν είναι ἀπόμακρη, κι οὕτε κακό στό δρόμο
νά μήν τοῦ τύχει ή πάθημα στόν τόπο του πρίν φτάσει.
Κι ἐκεῖ πιά θά 'βρει στά στερνά, ὅσα ή βαριά του μοίρα
τοῦ 'γραψε, ἀφότου ή μάνα του τόν ἔφερε στόν κόσμο.
Ἄν δῆμος είναι τ' οὐρανοῦ θεός κατεβασμένος,
τότε ἄλλο πιά σοφίζονται στό νοῦ τους οἱ οὐράνιοι.

195

Γιατί συχνά ὄλοφάνεροι στά περασμένα χρόνια¹
φαινόντανε, ὅταν είχαμε λυτρωτικές θυσίες
κι ὅπου κι ἐμεῖς καθόντανε καὶ τρώγανε κοντά μας.
Κι ἄν μόνος του πηγαίνοντας τούς ἔβρισκε διαβάτης,
δέν τοῦ κρυβόντανε οἱ θεοί, γιατί είμαστε γενιά των,
ώς² οἱ Κυκλῶποι στή φυλή τήν ἄγρια τῶν Γιγάντων»³.

200

Τότε ἔτσι κι ὁ πολύσοφος τ' ἀπάντησε ό Δυσσέας:
«Ἀλκίνο, τέτοια συλλογή στό νοῦ σου μήν τήν βάζεις,
γιατί δέ μοιάζω τῶν θεῶν πού χαιρούνται τά οὐράνια,
στ' ἀνάστημα καὶ στή μορφή, μόν' τῶν θνητῶν ἀνθρώπων.
Κι ἄν ξέρετε ποιοι πέρασαν τίς πιό μεγάλες πίκρες
στόν κόσμο, μόνο ἐγώ μ' αὐτούς νά συγκριθῶ ταιριάζει⁴
καὶ πιό πολλά θά τά 'λεγα τά βάσανά μου ἀκόμα,
ὅσα μοῦ τύχανε ἀπειρα κι ἀπό θεῶν κατάρα⁵.
Ἄφηστε με δῆμος μιά μπουκιά στό στόμα μου νά βάλω.

210

Γιατί δέν ἔχει ἀπ' τήν κοιλιά τήν ἔρμη ἄλλο κανένα
στόν κόσμο πιό ξεδιάντροπο⁶, πού στανικώς σέ βάζει

1. Καὶ στόν Ἡσίοδο ὑπάρχει ή ἀντίληψη πώς οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι ἦταν πιό κοντά στούς θεούς. 2. ὥπως. 3. Οἱ Γίγαντες ἦταν τέκνα τῆς Γῆς μέ πελώριες διαστάσεις. Παλιά είχαν τήν εὔνοια τῶν θεῶν, ἀλλά, ἔπειδή ἔγιναν αὐθάδεις, οἱ θεοί τοῦ Ὀλύμπου τούς ἔξοντωσαν. Ὁ Φειδίας φιλοτεχνησε τή γιγαντομαχία στό ἀέτωμα τοῦ Παρθενώνα. 4. Ἐντονη ἀντίθεση: δέ ίκέτης δέν είναι θεός, μά ὁ πιό δυστυχισμένος τῶν ἀνθρώπων. 5. Ἐδότι ἀπό τή θέληση τῶν θεῶν. 6. Τό ρεαλι-

- νά τή νοιαστεῖς, μ' ὅσους καημούς, μ' ὅσες κι ἄν ἔχεις λύπες,
ὅπως κι ἐμένα, πού καημοί τά στήθια μοῦ πληγώνουν
κι αὐτή ζητᾶ ἀκατάπαυτα νά τρώγω καί νά πίνω,225
νά λησμονῶ τά πάθια μου καί νά γεμίζω ἐκείνη.
Και σεῖς σάν ξημερώσει ἡ αὐγή νοιαστείτε τό ταξίδι,
καί στείλτε με τό δύστυχο στήν ποθητή πατρίδα,
πού πέρασα ἄπειρα δεινά. Κι ἂς μοῦ κοπεῖ ἡ ζωὴ μου,
ὅταν πιά ιδῶ τό σπίτι μου, τούς δούλους μου¹, τό βιός μου». 230
- Ἐτσι εἰπε κι ὥλοι παίνεσαν καί εἰπαν τό ναί, νά στείλουν
τόν ξένο στήν πατρίδα του, πού φρόνιμα μιλοῦσε.
Σάν ἔσταξαν κι ἡπιαν κρασί ὅσο ἡθελε ἡ καρδιά τους,
στό σπίτι του ξεκίνησε νά κοιμηθεῖ ὁ καθένας,
κι ἀπόμεινε ὁ πολύσοφος Δυσσέας στό παλάτι. 235
Κοντά του κάθισε ὁ θεϊκός Ἀλκίνος κι ἡ Ἀρήτη,
κι οἱ παρακόρες σήκωναν σέ λίγο τό τραπέζι.
Τότε ἔτσι πρώτη μίλησε ἡ λευκοχέρα Ἀρήτη,
γιατὶ τά ροῦχα γνώρισε χλαμύδα καί χιτώνα²,
σάν τά εἶδε, πού τά ξέφανε μονάχη μέ τίς σκλάβες,240
καί κράζοντάς τον τοῦ λαλεῖ μέ φτερωμένα λόγια·
«Ἐγώ θά κάμω τήν ἄρχῃ νά σέ ρωτήσω, ξένε,
ποιός είσαι; Πόθε κόπιασες; Ποιός σοῦ 'δωσε τά ροῦχα;
Δέν εἰπες θαλασσόδαρτος στόν τόπο μας πώς ἥρθες;»
- Τότε ἔτσι κι ὁ πολύσοφος τῆς ἀπαντᾶ ὁ Δυσσέας:245
«Σάν δύσκολο, βασίλισσα, νά σοῦ τά πῶ ὡς τό τέλος,
ὅσα μοῦ δώσανε οἱ θεοί νά δοκιμάσω πάθια·
Κι ὅσο κι αὐτό πού μέ ρωτᾶς, ἐγώ νά στό ξηγήσω³.
Ἀλάργυρ⁴ είναι στό πέλαγο κάποιο νησί Ὁγυγία,
ὅπου μιά φοβερή θεά δολοτεχνίτρα μένει,250
τοῦ Ἀτλαντα ἡ κόρη ἡ Καλυψώ μέ τίς σγουρές πλεξοῦδες.
Μήτε θεός μήτ' ἄνθρωπος κανένας δέν τή σμίγει,

στικό ἀντίκρυσμα τῆς ζωῆς χαρακτηρίζει τό ὄμηρικό κείμενο.

1. Οἱ δοῦλοι κατατύσσονται ἀνάμεσα στά ὑλικά ἀγαθά. 2. Ὁ χιτώνας φοριόταν κατάσαρκα, ἐνδὴ ἡ χλαμίδα ὥπως τό σημερινό ἐπανωφόρι. 3. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Ὁδυσσέα είναι μακρά. Βάση της ἔχει τό τρίτο ἐρώτημα, δηλαδὴ ποιός τοῦ 'δωσε τά ροῦχα πού φοράει. 4. Μέσα στούς 47 στίχους πού ἀκολουθοῦν συμπτύσσεται

καὶ μόνο ἐμένα μ' ἔφερε στό σπίτι της ἡ μοίρα
τόν ἔρμο, ἀφοῦ μέ φλογερό ἀστροπελέκι ό Δίας
μοῦ 'καψε¹ μισοπέλαγα τό γλήγορο καράβι 255
κι ὅλοι οἱ ἄλλοι διαλεχτοί συντρόφοι μου χαθῆκαν,
καὶ τήν καρίνα ἐγώ ἀγκαλιά τοῦ καραβιοῦ κρατώντας,
μέρες ἐννιά² παράδερνα. Τή δέκατη πιά νύχτα
μέ πῆγαν οἱ ἀθάνατοι θεοί στήν Ὁγυγία,
ὅπου μιά φοβερή θεά πανώρια κατοικοῦσε, 260
ἡ Καλυψώ, καὶ πρόθυμα νά μέ φιλοξενήσει
μέ πῆρε αὐτή καὶ μ' ἔφερε καὶ σ' ὅλη τή ζωή μου
ἀθάνατο κι ἀγέραστο μοῦ 'λεγε νά μέ κάμει.
"Ομως ποτέ δέν ἔπειθε στά στήθια τήν καρδιά μου.
"Εμεινα ἀσάλευτος ἐκεῖ μαζί της ἔφτά χρόνια 265
κι ὅλο μέ δάκρυα μούσκευα πικρά ἄλιωτα ροῦχα
πού μοῦ 'δωσε. Σάν ἔφτασε ό δγδοος ό χρόνος,
μ' ἄφησε τότε στή γλυκιά πατρίδα νά γυρίσω,
θές ἀπό θέλημα θεοῦ, θές πού ἄλλαξε πιά γνώμη.
Μ' ἔνα σκαφί καλόδετο μ' ἔστειλε ν' ἀρμενίσω 270
κι ἄφθονο μοῦ 'δωσε ψωμί, γλυκό κρασί καὶ ροῦχα
κι ἔνα ἀγεράκι ἀπόλυτη γλυκόπνευτο καὶ πρύμο.
Μέρες τραβοῦσα δεκαφτά μές στοῦ γιαλοῦ τά πλάτια.
Στίς δεκοχτώ φανήκανε τ' ἀπλόσκιωτα ἀκροβούνια
τοῦ τόπου σας καὶ χάρηκε τοῦ δύστυχου ἡ καρδιά μου. 275
"Ομως ἀκόμα συμφορές μέ καρτεροῦσαν κι ἄλλες,
ὅσες τής γῆς ό Σαλευτής μοῦ 'στειλε ό Ποσειδώνας,
πού σήκωσε ὅλους τούς καιρούς καὶ μοῦ 'κλεισε τό δρόμο,
καὶ δυνατά συντάραξε τή θάλασσα, πού μήτε
στή βάρκα ἀπάνω νά σταθῶ δέ μ' ἄφηνε τό κύμα 280
μέ τούς πικρούς μου στεναγμούς. Στό τέλος ἡ φουρτούνα
κομμάτιασε τή βάρκα μου. Καὶ κολυμπώντας τότε,

τό δικτύχρονο παρελθόν τοῦ ἥρωα δές καὶ τίς ραψωδίες ε καὶ ζ.

1. Γιά τήν τρικυμία δές δσα λέγει λεπτομερῶς ό ἥρωας στό μ 410 κέ. 2. 'Ο ἀριθμός είναι τοπικός, μ' αὐτόν ό ποιητής θέλει νά δηλώσει τή μεγάλη χρονική διάρκεια. 'Ο ίδιος στίχος βρίσκεται στό μ 459.

αὐτό τό χάος πέρασα, ώστου στή στεριά σας
μέ σίμωσαν τά κύματα κι ό ἄνεμος φυσώντας.

Μ' ἂν ἔβγαινα δξω στή στεριά, θά μ' ἔλιωνε τό κύμα,
σέ βράχους καὶ σ' ἀνάσβολα¹ χτυπώντας με ἀκρογιάλια.

Τότες ἀποτραβήχτηκα καὶ κολυμποῦσα, ώστου
σ' ἔνα ποτάμι σίμωσα, καὶ βολικός ό τόπος

μοῦ φάνηκε κι ἀπάνεμος, χωρίς μεγάλες πέτρες·

“Οξω γιά ἀνάσα πλάγιασα κι ἐκεῖ ἥρθε ἡ μαύρη νύχτα.

“Ἐπειτα ἀπ’ τό θεόθρεφτο² ποτάμι ἀλάργα πῆγα
νά γύρω στά χαμόκλαδα κι ὀλόγυρά μου φύλλα
σώριασα κι ἐστειλε ό θεός ἔναν ἀτέλειωτο ὑπνο.

Μέ πονεμένη τήν καρδιά κοιμήθηκα στά φύλλα,
ὅλη τή νύχτα ὡς τήν αὐγή κι ὡς τ’ ἄλλο μεσημέρι.

Βουτοῦσε ό ἥλιος, τό γλυκό σάν χόρτασα τόν ὑπνο.

Τότε ἄκουσα στήν ἀμμουδιά τῆς κόρης σου τίς δοῦλες
νά παιζουν, κι ἡταν σάν θεά κι ἐκείνη ἀνάμεσό τους.

Τῆς πρόσπεσα. Μοῦ φέρθηκε καθώς τό θέλει ἡ τάξη,
ώς δέν ἐλπίζεις τά παιδιά νά κάμουν σάν τά λάχεις.

Γιατί είναι πάντα ἀστόχαστοι ὅλοι οἱ μικροί στά χρόνια.

“Αφθονο μοῦ ‘δωσε ψωμί κι ἔνα κρασί μοσκάτο,
καὶ στό ποτάμι μ’ ἔλουσε καὶ μοῦ ‘δωσε τά ροῦχα³.

Τήν πάσα ἀλήθεια μίλησα, μ’ ὅση κι ἄν ἔχω λύπη».

Πάλε ό ‘Ἀλκίνος τ’ ἀπαντᾶ καὶ τοῦ ‘πε κράζοντάς τον·

«Νά, ξένε, ποιό τῆς κόρης μου βρίσκω τό μόνο λάθος,

πού μέ τίς σκλάβες της ἐδῶ στό σπίτι δέ σε πῆρε,

ἐνῷ τήν πρωταπάντησες καὶ χάρη τῆς ζητοῦσες».

Κι ἀπάντησε ό πολύπειρος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ ‘πε·

“Τ’ ἀθῶ κορίτσι, βασιλιά, γι’ αὐτό μήν τό μαλώσεις,
γιατί μέ παρακίνησε τίς σκλάβες ν’ ἀκλουθήσω,

μά μόνος δέν τό δέχτηκα, ἀπό ντροπή καὶ φόβο,

1. ἀνάποδα, ἀφιλόξενα. 2. Στό ὁμηρικό πάνθεο παρουσιάζεται καὶ μιά δεύτερη σειρά ἀπό θεότητες-δυνάμεις ἡ φαινόμενα τῆς φύσεως, δημος είναι οἱ ἄνεμοι, οἱ ποταμοί, ὁ ἥλιος κλπ. Οἱ θεότητες αὐτές είναι ἐπιβίωση ἀδύνατη μιᾶς παλιᾶς, προομηρικῆς, λατρείας. 3. “Ετσι φθάνουμε στήν τελική ἀπάντηση· δές η 243.

μήπως θυμώσεις ἄν μέ iδεῖς. Γιατί σ' αὐτό τὸν κόσμο
ἔτσι εἴμαστε ὅλο ἀράθυμο¹ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων».

Τότε ἔτσι μὲ δύο λόγια του ἀπάντησε ὁ Ἀλκίνος:
«Δέν ἔχω, ξένε, τὴν καρδιά σάν τέτοια μές στά στήθια,
ν' ἀρπάχνεται ἀσυλλόγιστα². Μ' ἀρέσει σ' ὅλα ἡ τάξη.
Εἴθε, πατέρα Δία μου καὶ σὺ Ἀθηνᾶ κι Ἀπόλλο,
τέτοιος, καθώς μοῦ φαίνεσαι καὶ θέλεις δέ, τι θέλω,
νά παντρευτεῖς τὴν κόρη μου καὶ νά σέ πῶ γαμπρό μου.
κι ἐδῶ νά μείνεις. Θά δίνα καὶ σπίτι καὶ χωράφια³;
ἄν με τῇ γνώμῃ σου ἔμενες. Μά δέ μπορεῖ κανένας
νά σέ κρατήσει στανικῶς⁴, θεός νά μήν τό δώσει.

Κι ὡς αὔριο βάζω μέ τό νοῦ — καὶ ξέρε το — νά φύγεις
κι ἐνῶ ἐσύ θά 'σαι στό γλυκό τόν ὑπνο βυθισμένος,
στό κύμα οί ναύτες ἥσυχα θά λάμψουν⁵ νά σέ πάνε
στό σπίτι σου, στόν τόπο σου, κι ὅπου ζητᾶ ἡ καρδιά σου,
κι ἄν είναι ἀκόμα πιό πολύ μακρύτερα ἀπ' τὴν Εὐβοια⁶,
πού λένε ὅσοι ταξίδεψαν, πώς είναι μῆλια ἀλάργα
ἀπ' τὴν πατρίδα, τόν ξανθό Ραδάμανθο ὅταν πήγαν⁷
τόν Τίτου, τῆς Γῆς τό γιό, νά ιδεῖ, καὶ σέ μιά μέρα
πήγαν καὶ πάλε γύρισαν χωρίς νά ξαποστάσουν.
Τότε θά ιδεῖς τὰ πλοῖα μου κι οί ναύτες πόσο ἀξίζουν
ν' ἀφροκοποῦν τὴν θάλασσα μέ τῶν κουπιῶν τὴν πλάτη».

Εἶπε καὶ χάρηκε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας
κι ἀπ' τὴν καρδιά του εὐχήθηκε κι ἔτσι εἶπε μέ λαχτάρα:
«Εἴθε, πατέρα Δία μου, ὅσα μοῦ τάξει ὁ Ἀλκίνος
νά τά τελέψει. Ἡ δόξα του στόν κόσμο θά 'ναι αἰώνια,
κι ἐγώ πιά τέλος στή γλυκιά πατρίδα θά γυρίσω».

Τέτοιες κουβέντες ἔκαναν μιλώντας μεταξύ τους.
Τότε τίς σκλάβες πρόσταξε ἡ λευκοχέρα Ἀρήτη,
στό λιακωτό⁸ νά βάλουνε κρεβάτι καὶ νά στρώσουν,

1. ράθυμο, εὐέξαπτο. 2. Ἡ πρόταση ἐπεξηγεῖ τὴν ἀντωνυμία τέτοια. 3. Ἐκτός ἀπό τὸ ρουχισμὸ (ζ 26 κέ.), είναι ἔτοιμος ἐδῶ ὁ πατέρας νά προσφέρει σπίτι καὶ ἀγρό. 4. με τῇ βίᾳ, μέ τό στανιό. 5. κωπηλατῶ. 6. Τὴν Εὐβοια κατοικοῦσαν οἱ Ἀβαντες πού πήραν μέρος στὰ Τρωϊκά. 7. Φαίακες ναυτικοὶ μετέφεραν τὸ Ραδάμανθη, πού ἦταν δικαστής, γιά νά ιδεῖ καὶ νά δικάσει τὸν τιτάνα Τίτου, πού πρόσβαλε τὴν Ἀρτεμη. 8. Τὸ ἄρχ. κείμενο γράφει ἵπ' αἰθούσῃ οἱ Καζαν-

315

320

325

330

335

340

δμορφα κόκκινα χαλιά, ν' ἀπλώσουν ἀντρομίδες¹
 κι ἀπάνω σκέπασμα σγουρές νά βάλουνε φλοκάτες.
 Κι ἔβγαιναν ἀπ' τή σάλα αὐτές στά χέρια φῶς κρατώντας. 345
 Σάν τοῦ στρωσαν γοργά γοργά τό μαλακό κρεβάτι,
 κοντά του πῆγαν κι ἔπειτα κι ἔτσι εἶπαν στό Δυσσέα·
 «Ἐτοιμή, ξένε, ή κλίνη σου καὶ σήκω νά πλαγιάσεις».
 Εἶπαν καὶ κεῖνος μέ χαρά νά κοιμηθεῖ ποθοῦσε.

Τότε κοιμήθηκε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας, 350
 κάτω ἀπ' τ' ἀχόλαλο λιακό² σέ τορνευτό κρεβάτι.
 Στό βάθος τοῦ ψηλοῦ σπιτιοῦ πλάγιασε κι ὁ Ἄλκινος,
 σάν τοῦ στρωσε ή βασίλισσα καὶ στρῶμα καὶ κρεβάτι.

τζάκης-Κακριδής μεταφράζουν πιό σωστά: στό σκεπαστό.

1. μάλλινο χοντρό ψφασμα, πού χρησιμοποιεῖται σάν τάπητας ἢ ώς κλινοσκέπα-
 σμα. 2. Δές η 342.

Αθλητικοί άγωνες: ἄλμα, ἀκόντιο, δίσκος, ἀκόντιο
(θοξ αἰ. π.Χ.)

Θ

Σάν ἦρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αύγούλα,
σηκώθηκε ἀπ' τήν κλίνη του ὁ σεβαστός Ἀλκίνος,
σηκώθηκε κι ὁ πορθητής θεόθρεφτος Δυσσέας.
Γιά τῶν Φαιάκων κίνησαν τήν ἀγορά¹ κι ὁ Ἀλκίνος
πήγαινε πρῶτος-πού κοντά χτισμένη ἦταν στά πλοῖα.

Κι ἐκεὶ σάν πήγαν, κάθισαν σέ θρόνους² σκαλισμένους
κοντά κοντά. Κι ἡ Ἀθηνᾶ τή χώρα τριγυρνοῦσε,
μέ κράχτη σ' ὅλα μοιάζοντας³ τοῦ βαθυγνώστη Ἀλκίνου,
τό γυρισμό τοῦ τολμηροῦ Δυσσέα νά ἐτοιμάσει,
καὶ στόν καθένα πήγαινε κοντά καὶ τοῦ μιλοῦσε.

«Ἐμπρός, πηγαίνετε, ἀρχηγοί κι ἀρχόντοι τῶν Φαιάκων,
στήν ἀγορά, νά μάθετε γι' αὐτόν τὸν ξένο πού ἦρθε

1. Χῶρος διαμορφωμένος κοντά στό λιμάνι, ὅπου γίνονταν οἱ συγκεντρώσεις: ἡ πλατεία στά χωριά καὶ σήμερα λέγεται ἀγορά. 2. Οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ βασιλιάς κάθονται σέ λαξευμένα πέτρινα καθίσματα. 3. Ἐδῶ ἔχουμε νέα παρέμβαση τῆς Ἀθηνᾶς.

νιόφερτος στοῦ βαθύγνωμου τ' Ἀλκίνου τό παλάτι,
δαρμένος ἀπό θάλασσες καὶ ἀθάνατος λέσ μοιάζει».

Ἐτσι εἶπε, κι ὅλων ἄναψε τὸν πόθο καὶ τὸ θάρρος
κι ἀμέσως γέμισαν λαό κι ἡ ἀγορά κι οἱ ἔδρες,
κι ὅλοι θαμάζανε, τὸ γιό σάν εἰδαν τοῦ Λαέρτη,
γιατί μιά χάρη τοῦ ἔχυνε θεοτικιά ἡ Παλλάδα
στούς ὥμους καὶ στήν κεφαλή, νά δείχνει κάνοντάς τον
σάν πιό ψηλός καὶ πιό παχύς¹, καὶ στούς Φαιάκους ὅλους
ἔτσι νά γίνει σεβαστός καὶ τιμημένος φίλος
καὶ κάθε ἀγώνα δύσκολο νά βγάλει σέ κεφάλι²,
πού θά 'βαζαν οἱ Φαιάκες γιά νά τὸν δοκιμάσουν.

Κι ὅταν τὸ πλῆθος ἔφτασε καὶ συναχτήκανε ὅλοι,
τὸ λόγο πῆρε ὁ σεβαστός Ἀλκίνος πρῶτος κι εἶπε·

«Ἄκοῦτε με ὅλοι οἱ ἀρχηγοί καὶ πρῶτοι τῶν Φαιάκων,
γιά νά σᾶς πῶ ὅσα μοῦ ζητᾶ μέσα ἡ καρδιά στύ στήθια.
Αὐτός δέξενος — μήτε ἐγώ ποιός είναι δέν τὸν ξέρω,
ἄν είναι ἀπ' τὴν ἀνατολή κι ἄν ἔρχεται ἀπ' τή δύση —
μοῦ 'ρθε στό σπίτι ἀπ' ἄχαρο γυρίζοντας ταξίδι,
καὶ τή βοήθεια μας ζητᾶ νά φύγει δίχως ἄλλο.

Λοιπόν ἂς στείλουμε κι αὐτόν ώς κάνουμε καὶ σ' ἄλλους,
γιατί κανείς δέν ἔμεινε στό σπίτι μου ὅποιος ἤρθε,
πολύν καιρό νά κλαίγεται πῶς θά γυρίσει πίσω.

Μά ἐλᾶτε, ἐμπρός. ³Ἄς ρίζουμε στή θάλασσα καράβι
βαμμένο, πρωτοτάξιδο³, κι ἂς διαλεχτοῦνε ἀπ' ὅλους
πενήντα δυό, τά πιό γερά τοῦ τόπου παλικάρια.

Καὶ τά κουπιά μέ τούς σκαρμούς⁴ σά δέστε ὅλα μέ τάξη,
βγεῖτε κι ἐλᾶτε γλήγορα στό σπίτι μου νά φᾶτε,
κι ἐγώ τραπέζι ἀρχοντικό καὶ πλούσιο θά σᾶς στρώσω.

Αὐτά προστάζω στά παιδιά. Κι οἱ ἄλλοι σκηπτροφόροι⁵
δημογερόντοι, στ' ὅμορφο παλάτι μου κοπιάστε

1. Ψηλός καὶ μεστωμένος είναι ὁ ὁμηρικὸς ἄντρας στήν ιδανική του μορφή. 2. νά φέρει σέ πέρας, νά κερδίσει. 3. Τό ἐπίθετο είναι τυπικό. Φαίνεται ὑπερβολική ἡ χρησιμοποίηση καινούριου σκάφους γιά τὴν ἔξυπηρέτηση ἐνός φιλοξενούμενου πού είναι ἄγνωστος ἀκόμη. 4. πάσσαλος, ὅπου προσδένεται μέ ίμάντα τὸ κουπί. 5. Δώδεκα ἄρχοντες — βασιλεῖς λέγει τό ἀρχ. κείμενο — ὑπῆρχαν στήν Ἰθάκη κάτω ἀπό τὴν ἔξουσία τοῦ Ἀλκίνου.

τόν ξένο νά φιλέψουμε, κι όχι μήν πεῖ κανείς σας.
Καὶ τὸ θεϊκό τραγουδιστή Δημόδοκο ἃς καλέσουν,
γιατί τοῦ χάρισε ὁ θεός τοῦ τραγουδιοῦ τὴν χάρη,
νά μᾶς λιγώνει, ὅταν τοῦ πεῖ νά τραγουδᾶ ἡ καρδιά του».

45

Εἶπε κι ἐμπρός προχώρησε κι οἱ σκηπτροφόροι πίσω.
‘Ο κράχτης πῆγε τόθεϊκό τραγουδιστή νά φέρει.

Κι ἔτσι ὥπως εἶπε, χώρισαν πενήντα δυό λεβέντες
καὶ πήγανε στοῦ ἀστέρευτου πελάγου τ'¹ ἀκρογιάλι.

50

Σάν ἥρθανε στήν ἄμμουδιά καὶ στό γοργό καράβι,
ρίξανε στά βαθιά νερά τό μαῦρο τρεχαντήρι
καὶ τό κατάρτι στήσανε καὶ τά πανιά σηκώνουν,
καὶ στά κουπιά περάσανε πετσένιους τροπωτῆρες¹,
ὅλα μέ τάξη κι ἀνοιχάν τ'² ἀσπρα πανιά του ἀπάνω
καὶ στ'³ ἀνοιχτά τ'⁴ ἀράζανε, τό κύμα ἐκεῖ πού σκάζει.

55

Στ'⁵ Ἀλκίνου πῆγαν ἔπειτα τ'⁶ ἀρχοντικό παλάτι.
Λαό γεμίσανε οἱ αὐλές κι οἱ κάμαρες κι οἱ σύλες,
πού συναζόνταν κι ἔφταναν χιλιάδες νιοί καὶ γέροι.
Δώδεκα² ἀρνιά τούς ἔσφαξεν ὁ σεβαστός Ἀλκίνος

60

κι δχτώ γουρούνια ἀσπρόδοντα καὶ δυό θρεμμένα βόδια
καὶ τά γδαραν καὶ τά ψησαν κι ἑτοίμασαν νά φᾶνε.

‘Ηρθε κι ὁ κράχτης τόθεϊκό τραγουδιστή ὁδηγώντας,
πού ή Μούσα τόν ἀγάπησε καὶ τοῦ ὁωσε μιά χάρη
καὶ μιά συνάμα συμφορά. Τοῦ στέρησε τό φῶς του
καὶ τοῦ ὁωσε γλυκιά φωνή. Κι ὁ κράχτης ὁ Ποντόνας,
σ'⁷ ἔνα ἀργυρόκαρφο θρονί τόν ἔκατσε, στή μέση
τῶν καλεσμένων, στόν ψηλό τό στύλο ν'⁸ ἀκουμπήσει,
καὶ στό παλούκι κρέμασε τήν ἡχηρή κιθάρα,
πιό ἀπάνω ἀπ'⁹ τό κεφάλι του καὶ τοῦ ὁδειξε³, ὅταν θέλει,
ν'¹⁰ ἀπλώσει ἐκεῖ τό χέρι του καὶ νά τήν ξεκρεμάσει.
Πανέρι τοῦ ϕερε ἔπειτα καὶ τοῦ στρωσε τραπέζι

65

70

1. σχοινιά, ίμάντες προσδέσεως τῶν κουπιῶν στούς σκαρμούς. 2. Ο ἀριθμός είναι τυπικός, δηλώνει τήν ἀφθονία τοῦ πλούτου τῶν ἀνακτόρων. 3. Γιατί ἡταν τυφλός.

κι ἔνα ποτήρι μέ κρασί νά πίνει, ὅταν θελήσει.

Κι ὅλοι στά ἔτοιμα ἄπλωσαν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.

Καὶ τέλος, ὡφοῦ χόρτασαν νά τρῶνε και νά πίνουν. 75

φτέρωνε ἡ Μούσα τό θεϊκό τραγουδιστή ν' ἀρχίσει

νά τραγουδήσει ξακουστό πολεμικό τραγούδι¹,

πόφτανε τότε ἡ φήμη του ὥς τά πλατιά τά οὐράνια,

πῶς ὁ Δυσσέας μιά φορά μέ τό γοργό Ἀχιλλέα

μέ λόγια πιάστηκαν χοντρά σέ ἀρχοντικό τραπέζι 80

και μέσα του κρυφή χαρά τό πῆρε ὁ Ἀγαμέμνος,

πού μάλωναν οι ἀρχηγοί τῶν Ἀχαιῶν οί πρῶτοι.

Γιατί ἔτσι ὁ Φοῖβος μιά φορά τοῦ τά 'πε πώς θά γίνουν,

στή βλογημένη τήν Πυθώ², τό πέτρινο κατώφλι

σάν πέρασε, πού πήγε ἐκεῖ χρησμό νά τοῦ ζητήσει. 85

Κι ἀλήθεια, τότες ἀρχισαν οί συμφορές νά πέφτουν

στούς Τρωες και στούς Ἀχαιούς, μέ τή βουλή τοῦ Δία.

'Ο ξακουστός τραγουδιστής αὐτά τούς τραγουδοῦσε.

Τότε ὁ Δυσσέας ἔπιασε μέ τό βαρύ του χέρι

κι ἔριξε στό κεφάλι του τήν κοκκινοβαμμένη 90

μεγάλη κάπα κι ἔκρυψε τ' ὡραῖο πρόσωπό του,

γιατί ντρεπόντανε νά ιδοῦν πώς ἔκλαιγε³ οἱ Φαιάκοι.

Σάν ἔπαινε ὁ τραγουδιστής, τά δάκρυα αὐτός σφογγοῦσε

κι ἔβγανε ἀπ' τό κεφάλι του τήν κόκκινή του κάπα.

Κι ὅταν ξανάρχιζε ἔπειτα κι οἱ πρῶτοι τῶν Φαιάκων 95

νά τραγουδήσει τοῦ 'λεγαν — γιατί χαιρόντανε ὅλοι

ν' ἀκοῦντε τά τραγούδια του — πάλε ὁ Δυσσέας τότε

σκέπαζε τό κεφάλι του, τά κλάματα ἀρχινοῦσε.

Κι οἱ ἄλλοι δέν κατάλαβαν πώς τοῦ 'τρεχαν τά μάτια.

Μόνο ὁ Ἀλκίνος, πού κοντά καθότανε, τόν εἶδε 100

κι ἄκουσε πού ἀναστέναζε βαριά ἀπ' τά σωθικά του

κι ἔτσι εἶπε εὐτύς στούς Φαιάκες τούς θαλασσοθρεμμένους:

1. Τά τραγούδια ἀναφέρονταν στά κατορθώματα τῶν ἡρώων, τά κλέα ἀνδρῶν.

2. Τό μαντείο τοῦ Ἀπόλλωνα. 'Ο ἀρχαιοὶ σχολιαστής παρατηρεῖ πώς ὁ Ἀγαμέμνονας πρό τῆς Τρωικῆς ἐκστρατείας πήγε στούς Δελφούς και ζήτησε τή γνώμη τοῦ Θεοῦ. Κι αὐτή ἦταν: τότε θά πέσει ἡ Τροία, ὅταν φιλονικήσουν μεταξύ τους οἱ ἄριστοι ἀπό τούς Ἀχαιούς γιά τόν τρόπο τῆς ἀλώσεως. 3. Παρόμοια εἰκόνα ἔχουμε μέ τόν Τηλέμαχο στή Σπάρτη τό δ 116 κέ.

«'Ακοῦστε με ὅλοι οἱ ἀρχηγοί κι οἱ πρῶτοι τῶν Φαιάκων.
Τώρα πού πιά χαρήκαμε τ' ἀρχοντικό τραπέζι
καὶ τὴν κιθάρα, ἀχώριστη συντρόφισσα στό γλέντι,
ἄς βγοῦμε τοὺς ἀγῶνες¹ μας νά δοκιμάσουμε ὅλους,
νά πεῖ κι ὁ ἔνος, μιά φορά στόν τόπο του ὅταν φτάσει,
στούς ποθητούς του, πόσο ἐμεῖς τοὺς ἄλλους ζεπερνοῦμε
στό πάλεμα, στό πήδημα, στό τρέξιμο, στούς γρόθους».

105

Εἶπε καὶ πρῶτος κίνησε κι ἀκλούθησαν οἱ ἄλλοι.

110

Κρέμασε ὁ κράχτης στό καρφί τὴν ἡχηρή κιθάρα,
καὶ τὸ θεϊκό Δημόδοκο κρατώντας ἀπ' τό χέρι
τόν ἔβγαλε ὥξω ἀπ' τό ψηλό παλάτι, καὶ στόν ἵδιο
τό δρόμο τὸν δόδηγησε πού πήγαιναν κι οἱ ἄλλοι
ἀρχοντες Φαιάκες νά ιδοῦν τούς θαυμαστούς ἀγῶνες.

115

Κινοῦν νά πᾶν στήν ἀγορά κι ἀπειρο ἀκλούθας πλῆθος.

Κι ἐκεῖ πολλά ἀρχοντόπουλα² σηκώθηκαν νά πᾶνε·
ό Ἐλατρέας, ο Ναυτιάς, ο Ὥκυαλος, ο Ἀκρόνας,
ο Ἐρετμέας, ο Πρυμνιάς, ο Ἄγγιαλος, ο Θόας,
ο Ἀναβησίνος, ο Ποντιάς, ο Πλωριάς καὶ τοῦ Πολύνα
ο ἕξιος γιός Ἀμφιάλος κι ὁ ἴσος μέ τὸν Ἀρη
τό θνητοφάγο Εὐρύαλος, κι ὁ Ναυβουλίδης, πού ἤταν
ο πιό λεβέντης στό κορμί κι ὁ πιό δμορφος στήν ὅψη
μέσα στούς ἄλλους Ἀχαιούς στερνά ἀπ' τό Λαοδάμα.

120

Σηκώθηκαν κι οἱ τρεῖς οἱ γιοί τοῦ στοχασμένου Ἀλκίνου,
ο Λαοδάμας κι ὁ θεϊκός Κλειτόνας μέ τὸν Ἀλιο.

125

Οι τρεῖς αὐτοί πρωτάρχισαν νά παραβγοῦν στό δρόμο.

"Ολοι ἀπ' τῇ μάνα³ χύμηξαν καὶ φτερωτοί πετοῦσαν
στόν κάμπο, κι ἔναν κουρνιαχτό τά πόδια τους σηκῶναν.

130

Κι ἤταν ἀπ' ὅλους ἄφταστος στό τρέξιμο ὁ Κλειτόνας.

Κι ὅσο χωράφι δργώνουνε μιά μέρα δυό μουλάρια,
τόσο τούς ἄλλους πέρασε κι ἀπ' ὅλους ἤρθε πρῶτος.

1. Elvai ἀθλητικοί ἀγῶνες. 2. Τά ὄνόματα τῶν νέων πού ἔλαβαν μέρος στ' ἀγωνίσματα θυμίζουν ὅλα θάλασσα καὶ πλοῖα. Πιό πιστή ἀπόδοση τῶν ὄνομάτων ἔχουμε στή μετάφραση Καζαντζάκη-Κακριδῆ. 3. ἀπό τὴν ἀφετηρία.

Ἄλλοι πιαστήκανε ἔπειτα στή δύσκολη παλαιίστρα.
 Σ' αὐτή πάλε ό Εὐρύαλος τούς πιό καλούς νικοῦσε.
 Στό πήδημα ό Άμφιαλος περνοῦσε ὅλους τούς ἄλλους.

135

Στό δίσκο πάλε ἀνώτερο δέν είχε ό Ἐλατρέας,
 κι ό Λαοδάμας στίς γροθιές, τ' ἄξιο παιδί τοῦ Ἀλκίνου.

Κι ἀφοῦ χαρήκανε¹ ἔπειτα μέ τούς ἀγῶνες ὅλοι,
 ἔτσι τούς εἶπε ό ἄξιος γιός τ' Ἀλκίνου, ό Λαοδάμας·
 «Ἐλάτε νά ρωτήσουμε, παιδιά, τόν ξένο τώρα,
 κανένα ἀγώνα ἄν ἔμαθε. Κακόπλαστος δέν είναι
 καὶ στά μηριά καὶ στά κανιά² καὶ στά γερά του χέρια
 καὶ στίς θρεμμένες πλάτες του καὶ στά δεσίματά του,
 μήτε τοῦ λείπει ή νιότη αὐτοῦ, μόν' είναι τσακισμένος
 ἀπ' τά πολλά τά βάσανα. Γιατί δέ βρίσκεται ἄλλο
 χειρότερο ἀπ' τή θάλασσα κακό σ' αὐτό τόν κόσμο
 νά καταλεῖ³, τόν ἄνθρωπο, κι ἃς είναι ἀντρειωμένος».

140

Τότε ἔτσι κι ό Εὐρύαλος τ' ἀπάντησε καὶ τοῦ πε·
 «Ναί, Λαοδάμα, μίλησες καθώς τό θέλει ή τάξη.
 Προσκάλεσέ τον τώρα ἐσύ καὶ ξήγα του τί θέλεις».

150

Σάν ἄκουσε ό λεβέντης γιός τ' Ἀλκίνου αὐτά τά λόγια
 στή μέση πάει καὶ στάθηκε κι ἔτσι εἶπε στό Δυσσέα·
 «Ξένε πατέρα, ἔλα καὶ σύ, κανένα ἀγώνα ἄν ξέρεις.
 νά δοκιμάσεις. Φαίνεσαι νά ξέρεις ἀπ' ἀγῶνες.
 Γιατί δέν ἔχει ό ἄνθρωπος ἀνώτερη ἄλλη δόξα⁴,
 παρά ἄν τό δείξει, ἐνόσω ζεῖ, στά χέρια καὶ στά πόδια.
 Ἐλα λοιπόν δοκίμασε καὶ διώξεις ἀπ' τήν καρδιά σου
 τίς ἔννοιες. Τό ταξίδι σου ν' ἀργήσει μή φοβᾶσαι.
 Νά, τό καράβι τό ῥιξαν κι είναι ἔτοιμοι κι οί ναῦτες».

155

Τότε ἔτσι κι ό πολύπειρος τ' ἀπάντησε Δυσσέας·
 «Γιά νά γελάσεις μέ καλεῖς σέ τέτοια, Λαοδάμα;
 Ἐγώ ὅλο συλλογίζομαι τά πάθια μου, ὥχι ἀγῶνες,

1. Πρῶτοι οἱ ρωμαλέοι Ἀχαιοί ἔδωσαν στ' ἀθλήματα τό πνεῦμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τῆς ἄμιλλας, καὶ χάρηκαν τή χαρά τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς νίκης. 2. οἱ κνῆμες. 3. νά καταβάλλει. 4. Ἡ ἀθλητικὴ ὑπεροχὴ ἀσκοῦσε ισχυρή γοητεία στούς ἀρχαίους μας προγόνους.

πού ώς τώρα πέρασα πολλά, πολλά ἔχω τραβηγμένα.
Και τώρα έδω πού κάθομαι ποθῶ τό γυρισμό μου,
θερμά, λαό και βαστιλιά, γι' αὐτό παρακαλώντας». 165

Τότε ο Εύρυαλος πικρά τοῦ μίλησε κι ἔτσι εἶπε·
«Δέ μοιάζεις, ξένε, μέ αὖθρωπο τεχνίτη στούς ἀγῶνες,
ἀλήθεια, ἀπ' ὅσους ἄπειρους γνωρίζει ὁ κόσμος ὅλος,
παρά μοῦ φαίνεσαι ἀρχηγός θαλασσινῶν ἐμπόρων,
πού τρέχει μέ πολύκουπο καράβι κι εἶναι ὁ νοῦς του
μονάχα στίς πραμάτειες του και στά συμφέροντά του,
πώς θά κερδίζει ἀρπάζοντας. Γιά ἀγωνιστής¹ δέ μοιάζεις». 170

Τότε λοξά τὸν κοίταξε κι ἔτσι ὁ Δυσσέας τοῦ ἔπειτα·
«Σύντροφε, δέ μιλᾶς σωστά και μ' ἄντρα αὐθάδη² μοιάζεις.
Ἐτσι ὅλα τὰ χαρίσματα δέ δίνουν στοὺς ἀνθρώπους
σωρό οἱ θεοί, τὴν ὁμορφιά, τὴ γνώση και τὸ λόγο. 175

Ο ἔνας εἶναι στή μορφή πιό ἀσκημός ἀπ' ἄλλους,
μά τοῦ στολίζουν οἱ θεοί τὰ λόγια του μέ χάρη,
πού χαίρονται δοσοὶ τὸν ἀκοῦν κι ἐκεῖνος ρητορεύει³
ἀσκόνταφτα μέ συστολή κι ἀπ' ὅλους ξεχωρίζει,
και σάν θεό, ὅταν περπατᾶ στήν πόλη, τὸν κοιτάζουν. 180

Ἄλλος πάλι εἶναι μέ θεό στό πρόσωπο παρόμοιος,
ὅμως αὐτοῦ τὰ λόγια του δέν τὰ στολίζει ή χάρη.
Καθώς και σύ, τό πρόσωπο χαριτωμένο τό χεις,
πού κι ὁ θεός ἀνώτερο νά πλάσει δέν μπορούσε,
ὅμως σταλιά δέν ἔχεις νοῦ. Μέ τ' ἄπρεπά σου λόγια
μοῦ τάραξες τά σπλάχνα μου στά τρυφερά μου στήθια. 185

Οχι, δέν είμαι ὅπως τό λέξ ἀνάξιος στούς ἀγῶνες,
παρά θαρρῶ πώς στάθηκα σ' αὐτούς κι ἐγώ ἀπ' τούς πρώτους,
ὅσο στά νιάτα θάρρευα⁴ και στήν παλικαριά μου.
Μά τώρα πίκρες και καημοί μέ δέρνουν νύχτα μέρα,
γιατί ἔπαθα στά πέλαγα πολλά και στούς πολέμους. 190

1. Τό κειμ. γράφει οἰδ' ἀθλητῆρι ἔσικας. Έδω γιά πρώτη φορά στήν ίστορία παρουσιάζεται ή λέξη ἀθλητῆς. 2. Ή αὐθάδης συμπεριφορά τοῦ Εύρυαλου ἐρέθισε τὸν Ὁδυσσέα. 3. Μιά ἀπό τίς πρώτες ίκανότητες τοῦ Ὁδυσσέα εἶναι ή ρητορική. 4. στηριζόμουν.

Μά κι ἔτσι μ' ὅσα πέρασα, θά μπῶ μές στούς ἀγῶνες,
γιατί τό αἷμα μοῦ ἄναψες μὲ τὸν πικρό σου λόγο».

Εἶπε κι εὐτύς πετάχτηκε, τήν κάπα του φορώντας, 195
κι ἐπιασε δίσκο πιό τρανό καὶ πιό βαρύ στό χέρι
καὶ μεγαλύτερο ἀπ' αὐτόν πού ρίχνανε οἱ Φαιάκοι
καὶ στρέφοντας τόν ἔριξε μὲ τό γερό του χέρι.

Βρόντηξε ὁ βράχος¹ κι ἔσκυψαν οἱ ξακουστοί Φαιάκοι
κάτω στή γῆ, ἀπ' τήν ὄρμή τοῦ δίσκου, κι ὅλα τ' ἄλλα
σημάδια τάξεπέρασε, ώς πέταξε μὲ φόρα. 200

Ἐτρεξε κι ἡ θεά Ἀθηνᾶ² κι ἔβαλε τό σημάδι,
μοιασμένη μὲ ἄντρα στή μορφή κι ἔτσι χαρούμενη εἶπε:
«Κι ἔνας τυφλός, ξένε, θά βρεῖ ψάχνοντας τό σημάδι,
γιατί εἰναι ἀπ' ὅλα πιό μακριά, μήτε ἔσμιξε μὲ τ' ἄλλα.
Τώρα γιά τόν ἀγώνα αὐτόν καμάρωνε ἐσύ, ξένε·
δέ θά τό φτάσει ἄλλος κανείς μήτε θά τό περάσει».

Εἶπε, καὶ χάρηκε ὁ θεῖκός πολύπαθος Δυσσέας
πόβλεπε φίλο τῆς καρδιᾶς μές στούς ἀγῶνες νάχει,
καὶ τότε πιό περήφανα μιλοῦσε στούς Φαιάκους· 210
«Φτάστε ἐδῶ τώρα αὐτό, παιδιά, κι ὑστερα ἀμέσως πάλε
θάξανταί ξώ, εἴτε ώς αὐτοῦ εἴτε θαρρῶ πιό πέρα.
Κι ἀπ' ὅλους ὅποιου τοῦ βαστᾶ μέσα ἡ καρδιά στά στήθια,
ἄς ἔρθει ἐδῶ νά παραβγεῖ, σάν μέ πεισμώσατε ἔτσι³,
στό πάλεμα καὶ στίς γροθιές, στό δρόμο, σ' ὅ,τι θέλει,
ὅποιος κι ἄν εἰναι Φαιάκας, ἔξον τό Λαοδάμα.

Γιατί εἰναι κεῖνος φίλος μου⁴. Ποιός πολεμάει μέ φίλο:
Ἀμυαλός είναι κι ἄνθρωπος στόν κόσμο τιποτένιος
ὅποιος σέ ἀγώνα προσκαλεῖ στήν ξενιτιά τό φίλο,
πού φάει ψωμί στό σπίτι του. Κακό δικό του κάνει.
Μά ἄλλον κανένα δέν ψηφῶ, δέ σκιάζομαι ὅποιος είναι,
κι ἄς βγοῦν ἐδῶ ν' ἀγωνιστοῦν μαζί μου νά τούς μάθω.

1. ὁ λίθος: δηλαδή ὁ λιθινός δίσκος. 2. Ἡ Ἀθηνᾶ, ὅπως πάντα, παραστέκεται καὶ πάλι στόν ἥρωά της. 3. Τό ψυχικό σθένος είναι προϋπόθεση τῆς ἀθλητικῆς ἐπιτυχίας. 4. Ο ἥρωας τηρεῖ ἄψογη συμπεριφορά πρός τό Λαοδάμα, πού δέν τόν πρόσβαλε.

- Γιατί δέν είμαι ἀκάτεχος ἐγώ σέ κάθε ἀγώνα,
μόν' ἔρω τό καλόξυστο δοξάρι¹ νά τό πιάσω
και πρώτος ρίχνοντας χτυπῶ μές στῶν ὀχτρῶν τό πλῆθος 225
δποιον θελήσω, κι ἄν πολλοί κοντά μου στέκουν ἄλλοι
συντρόφοι μου και στό σωρό βαροῦν μέ τό δοξάρι.
'Απ' ὅλους μ' ἔπαιρνε σ' αὐτό μονάχα ὁ Φιλοκτήτης²,
μέ τό δοξάρι οἱ Ἀχαιοί σάν ρίχναμε στήν Τροία.
"Ομως παινιέμαι ἄλλος κανείς, πώς δέ μοῦ βγάζει πλώρη, 230
ἀπ' ὅσους ἄντρες βρίσκονται στόν κόσμο σιτοφάγοι.
Μέ τούς παλιούς δέ θά 'θελα νά πολεμήσω μόνο,
τόν Ἡρακλῆ³ η τόν Εὔρυτο³ τῆς Οἰχαλίας ἀφέντη,
πού στό δοξάρι τά 'βαζαν και μέ τούς ἀθανάτους.
Γι' αὐτό ὁ μεγάλος Εὔρυτος πήγε ἄκαιρα στόν τάφο. 235
προτοῦ χαρεῖ γεράματα στ' ἀρχοντικό του σπίτι,
γιατί βαριά θυμώνοντας τόν σκότωσε ὁ Ἀπόλλος,
πού στό δοξάρι τοῦ ἔλεγε νά μετρηθεῖ μαζί του.
Και τό κοντάρι ὄσο πετῶ, ἄλλου δέν πάει ή σαῖτα.
Μόνο φοβοῦμαι οἱ Φαιάκες στό δρόμο μή μέ πάρουν, 240
γιατί σκληρά μέ δάμασαν στά πέλαγα οἱ φουρτούνες
κι ἔλειπε ή καλοπέραση συχνά μές στό καράβι,
γι' αὐτό και μοῦ παράλυσαν τά μέλη στό κορμί μου».
"Ετσι εἶπε, κι ὅλοι ἀπόμειναν χωρίς μιλιά νά βγάλουν
κι ἀπ' ὅλους μόνο ὁ βασιλιάς τ'⁴ ἀπάντησε ὁ Ἀλκίνος· 245
«Τά λόγια, ξένε, αὐτά πού λές δυσάρεστα δέν είναι,
μόν' θέλεις τήν ἀξία σου νά δείξεις, θυμωμένος
γιατί σέ πρόσβαλε ἔτσι αὐτός νά βγεῖς μές στόν ἀγώνα,
πού τήν τιμή σου ἄλλος κανείς δέ θά προσβάλει ἔτσι ἄντρας
ποτέ του, ἄν ξέρει τό σωστό νά κατεβάσει ὁ νοῦς του. 250
Μά ἄκου ἔνα λόγο νά σοῦ πῶ, νά 'χεις νά λές και σ' ἄλλους
όπλαρχηγούς⁴, στό σπίτι σου σάν τρῶς μέ τά παιδιά σου

1. τό τόξο. Ἐδώ ὁ ποιητής μᾶς προετοιμάζει γιά τή μνηστηροφονία πού πραγματοποιείται στή ραψῳδία χ. 2. Πήρε μέρος στά Τρωικά ώς ἀρχηγός τῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλικῆς Μαγνησίας. Είχε τό τόξο τοῦ Ἡρακλῆ. 3. Βασιλιάς τῆς Θεσσαλικῆς Οἰχαλίας. Τό τόξο του πέρασε στά χέρια τοῦ Ὁδυσσέα μέσω τοῦ γιοῦ του "Ιφιτοῦ" δές φ 2 κέ. 4. ἀρχηγούς.

- καὶ τῇ γυναίκα σου κι ἐκεῖ θυμᾶσαι τὴν ἀξία,
πού στίς δουλειές μᾶς χάρισε πάππου πρός πάππου ὁ Δίας.
Ναὶ μέν, δέν εἴμαστε ἄφταστοι στό πάλεμα ἢ στούς γρόθους, 255
μά δέ μᾶς φτάνει ἄλλος κανείς στό δρόμο ἢ στά καράβια.
Καὶ μᾶς ἀρέσουν οἱ χοροί, τά γλέντια, τό τραγούδι¹
κι οἱ φορεσιές καὶ τά θερμά λουτρά² καὶ τό κρεβάτι.
Μά ἐλūτε νά χορέψετε οἱ πρῶτοι χορευτάδες,
νά πεῖ κι ὁ ξένος, σπίτι του σάν πάει, στούς ποθητούς του, 260
πόσο τους ἄλλους τούς θνητούς στόν κόσμο ξεπερνοῦμε,
στά ναυτικά, καὶ στό χορό, στό δρόμο, στό τραγούδι.
Κι ἔνας ας φέρει τή γλυκιά κιθάρα νά τή δώσει
γλήγορα στό Δημόδοκο. Κάπου στό σπίτι θά 'ναι».
- Ἐτσι εἶπε ὁ θεοπρόσωπος Ἀλκίνος, κι ἔνας κράχτης 265
ἔφερε ἀπ' τό βασιλικό παλάτι τήν κιθάρα.
Κι ὅλοι ὅλοι ἐννιά σηκώθηκαν ἀπάνω ἀγωνοδίκες³,
πού τοῦ λαοῦ ἦταν διαλεχτοί καὶ πρόσεχαν τήν τάξη.
Ἴσιωσαν τόπο τοῦ χοροῦ κι ἀνοίξανε τό μέρος.
Κι ὁ κράχτης τή γλυκόλαλη ἔφερε τήν κιθάρα 270
γιά τό Δημόδοκο, κι αὐτός στή μέση πῆγε τότε
κι δόλιγυρά του στάθηκαν πρωτόχνουδοι λεβέντες,
ὅλοι τεχνίτες στό χορό κι ἄρχισαν νά χορεύουν,
χτυπώντας μέ τά πόδια τους τή γῆ, πού λές πετοῦσαν
φωτιές, καὶ θάμαζε ὁ θεϊκός Δυσσέας νά τους βλέπει. 275
- Κι ἄρχισε ἐκεῖνος παίζοντας γλυκά νά τραγουδήσει
δο Ἀρης πῶς ἀγάπησε τήν ὅμορφη Ἀφροδίτη
καὶ πῶς κρυφά πρωτόσμιξαν στόν πύργο τοῦ Ἡφαίστου⁴
κι ἀφοῦ πολλά τῆς χάρισε, τοῦ ἀτίμασε τό στρῶμα.
Κι ἔτρεξε ὁ Ἡλιος ἄξαφνα σ' αὐτόν μαντατοφόρος
ὅταν τους εἶδε ἀγκαλιαστούς νά σμίξουν ἀπ' ἀγάπη. 280
Κι ὁ Ἡφαίστος σάν ἄκουσε τό θλιβερό μαντάτο

1. Ἡ ζωή τῶν Φαιάκων ἦταν τρυφηλή. 2. Στό ἀνάκτορο τῆς Πύλου βρέθηκε ίδιαίτερο δωμάτιο μέ λουτήρα πού διατηρεῖται σέ καλή κατάσταση. 3. "Ἐνα ἀπό τά κύρια στοιχεῖα τῶν ἀγώνων, πού δργάνωσαν οἱ Φαιάκες, είναι ἡ παρουσία ἀγωνοδικῶν (κριτῶν). 4. Θέός τοῦ σιδήρου καὶ τῆς φωτιᾶς. Γιός τοῦ Δία καὶ τῆς Ἡρας. Γεννήθηκε ἀσχημος, γι' αὐτό ἡ μητέρα του τόν πέταξε ἀπ' τόν οὐρανό κι ἔτσι ἔμεινε χωλός. Ἀργότερα γύρισε στόν "Ολυμπο καὶ πῆρε γυναίκα του τήν Ἀφροδίτη.

στό γυφταριό του κίνησε μέ τό κακό στό νοῦ του.
Καί βάζοντας στό κούτσουρο¹ τ' ἀμόνι² τό μεγάλο,
ἄσπαστα δίχτυα κι ἄλυτα γι' αὐτούς σφυροκοποῦσε,
γιά νά πιαστούν κι ἀσάλευτοι νά μείνουν ἐνωμένοι.

285

Κι ἀπ' τό θυμό του ἀφρίζοντας σάν ἔφτιασε τά δίχτυα,
σπίτι του πῆγε πού χε ἐκεῖ τό νυφικό του στρῶμα,
κι ἅπλωσε γύρω τά δεσμά στοῦ κρεβατιοῦ τά πόδια
κι ἀπάνω κρέμουνταν πυκνά κατάκορφα ἀπ' τή στέγη,
λεπτά σάν ἀραχνόπλεχτα, πού και τῶν ἀθανάτων
τό μάτι δέ θά τά βλεπε. Γιατί ἡταν καμωμένα
μέ πονηριά ἀξεπέραστη. Καί στό κρεβάτι κύκλο
σάν ἅπλωσε τό δολερά πλεμάτια³, γιά τή Λῆμνο⁴
καμώθηκε πώς ἔφυγε τήν διμορφοχτισμένη,

290

πού ἔχωρα τή χώρα αὐτή τήν ἀγαποῦσε ἀπ' ὥλες.
Μά σάν τυφλός δέ φύλαγε κι ό χρυσαστράφτης Ἀρης
ώς εἰδε τόν καλότεχνο θεό πού ἀναχωροῦσε
και γιά τόν πύργο κίνησε τοῦ δοξασμένου Ἡφαίστου,
ποθώντας τής καλόζωστης Κυθέρειας⁵ τήν ἀγάπη.

300

Μόλις ἀπ' τόν ἀνίκητο πατέρα της τό Δία
γύρισε και καθόντανε κι ό Ἀρης μπῆκε μέσα
κι εὐτύς γλυκά τή χάιδεψε και τρυφερά τής εἶπε:
«Πᾶμε στό στρῶμα, ἀγάπη μου, τόν ὑπνο νά χαροῦμε.
Ο Ἡφαιστος δέν είναι ἐδῶ, μόν' γιά τή Λῆμνο πῆγε
ἐκεῖ τούς ἀγριόφωνους τούς Σίντιες⁶ ν' ἀνταμώσει».

305

Εἶπε κι ἐκείνη μέ χαρά νά κοιμηθοῦν ποθοῦσε
και στό κρεβάτι ἀνέβηκαν γλυκό νά πάρουν ὑπνο.
Μά γύρω τους ἀπλώθηκαν τά τεχνικά πλεμάτια
τοῦ βαθυστόχαστου θεοῦ, και μήτε νά σαλέψουν
μποροῦσαν πιά τά μέλη τους μηδέ νά τά σηκώσουν,
κι είδαν πιά τότε ἀδύνατο, πώς ἡταν νά γλιτώσουν.

310

1. βάση ἀπό ξύλο χοντρό. 2. ό ἄκμονας τοῦ σιδηρουργοῦ. 3. δίχτυα. 4. Στή Λῆμνο λατρεύόταν ό Ἡφαιστος. 5. ἐπίθετο τής Ἀφροδίτης, πού τής δόθηκε ἀπό τό νησί Κύθηρα. 6. Οι παλαιοί κάτοικοι τής Λῆμνου πού περιποιήθηκαν τόν Ἡφαιστο, ὅταν πετάχτηκε ἀπό τόν οὐρανό.

Στήν ώρα πλάκωσε ἄξαφνα κι ο ἔακουστός τεχνίτης,
πίσω ξανά γυρίζοντας, προτοῦ νά πάει στή Λῆμνο,
γιατί τούς φύλαγε σκοπός¹ κι ὅλα τοῦ τά 'πε ο Ἡλιος
και πήγαινε στόν πύργο του μέ σπλάχνα ματωμένα. 315

Στάθηκε ἐμπρός στίς ξώπορτες κι ἄφριζε ἀπ' τό θυμό του
και μέ μεγάλες ἔσκουζε φωνές στούς ἀθανάτους·
«Δία πατέρα κι οί λοιποί μακαριστοί κι αἰώνιοι,
ἔλα νά ίδειτε ἀβάσταχτες δουλειές πού νά τίς κλαῖτε, 320
πώς πάντα ἐμένα τό χωλό, τοῦ Δία ή θυγατέρα
ή Ἀφροδίτη μέ γελᾶ κι ἀγάπησε τόν Ἄρη
αὐτόνε τόν ἀφανιστή, γιατί γερός στά πόδια
κι ὅμορφος είναι, ὅμως ἐγώ γεννήθηκα σακάτης².
Μόν' δέ μοῦ φταίει ἄλλος κανείς, μόν' οί γονιοί μου φταῖνε, 325
πού νάθε νά μή μ' ἔκαναν. Μά ίδειτε πῶς κοιμοῦνται,
ἀπάνω στό κρεβάτι μου ἀγκαλιασμένοι οί δυό τους.
Κι ἐγώ λυσσάζω βλέποντας, ὅμως θαρρῶ πώς ἔτσι,
κι ἂς ἀγαπιοῦνται ἀπό καρδιᾶς, ξανά δέ θά πλαγιάσουν.
Εὐτύς ο πόθος και τῶν δυό θά σβήσει νά κοιμοῦνται. 330
Μά τά δεσμά κι η τέχνη μου θά τούς κρατήσει τώρα,
ώσότου κι ο πατέρας της³ τά δῶρα μοῦ γυρίσει,
ὅσα γιά τήν ξετσίπωτη τήν κόρη του μοῦ πήρε⁴.
Γιατί είναι η κόρη του ὅμορφη, μά δέν κρατάει στά πάθια».

Ἐίπε και στό χαλκόστρωτο παλάτι συναζόνταν 335
ὅλοι οί θεοί κι ο σαλευτής τοῦ κόσμου ο Ποσειδώνας,
ἡρθε κι ο σαλευτής Ἐρμῆς κι ο προφυλάχτης Φοῖβος.
Μόνο οί θεές ἀπόμειναν ἀπό ντροπή στό σπίτι.
Κι οι ἀγαθόδωροι θεοί στήν ξώπορτα σταθῆκαν
κι ὅλοι στά γέλιαι⁵ σκάσανε θωρώντας τοῦ Ἡφαίστου 340
τοῦ πολυστόχαστου θεοῦ τίς τέχνες τίς πανοῦργες.
Κι ἔτσι ο καθένας ἔλεγε στό διπλανό γυρνώντας:

1. Ο ἀπατημένος σύζυγος τούς είχε παγιδεύσει. 2. ἀνάπηρος. 3. Κατά σύμπτωση είναι πάλι ο Δίας. 4. Οι ἄντρες πρόσφεραν δῶρα στόν πατέρα τῆς νύφης· δές και ζ 161. 5. Οι θεοί γελούσαν δχι μόνο μέ τίς τέχνες τοῦ Ἡφαίστου, ἀλλά και μέ τά παθήματά του.

«΄Ωστόσο οί ἄσκημες δουλειές κακό τό τέλος ἔχουν· τόν φτάνει ὁ ἀργός τό γλήγορο καθώς και τώρα, νά τα, ὁ κουτσοπόδης "Ηφαιστος σοῦ τσάκωσε τόν "Αρη μέ τέχνη, κι ὁ πιό γλήγορος ἀπ' τούς θεούς ἂς ἤταν, πού κατοικοῦν στόν "Ολυμπο και θά τόν προτιμήσει». Τέτοια οί ἀθάνατοι θεοί μιλοῦσαν μεταξύ τους. Και ἔτσι εἶπε στόν Ἐρμῆ τοῦ Δία ὁ γιός ὁ Ἀπόλλων· «Τοῦ Δία στρατολάτη γιέ, ἀγαθοδότη Ἐρμῆ μου, θά 'θελες τάχα στά σφιχτά δεσμά πιασμένος νά 'σαι ἄν στό κρεβάτι πλάγιαζες μέ τή χρυσή 'Αφροδίτη;»

Κι ἀπάντησε ὁ γοργόφτερος μαντατοφόρος κι εἶπε· «Ἄχ, εἴθε αὐτό νά γίνουνταν, Ἀπόλλο προφυλάχτη. Κι ἄλυτα τόσα τρεῖς φορές πλεμάτια ἂς μέ κυκλώσουν κι ὅλοι ἂς κοιτάζατε οί θεοί μέ τίς θεές, ἐγώ δύως στήν ἀγκαλιά μου τή χρυσή τήν 'Αφροδίτη νά 'χω.»

Έτσι εἶπε κι οί ἀθάνατοι θεοί ξεκαρδιστήκαν. Κι ὁ Ποσειδώνας μοναχός ἀπ' ὅλους δέ γελοῦσε καὶ τόν τεχνίτη "Ηφαιστο παρακαλοῦσε πάντα τόν "Αρη νά τόν λύσει πιά. Και τοῦ 'πε μέ δυό λόγια· «Λευτέρωσέ τον καὶ γι' αὐτόν ὑπόσχομαι σπως θέλεις μπρός στούς ἀθάνατους θεούς τό δίκιο νά πλερώσει». Έτσι εἶπε καὶ τ' ἀπάντησε ὁ ξακουστός τεχνίτης· «Αὐτό, τοῦ κόσμου Σαλευτή, μή μοῦ ζητᾶς νά κάμω. Τοῦ καπετάνιου¹ είναι ἀπρεπο κι ἐγγυητής νά γίνεις· πῶς θά σέ πιάσω ἐσένα ἐγώ μπροστά στούς ἀθανάτους, ἄν φύγει ὁ "Αρης, σάν λυθεῖ, χωρίς νά μέ πλερώσει²;»

Τότε σ' αὐτόν ἀπάντησε ὁ Σείστης Ποσειδώνας· «Ἄν φύγει ὁ "Αρης, "Ηφαιστε, καί δέ σοῦ τό πλερώσει ἐγώ γι' αὐτόν ὑπόσχομαι νά σοῦ πλερώσω ὁ Ἰδιος». Έτσι εἶπε πάλε ὁ ξακουστός πρωτοτεχνίτης εἶπε·

1. Ἐννοεῖ ἐδῶ τό μοιχό "Αρη. 2. Ζητᾶ οἰκονομική ἀποζημίωση γιά τήν ἡθική βλάβη πού τοῦ ἔγινε.

345

350

355

360

365

370

«Οὕτε ταιριάζει, οὕτε μπορῶ νά σ' ἀρνηθῶ τή χάρη».

Ἐτσι σάν εἶπε ὁ Ἡφαιστος ξεσκοῦσε¹ τά δεσμά τους.

Κι ἐκεῖνοι, ἄμα λυθήκανε ἀπ' τά ἄσπαστα πλεμάτια, 375

πετάχτηκαν, κι ἔψυγε εὐτύς ὁ Ἀρης γιά τή Θράκη

κι ἡ Ἀφροδίτη γελαστή κατά τήν Κύπρο πῆγε

στήν Πάφο, πού 'χε ἐκεῖ ναό βωμό μοσκαχνισμένο.

Κι οἱ Χάρες² σάν τήν ἔλουσαν καί μυρωδιές οὐράνιες 380

τήν ἄλειψαν, πού στούς θεούς τούς ἀθανάτους πρέπουν,

κι ὀλόμορφα τή στόλισαν, καί νά τή βλέπεις θάμα.

'Ο ξακουστός τραγουδιστής αὐτά τούς τραγουδοῦσε.

Καί τοῦ Δυσσέα ξάνοιγε ν' ἀκούει βαθιά ἡ καρδιά του,

χαιρόντανε κι οἱ ξακουστοί μακρόκουποι Φαιάκοι.

Τότε ὁ Ἄλκινος πρόσταξε τό Λαοδάμα κι Ἀλιο³ 385

μόνοι νά πιάσουν τό χορό, πού δέν τούς ἔφτανε ἄλλος.

Κι αὐτοὶ μιά κόκκινη δημορφή σφαίρα⁴ στά χέρια παίρνουν

πού 'χε φτιασμένη ὁ Πόλυβος, κι ὁ ἔνας τήν πετοῦσε,

πίσω λυγώντας τό κορμί, στά σύγνεφα τά μαῦρα,

κι ὁ ἄλλος ἀπ' τή γῆ ψηλά πηδώντας, στόν ἀέρα

τήν ἐπιανε εὔκολα, προτοῦ στό χῶμα νά πατήσει.

Κι ἀφοῦ τή σφαίρα παίξανε πετώντας τη στά οὐράνια,

ἄρχισαν καί χορεύανε στό μαλακό τό χῶμα,

συχνά τόν κάβο ἀλλάζοντας, κι οἱ ἄλλοι νιοί, πού γύρω

γιά τό χορό στεκόντανε, τά χέρια τους χτυποῦσαν

κι ἐκεῖ ἀπ' τούς κρότους τούς πολλούς ἀντιλαλοῦσε ὁ τόπος.

Τότε ἔτσι μίλησε ὁ θεϊκός Δυσσέας στόν Ἄλκινο·

«Ἀφέντη Ἄλκινο, λατρευτέ ἀπ' ὅλο τό λαό σου,

τούς παίνεψες ἀμίμητοι πώς εἶναι χορευτάδες,

κι ἡταν ἀλήθεια φανερή. Θαμάζω νά τούς βλέπω».

Εἶπε, καί χάρηκε γι' αὐτά ὁ σεβαστός Ἄλκινος,

καί στούς θαλασσογέννητους Φαιάκους εἶπε ἀμέσως·

1. χαλάρωνε. 2. θεραπαινίδες τῆς Ἀφροδίτης πού ἔργο τους είχαν τή φροντίδα τῆς ὀμορφιᾶς τῆς θεᾶς. 3. Εἶναι παιδιά τοῦ Ἄλκινου· δέες θ 126. 4. Εἶδος σημειωνῆς μπάλας· δέες καί ζ 102.

«'Ακοῦτε με δῆλοι οἱ ἀρχηγοί κι ἀρχόντοι τῶν Φαιάκων.
Μοῦ φαίνεται πώς στόχαση μεγάλη ὁ ξένος ἔχει.
Μά ἐλᾶτε νά τοῦ δώσουμε φιλόξενο μας δῶρο
καθώς ταιριάζει. Δώδεκα τή χώρα βασιλιάδες¹ 405
πρωτάρχοντες τήν κυβερνοῦν κι ἐγώ δέκατος τρίτος.
Φέρτε ὁ καθένας σας σ' αὐτόν χιτώνα καὶ χλαμύδα
καλοπλυμένη καὶ χρυσοῦ πολύτιμο κομμάτι.
"Ολα ἄς τά φέρουνε μαζί, στά χέρια θά τά πάρει
ὁ ξένος, καὶ χαρούμενος νά κάτσει στό τραπέζι. 410
Κι ἄς καλοπιάσει ὁ Εὐρύαλος μέ λόγια του τόν ξένο,
καὶ δῶρο του γιά τ' ἅπρεπα τά λόγια πού πε 'πρωτα».

Ἐτσι είπε, κι δῆλοι παίνεσαν κι είπαν τό ναι, νά γίνει.
Κι ἔστειλε κράχτη του ὁ καθείς τά δῶρα νά τοῦ φέρει. 415
Καὶ στόν Ἀλκίνο ἀπάντησε κι ἔτσι ὁ Εὐρύαλος είπε:
«'Αφέντη Ἀλκίνο, λατρευτέ ἀπ' δῆλο τό λαό σου,
ὅπως τ' ὁρίζεις πρόθυμα τόν ξένο θά μαλάξω².
Κι αὐτό τό χάλκινο σπαθί, πόχει ἀσημένια χούφτα,
κι ἀπό καινούριο φίλτισι³ φηκάρι⁴ γύρω γύρω, 420
θά τοῦ χαρίσω, πού γ' αὐτόν ὄσσο νά πεῖς ἀξίζει».

Ἐπει, καὶ τ' ἀργυρόκαρφο σπαθί στόν ξένο δίνει
κι ἔτσι μέ λόγια φιλικά γυρίζει καὶ τοῦ κάνει.
«Γειά σου, πατέρα. Ὁ λόγος μου πειραχτικός ἄν βγῆκε,
ἄς τόν ἀρπάξει ὁ ἄνεμος κι είθε νά δώσει ὁ Δίας 425
νά ἰδεῖς ξανά τό ταίρι σου, νά φτάσεις στήν πατρίδα,
πού χρόνια βασανίζεσαι ἀλάργα ἀπ' τούς δικούς σου».

Τότε ἔτσι κι ὁ πολύσοφος τ' ἀπάντησε ὁ Δυσσέας:
«Γειά σου κι ἐσένα κι οἱ θεοί κάθε καλό ἄς σοῦ δώσουν.
Καὶ τό σπαθί πού μοῦ ὀδωσες, μαζί μου νά φιλιώσεις, 430
είθε ποτέ σου ὄσσο νά ζεῖς νά μήν τό λαχταρήσεις».

Ἐπει καὶ τ' ἀσημόκαρφο σπαθί κρεμνάει στόν ώμο.

1. Δές καὶ θ 41. 2. θά μαλακώσω, θά καταπραῦνω. 3. ἐλεφαντόδοντο. 4. θηκάρι

Κι ό δηλιος πιά βασίλευε σάν ἔφερναν τά δῶρα.

Κράχτες πιστοί τά φέρανε στοῦ Ἀλκίνου τό παλάτι¹,
κι οἱ γιοὶ του σάν τά πήρανε τά ζηλεμένα δῶρα,
ὅλα κοντά τά πήγανε στή σεβαστή τους μάνα. 435

Στό δρόμο πρῶτος κίνησε ὁ λατρευτός Ἀλκίνος
καὶ πήγε εὐτύς καὶ κάθισε στόν ἀψηλό του θρόνο
κι ἐκεῖ δυό λόγια μίλησε καὶ τῆς Ἀρήτης εἶπε·

«Φέρε ἐδῶ, φῶς μου, ἔνα καλό, τό πιό ὅμορφο σεντούκι²
καὶ βάλε μέσα καθαρό χιτώνα καὶ χλαμύδα. 440

Ζεστάνετε ἔπειτα νερό σέ χάλκινο λεβέτι
ἀφοῦ λουστεῖ κι δλα τά ἰδεῖ στήν τάξη τους τά δῶρα
βαλμένα, ὅσα τοῦ φέρανε οἱ ξακουστοί Φαιάκοι,
μέ τό τραπέζι νά χαρεῖ, τήν ύμνωδία ν' ἀκούσει. 445

Αὐτό κι ἐγώ τ' ὄλόχρυσο πεντάμορφο ποτήρι
θά τοῦ χαρίσω, ἐνόσω ζεῖ νά μέ θυμᾶται πάντα,
νά τό φυλάει στό σπίτι του καὶ στούς θεούς νά στάζει³». 450

Εἶπε, κι ἀμέσως πρόσταξε τίς δοῦλες ή Ἀρήτη,
λεβέτι ἀπάνω στή φωτιά μεγάλο εὐτύς νά στήσουν. 455

Κι αὐτές λεβέτι τοῦ λουτροῦ τρίποδο πᾶν καὶ σταίνουν
καὶ μέσα χύνουνε νερό, καίνε ἀπό κάτω ξύλα.

Καὶ τήν κοιλιά τοῦ λεβετιοῦ χαϊδεύοντας οἱ φλόγες
ζέσταιναν μέσα τό νερό. Τότε ἔβγαλε ή Ἀρήτη
τό πιό ὅμορφο σεντούκι της πού 'χε μές στό παλάτι,
κι ἔβαλε μέσα στή σειρά τά ζηλεμένα δῶρα, 460

τά ροῦχα καὶ τό μάλαμα⁴ πού φέρανε οἱ Φαιάκοι.
«Ομορφο τοῦ 'βαλε κι αὐτή χιτώνα καὶ χλαμύδα

κι ἔτσι μέ λόγια της γλυκά τοῦ μίλησε καὶ τοῦ 'πε·
«Ο ἵδιος τώρα κοίταξε καὶ δέσε τό καπάκι,

μήπως στό δρόμο ἄλλος κανείς, βαθιά σάν θά κοιμᾶσαι,
τ' ἀνοίξει, ἐνῶ στά κύματα θά τρέχει τό καράβι».

1. Εδῶ ἔχουμε μιά μορφή φορολογίας πού ἀποβλέπει στήν ἔξυπηρέτηση τῶν δημόσιων σχέσεων. 2. κασέλα. 3. νά κάνει σπονδή. 4. χρυσάφι.

Αύτά σάν ἄκουσε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας,
ἔβαλε τό καπάκι εύτυς καὶ μέ τριχιά τό δένει
πολύκομπα¹, ὥπως ἔμαθε ἀπ' τή σεβάσμια Κίρκη².

Τότε ἡ οἰκονόμα στό λουτρό τόν πῆρε νά τόν λούσει,
κι αὐτός τό καταχάρηκε, θερμό λουτρό δταν είδε,
γιατί συχνά δέν εὕρισκε τέτοια φροντίδα, ἀφότου
ἄφησε τής καλόπλεχτης τής Καλυψῶς τό σπίτι,
πού σάν ἀθάνατος θεός τά 'χε δλα ἐκεῖ τά χάδια.

Κι οί σκλάβες σάν τόν ἔλουσαν κι ἀλείψαν μέ λάδι,
και μ' ὅμορφη τόν ἔντυσαν χλαμύδα καὶ χιτώνα
ἀπ' τό λουτρό ἔξεκίνησε νά πάει στούς κρασοπότες³.

Κι ἡ Ναυσικᾶ, πού μ' ὅμορφιές λαμποκοποῦσε οὐράνιες,
στάθηκε στοῦ καλόχτιστου σπιτιοῦ τόν παραστάτη,
και τό Δυσσέα θάμαζε μέ τά γλυκά τής μάτια.

Τότε ἔτσι ἔπειτα τοῦ μίλησε μέ πεταχτά τής λόγια·
«Ξένε⁴, ὁ θεός στό δρόμο σου. Καὶ κάπου στήν πατρίδα
μή μέ ἔχεννας, πού τή ζωή χρωστᾶς σέ μένα πρώτη».

Τότε ἔτοι κι ὁ πολύσοφος τής ἀπαντᾶ ὁ Δυσσέας·
«Ὦ Ναυσικᾶ, τοῦ λατρευτοῦ τ' Ἀλκίνου θυγατέρα,
εἴθε νά δώσει ὁ βροντερός τοῦ Κρόνου ὁ γιός ὁ Δίας,
νά ξημερώσει ἡ ποθητή τοῦ γυρισμοῦ μου ἡ μέρα.
Τότε ἐκεῖ κάτω σάν θεά θά σέ λατρεύω πάντα,
γιατί σύ πρώτη μοῦ 'σωσεις, παρθένα, τή ζωή μοιν».

Εἶπε, καὶ κάθισε κοντά στοῦ βασιλιὰ τό θρόνο.
Κι ἄλλοι κομμάτια μοίραζαν, ἄλλοι κρασί κερνοῦσαν.
Κι ὁ κράχτης τό Δημόδοκο κοντά τους ὁδηγοῦσε,
τόν ποθητό τραγουδιστή, πού τόν τιμοῦσαν ὅλοι.
Καταμεσίς τόν ἔκατσε στούς ἄλλους καλεσμένους,
κατά τό στύλο τόν ψηλό τή ράχη ν' ἀκουμπήσει.

Τότε στόν κράχτη εἶπε ὁ σοφός Δυσσέας, — ἀπ' τήν πλάτη

1. μέ πολλούς κόμπους. 2. Διάσημη μάγισσα, κόρη τοῦ Ἡλίου καὶ τής Πέρσης. Στό νησί τής ἔφθασε ὁ ἥρωας μετά τούς Λαιστρυγόνες; δές καὶ κ 135 κέ. 3. στούς Όδυσσέα ἔνα θερμό λόγο, γεμάτο θαυμασμό.

465

470

475

480

485

490

- κόβοντας χοίρου ἀσπρόδοντου κομμάτι, πού τό πάχος
γυάλιζε γύρω τρυφερό — τό πιό πολύ εἶχε ἀφήσει·
«Πάρε καὶ στό Δημόδοκο δῶσε τό κρέας, κράχτη,
νά φάει. Τοῦ τό φιλεύω ἐγώ, μ' ὅση κι ἄν ἔχω λύπη.
Γιατί ἔχουν δόξα καὶ τιμὴ στή γῆ οἱ τραγουδιστάδες¹
ἀπ' ὅλους, πού τούς ἔμαθε νά τραγουδοῦν ἡ Μούσα
κι ἀγάπησε τό γένος τους ἔχωρα ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα». 495
- Εἶπε, καὶ στοῦ Δημόδοκου τά χέρια εὐτύς ὁ κράχτης
τό 'βαλε καὶ τό πῆρε αὐτός καὶ χάρηκε ἡ καρδιά του.
Κι ὅλοι στά ἔτοιμα ἀπλωναν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.
Κι ὅταν πιά τέλος χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι,
γύρισε στό Δημόδοκο κι ἔτσι ὁ Δυσσέας εἶπε·
«'Απ' ὅλους σένα ἐγώ τιμῶ, Δημόδοκε, στόν κόσμο,
πού ἡ Μούσα ἡ κόρη τοῦ Διός σ' ἔμαθε κι ὁ Ἀπόλλος
τῶν Ἀχαιῶν τά βάσανα νά τραγουδᾶς μέ χάρη,
ὅσα στήν Τροία κάμανε καὶ πάθανε καὶ βρῆκαν,
ὁ ἴδιος σάν νά τά 'βλεπες ἢ τ' ἄκουσες ἀπ' ἄλλους.
Μόν' ἄλλαξε τό θέμα αὐτό καὶ τοῦ ξυλένιου ἀλόγου²
τραγούδα μας τό τέχνασμα πού τό 'φτιασε ἡ Παλλάδα
κι ὁ Ἐπειός³, καὶ τό 'φερε στό κάστρο τοῦ Πριάμου
παγίδα τοῦ Λαέρτη ὁ γιός, ὀπλαρχηγούς γεμάτο,
κι ἐκεῖνοι τότε κούρσεψαν τήν ξακουσμένη Τροία.
Κι αὐτά μέ τάξη ἄν μοῦ τά πεῖς θά τό κηρυξώ ἀμέσως
σ' ὅλα τά πέρατα τῆς γῆς πώς ἔχωρα σέ σένα
ἡ Μούσα ἀπ' ὅλους χάρισε τοῦ τραγουδοῦν τήν τέχνη». 515
- Εἶπε, κι ἐκεῖνος ἄρχισε — θεός λές τοῦ λαλοῦσε —
νά τραγουδήσει, πιάνοντας ἐκεῖθε τό τραγούδι
πού μπήκανε στ' ἀνάφρυδα καράβια ἄλλοι νά φύγουν,
πρῶτα ἀφοῦ βάλανε φωτιά νά κάψουν τίς καλύβες,
κι ἄλλοι Ἀχαιοί στήν ἀγορά καθίσανε τῆς Τροίας 520

1. Οἱ ἀοιδοί εἶναι πρόσωπα πού τιμῶνται ἰδιαίτερα, γιατί εἶναι δργανα τῆς Μούσας.
2. 'Ο δούρειος ἵππος. 3. "Ηρωας τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, γιός τοῦ Πανοπέα ἀπό τή Φωκίδα. Κατασκεύασε τό δούρειο ἵππο. "Υστερα ἀπό τήν ἄλωση ἐφθασε στήν Ἰταλία, δημοσιεύοντας τήν Πίζα.

κρυμμένοι μέσα στ' ἄλογο μέ τό σοφό Δυσσέα,
πού τό 'συραν μονάχοι τους μέσα στό κάστρο οί Τρῶες.
Τ' ἄλογο ὁρθό στεκόντανε κι οί Τρῶες καθισμένοι
όλόγυρά του¹ λέγανε καθένας τό δικό του.

Σέ τρεῖς οί γνῶμες χώρισαν. Ἡ μέ βαριούς μπαλτάδες²
τό κούφιο ξύλο πιάνοντας κομμάτια νά τό κάμουν,
η νά τό σύρουν σέ κορφή στούς βράχους νά τό ρίξουν,
η νά τ' ἀφήσουν λυτρωμοῦ στούς ἀθανάτους τάμα³.
ώς ἔγινε και στά στερνά. Γιατί ἡτανε γραμμένο
νά πέσει ή Τροία, ὅταν δεχτεῖ τ' ἄλογο τό ξυλένιο,
πού στήν κοιλιά του κρύφτηκαν τῶν Ἀχαιῶν οί πρῶτοι,
σφαγή και χάρο φέρνοντας στούς ἄμοιρους τούς Τρῶες.
Καὶ τραγουδοῦσε, οί Ἀχαιοί πῶς ἔκαψαν τή χώρα
χυμώντας ἀπ' τήν κουφωτή ξυλένια ἀλογοκρύφτρα,
κι ἄλλοι ἀπ' ἄλλοι πῶς ρήμαξαν τ' ὁρθοχτισμένο κάστρο.
Πῶς ό Δυσσέας ὅρμησε μέ τό θεϊκό Μενέλαιο
σάν Ἀρης και πῶς πάτησε τοῦ Δηίφοβου⁴τό σπίτι.
Κι ἐκεῖ μέ θάρρος μπαίνοντας μές στή φωτιά τῆς μάχης,
πῶς νίκησε μέ τῆς θεᾶς Παλλάδας τή βοήθεια.

Ο ξακουστός τραγουδιστής αὐτά τούς τραγουδοῦσε.
Κι ὅλο ό Δυσσέας ἔλιωνε κι ὅλο δακρυολογοῦσε⁵.

Πῶς κλαίει γυναίκα θλιβερή τόν ἄντρα της, πεσμένη
στά στήθια του, πού σκοτωθεὶ στή μάχη, πολεμώντας
νά σώσει ἀπ' τήν πικρή σκλαβιά πατρίδα και παιδιά του,
κι ὅταν τόν δεῖ νά σπαρταρῦ, νά ξεψυχάει μπροστά της,
χυμένη ἀπάνω στό νεκρό μοιρολογάει και σκούζει,
κι ἄλλοι ἀπό πίσω τῆς χτυποῦν μέ χάλκινα κοντάρια
τή ράχη και τούς ὥμους της και στή σκλαβιά τή σέρνουν,
πίκρες νά ιδεῖ και βάσανα κι ή δψη τῆς κερώνει
ἀπ' τούς ἀβάσταχτους καημούς, — τό ίδιο τοῦ Δυσσέα —

1. Δές και δσα ἀφηγήθηκε ό Μενέλαιος στό δ 275 κέ. 2. τσεκούρια. 3. ἀφιέρωμα στούς ἀθανάτους πού χάρισαν τό λυτρωμό στούς Τρῶες. 4. Πρόκειται γιά τόν πρίτο ἄντρα τῆς Ἐλένης, μετά τό θάνατο τοῦ Πάρη. 5. Είναι ή δεύτερη φορά πού ό ήρωας κλαίει μπροστά στούς Φαιάκες; δές και θ 92.

δάκρυα πικρά τοῦ χύνονταν ἀπ' τά ματόκλαδά του.

Κι οἱ ἄλλοι δέν κατάλαβαν πώς τοῦ 'τρεχαν τά μάτια.

Μόνο δ 'Αλκίνος πού κοντά καθόντανε τόν εἰδες 555

κι ἄκουσε πού ἀναστέναζε βαθιά ἀπ' τά σωθικά του,

κι ἔτσι εἶπε εὐτύς στούς Φαιάκες τούς θαλασσοψημένους:

«'Ακοῦτε με ὅλοι οἱ ἀρχηγοί κι ἀρχόντοι τῶν Φαιάκων,

κι ἂς πάψει κι ὁ Δημόδοκος τήν ἡχηρή κιθάρα,

γιατί μέ αὐτά πού τραγουδᾶ δέν πολυαρέσει σ' ὅλους. 560

Νά τρῶμε ἀφότου πάψαμε κι ἄρχισε τό τραγούδι,

κι δ ἔνος δέ σταμάτησε τόν κλαψερό του θρῆνο.

Κάποιος βαρύς τά στήθια του καημός τοῦ τά πλακώνει.

Μά ἂς πάψει τό τραγούδι πιά, γιά νά χαιρόμαστε ὅλοι

κι δ ἔνος κι οἱ φιλόδενοι. Καλύτερα ἔτσι θά 'ναι. 565

Γιατί ἐτοιμάστηκαν αὐτά γιά τό σεβάσμιο ξένο,

ταξίδι καί τά δῶρα μας, πού δώσαμε ἀπ' ἀγάπη.

Γιατί είναι σάν τόν ἀδερφό δ ἔνος κι δ ἵκέτης

στόν ἀνθρωπο πού λίγο δ νοῦς του κόβει στό κεφάλι.

Γι' αὐτό ἀπό σκέψη πονηρή μή μοῦ τά κρύψεις τώρα
δ,τι ρωτήσω. Πιό καλό νά μ' ἀπαντήσεις είναι. 570

Πές τ' δηνομα¹ πού σ' ἔλεγαν ἡ μάνα κι δ γονιός σου
κι οἱ ἄλλοι στήν πατρίδα σου κι δλόγυρα οἱ γειτόνοι.

Γιατί ἔτσι δίχως δνομα δέ βρίσκεται κανένας,

μήτε ἄρχοντας μήτε φτωχός πού γεννηθεῖ στόν κόσμο,

μόν' σ' ὅλους δίνουν δνομα σάν γεννηθεῖ οἱ γονιοί του.

Πές μου καί τήν πατρίδα σου, τή χώρα, τό χωριό σου,
γιά νά σέ πᾶνε ἐκεῖ μέ νοῦ καί σκέψη τά καράβια.

Γιατί δέν ἔχουν τά γοργά καράβια τῶν Φαιάκων

σάν τ' ἄλλα τά πλεούμενα τιμόνια ἡ κυβερνήτες, 580

μόν' βρίσκουν ἔτσι μόνα τους τή σκέψη τῶν ἀνθρώπων

καί ξέρουν δλων τά χωριά, τά καρπερά χωράφια,

1. 'Η ἀνωνυμία δέν μπορεῖ νά κρατηθεῖ ἄλλο πιά. 'Ως τώρα ἡταν ὅπλο ἄμυνας.
Μέσα σμως στό φιλικό περιβάλλον τῶν Φαιάκων τούτο τό ὅπλο κατάντησε περιττό.

καὶ γοργοτάξιδα περνοῦν τῆς θάλασσας τά πλάτια,
κρυμμένα μές στήν καταχνιά καὶ στήν πυκνή θολούρα,
κι οὕτε φοβοῦνται νά χαθοῦν μήτε κακό νά πάθουν.

585

Μά τό χω ἀπ' τὸν πατέρα μου Ναυσίθο ἐγώ ἀκουστά μου
πῶς θά θυμώσει μιά φορά μέ μᾶς δι Ποσειδώνας,
γιατί ἔτσι σ' ὅλους εἴμαστε καλόβολοι περάτες¹.

Μοῦ λεγε πώς καλόφτιαστο καράβι τῶν Φαιάκων
ἀπ' τό ταξίδι ὅταν γυρνᾶ, μιά μέρα θά τό σπάσει
μές στό γεράνιο² πέλαγος κι ὀλόγυρα τή χώρα
θά κλείσει μέ ψηλό βουνό. Ο γέρος ἔτσι μοῦ 'πε.

590

Κι ὅπως τό θέλει αὐτός δι θεός θά γίνει ή θά τ' ἀφήσει.
Μόν' ἔλα ξήγα μου κι αὐτό καὶ τήν ἀλήθεια πές μου.
Ποῦ πήγες, ποῦ ταξίδεψες, ποιές πολιτείες εἰδες.

595

Πές μου γιά τίς καλόχτιστες χῶρες καὶ τούς ἀνθρώπους
ὅσοι εἶναι ἄγριοι καὶ κακοί καὶ δίκιο δέν κατέχουν
καὶ ποιοί εἶναι ἄντρες φιλόξενοι καὶ τούς θεούς φοβοῦνται.
Κι ἀκόμα πές μου γιατί κλαῖς καὶ βαριαναστενάζεις,
τῆς Τροίας καὶ τῶν Δαναῶν τά πάθια σάν ἀκούσεις.

600

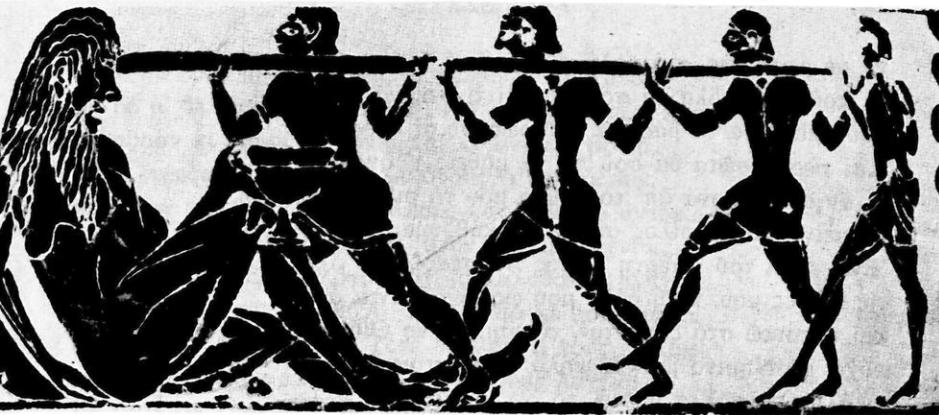
Ἐτσι οἱ θεοί τίς ὅρισαν τίς συμφορές σ' ἐκείνους
πολύπικρες, πού κι οἱ στερνοί τραγούδι νά τίς κάμουν.
Κάποιον καλό σου συγγενή μήν ἔχασες στήν Τροία,
γαμπρό σου ή καὶ πεθερό; Οἱ πιό ἀκριβοί μας εἶναι
αὐτοί μετά ἀπ' τό αἷμα μας κι ἀπ' τό δικό μας γένος.

605

Φίλο μήν ἔχασες πιστό πού τόν πολυναγαποῦσες;
Γιατί κι ὁ φίλος ὁ πιστός κατώτερος δέν εἶναι
ἀπ' ἀδερφό μας σάν βρεθεῖ μέ χάρες στολισμένος.

1. Πάντοτε οι Φαιάκες διευκόλιων τή διαδρομήν τούς τους. 2. γαλάζιο. Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Ελληνικής Τοπογραφίας.

Ἡ τύφλωση τοῦ κύκλωπα Πολύφημου (βος αἰ. π.Χ.)

¶

Κι ἀπάντησε δὲ πολύπειρος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε·
 «Ἀλκίνο, ἀφέντη βασιλιά καὶ παινεμένε ἀπ' ὅλους,
 αὐτό εἶναι τό καλύτερο, ν' ἀκούσουμε ἔναν τέτοιο,
 ὃς εἶναι αὐτός, τραγουδιστή πόχει φωνῇ ἀθανάτου.
 Γιατὶ δέν ξέρω ἄλλο σκοπό πιὸ χαρωπό στόν κόσμο,
 παρ' ὅταν μ' ἡσυχῇ καρδιά! ζοῦν δῆλοι μές στή χώρα,
 κι οἱ καλεσμένοι κάθονται μές στό παλάτι ἀράδα
 κι ἀκοῦντε τόν τραγουδιστή κι ἔχουν τραπέζῃ ἐμπρός τους
 ψωμιά γεμάτο καὶ ψητά κι ἀπό κροντήρι παίρνει
 ὁ κεραστής γλυκό κρασί καὶ χύνει στά ποτήρια.
 'Απ' ὅλα, αὐτό μοῦ φαίνεται τό πιὸ ὅμορφο πῶς εἶναι.
 Τώρα σοῦ ζήτησε ή καρδιά γιά τά δικά μου πάθια

5

10

1. Ἡ θέληση γιά εἰρηνική ζωή εἶναι διάχυτη στήν ψυχή τοῦ μετατρωικοῦ ἀνθρώπου.

νά μέρωτήσεις, πιό πολύ γι' αὐτά νά κλάψω ἀκόμα.

Τί πρῶτο ἀπ' ὅλα νά σοῦ πᾶ καὶ τί στερνό ν' ἀφῆσω,
πού ἀμέτρητα τά βάσανα μοῦ δώσανε οἱ οὐράνιοι.

Καὶ τώρα πρῶτα θά σοῦ πᾶ νά μάθεις τ' ὄνομά μου,
κι ἂν στά στερνά ἀπ' τό μαῦρο μου τό ριζικό γλιτώσω,
νά μείνω πάντα φίλος σας κι ἂς κάθουμαι ἔτσι ἀλάργα¹.
Ἐγώ εἶμαι τοῦ Λαέρτη ὁ γιός Δυσσέας², πού ὅλοι λένε
τίς τέχνες μου, κι ἡ δόξα μου ὡς τά οὐράνια φτάνει.

καὶ κατοικῶ στό ξέφαντο³, τό φημισμένο Θιάκι,
πόχει τό Νήριτο βουνό, ψηλό καὶ δεντρωμένο,
κι ὀλόγυρα πολλά νησιά, τό 'να κοντά μέ τ' ἄλλο,
τή δασωμένη Ζάκυνθο, τή Σάμη⁴, τό Δουλίχι⁵.

Πιό κάτω ἀπ' ὅλα, χαμηλό τό Θιάκι, στοῦ πελάγου
τά δυτικά, κι ἡλιόβγαλμα κοιτάζουν ὅλα τ' ἄλλα.

Βραχότοπος⁶, μά ξακουστή παλικαριῶν γεννήτρα.

Δέν εἰδα ἀπ' τήν πατρίδα μου γλυκύτερο στόν κόσμο.

Ἐτσι λοιπόν ἡ Καλυψώ⁷ μέρε κράτεις ἡ νεράιδα
μές στή βαθουλωτή σπηλιά ποθώντας με γιά ταίρι.

Ἐτσι μ' ἐμπόδιζε ἐπειτα κι ἡ δολοπλέχτρα ἡ Κίρκη
στό σπίτι της καὶ ταίρι της νά μ' ἔχει λαχταροῦσε.

Ομως ποτέ δέν ἐπειθαν στά στήθια τήν καρδιά μου.

Γιατί δέν ἔχει πιό γλυκό στόν κόσμο ἀπ' τήν πατρίδα
κι ἀπ' τούς γονιούς, κι ἂν κάθεσαι σέ ἀρχοντικά παλάτια,

μές στήν πικρή τήν ξενιτιά κι ἀπ' τούς γονιούς σου ἀλάργα.
Μά ἐλάτε τόν πολύπαθο ν' ἀκούστε γυρισμό μου,

πού μ' ὅρισε τοῦ Κρόνου ὁ γιός σάν ἔψυχα ἀπ' τήν Τροία.

Στούς Κίκονες⁸ ὁ ἄνεμος μέρε ξόριασε⁹ ἀπ' τήν Τροία,
στήν Ισμαρο¹⁰, ὅπου κούρσεψα καὶ κάστρο καὶ κατοίκους.

Κι ὅσες γυναῖκες πήραμε καὶ λάφυρα ἀπ' τή χώρα,
ἐξίσου τά μοιράσαμε, κανείς νά μή χολιάσει¹¹.

1. μακριά. Ἄν σμως τό νησί τῶν Φαιάκων συμπίπτει μέ τήν Κέρκυρα, τότε τό ἐπίρρημα ἀλάργα (μακριά) δέ δικαιολογεῖται. 2. Γιά πρώτη φορά ὁ ἡρωας παρουσιάζει τήν ταυτότητά του. 3. μέ ἀνοικτό ὄριζοντα, ξέφωτο. 4. Ή Κεφαλλονιά. 5. Μιά ἀπό τίς Ξενινάδες: δές καὶ α 253 κ.έ. 6. Δές καὶ δ 614. 7. Ἐδάθυμιζει τίς κατοικοῦσε στήν πεδιάδα τοῦ Εβρου. 8. Ήταν σύμμαχος τῶν Τρώων. 9. μέ ἔξωθησε. 10. Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Τότε ἀπ' ἐκεῖ τούς ἔτρωγα νά φεύγουμε τρεχάτοι,
μά δέ μ' ἀκούσανε οἱ τυφλοί¹, καὶ στ' ἀκρογιάλι κάτω
μεθοῦσαν κι ἐσφαζαν ἀρνιά καὶ κουτελάτα βόδια. 45

Τότε ἔτρεξαν οἱ Κίκονες Κικόνους νά φωνάζουν,
πού χαν γειτόνους, πιό πολλούς καὶ σάν πιό ἀντρειωμένους,
πού κατοικοῦσαν στά χωριά, στόν πόλεμο τεχνίτες,
θέλεις πεζοί θές μ' ἄλογα, σάν τό καλοῦσε ή ἀνάγκη.
Κι ἥρθανε τόσοι τήν αὐγή, ὅσα ἄνθια κι ὅσα φύλλα
ἀνθοβολοῦν τήν ἄνοιξη. Τότε ἀσπλαχνη τούς ἔρμους
μᾶς βρῆκε μοίρα ἀπ' τό θεό νά πάθουμε λαχτάρες.
Κι ὅταν σέ λίγο φτάσανε, παράταξαν τούς λόχους
κοντά στά πλοια τά γοργά κι ἀρχίσανε τή μάχη
κι ἔνας τόν ἄλλον κάρφωνε μέ χάλκινο κοντάρι. 55

Κι ὅσο βαστοῦσε ἀκόμα αὐγή καὶ προχωροῦσε ή μέρα,
ώς τότε τούς κρατούσαμε, κι ἄς ἥτανε χιλιάδες.
Κι ὅταν ὁ ἥλιος ἔγερνε, τήν ώρα πού ξεζεύουν
τά βόδια, τότε οἱ Κίκονες τούς Ἀχαιούς τσακίζουν.
Ἐξι λεβέντες² χάθηκαν μέσα ἀπ' τό κάθε πλοιο
κι ὅλοι οἱ λοιποί γλιτώσαμε ἀπό σφαγή καὶ χάρο. 60

Θλιμμένοι ἐκεῖθε κάμαμε πανιά νά προχωροῦμε,
πρόθυμα πού γλιτώσαμε, θρηνώντας τούς χαμένους.
Ὄμως δέν ξεκινήσανε τ' ἀνάφρυδα καράβια,
πρίν τρεῖς φορές φωνάζουμε³ τούς ἀμοιρους συντρόφους,
ὅσοι στόν κάμπο ἀπό σπαθί σκοτώθηκαν Κικόνων. 65

Ο Δίας τότε σήκωσε ὁ συγνεφοσυνάχτης
μέ μαύρη ἀντάρα τό Βοριά καὶ σκέπασε μέ νέφια
στεριά μαζί καὶ θάλασσα καὶ θάμπωσαν τά οὐράνια.
Τά πλοια κατακέφαλα στά κύματα βουτοῦσαν,
καὶ τά πανιά μᾶς ξέσχισε ή δύναμη τοῦ ἀνέμου
σέ τρεῖς καὶ τέσσερις μεριές, καὶ γιά νά μήν πνιγοῦμε, 70

10. ή πρωτεύουσα τῶν Κικόνων. 11. Ὁ στίχος θυμίζει τήν ἀρχή τῆς Ἰλιάδας, σημασία γνωσιολογική: λιγόμυαλοι. 2. Τά καράβια τοῦ Ὀδυσσέα ἥταν δώδεκα (159). Έπομένως $6 \times 12 = 72$ χάθηκαν. 3. Πρόκειται γιά προσκλητήριο τῶν νεκρῶν. Ὁ ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος παραπορεῖ πάντας οἱ ταλαιποί

ὅλα τά κατεβάσαμε στά τρεχαντήρια μέσα,
καὶ τ' ἀκρογιάλι πιάσαμε γοργά λαμνοκοπώντας.
'Ασάλευτοι μείναμε ἐκεῖ δυό μέρες καὶ δυό νύχτες,
κι οἱ ἔννοιες μέ τήν κούραση μᾶς θέριζαν τά σπλάχνα.
Σάν ἔφεξε ή χρυσάχτιδη Αὔγῃ τήν τρίτη μέρα,
τ' ἄσπρα πανιά σηκώσαμε σάν μπῆκαν τά κατάρτια,
κι εῖχαμε τόν καιρό δόδηγό καὶ τούς καπετανέους.
'Αβλαβος τότε θά 'φτανα στήν ποθητή πατρίδα.
Μά σάν περνοῦσα ἀπ' τό Μαλιά!, τό κύμα καὶ τό ρέμα
μέ τό Βοριά, ἀπ' τά Κύθηρα μέ ξόριασαν πιό πέρα.

Μέρες ἐννιά παράδερνα μ' ἀνάποδους ἀνέμους
στό ψαροθρόφο πέλαγο. Τή δέκατη πιά μέρα
στούς Λωτοφάγους πήγαμε, πόχουν θροφή λουλούδια.
Τότε ὅξω βγήκαμε νερό νά πάρουμε ἀπό βρύση,
κι ἐκεῖ τραπέζι ἐτοίμασαν κοντά στά πλοια οἱ ναῦτες.
Καὶ μιά μπουκιά ὥμα φάγαμε καὶ βρέξαμε τά χειλια,
τότε συντρόφους ἔστειλα νά πᾶνε καὶ νά μάθουν,
ποιοί κατοικοῦσαν ἄνθρωποι στόν τόπο σιτοφάγοι,
ἀπ' ὅλους δυό διαλέγοντας καὶ τρίτον ἔναν κράχτη².
Κι ἐκεῖ πού πῆγαν τρέχοντας, τούς Λωτοφάγους βρῆκαν.
Αὐτοί κακό δέ σκέφτηκαν νά κάμουν στούς συντρόφους,
μόνο τούς ἔδωσαν λωτό νά φᾶνε. Κι ἄν κανένας
τό μελιστάλαχτο καρπό τόν ἔβαζε στό στόμα,
πίσω δέν ἡθελε νά ρθεῖ, μήτε εἰδηση νά φέρει,
παρά νά μένουν ἡθελαν κοντά στούς Λωτοφάγους
λωτό νά τρῶνε, τή γλυκιά πατρίδα λησμονώντας.
Μά ἐγώ τούς πῆρα στανικῶς, κι ἄς ἔκλαιγαν, στά πλοια
καὶ σέρνοντας τούς ἔδεσα στούς μπάγκους ἀπό κάτω.
Τότε στούς ἄλλους φώναξα τούς ποθητούς συντρόφους,
γλήγορα ἀπάνω στά γοργά καράβια νά πηδήσουν,

πίστευαν ὅτι μέ τόν τρόπο αὐτό παιρνουν μαζι τους τις ψυχές.

1. Εἶναι ὁ κάβο-Μαλιάς, τό γνωστό ἀκρωτήρι τῆς Λακωνίας. 2. κήρυκας.

λωτό μή φᾶνε κι ἔπειτα ξεχάσουν τήν πατρίδα¹.

Κι ἐκεῖνοι ἀμέσως μπήκανε καὶ κάθισαν στούς μπάγκους,
ἀράδα καὶ τῇ θάλασσα μέ τά κουπιά χτυποῦσαν.

105

Ἐκεῖθε ἐμπρός τραβήξαμε μέ σπλάχνα μαραμένα
καὶ στῶν ἀνόμων² πήγαμε Κυκλώπων τήν πατρίδα,
πού στῶν μακαριστῶν θεῶν τή δύναμη θαρρώντας
φυτό στή γῆ δέ φύτεψαν μήτε ὅργωσαν χωράφι,
μόν' ὅλα βγαίνουν ἄσπαρτα κι ἀνόργωτα φυτρώνουν,
στάρια, κριθάρια, κλήματα πού τό κρασί τους κάνουν.
ἀπό μεγαλοστάφυλα καθώς τά φέρνει ὁ Δίας.

Δέν ἔχουν προεστῶν βουλές³ μήτε ἀπό νόμους ξέρουν,
καὶ κατοικοῦνε στῶν βουνῶν κατάκορφα τίς ράχες,
μέσα σέ βαθουλές σπηλιές καὶ τά παιδιά του δρίζει
καθείς καὶ τή γυναίκα του, μήτε ψηφᾶ τούς ἄλλους.

110

Κι ἔνα νησάκι ἀπλώνεται πιό πέρα ἀπ' τό λιμάνι,
οὔτε κι ἀλάργα οὔτε κοντά στή χώρα τῶν Κυκλώπων,
πολύδεντρο, ὅπου ἀμέτρητα τ' ἄγρια γίδια βόσκουν,
γιατί πατήματα ποτές ἀνθρώπων δέν τά σκιάζουν,
μήτε συχνάζουν κυνηγοί, πού στά πυκνά λαγκάδια
καὶ στίς ψηλές βουνοκορφές πᾶν καὶ τσακοῦν⁴ τά πόδια.

Κοπάδια ἀπάνω στό νησί δέν ἔχει οὔτε χωράφια,
μόν' ἄσπαρτο κι ἀνόργωτο χρόνο καιρό είναι κι ἔρμο
καὶ μόνο θρέφει στίς βοσκές βελαζολάλες γίδες.

125

Δέν ἔχουν κοκκινόπλωρα οἱ Κύκλωπες καράβια⁵
μήτε τεχνίτες καραβιῶν πλεούμενα νά φτιάσουν
σέ κάθε χρήσιμη δουλειά, νά πᾶνε σ' ἄλλους τόπους,
ὅπως συχνά τίς θάλασσες περνώντας τρέχουν ἄλλοι,
νά φέρουν στ' ἀφροχώματο νησί νά τούς δουλέψουν.

130

Ξερό δέν είναι. Θά 'φερνε κάθε καρπό στήν ὥρα.
Γιατί ἀπ' τήν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ ἀρχίζουν τά λιβάδια

1. Η ἀγάπη γιά τήν πατρίδα είναι ἔντονη σ' ὅλα τά ποιήματα τής ξενιτιᾶς. 2. Ο βίος τῶν Κυκλώπων κυριαρχεῖται ἀπό τήν ἄλογη βία. 3. Η πολιτική ὅργάνωση είναι ἀνύπαρκτη. 4. σπάζουν, τσακίζουν. 5. Οι Κύκλωπες είναι καθυστερημένοι πολιτιστικά, ζούν ἀμέριμνοι τήν προκοινωνική τους ἐποχή.

δροσάτα, ἀπαλοχώματα. Τ' ἀμπέλια αἰώνια θά ταν.
Ἡ γῆ στρωτή γιά ὅργωμα. Παντοῦ βαθιά χωράφια,
μέ χῶμα ἀφράτο, πού ὁ καιρός σάν ἔρθει, θά θερίσεις.

Κι ἔχει λιμάνι ἀπάνεμο, πού μήτε παλαμάρια!
θέλεις ἐκεῖ, μήτε ἄγκυρες, μήτε σκοινιά νά δέσεις,
μόν' ἀραγμένος κάθεσαι καιρό, ὅσο πάλε οἱ ναῦτες
γιά τό ταξίδι σηκωθοῦν καὶ πάρει πρύμο ἀγέρι.

Καὶ μιά πηγή στοῦ λιμανιοῦ τό βάθος ἀναβρύζει
νεράκι, κάτω ἀπ' τή σπηλιά, καὶ γύρω ἀνθίζουν λευκες.

Πήγαμε. ἐκεῖ. Κάποιος θεός στής νύχτας τό σκοτάδι
μᾶς δόηγούσε, οὔτε ἔφεγγε μπροστά νά ξεδιαλύνεις.

Γιατί ήταν γύρω καταχνιά πηχτή, καὶ τό φεγγάρι,
κρυμμένο μές στά σύγνεφα, δέν ἔλαμπε στά οὐράνια.
Κανείς μας τότε τό νησί δέν ξάνοιξε μπροστά του,
μηδέ τά κύματα εἰδαμε, πού στή στεριά κυλοῦσαν
μεγάλα, πρίν τ' ἀνάφρυδα² καράβια πᾶν ν' ἀράξουν.

Μαζώξαμε ὅλα τά πανιά, σάν ἄραξαν τά πλοῖα,
καὶ βγήκαμε ὅξω στή στεριά, στή θάλασσα ἄκρη ἄκρη
κι ἐκεῖ ὑπὸ λίγο πήραμε νά φέξει καρτερώντας.

Σάν ἥρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα,
γυρίζαμε ὅλο τό νησί καὶ θάμαζε ἡ καρδιά μας.
Τότε οἱ Νεράϊδες³, τοῦ Διός τ' ἀσπιδοφόρου οἱ κόρες,
γίδες βουνίσιες σήκωσαν, προσφάγι τῶν συντρόφων.

Κι εύτυς δοξάρια γυριστά, μακρόλαιμα κοντάρια
ἀπ' τό καράβι ἀδράχνοντας, σέ τρεῖς σειρές βαλμένοι,
ρίχναμε κι ἄφθονο ὁ θεός μᾶς ἔδωσε κυνήγι.

Εἶχα καράβια δώδεκα⁴ καὶ τό καθένα πῆρε
γίδες ἐννιά καὶ χάρισαν μόνο σέ μένα δέκα.

Ἐτσι δὴ μέρα τρώγαμε ὅσο νά πέσει ὁ ἥλιος,
ἄφθονο κρέας καὶ γλυκό τραβούσαμε μοσκάτο,

1. χοντρά σχοινιά τῶν καραβιῶν. 2. μέ ύψωμένη τήν πρύμνη καὶ τήν πρώρα δές
καὶ γ 170. 3. Δές καὶ ζ 125. 4. Δές καὶ ι 60.

135

140

145

150

155

160

γιατί είχε άκόμα κόκκινο κρασί μές στά καράβια,
δέ σώθηκε. Ὁ καθένας μας περίστοι στά κροντήρια
τό πήρε, ὅταν πατήσαμε τό κάστρο τῶν Κικόνων.

165

Καί στῶν Κυκλώπων βλέπαμε τή γῆ, πού 'ταν κοντά μας,
καπνό κι ἀκούγαμε φωνές γιδιῶν, ἀρνιῶν, δικές τους.

Κι ὁ ἥλιος σάν βασίλεψε καί πήρε τό σκοτάδι,
τότε πιά κοιμηθήκαμε στής θάλασσας τήν ἄκρη.

Σάν ἦρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὐγούλα,
τότε συγκάλεσα βουλή κι ἔτσι εἶπα στούς συντρόφους:

«Οἱ ἄλλοι ἐδῶ νά μείνετε τώρα, πιστοί συντρόφοι,
κι ἐγώ μέ τό καράβι μου καί τούς δικούς μου ἀνθρώπους,
θά πάω νά μάθω¹ ποιοί είναι αὐτοί πού κατοικοῦν τόν τόπο,
ἄγριοι ἄν είναι κι ἀπιστοί καί δίκιο ἄν δέν κατέχουν,
ἡ τούς θεούς ἄν σέβουνται κι ἄντρες φιλόξενοι είναι».

175

Εἶπα, κι ἀπάνω ἀνέβηκα² στό μαῦρο τρεχαντήρι
κι εἶπα στούς ναῦτες ν' ἀνεβοῦν καί τά σκοινιά νά λύσουν.

Κι ἐκεῖνοι ἀμέσως μπήκανε καί κάθισαν στούς μπάγκους
ἀράδα καί τή θάλασσα μέ τά κουπιά χτυποῦσαν.

180

Κι ὅταν σέ τόπο φτάσαμε πού δέν ἦταν ἀλάργα,
εἴδαμε ἀπόμερη σπηλιά κοντά κοντά στό κύμα,
ψηλή καί δαφνοσκέπαστη, κι ἀπειρα ἐκεῖ κοπάδια
γιδοπροβάτων στάλιζαν³ καί αὐλή είχε γύρω γύρω
ψηλή μέ πέτρες μές στή γῆ χωμένες, καί μέ πεύκους
μεγάλους κι ἀψηλόκορφες βελανιδιές φραγμένη.

185

Ἀντρας θεόρατος⁴ ἐκεῖ καθόντανε, πού μόνος
τ' ἀρνιά βοσκοῦσε ἀπόμερα μήτε ἔσμιγε τούς ἄλλους,
μόν' τό κακό λογάριαζε στήν ἐρημιά πού ζοῦσε.

Τέρας πελώριο πλάστηκε, μήτε ἔμοιαζε ἄλλου ἀνθρώπου,
μόν' ἦταν σάν ψηλοῦ βουνοῦ ραχούλα φουντωμένη,
πού ξεχωρίζει ἀνάμεσα σ' ἄλλες κορφές μονάχη.

190

1. Ὁ λόγος τῆς ἔξερευνητικῆς ἐπιχειρήσεως είναι καθαρά θεωρητικός. Ὁ Ὄδυσσεας θέλει νά γνωρίσει τόν τόπο, τούς ἀνθρώπους, τίς συνήθειες. 2. Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ περιπετειώδης ἔξερεύνηση. 3. ἀναπαύονταν τίς μεσημβρινές ώρες. 4. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει ἀνήρ πελώριος.

Πρόσταξα τότε τούς λοιπούς ἀγαπητούς συντρόφους
 νά μείνουν στό καράβι ἐκεῖ κοντά νά τό προσέχουν,
 καὶ δώδεκα¹ ἀφοῦ διάλεξα τούς πιό καλούς ἀπ' ὅλους,
 ἔφυγα. Πήραμε μαζὶ καὶ σ' ἔνα ἀσκὶ γιδίσιο
 μαῦρο γλυκόπιοτο κρασί, πού μοῦ 'χε δώσει δῶρο
 ὁ Μάρωνας² τοῦ Εὐάνθη ὁ γιός, ὁ λειτουργός τοῦ Φοίβου,
 πού 'χε προστάτη ἡ Ἰσμαρος, γιατί ἀπό σεβασμό μας
 σώσαμε αὐτόν καὶ τό πιστό ταίρι του καὶ τό γιό του,
 πού κατοικοῦσαν σέ πυκνό δάσος τοῦ Φοίβου Ἀπόλλου.
 200
 'Αξίας δῶρα μοῦ δῶσε γιὰ τοῦτο, ἐφτά κομμάτια
 καλοφτιασμένο μάλαμα, κι ἔνα ἀργυρό κροντήρι,
 καὶ στάμνες δώδεκα κρασί μοῦ γέμισε ὡς τά χείλια,
 γλυκό κι ἀνέρωτο, πιοτό θεϊκό, πού μές στό σπίτι
 σκλάβα καμιά δέν τό ἔχερε μήτε ἄλλη παρακόρη
 ἐξόν αὐτός, τό ταίρι του καὶ μιά ἐπιστάτρα μόνη.
 205
 Κι ὅταν τό μελιστάλαχτο κρασί ἥθελαν νά πιοῦνε,
 σέ εἴκοσι μέτρα ρίχνανε νεροῦ κι ἔνα ποτήρι,
 καὶ τότε μιά γλυκιά εὐνδάμια κι οὐράνια ἀπ' τό κροντήρι
 χυνότανε, πού νά μήν πιεῖς δέ βάστας ἡ καρδιά σου.
 210
 'Ασκὶ μεγάλο, ἀπ' τό κρασί αὐτό, γεμάτο πῆρα
 καὶ στό δισάκι μου θροφές. Γιατί εἶχε κόψει ὁ νοῦς μου
 εὐτύς, πώς σέ ἄντρα πήγαινα μέ δύναμη μεγάλη,
 ἄγριο, πού στά στήθια του δέν εἶχε πίστη ἡ νόμο.
 215

Φτάσαμε ἀμέσως στή σπηλιά, μά αὐτός δέν ἤταν μέσα,
 μόν' τά παχιά του πρόβατα βοσκοῦσε στό λιβάδι.
 Καὶ στή σπηλιά ἂμα μπήκαμε, βλέπαμε ὅ,τι εἶχε μέσα.
 Γεμάτα τά τυρόβολα κι οἱ μάντρες στοιβαγμένες
 ἀπό κατσίκια κι ἀπ' ἄρνιά, καὶ χώρια μαντρισμένα
 τά πρώιμα ἀλλοῦ, τά μέσα ἀλλοῦ, κι ἀλλοῦ τά ὅψιμα ἤταν.
 220
 Κι ἤταν ἀπό τυρόγαλο γεμάτα ὅλα τ' ἀγγειά του.

1. Δέν ξέρουμε πόσους εἶχε τό κάθε πλοῖο. Ἀπό τό B 510 τῆς Ἰλιάδας μαθαίνουμε πώς τό κάθε πλοῖο τῶν Βοιωτῶν εἶχε 120 ἄντρες. 2. Δές καὶ 1 40 κ.ἔ.

- σκάφες, καρδάρες¹, πού ἄρμεγε μέσα σ' αὐτά τό γάλα.
 Τότε οἱ συντρόφοι μ' ὅρκιζαν μέ πειστικά τους λόγια,
 λίγο τυρί νά πάρουμε καὶ νά τραβοῦμε πίσω,
 κι ἀπ' τό μαντρί ξεκόβοντας μανάρια² καὶ κατσίκια
 γλήγορα στό γοργόδρομο καράβι νά τά πᾶμε,
 κι εὐτύς νά κάνουμε πανιά καὶ στ' ἀνοιχτά νά βγοῦμε.
 Ἐγώ ὅμως δέν τούς ἀκουσα, πού πιό καλό ἔτσι θά 'ταν,
 γιά νά τόν δῶ καὶ δῶρα του φιλόξενα νά πάρω.
- 225
- Μά στούς συντρόφους πρόσχαρος δέ φάνηκε, ὅταν ἥρθε.
 Τότες ἀνάψαμε φωτιά καὶ κάμαμε θυσία
 τυριά κομμάτια κόβοντας καὶ φάγαμε κι οἱ ἴδιοι,
 καὶ στή σπηλιά καθίσαμε προσμένοντας, ώστου
 ἥρθε κι αὐτός ἀπ' τή βοσκή, μέ φόρτωμα μεγάλο
 ξύλα ξηρά γιά τό φαι νά 'χει φωτιά ν' ἀνάψει.
 Μές στή σπηλιά σάν τό 'ριξε, βούιξε ὁ τόπος ὅλος,
 κι ἐμεῖς ἀπ' τήν τρομάρα μας χωθήκαμε στό βάθος.
 Τότε ἔμπασε μές στήν πλατιά σπηλιά τίς προβατίνες,
 μέ τή σειρά δσες ἄρμεγε κι ἄφησε ἐμπρός στήν πόρτα
- 235
- μές στήν αὐλή τ' ἀρσενικά, κριάρια του καὶ τράγους.
 Ἐπειτα σήκωσε ψηλά κι ἔβαλε ἐμπρός στήν πόρτα
 ἀσήκωτη θυρόπετρα, πού δέ θά τήν κινοῦσαν
 κι εἰκοσιδύο³ τετράκυκλα καλοφτιασμένα ἀμάξια·
 τόσο τεράστιο ἔβαλε μπροστά στήν πόρτα βράχο.
- 240
- Κάθισε τότες κι ἄρμεγε γίδες καὶ προβατίνες
 καὶ τό παιδί τής καθεμιᾶς προσθήλιαζε⁴ ἀπό κάτω.
 Καὶ τό μισό ὅταν ἐπῆξε τ' ἄσπρο χιονάτο γάλα,
 τό σύναξε καὶ τό 'βαλε μές στά πλεχτά καλάθια,
- 245
- καὶ στίς καρδάρες φύλαξε τ' ἄλλο μισό νά πίνει.
 Καὶ τίς δουλειές του βιαστικά σάν ἔκαμε δσες είχε,
 ξάναψε τότε τή φωτιά κι ἐμᾶς θωρώντας είπε:

1. Ξύλινα δοχεῖα γιά τό γάλα. 2. ἀρνιά: ἀμνός > ἀμνάριον > μνάριο μανάρι. 3. Θέλει νά δείξει πόσο μεγάλη ήταν ἡ δύναμη τοῦ Κύκλωπα. 4. Τά ἔβαζε στή θηλή τοῦ μαστοῦ (γιά νά βυζάξουν).

«Ποιοί είστε, δρέ ξένοι, κι άπό ποῦ στής θάλασσας τούς δρόμους
γυρνάτε; Μήνα γιά δουλειές, ή πάτε ἔτσι στήν τύχη,
ὅπως οἱ κλέφτες¹ πού γυρνοῦν στά πέλαγα καὶ φέρνουν
στούς ξένους τόπους συμφορές καὶ τῇ ζωῇ τους παίζουν;»

255

Ἐτσι εἰπε, κι ὅλων ἡ καρδιά παράλυσε στά στήθια,
τρομάζοντας τό γίγαντα καὶ τῇ βαριά φωνή του.

Μά κι ἔτσι ἐγώ τ' ἀπάντησα μέ δυό μου λόγια κι εἰπα:

«Ἐμεῖς, πολύπαθοι Ἀχαιοί², γυρίζουμε ἀπ' τὴν Τροία
μές στά θαλασσοπέλαγα καὶ μέ λογῆς ἀνέμους,
νά πᾶμε στήν πατρίδα μας, μά πήραμε ἄλλο δρόμο.

260

Ἐτσι ηθελε τοῦ Κρόνου ὁ γιός γιά μᾶς ν' ἀποφασίσει.

Ολοι στρατιώτες είμαστε τοῦ βασιλιᾶ Ἀγαμέμνου,

πόφτασε τώρα ή δόξα του³ στά πέρατα τοῦ κόσμου,
γιατί λαούς κατάστρεψε κι ἔριξε τέτοιο κάστρο.

265

Καὶ νά μᾶς σώσεις πέφτουμε στά πόδια σου, ἢν θελήσεις
μέ δῶρα σου φιλόξενα νά μᾶς φιλοξενήσεις,
πού τό χονιν δλοι σύστημα στόν κόσμο γιά τούς ξένους.
Σεβάσου, βλάμη⁴, τούς θεούς, μιά χάρη σου ζητοῦμε.

270

Ο Δίας ὁ φιλόξενος τούς ξένους προστατεύει,
κι ὅπου νά πᾶνε ή χάρη του μαζί τούς συνοδεύει».

Εἶπα, καὶ μ' ἄσπλαχνη καρδιά μ' ἀπάντησε ἔτσι ἀμέσως:
«Τά χεις χαμένα, σύντροφε, ή θά ρχεσαι ἀπ' ἄλιργα,
ἐνδ μοῦ λές νά φοβηθῶ θεούς καὶ νά πιστέψω.

275

Δέν τόν ψηφοῦν οἱ Κύκλωπες τόν ἀσπιδάτο Δία⁵,
μήτε θεούς, γιατί είμαστε πολύ πιό ἀνώτεροί τους.

Μήτε ἀπ' τοῦ Δία φόβο ἐγώ θά σέ πονέσω⁶ ἐσένα,
καθώς καὶ τούς συντρόφους σου, ἢν δέν τό θέλω ὁ Ἰδιος.

Μόν' πές μου ποῦ νά τ' ἄραξες τό καλοκαμωμένο
καράβι, ἢν κάπου ἀπόμερα γιά ἐδῶ κοντά, νά ξέρω».

280

Ἐτσι εἰπε δοκιμάζοντας⁷, μά ποῦ νά μέ γελάσει.

1. κουρσάροι. Ἀπό πολλούς στίχους τῆς Ὁδύσσειας ἀντλοῦμε ειδήσεις γιά τή μεγάλη ἔκταση τῆς πειρατίας στήν δημητρική καὶ τήν προομηρική ἐποχή. 2. ἐνν. είμαστε. 3. Σεμνύνεται ὁ ηρωας γιά τά κατορθώματα τῶν Ἀχαιῶν. 4. φίλε. 5. Ἡ συμπεριφορά του Κύκλωπα είναι ὑβριστική γιά τούς θεούς. 6. Θά σέ σπλαχνίσω. 7. προσπαθώντας νά ἀποσπάσει πληροφορίες.

- Κι εύτυς μέ λόγια πονηρά¹ τ' ἀπάντησα κι ἔτσι εἶπα·
 «Ἄχ, τό καράβι ό Σαλευτής μοῦ τό 'σπασε τοῦ κόσμου,
 στά βράχια ὥπως τό χτύπησε σέ μιά τῆς χώρας σου ἄκρη,
 στόν κάβο ἀφοῦ τό ξόριασε² κι ή θάλασσα τό πῆρε,
 κι ἐγώ μονάχος ξέφυγα μ' αὐτούς τό μαῦρο χάρο». 285
- Ἐτσι εἶπα, κι ὁ σκληρόψυχος δέ μοῦ 'βγαλε ἄλλη λέξη,
 μόν' χύμηξε κι ἀπλώνοντας τά χέρια στούς συντρόφους,
 ἄρπαξε δυό καί καταγῆς τούς χτύπαις σάν κουτάβια,
 καί τά μυαλά τους χύθηκαν καί μούσκεψαν τό χῶμα. 290
- Κι ἔτσι σάν τούς κομμάτιασε, τούς ἔβαλε στό δόντι.
 Κι ἔτρωγε σάν βουνόθρεφτο λιοντάρι, δίχως σκλίδα³
 ν' ἀφήσει, σάρκες, σωθικά, κόκαλα μεδουλάτα.
 Κι ἐμεῖς στό Δία κλαίοντας σηκώναμε τά χέρια, 295
- θωρώντας βάρβαρες δουλειές, πού χάναμε τό νοῦ μας.
 Κι ό Κύκλωπας σάν γέμισε τήν ἄπατη κοιλιά του,
 κρέας ἀνθρώπων τρώγοντας, ὡγνό ρουφώντας γάλα,
 τεντώθηκε μές στή σπηλιά καταμεσίς στ' ἄρνιά του.
 Τότε εἶπα μέ τήν ἄφοβη καρδιά μου νά ζυγώσω
 κι ἀπ' τό μηρί μου βγάζοντας τό κοφτερό μαχαίρι,
 στά στήθια νά τοῦ τό 'μπηχνα, στό μέρος πού τά σπλάχνα
 κλειοῦν τό συκώτι⁴, ψάχνοντας μέ τ' ἄλλο μου τό χέρι·
 μά μ' ἔκοψε ἄλλος στοχασμός. Γιατί κι ἐμεῖς μαζί του
 τό χάρο ἐκεῖ θά βρίσκαμε. Πῶς θά μπορούσαμε ὅλοι
 τό βράχο τόν ἀσήκωτο νά βγάλουμε ἀπ' τήν πόρτα;
 Ἐτσι βαριά στενάζοντας προσμέναμε νά φέξει.
 Σάν ἦρθε ή ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα,
 ἄναψε πάλε τή φωτιά κι ὅλες σειρά τίς μάνες
 ἄρμεγε καί προσθήλιαζε καί τά μικρά τους κάτω. 305
 Καί τίς δουλειές του βιαστικά σάν ἔκαμε ὄσες εἶχε,
 ἄρπαξε πάλε δυό μαζί νά φάει τό κολατσό⁵ του.

1. Ἀναγκαστικά ή ἀπάντηση εἶναι ψεύτικη. Στόν ὡμό πρωτογονισμό καί τή βία
 δό ηρωας ἀντιπαραθέτει τή φρόνηση. 2. Δές i 39. 3. μικρό κομμάτι. 4. Οι δημη-
 ρικοί ἄνθρωποι τό θεωροῦσαν ἔδρα τῆς ψυχῆς. 5. πρόγευμα.

Χορτάτος τότε ἀπ' τή σπηλιά μπρογκοῦσε¹ τό κοπάδι,
πρῶτα τό βράχο ἀψήφιστα² σάν ἔβγαλε ἀπ' τήν πόρτα,
καὶ τόν ξανάβαλε ἐπειτα σάν σκέπασμα σέ θήκη,
καὶ στό βουνό σφυρίζοντας τ' ἄρνιά του σαλαγοῦσε.

315

Ἐμεινα ἐγώ τό χάρο του στό νοῦ μου ἀναμετρώντας
νά τόν πλερώσω, ἂν μοῦ 'δινε τέτοια χαρά ή Παλλάδα.
Κι αὐτή ή βουλή μοῦ φάνηκε καλύτερη πώς ήταν.

Μές στό μαντρι είχε ὁ Κύκλωπας ἔνα χοντρό ματσούκι³
χλωροκομένο, ἐλίτικο, νά τό βαστᾶ, δταν γίνει,
ξερό, κι ἐμεῖς τό λέγαμε, θωρώντας το, πώς ήταν
κατάρτι σέ εἰκοσάκουπο καράβι πισσωμένο,
ἀπ' τά μεγάλα φορτηγά πού πέλαγα ἀρμενίζουν.

320

Τόσο στό μάκρος φαίνονταν καὶ τόσο καὶ στό χόντρος.
Πιάνω καὶ κόβω ὡς μιά ὀργιά κομμάτι ἀπ' τό ματσούκι
καὶ στούς συντρόφους τό 'δωσα νά μοῦ τό πελεκήσουν.
Κι ἵσιο σάν τό 'καμαν αὐτοί, τό 'ξυσα ἐγώ στήν ἄκρη
καὶ νά πυρώσει τό 'βαλα στήν ἀναμμένη θράκα.

325

Ἐπειτα τό 'χωσα βαθιά μές στήν κοπριά ἀπό κάτω,
πού ήταν χυμένη στή σπηλιά παντοῦ σωρός μεγάλος.
Καὶ τότε πρόσταξα⁴ λαχνό νά ρίξουν οἱ συντρόφοι,
μαζί μου ποιοι θά τύχαιναν τόν πάλο⁵ νά τόν μπήξουν
στό μάτι του, δταν κοιμηθεῖ κι ὑπνος βαθύς τόν πάρει.
Λάχανε αὐτοί πού θά 'θελα κι ὁ ἴδιος νά διαλέξω,
τέσσερις ὅλοι καὶ μ' αὐτούς κι ἐγώ μαζί τους πέντε.

330

'Ηρθε τό βράδυ βόσκοντας τ' ἀφρόμαλλο κοπάδι,
κι ἐμπασε ἀμέσως στήν πλατιά σπηλιά τά πρόβατα ὅλα
κι οὔτε ἔνα στή βαθιά του αὐλή δέν ἄφησε κεφάλι,
κάτι σά νά μυρίστηκε, είτε ὁ θεός ἔτσι είπε.

335

Σήκωσε πάλε κι ἔβαλε τό βράχο ἐμπρός στήν πόρτα,
καὶ καθισμένος ἄρμεγε σειρά τίς μάνες ὅλες

340

1. ἐδιωχνε μέ θόρυβο, σαλαγοῦσε. 2. χωρίς κόπο, χωρίς πολλή προσπάθεια. 3. χοντρό ραβδί. 4. Μέ πολὺ ρεαλισμό περιγράφονται οἱ διάφορες φάσεις τοῦ σχεδίου
τριασώσεως: α) προετοιμασία ὀργάνου τυφλώσεως, β) ἐπιλογή ὁμάδας κρούσεως,
γ) νάρκωση μέ τή χρήση δυνατοῦ κρασιοῦ καὶ τύφλωση, δ) ἔξοδος. 5. παλούκι.

καὶ τά μικρά τους καθεμιᾶς προσθήλιαζε ἀπό κάτω.

Καί τίς δουλειές του βιαστικά σάν ἔκαμε ὅσες εἶχε,
ἄρπαξε πάλε δυό μαζί συντρόφους νά δειπνήσει.

345

Τότε κοντά στόν Κύκλωπα πηγαίνω κι ἔτσι τοῦ 'πα,
μ' ἔνα καυκί¹ στό χέρι μου γεμάτο κρασί μαῦρο·

«Κύκλωπα, πάρε, πιέ κρασί, σάν ἔφαγες ἀνθρώπους,
νά ίδεῖς στό τρεχαντήρι μου σάν τί πιοτό εἶχα κρύψει.

Τάμα γιά σένα τό 'φερνα, ἵσως καὶ μέ πονούσες
καὶ μ' ἔστελνες στόν τόπο μου. Μά ἐσύ εἰσαι λυσσασμένος.

«Ασπλαχνε, πᾶς ἄλλος θνητός, ἀπ' ὅσους ἔχει ὁ κόσμος,
θά 'ρθεῖ σέ σένα ἄλλη φορά, ἔτσι ἄνομα ἀφοῦ κάνεις:»

Εἶπα, καὶ πῆρε τό κρασί καὶ τό 'πιε μονορούφι.

Σάν ἦπιε, τ' ἄρεσε πολύ καὶ μοῦ ζητοῦσε κι ἄλλο·

355

«Ἀκόμα δῶσ' μου, ἔτσι νά ζεῖς καὶ τ' ὄνομά σου πές μου
εὐτύς, νά λάβεις δῶρο μου, πού νά χαρεῖ ἡ καρδιά σου.

Βγάζει ἡ πολύκαρπή μας γῇ κρασί καὶ στούς Κυκλώπους
ἀπό μεγαλοστάφυλα, καθώς τά βρέξει ὁ Δίας,

ὅμως ἀπό νεχτάρι αὐτό κι ἀπ' ἀμβροσία βγῆκε». 360

Ἐτσι εἶπε, καὶ τό φλογερό κρασί τοῦ δίνω πάλε,
καὶ τρεῖς φορές² τόν κέρασα κι ἀστόχαστα τρεῖς ἦπιε.

Κι ὅταν τοῦ ζάλισε ἔπειτα καλά τά λογικά του,
τότε μέ λόγια μαλακά τοῦ μίλησα καὶ τοῦ 'πα·

«Κύκλωπα, ἀφοῦ μέ ρωτήσες, καὶ τ' ὄνομά μου μάθε
καὶ δῶσ' μου, καθώς τό 'ταξες, τό φιλικό σου δῶρο.

365

Κανείς³ ἐγώ ὀνομάζομαι κι ὅλοι Κανεί μέ λένε,
ἡ μάνα κι ὁ πατέρας μου κι ὅλοι οἱ λοιποί μου φίλοι».

Εἶπα, καὶ μ' ἀσπλαχνη καρδιά μ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε·
«Κι ἐγώ στερνόνε τόν Κανεί θά φάω ἀπ' τούς συντρόφους,

370

ὅμως αὐτούς πρωτύτερα. Νά τί σοῦ κάνω δῶρο».

Ἐτσι εἶπε καὶ τεντώθηκε τ' ἀνάσκελα πεσμένος,

1. ξύλινο ποτήρι. 2. Ὁ ἀριθμός εἶναι τυπικός, θέλει νά δείξει πώς ἡ πράξη ἔγινε πολλές φορές. 3. Τό ἄρχ. κείμενο γράφει: *Oύτις ἐμοί γ' ὄνομα*.

κι ἔγειρε δίπλα τό χοντρό λαιμό κι εὐτύς ὁ ὑπνος
τόν πῆρε ὁ παντοδαμαστής. Κι ἔβγανε ἀπ' τά λαρύγγια
μπουκιές ἀνθρώπων καὶ κρασί πού ξέρναε μεθυσμένος. 375

Τότε ἔχωσα τόν πάλοι¹ εὐτύς στήν ἀναμμένη θράκα
νά πυρωθεῖ καὶ ψύχωνα μέ λόγια τούς συντρόφους
ὅλους, μή φοβηθεῖ κανείς καὶ θέλει νά μοῦ φύγει.
Κι ὁ πάλος ὁ ἐλίτικος σάν κόντευε ν' ἀνάψει,
ἄν καὶ χοντρός μές στή φωτιά καὶ φαίνονταν νά λάμπει, 380

τόν πῆρα ἀπ' τή φωτιά κοντά στόν Κύκλωπα καὶ γύρω
στεκόντανε οί συντρόφοι μου. Καρδιά ὁ θεός μᾶς δίνει,
κι ἀφοῦ τόν πάλο σήκωσαν, τό μυτερό στήν ἄκρη,
στό μάτι του τόν ἔχωσαν. Κι ἐγώ ἀπό πάνω τότε·
πέφτοντας τοῦ τόν ἔστριβα, ἔτσι ὅπως μέ τρυπάνι²
τρυπάει τό καραβόξυλο τεχνίτης κι ἀπό κάτω 385

τό στρέφουν ἄλλοι μέ λουρί στό 'να καὶ στ' ἄλλο μέρος
κι αὐτό γυρίζει ἀδιάκοπα. Ἔτσι κι ἐμεῖς στό μάτι
τοῦ Κύκλωπα γυρίζαμε τόν πυρωμένο πάλο,
κι ὅπως μπηγότανε ζεστός, τόν μούσκευε τό αἷμα 390

κι ὅλα τριγύρω τοῦ ματιοῦ, ματόφυλλα καὶ φρύδια,
τοῦ τά καψάλιζε ή φωτιά καὶ τοῦ 'καψε τήν κόρη,
κι ἔτριζαν μέσα ἀπ' τή φωτιά οί ρίζες τοῦ ματιοῦ του.
Πᾶς ὅταν στό κρύο νερό χώνει μπαλτά³ ἡ σκεπάρνι 395

γιά νά τά βάψει ὁ σιδεράς κι ἀχοῦν καὶ τσιτσιρίζουν,
— γιατί ή περίσσια δύναμη αὐτή είναι τοῦ σιδήρου —
ἔτσι ἔτριζε τό μάτι του κι αὐτοῦ στόν πάλο γύρω.
Μούγγιζε τότε σάν θεριό κι οί βράχοι ἀντιλαλοῦσαν,
κι ἐμεῖς ἀπ' τήν τρομάρα μας σκορπίσαμε ὅλοι ἀλάργα. 400

Τότε ἔβγαλε ἀπ' τό μάτι του τόν πάλο, βουτηγμένον
στό αἷμα, καὶ τόν πέταξε μακριά, χειρονομώντας
σάν φρενιασμένος, κι ἔσκουζε στούς Κύκλωπες, πού γύρω

1. τό παλούκι. 2. Είναι εἰδικό ἔργαλειο μέ τό ὅποιο διανοίγουν οί ξυλουργοί τρύπες. Ἡ παρομοίωση είναι παρμένη ἀπό τήν τέχνη τῆς κατασκευῆς πλοίων. 3. τσεκούρι. Ἡ δεύτερη παρομοίωση είναι παρμένη ἀπό τήν τέχνη τῶν σιδηρουργῶν.

στίς ἀνεμόδαρτες κορφές, μές στίς σπηλιές καθόνταν
καὶ τρέχανε ἄλλος ἀπ' ἄλλον, σάν ἄκουσαν νά σκούζει,
καὶ στή σπηλιά σταθήκανε τριγύρω καὶ ρωτοῦσαν·

405

«Τί σοῦ ’τυχε, Πολύφημε, καὶ μεγαλοφωνάζεις
μές στήν ἀθάνατη νυχτιά καὶ μᾶς χαλᾶς τόν ὑπνο;
Μήν ἄθελά σου σ' ἅρπαξε κανένας τό κοπάδι;
Μήνα σοῦ παίρνει τή ζωή μ' ἀπάτη καὶ μ' ἀντρεία;»

Κι ὁ φοβερός Πολύφημος ἀπ' τή σπηλιά ἀπαντοῦσε·
«΄Αδέρφια, μ' ἔφαγε ό Κανείς μ' ἀπάτη!, δχι μ' ἀντρεία». 410

Κι ἐκεῖνοι τ' ἀπαντοῦσανε μέ πεταχτά τους λόγια·
«΄Αφοῦ κανείς δέ σ' ἔβλαψε καὶ μέσα εἰσαι μονάχος,
ἀπ' τήν ἄρρωστια ποιός μπορεῖ τοῦ Δία νά σέ σώσει;
Δεήσου στόν πατέρα σου τό σείστη Ποσειδώνα». 415

Ἐτσι εἴπανε καὶ φεύγανε καὶ γέλασε² ἡ καρδιά μου
πού τ' ὄνομά μου ἀπάτησε κι ἡ πονηρή μου σκέψη.
Κι ού Κύκλωπας σπαράζοντας στούς πόνους καὶ βογγώντας,
πῆγε στήν πόρτα πάχνοντας καὶ σήκωσε τήν πέτρα
κι αὐτός στήν πόρτα κάθισε κι ἄνοιξε τά δυό χέρια,
μέ τό κοπάδι ἄν ἔβγαινε κανείς, νά τόν τσακώσει.

420

Γιατί θαρροῦσε ἀστόχαστο πώς είχα τό κεφάλι.
Μά ἐγώ ὅλο τό καλύτερο ζητοῦσα πῶς νά γίνει,
νά ’βρω ἀπ' τό χάρο γλιτωμό στούς ἄλλους καὶ σέ μένα.
Κι ὅλους τούς δόλους ἔφαινα, γιατί ἥταν τή ζωή μας
νά σώσουμε, καὶ συμφορά μεγάλη ἥταν μπροστά μας.

425

Κι αὐτή ή βουλή μού φάνηκε καλύτερη πώς ἥταν.
Εἶχε κριάρια παχουλά, πυκνόμαλλα, μεγάλα,
μέ σκοτεινόχρωμο μαλλί καὶ ξεχωρίζοντάς τα
σιγά, συντρία³ τά ’δενα μέ λυγαριές στριμμένες,
πού ἀπάνω τους κοιμόντανε ό Κύκλωπας, τό τέρας
μέ τήν ἀνήμερη ψυχή. Κι αὐτό πού ’ταν στή μέση

430

1. Ἡ προβολὴ τοῦ παραπλανητικοῦ ὀνόματος, πού είναι ἔνα ἀπό τά σημεῖα τοῦ σχεδίου διασώσεως, διευκόλυνε τή σωτηρία. 2. Χαίρεται ό ἥρωας πού τό ἔξυπνο σχέδιό του ἔξελισσεται μέ ἐπιτυχία. 3. τρία-τρία.

σήκωνε κι ἔνα σύντροφο καὶ τ' ἄλλα δυό ἀπό δίπλα
μαζὶ δεμένα πήγαιναν τούς ἄντρες νά γλιτώσουν.

Τρία κριάρια σήκωναν κι ἀπό 'να σύντροφό μου.

Κι ἐγώ — μές στ' ἄλλα διαλεχτό κριάρι ἡταν στή μάντρα,
καὶ πιάστηκα ἀπ' τά νῶτα του, στή μαλλιαρή κοιλιά του
συμμαζωμένος καὶ γερά κρατοῦσα μέ τά χέρια
τά φουντωμένα του μαλλιά, τό πρόσωπό μου δίπλα
γέροντας καὶ κρατιόμουνα μ' ὑπομονή καὶ θάρρος.

435

* Ετσι βαριά στενάζοντας προσμέναμε νά φέξει.

Σάν ἥρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα
ξεκίνησε γιά τή βοσκή τ' ἀρσενικό κοπάδι
κι ἀνάρμεχτα βελάζανε τά θηλυκά στίς μάντρες
μέ σπαργωμένα! τά βυζιά. Κι ὁ Κύκλωπας, λιωμένος
στούς πόνους, κάθε κριαριοῦ τή ράχη ψηλαφοῦσε,
όλόρθια ὅπως στεκόντανε. Τυφλός, ποῦ νά τό νιώσει,
στά λογγωμένα στήθια τους πώς δέθηκαν οἱ ἄντρες.
Κι ἔφτασε ἀπ' ὅλα πιό στερνό στήν πόρτα τό κριάρι,
ἀπ' τά μαλλιά ἀργοκίνητο κι ἀπ' τό σοφόν ἐμένα.

445

Κι ὁ γίγαντας Πολύφημος τοῦ 'πε χαιδεύοντάς το·

«Γιατί, καλό κριάρι μου, στερνό ἀπ' τή μάντρα βγαίνεις;

»Ἀλλη φορά δέν ἔμενες ἀπ' τό κοπάδι πίσω,
μόν' πρῶτο πάντα πήγαινες μέ δρασκελιές μεγάλες
τῆς χλωρασιᾶς τά τρυφερά βλαστάρια νά βοσκήσεις.
Πρῶτο στό ρέμα ἐρχόσουνα καὶ πρῶτο μοῦ γυρνοῦσες
πάλε τό βράδυ στό μαντρί. Τώρα στερνό ἀπομένεις.
Θύ κλαῖς² καὶ σύ τ' ἀφέντη σου τό μάτι, πού κακοῦργος
ἄντρας μοῦ τό 'βγαλε ἀσπλαχνα μέ ἀνθρώπους του χαμένους,
ἀφοῦ βαριά μοῦ σκότισε μέ τό κρασί τά φρένα,
ἄχ, ὁ Κανείς, πού ὄρκίζομαι πώς δέ θά μοῦ γλιτώσει.

455

»Αν είχες τή λαχτάρα μου κι ἄν μπόρειες νά μιλήσεις,

460

1. γεμάτα γάλα. 2. Ἀνάμεσα στίς γεμάτες κανιβαλισμό καὶ φρίκη σκηνές, αὐτή
ἐδῶ κάνει τόν τόνο πιό τρυφερό. Ο τυφλωμένος γίγαντας συνομιλεῖ μέ τό ἀγα-
πημένο του κριάρι.

νά μοῦ 'λεγες ποῦ τρύπωσε ἀλάργα ἀπ' τό θυμό μου·
θά 'βλεπες τότε στή σπηλιά χυμένα τά μυαλά του
χάμω στή γῆ, ἄλλα ἀπ' ἀλλοῦ, καθώς θά τόν χτυποῦσα,
καὶ μές στά στήθια μου ἡ καρδιά θά λούφαζε ἀπ' τούς πόνους,
πού μοῦ τούς ἄναψε ὁ Κανείς, ἔνα κορμί χαμένο!¹

Εἶπε κι ἀπόλυσε ἐπειτα νά φύγει τό κριάρι.
Σά βγήκαμε δξώ ἀπ' τή σπηλιά κι ἀπ' τήν αὐλή πιό πέρα,
πρῶτος ἐγώ ξελύθηκα κι ἔλυσα τούς συντρόφους. 465
Κι εὐτύς ἀρνιά λιγνόποδα καὶ τρυφερά κριάρια
γύρω πολλά ξεκόβοντας τά φέραμε στό πλοῖο.
Χαρούμενοι μᾶς εἰδανε οἱ ποθητοί συντρόφοι,
τό χάρο ὅσοι ξεφύγαμε² καὶ κλαίγανε τούς ἄλλους.
Μά νά θρηνοῦν δέν ἄφηνα κι ἔγνεφα μέ τά φρύδια,
προστάζοντάς τους γλήγορα νά μπάσουν στό καράβι
πολλά κριάρια ἀφρόμαλλα καὶ στ' ἀνοιχτά νά βγοῦμε. 475
Κι ἐκεῖνοι ἀμέσως μπαίνανε καὶ κάθισαν στούς μπάγκους
ἀράδα, καὶ τή θάλασσα μέ τά κουπιά χτυποῦσαν.
Καὶ τόσο ἄμα ἀλαργέψαμε, πού ἀκοῦνε, ὅταν φωνάξεις,
τότε ἔσκουζα στόν Κύκλωπα μέ πεισμωμένα λόγια· 480
«Δέ σοῦ ἦταν, Κύκλωπα, γραφτό, ἀνθρώπου τιποτένιου,
ἔτσι ἄγρια τούς συντρόφους του νά φᾶς μές στή σπηλιά σου.
Μόν' ἀκριβά θά πλέρωνες τά κακουργήματά σου,
σκυλί, πού δέ σεβάστηκες μές στό ρημαδιακό³ σου
ξένους νά φᾶς. Γι' αὐτό οἱ θεοί σέ πλέρωσαν κι ὁ Δίας⁴».

Εἶπα, καὶ τότε πιό πολύ τοῦ λύσσαξε ἡ καρδιά του,
καὶ ξεκολλώντας μιά κορφή ψηλοῦ βουνοῦ μεγάλη,
μπροστά στό μελανόπλωρο τήν πέταξε τό πλοῖο,
πού πάρα λίγο νά 'παιρνε τής πλώρης του τήν ἄκρη. 490
Γέμισε ἀφρούς ἡ θάλασσα καθώς τής ἥρθε ὁ βράχος.
Καὶ τό καράβι ἀπ' τ' ἀνοιχτά ξανάστροφο τό κύμα

1. Οὐτιδανὸς γρύφει τό ἀρχ. κείμενο. 2. Τροφή τοῦ φοβεροῦ ἀνθρωποφάγου ἔγιναν ἔξι σύντροφοι τοῦ Ὁδυσσέα. 3. στήν κατοικία σου. 4. Ὁ λόγος τοῦ ἥρωα ἐρέθισε τόν Κύκλωπα, πού ἀμέσως ἀντέδρασε πετώντας ἔναν πελώριο λίθο.

τό σίμωσε ὥξω στή στεριά. Στά δυό μου χέρια τότε
μακρύ κοντάρι ἀδράχνοντας σκουντοῦσα ἀπ' τ' ἀκρογιάλι
καὶ στούς συντρόφους ἔλεγα νά πιάσουν τά κουπιά τους,
μέ τό κεφάλι γνέφοντας, νά φύγουμε ἀπ' τό χάρο.

495

Καὶ στά κουπιά τους πέφτοντας αὐτοί λαμνοκοποῦσαν·

Κι ὅταν διπλά ἀλαργέψαμε στό πέλαγος τραβώντας,
πάλε εἴσκουζα στόν Κύκλωπα, κι ὅλοι οἱ συντρόφοι γύρω,
ἄλλοι ἀπ' ἄλλοϋ, μ' ἐμπόδιζαν μὲ μαλακά τους λόγια·

500

Καημένε, τέτοιο ἔνα θεριό τί θέλεις κι ἐρεθίζεις;

Νά, τώρα μές στή θάλασσα μᾶς πέταξε τό βράχο
καὶ στή στεριά μᾶς σίμωσε τό πλοϊο, πού εἰπαμε ὅλοι
πώς ἤρθε πιά τό τέλος μας. Κι ἄν ἄκουγε κανένα
ἢ νά φωνάξει, εἴτε μιλιά τό στόμα του νά βγάλει,
θά 'σπαξε τά κεφάλια μας καὶ τ' ἄρμενα τοῦ πλοίου,
ἄξυστη¹ πέτρα ρίχνοντας. Τόσο βαράει ἀλάργα».

505

Ἐτσι εἶπαν, μά δέν ἔπειθαν τήν ἄφοβη καρδιά μου,
καὶ πάλε εὐτύς τοῦ φώναξα μέ σπλάχνα φουσκωμένα.
«Ἄν, Κύκλωπα, κανείς θνητός στόν κόσμο σέ ρωτήσει,
νά μάθει τήν ἀγιάτρευτη τήν τύφλα τοῦ ματιοῦ σου,
δηγήσου πώς σέ τύφλωσε ὁ καστροπολεμίτης
Δυσσέας τοῦ Λαέρτη ὁ γιός, ἀπ' τό νησί τό Θιάκι»².

510

Ἐτσι εἶπα, καὶ μ' ἀπάντησε κι ἐκεῖνος ἔεφωνώντας·
«Ἄχ, βγῆκαν τώρα τά παλιά τῆς μοίρας τά γραμμένα.

515

Ἐνας προφήτης³ ζοῦσε ἐδῶ, τρανός καὶ φημισμένος,
ὁ Τήλεμος τοῦ Εὐρύμου ὁ γιός, στή μαντοσύνη πρῶτος,
πού γέρασε στούς Κύκλωπες νά προφητεύει χρόνια,
καὶ μοῦ προφήτεψε ὅλα αὐτά μιά μέρα πώς θά γίνουν,
τό φῶς μου πώς θά στερηθῶ ἀπ' τοῦ Δυσσέα τά χέρια.
Μά πάντα ἐγώ περίμενα πώς θά 'ρθει ἐδῶ ἔνας ἄντρας
ὅμορφος, γιγαντόκορμος, μεγάλο παλικάρι,

520

1. ἀτόφια, ἀπελέκητη. 2. Ὁ λόγιος τοῦ Ὀδυσσέα τώρα γίνεται ἀλαζονικός. 3. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει μάντις ἀνήρ.

καί μοῦ 'ρθε τώρα ἔνας κοντός καί ψόφιος καί χαμένος¹,
πού μέ κρασί μέ δάμασε καί μοῦ 'βγαλε τό μάτι.

Μόν' ἔλα σίμωσε κοντά, Δυσσέα, νά σέ φιλέψω
καί νά δεηθῶ στό Σαλευτή νά σέ καταβοδώσει.

Γιατί είμαι ἐκείνου γιός ἐγώ κι αὐτός είναι ὁ γονιός μου.
Κι αὐτός, ὅχι ἄλλος, δύνεται νά μέ γιατρέψει, ἄν θέλει,
ἀπ' τούς μακαριστούς θεούς καί τούς θηνητούς ἀνθρώπους».

Εἶπε, κι ἐγώ τ' ἀπάντησα μέ δυό μου λόγια πάλε:
«Ἐτσι ἄν μποροῦσα νά σοῦ πιῶ τό αἷμα, καί στοῦ τάφου
δίχως ζωή νά σ' ἔριχνα τ' ἀφώτιστα σκοτάδια,
ἔτσι δύως μήτε ὁ Σαλευτής τό μάτι δέ σοῦ γιαίνει»².

Εἶπα, κι εὐχόντανε ἐπειτα τ' ἀφέντη Ποσειδώνα,
στόν ἀστροστόλιστο οὐρανό σηκώνοντας τά χέρια·
«Ἄκου με, Σαλευτή τῆς γῆς, πατέρα Μαυρομάλλη,
ἄν είσαι ἐσύ ὁ πατέρας μου κι ἐγώ είμαι ἀλήθεια γιός σου,
καί δῶσ' του σπίτι νά μή δεῖ ὁ καστροπολεμίτης
Δυσσέας τοῦ Λαέρτη ὁ γιός, ἀπ' τό νησί τό Θιάκι.
Κι ἄν τό 'χει ἡ μοίρα του, γραφτό νά πάει στ' ἀρχοντικό του,
νά ξαναϊδοῦν τά μάτια του πατρίδα καί δικούς του,
μέ χρόνια ἃς πάει κακήν κακῶς³, δίχως συντρόφους ἄλλους
μέ ξένο πλοῦο καί δεινά στό σπίτι του ἃς τοῦ τύχουν».

Εἶπε, καί τήν παράκληση τοῦ κάνει ὁ Μαυρομάλλης.
Κι ἐπειτα πάλε ἀδράχνοντας μιά πιό βαριά κοτρόνα,
τήν πέταξε μέ δύναμη στριφογυρίζοντάς την,
κι ἐπεσε στό μαυρόπλωρο καράβι λίγο πίσω,
πού παρά τρίχα νά 'παιρνε τοῦ τιμονιοῦ τήν ἄκρη.
Γέμισε ἀφρούς ἡ θάλασσα καθώς τῆς ἤρθε ὁ βράχος
καί τό καράβι στή στεριά τό σίμωσε τό κύμα.

Καί στό νησί σάν πήγαμε, πού τά καλοστρωμένα
τ' ἄλλα καράβια ἦταν μαζί κι ὀλόγυρα οἱ συντρόφοι

1. Τά ἔξωτερικά χαρακτηριστικά τοῦ Ὁδυσσέα μᾶλλον συμφωνοῦν μέ τήν περιγραφή τοῦ Κύκλωπα. 2. Ἐτσι πού μήτε ὁ Σαλευτής τό μάτι νά σοῦ γιάνει (νά σοῦ γιατρέψει). Μέ τό λόγο του αὐτό ὁ Ὁδυσσέας ἔγινε πιά ὑβριστής. Βάζει τή δική του δύναμη σέ καλύτερη θέση ἀπό τή δύναμη τῶν θεῶν. 3. Ἡ αἰτία τῶν πολύχρονων περιπετειῶν τοῦ ἥρωα βρίσκεται ἐδῶ δό Ποσειδώνας τιμώρησε τήν ύβριστική συμπεριφορά.

καθόντανε περίλυποι κι ὅλο μᾶς καρτεροῦσαν,
σύραμε, ἐκεὶ σάν πήγαμε, στήν ἄμμο τό καράβι
κι ὥξω κι ἐμεῖς πηδήσαμε στῆς θάλασσας τήν ἄκρη.
Καὶ βγάζοντας τοῦ Κύκλωπα τ' ἀρνιά ἀπ' τό κοῖλο πλοϊο
ἐξίσου τά μοιράσαμε κανείς νά μη χολιάσει!

555

Μόνο σ' ἐμένα, ὅταν τ' ἀρνιά μοιράζανε οἱ συντρόφοι,
ἔχωριστά μοῦ δώσανε δικό μου τό κριάρι.

Κι ἐγώ στό μαυροσύγνεφο τοῦ Κρόνου γιό τό Δία,
τό βασιλιά γῆς κι οὐρανοῦ, τοῦ τό 'σφαξα στήν ἄμμο,
καὶ τά μηριά τοῦ πρόσφερα. Μά στή θυσία ὁ Δίας
δέν πρόσεχε², μόν' κοίταζε πῶς θά χανόντανε ὅλα
τά φτερωτά καράβια μου κι οἱ ποθητοί συντρόφοι.

560

Ἐκεῖ ὥλη μέρα τρώγαμε ὅσο νά πέσει ὁ ἥλιος,
ἄφθονο κρέας καὶ γλυκό τραβιούσαμε μοσκάτο.

565

Κι ὁ ἥλιος ὅταν βούτηξε καὶ πῆρε τό σκοτάδι,
τότε ὥλοι κοιμηθήκαμε στῆς θάλασσας τήν ἄμμο.
Σάν ἤρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα,
πρόσταξα τούς συντρόφους μου ν' ἀνέβουν στό καράβι
κι εὐτύς νά λύσουν τά σκοινιά. Κι ἐκεῖνοι ἀμέσως μπῆκαν
κι ὥλοι στούς μπάγκους κάθισαν ἀπάνω ἀράδα ἀράδα,
καὶ τ' ἀφρισμένα κύματα μέ τά κουπιά χτυποῦσαν.

570

Ἐκεῖθε ἐμπρός τραβήξαμε μέ σπλάχνα ματωμένα
πρόθυμα, πού σωθήκαμε, θρηνώντας τούς χαμένους.

575

1. Δές καὶ 142. 2. Γιά πρώτη φορά στήν 'Οδύσσεια οἱ θεοί δέ δέχονται τή θυσία.

‘Οδυσσέας και Κίρκη’ Καβειρικό άγγειο

K

Φτάσαμε σέ πλεούμενο νησί, τήν Αἰολία¹,
πού κατοικοῦσε ὁ Αἴολος², τῶν ἀθανάτων φίλος.
Εἶχε ἔνα κάστρο χάλκινο κι ἀπάτητο τριγύρω
καὶ γλιστερές ἀνέβαιναν κι ἀπότομες οἱ πέτρες.
Δώδεκα ἀπόχτησε παιδιά στ' ἀρχοντικό του σπίτι,
ἔξι κορίτσια κι ἔξι γιούς μές στόν ἀνθό τῆς νιότης.
Τίς κόρες του τίς πάντρεψε³, τίς ἔδωσε στούς γιούς του.
κι ὅλοι μέ τόν πατέρα τους καὶ τή γλυκιά τους μάνα
τρώγανε πάντα ἀχώριστοι κι ἄφθονα τά χανε ὅλα.
Κι ἀπό τραγούδια ἀντιλαλεῖ τή μέρα τό παλάτι,
τσίκνες γεμάτο, κι ἐπειτα τή νύχτα, ταίρι ταίρι
ὅλοι κοιμοῦνται σέ χαλιά καὶ τορνευτά κρεβάτια.

5

10

1. Μέ βάση τήν ομηρική περιγραφή ὁ ἀρχαῖος γεωγράφος Στράβων ὑποθέτει πώς είναι ἡ νησίδα Στρόμπολι, πού βρίσκεται κοντά στή Σικελία. 2. Γιός τοῦ Ἰππότη ἡ τοῦ Ποσειδώνα. Σ' αὐτόν οἱ θεοί ἀνέθεσαν τή φύλαξη καὶ τή διανομή τῶν ἀνέμων. Στήν ‘Αθήνα, ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Αἰόλου, οἱ παλαιοί οἰκοδόμησαν μνημεῖο πρός τιμή τοῦ Αἰόλου διακοσμημένο μέ τούς ἀνέμους (ἀέρηδες). 3. Ἐχουμε χαρακτηριστική περίπτωση αἵμομειξίας, γάμο δηλαδή ἀδελφοῦ μέ ἀδελφή.

Σ' αὐτοῦ τή χώρα φτάσαμε καί στά λαμπρά παλάτια.

Μήνα μέ φιλοξένησε ρωτώντας γιά τήν Τροία,

γιά τόν Ἀργίτικο στρατό καί γιά τό γυρισμό του

κι ἐγώ τά πάντα τοῦ ὑεγα μέ τάξη ἔνα πρόδις ἔνα.

Κι ἔπειτα, σάν τοῦ ζήτησα τή χάρη νά μέ στείλει
νά φύγω, εὐτύς ἐτοίμασε πρόθυμα τό ταξίδι.

Ἐγδαρε βόδι ἐννιάχρονο καί μοῦ ὀδωσε τ' ἀσκί του

κι ἔκλεισε μέσα τήν ὄρμή τῶν δυνατῶν ἀνέμων,

γιατί τόν εἶχε φύλακα σ' αὐτούς ὁ γιός τοῦ Κρόνου,

ὅπιον ἀπ' ὅλους ἥθελε νά παύει ἢ νά σηκώνει.

Μές στό καράβι τό ὀδεσε μ' ἔνα λεπτό μερμιδι

όλιργυρο, κι ἡ πιό μικρή πνοή νά μήν περάσει,

κι ἄφησε νά φυσᾶ ἡ πνοή γιά μένα τοῦ Ζεφύρου,

στό κύμα ν' ἀρμενίζουμε μέ τά γοργά καράβια.

Ομως δέν ἦτανε γραφτό νά γίνει ὡς τέλος ἔτσι,

γιατί ὅλοι ἐμεῖς χαθήκαμε ἀπ' ἀσύλλογισιά μας.

Μέρες ἐννιά ἀρμενίζαμε ἄπαυτα νύχτα μέρα,

κι ἄρχισε πιά τή δέκατη νά φαίνεται ἡ πατρίδα,

καὶ βλέπαμε, ὅπως φτάναμε κοντά, φωτιές νά καίνε.

Τότε μέ πῆρε ὕπνος γλυκός, γιατί ἥμουν κουρασμένος,

πάντα τή σκότα² νά κρατᾶ, κι ἄλλον ἀπ' τούς συντρόφους

δέν ἄφηνα, πιό γλ. ἡγορα νά πάμε στήν πατρίδα.

Καὶ στίς κουβέντες πόκαναν οἱ ναῦτες μεταξύ τους,

χρυσό κι ἀσήμι λέγανε πώς ἔφερνα στό σπίτι,

δῶρα ἀπ' τόν Αἰολο, τό γιό τοῦ ξακουσμένου Ἰππότη.

Κι ἔτσι ὁ καθένας ἔλεγε στό γείτονα³ γυρνώντας:

«Μωρέ, πῶς εἶναι ἀγαπητός αὐτός καί τιμημένος

ἀπ' ὅλους, ὅπου κι ἂν βρεθεῖ, σ' ὅποια κι ἂν φτάσει χώρα.

Απειρα πῆρε λάφυρα πολύτιμα ἀπ' τήν Τροία,

κι ἐμεῖς, πού ἵδιο κάμαμε μαζί του τό ταξίδι,

Δές καὶ η 66.

1. λεπτό σχοινί. 2. τό σχοινί πού τεντώνει ἡ χαλαρώνει τό πανί τοῦ πλοίου. 3. στό σύντροφο, στόν πλαίνο.

15

20

25

30

35

40

γυρίζουμε στά σπίτια μας μ' ἔτσι ἀδειανά τά χέρια¹.

Τώρα κι ό Αἰολος αὐτά τοῦ χάρισε ἀπ' ἀγάπη.

Μόν' ἔλα, ἃς δοῦμε μιὰ στιγμή τί νά 'ναι αὐτά τά δῶρα,
σύν πόσο μάλαμα στ' ἀσκί καὶ πόσο ἀσῆμι νά 'χει».

Εἶπαν, κι ἡ ἄσκεψη βουλή νικοῦσε τῶν συντρόφων.
Λύνουν τ' ἀσκί κι οἱ ἄνεμοι δξω χυθήκανε δλοι,
κι αὐτούς τούς πέταξε ἄξαφνα στό πέλαγο ἡ ἀντάρα,
ἀλάργα πάλε ἀπ' τή γλυκιά πατρίδα, ἐνῷ θρηνοῦσαν.
Ξύπνησα τότε κι ἔλεγα στήν ἄφοβη καρδιά μου,
νά πέσω ἀμέσως νά πνιγώ στό κύμα ἀπ' τό καράβι²
ἢ νά βαστάξω ἀμίλητα καὶ στή ζωή νά μείνω.

Βάσταξα πάλε κι ἔμεινα στό πλοϊο σκεπασμένος,
καὶ πίσω πάλε στό νησί μᾶς γύρισε τοῦ Αἰόλου
ἢ μαύρη ἀντάρα, ἐνῷ πικρά θρηνοῦσαν οἱ συντρόφοι.
Τότε δξω βγήκαμε νερό νά πάρουμε ἀπό βρύση,
κι ἐκεῖ τραπέζι ετοίμασαν κοντά στά πλοῖα οἱ ἄντρες.
Καὶ μιά μπουκιά ὑμα φάγαμε καὶ βρέξαμε τά χείλια,
ἔναν καλό μου σύντροφο διάλεξα κι ἔναν κράχτη,
καὶ πῆγα στό κοσμάκουστο παλάτι τοῦ Αἰόλου.

Τόν ἥβρα μέ τό ταιρι του νά τρώει καὶ τά παιδιά του,
καὶ στό κατώφλι κάτσαμε³ κοντά στούς παραστάτες.
Κι ὅπως μᾶς εἰδαν τά 'χασαν κι ἔτσι δλοι μᾶς ρωτοῦσαν·
«Πάλε, Δυσσέα, ποιά πικρή σέ βρήκε μοίρα κι ἡρθες;
Σέ στείλαμε μ' ὅ,τι ἥθελες νά πᾶς γιά τήν πατρίδα,
στ' ἀρχοντικό σου, κι ὅπου ἀλλοῦ σοῦ ζήταε ἡ καρδιά σου».

Τότε ἔτσι ἀπάντησα κι ἐγώ μέ σπλάχνα μαραμένα·
«Ναῦτες κακοί μέ τύφλωσαν κι ό γελαστής μου ό ὑπνος.
Μά ἐλάτε, ἀδέρφια, σδστε με, πού σᾶς περνᾶ ἀπ' τό χέρι».

Ἐτσι γλυκά τούς μιλησα γιά νά τούς καλοπιάσω.
Ἄφωνοι οι ἄλλοι ἀπόμειναν κι ἀπάντησε ό γονιός τους.

1. Ἐδῶ ύψωνεται ἔνα παράπονο-διαμαρτυρία γιά τήν ἄνιση διανομή τῶν ἀγαθῶν.

2. Ἀν ἐπικρατοῦσε αὐτή ἡ ίδεα, τότε τό ποίημα θά 'πρεπε νά σταματάει στό σημεῖο αὐτό. 3. Πρόκειται γιά τυπική στάση ίκεσίας.

«Γκρεμίσου¹ ἀμέσως, σίχαμα τοῦ κόσμου, ἀπ' τὸ νησί μου,
γιατὶ εἶναι κρίμα νά δεχτῷ καὶ νά τὸν στείλω πίσω
ἄντρα πού κι οἱ μακαριστοὶ θεοὶ τὸν κατατρέχουν.
Τσακίσου, ἀφοῦ κι ἀπό θεῶν δργή ἥρθες πίσω πάλε». 75
Μέ τέτοια λόγια μ' ἔδιωξε τὸν ἄχαρο ἀπ' τὸ σπίτι.

Τότε τραβοῦμε ἐκεῖθε ἐμπρός μὲν ματωμένα σπλάχνα,
κι ἔσβηνε στὸ σκληρό κουπί τὸ θάρρος τῶν συντρόφων,
καὶ γιὰ τίς ἀμαρτίες μας δέν εἶχε ὁ δρόμος ἄκρη. 80

‘Αδιάκοπα ἀρμενίζαμε μέρες καὶ νύχτες ἔξι
καὶ φτάσαμε τὴν ἔβδομη στ' ὀρθοχτισμένο κάστρο
τοῦ Λάμου, στήν Τηλέπυλο², τή γῆ τῶν Λαιστρυγόνων,
ὅπου σάν ἔρχεται ὁ βοσκός τά γίδια νά μαντρίσει,
βοσκό πού βγαίνει χαιρετᾶ καὶ τ' ἀπαντᾶ κι ἐκεῖνος. 85

‘Ανθρωπος ἄγρυπνος ἐκεῖ θά κέρδιζε δυό ρόγες³,
τή μιά γελάδια βόσκοντας, τήν ἄλλη πρόβατα ἄσπρα,
γιατὶ εἶναι οἱ δρόμοι σύκοντα⁴ τῆς νύχτας καὶ τῆς μέρας.
Σάν ἥρθαμε στὸ ξακουστό λιμάνι, πού τριγύρω
τό κλειοῦσαν βράχοι ἀπότομοι κι ἀπό τὰ δυό τά μέρη,
κι ἔβγαιναν ἄκρες πεταχτές, ἀγνάντια ή μιά στήν ἄλλη
στή θάλασσα, κι ἡταν στενό τοῦ λιμανιοῦ τό στόμα,
ἐκεῖ τ' ἀψηλοκέφαλα⁵ τ' ἀράξαμε καράβια,
καὶ στή σειρά τά δέσαμε, τό 'να κοντά μέ τ' ἄλλο,
γιατὶ ποτέ δέ φούσκωνε τό κύμα στό λιμάνι, 90
οὐτε μεγάλο οὔτε μικρό, μόν' ἄσπρη ἡταν γαλήνη.

Μόνος ἐγώ ὅξω κράτησα τό μελανό καράβι,
κοντά σέ κάβο κι ἔδεσα στίς πέτρες παλαμάρι⁶,
κι ἀνέβηκα καὶ στάθηκα σέ μιά ψηλή ραχούλα.

‘Οργωμα ἐκεῖ δέ φαίνονταν βοδιῶν μήτε ἔργα ἀνθρώπων,
καὶ μόνο βλέπαμε καπνό ψηλά ἀπ' τή γῆ νά βγαίνει.
Τότε συντρόφους ἔστειλα⁷ νά πᾶνε καὶ νά μάθουν 100

1. Ἡ δεύτερη συμπεριφορά τοῦ Αἰολού πρός τὸν Ὁδυσσεα εἶναι ἀνάλογη πρός τὴν δργή τοῦ Ποσειδώνα. 2. Ἀπό τὴν περιγραφή ἔξαγεται πῶς ή χώρα βρίσκεται κάπου στό βορρά. Οἱ ἀράχαιοι ὄμως, ποὺ διάβαζαν ‘Ομηρο, τὴν τοποθετοῦσαν κάπου στὰ νότια τῆς Αἰτνας. 3. μισθός. Μέ τις ποιμενικές εικόνες θέλει νά δειξει πῶς ή ήμέρα είναι τόσο μεγάλη, ποὺ μπορεῖ κανείς νά πάρει δύο μεροκάματα. 4. πολύ κοντά. 5. Σ' ἄλλα σημεῖα ὁ μεταφραστής λέγει ἀνάφρυδα· δές καὶ γ 170.

ποιοί σιτοφάγοι κάθονταν σ' αὐτή τή χώρα ἀνθρῶποι,
ἀπ' ὅλους δυό διαιλέγοντας καὶ τρίτον ἔναν κράχτη.

Τόν ἵδιο δρόμο τράβηξαν κι ἐκεῖνοι πού τά κάρα¹
στή χώρα ἀπ' τά ψηλά βουνά κατέβαζαν τά ξύλα,
κι ἐμπρός στή χώρα ἀντάμωσαν μιά κόρη νά γεμίζει²,
τοῦ Λαιστρυγόνα τ' ὅμορφο κορίτσι τοῦ Ἀντιφάτη.

Στή δροσερή κατέβηκε πηγή τήν Ἀρτακία³
πού ἐκεῖθε παίρνανε νερό καὶ πήγαιναν στή χώρα.¹¹⁰

Κοντά της πᾶν καὶ στάθηκαν καὶ νά τούς πεῖ ρωτοῦσαν
ποιόν εἶχε ὁ τόπος βασιλιά καὶ ποιός τούς κυβερνοῦσε,
κι ἐκείνη εὐτύς τούς ἔδειξε τό πατρικό της σπίτι.

Σάν μπῆκαν μέσα, βρήκανε μπροστά τους μιά γυναικά,
ψηλή σάν μιά βουνοκορφή κι ὅλους τούς πῆρε ὁ φόβος.¹¹⁵
Φώναξε εὐτύς τόν ἄντρα της, τόν ξακουστό Ἀντιφάτη⁴,
ἀπ' τήν πλατέα, πού ἢβαλε στό νοῦ του τό χαμό τους,
κι ἄρπαξε, ώς ἡρθε, κι ἔφαγε τόν ἔνα ἀπ' τούς συντρόφους,
κι οἱ δυό στά πόδια τό ἢβαλαν καὶ φτάσανε στά πλοῖα.

Ἐβαλε τότε τίς φωνές στή χώρα ὁ Ἀντιφάτης,
κι ἄλλοι ἀπ' ἄλλοι ἔστρεψαν χιλιάδες Λαιστρυγόνες
πελώριοι, πού μέ γίγαντες μοιάζανε κι ὅχι μ' ἄντρες.

Ἀσήκωτες ἀπ' τίς κορφές κοτρόνες μᾶς πετοῦσαν
κι ἄξαφνα κρότοι φοβεροί κατά τά πλοῖα ἀχοῦσαν,
ἀνθρώπων πού σκοτώνουνταν καὶ καραβιῶν πού σποῦσαν.¹²⁰

Σάν ψύρια τούς καμάκιαζαν⁵, φριχτό φαι νά φāνε.
Κι ἐνόσω τούς συντρόφους μου χαλοῦσαν στό λιμάνι,
τράβηξα τότε ἀπ' τό μηρί τό κοφτερό μαχαίρι

κι ἔκοψα τά πρυμόσκοινα τοῦ μαύρου καραβιοῦ μου,
καὶ στούς συντρόφους ἐσκουζα, χωρίς καιρό νά χάνουν,
νά πιάσουν ὅλοι τά κουπιά, νά φύγουμε ἀπ' τό χάρο,
κι ἐκεῖνοι ἀπ' τήν τρομάρα τους τό κῦμα ἀφροκοποῦσαν.¹²⁵

6. χοντρό σχοινί προσδέσεως τοῦ πλοίου. 7. Δέες καὶ 189.

1. οἱ ἄμαξες. 2. ἐννοεῖ τή στάμνα μέ νερό. 3. Μνημονεύεται καὶ στήν Ἀργοναυτική ἐκστρατεία. Πρόκειται σαφῶς γιά μεταφορά τοπωνυμίου. 4. Γιός τοῦ Ποσειδώνα, συστοιχεῖ πρός τόν Πολύφημο τής προηγούμενης ραψῳδίας. 5. καρφώνω μέ καμάκι. Ἡ εἰκόνα είναι ἀπό τή ζωή τῶν ψαράδων.

Χαρούμενα ἔτσι ξέφυγε τούς κρεμασμένους βράχους
στό πέλαο τό καράβι μου· τ' ἄλλα χαθήκανε ὅλα¹.

Τραβοῦμε ἐκεῖθε πάλε ἐμπρός μέ σπλάχνα ματωμένα, 135
μακριά ἀπ' τό χάρο, τούς λοιπούς συντρόφους μας θρηνώντας.
Στῆς Αἴας² πᾶμε τό νησί πού κατοικοῦσε ή Κίρκη³.
Θεά μεγάλη, φοβερή, πού σάν θνητή λαλοῦσε,
κι ηταν ὁμόσπλαχνη ἀδελφή τοῦ δολοπλέχτη Αἰήτη⁴.
Εἶχαν τό θνητοφωτιστή πατέρα τους τόν Ἡλιο. 140
κι εἶχαν τήν Πέρση μάνα τους, τοῦ Ὄκεανοῦ τήν κόρη.
Σ' ἔνα ἀκρογιάλι πιάσαμε σιγά μέ τό καράβι
σ' ἀραξοβόλι, κι ὁ θεός μᾶς ἔδειχνε τό δρόμο.
Βγήκαμε ἐκεῖ και μείναμε δυό μέρες και δυό νύχτες,
κι ὁ πόνος μέ τήν κούραση μᾶς θέριζε τά σπλάχνα. 145
Σάν ἔφεζε ή ροδόχρωμη Αὔγη τήν τρίτη μέρα,
πῆρα τό κοφτερό σπαθί και τό γερό κοντάρι
κι ἀπ' τό καράβι ἀνέβηκα κοφτά κοφτά σέ βιγλα⁵,
ἴσως ἀκούσω μιά φωνή και ίδω δργωμένους τόπους.
'Ανεβῆκα και στάθηκα σέ μιά ψηλή ραχούλα 150
κι ἀπ' τήν πλατύδρομη τή γῆ εἶδα καπνό νά βγαίνει
μές στά λαγκάδια τά πυκνά, στῆς Κίρκης τό παλάτι.
Κι ἀμέσως συλλογίστηκα στά βάθη τῆς καρδιᾶς μου,
σάν εἶδα τό θολό καπνό, νά τρέξω και νά μάθω.
Κι αὐτή ή βουλή μοῦ φάνηκε καλύτερη πώς ήταν, 155
νά τρέξω πρῶτα στό γιαλό και στό γοργό καράβι,
νά φάνε οί ναύτες κι ἔπειτα νά στείλω αὐτούς νά μάθουν.
Κι ἐκεῖ πού κοντοζύγωνα στ' ἀνάφρυδο καράβι,
κάποιος θεός συμπόνεσε τήν ἐρημιά μου τότε,
και μοῦ βγαλε δρθοκέρατο μεγάλο λάφι ἐμπρός μου. 160
Νερό κατέβαινε νά πιεῖ στό ρέμα ἀπό λαγκάδι,
γιατί ἀπό τώρα τ' ἄναβε τό καψερό λιοπύρι.

1. Δέες και i 159. 2. Δέν ύπάρχει σαφής γεωγραφικός προσδιορισμός. Ισως βρίσκεται τό νησί αὐτό κοντά στην Τυρρηνία. 3. θεά-μάγισσα θυγατέρα τοῦ Ἡλιού και τῆς Πέρσης. 4. Ἀδελφός τῆς Κίρκης και πατέρας τῆς Μήδειας. Οι παλαιοί φιλόλογοι, παρασυρόμενοι ἀπό τά ὄνοματα Ἀρτακία-Αἰήτης-Αἴα, τοποθετούσαν τό νησί τῆς Κίρκης στόν Εὔξεινο πόντο. 5. παρατηρητήριο, σκοπιά.

Κιώς πρόβαλε, τόχτυπησα στό ραχοκόκαλό του,
κιάπ' τ' ἄλλο μέρος πέρασε τόχάλκινο κοντάρι.

Στή γῆ βοιγγώντας ἔπεσε καὶ πέταξε ἡ ψυχὴ του.

165 Πατώντας τότε ἀπάνω του, τράβηξα τόκοντάρι

ἀπ' τήν πληγή καὶ τ' ἄφησα τό λάφι ἔαπλωμένο
στό χῶμα, κι ἔκοψα ψαθιά καὶ λυγαριᾶς κλωνάρια

κι ἐπλεξα, μάκρος μιά δργιά, σκοινί καλοστριμένο
καὶ τοῦ δεσα τά πόδια του τοῦ φοβεροῦ τεράτου¹,

170 ὅλα μαζί καὶ τόχερα στήριχη φορτωμένος

στό τρεχαντήρι, στό γερό κοντάρι μου ἀκουμπώντας,

γιατί δέν ἦταν βολικό μόνο μέτοχον χέρι

στόν ώμο νά τόχερα στήριχη φορτωθώ τέτοιο θεριό μεγάλο.

Τόχερα στό καράβι ἐμπρός στή γῆ, καὶ τούς συντρόφους
175 τούς ψύχωνα, λόγια γλυκά μιλώντας στόν καθένα·

«Μ' ὅλα τά βάσανα, παιδιά, δέ θά μᾶς φάει όχάρος,
πρίν ἔρθει ἡ ώρα πόγραψε γιά τόν καθένα ἡ μοίρα.

Μά ἐλάτε, κι ὅσο νάχουμε φαῖ μές στό καράβι,
νά φάμε ἄς μήν ξεχάνουμε², νά μή μᾶς δέρνει ἡ πείνα».

180 Εἶπα, κι εύτυχς ὑπάκουουσαν στά λόγια μου οί συντρόφοι

κι ἀμέσως ξεσκεπάστηκαν καὶ θάμαζαν τό λάφι

στήν ἀμμούδια τής θάλασσας, πούταν θεριό μεγάλο.

Καὶ τέλος, ἀφοῦ χόρτασαν τά μάτια τους νά βλέπουν,

νίβουν τά χέρια κι ἐστρωσαν ἀρχοντικό τραπέζι.

185 Τότε ὅλη μέρα τρώγαμε, ὅσο νά πέσει ό ἥλιος,

κρέατα, ἀπ' ὅλα πληθερά, καὶ πίναμε μοσχάτο.

Κι δέ ἥλιος σάν βασίλεψε καὶ πῆρε τό σκοτάδι,
τότε ὅλοι κοιμηθήκαμε στής θάλασσας τήν ἄκρη.

Σάν ἤρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα,
κάλεσα τότε σύνοδο κι ἔτσι εἶπα στούς συντρόφους·

«Ἄκοῦστε, ἀδέρφια, τί θά πῶ, κι ἄς εἰστε λυπημένοι.

1. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν: τοῦ ἀγριμοῦ τοῦ φοβεροῦ. 2. Ἡ συντήρηση τής ζωῆς καὶ ἡ αἰσιόδοξη ἀντιμετώπιση τῶν δυσκολιῶν εἶναι χρέος γιά τόν δύμηρικό ἄνθρωπο.

Δέν ξέρουμε ποῦ πέφτει ἡ Αὐγή¹, ποῦ νά 'ναι τό σκοτάδι,
ποῦ βγαίνει καὶ ποῦ χάνεται ὁ φωτοδότης Ἡλιος.

Μόν' ας μὴ χάνουμε καιρό κι ἐλάτε νά σκεφτοῦμε,
ἄν βρίσκεται καμιά βουλή πού δέν τή νιώθω μόνος.

195

Γιατί είδα ἀπ' τήν ὄρθοβραχη πού ἀνέβηκα ραχούλα
ἔνα νησί πού ἀτέλειωτος γιαλός τό στεφανώνει²,
καὶ τό νησί είναι χαμηλό³. Κι είδα καπνό στή μέση
νά βγαίνει ἀπό πολύ πυκνά λαγκάδια κι ἀπό δάση».

200

Ἐτσι είπα, κι ὥλων ἡ καρδιά σά νά 'σπασε⁴ στά στήθια,
γιατί στό νοῦ τους τίς δουλειές βάλανε τ' Ἀντιφάτη,
καὶ τί είχε κάμει ὁ Κύκλωπας, τ' ἀνθρωποφάγο τέρας,
κι ἔχυναν δάκρυα φλογερά, πικρά θρηνολογώντας.

205

"Ομως δέν ἔβγαινε δῆφελος κανένα μέ τους θρήνους.
Τότε σέ δυό ἔεχώρισα τούς θαρρετούς συντρόφους,

καὶ δυό τους ἔβαλα ἀρχηγούς, στό κάθε σῶμα κι ἔναν.

Στό 'να ἀρχηγός ὁ Εὔρυλοχος καὶ στ' ἄλλο ὁ ἴδιος ἦμουν.

Ρίξαμε τότε εὐτύς λαχνός σ' ἔνα χαλκένιο κράνος
κι ὅξω πετάχτηκε ὁ λαχνός τοῦ ἀτρόμητου Εύρυλόχου.

210

Μέ είκοσι δυό ἔεκίνησε συντρόφους λυπημένους
κι ἐμᾶς ἔοπίσω ἀφήσανε μέ δάκρυα νά θρηνοῦμε.

Μές στό λαγκάδι βρήκανε τῆς Κίρκης τό παλάτι,
σέ μιά κορφούλα ἀγναντερή, μέ μάρμαρα χτισμένο.

Λιοντάρια λαγκαδόθρεφτα καὶ λύκους είχε γύρω,
πού μέ βοτάνια μαγικά τά 'χε σόλα μερωμένα,

215

μήδ' ὅρμησαν ἀπάνω τους, μόν' τίς μακριές οὐρές τους
κουνοῦσαν κι ὅρθια στάθηκαν. Κι ὅπως ἀπό τραπέζι,
ὅταν κινᾶ ὁ ἀφέντης τους, οἱ σκύλοι ὀλόγυρά του

χοροπηδοῦν, γιατί βαστᾶ γλυκάδια νά τούς ρίξει,
ἐτσι καὶ τά σκληρόνυχα λιοντάρια μέ τούς λύκους

220

τούς χαίρουνταν. Κι ὥλοι ἔτρεμαν, τέτοια θεριά σάν είδαν.

1. Ἐχουν χάσει τό γεωγραφικό προσανατολισμό τους. 2. μεταφ. περιβάλλει.

3. χωρίς βουνά. 4. ἀπό λύπη γιά τά προηγούμενα ἄλλά καὶ τά ἐπικείμενα δεινά.

5. Ἡ κλήρωση, ώς τρόπος προκρίσεως ἀνδρῶν γιά μιά ἐπικίνδυνη ἀποστολή, ἔχει καὶ σήμερα ἐφαρμογή στό στρατό.

Στῆς καλοπλέξουδης θεᾶς τίς ξώπορτες σταθῆκαν
κι ἄκουσαν μέσα μέγα γλυκιά φωνή πού τραγουδοῦσε,
τήν Κίρκη κι ἔφαινε ἄφθαρτο πανί μεγάλο, ώς εἶναι
ὅλα τά ἔργα τῶν θεῶν, ψυλά¹, χαριτωμένα.

Τό λόγο πῆρε ὁ ἀρχηγός² Πολίτης κι εἶπε πρῶτος,
πού ἦταν ἀπ' ὅλους πιό στενός καί πιό πιστός μου φίλος.
«Ἄδερφια, κάποια μέσα ἐκεῖ στὸν ἀργαλειό της φαίνει
καί τραγουδάει γλυκόλαλα πού ἀντιλαλεῖ τό σπίτι,
εἴτε γυναίκα εἴτε θεά. Μόν' ἂς φωνάζει κάποιος».

Ἐτσι εἶπε, κι ὅλοι φώναξαν καλώντας την, κι ἐκείνη
ἀμέσως βγῆκε κι ἄνοιξε τίς λαμπερές της πόρτες,
καί τούς καλούσε, κι ἔτρεξαν ἀνύποπτοι ὅλοι οἱ ἄλλοι,
κι ἀπόμεινε ὁ Εὐρύλοχος³ σάν νά 'νιωσε παγίδα.

Σάν μπήκαν μέσα, σέ θρονιά τούς ἔβαλε νά κάτσουν,
κι ἔπειτα ἀνάμειξε τυρί, μέλι ξανθό κι ἀλεύρι
κι ἔνα κρασί πραμνιώτικο⁴. Κι ἔριξε στό φαῖ τους
κάποια βοτάνια μαγικά⁵, τήν ποθητή πατρίδα
νά λησμονήσουν. Κι ἄξαφνα, σάν ἥπιανε οἱ συντρόφοι,
μ' ἔνα ραβδί τούς χτύπησε καί μές στή χοιρομάντρα
τούς ἔκλεισε. Κι εἶχαν φωνή καί τρίχες καί κεφάλι
καί σῶμα χοίρων, μά γερός σάν πρῶτα ὁ νοῦς τους ἦταν.
Ἐκεῖ θρηνοῦσαν μαντριστοί, κι ἔβαλε ἡ Κίρκη ἐμπρός τους
νά φᾶν περναροβέλανα⁶ κι ἀκράνια⁷ καί βελάνια,
ὅσα τά χαμοκύλιστα γουρούνια τρῶνε πάντα.

Τρέχει ὁ Εὐρύλοχος εὐτύς στό μελανό καράβι,
νά πεῖ τή μαύρη συμφορά πού βρῆκε τούς συντρόφους,
μά δέν κατόρθωνε μιλιά τό στόμα του νά βγάλει,
γιατί μεγάλος τήν ψυχή τοῦ τήν κρατοῦσε πόνος,
κι είχε τά μάτια ὀλόδακρα καί σπάραζε ἡ καρδιά του.
Κι ὅλοι ὅταν τόν ρωτούσαμε τί τρέχει σαστισμένοι,

1. μέ λεπτή τέχνη. 2. Ἐδῶ· γενναῖος, τρανός. 3. Είναι ὁ ἀρχηγός τῆς ἀποστολῆς.
4. εἰδος ἔκλεκτοῦ κρασιοῦ, πού παραγόταν στήν Πράμνη τής Ικαρίας. 5. Τά
ἡμερα λιοντάρια, τά μαγικά βότανα, τό μαγικό ραβδί, ἡ μεταμόρφωση τῶν συν-
τρόφων σέ χοίρους είναι ὅλα στοιχεῖα παραμυθιοῦ. 6. καρπός τοῦ πουρναριοῦ
(βελανιδιᾶς). 7. καρπός τῆς κρανιᾶς.

μᾶς εἶπε τότε τό κακό πού βρῆκε τούς συντρόφους·
 «Πήγαμε, καθώς πρόσταξες, Δυσσέα, στό λαγκάδι,
 καὶ μές στό δάσος βρήκαμε ψηλόχτιστο παλάτι,
 σέ μιά κορφούλα ξάγναντη μὲ μάρμαρο χτισμένο.

255

Ἐφαινε κάποια ἐκεῖ πανί καὶ γλυκοτραγουδοῦσε,
 εἴτε γυναίκα εἴτε θεά καὶ φώναξαν ν' ἀκούσει.

Καὶ βγῆκε ἀμέσως κι ἄνοιξε τίς λαμπερές της πόρτες,
 καὶ τούς καλοῦσε, κι ἔτρεξαν ἀστόχαστα οἱ συντρόφοι,
 κι ἐγώ μονάχος ἔμεινα σάν νά 'νιωσα παγίδα.

260

Μά πᾶνε! ὅλοι ἄφαντοι ἔγιναν, δέν εἰδα πιά κανένα,
 κι ὥρες ἐκεῖ καθόμουνα καὶ κοίταζα τοῦ κάκου».

Εἶπε, κι ἀμέσως κρέμασα στόν ὄμο τό μεγάλο
 χάλκινο ἀσημοκάρφωτο σπαθί καὶ τό δοξάρι,
 κι ἐκείνου πίσω τοῦ ὑλεγα τό δρόμο νά μοῦ δείξει.
 Μά πρόσπεσε στύ πόδια¹ μου καὶ μέ παρακαλοῦσε
 κι ἔτσι θρηνώντας μοῦ ὑλεγε μέ πεταχτά του λόγια.
 «Ἄσε με ἐδῶ, θεόθρεφτε, κι ἄθελα μή μέ πάρεις.

265

Γιατί τό ξέρω πώς καὶ σύ δέ θά γυρίσεις πίσω,
 μήτε κανένα σύντροφο θά φέρεις ἀπ' τούς ἄλλους.

270

Μόν' ἔλα, ἃς φεύγουμε μ' αὐτούς τρεχάτοι, ἐνόσω ἀκόμα
 είναι καιρός, ἀπ' τήν κακή τήν ὥρα νά σωθοῦμε».

Εἶπε, κι ἐγώ τ' ἀπάντησα μέ δυό πικρά² μου λόγια.

«Κάτσε λοιπόν, Εὐρύλοχε, μονάχος στ' ἀκρογιάλι,
 νά τρως, νά πίνεις, στό βαθύ κοντά τό τρεχαντήρι.

275

Μά ἐγώ θά σύρω· ἀβάσταχτη μέ σπρώχνει ἐμένα ἀνάγκη»³.

Εἶπα, κι ἀμέσως ἄφησα καράβι κι ἀκρογιάλι.

Κι ὅ,τι ἔμελλα, διαβαίνοντας τά βλογημένα δάση,
 νά 'ρθω κοντά στής μάγισσας τής Κίρκης τό παλάτι,
 ἐκεῖ ὁ χρυσόραβδος Ἐρμῆς στό δρόμο μου προβάλλει,
 ὅμοιος μέ νιό πρωτόχνουδο στής νιότης του τή χάρη,

280

1. δπως κάνουν οι ικέτες. 2. Ή δειλία τοῦ Εὐρύλοχου πίκρανε τόν γεμάτο θέληση γιά ζωὴ καὶ δράση ηρωα. 3. Είναι τό καθηκόν πρός τούς συντρόφους πού τόν ὠθεῖ.

- κι ἔτσι γλυκά μοῦ μίλησε, τό χέρι πιάνοντάς μου·
 «Ποῦ τρέχεις πάλε, δύστυχε, μονάχος στ' ἀκροβούνια,
 μέσα σέ τόπους ἄγνωστους; Στή χοιρομάντρα ἡ Κίρκη
 τούς ἔχει τούς συντρόφους σου σάν χοίρους μαντρισμένους.
 Νά τούς γλιτώσεις πᾶς ἐκεῖ; Θαρρῶ ὅμως πώς κι ὁ ἴδιος
 δέ θά γυρίσεις, καὶ μαζί θά μείνεις μέ τούς ἄλλους.
 Μόν' ἔλα νά σέ σώσω ἐγώ ἀπ' τήν κακή τήν ὥρα.
 Πάρε καὶ πήγαινε μ' αὐτό τό μαγικό βοτάνι!
 στήν Κίρκη, ἀπ' τό κεφάλι σου κάθε κακό νά διώχνει.
- Καὶ θά σου πῶ τά δολερά τεχνάσματά της ὅλα.
 Χυλό θά φτιάσει, στό φαΐ βοτάνια θά σου ρίξει,
 μά κι ἔτσι ἐσένα ἀδύνατο τά μάγια νά σέ πιάσουν,
 γιατί τό καλοβότανο² πού θά 'χεις δέ θ' ἀφῆσει.
- Καὶ θά σου πῶ τό κάθε τι, πῶς θά φερθεῖς νά ξέρεις.
 Σάν θέλει ἡ Κίρκη μέ μακρύ ραβδί νά σέ χτυπήσει,
 νά βγάλεις τότε ἀπ' τό μηρὶ τό κοφτερό .σπαθί σου
 καὶ νά χυθεῖς ἀπάνω της σάν νάθε νά τή σφάξεις.
 Θά φοβηθεῖ καὶ θά σου πεῖ νά κοιμηθεῖς μαζί της,
 καὶ τότε ἐσύ μήν ἀρνηθεῖς τής Κίρκης τό κρεβάτι,
 νά λύσει τούς συντρόφους σου, νά σέ φιλοξενήσει,
 μά πές της πρῶτα τῶν θεῶν τόν ὄρκο³ νά σου ἀμώσει⁴,
 πώς ἄλλη κάποια συμφορά δέ μελετᾶ γιά σένα,
 μήπως σου πάρει ὅπως γδυθεῖς καὶ δύναμη κι ἀντρεία».
- Ἐτσι εἶπε, καὶ ἔερίζωσε βοτάνι ό Φτεροφόρος,
 κάτω ἀπ' τή γῆ καὶ μοῦ 'δειξε τό κάθε γνώρισμά του.
 Μαύρη είχε ρίζα καὶ λευκό σάν γάλα τ' ἄνθος του ἤταν.
 Σφλόμο⁵ τό λέν οἱ ἀδύνατοι, καὶ δύσκολα ἀπ' τό χῶμα
 τό ξεριζώνουν οἱ θνητοί, μά δύνανται ὅλα ἐκεῖνοι.
- Τότε ἔφυγε ό γοργός Ἐρμῆς γιά τά ψηλά τά οὐράνια
 ἀπ' τό πολύδεντρο νησί, κι ἐγώ στής Κίρκης πήγα,

1. Δέες καὶ κ 239. 2. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει φάρμακον ἐσθλόν. 3. Στό ε 185 κ.έ. ό ήρωας ζητᾶ παρόμοιο ὄρκο ἀπό τήν Καλυψώ. Κι ἐκείνη ὄρκιζεται ἐπικαλούμενη τή μαρτυρία τής γῆς, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ νεροῦ τής Στύγας. 4. νά σου ὄρκιστει. 5. είδος φυτοῦ μέ ναρκωτικές ιδιότητες κοιν. φλόμος.

κι ό νοῦς μου ἀνάδευε πολλά στό δρόμο πού τραβοῦσα.

Στής καλοπλέξουδης θεᾶς σταμάτησα τήν πόρτα
και φώναξα, κι ώς ἄκουσε ή Κίρκη τή φωνή μου,

315

ἀμέσως βγῆκε κι ἄνοιξε τίς λαμπερές της πόρτες,
και μέ καλοῦσε. Πήγαινα μέ σπλάχνα μαραμένα.

Σάν μπήκα μέσα, μ' ἔβαλε σ' ἔνα θρονί νά κάτσω,
πανώριο, ἀργυροκάρφωτο, πού 'χε σκαμνί ἀπό κάτω,

320

κι ἐτοίμασε χυλό¹ νά πιω σ' ἔνα χρυσό ποτήρι
κι ἔριξε μέσα μέ κακό σκοπό τά μαγικά της.

Σάν ἥπια και δέ μ' ἔπιασαν τά δολερά της μάγια²,
μέ χτύπησε μέ τό ραβδί κι ἔτσι δυό λόγια μοῦ 'πε·
«Σύρε μέ τούς συντρόφους σου στή χοιρομάντρα τώρα».

Εἶπε, κι ἀμέσως τράβηξα τό κοφτερό σπαθί³ μου
και χύμηξα, καμώνοντας πώς θέλω νά τή σφάξω.

325

Ἐβαλε τότε τίς φωνές και ζάρωσε μπροστά μου
και πέφτοντας στά πόδια μου μέ δάκρυα μέ ρωτοῦσε·
«Ποιός εἰσαι; ποιά ή πατρίδα σου; πῶς λένε τούς γονιούς σου;
Θάμα, νά πιεῖς τά βότανα και νά μή σέ μαγέψουν.

330

Γιατί κανείς δέ βάσταξε θνητός αὐτά τά μάγια,
ἄμα τά πιεῖ και τό φραγμό περάσουν τῶν δοντιῶν του.

Μά ἐσένα ἀμάγευτη ή ψυχή μέσα στά στήθια σου είναι.

Ἐεσύ θά 'σαι ο πολύτροπος, ἀλάθευτα, ο Δυσσέας
πού μοῦ 'λεγε ό χρυσόραβδος Ἐρμῆς πάντα πώς θά 'ρθει,
μ' ἔνα καράβι μελανό σάν ἔρχεται ἀπ' τήν Τροία.

335

Μόν' ἔλα, βάλε τό σπαθί τό κοφτερό στή θήκη,
νά πάμε στό κρεβάτι μου μαζί νά κοιμηθοῦμε,
τό στρώμα και τ' ἀγκάλιασμα κάθε ύποψία νά σβήσουν».

Εἶπε, και τῆς ἀπάντησα κι ἐγώ μέ δυό μου λόγια·

340

«὾ Κίρκη, πῶς μοῦ τό ζητᾶς γλυκός μαζί σου νά 'μαι,
πού μοῦ 'καμες στό σπίτι σου γουρούνια τούς συντρόφους;

1. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν: πιοτό. 2. Αὐτό ἔγινε, γιατί τό καλοβόταν τοῦ Ἐρμῆ (κ 290) ἔδρασε ἀντίστροφα. 3. 'Απ' ἐδῶ και κάτω πραγματοποιοῦνται ὅσα προανακοίνωσε ό Ἐρμῆς.

Καὶ μένα ἐδῶ πού μέ κρατᾶς παγίδα θά μοῦ σταίνεις,
καὶ μοῦ ζητᾶς νά κοιμηθῶ μαζί σου στό κρεβάτι,
ὅταν γδυθῶ καὶ δύναμη κι ἀντρεία νά μοῦ πάρεις.

345

Μά ἐγώ ποτέ στήν κλίνη σου δέ θέλω νά πλαγιάσω,
πρῶτα, θεά, ἂν δέν ὄρκιστεῖς τόν πιό μεγάλον ὄρκο¹,
πώς ἄλλο πάθημα κακό δέ μελετᾶς γιά μένα».

Εἶπα, κι ἐκείνη ὄρκιστηκε καθώς ἐγώ ζητοῦσα.

Κι ἔπειτα πιά, σάν ἀμωσε² καὶ τέλεψε τόν ὄρκο,
πῆγα μαζί της κι ἔπεσα στ' ὠραῖο της κρεβάτι.

350

Κι ὡς τότε σκλάβες τέσσερις ἑτοίμαζαν τραπέζι,
πού 'χε μές στό παλάτι της πιστές της παρακόρες.
Κοπέλες ήταν τῶν πιγῶν³, τῶν λόγγων θυγατέρες
καὶ τῶν πανάγιων ποταμῶν⁴ πού χύνονταν στό κύμα.
Ἐστρωνε ἡ πρώτη στά θρονιά χαλιά ἄλικα⁵, πανώρια,
πρῶτα ἀπό κάτω ἀπλώνοντας ἔνα λινό σεντόνι,
κι ἔστρωνε ἡ δεύτερη μπροστά ὀλάργυρα τραπέζια
κι ἔφερνε ἀπάνω κι ἔβαζε χρυσόπλεχτα πανέρια.

355

Ἡ τρίτη τό γλυκό κρασί κερνοῦσε, σ' ἀσημένιο
κροντήρι καὶ τό μοίραζε μ' ὀλόχρυσα ποτήρια.
Ἐφερνε ἡ τέταρτη νερό, καὶ κάτω ἀπό λεβέτι
μές στό λουτρό μ' ὁδήγησε καὶ μοῦ 'λουσε τούς ὅμους
καὶ τό κεφάλι, παιρνοντας νερό συγκεριασμένο⁶
ἀπ' τό μεγάλο τρίποδο, κι ἔτσι τήν κούραση ὅλη
μοῦ σήκωσε ἀπ' τά μέλη μου, τήν καρδιοβασανίστρα.

360

Σάν μ' ἔλουσε καὶ μ' ἔτριψε μέ μυρωδάτο λάδι,
μοῦ φόρεσε πεντάμορφη χλαμύδα καὶ χιτώνα,
κι ώς μπῆκα μέσα, μ' ἔβαλε σ' ἔνα θρονί νά κάτσω
πανώριο, ἀργυροκάρφωτο, πού 'χε σκαμνί ἀπό κάτω.
Μιά παρακόρη μέ χρυσό πεντάμορφο λαγήνι
νερό μοῦ χύνει νά νιφτῶ⁷ σέ μιά ἀργυρή λεκάνη

365

370

1. Δέξ καὶ κ 303, ε 185. 2. Δέξ κ 303. 3. Εἶναι οἱ νεράιδες, γιά τίς ὁποῖες ἔγινε λόγος στό ζ 125. 4. Οἱ παλαιοὶ εἶχαν θεοποίησει τά ποτάμια· δέξ καὶ δ 484, η 291. 5. κόκκινα. 6. ἀναμειγμένο νερό, κρύο καὶ ζεστό μαζί. 7. Οἱ σκηνές φιλοξενίας πού ἀκολουθοῦν εἶναι τυπικές.

κι ἔφερε ἐμπρός μου σκαλιστό καί μοῦ 'στρωσε τραπέζι.

Ψωμί κατόπι μοῦ 'φερε κι ἡ σεβαστή οἰκονόμα

κι ἄλλα προσφάγια πληθερά μετά χαρᾶς ὅ,τι εἶχε.

375

Νά φάγω μοῦ 'λεγε ἡ θεά, μά ἐγώ καρδιά δέν εἶχα,

κι ἔριχνα ἀλλοῦ τή σκέψη μου καί τά 'βλεπα ὅλα μαῦρα.

Σάν μ' εἶδε ἡ Κίρκη μέ βαριά νά κάθουμαι ἔτσι λύπη,
δίχως καθόλου στό φαῖ τό χέρι μου ν' ἀπλώσω,

ῆρθε κοντά μου κι ἔκατσε καί λυπημένη μοῦ 'πε:

380

«Γιατί, Δυσσέα, κάθεσαι βουβός καί τήν καρδιά σου

μαραίνεις, μήτε κι ἄγγιξες νά φᾶς, νά πιεῖς μιά στάλα;

Καμιά ἄλλη ἀπάτη σκιάζεσαι¹; Δέν πρέπει νά φοβᾶσαι,
γιατί νά, τώρα σοῦ ἄμωσα τόν πιό μεγάλο μου ὄρκο».

Εἶπε, καί τῆς ἀπάντησα κι ἐγώ μ' αὐτά τά λόγια:

385

«Ποιός, Κίρκη, μέ φιλότιμο στόν κόσμο θά 'ταν ἄντρας,
ψωμί ἡ κρασί πρωτύτερα στό στόμα του νά βάλει,
προτοῦ νά ἰδοῦν τά μάτια του λυμένους τούς συντρόφους;

Μά ἀπ' τήν καρδιά σου ἄν μοῦ τό λές νά φάω νά πιῶ μιά στάλα,
λευτέρωσέ μου νά τούς δῶ τούς ποθητούς συντρόφους». 390

Ἐτσι εἶπα, κι ὅξω ἀπ' τό ψηλό παλάτι βγῆκε ἡ Κίρκη,
μ' ἔνα ραβδί στό χέρι της κι ἀνοίγοντας τή μάντρα
τούς ἔβγαλε ὄλους, κι ἔμοιαζαν μ' ἐννιάχρονα θρεφτάρια.
Καρσί της² στάθηκαν αὐτοί, κι ἡ Κίρκη ἀνάμεσά τους

περνώντας, μ' ἄλλο μαγικό³ πασάλειβε καθένα.

395

Κι ἀπ' τό κορμί τους ἐπεφταν οί τρίχες, πού 'χαν πρῶτα
φυτρώσει, ἀπ' τό κατάρατο τῆς μάγισσας βοτάνι.

Κι ἔγιναν ἄνθρωποι ξανά, πιό νιοί καί πιό λεβέντες
κι ἀπ' ὅ,τι ἤταν πρωτύτερα πιό ὁμορφοκαμωμένοι.

Κι ἀμέσως μέ γνωρίσανε καί μοῦ 'σφιγγαν τά χέρια

400

κι ἔκλαιγαν μ' ἀναφιλητά, πού ἀχοῦσε τό παλάτι
ὅλο τριγύρω κι ἡ θεά συμπόνεσε κι ἐκείνη,

1. ὑποπτεύεσαι, φοβᾶσαι. 2. ἀπέναντι. 3. Ἡ εἰκόνα είναι ἀπό τόν κύκλο τοῦ μαγικοῦ.

- κι εύτυς σιμά μου στάθηκε κι ἔτσι δυό λόγια μοῦ 'πε·
 «Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε¹ Δυσσέα,
 πήγαινε τώρα στό γιαλό καί στό γοργό καράβι,
 καί τράβηξε το στήν ξηρά καί τ' ἄρμενά του κρύψε
 κι ὅλο τό πράμα² στίς σπηλιές κι ἔλα ξοπίσω πάλε
 φέρνοντας καί τούς ποθητούς συντρόφους σου μαζί σου». 405
- Ἐτσι εἰπε, καὶ κατάπεισε τήν ἄφοβη καρδιά μου
 καὶ κίνησα γιά τό γιαλό καί τό γοργό καράβι
 καὶ βρῆκα ἐκεῖ τούς ποθητούς συντρόφους στ' ἀκρογιάλι,
 πόχυναν δάκρυα φλογερά, πικρά θρηνολογοῦσαν. 410
- Κι ὅπως μοσκάρια μαντριστά τριγύρω στίς γελάδες,
 ὅταν γυρίσουν στό παχνί χορτάτες πιά γραυσίδι,
 πηδοῦν μπροστά τους σωρευτά κι οἱ μάντρες δέν ἀντέχουν
 νά τά κρατήσουν, μόν' χυμοῦν μέ μουγγρητά στίς μάνες,
 ἔτσι κι αὐτοί χυθήκανε μέ κλάματα, σάν μ' εἶδαν³ 415
- καὶ στήν καρδιά τους φάνηκε σάν νά τανε νά πῆγαν
 στήν ποθητή πατρίδα⁴ τους, στό βραχωμένο Θιάκι,
 στή χώρα ὅπου γεννήθηκαν κι ὅπου εἶχαν μεγαλώσει
 καὶ τέτοια λόγια μοῦ λέγαν στά δάκρυα βουτηγμένοι. 420
- «Ἐτσι χαρήκαμε, ἀρχηγέ, κι ἐσένα πού 'ρθες πίσω,
 στό Θιάκι σάν νά φτάσαμε, στήν ποθητή πατρίδα.
 Μόν' ἔλα πές μας τῶν λοιπῶν συντρόφων μας τή μοίρα».
- Ἐτσι εἶπαν, καὶ μέ μαλακά τούς ἀπαντοῦσα λόγια· 425
- «Ἄς σύρουμε δᾶξ στήν ξηρά τό τρεχαντήρι πρῶτα,
 καὶ στίς σπηλιές ἄς κρύψουμε τ' ἄρμενα⁵ καί τό πράμα,
 κι ἐτοιμαστήτε γρήγορα νά ρθεῖτε ὅλοι μαζί μου,
 νά ἴδεῖτε τούς συντρόφους μας στής Κίρκης τό παλάτι
 νά τρῶν καί πίνουν κι ἄφθονα νά τά χουν ὅσα θέλουν». 430
- Ἐτσι εἶπα, κι ὅλοι ὑπάκουσαν σ' αὐτά πού τούς μιλοῦσα
 καὶ μόνος ὁ Εὐρύλοχος ἀντίκοβε τούς ἄλλους

1. Τό ἀρχ. κείμενο ἔχει πολυμήχανε. 2. τά τρόφιμα καὶ τίς ἀποσκευές πού εἶχαν
 μέσα στό πλοϊο. 3. Οἱ σύντροφοι εἶδαν τόν Ὀδυσσέα, ὅπως βλέπουν τά παιδιά
 τή μάνα. 4. Στό πρόσωπο τοῦ ἀρχηγοῦ οἱ σύντροφοι εἶδαν τήν ἴδια τήν πατρίδα.
 5. ἡ ἀρματωσιά τοῦ πλοϊού, τά ξάρτια.

κι ἔτσι μέ λόγια πεταχτά τούς ἀποπῆρε κι εἰπε·

«Βρέ, ποῦ θά πᾶμε, δύστυχοι; Τό χάρο σας ζητᾶτε;

Τό ποδί ἄν τό πατήσουμε στῆς Κίρκης τό παλάτι,
πού θά μᾶς κάμει στή στιγμή χοίρους, λιοντάρια, λύκους,
νά τῆς φυλᾶμε στανικῶς¹ τ' ἀρχοντικό της σπίτι,
ώς ἔκαμε κι ὁ Κύκλωπας, σάν πήγανε οἱ συντρόφοι
στή μάντρα του κι ὁ τολμηρός Δυσσέας ἀκλουθοῦσε·
γιατί κι ἐκεῖνοι χάθηκαν ἀπ' ἀνεκεφαλιά του».²

435

“Ετσι τούς μίλησε, κι ἐγώ στό νοῦ μου ἀναμετροῦσα,

νά βγάλω εὐτύς τό δίκοπο μαχαίρι ἀπ' τό μηρί μου
καὶ νά τοῦ κόψω τό ξερό³, στό χῶμα νά κυλήσει,
κι αἱς μοῦ ἤταν συγγενής στενός. Μά ἐδῶθε ἐκεῖθε οἱ ἄλλοι
συντρόφοι μ' ἐμποδίζανε μέ μαλακά τους λόγια·
«Ἄς τόν ἀφήσουμε, ἀρχηγέ, ἄν εἶναι κι ὄρισμός σου,
νά μείνει ἐδῶ τό γρήγορο καράβι νά προσέχει
καὶ σύ τό δρόμο δεῖξε μας στῆς Κίρκης τό παλάτι».

440

“Ετσι εἶπαν κι ὅλοι ἀνέβαιναν μαζί μου ἀπ' τ' ἀκρογιάλι,
μήτε ἔμεινε ὁ Εύρυλοχος στό βαθουλό καράβι,
μόν' ἥρθε, γιατί τρόμαξε⁴ τόν ἄπιαστο θυμό μου.

445

Κι ὡς τότε ἡ Κίρκη τούς λοιπούς συντρόφους στό παλάτι,
τούς ἔλουσε, τούς ἄλειψε μέ μυρωδάτο λάδι,
καὶ μέ σγουρές τούς ἔντυσε χλαμύδες καὶ χιτῶνες
καὶ μιά χαρά τούς βρήκαμε νά τρῶνε στό παλάτι.

455

Κι ὡς εἶδαν, ὡς ἀντίκρισαν ἀγνάντια δέ ένας τόν ἄλλο,
στούς θρήνους ὅλοι ξέσπασαν⁵, πού ἀχοῦσε τό παλάτι.

Τότε ἥρθε ἡ σεβαστή θεά κοντά μου κι ἔτσι μοῦ 'πε.

«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
ἀφῆστε πιά τά πύρινα τά δάκρυα. Ναι, τό ξέρω,
στήν ψαροθρόφα θάλασσα πόσα δεινά σᾶς βρήκαν
καὶ πόσα πάθατε ἀπ' δχτρούς μές στῆς στεριῶς τίς ἄκρες.

460

1. μέ τή βία, χωρίς νά τό θέλουμε, μέ τό στανιό. 2. κακοκεφαλιά, ἀμυαλιά. 3. ἐν-νοεῖται τό κεφάλι. 4. Ἡ δυναμική στάση τοῦ ἀρχηγοῦ παρέλυσε τήν ἀντίσταση τοῦ Εύρυλοχου καὶ χάρισε τή συνοχή τῶν συντρόφων στή δράση. 5. Εἶναι τό κλάμα τῆς χαρᾶς.

Μόν' ἔλα, φᾶτε μιά μπουκιά καί πιεῖτε καί μιά στάλα,
ὅσο νά συνεφέρετε στά στήθια τήν καρδιά σας,
ώς ήταν σάν ἀφήσατε τό βραχωμένο Θιάκι.

465

Τώρα θλιμμένοι, ἀδύναμοι, θυμάστε τά δεινά σας
καί μήτε νιώθετε χαρά ποτέ μές στήν καρδιά σας,
γιατί πολλά περάσατε μαρτύρια στή ζωή σας».

Εἶπε κι ὁ λόγος ἄρεσε στήν ἄφοβη ψυχή μας.

Καί τότε ἐκεī καθίσαμε ὥλόκληρο ἔνα χρόνο,
κρέατα πλήθια τρώγοντας, γλυκό κρασί ρουφώντας.

470

Κι ὅταν ὁ χρόνος πέρασε κι οἱ ἐποχές γυρνοῦσαν,
οἱ μῆνες ὅταν τέλευταν καί πλήθαιναν οἱ μέρες,
παράμερα μέ φώναξαν καί μοῦ 'πανε οἱ συντρόφοι·

«Καημένε², βάλε πιά στό νοῦ καί τή γλυκιά πατρίδα,
γραφτό σου ἄν είναι νά σωθεῖς καί νά γυρίσεις πίσω
στό σπίτι σου τ' ἀρχοντικό, στήν πατρικιά σου χώρα»³.

475

«Ἐτσι εἶπαν καί κατάπεισαν τήν ἄφοβη καρδιά μου.

Τότε ὅλη μέρα τρώγαμε, ὅσο νά πέσει ὁ ἥλιος,
κρέατα ἀπ' ὅλα πληθερά καί πίναμε μοσχάτο.

480

Κι ὁ ἥλιος σάν βασίλεψε καί πήρε τό σκοτάδι
πήγαν αὐτοὶ νά κοιμηθοῦν μές στό ἵσκιερό παλάτι,
κι ἐγώ στῆς Κίρκης τ' ὅμορφο ἀνέβηκα κρεβάτι
καί πρόσπεσα στά πόδια της κι ἐκείνη ἀφουγκραζόταν,
κι ἔτσι δυό λόγια πεταχτά τῆς εἶπα κράζοντάς τη·

485

«὾ Κίρκη, τέλεψε το πιά τό τάξιμο πού μοῦ 'πες
καί στήν πατρίδα στείλε με. Τό λαχταρᾶ ἡ καρδιά μου,
κι ὅλοι οἱ συντρόφοι τό ζητοῦν, πού καίνε τήν καρδιά μου
κοντά μου πάντα νά θρηνοῦν, τήν ώρα ἐσύ πού λείπεις».

Εἶπα κι ἡ λατρευτή θεά μ' ἀπάντησε ἔτσι ἀμέσως·

490

«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
δέ σᾶς κρατῶ πιά σπίτι μου νά μένετε ἄθελά σας.

1. *Ἐνα χρόνο ἔμειναν ὁ Ὄδυσσεας καί οἱ σύντροφοί του στό νησί τῆς Κίρκης ἀμέριμνοι καί εύτυχισμένοι. 2. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει δαιμόνιε. 3. Ἐδῶ ἔχουμε νέο φούντωμα τῆς νοσταλγίας.

Μόν' ἄλλο πρῶτα εἶναι γραφτό νά κάμετε ταξίδι,
στόν "Αδη καὶ στή φοβερή νά πᾶτε Περσεφόνη¹,
ἄπ' τήν ψυχή τοῦ ἀόμματου προφήτη Τειρεσία²
κάποιο νά πάρετε χρησμό, πού 'ναι στόν τόπο ὁ νοῦς του.
Ἡ Περσεφόνη τοῦ ὀδωσε καὶ πεθαμένου ἐκείνου
τοῦ νοῦ τή χάρη, μά οἱ λοιποί σάν ἵσκιοι τριγυρίζουν».

"Ἐτσι εἶπε καὶ παράλυσε στά στήθια τήν καρδιά μου,
κι ἔκλαιγα ἀπάνω καθιστός στό στρῶμα κι ἡ ψυχή μου
δέν ἥθελε πιά τή ζωή μηδέ τό φῶς νά βλέπει.

Κι ὅταν πιά τέλος χόρτασα νά κλαίω καὶ νά κυλιέμαι,
τότε τῆς Κίρκης μίλησα μέ λόγια ἀπελπισμένα:

«὾ Κίρκη, στό ταξίδι αὐτό ποιόν ὁδηγό μου θά 'χω;
Δέν πήγε ἀκόμα ἄλλος θνητός στόν "Αδη μέ καράβι».

Ἐίπα, κι ἡ λατρευτή θεά μ' ἀπάντησε ἔτσι ἀμέσως:

«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεῖκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
νά μή σέ μέλει ἀν ὁδηγό δέ θά 'χεις στό καράβι,
μόν' ἄνοιξε τ' ἄσπρα πανιά καὶ στῆσε τό κατάρτι,
καὶ κάτσε. Τοῦ Βοριᾶ ή πνοή σιγά θά τ' ἀρμενίζει.

Κι ὅταν τόν Ὁκεανό διαβεῖς, θά ιδεῖς ἔνα ἀκρογιάλι
μικρό, μέ γύρω φουντωτά τῆς Περσεφόνης δάση,

ὅλο ἀπό λεῦκες λυγερές κι ιτιές καρποτινάχτρες.

Ἐκεῖ στόν ἄπατο Ὁκεανό ν' ἀράξεις τό καράβι,
καὶ σύ στόν "Αδη πήγανε τόν καταραχνιασμένο,
πού μέσα στόν Ἀχέροντα τρέχει ὁ Πυριφλογάτος³

κι ὁ Κωκυτός, ἄπ' τά νερά τῆς Στύγας ξεκομμένος

κι οἱ βροντολάλοι ποταμοί στόν ἵδιο βράχο σμίγουν.

Ἐκεῖ, λοιπόν, πολέμαρχε, κοντά κοντά περνώντας,
ἄνοιξε λάκκο ώς μιάν ὁργιά τό φάρδος καὶ τό μάκρος

καὶ χύσε γύρω του χοές⁴ στούς πεθαμένους ὅλους,

μέλι μέ γάλα στήν ἀρχή, γλυκό κρασί κατόπι,

495

500

505

510

515

520

1. Θυγατέρα τῆς Δήμητρας καὶ τοῦ Δία. Μετά τήν ἀρπαγή της ἀπό τόν Πλούτωνα
ἔγινε θεά τοῦ "Αδη. Ὁ Δίας, γιά νά παρηγορήσει τή Δήμητρα, ἀποφάσισε νά μένει
ή κόρη της ἔξι μῆνες στόν "Αδη καὶ ἔξι στή γῆ. 2. Βοιωτός τυφλός μάντης. Ἐζησε
ἐννέα γενιές, κι ὅταν πέθανε διατήρησε στόν "Αδη τή μαντική του ίκανότητα.
3. Είναι ποταμοί στόν "Αδη· δέες καὶ ε 192. 4. σπονδές.

τρίτο νερό, καὶ μέ λευκό πασπάλισέ τα ἀλεύρι.

Καὶ τάξε στίς ἀνάζωες¹ τῶν πεθαμένων κάρες²,
σάν πᾶς στό Θιάκι, στέρφα σου δαμάλα νά τούς σφάξεις,
τήν πιό καλή καὶ τή φωτιά μέ δῶρα νά στολίσεις,
κι ἔνα κριάρι χωριστά στόν Τειρεσία μαῦρο³

νά σφάξεις, τό καλύτερο πού θά 'χεις στό κοπάδι.

Καὶ στά σεβάσμια τῶν νεκρῶν νά δεηθεῖς τά πλήθη,
σφάξε κριάρι τότε ἐκεῖ καὶ μαύρη προβατίνα,
γυρίζοντας στ' ἀφώτιστο σκοτάδι τό λαιμό τους,
καὶ στρέψε ἄλλοῦ τό πρόσωπο, στοῦ ποταμοῦ τό ρέμα.

⁴Απειρες τότε ἐκεῖ ψυχές τῶν πεθαμένων θά 'ρθουν,
καὶ τούς συντρόφους· πρόσταξε κατόπι νά σηκώσουν
τ' ἄρνιά πού κείτουνται στή γῆ σφαγμένα μέ μαχαίρι,
κι ἀφοῦ τά γδάρουν, στῆς φωτιᾶς τή φλόγα νά τά κάψουν,
στήν Περσεφόνη τάζοντας καὶ στόν ἀνίκητο "Αδη.

Καὶ σύ τραβώντας τό σπαθί κάτσε καὶ μήν ἀφήνεις
τίς ἄζωες κάρες τῶν νεκρῶν στό αἷμα νά ζυγώσουν
καθόλου, πρίν συμβούλευτεῖς τό γέρο-Τειρεσία.

Τότε σέ λίγο θά φανεῖ, πολέμαρχε, ό προφήτης⁴
κι εὐτύς τό δρόμο θά σοῦ πεῖ, τοῦ ταξιδιοῦ τό μάκρος,
καὶ στήν πατρίδα πᾶς θά πᾶς τή θάλασσα περνώντας».

"Ετσι εἶπε κι ἡ χρυσόθρονη πρόβαλε εὐτύς Αὔγουλα.
Τότε μέ ροῦχα μ' ἔντυσε, χλαμύδα καὶ χιτώνα
κι ἡ νύφη φόρεσε λευκό μακρόσυρτο φουστάνι⁵,

χαριτωμένο καὶ ψιλό, κι ἔβαλε μιά πανώρια

ζώνη χρυσή στή μέση της καὶ μπόλια στό κεφάλι.

Καὶ τότε ἐγώ γυρίζοντας παντοῦ μές στό παλάτι
μέ λόγια σήκωσα γλυκά τούς ἄλλους μου συντρόφους.

«Ξυπνάτε, μήν κοιμάστε πιά, στόν ύπνο βυθισμένοι.

Μόν' πᾶμε. 'Η σεβαστή θεά μ' ὁδήγησε ὅπως πρέπει».

1. χωρίς ζωή, ψυχή. 2. κεφαλές. 3. Στούς θεούς τοῦ κάτω κόσμου θυσιάζουν μαῦρα ζῶα. 4. ό μάντης. 5. "Οπως ἡ Καλυψώ, ἔτσι καὶ ἡ Κίρκη φόρεσε ἐπίσημα ἐνδύματα κατά τήν ἀποχαιρετιστήρια ήμέρα.

- “Ετσι τούς είπα κι ἔπεισα τὴν ἄφοβη καρδιά τους.
 Μά μήτε ἐκεῖθε ἐγώ σωστούς δέν πῆρα τούς συντρόφους.
 Εἴχαμε κάποιο Ἐλπήνορα¹, στά χρόνια παλικάρι,
 ὅχι ὅμως καὶ στόν πόλεμο, μήτε γερό στό νοῦ του,
 κι ἐκεῖνος χώρια ἀπ’ τούς λοιπούς συντρόφους στό παλάτι,
 δροσιά ποθώντας πλάγιασε, γιατί ἡταν μεθυσμένος.
 Κι ώς ἄκουσε τὴν ταραχή καὶ τόν ἀχό τῶν ἄλλων
 δρθός πετάχτηκε ἄξαφνα, μά ἔχασε ἀπ’ τὴ σκάλα
 νά κατεβεῖ, κι ώς πήγαινε, γκρεμίστηκε ἀντικρύ της
 ἀπ’ τὴ σκεπή, κι ο σβέρκος του τοῦ βγῆκε ἀπ’ τὰ σφοντύλια²
 καὶ τοῦ ροβόλησε ἡ ψυχή στόν ἄχαρο τὸν “Αδη.
- Σάν ἥρθαν ὅλοι, στάθηκα στή μέση καὶ τούς είπα·
 «Τόρα θά λέτε, στή γλυκιά πατρίδα μας πώς πᾶμε,
 ὅμως ἄλλον τόν ὅρισε τό δρόμο μας ἡ Κίρκη,
 στόν “Αδη καὶ στή φοβερή νά πάμε Περσεφόνη,
 ἀπ’ τὴν ψυχή νά πάρουμε χρησμό τοῦ Τειρεσία».
- “Ετσι είπα, κι ὅλων ἡ καρδιά τούς κόπηκε στά στήθια
 κι ἀρχισαν πάλε κι ἔκλαιγαν καὶ τά μαλλιά τραβοῦσαν,
 ὅμως δέν ἔβγαινε ὄφελος κανένα μέ τούς θρήνους.
- Σάν ἥρθαμε στήν ἀμμουδιά καὶ στό γοργό καράβι,
 χύνοντας δάκρυα φλογερά, κατάκαρδα θλιμμένοι,
 μᾶς ἥρθε ἡ Κίρκη κι ἔδεσε κοντά στό μαυρό πλοῖο
 ἓνα κριάρι καὶ μαζί μιά μαύρη προβατίνα³
 περνώντας ἀφανέρωτη. Ποιός τό θεό, ἂν δέ θέλει,
 μπορεῖ νά ιδεῖ στά μάτια του, σάν τρέχει ἐδῶθε ἐκεῖθε;

1. Ἡ συνέχεια τῆς ἴστοριας τοῦ Ἐλπήνορα βρίσκεται στό λ 50 κ.ἔ. 2. Είναι οἱ σπόνδυλοι. 3. Ἀπαραίτητα σφάγια γιά τίς θυσίες πού ὅρισε ἡ Κίρκη· δέες κ 527, 530.

Οδισσας και Τειρεσιας

Σάν ἥρθαμε στήν ἀμμουδιά καί στό καράβι κάτω,
τό σύραμε στή θάλασσα τήν κυματούσα πρῶτα
καί τά πανιά σηκώσαμε καί τό κατάρτι ἀπάνω
κι ἔπειτα βάλαμε τ' ἄρνιά καί μπήκαμε κι οἱ ἴδιοι,
χύνοντας δάκρυα φλογερά, κατάκαρδα θλιμμένοι.

Καὶ πίσω ἀπ' τό μαυρόπλωρο καράβι ἀγέρα πρύμο,
πού φούσκωνε δόλα τά πανιά, καλόδεχτό μας φίλο,
μᾶς ἔστειλε ή λαμπρόμαλλη θνητολαλούσα Κίρκη.

Τ' ὑρμενα σάν βολέψαμε¹, καθίσαμε στό πλοϊο
καὶ τ' ὁδηγοῦσε ό ἄνεμος κι ό ἔξιος κυβερνήτης.

“Ολη τή μέρα ὑρμένιζε μέ τά πανιά ἀνοιγμένα.

Κι ό ἥλιος σάν βασίλεψε κι ίσκιώσανε δόλοι οι δρόμοι,
στά πέρατα τοῦ τρίσβαθου Ωκεανοῦ είχε φτάσει.

Ἐκεῖ ἦταν τῶν Κιμμερινῶν² ὁ τόπος κι ή πατρίδα,

5

10

1. τακτοποιήσαμε. 2. Ἀρχικά ἔζησαν στήν περιοχή τῆς Κριμαίας. Από τό 700 π.Χ. κατεβήκαν στή Μ. Ασία. Έδοθ οἱ Κιμμέριοι ἐκλαμβάνονται ως μυθικός λαός, πού κατοικεῖ στά κράσπεδα τοῦ ἐπίγειου κόσμου.

πού τούς σκεπάζουν σύγνεφα κι ἔνα πηχτό σκοτάδι.

15

Ποτέ μέ τίς ἀχτίδες του δέν τούς φωτίζει ὁ ἥλιος,
μήδ' ὅταν στόν ἀστρόφωτο τόν οὐρανόν ἀνατέλλει,
μήδ' ὅταν πίσω πρός τή γῆ γυρίζει ἀπ' τά οὐράνια,
μόν' τούς σκεπάζει ἔνα βαθύ τούς ἄμοιρους σκοτάδι.

Ἐκεῖ ἥρθαμε κι ἀράξαμε, καὶ παίρνοντας μαζί μας
τ' ἄρνιά, τραβούσαμε κοντά στοῦ Ὄκεανοῦ τό ρέμα,
ώσότου φτάσαμε ἐπειτα στό μέρος πού 'πε ή Κίρκη.

20

Ο Περιμήδης τά σφαχτά κι ὁ Εὐρύλοχος βαστοῦσαν.

Τράβηξα τότε ἀπ' τό μηρί τό μυτερό σπαθί μου
κι ἄνοιξα λάκκο, ὡς μιάν δργιά¹ τό φάρδος καὶ τό μάκρος
κι ἔχυσα γύρω του χοές² στούς πεθαμένους ὅλους,
μέλι μὲ γάλα στήν ἀρχή, γλυκό κρασί κατόπι,
τρίτο νερό, καὶ μέ λευκό τά πασπαλίζω ἀλεύρι.

25

Κι ἔταξα στίς ἀνάζωες³ τῶν πεθαμένων κάρες

30

στέρφα δαμάλα, ὅταν βρεθῶ στό Θιάκι, νά τούς σφάξω,
τήν πιό καλή καὶ τή φωτιά μέ δῶρα νά στολίσω,
κι ἔνα κριάρι χωριστά στόν Τειρεσία μαῦρο
νά σφάξω, τό καλύτερο πού θά 'χω στό κοπάδι.

Κι ἀφοῦ στά πλήθη τῶν νεκρῶν μέ τάματα κι εὐχές μου
δεήθηκα, πῆρα τ' ἄρνιά καὶ τά σφαξα στό λάκκο
καὶ πότισε τό αἷμα τους τή γῆ. Κι ἀπ' τό σκοτάδι
τῶν πεθαμένων οἱ ψυχές συνάχτηκαν σέ λίγο,
κορίτσια⁴, ὄγόρια λεύτερα, βασανισμένοι γέροι,
παρθένες ἀπαλόκορμες μέ νιόθωρη τή λύπη,

35

κι ἄλλοι πού μέ τά χάλκινα τοίς χτύπησαν κοντάρια,
μέ τ' ἄρματα αἵματόβρεχτα καὶ πολεμοσφαγμένοι.

40

Κι ὅλοι στό λάκκο τρέχανε, ἄλλοι ἀπ' ἄλλου χιλιάδες,
μ' ἀλαλαγμούς ἀνείπωτους, πού κέρωσα ἀπ' τό φόβο.

Τότε εἶπα στούς συντρόφους μου νά γδάρουν καὶ νά κάψουν

1. Μέτρο μήκους ἵσο μέ τό ἀπλωμα καὶ τῶν δύο χεριῶν. 2. Δέες και κ 521. 3. Δέες κ 524. 4. Ἐδῶ πρόκειται γιά νιόπαντρες.

τ' ἄρνιά, πού κείτονταν στή γῆ σφαγμένα μέ μαχαίρι,
στήν Περσεφόνη τάζοντας καὶ στόν ἀνίκητο "Αδη.
Ἐπειτα βγάζω ἀπ' τὸ μηρὶ τὸ μυτερό σπαθί μου,
καὶ κάθισα, μηδ' ἄφηνα καθόλου νά ζυγώσουν
κοντά στό αἷμα οἱ ἄζωες τῶν πεθαμένων κάρες,
προτοῦ ρωτήσω τήν ψυχή τοῦ μάντη Τειρεσία.

45

Πρώτη ἡ ψυχή τοῦ Ἐλπήνορα¹ τότε ἦρθε τοῦ συντρόφου,
γιατὶ δέν εἶχε ἀκόμα ἡ γῆ σκεπάσει τό κορμί του.
Στής Κίρκης τόν ἀφήσαμε τ' ἀρχοντικό παλάτι
ἄκλαυτο κι ἄθαφτο, ἐπειδὴ μᾶς ἔσπρωχνε ἄλλη ἀνάγκη².
Καὶ σάν τόν εἶδα δάκρυσα καὶ πόνεσε ἡ καρδιά μου,
κι ἔτσι ἄρχισα νά τοῦ μιλῶ μέ λυπημένα λόγια·
«Ἐλπήνορα, πῶς ἔφτασες μές στό θολό σκοτάδι;
Πεζός ἐσύ μέ πρόλαβες κι ἂς εἶχα ἐγώ καράβι».

50

Ἐπία, κι αὐτός μ' ἀπάντησε στά κλάματα ξεσπώντας:
«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
δργή θεοῦ μέ τύφλωσε καὶ τό πολύ πιοτό μου.
Πεσμένος ὥπως βρέθηκα στής Κίρκης τό παλάτι,
δέ σκέφτηκα νά κατεβῶ ἀπ' τήν ψηλή τή σκάλα,
κι αὐτίκρυ της ἦρθα σωρός ἀπ' τή σκεπή ἵσια κάτω
κι ὁ σβέρκος³ μου πετάχτηκε ἀπ' τά σφοντύλια⁴ του δξω
καὶ μοῦ ροβόλησε ἡ ψυχή στόν ἄχαρο τόν "Αδη.
Σ' ὄρκίζω τώρα, νά χαρεῖς ἐκείνους πού σοῦ λείπουν
στό σπίτι σου, τό ταιρι σου, τό γέρο σου πατέρα,
πού μωρουδάκι σ' ἔθρεφε, καὶ τόν Τηλέμαχό σου,
πού στό ψηλό παλάτι σου μοναχογιό τόν ἔχεις
— γιατὶ τό ξέρω⁵, ἀπ' τό βαθύ τόν "Αδη ὅταν γυρίσεις,
στής Κίρκης πάλε τό νησί θ' ἀράξεις τό καράβι —
σ' ὄρκίζω, ἐκεῖ νά θυμηθεῖς κι ἐμένα, βασιλιά μου,
κι ἄθαφτο πίσω κι ἄκλαυτο μή φύγεις καὶ μ' ἀφήσεις,

60

65

70

1. Τό ἐπεισόδιο είναι συνέχεια τῆς ραψωδίας κ 555. 2. Ἡταν παράλειψη τοῦ Ὁδυσ-
σέα ὅτι δέν ἐκτέλεσε τό καθήκον τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ συντρόφου. Οἱ ἄρχαιοι
Ἐλληνες εἶχαν μεγάλη εὐαισθησία στό θέμα αὐτό. Ἡ ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντος
τῆς ταφῆς τοῦ Πολυυνέικη, παρά τήν ἀπαγόρευση τοῦ Κρέοντα, είναι ὁ ἄξονας
τῆς τραγωδίας τοῦ Σοφοκλῆ, «Ἀντιγόνη». 3. ὁ αὐχένας. 4. ἀπό τούς σπόνδυλους.
5. Ὁ Ἐλπήνορας ἐδὼ παρουσιάζει προφητικές ίκανότητες.

μήπως μέ κάμουν οἱ θεοὶ κακό στοιχειό¹ γιά σένα. 75

Μόν' κάψε² τό κουφάρι μου μέ τήν ἀρματωσιά μου,
καὶ μνῆμα χτίσε μου κοντά στ' ἀφροντυμένο κύμα,
γιά νά θυμοῦνται κι οἱ στερνοί τό δόλιο παλικάρι.

Κι αὐτά ὅταν κάμεις, στῆσε μου κι ἔνα κουπί³ στόν τάφο,
αὐτό πού ζώντας ἔλαμνα⁴ κι ἐγώ μέ τούς συντρόφους». 80

Ἐτσι εἰπε, καὶ τ' ἀπάντησα μέ λόγια μου θλιψμένα.
«Σ' τό τάζω, δύστυχε, δόλα αὐτά πού θέλεις νά σοῦ κάμω».

Τέτοιες κουβέντες λυπηρές καθόμασταν νά λέμε,
κι ἐγώ κρατοῦσα τό σπαθί πάντα ἀπ' τό αἷμα ἀπάνω
κι ἐκεῖθε τοῦ συντρόφου μου τό φάντασμα λαλοῦσε. 85

Σέ λίγο πρόβαλε ἡ ψυχή τῆς μάνας μου, ἡ Ἀντίκλεια,
ἡ κόρη τοῦ καλόκαρδου πρωτάρχοντα Αὐτολύκου,
πού ζωντανή τήν ἄφησα σάν πήγαινα στήν Τροία.

Κι ὅταν τήν εἶδα, δάκρυσα καὶ λίγωσε ἡ καρδιά μου.

Μά κι ἔτσι δέν τήν ἄφηνα κοντά στό αἷμα νά 'ρθει,
μ' ὅλο τόν πόνο πόνιωθα, πρίν φτάσει ὁ Τειρεσίας. 90

Τοῦ Τειρεσία ἐκεῖ ἡ ψυχή τότε ἥρθε τοῦ Θηβαίου.

Σκῆπτρο κρατοῦσε ὀλόχρυσο, μέ γνώρισε καὶ μοῦ 'πε:
«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
γιατί ἥρθες, δόλιε, ἀφήνοντας τοῦ ἥλιου τή λαμπράδα,
νά ίδεις στόν "Ἄδη τούς νεκρούς, τόν ἄχυρο τόν κόσμο;
Τράβα ἀπ' τό λάκκο τό σπαθί κι ἀλάργα βάσταξέ το,
αἷμα⁵ νά πιῶ καὶ νά σοῦ πῶ στερνά τήν πάσα ἀλήθεια». 95

Εἶπε, κι ἐγώ τραβήχτηκα κι ἔβαλα στό θηκάρι
τ' ἀσημοκάρφωτο σπαθί. Κι αἷμα σάν ἥπιε μαῦρο,
ἀρχισε τότε ὁ ἄψεγος προφήτης κι ἔτσι μοῦ 'πε:
«Τόν γλυκοπόθητο ζητᾶς, Δυσσέα, γυρισμό σου,
μά δύσκολο κάποιος θεός γιά σένα θά τόν κάμει.
Γιατί τοῦ κόσμου ό Σαλευτής θαρρώ δέ θά ξεχάσει.

1. Και στή μεταγενέστερη λαϊκή ἀντίληψη οἱ ἄταφοι νεκροί στοιχειώνουν. 2. Ἡ καύση τῶν νεκρῶν είναι μεταμυκηναϊκή συνήθεια. 3. Ἀπό ἐπιθυμία νά μείνει ἡ μνήμη του ἀθάνατη. 4. κωπηλατοῦσα. 5. λαϊκή είναι ἡ δοξασία πώς οἱ ψυχές πίνουν αἷμα καὶ ἀπ' αὐτό παίρνουν δύναμη πνευματική· θυμοῦνται, ἀναγνωρίζουν, προβλέπουν.

- τό πάθος πόχει στήν καρδιά, πού τύφλωσες τό γιό του. 105
 Μά κι ἔτσι, ἂν πάθετε δεινά, θά πάτε στήν πατρίδα,
 ἂν κρατηθεῖς στόν πόθο σου, κι ό ἴδιος κι οἱ συντρόφοι,
 ὅταν τό καλοκάμωτο καρύβι πρωταράξεις
 στῆς Θρινακίας¹ τό νησί, ἀπ' τά δεινά σωμένος
 τοῦ μενεζόθωρου γιαλοῦ, και βρεῖτε ἐκεὶ νά βόσκουν
 τά βόδια και τά πρόβατα τά παχουλά τοῦ "Ηλιου"²,
 πού ὅλα τά βλέπει ἀπό ψηλά κι ἀκούει ὅλα τά πάντα.
 "Αν δέν τ' ἄγγιξεις και ποθεῖς νά φτάσεις στήν πατρίδα,
 μ' ὅσα κι ἂν πάθετε δεινά, θά φτάσετε στό Θιάκι.
 Μά ἂν βάλεις χέρι, τότε ἐγώ προλέγω τό χαμό σας
 συντρόφων σου και καραβιοῦ. Κι ἂν μόνος σου γλυτώσεις,
 θά φτάσεις κακῶς ἔχοντας, ἀργά, δίχως συντρόφους,
 μέ ξένο πλοϊο και θά βρεῖς στό σπίτι σου ἄλλα πάθια,
 ἀνθρώπους ἀσυλλόγιστους πού καταλοῦν τό βιός σου
 και δίνουν προῖκες, τήν πιστή γυναίκα σου νά πάρουν. 115
 "Ομως ἐκείνων τ' ἄδικα, σάν πᾶς, θά τά πλερώσεις.
 Κι ὅταν ξεκάμεις μ' ἀπόνο μαχαίρι τούς μνηστῆρες,
 εἴτε μέ δόλο ἢ φανερά στ' ἀρχοντικό σου σπίτι,
 πάρε ἔνα καλοτράβηχτο³ κουπί και φύγε τότε,
 ὅσο νά φτάσεις σέ λαούς πού θάλασσα δέν ξέρουν
 και τρῶνε ἀνάλατο φαῖ και μήτε ἀπό καράβια
 κατέχουν κοκκινόπλωρα μήτε κουπιά γνωρίζουν
 πού 'ναι φτερά τῶν καραβιῶν. Και θά σοῦ πῶ νά ξέρεις
 ἔνα σημάδι ἀλάθευτο, πού δέ θά κάμεις λάθος.
 "Οταν στό δρόμο ἐκεῖ πού πᾶς διαβάτης σ' ἀπαντήσει
 και λιχνιστήρι⁴ αὐτό σοῦ πεῖ στόν ὅμο πού σηκώνεις,
 τότε τό καλοτράβηχτο κουπί στή γῇ νά μπήξεις⁵,
 κι ἐκεῖ νά σφάξεις ὅμορφα σφαχτά στόν Ποσειδώνα,
 κριάρι, ταῦρο και καπρί, τῶν χοίρων ἐλατάρη,
 120

1. Είναι τό μυθικό νησί τοῦ "Ηλιου". Υπάρχουν φιλόλογοι πού τό ταυτίζουν μέ τή Σικελία. 2. Ἀπό τόν "Ηλιο και τήν Πέρση γεννήθηκε ό Αἰήτης και ἡ Κίρκη (κ 137). Τά βόδια και τά πρόβατά του τά ἔβοσκαν δύο κόρες του νεράιδες (μ 134). "Εβλεπε τά πάντα ἀπό ψηλά, γι' αὐτό φανέρωσε στόν "Ηφαιστο τή μοιχεία τῆς 'Αφροδίτης-Ἀρη (θ 276 κ.ε.). 3. καλά ἀρμοσμένο, βολικό. 4. ξύλινο φτυάρι μέ τό ὁποῖο ἐκτινάσσεται ψηλά τό ἀλωνισμένο ὄντικό τῶν δημητριακῶν και διαχωρί-

καὶ στήν πατρίδα γύρισε κι ἀρχοντικές θυσίες
νά κάμεις σ' ὅλους τούς θεούς πού κατοικοῦν στά σύντανια.
Κι ἀλάργα ἐκεῖ ἀπό θάλασσες ὁ θάνατός σου θά 'ρθει
σέ ἀρχοντικά γεράματα στό σπίτι σου νά σ' ἔβρει,
καὶ γύρω σου καλότυχο θά βλέπεις τό λαό σου.
Τήν πάσα ἀλήθεια πού 'ξερα, Δυσσέα, σοῦ τήν εἶπα».

135

Ἐίπε, κι ἐγώ τ' ἀπάντησα μέ δυό μου λόγια πάλε·
«Ὦ Τειρεσία, αὐτά οἱ θεοὶ τά 'χουν κλωσμένα¹ οἱ ἕδιοι.
Μόν' ἔλα ἔγγα μου κι αὐτό καὶ τήν ἀλήθεια πές μου.
Αὐτή πού βλέπω εἰναι ἡ ψυχὴ τῆς θλιβερῆς μου μάνας²,
πού κάθεται ἄλαλη κοντά στό αἷμα καὶ τό γιό της
μάτια δέ σήκωσε νά ίδει, ποιός είμαι νά ρωτήσει.
'Αφέντη, πές μου, πῶς μπορεῖ νά μέ γνωρίσει ἐμένα;»

140

Είπα κι εὐτύς μ' ἀπάντησε μέ δυό του λόγια ἀμέσως·
«Εὔκολο πράμα μοῦ ζητᾶς, κι ἐγώ θά σέ φωτίσω³.
"Οποιον στό αἷμα ἀπ' τούς νεκρούς ἀφήνεις νά ζυγώσει,
ὅτι γνωρίζει, θά σοῦ πεῖ, χωρίς νά σέ γελάσει.
Κι ὅποιου ἀρνηθεῖς τή χάρη αὐτή, θά φεύγει πίσω πάλε». 150

Ἐτσι σάν μίλησε ἡ ψυχὴ τ' ἀφέντη Τειρεσία,
μπῆκε στόν "Αδη, τά γραφτά τῆς μοίρας μου σάν εἶπε.
Κι ἔμεινα ἀσάλευτος ἐγώ, ὥστου ή μάνα μου ἤρθε,
κι αἷμα σάν ἥπιε μελανό, μέ γνώρισε ποιός είμαι
καὶ μοῦ 'πε δάκρυα χύνοντας μέ λόγια λυπημένα·
«Πῶς ἤρθες, γιέ μου, ζωντανός μές στό θολό σκοτάδι;
Δύσκολο νά 'ρθουν ζωντανοί νά ιδοῦν αὐτά ἐδῶ κάτω.
Γιατί ἔχει ρέματα βαθιά καὶ ποταμούς μεγάλους
στή μέση, πρῶτα ὁ 'Ωκεανός, πού δέν μπορεῖ κανένας
δίχως καράβι γλήγορο πεζός νά τόν περάσει.
Τώρα ἀπ' τήν Τροία μέ πιστούς συντρόφους καὶ καράβι
μήν ἤρθες παραδέρνοντας καιρό πολύ; Δέν πηγες

155

160

ζεται μέ τή βοήθεια τοῦ ἀέρα ὁ καρπός ἀπό τά ἄχυρα. 5. Ἡ παράδοση μέ τό κουπί⁴
τοῦ Ἄι-Λιᾶ ξεκινάει ἀπό τό ομηρικό κείμενο. 6. δόδηγός.

1. καθορισμένα. 2. δές λ 86. 3. Ὁ Τειρεσίας ἐδῶ στόν "Ομηρο παρουσιάζεται
ομιλητικός, ἀνθρώπινος. Ἀργότερα οἱ τραγικοί ποιητές ἔδωσαν στόν τυφλό μάν-
τη ὑφος δργίλο καὶ ἀγέρωχο.

- στό Θιάκι άκόμα; Σπίτι σου τό ταίρι σου δέν τό εῖδες;» 165
 Τότε ἔτσι τῆς ἀπάντησα κι ἐγώ μέ δυό μου λόγια·
 «Μάνα μου, ἀνάγκη μ' ἔφερε νά κατεβῶ στόν "Ἄδη,
 χρησμό νά πάρω ἀπ' τήν ψυχή τοῦ μάντη Τειρεσία.
 Κοντά σέ χῶμα ἑλληνικό δέν πῆγα ώς τώρα άκόμα
 μήτε στό Θιάκι πάτησα, μόν' συμφορές μέ δέρνουν
 ἀπ' τόν καιρό πού ἀκλούθησα τόν ἀρχηγό Ἀγαμέμνο
 στήν Τροία τήν πλατύδρομη νά πολεμήσω Τρῶες.
 Μόν' ἔλα πές μου τώρα αὐτό καί τήν ἀλήθεια μίλα.
 Ποιά μοίρα σέ κατάβαλε τοῦ ἀξύπνητου θανάτου;
 Μήν ἥρθε ἀρρώστια ἀγιάτρευτη; Μήν πῆρε τή ζωή σου
 ή σαιτεύτρα ή "Ἀρτεμη"¹ μέ τίς πυκνές σαιτες;
 Πές μου γιά τόν πατέρα μου καί τό μοναχογιό μου,
 ἐκεῖνοι ώς τώρα ἄν τήν κρατοῦν τή βασιλεία άκόμα²
 ἢ νά τήν ἔχει ἄλλος κανείς κι ἐγώ θαρροῦν δέ θά 'ρθω;
 Πές μου καί τῆς γυναίκας μου τή γνώμη τῆς καρδιᾶς της,
 ἄν μένει στό παιδί κοντά καί κυβερνᾶ τό σπίτι
 ἢ κάποιος ἀπ' τούς Ἀχαιούς πρωτάρχοντας τήν πῆρε»³. 180
 Εἶπα, κι εὐτύς μ' ἀπάντησε ή σεβαστή μου μάνα.
 «Ναί, ἐκείνη μέ πιστή καρδιά στ' ἀρχοντικό σου μένει⁴
 κι οί νύχτες της περνοῦν πικρές κι οί μέρες της θλιμμένες. 185
 Μήτε τήν ὅμορφη κανείς τή βασιλεία σοῦ πῆρε,
 μόν' ἡσυχα ὁ Τηλέμαχος ὅριζει τά περβόλια,
 καί κάθεται στά ίστοιμα τραπέζια, σέ ὅσα πρέπει
 ὁ δικαιοκρίτης νά βρεθεῖ, γιατί τόν κράζουν ὄλοι.
 Κι ὁ γέρος ὁ πατέρας σου στό ξοχικό του μένει,
 μήτε ἔρχεται⁵ στή χώρα πιά, μήτε ἔχει ἔνα κρεβάτι
 μέ στρώμα, μέ σκεπάσματα, μέ κεντητά σεντόνια,
 μόν' τό χειμώνα σπίτι του κοιμᾶται ὅπου κι οί δοῦλοι,
 κοντά στό τζάκι, καταγῆς κι είναι φτωχά ντυμένος. 190

1. Είναι κόρη τοῦ Δία καί τῆς Λητώς. Μέ τά βέλη της θανατώνει τίς ύπερήφανες γυναίκες, ὅπως ὁ Ἀπόλλωνας θανατώνει τοὺς κακούς ἄντρες. Λαϊκή ἦταν η πίστη πώς τόν αἰφνίδιο θάνατο τόν ἔστελνε ή "Ἀρτεμη στίς γυναίκες καί ὁ Ἀπόλλωνας στοὺς ἄντρες. 2. Ἐδῶ φαίνονται οἱ πολιτικές ἀνησυχίες τοῦ Ὁδυσσέα γιά τό θρόνο. 3. Ἡ ἔρωτηση γιά τήν πίστη καί τήν ἀφοσίωση τῆς Πηνελόπης ἔρχεται τελευταία. 4. Οἱ ἀπαντήσεις ἔχουν σειρά ἀντίστροφη πρός τίς ἔρωτησεις.

Κι ὅταν τό καλοκαίρι ἐρθεῖ κι ο δροσερός ό τρύγος,
στά καρπερά του χτήματα, τ' ἀμπελοφυτεμένα,
τά φύλλα¹ κάνει κλίνη του πού 'ναι στή γῇ πεσμένα.
Κείτεται ἐκεῖ μέ στεναγμούς κι ο πόνος του πληθαίνει
στοῦ γυρισμοῦ σου τόν καημό μεγάλος στήν καρδιά του,
γιατί πικρά γεράματα τόν πλάκωσαν τόν ἔρμο.
Ο ἵδιος μ' ἔριξε καημός κι ἐμένα μές στόν τάφο.
Δέν ἔτρεξε στό σπίτι μου νά μ' ἔβρει ἡ Σαιτεύτρα,
μέ τίς πυκνές σαΐτες της νά σβήσει τή ζωή μου,
μήτε ἄλλη ἀρρώστια τήν καρδιά μοῦ νέκρωσε στά στήθια.
Μόνο ο καημός σου μ' ἔφαγε, λεβέντη μου Δυσσέα,
ή γνώση πού σέ στόλιζε κι ή τρυφερή καρδιά σου».

Ἐτσι εἰπε καὶ τά στήθια μου μοῦ τά 'καιγε ή λαχτάρα,
πῶς ν' ἀγκαλιάσω τήν ψυχή τῆς θλιβερῆς μου μάνας.
Χύθηκα τότε τρεῖς φορές² νά τή σφιχταγκαλιάσω
καὶ τρεῖς φορές μοῦ πέταξε σάν ὄνειρο, σάν ἰσκιος,
καὶ πιό πικρός ἀνάβυρζε μές στήν καρδιά μου ό πόνος.
Κι ἔτσι μέ λόγια θλιβερά τῆς εἶπα κράζοντάς την·
«Μανούλα, πῶς δέ στέκεσαι νά σέ σφιχταγκαλιάσω
κι ἀγκαλιασμένοι τρυφερά μέσα στόν "Ἄδη οἱ δυό μας
τό θρῆνο νά χορτάσουμε τόν κρυοπαγωμένο;
Μήν είσαι κάποιο φάντασμα πόστειλε ή Περσεφόνη,
γιά νά μοῦ κάμει τῆς καρδιᾶς τούς πόνους πιό μεγάλους;»

Εἶπα, κι εὐτύς μ' ἀπάντησε ή σεβαστή μου μάνα·
“Ἄχ, γιέ μου, ἐσύ πιό δύστυχε ἀπ' ὅλους μές στόν κόσμο.
΄Η κόρη δέ σ' ἀπάτησε τοῦ Δία, ή Περσεφόνη.
΄Ομως αὐτή είναι τῶν θνητῶν ή μοίρα σάν πεθάνουν.
Δέ συγκρατοῦν τά νεῦρα τους κόκαλα πιά καὶ σάρκες³,
παρά τά παίρνει ή δύναμη τῆς φλόγας καὶ τά λιώνει,
ὅταν ἀφήσει πιά ή ζωή τά κόκαλά τους τ' ἄσπρα,

5. 'Απ' ἐδῶ καὶ κάτω οἱ ἀπαντήσεις εἰναι δυσάρεστες.

1. Ή εἰκόνα θυμίζει τό ε 505 κ.έ. Γιά τό Λαέρτη δές ω 240 κ.έ. 2. Ό ἀριθμός εἰναι τυπικός. 3. Ή ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, σύμφωνα μέ τήν ὁμηρική ἀντίληψη, εἰναι μιά σκοτεινή εἰκόνα, ἔνα φάντασμα, πού ἔχει τήν ἴδια τή μορφή τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά χωρίς κόκαλα, σάρκα, αἷμα.

καί σάμπως δνειρο ἡ ψυχή γυρίζει, ὅταν πετάξει.

225

Μόν' ζήτα γλήγορα τὸ φῶς, κι ἐδῶ ὅλα ἀφοῦ τά μάθεις
κατόπι στή γυναίκα σου νά τά 'χεις νά δηγᾶσαι»¹.

Τέτοιες κουβέντες κάναμε κι ἥρθαν γυναῖκες πληθος,
που ἡ Περσεφόνη ἡ φοβερή τίς ἔστειλε ἐκεī νά 'ρθουν,
ὅλες γυναίκες ἀρχηγῶν κι ἀρχοντοθυγατέρες.

230

Γύρω στό αἷμα σωρευτές συνάχτηκαν τό μαυρό²
καί κάθε μιά λογάριαζα νά τή ρωτήσω χώρια.

Κι αὐτή ἡ βουλή μοῦ φάνηκε καλύτερη πώς ἥταν.

Τράβηξα τό μακρύ σπαθί ἀπ' τό παχύ μηρί μου
καί δέν τίς ἄφηνα νά πιοῦν ὅλες μαζί τό αἷμα.

235

Κι ἐρχόντανε μέ τή σειρά καί καθεμιά της τότε
φανέρωνε τό γένος της κι ἐγώ ὅλες τίς ρωτοῦσα.

Τότε εἶδα πρώτη τήν Τυρώ² τήν ἀρχοντοθρεμμένη,
που μοῦ ἔλεγε πατέρα της τό Σαλμωνιά πώς εἶχε
κι ἥταν γυναίκα τοῦ Κρηθιᾶ, λεβέντη γιοῦ τοῦ Αἰόλου.

240

Τόν Ἐνιπέα ἀγάπησε, τό θεϊκό ποτάμι,
ἀπ' ὅλα τ' διμορφότερο πού βρέθηκαν στόν κόσμο,
καί κάθε μέρα σύχναζε στά δροσερά νερά του.

Καί τή μορφή του παίρνοντας ὁ Σαλευτής τοῦ κόσμου,
στοῦ ποταμοῦ τ' ἀφρότρεχου τήν πλάγιασε τό στόμα.

245

Κι ἄλικο³ κύμα, σάν βουνό, καμαρωτό σηκώθη
κι ἔκρυψε γύρω τό θεό καί τή θνητή γυναίκα,
κι ἔλυσε μές στόν ὑπνο της τή ζώνη τῆς παρθένας.

Κι ὅταν πιά τέλεψε ὁ θεός τά ἔργα τῆς ἀγάπης,
τότε γλυκά τή χάιδεψε καί τρυφερά τῆς εἶπε·

250

«Χαρά σέ σένα, λυγερή, γιά τή γλυκιά μου ἀγάπη.

Κι ὅταν σιμώσει ἡ ὥρα σου θά κάμεις δυό λεβέντες,
γιατί δέν είναι τῶν θεῶν τό στρῶμα δίχως φύτρα.

Μεγάλωσέ τα μέ χαρές καί θρέψε τα μέ χάδια.

1. Ἡ Ἀντίκλεια μέ κάποια προφητική δύναμη προφητεύει τήν ἐπάνοδο τοῦ Ὁδυσσέα στήν πατρίδα του καί τήν ἀφήγηση τῶν περιπετειῶν του στήν Πηνελόπῃ⁴ δές και ψ 310 κ.é. 2. Οἱ γυναίκες πού παρουσιάζονται ἐδῶ είναι ὅλες ἡρώιδες τῆς παραδόσεως, γιά τίς ὅποιες τό ἐνδιαφέρον τῆς βασίλισσας είναι βέβαιο. 3. κόκκινο τό ἀρχ. κείμενο γράφει πορφύρεον κύμα.

Καὶ τώρα σύρε σπίτι σου καὶ μήν τό μαρτυρήσεις,
μόν' ξέρε το μονάχη σου πώς εἶμαι ὁ Ποσειδώνας».

Ἐτσι εἰπε, καὶ στή θάλασσα βουτάει τήν κυματούσα.

Καὶ τόν Πελία γέννησε καὶ τό Νηλέα ἐκείνη,
πού βασιλιάδες ἔγιναν μέ τοῦ Διός τή χάρη.

Στό Βόλο τόν πλατύδρομο καθόντανε ὁ Πελίας
πλούσιος σ' ἀρνιά. Κι ὁ δεύτερος στήν ἀμμουδάτη Πύλο¹.

Μά κι ἄλλα ἀπόχτησε παιδιά ἡ βασιλογυναίκα,
μέ τόν Κρητιά, τόν Αἴσονα, τόν Ἀμυθά, τό Φέρη².

Κι εἰδα τήν κόρη τοῦ Ἀσωποῦ, τήν ὅμορφη Ἀντιόπη,
πόλεγε πώς κοιμήθηκε στήν ἀγκαλιά τοῦ Δία,

κι ἔκαμε τόν Ἀμφίονα καὶ τό λεβέντη Ζῆθο,

πού πρῶτοι τήν ἐφτάπορτη θεμέλιωσαν τή Θήβα³,
κι ἔχτισαν κάστρο ὀλόγυρα, γιατί δέ θά μποροῦσαν,

μιά χώρα τόσο ἀπλόχωρη, σάν τήν πλατιά τή Θήβα,
νά τή φυλοῦν ἀτείχιστη, κι ἄς ἤταν παλικάρια.

Εἰδα καὶ τ' Ἀμφιτρύωνα τό ταίρι, τήν Ἀλκμήνη,
πόκαμε τόν λιοντόψυχο κι ἀτρόμητο Ἡρακλέα,
στήν ἀγκαλιά σάν πλάγιασε τοῦ Δία τοῦ μεγάλου.

Κι εἰδα στερνά τοῦ Κρέοντα τήν κόρη, τή Μεγάρη,
πού τ' Ἀμφιτρύωνα ὁ γιός γυναίκα του τήν πῆρε.

Τοῦ Οἰδίπου ή μάνα πρόβαλε, ή ὅμορφη Ἐπικάστη⁴,
πού πῆρε μέ ζαβό⁵ τό νοῦ, παράνομα, τό γιό της,
κι ἐκεῖνος τόν πατέρα του σάν σκότωσε τήν πῆρε,
κι ἕξαφνα τά φανέρωσε στόν κόσμο ὁ γιός τοῦ Κρόνου.

Μέ πίκρες στήν πολύποθη βασιλεψε τή Θήβα
καὶ κυβερνοῦσε ἀπό θεῶν κατάρα τούς Θηβαίους.

Κι ἐκείνη στόν ἀγύριστο κατέβηκε τόν "Αδη,
ἀφοῦ κρεμάστηκε ψηλά μέ μιά θηλιά ἀπό λύπη,
ἀπ' τή σκεπή τοῦ πύργου της κι ἄφησε πίσω ἐκείνου

255

260

265

270

275

280

1. Δέξ καὶ γ 4. 2. Καὶ οἱ τρεῖς ἡσαν παιδιά τής Τυρᾶς ἀπό τόν κανονικό της ἄντρα.

3. Σύμφωνα μέ τήν παράδοση ή πόλη Ιδρύθηκε ἀπό τόν Κάδμο, ἄλλ' ἐπεκτάθηκε ἀπό τόν Ἀμφίονα καὶ τό Ζῆθο. Πολλά ἀγαλμάτια σώζονται μέ τίς μορφές τῶν δύο αὐτῶν συνιδρυτῶν τής Θήβας. 4. Λέγεται καὶ Ἰοκάστη. Είναι γυναίκα τοῦ Λάιου, βασιλιά τής Θήβας, μητέρα ἄλλα καὶ σύζυγος τοῦ Οἰδίποδα μέ τόν ὃποιο ἐκανε τέσσαρα παιδιά: τόν Ἐτεοκλῆ, τόν Πολυνείκη, τήν Ἰσμήνη καὶ τήν Ἀντι-

πάθη, ὅσα φέρνουν ἄπειρα τῆς μάνας οἱ κατάρες.

285

Τή Χλώρη εἶδα τήν ὅμορφη, πού στά παλιά ὁ Νηλέας
τήν πῆρε γιά τά κάλλη της, δίνοντας πλούσια δῶρα,
τήν πιό στερνή τοῦ Ἀμφίονα, τοῦ γιοῦ τοῦ Γιάσου κόρη,
πού κεῖνος στόν Ὁρχομενό βασίλεψε μέ δόξα.

Στήν Πύλο αὐτή βασίλεψε κι ἔκαμε τρεῖς λεβέντες,
τό Νέστορα, τό Χρόμιο καί τόν Περικλυμένη
καὶ τήν Πηρώ τή λυγερή, σ' ὅλον τόν κόσμο θάμα,
πού ταίρι τήν ἥθελαν ἀπ' τά περίχωρα ὄλοι.
Μά κι ὁ Νηλέας θά 'δινε τήν κόρη του σέ κεῖνον,
πού ἀπ' τή Φυλάκη θ' ἄρπαχνε τά βόδια τοῦ Ἰφίκλου¹,
τ' ἀμέρωτα, στριφτόποδα κι ἀνοιχτοκουτελάτα.

295

Κι ἔνας ἀπ' ὄλους τοῦ 'ταξε προφήτης² νά τ' ἄρπαξει,
ὅμως σκληρή τόν ἔδεσε κι ἅπονη ἐκεῖνον μοίρα
κι ἀκαταπόνετα δεσμά καὶ χωριανοί βουκόλοι.

Κι ὅταν στό τέλος ἔφταναν οἱ μέρες μέ τούς μῆνες
κι ἔκλεινε ὁ χρόνος κι ἐποχή ξανάρχιζε ἄλλη πίσω,
τόν ἔλυσε κι ὁ Ἰφίκλος ἀπ' τά δεσμά, ἀφοῦ τοῦ 'πε
τί ἡταν γραφτό του³ κι ἡ βουλή γινότανε τοῦ Δία.

300

'Η Λήδα πρόβαλε ἔπειτα, τό ταίρι τοῦ Τυνδάρου,
πόκαμε δυό λεβέντες γιούς, τόν ἀλογοτεχνίτη
τόν Κάστορα καί τό γερό στούς γρόθους Πολυδεύκη,
πού ζωντανούς τούς δυό ἀδερφούς⁴ τό χῶμα τούς κρατοῦσε,
κι ὁ Δίας μές στόν τάφο τους τούς ἔδωσε ἄλλη χάρη.
ἄλλοτε νά 'ναι ζωντανοί κι ἄλλοτε νά πεθαίνουν⁵,

305

καθένας μέ τή μέρα του, κι ἔχουν τιμῇ ἀθανάτων.

310

Εἶδα τήν Ἰφιμέδεια⁶, τό ταίρι τοῦ Ἀλωέα,
πόλεγε πώς κοιμήθηκε σιμά στόν Ποσειδώνα,
καὶ δυό παιδιά της ἔφερε λιγόχρονα στόν κόσμο,
τόν Ὡτο τόν ισόθεο, τόν ξακουστό Ἐφιάλτη,

γόνη. 5. τρελός. 6. Μόλις ἔμαθε πώς ὁ Οἰδίποδας ἡταν παιδί της αὐτοκτόνησε.

1. Εἶναι γιός τοῦ Ἀμφιτρύωνα καὶ τῆς Ἀλκμήνης, ἐτεροθαλής ἀδελφός τοῦ Ἡρακλῆ.
2. Πρόκειται γιά τό Μελάμποδα. 3. Δές καὶ ο 225 κ.ἔ. 4. Λέγονται Διόσκουροι, γιατὶ ἡταν παιδιά τοῦ Δία καὶ τῆς Λήδας. 5. Ζούσαν ἔξι μῆνες στόν Ὄλυμπο καὶ ἔξι στίς Θεράπνες τῆς Λακωνίας. Πήραν τό δῶρο τῆς ἀθανασίας, κι ἔτσι ὅταν ὁ

πού ταν οί πιό ψηλότεροι ἀπ' ὅσους θρέφει ἡ πλάση,
κι ὑστερα ἀπ' τὸν Ὁρίωνα¹, οἱ πιό δμορφοὶ στὰ κάλλη.
Ἐννιά χρονῶν σάν ἔγιναν, πῆχες ἐννιά εἶχαν πλάτος
κι ὀργιές ἐννιά τὸ μάκρος τους πού κάμανε εἶχε φτάσει
και τοὺς θεούς φοβέρισαν πώς στὰ ψηλά οὐράνια
τῇ λύσσα τοῦ συνταραχτῇ θά στήσουν τοῦ πολέμου.

Νά βάλουν σοφιστήκανε τὸν Ὄλυμπο στήν Ὀσσα,
στερνά τὸ Πήλιο τὸ πυκνό, στὸν οὐρανό² νά φτάσουν.
Κι ἄν ζοῦσαν και μεγάλωναν, θά τό χαν κατορθώσει.
Μά ό γιός τοῦ Δία, πού ἡ Λητώ τὸν γέννησε ἡ πανώρια,
τοὺς πῆρε, πρὶν τὸ χνούδι τους ἀνθίσει στὰ μηλίγγια,
και πρὶν φυτρώσουν τά πυκνά στὰ μάγουλά τους γένια.

Εἶδα τῇ Φαιδρα³ κι ἔπειτα τὴν Πρόκρη⁴ και τοῦ Μίνου
τὴν κόρη τοῦ κακόγνωμου, τὴν δμορφη Ἀριάδνη,
πού ό ξακουστός τὴν ἔφερε Θησέας ἀπ' τὴν Κρήτη
στὴν βλογημένη Ἀκρόπολη τῶν Αθηνῶν. Μά ἀκόμα
πρὶν τῇ χαρεῖ, τῇ σκότωσε ἡ Ἀρτεμη στή Δίας,
γιατὶ ἔτρεξε ὁ Διόνυσος νά τῆς τό μαρτυρήσει.
Μέ τὴν Κλυμένη⁵ πρόβαλε ἡ Μαίρα⁶ κι ἡ Ἐριφύλη⁷,
ἡ ἀπιστη, πού ἀτίμασε τὸν ἄντρα τῆς γιά χρῆμα.
Κι ὅλες ἔγω γιά νά τίς πῶ και νά τίς δόνομάσω,
ὅσες γυναῖκες ἀρχηγῶν και θυγατέρες εἶδα,
κι ἡ νύχτα αὐτή δέ θά 'φτανε, κι ὥρα νά κοιμηθοῦμε
εἴτε ἐδῶ πέρα ἡ στό γοργό καράβι μέ τους ναῦτες.
Κι ἐσεῖς πιά, πρῶτα ὁ Θεός, φροντίστε τό ταξίδι».

Ἐτσι εἰπε, κι ὅλοι ἀπόμειναν χωρίς μιλιά νά βγάλουν.
κι ἡταν σάν νά μαγεύτηκαν μέσ στό ἰσκιερό παλάτι.
Κι ἄρχισε πρώτη νά μιλᾶ ἡ λευκοχέρα Ἀρήτη·
«Φαιάκες, πῶς νά φαίνεται σέ σᾶς αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου
ἡ δμορφιά, τ' ἀνάστημα και τό γερό μυαλό του;

ἔνας πέθαινε, ὁ ἄλλος ζοῦσε. 6. Ἡ παράδοση ἤθελε τὸν τάφο της στήν Ἀνθηδόνα τῆς Βοιωτίας.

1. Δέξ και ε 124. 2. Ἡ προσπάθειά τους θυμίζει τὸν πύργο τῆς Βαβέλ. 3. Ἀδελφή τῆς Ἀριάδνης, σύζυγος τοῦ Θησέα. 4. Θυγατέρα τοῦ Ἐρεχθέα. 5. ἡ Νάξος. 6. Θυγατέρα τοῦ Μίνου και τῆς Εύρυνάλης. 7. Θυγατέρα τοῦ Προίτου, μέ τό Δία γέν-

315

320

325

300

335

340

Δικός μου ό ξένος, μά καί σᾶς τιμή δική σας εἶναι,
γι' αὐτό καί νά τὸν στείλετε μή βιάζεστε, οῦτε δῶρα
νά λυπηθεῖτε¹ πού σ' αὐτόν τοῦ κάνουν τόση ἀνάγκη.
Καὶ δόξα νά 'χουν οἱ θεοί, βιός ἔχουμε περίσσο».

Τότε εἶπε ό γερομαχητής 'Ἐχένηος² μέ δυνό λόγια,
πού ἦταν ό γεροντότερος ἀπ' ὅλους τούς Φαιάκους:
«Σύμφωνα μέ τή γνώμη μας, ἀδέρφια, κι ὅπως πρέπει,
ἡ γνωστικιά βασιλισσα μιλᾶ κι ὄλοι ν' ἀκοῦστε.
Μά ό λόγος, ὅπως κι ή δουλειά, στό χέρι εἶναι τ' Ἀλκίνου».

Τότε ό 'Ἀλκίνος τ' ἀπαντᾶ κι ἔτσι εἶπε δυό του λόγια·
«Θά γίνει ό λόγος σας αὐτός³, ἀν τύχει ἐγώ νά ζήσω
σάν βασιλιάς στούς Φαιάκες τούς θαλασσοθρεμμένους.
Κι ό ξένος όσο κι ἄν ποθεῖ νά φτάσει στήν πατρίδα,
ώς αὔριο Ᾰς κάνει ὑπομονή, τά δῶρα νά συνάξω.
Κι όσο γιά τό ταξίδι του, οἱ ἀντρες θά φροντίσουν,
ὅλοι καί πρῶτα πρῶτα ἐγώ, πού μές στόν τόπο ὁρίζω».

Τότε ἔτσι κι ό πολύσοφος τ' ἀπάντησε ό Δυσσέας·
«'Αφέντη 'Ἀλκίνο, βασιλιά κι ἀπ' ὅλους παινεμένε,
κι ἀνίσως χρόνο ὀλάκερο μοῦ λέγατε νά μείνω
καί νά μέ στείλετε ἔπειτα μέ τ' ἀκριβά σας δῶρα,
ἄλλο δέ θά 'Θελα κι ἐγώ καί πιό ὄφελός μου θά 'ναι
νά φτάσω, μέ τά χέρια μου γεμάτα, στήν πατρίδα.
Τότε ἔτσι πιό καλόδεχτος, πιό τιμημένος⁴ θά 'μαι
ἀπ' ὅλους όσοι θά μέ ίδοῦν στό Θιάκι νά γυρίσω».

Τότε ἔτσι πάλε ἀπάντησε ό σεβαστός 'Ἀλκίνος.
«'Οταν, Δυσσέα, σέ ίδει κανείς στό πρόσωπο, δέ δείχνεις
γιά ψεύτης καί ξελογιαστής, ἀπ' ὅσους θρέψει ό κόσμος
χιλιάδες, μές στά πέρατα τῆς γῆς, παντοῦ σπαρμένους,
πού πλέκουν τέτοια ψέματα, πού δέν τά βάζει ό νοῦς σου.
Μά ἐσύ ἔχεις χάρη ὅταν μιλᾶς⁵ κι εὐγενικούς τούς τρόπους

νησε τό Λοκρό. 8. 'Απάτησε τόν ἄντρα της 'Αμφιάραο γιά ἔνα περιδέριο.

1. Δές καί θ 405. 2. Είναι ό ἄρχοντας πού πρῶτος παρακίνησε τόν 'Ἀλκίνοο νά δεχτεῖ τήν ίκεσία τοῦ 'Οδυσσέα (η 160). 'Εδῶ ό λόγος του ἔχει κάποιες αἰχμές ἐναντίον τῆς 'Αρήτης. 3. 'Ο ρόλος τοῦ βασιλιά στό ἀριστοκρατικό πολιτικό σύστημα περιορίζεται ἀπό τή δύναμη τῶν ἀρχόντων. 4. Πάγια είναι ή ἀντιληψη

καί σάν καλός τραγουδιστής τά ίστορησες μέ τέχνη
τῶν Ἀχαιῶν τά βάσανα καί τά δικά σου πάθια.

375

Μόν' ἔλα ξήγα μου κι αὐτό καί τήν ἀλήθεια πές μου,
κανένα ἄν εἰδες σύντροφο, ἀπ' ὅσους μές στήν Τροία
μαζί σου πολεμήσανε κι ἐκεῖ τό χάρο βρῆκαν.

Μεγάλη ή νύχτα, ἀτέλειωτη, κι ὥρα δέν εἶναι ἀκόμα
νά πᾶμε νά πλαγιάσουμε. Μόν' λέγε μου ν' ἀκούσω
τίς θαυμαστές αὐτές δουλειές. Μποροῦσα νά βαστάξω
ὅσο νά φέξει, ἄν ηθελες νά λές τά βάσανά σου».

380

Τότε ἔτσι κι ο πολύβουλος τ' ἀπάντησε ὁ Δυσσέας:
«Ἀλκίνο, ἀφέντη λατρευτέ κι ἀπ' ὅλους παινεμένε,
τό κάθε τι στήν ὥρα του κι ο ὑπνος κι ή κουβέντα.
Κι ἀκόμα ἄν θέλεις βάσανα ν' ἀκούσεις πιό μεγάλα,
μπορῶ κι αὐτά νά σου τά πῶ, τά πάθια ἄλλων συντρόφων,
πού γλίτωσαν ἀπ' τή σφαγή στόν πόλεμο τῆς Τροίας,
καί χάθηκαν στό γυρισμό ἀπό ἄπιστες γυναικες¹.

385

Σάν σκόρπισε ὄλες τίς ψυχές ή θέισσα Περσεφόνη,
τῶν γυναικῶν, ἦρθε ή ψυχή τοῦ βασιλιᾶ Ἀγαμέμνου²
θλιμμένη καί τριγύρω της συνάχτηκαν οἱ ἄλλες,
ὅσες μαζί του χάθηκαν στοῦ Αἰγίσθου τό παλάτι³.

390

Καί στή στιγμή μέ γνώρισε αἷμα σάν ήπιε μαῦρο.
Ἐκλαψε τότε μέ λυγμούς καί δάκρυα τοῦ κυλοῦσαν
καί σήκωνε τά χέρια του ποθώντας νά μέ φτάσει.
Ομως δέν ἡταν σταθερά τά νεῦρα του σάν πρῶτα,
μήτε είχανε πιά δύναμη τά λυγερά του μέλη.

395

Κι ὅπως τόν εἶδα, δάκρυσα καί μάτωσε ή καρδιά μου
κι ἔτσι μέ λόγια πεταχτά τοῦ μίλησα θλιμμένος.

400

«Τ' Ἀτρέα ξακουσμένε γιέ, πρωτάρχοντα Ἀγαμέμνο,
ποιά μοίρα νά σέ δάμασε⁴ τοῦ ἀξύπνητου θανάτου;
Μή σ' ἔπνιξε μέ τά γοργά καράβια ὁ Ποσειδώνας

στόν δόμηρικό ἄνθρωπο πώς τά ὑλικά ἀγαθά, τά δῶρα, δίνουν τιμή σ' ὅποιον τά
κατέχει. 5. Πίσω ἀπό τόν Ἀλκίνοο κρύβεται ὁ ἴδιος ὁ Ὁμηρος. Ἐτσι ἐδῶ ὁ Ὁ-
μηρος κάνει κριτική στόν Ὁμηρο!

1. Ἐννοεῖ ἐδῶ τήν Κλυταιμήστρα. 2. Ἀπ' ἐδῶ καί κάτω παρουσιάζονται ἀντρικές
μορφές πού βρίσκονται στόν Ἀδη. 3. Δέες καὶ δ 545. 4. Ὁ Οδυσσέας μέχρι τήν

- σηκώνοντας ἀνίκητων ἀνέμων ἄγρια μπόρα; 405
 Μήπως σέ σκότωσαν δχτροί μές στῆς στεριᾶς τίς ἄκρες,
 βόδια κι ἀρνιά σάν ἄρπαχνες ἀπ' ὅμορφα κοπάδια
 ἢ πολεμοῦσες, κάστρο τους νά πάρεις καὶ γυναικες;;»
- Ἐτσι εἶπα, καὶ μ' ἀπάντησε μέ δυό του λόγια ἀμέσως·
 «Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
 δέ μ' ἔπνιξε μέ τά γοργά καράβια ὁ Ποσειδώνας,
 σηκώνοντας ἀδάμαστων ἀνέμων ἄγρια μπόρα,
 μήτε μέ χάλασσαν δχτροί μές στῆς στεριᾶς τίς ἄκρες.
 'Ο Αἴγισθος¹ μοῦ ἐτοίμασε τό χάρο, μέ τή σκύλα
 γυναικά μου. Μέ κάλεσε στό σπίτι του νά φᾶμε,
 καὶ μ' ἔσφαξε, ὥπως στό παχνί σφάζει κανεῖς τό βόδι. 410
 Μέ τέτοιο θάνατο σκληρό μοῦ πῆρε τή ζωή μου,
 κι ἔσφαξε γύρω μου ἀσπλαχνα κι ὅλους μου τούς ἀνθρώπους,
 ώς σφάζουν σ' ἀρχοντόσπιτο τ' ἀσπρόδοντα γουρούνια,
 σέ γάμο, σέ ξεφάντωση, σ' ἐπίσημο τραπέζι. 415
 Θά βρέθηκες στό σκοτωμό πολλῶν ὡς τώρα ἀνθρώπων,
 πού πέσανε παράμεροι, σέ λυσσασμένη μάχη.
 'Ομως ἐκεῖνα ἀν τά 'βλεπες, θά μάτωνε ἡ καρδιά σου,
 πῶς στά κροντήρια ὀλόγυρα, στ' ἀσήκωτα τραπέζια,
 μᾶς ἔπλωσαν καὶ κάτω ἡ γῆ ἄχνιξε ἀπό τό αἷμα. 420
 κι ἔφριξα στά ξεφωνητά τῆς κόρης τοῦ Πριάμου
 Κασσάντρας², πού τή σκότωσε κοντά μου ἡ Κλυταιμήστρα³,
 κι ἐγώ τά χέρια σήκωνα στό ψυχομαχητό μου
 νά πιάσω τό μαχαίρι της, μά δύναμη δέν εἰχαν.
 Μ' ἀφησε ἡ σκύλα κι ἔψυγε, μήτε ἡ καρδιά της εἶπε
 τά μάτια καὶ τό στόμα μου νά τά νεκροσφαλήσει. 425
 'Ετσι ἄλλο πιό ἄπονο θεριό δέν ἔχει ἀπ' τή γυναικά,
 πού τέτοιο βάλει στήν ψυχή κακούργημα νά κάμει.
 Τί ἄτιμη πού σκέφτηκε δουλειά κι ἐκείνη ώστόσο

ώρα ἐκείνη ἀγνοοῦσε τή μοίρα τοῦ Ἀγαμέμνονα, ἐνῷ οἱ ἀκροατές καὶ οἱ ἀναγνῶστες γνωρίζουν τά θλιβερά γεγονότα ἀπό τό a 39, δ 531. Ἐδῶ ἔχουμε ἐπική εἰρωνεία.

1. Γιά το ἵδιο θέμα δές δσα εἶπε ὁ Μενέλαος στόν Τηλέμαχο στό δ 528 κ.ἔ. 2. Τήν ἔφερε μαζί του ὁ ἥρωας ἀπό τήν Τροία. 3. Είναι θυγατέρα τῆς Λήδας καὶ τοῦ

νύ καταντήσει φόνισσα στόν ίδιο της τόν ἄντρα.

435

Κι ἐγώ ἔλεγα καλόδεχτος στούς δούλους, στά παιδιά μου
πώς θά γυρίσω σπίτι μου. "Ομως αὐτή ή κακούργα
καὶ τόν ἀτό! της ντρόπιασε καὶ τίς γυναῖκες ὅλες,
ὅσες στόν κόσμο γεννηθοῦν, καλόγνωμες κι ἂς είναι».

Εἶπε, κι ἐγώ τ' ἀπάντησα μέ λόγια λυπημένα.

440

«Ἄχ, ἀπαρχῆς κατάτρεξε ὁ βροντολάλος Δίας
γιά γυναικῶν φερσίματα τῇ γενεά τ' Ἀτρέα.

Γιά τήν Ἐλένη φτύσαμε φαρμάκια ἐμεῖς, κι ἐσένα
ή Κλυταιμνήστρα σοῦ 'σκαβε, σάν ἔλειπες, τό λάκκο».

Εἶπα, κι εὐτύς μ' ἀπάντησε μέ πεταχτά του λόγια.

445

Γι' αὐτό ποτέ σου μή σταθεῖς καλός πιά σέ γυναίκα²,
μήτε νά τής ἐμπιστευτεῖς τό μυστικό πού ξέρεις,
μόν' ἄλλα πάντα νά τής λές κι ἄλλα στό νοῦ νά κρύβεις.
Μά ἐσύ, Δυσσέα, ἀπό σφαγή γυναίκας δέ φοβᾶσαι,
γιατί είναι φρόνιμη πολύ κι ἔχει καλή τῇ γνώμῃ³,

450

ή Πηνελόπη, ή γνωστικιά τοῦ Ἰκαρίου ή κόρη.

Νιόπαντρη τήν ἀφήσαμε, σάν πήγαμε στής Τροίας
τόν πόλεμο καὶ στό βυζί μωρό παιδί τό γιό σου.

Μά τώρα θά μεγάλωσε, θά 'γινε παλικάρι.

Καλότυχο, ό πατέρας του θά τό χαρεῖ ὅταν φτάσει,
κι ἐκεῖνο τόν πατέρα του μ' ἀγάπη θ' ἀγκαλιάσει.

455

Μά μήτε τό παιδί μου ἐγώ δέ μ' ἄφησε ή δική μου
νά τό χορτάσω καὶ πιό πρίν μέ σκότωσε κι ἐμένα.

Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σοῦ πᾶ καὶ βάλ' το μές στό νοῦ σου.

Κρυφά κι ὅχι όλοφάνερα ν' ἀράξεις τό καράβι
στό Θιάκι. Γιατί πίστη πιά δέν ἔχουν οἱ γυναικες.

460

Μόν' ἔλα ξήγα μου κι αὐτό καὶ τήν ἀλήθεια πές μου,
γιά τό παιδί μου ἄν ἀκουσες πώς κάπου μεγαλώνει,
ἄν είναι στόν Ὁρχομενό η στή δροσάτη Πύλο,

Τυνδάρεου, ἀδερφή τής Ἐλένης.

1. τόν ἔαυτό της. 2. ὁ θλιμένος λόγος τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ πολέμου είναι γεμάτος
ἀφορισμούς. 3. Τά λόγια τοῦ Ἀγαμέμνονα γιά τήν Πηνελόπη είναι προφητικά.

ἡ καὶ στή Σπάρτη τήν πλατιά κοντά μέ τό Μενέλαιο. 465

Γιατί, ὅχι, ἡ γῆ δέ σκέπασε τόν ἀκριβό μου Ὄρέστη».

Ἐτσι εἴπε καὶ τ' ἀπάντησα κι ἐγώ μέ δυό μου λόγια·

«Τί μέ ρωτᾶς, τ' Ἀτρέα γιέ; Ζεῦ, πέθανε, δέν \xéρω.

Κι είναι κακό τά λόγια μας νά λέμε στόν ἀέρα».

Τέτοιες κουβέντες λυπηρές μιλούσαμε κι οί δυό μας
καὶ στέκαμε περίλυποι στά δάκρυα βουτημένοι. 470

Ἡρθε κατόπι κι ἡ ψυχή τοῦ ἔακουστοῦ Ἀχιλλέα
μέ τοῦ Πατρόκλου τήν ψυχή καὶ τοῦ ἄψεγου Ἀντιλόχου
καὶ τοῦ μεγάλου τοῦ Αἰαντα¹, πού στή μορφή, στό σῶμα,
περνοῦσε κάθε Δαναό, μετά ἀπ' τόν Ἀχιλλέα. 475

Εὐτύς μέ γνώρισε ἡ ψυχή τοῦ φτερωτοῦ Ἀχιλλέα

κι ἔτσι θρηνώντας μοῦ ἔλεγε μέ φτερωμένα λόγια·

«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεῖκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,

καημένε, τί θά σοφιστεῖς ἀκόμα πιό μεγάλο!

Πῶς βάσταξες νά κατεβεῖς στόν Ἀδη, ὅπου γυρίζουν
οἱ πεθαμένοι ἀναίσθητοι, θνητῶν νεκρῶν εἰκόνες;» 480

Εἶπε, κι ἐγώ τ' ἀπάντησα μέ πεταχτά μου λόγια·

«Ω φίλε, τοῦ Πηλέα γιέ, τῶν Ἀχαιῶν καμάρι,
ἡρθα ἀπ' ἀνάγκη τή βουλή τοῦ Τειρεσία νά μάθω
καὶ πῶς θύ φτάσω νά μοῦ πεῖ στό βραχωμένο Θιάκι.

Κοντά σέ χῶμα ἐλληνικό δέν πήγα ἀκόμα ὥς τώρα,
μήτε καὶ στήν πατρίδα μουν κι ὅδο καημοί μέ δέρνουν.

Μά σύν κι ἐσένα ἄλλος θνητός δέ βρέθηκε, Ἀχιλλέα,
στόν κόσμο πιό καλότυχος, μήτε ποτέ θά γίνει.

Γιατί, ὅταν ζοῦσες, σάν θεό τιμούσαμε οί Ἀργίτες,
καὶ τώρα πάλε στούς νεκρούς μεγάλη δύναμη ἔχεις.
Γι' αὐτό, Ἀχιλλέα, μή χολιαῖς² πώς είσαι πεθαμένος». 490

Εἶπα, κι εὐτύς μ' ἀπάντησε μέ λυπημένα λόγια·

«Δυσσέα, γιά τό θάνατο μή μέ παρηγορήσεις.

1. Ἐνδιό Ἀγαμέμνονας είχε συνοδεία του τούς ἀδικοχαμένους ἀπό τό μαχαίρι τοῦ Αίγισθου, ἡ ψυχή τοῦ Ἀχιλλέα ἀκολουθεῖται ἀπό τρεῖς καλούς καὶ γενναίους φίλους. 2. μή στενοχωριέσαι.

- Θά 'θελα νά 'μαι χωρικός καί νά ξενοδουλεύω
σέ άφεντη δίχως κτήματα, πού 'ναι τό βιός του λίγο,
παρά νά βασιλεύω έδω στούς πεθαμένους ὅλους!495
- Μόν' ἔλα τώρα νά μοῦ πεῖς γιά τό λεβέντη γιό μου,
στή μάχη ἄν πρῶτος χύνεται ἡ πίσω κοντοστέκει.
Πέξ μου καί γιά τόν ξακουστό πατέρα μου ὅ,τι ξέρεις,500
στούς Μυρμιδόνες βασιλιάς ἀνίσως εἰναι ἀκόμα²,
ἡ πιά δέν τόν ψηφᾶ κανείς στή Φθία καί στήν 'Ελλάδα,
γιατί τόν καταπόνεσαν τά γηρατειά τά μαῦρα.
- Ἄ, καί βοηθός του νά 'φτανα κάτω ἀπ' τό φῶς τοῦ ἥλιου,505
τέτοιος ώς ἡμουν μιά φορά μές στήν πλατιά τήν Τροία,
πού παλικάρια θέριζα τούς 'Αχαιούς βοηθώντας!
- Νά 'φτανα τέτοιος μιά στιγμή στό πατρικό μου σπίτι,
θά τρέμανε ὅλοι σύσσωμοι τ' ἀνίκητά μου χέρια,
ὅσοι τό γέρο τυραγνοῦν καί τήν ἀρχή τοῦ ἀρπάζουν».
- Εἶπε, κι εὐτύς τ' ἀπάντησα κι ἐγώ μέ δυό μου λόγια:510
«Τίποτε γιά τό γέρο σου Πηλέα ἐγώ δέν ξέρω,
μά γιά τό Νεοπτόλεμο³, τ' ἀγαπητό παιδί σου,
τήν πάσα ἀλήθεια θά σοῦ πᾶ, καθώς κι ἐσύ τ' ὀρίζεις.
Ο Ἰδιος μ' ἔνα ισόμετρο καράβι μου ἀπ' τή Σκύρο
τόν ἔφερα στούς 'Αχαιούς τούς πολεμοθρεμμένους.
- Κι ὅταν γινόντανε βουλή στό κάστρο ἐμπρός τῆς Τροίας,515
πρῶτος μιλοῦσε πάντα αὐτός, μήτε ἔσφαλλε στό λόγο.
Μονάχα ό Νέστορας κι ἐγώ θαρρῶ πώς τόν περνοῦσα.
Κι ὅταν τά ὅπλα ἀστράφτανε στόν Τρωικό τόν κάμπο,
πίσω δέν ἔστεκε ποτέ στά τάγματα ἡ στούς λόχους,520
μόν' πάντα ἐμπρός χυνότανε, ἄφταστος στήν ὄρμή του,
καί θέριζε ἀπειρους δχτρούς μές στή φωτιά τῆς μάχης.
Κι ὅλους ἐγώ ποῦ νά τούς πῶ καί νά τούς δνομάσω,
ὅσους ό γιός σου σκότωσε, βοηθώντας τούς 'Αργίτες».

1. Οἱ δημητρικοί, ἀλλά καὶ οἱ μεταγενέστεροι "Ἐλληνες, εἶχαν πάντοτε ἀγάπη ἔντονη γιά τή ζωή. 2. Οἱ ἀγωνιώδεις ἐρωτήσεις τοῦ 'Αχιλλέα, ὅπως καὶ τοῦ 'Αγαμέμνονα λ 178, δείχνουν πόσο ἡταν κλονισμένο τό βασιλικό ἀξιώμα. 3. Στό δ 5 μάθαμε πώς ἔγινε γαμπρός τοῦ Μενέλαου. Περισσότερες πληροφορίες γιά τή μεταφορά τοῦ Νεοπτόλεμου βρίσκουμε στήν τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ «Φιλοκτήτης».

- φτάνει πού τόν Εύρυπυλο, γιό ήρωα τοῦ Τηλέφου¹, 525
 μέ τό σπαθί τόν πέρασε κι ἄλλους μ' αὐτόν Κητιῶτες²,
 πού γράφτηκαν στό τάγμα του γιά δῶρα³ ἀπό γυναικα.
 Αὐτόν, μετά ἀπ' τό Μέμνονα⁴, τόν πιο λεβέντη πού εἶδα.
 Καὶ στ' ἄλογο ὅταν μπήκαμε τῶν Ἀχαιῶν οἱ πρῶτοι,
 πού τό 'χε φτιάσει ὁ Ἐπειός⁵, — κι ἐγώ ὅλη τή φροντίδα 530
 εἶχα ν' ἀνοίγω ἢ νά σφαλῶ τή στεριωμένη κρύψτρα —
 τότε ὅλοι οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί τῶν Δαναῶν κι οἱ πρῶτοι,
 τά μάτια τους σφουγγούσανε καὶ τρέμανε ἀπ' τό φόβο.
 "Ομως τοῦ γιοῦ σου ἐγώ ποτέ δέν εἶδα νά χλωμιάσει
 ἡ ὅψη του ἡ ροδόθωρη, γιά δάκρυο νά σφουγγίσει,
 μά ἀπ' τ' ἄλογο νά πεταχτεῖ μοῦ τό ζητοῦσε χάρη
 κι' ὅλο τή χούφτα τοῦ σπαθιοῦ καὶ τό βαρύ κοντάρι
 ψηλάφαε, τήν καταστροφή τῆς Τροίας μελετώντας.
 Καὶ τοῦ Πριάμου τό ψηλό σάν πήραμε τό κάστρο,
 γύρισε πίσω ἀλάβωτος στό μαῦρο του καράβι 540
 μέ δόξα καὶ μέ λάφυρα, δίχως ἀπό κοντάρι
 νά χτυπηθεῖ κι ἀπό κοντά καμιά πληγή νά πάρει,
 ώς γίνεται στόν πόλεμο, πού χάρη ἐκεῖ δέν ἔχει».
- Εἶπα, καὶ γύρναε ἡ ψυχή τοῦ φτερωτοῦ Ἀχιλλέα
 μέ δρασκελιές⁶ θεόρατες στ' ἀσφοδελό λιβάδι⁷, 545
 χαρά γεμάτη, πόλεγα τό γιό του παλικάρι.
- Στέκανε οἱ ἄλλες οἱ ψυχές ἐκεῖ τῶν πεθαμένων
 περίλυπες, καὶ καθεμιά τόν πόνο της ρωτοῦσε.
 Μόνη τοῦ Αἴαντα⁸ ἡ ψυχή, τοῦ γιοῦ τοῦ Τελαμώνα,
 στεκόντανε παράμερα χολιώντας γιά τή νίκη 550
 πού στά καράβια κέρδισα μαζί του πολεμώντας
 γιά τ' Ἀχιλλέα τ' ἄρματά πού 'χε βαλμένα ἡ Θέτη,
 κι ἔκριναν τά Τρωόπουλα⁹ κι ἡ Ἀθηνᾶ ἡ Παλλάδα.
 Μά τέτοιο ἄγώνα ἃς ἥτανε ποτέ νά μήν κερδίσω.

1. Γιός τοῦ Ἡρακλῆ καὶ τῆς Αὐγῆς. Πήγε στή Μυσία, ὅπου νυμφεύτηκε τήν Ἀστυόχη, θυγατέρα τοῦ Πριάμου. 2. Λαός τῆς Μ. Ἀσίας· πολλοί τόν σχετίζουν μέ τούς Χετταίους. 3. Ο Πρίαμος ἔδωσε δῶρα στήν Ἀστυόχη καὶ μ' αὐτά κέρδισε τή συμμαχία τοῦ γιοῦ της. 4. Γιός τοῦ Τιθωνοῦ καὶ τῆς Ἡώς, βασιλιάς τῶν Αἰθιόπων. 5. Δές καὶ δ 274, θ 512. 6. διασκελισμός. 7. τόπος στόν "Ἄδη πού πήγαιναν οἱ ψυχές τῶν ἥρωώνων. 8. Ἐχουμε δύο Αἴαντες: τό Λοκρό (δ 505) καὶ τόν Τελα-

Γιατί γιά κεῖνα ἡ μαύρη γῆ¹ σκέπασε τέτοιον ἄντρα,
τὸν Αἴαντα, πού στό σπαθί καὶ στό κορμί περνοῦσε
ὅλους τοὺς ἄλλους Δαναούς μετά ἀπ' τὸν Ἀχιλλέα.

Μά ἐγώ μέ λόγια μαλακά τοῦ μίλησα καὶ τοῦ 'πα·
«Αἴαντα, τοῦ λιοντόκαρδου τοῦ Τελαμώνα θρέμμα,
μήτε νεκρός τό πάθος σου δέν ξέχασες, πού μοῦ 'χεις
γι' αὐτά τὰ ἔρματα, πού τά 'βγαλε στή μέση
γιά συμφορά τῶν Ἀχαιῶν μεγάλη ὁ γιός τοῦ Κρόνου,
πού τέτοιο κάστρο² χάσαμε κι δῆλοι σέ κλαῖμε πάντα
πού πέθανες, ώς κλάγαμε καὶ τό γοργό 'Αχιλλέα.
"Ομως δέ φταιει ἄλλος κανείς, μόνο ὁ μεγάλος Δίας,
πού τό στρατό κατάτρεξε τῶν Ἀχαιῶν περίσσια
καὶ σ' ἐρίζε στή μαύρη γῆ. Μόν' ἔλα, βασιλιά μου,
νά μιληθοῦμε, δάμασε τό πάθος τῆς καρδιᾶς σου».

Εἶπα, μά δέ μ' ἀπάντησε³, καὶ στό πηχτό σκοτάδι
ροβόλησε μέ τίς ψυχές τῶν ἄλλων πεθαμένων.

Τότε θά μοῦ μιλοῦσε αὐτός κι ἂς ἡταν θυμωμένος,
μά μοῦ λαχτάρεις ἡ καρδιά στά τρυφερά μου στήθια
νά ίδω τριγύρω τίς ψυχές τῶν ἄλλων πεθαμένων.

Τόν Μίνω⁴ τότε γνώρισα, γιό ζακουστό τοῦ Δία,
σκῆπτρο στό χέρι νά κρατᾶ καὶ τούς νεκρούς νά κρίνει,
κι ἐκεῖνοι γύρω στόν κριτή τό δίκιο τους ζητοῦσαν,
ἄλλοι ὄρθιοι κι ἄλλοι καθιστοί μέσ στόν πλατύπυλο "Αδη.

"Ἐπειτα τόν Ὁρίωνα⁵ ἐκεῖ εἰδα τόν πελώριο
πού σαλαγοῦσε τά θεριά στ' ἀσφοδελό λιβάδι,
ὅσα στ' ἀπάτητα βουνά τά 'χε σκοτώσει ὁ ίδιος,
κι ἔνα ματσούκι χάλκινο πάντα ἀσπαστο βαστοῦσε.

Τόν Τιτυό⁶, τῆς Γῆς τό γιό τῆς δοξασμένης εἰδα,
ἐννιά νά πιάνει στρέμματα στό χῶμα ξαπλωμένος
καὶ διύ διπλα του τοῦ 'τρωγαν τό συκώτι

μάνιο. 9. Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, ἐπηρέασαν τήν κρίση Τρωαδίτισσες κοπέλες, πού μέ συμβουλή τῆς Ἀθηνᾶς ἐκφράστηκαν ὑπέρ τοῦ Ὄδυσσεα.

1. 'Ο Αἴας χολώθηκε γιά τήν ἀδικη κρίση καὶ παραφρόνησε: ἐπειτα, ἀπό τήν ντροπή του σάν συνήλθε, αὐτοκτόνησε. Τό θέμα παρουσίασε ὁ Σοφοκλῆς ἀργότερα στήν τραγωδία «Αίας». 2. δηλαδή ήρωα. 3. 'Η πίκρα καὶ στόν "Αδη τοῦ

555

560

565

570

575

580

τά σωθικά του ψάχνοντας, μήτε ἔβρισκε βοήθεια,
γιατί εἶχε ἀπλώσει στή Λητώ, τοῦ Δία τή συγκοιμήτρα,
γιά τήν Πυθώ¹ ὅταν πήγαινε, τό Πανοπιό² περνώντας.

Τότε εἶδα καὶ τόν Τάνταλο³ πικρά νά τυραγνιέται
σέ λίμνη ὄρθος καὶ τό νερό στά γένια του χτυποῦσε,
καὶ διψασμένος στέκονταν κι οὔτε νά πιεῖ μποροῦσε,
γιατί, σάν ἐσκυβε νά πιεῖ μέ μιά λαχτάρα ὁ γέρος,
ἔφευγε ἀμέσως τό νερό κι ἡ γῆ τ' ἀναρουφοῦσε
καὶ μαύρη κάτω φαίνονταν στά πόδια του φρυγμένη.
Δέντρα ψηλά ἀπό πάνω του κρεμοῦσαν τόν καρπό τους,
δροσάτες ἀχλαδιές, ροδιές, μηλιές γεμάτες μῆλα,
συκιές γλυκόκυρπες κι ἐλιές ἀπάνω στόν καρπό τους,
κι ὅταν ὁ γέρος ἔκανε τά χέρια του ν' ἀπλώσει,
μές στά ίσκιερά τά σύγνεφα τά ψήλωνε ὁ ἀέρας.

Ἐκεῖ εἶδα καὶ τό Σίσυφο⁴ σ' ἔνα μεγάλο ἀγώνα.
βράχο πελώριο νά βαστᾶ στά δυό γερά του χέρια. 600
Χέρια καὶ πόδια στύλωνε στή γῆ γιά νά τόν σπρώξει
σέ μιά κορφή. Κι δ,τι ἐμελλε στήν ἄκρη της νά φτάσει.
ἔστρεφε πίσω ὄρμητικά τότε ὁ πελώριος βράχος
καὶ κάτω πάλε στά ριζά κατρακυλοῦσε ὁ ἔρμος.
Πάλε ξανά ἀγωνίζονταν νά τόν γυρίσει πίσω
κι ἔτρεχε ὁ Ἰδρος κι ἄγγιζε τό χῶμα ἡ κεφαλή του.

Τότε εἶδα καὶ τό φάντασμα τοῦ ξακουστοῦ Ἡρακλέα,
πού χαίρεται μές στ' ἀγαθά μέ τούς οὐράνιους ὄλους
κι ἀπόχτησε γυναίκα του τήν κρουσταλλόποδη Ἡβη,
κόρη τής χρυσοσάνταλης τής Ἡρας καὶ τοῦ Δία. 610
Γύρω του ἀχοῦσαν οἱ νεκροί σάν τά πουλιά, πού ὀλοῦθε
πετοῦν περίτρομα. Κι αὐτός, σάν τό θολό σκοτάδι,
κρατοῦσε τό δοξάρι του γεμάτο μέ σαιτά
κι ἄγρια θωροῦσε, δείχνοντας πώς θέλει νά τό ρίξει.

¹κλεινε τό στόμα. 4. Μαζί μέ τό Ραδάμανθη καὶ τόν Αἰακό ήσαν οἱ δικαστές στόν
Ἀδη. 5. Δέξ καὶ ε 124, λ 316. 6. Δέξ καὶ η 331. 7. είδος ἀιτοῦ.

1. οἱ Δελφοί. 2. τοπωνύμιο κοντά στή Χαιρώνεια. 3. Βασιλιάς στό Σίπυλο τής
Φρυγίας. Παράθεσε στούς θεούς μαγειρευμένες τίς σάρκες τοῦ γιοῦ του Πέλοπα.
Οἱ θεοί τόν τιμώρησαν σέ αιώνια πείνα καὶ δίψα. 4. Γίος τοῦ Αἰολού καὶ τῆς

Γύρω στά στήθια φοβερό χρυσό λουρί φοροῦσε,
ἀπάνω μέ παράδοξες εἰκόνες σκαλισμένο,
ἀρκοῦνδες, ἀγριογύρουνα, σπιθόβολα λιοντάρια,
μάχες πολέμους, σκοτωμούς, φόνους ἀντρειωμένων.
Ἐτσι ἄλλο δέ ματάκαμε μήτε θά ξαναφτιάσει,
ὅποιος σ' ἐκεῖνο τό λουρί τήν τέχνη του εἰχε βάλει.
Μέ γνώρισε, ὅπως ἔστρεψε τά μάτια του καὶ μ' εἰδε,
κι ἔτσι θρηνώντας μοῦ ὥλεγε μέ λυπημένα λόγια·
«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεῖκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
ἄ, δύστυχε, καὶ σύ ἀκλουθᾶς τήν ἄπονη σου μοίρα,
πού αὐτή κι ἐμένα μ' ἔφερνε κάτω ἀπ' τό φῶς τοῦ ἥλιου.
Μεγάλες εἶδα συμφορές, κι ἄς ἡμουν γιός τοῦ Δία,
γιατί σ' ἀφέντη δούλευα¹ πολύ κατώτερό μου
καὶ μοῦ ἢβαζε τούς πιό σκληρούς ἀγῶνες νά τελέψω.
Μ' ἔστειλε μιά φορά κι ἐδῶ τό σκύλο² νά τοῦ φέρω,
γιατί δέ βρῆκε πιό βαρύ νά μοῦ προστάξει ἀγώνα.
Μά ἐγώ τοῦ τόν ἀνέβασα, τόν ἔβγαλα ἀπ' τόν "Αδη,
καθώς μ' ὁδήγησε ὁ Ἐρμῆς κι ή Ἀθηνᾶ ή Παλλάδα».
Ἐτσι είπε κι ἔψυγε ἔπειτα μές στό βαθύ τόν "Αδη
κι ἔμεινα ἀσάλευτος ἐγώ, μήν ἔρθει καρτερώντας
ἄλλος κανείς ὄπλαρχηγός πού ἔχανε πρίν πεθάνει.
Θά ἢβλεπα ἐκεῖ τούς πιό παλιούς τούς ἥρωες πού ποθοῦσα,
τῶν ἀθανάτων τούς δύο γιούς Θησέα καὶ Περίθο³,
μά πρῶτα ἐκεῖ συνάζονταν φάρες⁴ νεκρῶν χιλιάδες
μ' ἔνα μεγάλο ἀλαλαγμό, πού κέρωσα ἀπ' τό φόβο,
τρέμοντας μήπως τῆς Γοργῶς⁵, τοῦ φοβεροῦ τεράτου,
τήν κεφαλή ἀπ' τά Τάρταρα μοῦ στείλει ή Περσεφόνη.
Τράβηξα ἀμέσως στό γοργό καράβι καὶ τούς ναῦτες
πρόσταξα ἀπάνω ν' ἀνεβοῦν καὶ τά σκοινιά νά λύσουν.
Κι ἐκεῖνοι ἀμέσως πήδησαν καὶ κάθισαν στούς μπάγκους.

¹Ἐναρέτης, ίδρυτής τῆς Κορίνθου. Καταδικάστηκε ἀπό τούς θεούς γιά τούς δόλους του.

²1. Ἐννοεῖ τόν Εύρυσθέα. Γιά τόν Ἡρακλῆ δέξ καὶ θ 233. 2. ὁ Κέρβερος. 3. Ο Θησέας βοήθησε τόν Περίθοο νά πάρουν ἀπό τόν "Αδη τήν Περσεφόνη, δημος συνελήφθησαν. 4. κοπάδια, ὄμάδες. 5. Φοβερό τέρας πού τό κεφάλι του προκα-

615

620

625

630

635

640

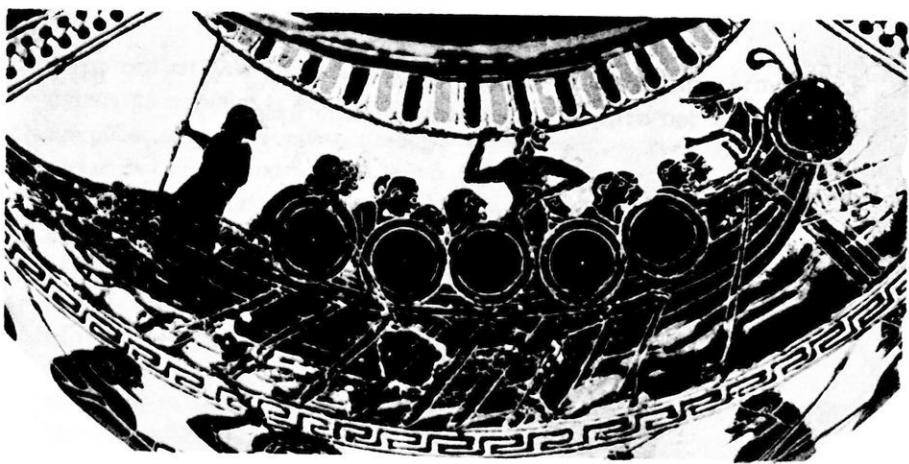
Στά κύματα τοῦ Ὁκεανοῦ κυλοῦσε τό καράβι
μέ τά κουπιά του στήν ἀρχή, στερνά μέ πρύμο ἀγέρι.

645

λοῦσε φρίκη. Ἡ παράδοση ἀργότερα συσχέτισε τή Γοργώ μέ τήν ἀδελφή τοῦ
Μ. Ἀλέξαντρου.

Παράσταση πολεμικοῦ πλοίου (6ος αἰ. π.Χ.)

μ

Σάν ἄφησε τόν Ὄκεανό τό γλήγορο καράβι,
κι ἥρθε ἀνοιχτά στά κύματα τοῦ ἀπλόδρομου πελάγου
καὶ στῆς Αἰαίας¹ τό νησί, ὅπου είναι τῆς Αὔγούλας
τό σπίτι κι ὁ χορότοπος² κι ὅπου ἀνατέλλει ὁ Ἡλιος,
σύραμε ἐκεῖ σάν πήγαμε στήν ἄμμο τό καράβι,
κι ὅξω πηδήσαμε κι ἐμεῖς στῆς θάλασσας τήν ἄκρη
καὶ λίγο κοιμηθήκαμε προσμένοντας νά φέξει.

Σάν ἥρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα,
τότε συντρόφους ἔστειλα στῆς Κίρκης τό παλάτι,
τοῦ μακαρίτη Ἐλπήνορα νά φέρουν τό κουφάρι³.
Κόψανε ἀμέσως κούτσουρα, ἄκρη ἄκρη στ' ἀκρογιάλι,
τόν θάψαμε⁴ περίλυποι, χύνοντας δάκρυα μαῦρα.

5

10

1. Τό νησί τῆς Κίρκης δέξ κ 137. 2. χοροστάσι, ἀλώνι ὅπου γίνεται ὁ χορός.
3. τό πτῶμα. 4. Τό ἄρχ. κείμενο ἔχει θάπτομεν. Ἐδῶ ἔχουμε στοιχεῖο μεταγενέστερο. Ἡ καύση τῶν νεκρῶν είναι συνήθεια τῆς Γεωμετρικῆς ἡποχῆς.

Κι ἀφοῦ πιά κάηκε ὁ νεκρός μέ τήν ἀρματωσιά του,
μνημούρι ἐκεῖ τοῦ χτίσαμε κι ὑψώσαμε μιά στήλη,
κι ἵσιο κουπί του μπήξαμε κατάκορφα στόν τάφο¹.

15

Ἐτσι ὅλα τά βολέψαμε. Μά τῆς σεβάσμιας Κίρκης
μᾶς πῆρε ἀμέσως ἡ ματιά πώς ἥρθαμε ἀπ' τὸν "Αδη,
κι ἥρθε τρεχάτη, μ' ὄλες της τίς χάρες στολισμένη.
Κι οἱ παρακόρες ἔφτασαν μαζί της, κουβαλώντας

ψωμιά καὶ κόκκινο κρασί καὶ κρέατα περίσσια.

20

Στή μέση ἡ σεβαστή θεά στάθηκε τότε κι εἶπε:
«Κακότυχοι, πού ζωντανοί βρεθήκατε στόν "Αδη,
δίταφοι, ἐνδ ὅλοι μιά φορά στόν κόσμο αὐτόν πεθαίνουν.

Μόν' ἔλα, φάτε μιά μπουκιά καὶ πίνετε ὅλη μέρα,
καὶ μέ τά ξημερώματα κινῦτε γιά ταξίδι.

25

Τό δρόμο θά σᾶς δείξω ἐγώ καὶ θά σᾶς ὀδηγήσω,
μήπως καμιά πολύπικρη σᾶς λάχει μπλεξοσύνη²
ἢ στή στεριά ἢ στή θάλασσα καὶ συμφορές σᾶς φέρει».

Ἐτσι εἶπε, καὶ κατάπεισε τήν ἄφοβη ψυχή μας.

Τότε ὅλη μέρα τρώγαμε, ὅσο νά πέσει ὁ ἥλιος,
κρέατα ἀπ' ὅλα πληθερά καὶ πίναμε μοσχάτο.

30

Κι ὁ ἥλιος σάν βασίλεψε καὶ πῆρε τό σκοτάδι,
τότε ὅλοι κοιμηθήκανε κοντά στά παλαμάρια³,
κι αὐτή ἀπ' τό χέρι μ' ἐπιασε κι ἀλάργα ἀπ' τούς συντρόφους
μέ κάθισε καὶ στρίμωνε κοντά μου καὶ ρωτοῦσε,

35

κι ἐγώ ὅλα τῆς τά ιστόρησα μέ τάξη κι ὅπως ἤταν.

Κι ἐπειτα ἡ Κίρκη ἡ σεβαστή μέ δυό της λόγια μοῦ 'πε:
«Ἐτσι ὅλα αὐτά τελέψανε, μόν' ἄκουσέ με τώρα,
τί θά σοῦ πᾶ, μά κι ὁ θεός θά σέ φωτίσει ὁ ἴδιος.

Πρῶτα στό δρόμο πού θά πᾶς, θά φτάσεις στίς Σειρῆνες⁴,
πού ὅλους μαγεύουν τούς θνητούς, ὅσοι κοντά τους φτάσουν.

40

"Οποιος ζυγώσει ἀνύποπτα κι ἀκούσει τή λαλιά τους,

1. Ἐτσι πραγματοποιήθηκε ἡ ἐπιθυμία τοῦ νεκροῦ συντρόφου· δέες καὶ λ. 76. 2. περιπέτεια. 3. τά χοντρά καραβόσκοινα. 4. Μυθικά πλάσματα πού παραπλανοῦν τούς ἀνθρώπους μέ τή γλυκειά φωνή τους καὶ τούς κάνουν νά λησμονοῦν τά πάντα. Παρουσιάζονται σάν πουλιά μέ κεφαλή γυναικάς. 'Ο Μ. Βασίλειος θεωρεῖ τίς Σειρῆνες πειρασμό τῆς ζωῆς.

αύτόν πιά δέ θά τόν χαροῦν τό τρυφερό του ταιρι
καὶ τά μικρά του τά παιδιά, στό σπίτι νά γυρίσει,
μόν' οἱ Σειρῆνες μέ γλυκά τραγούδια τόν μαγεύουν,
σ' ἔνα λιβάδι καθιστές κι ἔνας μεγάλος γύρω
είναι ἀπό κόκαλα σωρός ἀνθρώπων πού σαπίζουν
καὶ τό πετσί τους χάνεται. Μόν' πέρνα ἀπό κοντά τους,
καὶ πιάσε τῶν συντρόφων σου τ' αὐτιά νά φράξεις ὅλων
μ' ἀπαλομάλαχτο κερί, κανείς νά μήν ἀκούσει.

45

Κι ἄν θέλεις μόνος ἄκου τες. Μά στό κατάρτι πρῶτα
ὅλορθον χεροπόδαρα οἱ ναυτες νά σέ δέσουνι,
κι ἄς σφίξουν τῶν παλαμαριῶν τίς ἄκρες ἀπό πάνω,
χαρούμενα τό λάλημα ν' ἀκούσεις τῶν Σειρήνων.

50

Κι ἄν σκούζεις στούς συντρόφους σου καὶ θέλεις νά σέ λύσουν,
ἀκόμα τότε πιο γερά νά σφίγγουν τά δεσμά σου.

Κι ὅταν μέ τό καράβι σου περάσεις τίς Σειρῆνες,
δέ θά σου πῶ ποιόν ἀπ' τούς δυό θά πάρεις τότε δρόμο,
μόν' σκέψου καὶ μονάχος σου. Κι ἄκου τό κάθε μέρος.
Στό 'να ἔχει πέτρες κρεμαστές, καὶ τοῦ μενεξεδένιου
πελάγου ἀπάνω τους χτυποῦν τά κύματα ἀφρισμένα.

60

Κρουστές² οἱ τρισμακάριστοι θεοί τίς δνομάζουν.
Μήτε πουλιά ἀπό κεῖ περνοῦν, μήτε ἄγρια περιστέρια,
πού τοῦ μεγάλου τοῦ Διός τήν ἀμβροσία φέρνουν,
μόν' κάποιο ἡ πέτρα ἡ γλιστερή κάθε φορά θ' ἀρπάξει,
κι δ' Δίας στέλνει ἄλλο, σωστός νά γίνει ὁ ἀριθμός τους.
Θνητῶν καράβι ἐκεῖ ποτέ δέ γλίτωσε ὅποιο πῆγε,
μόν' σύψυχα³, ναυτῶν κορμιά καὶ καραβοσανίδια,
τά παίρνουν τ' ἄγρια κύματα κι οἱ κεραυνοί κι οἱ μπόρες.

65

"Ἐνα μονάχο πέρασε πελαγοδρόμο πλοϊο,
ἡ κοσμοξάκουνστη 'Αργώ⁴, σάν ἡρθε ἀπ' τόν Αἰγαῖην.

70

Κι ἐκεῖνο τότε θά 'σπαζε στίς πέτρες, ἄν ἡ "Ηρα,

1. Ἐχουμε ἀγγειογραφίες μέ θέμα τόν 'Οδυσσέα πού περνάει ἀπό τίς Σειρῆνες δεμένος στό κατάρτι τοῦ καραβιοῦ του. 2. Σύγχυση ὑπάρχει σχετικά μέ τή θέση τῶν βράχων αὐτῶν. Οἱ συμπληγάδες πέτρες τής 'Αργοναυτικῆς ἐκστρατείας βρίσκονται στήν εἶσοδο τοῦ Εὔξεινου πόντου. 'Από τίς περιγραφές δύμως τοῦ 'Ομήρου φθάνουμε στήν ἀποψη πώς είναι κάπου στίς Λιπάρες νήσους ἡ κοντά στή Μεσσήνη. Πολλοί φιλόλογοι υποστηρίζουν πώς ἔχουμε συμβολισμό τῶν δυνά-

δέν τό 'σωζε, τό φίλο της Ιάσονα¹ πονώνιας.

Στ' ἄλλο δυό βράχοι ύψωνονται, κι ὡς τά πλατιά τά οὐράνια

φτάνει τοῦ πρώτου ἡ μυτερή κορφή, πού τῇ σκεπάζει

75

σύγνεφο μαῦρο, πού ποτέ δέ χάνεται ἀπό πάνω

μήτε ἔχει ξαστεριά ἡ κορφή χειμώνα καλοκαίρι.

Ἄνθρωπος δέ θ' ἀνέβαινε, δέ θά πατοῦσε ἀπάνω,

μ' εἴκοσι πόδια ἄν ἤτανε καὶ μ' ἄλλα τόσα χέρια.

Γιατί εἶναι ὁ βράχος γλιστερός καὶ σάν πελεκημένος.

80

Κι ἔχει στή μέση μιά σπηλιά, βαθιά κατά τή δύση,

καὶ στό σκοτάδι γυριστή, κι ἐκεῖθε τό καράβι

κοντά νά τό περάσετε, λεβέντη μου Δυσσέα.

Κι ἄντρας γερός ἄν ἔριχνε ἀπ' τό βαθύ καράβι

μέ τό δοξάρι, τή σπηλιά δέ θά 'φτανε τήν κούφια.

85

Ἡ Σκύλλα μέσα κάθεται καὶ φοβερά γαβγίζει.

Εἶναι σάν τοῦ νιογέννητου τοῦ κουταβιοῦ ἡ φωνή της,

μά τέρας εἶναι αὐτή φριχτό κι ὅποιος τήν ἀπαντοῦσε

μπροστά του δέ θά χαίρουνταν μήτε θεός ἄν ἤταν.

Ἐχει ποδάρια δώδεκα² πού στρέφουν ὅπου θέλει,

90

κι ἔξι λαιμούς ὀλόμακρους, καὶ στόν καθένα ἀπάνω

ἔνα κεφάλι τρομερό μέ τρεῖς ἀράδες δόντια,

πυκνά πυκνά καὶ στή σειρά, γεμάτα μαῦρο χάρο.

Εἶναι ὡς στή μέση στή σπηλιά τή βαθουλή χωμένη,

κι ὅξω ἀπ' τό μαῦρο βάραθρο τίς κεφαλές προβάλλει

95

κι ἐκεῖ ψαρεύει, ψάχνοντας στό βράχο γύρω γύρω,

δελφίνια καὶ σκυλόψαρα κι ὅ,τι ἄλλο βρεῖ νά πιάσει

κήτος χοντρό, πού θρέφονται στή θάλασσα χιλιάδες.

Ναῦτες δέν τό παινεύτηκαν ἀκόμα, ἀπό κοντά της

ἄβλαβοι πώς περάσανε, μόν' κάθε της κεφάλι,

100

ἀρπάζει ἀπ' τό μαυρόπλωρο καράβι κι ἔνα ναύτη.

Τόν ἄλλο βράχο ἐκεῖ θά δεῖς, πιό χαμηλό ἀπ' τόν πρῶτο,

μεων τῆς φύσεως, πού δέν ἀφήνουν τόν ἄνθρωπο νά προχωρήσει. 3. αὔτανδρα, ὅλα μαζί. 4. Κατά τήν παράδοση τό πλοϊο σωζόταν στήν Κόρινθο μέχρι τό 146 π.Χ.

1. Ο ποιητής ἀναφέρει τίς Κρουστές πέτρες καὶ τήν Ἀργώ, γιά νά θυμίσει στούς ἀκροατές του τήν ὄμώνυμη ἐπιχείρηση, ἡ ὅποια θά ἤταν, φαίνεται, θέμα κάποιου παλιοῦ τραγουδιοῦ-ἔπους. 2. Κάποια παλιά παράδοση ἀναφέρει πώς ἡ Σκύλλα

τόσο κοντά, πού θά 'φτανες σαΐτα σου ἄν πετάξεις.
Κι ἐκεῖ θά δεῖς μεγάλη δρνιά¹ μέ φύλλα φουντωμένη
κι ἡ Χάρυβδη² στή ρίζα της ἀναρουφᾶ τό κύμα.

Τή μέρα τρεῖς φορές ρουφᾶ και τρεῖς ξερνᾶ μέ φρίκη.
Τήν ώρα πού θ' ἀναρουφᾶ, νά μή βρεθεῖς μπροστά της,
γιατί ἀπ' τό χάρο δέν μπορεῖ κι ὁ Δίας νά σέ σώσει.
Μόν' τό καράβι μέ σπουδή στής Σκύλλας νά σιμώσεις
τό βράχο, και προσπέρασε, γιατί καλύτερό σου
νά χάσεις ἔξι ἀνθρώπους σου ἢ μαζεμένους ὅλους».

Εἶπε και τῆς ἀπάντησα κι ἐγώ μέ δυό μου λόγια:
«Κι αὐτή τή χάρη κάμε μου, θεά, νά μέ φωτίσεις.
Τήν ώρα πού ἀπ' τή Χάρυβδη γλιτώσω, ἄν θά μποροῦσα
στή Σκύλλα τότε νά χυθῶ, τούς ναυτες σάν μοῦ ἀρπάξει».

Εἶπα, κι ἀμέσως ἡ θεά μ' ἀπάντησε δυό λόγια:
«Πάλε, καημένε, βάσανα και μάχες βάζει ὁ νοῦς σου.
Μά ἐσύ δέν ύποταξεσαι μηδέ στούς ἀθανάτους;
Δέν είναι αὐτή καμιά θνητή, τέρας ἀθάνατο είναι,
ἄγριο, φριχτό, ἀπολέμητο. Παλικαριές δέν πιάνουν.
Φύγε καλύτερα ἀπ' αὐτή. Γιατί σιμά στό βράχο,
ὅταν θί κοντοστέκεσαι νά βάλεις τ' ἄρματά σου,
φοβοῦμαι πάλε ἀπάνω σου νά μήν ξαναχυμήξει,
και μ' ὅσες ἔχει κεφαλές τόσους σοῦ ἀρπάξει ναυτες.
Μόν' κόβε δρόμο μέ σπουδή, και στήν Κραταιά³ εὐχήσου,
μάνα τῆς Σκύλλας, πού πληγή τήν ἔβγαλε στόν κόσμο
και δέ θά τήν ἀφήσει αὐτή νά δευτερώσει πάλε.

Στή Θρινακία⁴ τό νησί θά φτάσεις, ὅπου βόσκουν
βόδια και πρόβατα παχιά τοῦ κοσμογυριστή "Ηλιου,
κι είναι τά βόδια ἐφτά κοπές⁵, τά πρόβατα ἄλλες τόσες
κι ἀπό πενήντα κάθε μιά κοπή κεφάλια θρέφειδ.
Μήτε ποτέ γεννοβολοῦν μήτε και λιγοστεύουν

μεταμορφώθηκε σέ τέρας ἀπό τήν Κίρκη, ἐπειδή τήν ἀγάπησε ὁ Ποσειδώνας.
Ἄλλη παράδοση λέγει πώς μεταμορφώθηκε σέ βράχο, πού είναι σήμερα κοντά
στό Ρήγιο τῆς Ἰταλίας.

1. ἄγριοσυκιά. 2. Ἐδῶ δύ μύθος προσωποποιεῖ τό θαλασσινό στρόβιλο. 3. Μία
ἀπό τίς θαλασσινές νύφες. 4. Είναι δύσκολο νά προσδιοριστεῖ γεωγραφικά τό νησί.

- κι είναι τσοπανοποῦλες των δυό λυγερές νεράιδες,
 ἡ Φωτεινή κι ἡ Λαμπετώ, τ' Ούρανοδρόμου Ἡλιου¹
 καὶ τῆς ἀρχοντογέννητης Νεαίρας θυγατέρες. 135
 Κι ἡ μάνα πού τίς ἔκαμε, σάν ἔγιναν κοπέλες,
 στή Θρινακία ἀπόμερα τίς ἔστειλε νά μείνουν,
 τά πατρικά τους πρόβατα νά βόσκουν καί τά βόδια.
 Ἀν δέν τ' ἀγγίξεις², καὶ ποθεῖς νά φτάσεις στήν πατρίδα,
 μ' ὅσα κι ἄν πάθετε δεινά στό Θιάκι θά γυρίστε. 140
 Μά ἄν βάλεις χέρι, τότε ἐγώ προβλέπω τό χαμό σας,
 συντρόφων σου καί καραβιοῦ. Κι ἄν μόνος σου γλιτώσεις
 θά φτάσεις κακῶς ἔχοντας, κι ἀργά χωρίς συντρόφους».
- Ἐτσι είπε, κι ἡ χρυσόθρονη γλυκόφεξε ἡ Αύγούλα.
 Τότε ἡ θεά τραβήχτηκε μές στοῦ νησιοῦ τό βάθος. 145
 Κι ἐγώ σάν πῆγα στό γιαλό καὶ στό γοργό καράβι,
 εἰπα στούς ναῦτες ν' ἀνεβοῦν καὶ τά σκοινιά νά λύσουν.
 Κι ἐκεῖνοι εὐτύς ἀνέβηκαν καὶ κάθισαν στούς μπάγκους.
 ἀράδα καὶ τή θάλασσα μέ τά κουπιά χτυποῦσαν.
 Καὶ πίσω ἀπ' τό μαυρόπλωρο καράβι, ἀγέρι πρύμο
 πού φούσκωνε δλα τά πανιά, καλόδεχτό μας φίλο,
 μᾶς ἔστειλε ἡ λαμπρόμαλλη θνητολαούσα Κίρκη,
 Τ' ἄρμενα σάν βολέψαμε, καθίσαμε στό πλοῖο
 καὶ τ' ὁδηγοῦσε δ ἄνεμος κι δ ἄξιος κυβερνήτης.
 Τότε εἰπα στούς συντρόφους μου μέ σπλάχνα μαραμένα: 155
 «Παιδιά, μήτε ἔνας μήτε δυό πρέπει νά ξέρουν μόνο
 τί είναι γραφτό τῆς μοίρας μας καθώς μοῦ τά 'πε ἡ Κίρκη.
 Μόν' δλα ἐγώ θά σᾶς τά πᾶ νά ξέρουμε ἄν μᾶς τρέχει
 χάρος ἡ θά ξεφύγουμε τή μοίρα τοῦ θανάτου.
 Πρῶτα³, τῶν γλυκοκέλαιδων Σειρήνων ν' ἀποφύγω,
 μοῦ ἔλεγε ἡ Κίρκη, τή λαλιά καὶ τ' ἀνθηρό λιβάδι.
 Κι ἐγώ μονάχος μ' ἄφησε ν' ἀκούσω τή φωνή τους.

Πολλοί φιλόλογοι τό ταυτίζουν μέ τή Σικελία. 5. κοπάδι. 6. Οἱ ἀριθμοὶ $7 \times 50 = 350$ είναι τυπικοί καὶ θέλουν νά δείξουν τό μεγάλο πλῆθος ἀρνιῶν καὶ βοδιῶν, πού βόσκουν στό νησί τῆς Θρινακίας.

1. Δές καὶ α 8, λ 111. 2. Τά ίδια λόγια είπε στόν 'Οδυσσέα δ μάντης Τειρεσίας στό λ 113 κ.έ. 3. 'Απ' ἐδῶ καὶ κάτω ἐπαναλαμβάνονται γενικά οἱ ὁδηγίες τῆς

Μά νά μέ δέσετε σφιχτά όλόρθον στό κατάρτι,
νά μήν μπορῶ νά κινηθῶ, καί σφίξετε τίς ἄκρες.

Κι ἂν σκούζω καί παρακαλῶ νά λύστε τά δεσμά μου,
σεῖς τότε νά μοῦ σφίγγετε πιό δυνατά τό σῶμα».

Μ' αὐτά τά λόγια κάθε τι ξηγοῦσα στούς συντρόφους.
Τρεχάτο τό καλόφτιαστο καράβι στῶν Σειρήνων
ἔφτασε τότε τό νησί, μέ τά φτερά τοῦ ἀνέμου.

*Έκοψε εὐτύς ό ἀνεμος κι ἀσάλευτη γαλήνη
ἀπλώθηκε στά κύματα, θεός λές τά κοιμοῦσε!

Κι οἱ ναῦτες σηκωθήκανε καί τά πανιά μαζώνουν
κι ὅλα μέ τάξη τά 'βαλαν στό βαθουλό καράβι,
καί στά κουπιά καθίσανε ἀράδα καί τό κύμα
χτυποῦσαν μέ τά λάτινα² καλόξυστα κουπιά τους.

Κι ἔνα τυπάρι³ ἐγώ κερί, μέ κοφτερό μαχαίρι
μικρά κομμάτια τό 'κοψα καί μέ τ' ἀδρά μου χέρια
τό ζύμωνα, καί τό κερί μαλάκωσε στήν ὥρα,
ἀπ' τό σφιχτό μου ζύμωμα κι ἀπ' τήν πυρή τοῦ "Ηλιου,
καί τῶν συντρόφων ἔφραξα μέ τή σειρά τ' αὐτιά τους.

'Ολόρθο τότε μ' ἔδεσαν οἱ ναῦτες στό κατάρτι,
χέρια καί πόδια, κι ἐσφιξαν ἀπάνω τους τίς ἄκρες.

Κάθισαν πάλι κι ἄφριζε τό κύμα ἀπ' τά κουπιά τους.

Καί τόσο ἄμα ζυγώσαμε, γοργά λαμνοκοπώντας,
ὅσο πού ἀκούεται ἡ φωνή, μᾶς εἰδανε οἱ Σειρήνες,

καθώς κοντά τους πήγαινε τό φτερωτό καράβι,
κι ἄρχισαν τό γλυκόφωνο τραγούδι τους νά λένε:

«Ἐλα, Δυσσέα ξακουστέ, τῶν Ἀχαιῶν καμάρι,
κι ἄραξε τό καράβι σου, ν' ἀκούσεις τή λαλιά μας.

Γιατί κανείς δέν πέρασε κοντά μας μέ καράβι
δίχως τή μελιστάλαχτη ν' ἀκούσει τή φωνή μας,
κι ἔπειτα φεύγει μέ χαρά καί μέ περίσσια γνώση.

Κίρκης σχετικά μέ τό νησί τῶν Σειρήνων.

1. Τήν προσέγγιση τοῦ πλοίου στή χώρα τῶν Σειρήνων, πού δύο φορές προηγουμένως προαναγγέλλει λεκτικά ό ποιητής, τήν προετοιμάζει σκηνοθετικά μέ τό μοτίβο τῆς ἀπόλυτης γαλήνης. 2. ἀπό ἔλατο. 3. κομμάτι κεριοῦ, πού πήρε τό σχῆμα τοῦ καλουπιοῦ του.

Γιατί τά ξέρουμε όλα έμεις ὅσα στήν πλούσια Τροία
πάθανε Τρῶες κι Ἀχαιοί, ἀπό θεῶν κατάρα
καὶ ξέρουμε ὅ,τι γίνεται στή γῇ τήν πολυθρόφα».

195

Ἐτσι εἰπαν, μέ γλυκιά φωνή λαλώντας, κι ἡ καρδιά μου
ν' ἀκούει ποθοῦσε κι ἔλεγα στούς ναῦτες νά μέ λύσουν,
γνέφοντας μέ τά μάτια μου. Μά ἐκεῖνοι στά κουπιά τους
πέφτοντας ἔλαμναν γοργά. Κι εὐτύς ὁ Περιμήδης

μέ τό λεβέντη Εὐρύλοχο¹ πετάχτηκαν ἀπάνω
κι ἄλλα μοῦ δέσανε σκοινιά καὶ μ' ἐσφιγγαν ἀκόμα.

Κι ἔπειτα ἀφοῦ περάσαμε καὶ μήτε τό τραγούδι
μήτε ἡ φωνή ἀκουγότανε καθόλου τῶν Σειρήνων,
βγάλανε ἀμέσως τό κερί πού σφάλισα τ' αὐτιά τους,
κι ἀπ' τά δεσμά μου μ' ἔλυσαν οἱ ποθητοί συντρόφοι.

Κι ὅπως πιά πίσω τό νησί τ' ἀφήσαμε, εἰδα τότε
καπνό καὶ κύματα χοντρά κι ἄκουσα κάποιο χτύπο².

Τρομάξανε ὅλοι. Τά κουπιά τούς πέσανε ἀπ' τά χέρια
καὶ χτύπησαν τή θάλασσα. Στάθηκε τό καράβι,
γιατί τά πλατοφτέρουγα κουπιά δέν τό κινοῦσαν,
κι ἔτρεχα ἐγώ καὶ ψύχωνα μέ μαλακά μου λόγια
τούς ποθητούς συντρόφους μου σιμώνοντας καθένα.

«Ἄδέρφια, ἔμεις ἀνήξεροι δέν είμαστε ἀπό πάθια.

Κι αὐτό πού τώρα πλάκωσε, χειρότερο δέν είναι,
παρ' ὅταν μές στή βαθούλή σπηλιά του μᾶς κρατοῦσε
μέ δύναμη ἀπολέμητη ὁ Κύκλωπας κλεισμένους.

Μά κι ἀπό κεῖ γλιτώσαμε μέ τό δικό μου θάρρος,
μέ σκέψη καὶ μέ κρίση μου³, θαρρῶθα τό θυμᾶστε.

Και τώρα, ἐμπρός κι ὅπως θά πᾶ, ἔτσι νά κάνουμε ὅλοι.

Τραβᾶτε ἐσεῖς μέ τά κουπιά, στούς μπάγκους καθισμένοι
ἐκεῖ πού σκάζουν τοῦ γιαλοῦ τά κύματα ἀφρισμένα,
ἴσως καὶ δώσει τῶν θεῶν ἡ χάρη νά σωθοῦμε.

1. Πολλές φορές ἔγινε μέχρι τώρα λόγος γι' αὐτόν. Δές καὶ τήν κακή πρωτοβουλία του στό μ 345 κ.έ. 2. Προεξαγγέλλεται ἡ δεύτερη δοκιμασία, πού ἔχει ἥδη προγραμματιστεῖ κι αὐτή στό μ 60 κ.έ. Τά προμηνύματα είναι ὀπτικά καὶ ἀκουστικά.
3. Τά βασικά στηρίγματα τής δυνάμεως τοῦ ἥρωα είναι τό θάρρος καὶ τό μυαλό.

Κι αὐτά σέ σένα, ἀρμενιστή¹, προστάξω καὶ στό νοῦ σου
νά τά χεις, μιά πού κυβερνᾶς τοῦ καραβιοῦ τό δοιάκι².
Μακριά ἀπό τοῦτον τόν καπνό κι ὅξω ἀπ' τό κύμα, στρέψε
τό πλοϊο κι ὅλο ζύγωνε τό βράχο, μή σοῦ φύγει
στ' ἄλλο τό μέρος ἄξαφνα καὶ μᾶς χαλάσεις ὅλους».

Ἐτσι εἶπα, κι ὅλοι ὑπάκουσαν σ' αὐτά πού τούς μιλοῦσα.
Μά τ' ἀπολέμητο θεριό τή Σκύλλα δέν τούς είπα,
νά μήν τρομάξουν ἄξαφνα καὶ πάψουν πιά νά λάμνουν
καὶ τρέξουν μές στοῦ καραβιοῦ τό βάθος νά τρυπώσουν.
Τότε τά λόγια ξέχασα τά πειστικά τῆς Κίρκης,
πού τοῦ πολέμου τ' ἄρματα δέ μ' ἄφηνε νά βάλω³,
κι ἔπιασα κι ἀρματώθηκα καὶ πῆρα δυό⁴ κοντάρια
μακριά στό χέρι κι ἔτρεξα στοῦ καραβιοῦ τήν πλώρη,
γιατί ἀπό κεῖ περίμενα νά πρωτοϊδῶ τή Σκύλλα,
τό πετροκόλλητο θεριό πού μοῦ φαγε τούς ναῦτες.
Μά δέν μποροῦσα νά τή δῶ, μοῦ πόνεσαν τά μάτια
παντοῦ τριγύρω νά θωρᾶ τήν πέτρα τή γεράνια⁵.

Ἐτσι θρηνώντας τό στενό περνούσαμε γι' ἀπάνω.
Ἡ Σκύλλα ἐδῶ στή μιά μεριά κι ἡ Χάρυβδη στήν ἄλλη
μέ φρίκη τ' ἀρμυρό νερό τῆς θάλασσας ρουφοῦσε,
κι ὅταν ξερνοῦσε, ὀλόκληρη χουχούλιαζε⁶ ἀφρισμένη,
καθώς σέ δυνατή φωτιά χουχλάζει τό λεβέτι,
κι ἔπεφτε ἡ ἄχνα ἀπό ψηλά στίς δυό κορφές τῶν βράχων.
Κι ὅταν ρουφοῦσε τό πικρό τῆς θάλασσας τό κύμα,
φαινόντανε τό βάθος τῆς παντοῦ συνταραγμένο,
κι ἀχοῦσε ὁ βράχος φοβερά τριγύρω κι ἀπό κάτω
ἡ γῆ τότε φαινόντανε μέ ἄμμο στρωμένη μαῦρο,
κι ὅλοι οἱ συντρόφοι κέρωσαν ἀπό χλωμή τρομάρα.
Κι ἐκεῖ πού τήν κοιτάζαμε, τρομάζοντας τό χάρο,
μ' ἄρπαξ ἡ Σκύλλα ἀπ' τό βαθύ καράβι ἔξι συντρόφους,

1. εἰναι δι τιμονιέρης, δι κυβερνήτης. 2. τό πηδάλιο, τό τιμόνι. 3. Δές μ 119 κ.δ.
4. Ἡ χρήση δυό κονταριών ἀνήκει στή Γεωμετρική ἐποχή. 5. τήν ἄχνογάλαζη.
6. ἀναταραζόταν.

225

230

235

240

245

250

ἀπ' ὄλους τούς καλύτερους στή μάχη καὶ στά χέρια.

Κι ὅπως τό πλοιο γύρισα νά ιδώ καὶ τούς συντρόφους,
εῖδα πού ἀνέμιζαν ψηλά τά χέρια καὶ τά πόδια,

255

καὶ μ' ἔκραζαν στερνή φορά μέ τ' ὄνομά μου οἱ ἔρμοι.

Πῶς ὁ ψαράς, μ' ἔνα μακρύ καλάμι, στ' ἀκροβράχια,

δόλωμα ρίχνει στό γιαλό γιά τά μικρά ψαράκια,

πετώντας βοϊδοκέρατο¹ βοδιοῦ λιβαδοπλάνου,

κι ὅταν τά πιάσει, τά πετᾶ στή γῆ κι αὐτά σπαράζουν,

260

ἔτσι κι ἔκεινοι σπάραζαν στό βράχο πεταμένοι.

Μπροστά στήν πόρτα τῆς σπηλιᾶς τούς ἔτρωγε κι οἱ δόλιοι
φωνάζανε καὶ μοῦ ἅπλωναν μέ ἀπελπισιά τά χέρια.

Θέαμα ἀκόμα πιό φριχτό δέν εἶδα σάν κι ἔκεινο

ἀπ' ὄσα μ' ἥβραν τοῦ γιαλοῦ σάν ἔψαχνα τούς πόρους.

265

Καὶ τή φριχτή τή Χάρυβδη, τή Σκύλλα καὶ τίς πέτρες
ὅταν γλιτώσαμε, ἥρθαμε στ' ὠραῖο νησί τοῦ "Ηλιου,"
ὅπου τά πλατυμέτωπα γελάδια ἐκεὶ βοσκοῦσαν
κι ἀρνιῶν κοπάδια ἀμέτρητα τ' οὐρανοδρόμου "Ηλιου."

Τότε ἄκουσα ἀπ' τό πέλαγο πότρεχε τό καράβι

270

βέλασμα ἀρνιῶν καὶ μουγγρητά βοδιῶν πού τά μαντρίζουν,
κι ἥρθαν στό νοῦ μου τοῦ τυφλοῦ προφήτη Τειρεσία²

τά λόγια, κι ὅσες μοῦ 'κανε παραγγελίες ἡ Κίρκη,

νά τ' ἀποφύγω τό νησί τοῦ φωτοδότη τοῦ "Ηλιου"

κι ἔτσι εἴπα στούς συντρόφους μου μέ σπλάχνα μαραμένα·

275

«'Ακοῦστε τώρα νά σᾶς πῶ, πολύπαθοι συντρόφοι,

τίς μαντοσύνες τοῦ τυφλοῦ προφήτη Τειρεσία

κι ὅσες ἡ Κίρκη μοῦ 'κανε παραγγελίες κι ὁρμήνειες

νά τ' ἀποφύγω τό νησί τοῦ φωτοδότη τοῦ "Ηλιου,"

γιατί μεγάλες συμφορές ἐδῶ μᾶς περιμένουν.

280

Μόν' πάντα ἀλάργα ἀπ' τό νησί τραβᾶτε τό καράβι».

"Ἔτσι εἴπα κι ὄλων ἡ καρδιά σάν νά 'σπασε στά στήθια,

1. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν: τό ἀγκίστρι, περαστό σέ κέρατο βοδιοῦ καλοθερεμένου. 'Ο ἀρχαῖος φιλόλογος Ἀρίσταρχος παρατηρεῖ ὅτι μέ κεράτινη σύριγγα περιβάλλουν τό σχοινί στό μέρος, ὅπου προσδένεται τό ἀγκίστρι, γιά νά μήν τό κόβουν τά ψάρια δαγκάνοντάς το. 2. Δέες λ 113 κ.έ.

κι άμέσως δέ Εύρυλοχος¹ μοῦ μίλησε μέ πίκρα:
 «Εἶσαι, Δυσσέα, ἀπάνθρωπος. Τό πεῖσμα σου μεγάλο,
 κι οὐτε ἀπό κούραση νογᾶς². Θά 'ναι ἔτσι καμφορένη
 ἡ πλάση σου ἀπό σίδερο, ἀφοῦ δέ μᾶς ἀφήνεις
 κι ἐμᾶς πού μᾶς ἀφάνισε ἡ κούραση κι ἡ νύστα,
 δξω νά βγοῦμε στή στεριά, λίγο ψωμί νά φᾶμε
 στό κυματόδαρτο νησί, μόν' ἔτσι πάλε ὄριζεις
 μές στό γεράνιο πέλαγο νά τρέχουμε ὅλη νύχτα,
 ἀλάργα πάντα ἀπ' τό νησί. "Ομως τή νύχτα παίρνουν
 οἱ κακοτάξιδοι καιροί πού πνίγουν τά καράβια.

Πέξ μου, ποῦ νά ξεφύγουμε τή μαύρη μας τήν ὥρα,
 ἀνίσως ἔτσι ξαφνικά πλακώσει ἀνεμοζάλη
 ἀπ' τό Νοτιά ἡ τό Ζέφυρο, τό λυσσασμένο ἀγέρα,
 πού τά καράβια αὐτοί βουλιοῦν καὶ τῶν θεῶν τό πεῖσμα³:
 Ναί, τώρα θά σ' ἀκούσουμε τή σκοτεινή τή νύχτα
 καὶ στό καράβι μένοντας κοντά, θά φᾶμε λίγο.
 Μά τήν αὐγή θά φύγουμε στής θάλασσας τά πλάτια».

«Ἐτσι εἰπε κι ὅλοι παίνεψαν τά λόγια τοῦ Εύρυλόχου.
 Τότε εἰδα πιά τί συμφορές μᾶς είχε γράψει ἡ μοίρα,
 κι ἔτσι δυό λόγια πεταχτά τ' ἀπάντησα καὶ τοῦ 'πα-

«Μέ βιάζετε ἔτσι, Εύρυλοχε, γιατί ἔμεινα μονάχος.
 Μόν' ἔλα τώρα ἀμῶστε μου τόν πιό μεγάλο ὄρκο⁴,
 κοπάδι ἀνίσως λάχουμε βοδιῶν ἡ καὶ προβάτων,
 πώς μήτε βόδι μήτε ἀρνί κανείς δέ θά σκοτώσει,
 ἀπ' ἀσυλλογισιά τυφλή, μόν' ἥσυχα περάστε
 μέ τίς θροφές πού πήραμε ἀπ' τή θεά τήν Κίρκη».

«Ἐτσι εἶπα κι ὅλοι ὄρκίστηκαν καθώς τούς τό ζητοῦσα.
 Κι ὅταν πιά τέλος ἄμωσαν⁵ καὶ τέλεψαν τόν ὄρκο,
 ἀράξαμε τό γλήγορο καράβι στό λιμάνι,
 κοντά σέ δροσερό νερό κι οἱ ναῦτες βγῆκαν ὁξω

1. Είναι αὐτός πού ἔφερε τούς συντρόφους στό παλάτι τής Κίρκης (κ 210 κ.ε.) καὶ πού ἀργότερα ἔφθασε σέ ἀνοιχτή ρήξη μέ τόν ἀρχηγό (κ 432 κ.ε.). 2. καταλαβαίνεις. 3. Ἐδῶ μεταφράζουν πιό σωστά οἱ Καζαντζάκης-Κακριδῆς: πού καὶ δίχως / τῶν κύβερνων θεῶν τό θέλημα τσακίζουν τά καράβια; / πλακώνει ἡ νύχτα, αἴς γένει ἡ χάρη της: ἐλάτε στό ἀκρογιάλι / δίπλα στό γρήγορο καράβι μας τό δεῖπνο νά γνοιαστοῦμε. 4. Δέξ καὶ κ 347. 5. ὄρκίστηκαν.

κι ἐκεῖ τραπέζι ἔτοίμασαν καὶ μ' ὅρεξη δειπνοῦσαν.

Κι ἔπειτα πιά ἀφοῦ χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι,
θυμήθηκαν τούς ποθητούς συντρόφους καὶ θρηνοῦσαν,
ὅσους μᾶς πῆρε κι ἔφαγε ἡ Σκύλλα ἀπ' τό καράβι.

315

Κι ἐκεῖ πού πικροκλαίγανε ὑπνος γλυκός τούς πῆρε.
Κι ὅταν ἡ νύχτα τσάκιζε καὶ τ' ἄστρα τρεμοσβῆναν,
ἀγέρα σήκωσε σφοδρό ὁ συγνεφοσυνάχτης
μ' ἀνεμοζάλη φοβερή καὶ σκέπασε μέ νέφια

320

στεριά μαζί καὶ θάλασσα πού θάμπωσαν τά οὐράνια.

Σάν ἥρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα,
σύραμε στή βαθιά σπηλιά τό φτερωτό καράβι.

Λημέρι καὶ χορότοπο¹ είχαν ἐκεῖ οἱ Νεράιδες
κι ἐκεῖ συγκάλεσα βουλή² κι ἔτσι εἴπα στούς συντρόφους·
«Παιδιά, μές στό καράβι μας ψωμί κρασί δέ λείπει,
λοιπόν ᾧς μήν ἀπλώσουμε στά βόδια, μή χαθοῦμε,
γιατί είναι φοβεροῦ θεοῦ, τοῦ Ἡλιου, ἀρνιά καὶ βόδια,
πού ὅλα τά βλέπει ἀπό ψηλά κι ἀκούει ὅλα τά πάντα».

325

*Ἐτσι είπα καί κατάπειθα τήν ἄφοβη ψυχή τους.

330

Κι ὡς ἔνα μήνα ἀγύριστη πάντα Νοτιά φυσοῦσε,
μηδ' ἄλλος ἐπαιρνε καιρός, δῶσ' του Νοτιά-Σιρόκος.

Κι ἐνόσω κόκκινο κρασί δέν ἔλειπε ἡ προσφάγι,
στά βόδια δέν ἀπλώνανε, μήν τ' ἀκριβοπλερώσουν.

Μά σάν σωθήκανε οἱ τροφές ὀλότελα, δῆσες είχαν,
τότε ἀπ' ἀνάγκη γύριζαν κυνήγι ἀναζητώντας,
ψάρια, πουλιά, ὅ,τι τύχαινε στά χέρια τους νά πέσει.

335

Τράβηξα τότε πιό βαθιά μές στό νησί μονάχος³,
τούς τρισμακάριστους θεούς νά τούς παρακαλέσω,
ἴσως μοῦ δείξει ἡ χάρη τους τό δρόμο νά γυρίσω.

340

Κι ὅταν, γυρνώντας στό νησί, ἀλάργα ἀπ' τούς συντρόφους,
πῆγα σέ τόπο ἀπάνεμο, τότε ἔνιψα τά χέρια⁴

1. Δές μ 4. 2. Σύνοδο καλοῦν οἱ βασιλεῖς ὅχι μόνο στήν περίοδο τῆς ειρήνης, ἀλλά καὶ τοῦ πολέμου. 3. Πολλές φορές στίς δυσκολίες ὁ ὅμηρικός ήρωας ἀπομονώνεται γιά νά ἐπικοινωνήσει μέ τούς θεούς: δές καὶ β 275. 4. Τοπική ἡ σωματική καθαριότητα προηγείται συνήθως τῆς δεήσεως: δές και β 276, δ 761.

καὶ στούς θεούς δεήθηκα πού κατοικοῦν τά οὐράνια,
κι ἐκεῖνοι στά ματόκλαδα γλυκό μοῦ χύσανε ὕπνο.

Τότε ὁ Εὐρύλοχος τυφλά δασκάλεψε τούς ἄλλους.
«'Αδέρφια, ἀκοῦστε τί θά πῶ, κι ἂς εἰστε λυπημένοι.
"Ολοι πικροί εἶναι οἱ θάνατοι στούς δύστυχους ἀνθρώπους,
μά πιό πικρός δέ βρίσκεται, νά σβήσεις¹ ἀπ' τήν πείνα.
Μόν' ἔλα, ἐμπρός, ἂς πιάσουμε τά πιό καλά γελάδια
τοῦ "Ηλιου κι ἂς τά σφάξουμε στούς ἀθανάτους ὅλους.
Κι ἄν πᾶμε στήν πατρίδα μας μέ τό καλό, στό Θιάκι,
ὅμορφο χτίζουμε ναού τ' οὐρανοδρόμου "Ηλιου
καὶ τάματα τοῦ στέλνουμε πολλά καὶ πού ν' ἀξίζουν.
Μά γιά τίς δρθοκέρατες γελάδες ἄν θυμώσει,
καὶ θέλει τό καράβι μας νά σπάσει, μέ τή γνώμη
κι δλων τῶν ἄλλων τῶν θεῶν, καλύτερά μου τό χω
ρουφώντας ἄρμη νά χαθώ στό κύμα μιά γιά πάντα,
παρά νά λιώνω ἀδιάκοπα σ' αὐτό τό ἐρημονήσι».

"Ετσι εἶπε κι ὅλοι παίνεψαν τά λόγια τοῦ Εὐρύλοχου.
Κι εὐτύς τοῦ "Ηλιου ἀρπάξανε τά πιό ὅμορφα γελάδια,
ἀπό κοντά — γιατί σιμά βοσκοῦσαν στό καράβι
τά παχουλά, στροφόποδα καὶ κουτελάτα βόδια. —
Κι ἀφοῦ τά περικύκλωσαν, τήν προσευχή τους κάνουν,
φύλλα χλωρά ψηλόκορφης βελανιδιᾶς μαδώντας,
γιατί ἔλειπε ἀπ' τ' ἀνάφρυδο καράβι τ' ἀσπροκρίθι.
Σάν ἔκαμαν τήν προσευχή, τά σφάζουν καὶ τά γδέρνουν
κι ἔπειτα κόβουν τά μηριά καὶ τά διπλοτυλίγουν
μέ σκέπη, κι ἄλλα ἀπό παντοῦ βάλανε ὡμά κομμάτια.
Κι ἀφοῦ δέν εῖχανε κρασί γιά νά τά περιχύσουν,
ἔχυναν στά σφαχτά νερό ἢ ψένανε τά σπλάχνα.
Καὶ τά μηριά σάν κάηκαν κι ἔφαγαν τά γλυκάδια,
λιανίζουν τ' ὄλλα κρέατα καὶ τά περνοῦν στίς σοῦβλες.

1. ἀπό τό νά σβήσεις. 2. τό σφάγιο προτοῦ ὁδηγηθεῖ στό βωμό τό ράντιζαν μέ
ἄλεύρι ἀσπρου κριθαριοῦ. 'Επειδή ὅμως ἐδῶ είχαν ἔλλειψη, ἀντικατέστησαν τό
ἀσπροκρίθι μέ φύλλα βαλανιδιᾶς, πού ήταν τό ιερό δέντρο τοῦ Δία.

Τότε κι ούπνος ού βαθύς μοῦ πέταξε ἀπ' τά μάτια
καὶ κίνησα γιά τό γοργό καράβι στ' ἀκρογιάλι.

Κι δταν στ' ἀψηλοκέφαλο καράβι εἶχα ζυγώσει,
μέ χτύπησε ού ζεστός καπνός τοῦ πάχους πού καιγόταν
κι ἀπ' τήν καρδιά ἀναστέναξα καὶ στούς θεούς εὐχόμουν·
«Δία πατέρα, κι οί λοιποί μακαριστοί κι αἰώνιοι.

Γιά συμφορά μου στό βαθύ μέ ριξατε τόν ύπνο,
κι ἄσεβη σκέφτηκαν δουλειά νά κάμουν οί συντρόφοι».

Κι ἔτρεξε εύτις ή Λαμπετώ¹, μέ τό συρτό² φουστάνι
μαντατοφόρα γλήγορη, στόν "Ηλιο νά μηνύσει
πώς τοῦ 'σφαξαν τά βόδια του· κι ού "Ηλιος θυμωμένος
τούς ἀθυανάτους φώναξε καὶ τούς παρακαλοῦσε³.
«Δία πατέρα, κι οί λοιποί μακαριστοί κι αἰώνιοι,
πλερῶστε ἐσεῖς τούς ἄσεβους συντρόφους τοῦ Δυσσέα,
πού τά γελάδια μοῦ 'σφαξαν, πού μέ χαρά θωροῦσα,
στόν οὐρανό δταν πήγαινα τόν ἀστροστολισμένο,
καὶ πίσω πάλε ὅταν στή γῆ γυρνοῦσα ἀπ' τά οὐράνια.

Και τῶν βοδιῶν τήν πλερωμή, πού πρέπει, ἄν δέ μοῦ δώσουν. 390
Θά πάω στόν "Άδη νά χωθῶ καὶ στούς νεκρούς νά φέγγω».

Κι ού Δίας τότε ἀπάντησε ού συγγεφοσυνάχτης·
«"Ηλιε μου, λάμπε στούς θεούς καὶ στούς θνητούς στόν κόσμο.
κι ἐγώ μ' ἀστροπελέκι μου — στό τάζω — φλογισμένο
νά σπάσω τό καράβι τους στή μέση τοῦ πελάγου». 395
Αὐτά κι ἀπ' τή λαμπρόμαλλη τήν Καλυψώ εἶχα ἀκούσει⁴
κι ἐκείνη τά 'χε ἀπ' τόν 'Ερμῆ τό φτερωτό ἀκουσμένα.

Σάν πήγα κάτω στό γιαλό καὶ βρῆκα τό καράβι,
ὅλους σειρά τούς μάλωνα, μηδέ εἶχε θεραπεία
καμιά νά βροῦμε. Τώρα πιά χαλάστηκαν τά βόδια. 400
Τέρατα⁵ τότες οί θεοί μᾶς δείχνουν. Τά τομάρια
σερνόντανε, καὶ μούγγηριζαν τά κρέατα στίς σοῦβλες

1. Θυγατέρα τοῦ "Ηλιού δές μ 134. 2. μακρύ ὥς κάτω φόρεμα. 3. Στό όμηρικό πάνθεο ού ἡλιος, οί ἄνεμοι, οί ποταμοί εἶναι θεότητες δεύτερης σειρᾶς. Οι θεότητες αὐτές, ἐπιβιώσεις ἀδύνατες παλιᾶς λατρείας, εἶναι ύποταγμένες στό Πάνθεο τοῦ 'Ολύμπου. 4. Ετσι ἐδώ ού "Ηλιος ζητᾶ τή βοήθειά τους. 4. Δές καὶ ε 213. 5. σημάδια. Σήμερα λέμε: σημεῖα καὶ τέρατα.

ψητά κι ώμά, ἀπαράλλαχτα τά βόδια ὥπως μουγγρίζουν.
 Τότε ἔξι μέρες ἔτρωγαν οἱ ποθητοὶ συντρόφοι,
 τοῦ Ἡλίου τά πεντάμορφα γελάδια πού χαν κλέψει. 405
 Κι ὅταν ὁ Δίας ἔφεξε τὴν ἔβδομη τῇ μέρα,
 ἐπαψε ἀμέσως νά φυσᾶ ὁ ἄνεμος μέ λύσσα,
 καὶ στό καράβι μπήκαμε, στό πέλαγο νά βγοῦμε,
 τ' ἀσπρα πανιά σηκώνοντας στ' ὄλόρθο του κατάρτι. 410
 Κι ὅταν πιά πίσω τό νησί τ' ἀφῆσαμε, μήτ' ἄλλη
 καμιά στεριά φαινότανε, μόνο γιαλός κι οὐράνια,
 τότε ἔνα μαῦρο σύγνεφο στό βαθουλό καράβι
 ἅπλωσε ὁ Δίας κι ὁ γιαλός σκοτείνιασε ὅλος κάτω.
 "Ωρα πολλή δέν ἔτρεχε στό κύμα τό καράβι,
 γιατί ἦρθε εὐτύς ὁ Ζέφυρος, φριχτά λυσσομανώντας, 415
 κι ἐσπασε ἡ μπόρα καὶ τά δυό τοῦ καραβιοῦ τά ξάρτια¹
 κι ἔπεσε πίσω. Τ' ἄρμενα χυθήκανε στ' ἀμπάρι².
 Καὶ τό κατάρτι χτύπησε στοῦ καραβιοῦ τὴν πρύμη,
 τοῦ κυβερνήτη τὴν κορφή³, καὶ τοῦ καμε ὅλα λιῶμα
 τῆς κεφαλῆς τά κόκαλα κι ἔπεσε μές στό κύμα 420
 σάν βουτηχτής ὁ δύστυχος καὶ πέταξε ἡ ψυχή του.
 Κι ἄξαφνα ὁ Δίας βρόντηξε καὶ τό γοργό καράβι
 μέ ἀστροπελέκι χτύπησε καὶ τό συντάραξε ὅλο
 καθώς τό βρῆκε ὁ κεραυνός καὶ γέμισε ὅλο θειάφι.
 Κι ἀπ' τό καράβι πέσανε στή θύλασσα οἱ συντρόφοι, 425
 καὶ γύρω του παράδερναν στό κύμα σάν κουροῦνες,
 κι ἄχ, ὁ θεός τους στέρησε τὴν ποθητή πατρίδα.

Κι ἐγώ στό πλοϊο γύριζα, ώστου ἡ τρικυμία
 ἀπ' τὴν καρίνα τά πλευρά ξεκάρφωσε, καὶ τότε
 ξυλάρμενο παράδερνε στ' ἀφροντυμένο κύμα,
 καὶ τό κατάρτι σύρριζα τοῦ τό σπασε ἀπό κάτω. 430
 "Ομως βαστοῦσε ἀπάνω του γερός ἀκόμα ὁ στάντζος⁴,

1. τά σκοινιά προσδέσεως τοῦ ἴστοῦ ἀπό τὴν πρώτη. 2. στό ἐσωτερικό, στό κοῖλο
 μέρος τοῦ πλοίου. 3. τό κεφάλι. 4. ἡ σκότα, τό σχοινί πού τεντώνει ἡ χαλαρώνει
 τά πανιά τοῦ πλοίου.

στριφτός ἀπό βουδόπετσο¹. Κατάρτι καί καρίνα
τά 'δεσα καί τά δυό μαζί καί κάθισα ἀπό πάνω,
καὶ μ' ἐδερναν στή θάλασσα οἱ μπόρες τῶν ἀνέμων.

435

Τότε ἔπαψε πιά νά φυσᾶ ὁ Ζέφυρος μέ λύσσα
καὶ ἀμέσως γύρισε Νοτιά, σέ πόνους νά μέ ρίζει,
πάλε τή μαύρη Χάρυβδη νά τήν ξαναπεράσω.
'Ολονυχτίς παράδερνα κι ὅταν ὁ ἥλιος βγῆκε,

440

στής Σκύλλας καὶ τής Χάρυβδης τό βράχο πῆγα πάλε.
Ρούφηξε τότε ἡ Χάρυβδη τής θάλασσας τό κύμα
κι ἐγώ ἀπ' τά κλώνια ἀρπάχτηκα ψηλῆς ὀρνιᾶς², ἀνάερα
πηδώντας, καὶ κρεμάστηκα σάν νυχτερίδα· οὐτ' εἶχα
ποῦ νά σταθοῦν τά πόδια μου καὶ ποῦ νά τ' ἀκουμπήσω
γιατί ὅταν πέρα οἱ ρίζες τής καὶ τά χοντρά κλωνάρια

445

πού ἴσκιώνανε τή Χάρυβδη, κι ἐκεῖνα ὅταν ἀλάργα.

Γερά ἀπό κεῖ κρατήθηκα, ὠστόν νά ξεράσει
ξοπίσω πάλε ἡ Χάρυβδη καρίνα καὶ κατάρτι.

Κι ἐκεῖ πού τά περίμενα βγήκανε ἀργά μπροστά μου.

450

Καὶ σάν τήν ώρα πού γυρνᾶ στό σπίτι νά δειπνήσει
ὅ δικαστής³ ἀφήνοντας τήν ἀγορά, πού δίκες
ἐκεῖ πολλές ξεδιάλυνε ἀνθρώπων πού κρινόνταν,
τήν ώρα ἐκείνη ξέρασε κι ἡ Χάρυβδη τά ξύλα.

Χέρια καὶ πόδια ἀπόλυτα κι ἐγώ πιά στόν ἀέρα,

455

κι ἐπεσα μές στή θάλασσα, λίγο κοντά στά ξύλα,
κι ἔκατσα ἀπάνω κάνοντας κουπιά τά δυό μου χέρια.

"Ομως τή Σκύλλα, τῶν θεῶν κι ἀνθρώπων ὁ πατέρας,
δέν ἄφησε νά ξαναϊδῶ. Σωμό δέ θά 'χα τότε.

Μέρες ἐννιά παράδερνα καὶ τή δεκάτη νύχτα
στής Ὁγυγίας τό νησί⁴ μέ πήγαν οἱ οὐράνιοι,
πού κατοικοῦσε ἡ Καλυψώ μέ τίς λαμπρές πλεξοῦδες,
θεύ πανώρια, φοβερή, πού σάν θνητή μιλοῦσε.

460

1. ἀπό δέρμα βοδιοῦ. 2. ἀγριοσυκιά. 3. Ἡ παρομοίωση εἶναι παραμένη ἀπό τή δικαστική ζωή τῶν ὑστερων γεωμετρικῶν χρόνων. 4. Ἡ ίστοριά κλείνει στό σημεῖο πού ὁ ήρωας φθύνει στό νησί τής Καλυψώς.

Μέ φίλευε καὶ μ' ἔθρεψε — μά τι νά τά ίστορήσω!:
 Ψές τά λεγα στό σπίτι σου² καὶ στό πιστό σου ταιρι.
 Μήτε μ' ἀρέσει δυό φορές νά ξαναλέω τά ιδια.

1. Οί ραψωδίες ι, κ, λ, μ λέγονται ἀπόλογοι καὶ περιέχουν τίς ποικίλες περιπέτειες τοῦ Ὀδυσσέα καὶ τῶν συντρόφων του στά δύο πρῶτα χρόνια, ὅστερα ἀπό τὴν ἄλωση τῆς Τροίας. Ἀφηγητῆς εἰναι δὲ ιδιος ὁ Ὀδυσσέας μπροστά στή σύναξη τῶν Φαιάκων. 2. Τά ὄσα ἔγιναν στό νησί τῆς Καλυψώς, τά παρουσίασε δὲ ἥρωας στή βασίλισσα στό η 246 κ.ἔ.

Σκηνή Θυσίας (θοῖς αἰ. π.Χ.)

V

Ἐτσι εἶπε κι ὄλοι ἀπόμειναν χωρίς μιλιά νά βγάλουν
κι ἡταν σάν νά μαγεύτηκαν μές στό ἵσκιερό παλάτι.
Τότε ὁ Ἀλκίνος ἅρχισε σέ λίγο κι ἔτσι τοῦ 'πε·
«Μιά κι ἥρθες στό χαλκόστρωτο¹ παλάτι μου, Δυσσέα,
θαρρᾶ πώς στήν πατρίδα σου μπρός πίσω θά γυρίσεις,
χωρίς πιά νά τυραγνιστεῖς, ὃν καί πολλά ἔχεις πάθει.
Και στόν καθένα χωριστά τούς ἄλλους ἔτσι ὁρίζω,
πού τό κρασί μου πίνετε φλογάτο, γεροντίσιο²,
κι ἀκοῦτε τόν τραγουδιστή στ' ἄρχοντικό μου σπίτι.
Βαλμένα στό καλόξυστο σεντούκι³ είναι τοῦ ζένου
τά ροῦχα καί τό μάλαμα τό καλοδουλεμένο
κι ὄσα ἄλλα δῶρα τοῦ 'φεραν οί πρόκριτοι Φαιάκοι.
Μά ἐλᾶτε νά τοῦ δώσουμε λεβέτι καί τριπόδι⁴

1. Στούς μυκηναϊκούς χρόνους τά μέγαρα παρουσιάζουν χάλκινη ἐπένδυση στό κατώφλι τῆς κύριας είσοδου (χαλκοκάτωφλα). 2. ἔξαιρετικό, κατάλληλο γιά γέροντες. 3. στή σκαλιστή κασέλα. Δές καί θ 440, λ 346. 4. τρίποδα.

μεγάλο, ἀπό 'να καθενείς, κι ἀπ' τό χωριό κατόπι
παίρνουμε ἐμεῖς τήν πλερωμή, συνάζοντάς τη ἀπ' ὅλους,
γιατί ἔνας μόνος σάν βαρύ τό χάρισμα νά κάμει».

Ἐτσι ὁ Ἀλκίνος μίλησε κι ἄρεσε ὁ λόγος σ' ὅλους.
Καὶ τότε σπίτι κίνησαν καὶ πῆγαν νά πλαγιάσουν.
Σάν ἦρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὐγούλα,
τοῦ πῆγαν τά πολύτιμα λεβέτια στό καράβι.

Κι ὅλα μέ τάξη τά 'βαλε ὁ λατρευτός Ἀλκίνος
κάτω ἀπ' τούς μπάγκους, μπαίνοντας ὁ ἴδιος στό καράβι,
κι ἔτσι πού σάν τραβοῦν κουπιά οἱ ναύτες νά μή μπλέκουν.
Στ' Ἀλκίνου πήγανε ἔπειτα κι ἐτοίμασαν τραπέζι.
Κι αὐτός στόν μαυροσύγνεφο τοῦ Κρόνου γιό, τό Δία.
τό βασιλιά γῆς κι ούρανοῦ, τούς ἔσφαξε ἔνα βόδι!.

Καὶ τά μηριά σάν κάηκαν, ἀρχοντικό τραπέζι
ἐτοίμασαν καὶ μέ χαρά καθίσανε νά φᾶνε.

Κι ὁ θεϊκός τραγουδιστής Δημόδοκος στή μέση
τούς τραγουδοῦντες, πού ὁ λαός περίσσια τόν τιμοῦντες.

Τότε ὁ Δυσσέας ἔστρεφε συχνά τήν κεφαλή του
στόν ἥλιο, ἀπ' τή λαχτάρα του πότε νά βασιλέψει,
γιατί ἥθελε νά φύγει πιά. Κι ὡς λαχταρᾶ τό δεῖπνο
ζευγάς, πού κοκκινότριχο ζευγάρι² ὅλη μέρα
τραβάει τ' ἀλέτρι στό βαθύ χωράφι καὶ κοιτάζει
χαρά γεμάτος, πού τό φῶς βασίλεψε τοῦ ἥλιου,
νά πάει στό σπίτι γιά φαγί καὶ τοῦ λυγοῦν τά πόδια,
ἔτσι τόν ἥλιο μέ χαρά θωροῦντες κι ὁ Δυσσέας
νά βασιλέψει³ κι εἰπε εὐτύς στούς ναυτικούς Φαιάκους
καὶ στόν Ἀλκίνο πόλι πολύ, σ' αὐτόν γυρνώντας πρῶτα:
«Ἀφέντη Ἀλκίνο⁴, λατρευτέ κι ἀπ' ὅλους παινεμένε,
σάν δεηθεῖτε στεῖλτε με, νά ζεῖτε, στήν πατρίδα.
"Οσα μοῦ ζήτας ἡ καρδιά τελέψωνε ὅλα τώρα,

1. Ἡ ἀποχαιρετιστήρια τελετή είναι κατασκευασμένη σέ τέσσαρα μέρη: θυσία, παρομοίωση, α' πρόποση, β' πρόποση. Κάθε μέρος συστοιχεῖ πρός ἔνα βασικό στοιχεῖο τοῦ ἥθους τοῦ ἥρωα. Ἡ θυσία πρός τήν εὐσέβεια... 2. ζευγάρι ἀλόγων ἡ ἡμιόνων. 3. Ἡ δημορφη παρομοίωση τοῦ κουρασμένου γεωργοῦ, πού λαχταρᾶ τό πέσιμο τοῦ ἥλιου γιά νά γυρίσει στό σπίτι, χρησιμοποιήθηκε γιά νά δειξει ἀλλη μιά φορά τήν ἀγάπη τοῦ ἥρωα γιά τήν πατρίδα του. 4. Ἡ πρώτη πρόποση,

δῶρα ἀκριβά καὶ συνοδειά, πού σέ καλό ἄς τά βγάλουν
οἱ ἐπουράνιοι καὶ γερούς στό σπίτι μου εἴθε νά 'βρω
τό ταιρι μου τό λατρευτό κι ὅσους ποθεῖ ἡ καρδιά μου.
Καὶ σεῖς ἐδὼ πού μένετε, καλόκαρδοι εἴθε πάντα
νά ζεῖτε μέ τά ταιρια σας καὶ τ' ἀκριβά παιδιά σας,
κι ἄς σᾶς χαρίσουν οἱ θεοί κάθε χαρά πού ὑπάρχει
καὶ τήν πατρίδα σας κακό ποτέ νά μήν τή λάχει». 50

Ἐτσι εἰπε, κι ὅλοι παίνεσαν καὶ νά τόν στείλουν εἰπαν
τόν ξένο στήν πατρίδα του πού γνωστικά μιλοῦσε.
Τότε στόν κράχτη ό δυνατός Ἀλκίνος ἔτσι τοῦ 'πε·
«Ποντόνα¹, κέρνα μας κρασί καὶ μοίρασέ μας σ' ὅλους
καὶ ὅταν στόν παντοδύναμο τοῦ Κρόνου γιό, τό Δία,
προσευχηθοῦμε, ὡς στείλουμε στόν τόπο του τόν ξένο». 55

Ἐτσι εἰπε, καὶ γλυκό κρασί τούς κέρασε ό Ποντόνας
καὶ στόν καθένα μοίρασε πηγαίνοντας κοντά τους
κι ἔσταζαν ὅλοι στούς θεούς πού κατοικοῦν στά οὐράνια,
ἀπ' τά θρονιά πού κάθουνταν. Σηκώθη κι ό Δυσσέας 60
καὶ στήν Ἀρήτη δίχερο τῆς ἐδωσε ποτήρι
κι ἔτσι μέ λόγια φτερωτά τήν ἀποχαιρετοῦσε·
«Νά χαίρεσαι, βασίλισσα², ὅσο νά ζεῖς κι ώστου
γεράσεις κι ἔρθει ό θάνατος, πού 'ναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ μοίρα.
Σ' ἀφήνω γειά³. Κι ἐδὼ σ' αὐτό τό σπίτι, τά παιδιά σου
καὶ τό λαό νά χαίρεσαι καὶ τόν ἀφέντη Ἀλκίνο». 65

Ἐτσι εἰπε κι ἔψυγε ἔπειτα, περνώντας τό κατώφλι,
κι ἔναν του κράχτη ό δυνατός Ἀλκίνος όδηγό του
τοῦ 'δωσε γιά τό γλήγορο καράβι στ' ἀκρογιάλι.
Τρεῖς παρακόρες ἔστειλε μαζί του κι ἡ Ἀρήτη,
κι ἡ μιά φλοκάτα νιόπλυτη βαστοῦσε καὶ χιτώνα.
Στή δεύτερη εἰπε τό κλειστό σεντούκι νά σηκώνει
κι ἡ τρίτη κόκκινο κρασί καὶ τρόφιμα κρατοῦσε. 70

πού ἀπευθύνεται στόν Ἀλκίνοο καὶ τούς εὐγενεῖς, είναι ἀποκαλυπτική τῶν εὐγε-
νικῶν αἰσθημάτων τοῦ ἥρωα.

1. Δέξ καὶ η 184. 2. Ἡ δεύτερη πρόοποση δείχνει τήν κατάστικτη ἀπό εὐγνωμοσύνη
ψυχική διάθεση τοῦ ἥρωα. 3. Μέ τό πρόσωπο τῆς Ἀρήτης σχηματίζεται κύκλος
στίς ραψωδίες η - ν, γιατί αὐτήν πρώτη προσφάνησε μόλις μπήκε στό μέγαρο

Σάν ἦρθαν κάτω στό γιαλό καί βρῆκαν τό καράβι,
στά χέρια τους τά δέχτηκαν οἱ ἔακουστοι περάτες¹
κι ὅλα, κρασί καί τρόφιμα, τά κουβαλοῦσαν μέσα.
Καί τοῦ Δυσσέα ἐτοίμασαν σεντόνι κι ἀντρομίδα,
στῆς πρύμης τό κατάστρωμα γλυκό ὑπνο νά πάρει.
Μπήκε ὁ Δυσσέας ἐπειτα καί πλάγιασε στήν πρύμη
ἥσυχα. Μπήκανε κι αὐτοί καί κάθισαν στούς μπάγκους
σειρά καί λύσαν τό σκοινί δξω ἀπ' τόν τρύπιο βράχο
κι ἐμπρός τά πίσω γέρνοντας τή θάλασσα σκορποῦσαν
κι ὑπνος γλυκός χυνόντανε στά μάτια τοῦ Δυσσέα,
ὑπνος βαθύς, ἀσάλευτος, λές κι ἔμοιαζε θανάτου.

Πᾶς τρέχουν τέσσερα ἄλογα ζεμένα, δρυμοῦν στόν κάμπο
μεμιδᾶς, ὅταν ἀπάνω τους τό καμιτσί χτυπήσει
κι ἀνάερα λές σηκώνονται, γοργά τό δρόμο παίρνουν,
ἔτσι ἡ ψυχή² τοῦ καραβιοῦ σηκώνονταν, ἡ πρύμη,
καί πίσω ἀφροστεφάνωτο τό κύμα τό χτυποῦσε
τοῦ πολυτάραχου γιαλιοῦ, πελώριο, φουσκωμένο,
κι ἔκοβε δρόμο ἀτράνταχτο, πού μήτε τό γεράκι
στό δρόμο δέ θά τό ἑτανε τό πιό γοργόφτερο ὅρνιο.
Ἐτσι ἔτρεχε γοργότρεχο στῆς θάλασσας τό κύμα,
φέρνοντας ἄντρα ἰσόβαρο μέ τούς θεούς στή γνώση
πού ἐπι φαρμάκια ἀρίφνητα³ πρωτύτερα ἡ καρδιά του
περνώντας πικροθάλασσες καί μάχες καί πολέμους.
Τώρα κοιμότανε ἥσυχος τά πάθια του ξεχνώντας.

‘Ως βγῆκε τ’ ἄστρο δόλόλαμπρο πόρχεται ἐκεῖνο πρῶτο
τό φῶς τῆς νυχτογέννητης Αὐγούλας νά μηνύσει⁴,
ζύγωνε τότε στό νησί τ’ ἀφρόχαρο καράβι.
Ἐνα λιμάνι βρίσκεται, τοῦ Φόρκυνα⁵, στό Θιάκι,
τοῦ γέρου τοῦ θαλασσινοῦ καί δυό προβάλλουν κάβοι⁶
ἀπότομοι στοῦ λιμανιοῦ γυρμένοι ἐμπρός τό ἔμπα,

(η 150) κι αὐτήν τελευταία προσφωνεῖ ἐγκαταλείποντας τό φιλόξενο μέγαρο (ν 63).

1. ναυτικοί. 2. Ἡ λέξη δέν ὑπάρχει στό ἀρχαῖο κείμενο. 3. Ἀπειρα, ἀμέτρητα. Ποσειδώνα καί γέννησε τόν Κύκλωπα δές α 71. 6. ἀκρωτήρια.

- πού δξω κρατοῦν τῶν δυνατῶν ἀνέμων τ' ἄγριο κύμα
καὶ μέσα τά καμαρωτά καράβια πᾶν καὶ μένουν
στ' ἀραξοβόλι σάν ἐρθοῦν, χωρίς σκοινιά νά δέσονυ. 105
 Ἔχει κι ἐλιά στενόφυυλη στοῦ λιμανιοῦ τό βάθος
καὶ μιά κοντά της θαμπερή σπηλιά γεμάτη χάρες,
πανάγιος τόπος¹ τῶν Ξωθιῶν, πού τίς καλοῦν Νεράιδες.
 Ἔκει κροντήρια βρίσκονται καὶ πέτρινα πιθάρια
πού πᾶνε μέσα οἱ μέλισσες καὶ πλάθουν τίς κηρῆθρες.
 Κι ἔχει πετρένιους ἀργαλειούς μεγάλους, πού οἱ Νεράιδες
φαίνουν θαλασσογάλανα πανιά, νά βλέπεις θάμα.
 Τρέχουν ἀστέρευτες πηγές, κι ἔχει ἡ σπηλιά δυό πόρτες,
μιά πρός τό μέρος τοῦ βοριᾶ, πού κατεβαίνει ὁ κόσμος,
καὶ μιά ἄλλη κατά τό νοτιά, γιά τούς θεούς, κι οὕτ' ἄλλος
περνᾶ θνητός, μόν' τῶν θεῶν ὁ δρόμος εἶναι ἐκεῖθε. 115
 Ἔκει ἥρθαν τότε ξέροντας τό μέρος κι ἀπό πρῶτα.
 "Ως τό μισό δξω κάθισε στήν ἄμμο τό καράβι
καθώς ἐρχότανε μ' ὄρμη. Τόσο γερά τραβοῦσαν
οἱ λαμνοκόποι τά κουπιά. Καὶ στή στεριά πηδώντας
πήρανε πρῶτα ἀπ' τό βαθύ καράβι τό Δυσσέα
μέ τό σεντόνι σηκωτά καὶ τή λευκή ἀντρομίδα
κι ὅπως βαθιά κοιμότανε τόν ξάπλωσαν στήν ἄμμο,
κι ὑστερα πήγαν κι ἔφεραν τά δῶρα τῶν Φαιάκων
ὅσα τούς φώτισε ἡ θεά Παλλάδα νά τοῦ δώσουν. 120
 Κοντά στή ρίζα τῆς ἐλιᾶς σωρό τά βάλανε ὅλα
δξω ἀπ' τό δρόμο, μήν τυχόν κανείς ἀπ' τούς διαβάτες
πρίν ὁ Δυσσέας σηκωθεῖ, τά ίδει καὶ τοῦ τά κλέψει,
κι ἀμέσως πίσω γύρισαν γιά τήν πατρίδα πάλε². 125
 "Ομως τῆς γῆς ὁ Σαλευτής δέν ξέχασε ἀπό πρῶτα
ὅσες φοβέρες³ ἔκαμε τοῦ ισόθεου Δυσσέα
κι ἔτσι δοκίμαζε νά ίδει τή γνώμη καὶ τοῦ Δία·

1. Τό τοπίο εἶναι εἰδυλλιακό. 2. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ὀδυσσέα στήν πατρίδα, γιά τήν
όποια τόσα ύπόφερε, πραγματοποιήθηκε. Στό σημεῖο αὐτό κανονικά ἔπρεπε νά
σταματήσει ἡ ἀφήγηση, ἢν ἡ Ὀδύσσεια ήταν μόνο τραγούδι τοῦ γυρισμοῦ. "Ομως
περιέχει καὶ τήν ἐκδίκηση· γι' αὐτό συνεχίζεται. 3. Δές καὶ ε 394.

«Δία πατέραι¹, δίχως πιά τιμή θά καταντήσω
μές στούς ἀθάνατους θεούς, ἀφοῦ οἱ θνητοὶ Φαιάκοι
δέ μέ ψηφοῦν², ἂν καὶ κρατοῦ ἀπ' τῇ δικῇ μου φύτρα³.
Ἄληθεια, τώρα τό λεγα, πικρά σάν πιεῖ φαρμάκια,
νά φτάσει στήν πατρίδα του μιά μέρα πιά ὁ Δυσσέας.
Μά νά του σβήσω ὄλότελα του γυρισμοῦ τῇ μέρᾳ
σκοπό δέν είχα, ἀφοῦ ἀπ' ἀρχῆς τόν ὅρισες ὁ ἴδιος.
Μά ἐνῶ βαθιά κοιμόντανε τόν πήγανε στό Θιάκι
μ' ἔνα καράβι γρήγορο τῇ θάλασσα περνώντας
κι ἀπειρα δῶρα τοῦ δωσαν, λεβέτια καὶ χρυσάφι
μέ τό σωρό καὶ πανικά πολλά καλοφασμένα,
ὅσα ποτέ δέ θά παιρνε κι ο ἴδιος ἀπ' τήν Τροία
στό μερδικό του λάφυρα κι ἄν ἄβλαβος γυρνοῦσε».

Κι ὁ Δίας τότε ἀπάντησε ὁ συγνεφοσυνάχτης:
«Ὦχου, τί λόγο, ἀνίκητε, πού μοῦ πεξ, κοσμοσείστη.
Όχι, οἱ θεοί δέ σ' ἀψηφοῦν μηδέ τολμᾶ κανένας
τόν πιό μεγάλο, πιό τρανό, νά τόν καταφρονέσει.
Μά ἄν σ' ἀψηφᾶ κανείς θνητός, στήν τόλμη του θαρρώντας,
πάντα ἀπ' τό χέρι σου περνᾶ στερνά νά τόν πλερώσεις.
Όπως τό θέλεις κάμε το κι ώς τό ποθεῖ ή καρδιά σου».

Τότε στό Δία ἀπάντησε ὁ σείστης Ποσειδώνας:
«Ναι, μαυροσύγνεφε, ώς τό λές θά τό κανα κι ἀμέσως.
Μά πάντα ἐσένα σέβομαι καὶ τό θυμό σου τρέμω.
Καὶ τώρα θέλω τ' ὅμορφο καράβι τῶν Φαιάκων
μές στό γεράνιο⁴ πέλαγος νά σπάσω, ὅταν γυρίζει,
νά πάψουν πιά νά προβοδοῦν ἀνθρώπους σέ ταξίδια,
καὶ γύρω μέ ψηλό βουνό τήν πόλη τους νά κλείσω».
Κι ὁ Δίας τότε ἀπάντησε ὁ συγνεφοσυνάχτης:
«Ἐτσι, ἀδερφέ, θαρρῶ κι ἐγώ καλύτερο πώς είναι.
Τήν ὥρα πού ὅλος ὁ λαός θά βλέπουν ἀπ' τήν πόλη

1. Θυμίσου τό διάλογο του Ἡλίου μέ τό Δία στό μ 378. 2. δέ μέ ὑπολογίζουν.
3. Δές καὶ ζ 4. 4. γαλάζιο. 5. νά κατευοδωνούν.

135

140

145

150

155

160

μέ τά κουπιά του νά 'ρχεται, κάμε το βράχο ἀμέσως
κοντά στή γῆ μέ γρήγορο καράβι πού νά μοιάζει,
πού νά τό βλέπουν ἐπειτα καί νά συστίζει ό κόσμος,
καί κλείσε μέ ψηλό βουνό τήν πόλη τους τριγύρω».

Καί τότε αὐτό σάν ἄκουσε ὁ σείστης Ποσειδώνας,
γιά τή Σχερία κίνησε τή χώρα τῶν Φαιάκων:

Καθότανε ὅσο πόφτασε τ' ἀφρόχαρο καράβι
σέ λίγο, τρέχοντας γοργά. Κι ἀφοῦ κοντά του πῆγε,
τό 'καμε βράχο¹ καί βαθιά τό ρίζωσε χτυπώντας
μέ τίς παλάμες τῶν χεριῶν κι ἔφυγε² αὐτός ἀλάργα.

Καί μεταξύ τους ἔλεγαν κουβέντες οἱ Φαιάκοι,
οἱ ξακουστοί θαλασσινοί καί μακρολαμνοκόποι.

Κι ἔτσι ἔνας τότε μίλησε στό διπλανό γυρνώντας:
«Ὦ θεέ μου, ποιός σταμάτησε τό φτερωτό καράβι
στό πέλαγο, ὅπως ἔτρεχε; Τώρα φαινόντανε ὅλο».

Ἐτσι εἶπε, μά δέν τά ἔξεραν αὐτά πᾶς εἶχαν γίνει.

Τότε ὁ Ἄλκινος ἥρχισε κι ἔτσι εἶπε δυό του λόγια·

«Ἄχ, νά τα, βγαίνουν τά παλιά τῆς μοίρας τά γραμμένα,
πού μοῦ ὅλεγε ό πατέρας μου, πώς εἶναι θυμωμένος

μέ μᾶς τῆς γῆς ὁ σαλευτής, γιατί γινόμαστε ὄλων
καλοπροαίρετοι ὁδηγοί. Κι ἔλεγε πώς μιά μέρα

θά σπάσει ἔνα πεντάμορφο καράβι τῶν Φαιάκων,

ἀπό ταξίδι ὅταν γυρνά μέσ στό γεράνιο κύμα

καί γύρω μέ ψηλό βουνό τήν πόλη μας θά κλείσει.

Ο γέρος ἔτσι τά ὅλεγε, καί νά, ἀληθεύουν ὅλα.

Ἄς πάψουν τά ταξίδια αὐτά τοῦ καθενός πού φτάσει
στήν πόλη μας, κι ἄς σφάξουνε τ' ἀφέντη Ποσειδώνα

δώδεκα ταύρους διαλεχτούς, ἵσως καί μᾶς πονέσει

καί δέ μᾶς κλείσει μέ ψηλό βουνό τήν πόλη γύρω».

Εἶπε κι αὐτοί φοβήθηκαν κι ἐτοίμασαν τούς ταύρους.

165

170

175

180

185

190

1. Πρόκειται ἐδώ γιά παλιά παράδοση, πού θέλει νά αἰτιολογήσει τήν ὑπαρξη κάποιου βράχου μπρός στό λιμάνι. 2. Τό δεύτερο σκέλος τῆς ἀπειλῆς δέν πραγματοποιήθηκε. Οι Φαιάκες μέ τήν εύσέβειά τους ἀπότρεψαν τό κλείσιμο τῆς πόλεως μέ ψηλό βουνό· δές καί θ 586 κ.έ.

Ἐτσι ὅρθιοι γύρω στό βωμό τοῦ ἀφέντη Ποσειδώνα
εὐχόνταν ὄλοι οἱ ἀρχηγοί καὶ πρόκριτοι Φαιάκοι.
Ἐπήνησε στήν πατρίδα του τότε ὁ θεϊκός Δυσσέας,
μά δέν τῇ γνώρισε, ἐπειδὴ φευγάτος ἤταν χρόνια
καὶ γύρω ὁμίχλῃ¹ σκόρπισε πυκνή ἡ θεά Παλλάδα
γιά νά τὸν κάμει ἀγνώριστο καὶ νά τὸν ὁδηγήσει
μήπως τὸν δεῖ ἡ γυναίκα του κι οἱ φίλοι κι οἱ πολίτες
πρὶν ὅλα πρῶτα τ' ἄδικα πλερώσει στούς μνηστῆρες.
Γι' αὐτό ὅλα τώρα ἀλλιώτικα στά μάτια του φαινόνταν,
τά μονοπάτια τ' ἀνοιχτά, τά βολικά λιμάνια
κι οἱ βράχοι γύρω οἱ κρεμαστοί καὶ τ' ἀνθισμένα δέντρα.
Πετιέται ὁρθός καὶ στάθηκε κι ἔβλεπε τήν πατρίδα
κι εἰτύς βαριά ἀναστέναξε καὶ μ' ἀνοιχτές παλάμες
τά δύο μηριά του χτύπησε κι ἔτσι ἔλεγε θρηνώντας:
«Ὦχου², σέ ποιῶν νά βρέθηκα τή χώρα ἀνθρώπων πάλε;
Ἄγριοι εἶναι τάχα καὶ κακοί καὶ δίκιο δέν κατέχουν
ἡ νά φοβοῦνται τούς θεούς καὶ ν' ἀγαποῦν τούς ξένους;
Ποῦ πάω αὐτούς τούς θησαυρούς κι ἐγώ ποῦ παραδέρνω;
Ἄς τά χαιρόνταν ὄλα αὐτά καλύτερα οἱ Φαιάκοι
καὶ γώ σέ βασιλιὰ τρανοῦ θά πήγαινα ἄλλου χέρια
νά μέ φιλέψει καὶ στερνά στό Θιάκι νά μέ στείλει.
Τώρα ποῦ νά τά βάλω αὐτά κι ἐγώ δέν καλοξέρω,
μήτε κι ἐδῶ θά τ' ἄφηνα, γιατί θά μοῦ τά κλέψουν.
Ὦχου, δέν τό κριναν καλά μήτε ἥξεραν τό δίκιο
οἱ ἀρχηγοί καὶ πρόκριτοι Φαιάκοι πού μέ πήγαν
σέ ξένον τόπο κι ἔλεγαν πώς θά μέ πᾶν στό Θιάκι,
μά νά, τό λόγο ἀθέτησαν. Ὁ σπλαχνικός ὁ Δίας
ἄς τούς πλερώσει πού τή γῇ ἀπ' τά οὐράνια βλέπει
καὶ κάθε φταιχτη τιμωρεῖ. Μόν' ἔλα ἄς τούς μετρήσω
τούς θησαυρούς μου, γιά νά ιδῶ κανένα μή μοῦ πῆραν

1. Τό ἴδιο προστατευτικό σκοτάδι χρησιμοποίησε ἡ θεά γιά νά προφυλάξει τὸν Ὀδυσσέα, δταν πήγαινε στό ἀνάκτορο τῶν Φαιάκων (η 15). 2. Τόν ἴδιο περίπου πού ἔκανε ἡ συντροφιά τῆς Ναυσικᾶς (ζ 121).

195

200

205

210

215

220

στό βαθουλό καράβι τους κι ἐδῶθε πᾶνε οἱ ἄλλοι».

Εἶπε καὶ τὰ πεντάμορφα τριπόδια καὶ λεβέτια 225
μετροῦσε¹ καὶ τὸ μάλαμα καὶ τὰ καλοφτιασμένα

πανιά κι ἀπ' ὅλα τίποτε δέν ἔλειπε. Καὶ τότε
ἐκλαιγε στήν πατρίδα του καὶ σέρνονταν στήν ἄμμο
τοῦ πολυτάραχου γιαλού πικρά θρηνολογώντας.

Κι ἤρθε κοντά του ἡ Ἀθηνᾶ μέ νιό βοσκό παρόμοια,
πού σάν τά βασιλόπουλα κορμί είχε χαιδεμένο.

Φοροῦσε καλοκάμωτη διπλή στούς ώμους κάπα
καὶ δύο στ' ἀφράτα πόδια της σαντάλια καὶ κρατοῦσε

κοντάρι. Χάρηκε ὁ θεϊκός Δυσσέας σάν τὴν εἰδε
κι εὔτυς κοντά της ἔτρεξε κι ἔτσι εἶπε μέ λαχτάρα·

«὾ Ω φίλε, πού στή χώρα αὐτή σέ πρωτοβρίσκω ἐσένα,
γειά σου, καὶ μ' ἅπονη καρδιά μή μέ δεχτεῖς, μόν' ἔλα
σῶσε κι ἐμένα κι ὅλα αὐτά. Στά πόδια σου προσπέφτω
καὶ σάν ἀθάνατο θεό τή χάρη σου γυρεύω.

Καὶ τοῦτο ξήγα μου σωστά καλά νά καταλάβω. 240

Ποιός τόπος είναι αὐτός ἐδῶ; Ποιοί κατοικοῦν στήν πόλη;

Νησί μήν είναι ξέφαντο ἡ κάβος πού προβάλλει

ἀπό πολύκαρπη στεριά κι ὥς στό γιαλό ὅξω φτάνει;»

Τότε ἡ κουκουβαγιόθωρη τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα·

«Ἀνθρωπος, ζένε, θά 'σαι ἀπλός ἡ θά 'ρχεσαι ἀπ' ἀλάργα
γι' αὐτή τή χώρα ἐνῷ ρωτᾶς πού ἀνάκουστη δέν είναι.

Χιλιάδες κι ὄσοι κατοικοῦν ὅπου ἀνατέλλει ὁ ἥλιος

τήν ξέρουν κι ὄσοι κάθονται πίσω στή μαύρη δύση.

Δρόμους δέν ἔχει ἀμαξωτούς, βραχόσπαρτη² είναι χώρα,
ὅμως δέν είναι κι ἄκαρπη, μεγάλη κι ἄς μήν είναι. 250

Καὶ στάρι βγάζει πληθερό καὶ τό κρασί περίσσιο,

κι ὅλο τή λούζουν οἱ βροχές κι οἱ λαμπερές δροσούλες.

Γίδια καὶ βόδια θρέφονται κοπάδια στίς βοσκές της

1. Πολλοί φιλόλογοι παρατήρησαν μιὰ φιλοχρήματη διάθεση στό πρόσωπο τοῦ Ὀδυσσέα δές καὶ λ. 365. Ἐδῶ ὅμως πρόκειται περὶ δώρων, τά όποια ἔχουν περιστότερο αἰσθητική, πολιτική, κοινωνική, σημασία καὶ λιγότερο οἰκονομική. 2. Τά ίδια λόγια είπε ὁ Τηλέμαχος στό Μενέλαο στό δ 613 κ.ε.

κι ἔχεις λογῆς λογῆς δεντρά κι ἀστέρευτες ποτίστρες¹.
Γι' αὐτό τό Θιάκι ἀκούστηκε καὶ μές στήν Τροία, ξένε,
πού καθώς λένε βρίσκεται ἀλάργα ἀπ' τήν Ἑλλάδα».

Εἶπε καὶ χάρηκε ὁ θεῖκός πολύπαθος Δυσσέας
τά πατρικά του χώματα, ώς ἡ θεά Παλλάδα
μπροστά του τά φανέρωσε, τοῦ Δία ἡ θυγατέρα.
Κι εὐτύς μέ λόγια πεταχτά τῆς μίλησε ἔτσι κι εἶπε,
μά γύρισε τά λόγια του, δέν εἶπε τήν ἀλήθεια,
πάντα βουλή πολύκερδη στό νοῦ του ἀναμετρώντας:
«Ναι, γιά τό Θιάκι μάθαινα καὶ στήν πλατιά τήν Τροία
ἀλάργα, ἀπάνω στούς γιαλούς, καὶ τώρα μόλις ἥρθα²
μ' αὐτούς ἐδῶ τούς θησαυρούς κι ἀκόμα κι ἄλλους τόσους
γιά τά παιδιά μου ἀφήνοντας κλεφτάτα πήρα δρόμο,
γιατί ἐκεῖ κάτω σκότωσα τό γιό τοῦ Ἰδομενέα³
τό φτεροπόδη Ὁρσίλοχο, πού στήν πλατιά τήν Κρήτη
ὅλους περνοῦσε τρέχοντας τούς σιτοφάγους ἄντρες,
γιατί ζητοῦσε ἀπ' ὅλα αὐτός τά λάφυρα τῆς Τροίας
νά μέ στερήσει, πού γ' αὐτά πλήθος κι ἐγώ φαρμάκια
ἥπια περνώντας θάλασσες καὶ μάχες καὶ πολέμους,
γιατί στήν Τροία παραγιός δέν τό 'χα τῆς τιμῆς μου
νά γίνω στόν πατέρα του, μόν' κεφαλή ἥμουν σ' ἄλλους.
Κι ἔτσι καθώς κατέβαινε στή χώρα ἀπ' τό χωράφι,
μ' ἔνα κοντάρι χάλκινο τόν ἀφησα στόν τόπο
κοντά στό δρόμο, σταίνοντας καρτέρι μ' ἔνα φίλο.
Σκέπαζε ἡ νύχτα σκοτεινή τόν οὐρανό ἀπό πάνω,
πού μήτε αὐτός μᾶς γνώρισε μήτε ψυχή μᾶς εἶδε.
Κι ἀφοῦ τόν ξάπλωσα στή γῆ μέ τό σκληρό μαχαίρι,
κατέβηκα στούς Φοίνικες⁴ καὶ βρῆκα στ' ἀκρογιάλι
καὶ πρόσπεσα στά πόδια τους δίνοντας πλούσια δῶρα
καὶ τούς ζητοῦσα νά μέ πᾶν στήν Πύλο νά μέ βγάλουν,

1. βρύσες. 2. Ὁ Ὀδυσσέας δέν ἀποκαλύπτει τήν ταυτότητά του, ἀλλά γιά λόγους προνοίας προβάλλει μιά πλαστή ιστορία. 3. Βασιλιάς τῆς Κρήτης: γύρισε σώος ἀπό τήν Τρωική ἐκστρατεία, σύμφωνα μέ τήν ἀφήγηση τοῦ Νέστορα στό γ 204. 4. ναυτικοί καὶ ἐμποροί, πού κυριάρχησαν στή Μεσόγειο γύρω στόν 11ο καὶ 10ο αἰώνα π.Χ., μετά τήν κατάρρευση τῶν Μυκηνῶν. Στήν ἐποχῇ τοῦ Ὄμηρου ἔξακολουθούσαν οἱ Φοίνικες νά ἀνταγωνίζονται τούς "Ἐλλήνες".

η στή θεϊκιά τήν Ἡλιδα πού οἱ Ἐπειγοῖ¹ δρίζουν.

Μά ἀθελα ἐκεῖθε η δύναμη τούς ξόριασε τοῦ ἀνέμου,
γιατὶ δέν εἴχανε σκοπό αὐτοὶ νά μ' ἀπατήσουν.

Κι ἐκεῖθε παραδέρνοντας φτάσαμε ἐδῶ τή νύχτα,
καὶ στό λιμάνι μπήκαμε γοργά λαμνοκοπώντας
δίχως νά φάμε μιά μπουκιά, κι ἂς εἴχαμε ἄγρια πείνα,
μόν' ἔτσι ξεμπαρκάραμε νά κοιμηθοῦμε λίγο.

Ὑπνος γλυκός μέ πῆρε εὐτύς κομμένον ἀπ' τόν κόπο,
κι αὐτοὶ τό βιός μου βγάζοντας ἀπ' τό βαθύ καράβι
κοντά μου ἐκεῖ πού πλάγιαζα τό βάλανε στήν ἄμμο.

Κι ἔπειτα στήν καλόχτιστη τά πρύμισαν Σιδώνα²,
κι ἐγώ μονάχος ἔμεινα μέ τήν καρδιά καμένη».

Εἶπε, καὶ χαμογέλασε η Ἀθηνᾶ η Παλλάδα
καὶ τρυφερά τόν χάιδεψε, μοιασμένη μέ γυναίκα
πανώρια, λυγερόκορμη καὶ στίς δουλειές τεχνίτρα,
κι ἔτσι μὲ λόγια πεταχτά τοῦ κάνει κράζοντάς τον·
«Σοφός³ καὶ τετραπέρατος θά ναι ὅποιος σέ περάσει
στά χίλια σου τεχνάσματα, θεός κι ἄν εἰναι ἀκόμα.
Καημένε, πολύμήχανε καὶ μάστορη στούς δόλους,
μήτε μές στήν πατρίδα σου τίς πονηριές δέν παύεις
κι ὅσα ψευτόλογα ἀγαπᾶς ἀπό γεννησιμιό σου.

Μόν' ἔλα, αὐτά ἂς τ' ἀφήσουμε, τό ξέρουμε κι οἱ δυό μας
ποιό μᾶς συμφέρει, ἀφοῦ καὶ σύ ἀπ' ὅλους τούς ἀνθρώπους
ὅ πρώτος εἰσαι στή βουλή καὶ στή ρητοροσύνη,
κι ἐγώ γιά τή σοφία μου καὶ τήν πολλή μου γνώση
στόν οὐρανό φημίζομαι στούς ἀθανάτους ὅλους.

Μά μήτε ἐσύ δέ γνώρισες τήν Ἀθηνᾶ Παλλάδα,
τή θυγατέρα τοῦ Διός, πού παραστέκω πάντα
κοντά σου σ' ὄλες τίς δουλειές καὶ σ' ὄλα σέ προσέχω⁴,
καὶ τούς Φαιάκους ἔκαμα νά σ' ἀγαπήσουν ὄλοι.

1. ἀπόγονοι τοῦ Ἐπειοῦ, πού κατασκεύασε τό δούρειο ἵππο (λ 530). 2. Ναυτική πόλη τῶν Φοινίκων. 3. Στούς στίχους πού ἀκολουθοῦν η Ἀθηνᾶ κάνει ἔνα ἀδρό σκίτσο τῆς ψυχῆς τοῦ Ὄδυσσεα: σοφός, πολύμήχανος, ψευτολόγος, πρώτος στή βουλή, πρώτος στήν εὐγλωττία (ρητοροσύνη). 4. Δέξ καὶ ζ 3, ζ 331, η 15, η 144, θ 18 κ.ἄ.

Τώρα πάλε ἔφτασα κι ἐδῶ βουλὴ μαζί σου νά βρω
 νά κρύψω αὐτούς τούς θησαυρούς, πού οἱ ξακουστοί Φαιάκοι   315
 σοῦ δώσανε δταν ἔφευγες μέ φώτιση δική μου,
 καὶ νά σοῦ πῶ ὅσα βάσανα γραφτό εἰναι νά περάσεις
 στ' ἀρχοντικό τό σπίτι σου. Μά ἄντεχε, θέσι δέ θέλεις,
 καὶ σέ κανένα νά μήν πεῖς, εἴτε ἄντρα εἴτε γυναίκα,
 γιατὶ ἥρθες ἀπ' τήν ἔσεντιά, μόν' πίνε τά φαρμάκια   320
 σωπαίνοντας¹ κι ύπόμενε τίς προσβολές τῶν ἄλλων».

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας καὶ τῆς εἶπε:
 «Δύσκολα δύνεται, θεά, θνητός νά σέ γνωρίσει,
 κι ἂς είναι δ πιό πολύπειρος. Γιατὶ καὶ σ' ὅλα ἀλλάζεις²
 Μά ἀλήθεια αὐτό δέν τό ἔχενω πώς μέ πονοῦσες πρῶτα .   325
 ἐνόσω πολεμούσαμε οἱ Ἀχαιοί στήν Τροία.
 Μά τοῦ Πριάμου τό ψηλό σάν πήραμε τό κάστρο
 καὶ στά καράβια μπήκαμε — θεός λές μᾶς σκορποῦσε —
 δέ σ' είδα πιά στά μάτια μου, τοῦ Δία θυγατέρα,
 μήτε μές στό καράβι μου κατάλαβα πώς μπήκες   330
 νά μέ φυλάξει ή χάρη σου ἀπ' τά πολλά μου πάθια.
 Μόν' πάντα μές στά στήθια μου καρδιά καμένη κλειώντας
 γυρνοῦσα ὅσο πού μ' ἔσωσαν ἄλλοι θεοί ἀπ' τό χάρο,
 ώστου μές στήν καρπερή πατρίδα τῶν Φαιάκων
 μέ ψύχωσαν τά λόγια σου κι ή ἵδια μ' ὁδηγοῦσες.   335
 Καὶ τώρα στόν πατέρα σου τό Δία σέ ξορκίζω,
 γιατὶ θαρρῶ στό ἔφαντο³ τό Θιάκι πώς δέν ἥρθα,
 μόν' σ' ἄλλους τόπους τριγυρνῶ καὶ θέσι νά μέ γελάσεις,
 θεά, μ' αὐτά πού μοῦ λαλεῖς, τό νοῦ μου νά πλανέσεις.
 «Ἄχ, πές μου, ἀλήθεια, ἄν ἔφτασα στήν ποθητή πατρίδα».   340

Κι ἡ λιοπερίχυτη Ἀθηνᾶ τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα·
 «Τέτοια ἔσυ γνώμη μέσα σου πάντα φυλᾶς κλεισμένη,
 γι' αὐτό κι ἐγώ στίς συμφορές μονάχο δέ σ' ἀφήνω,

1. Ἔτσι προετοιμάζεται προσεχτικά ἡ μνηστηροφονία. 2. Πολλές μορφές πήρε
 μέχρι τώρα ἡ θεά· Μέντης, ἀετός, Μέντορας, γυναίκα, μικρό βοσκόπουλο...
 3. φωτεινό, μέ ἀνοιχτό ὄριζοντα, ξέφωτο.

γιατί ἔξυπνος καὶ συνετός καὶ στοχασμένος εῖσαι.

Ἄν ἄλλος ἀπ' τὴν ἔνειτιά γυρνοῦσε, μέ λαχτάρα 345

θύ τρεχε τῇ γυναίκα του νά ἰδεῖ καὶ τά παιδιά του

στό σπίτι του. Μά ἀκόμα ἐσύ δέ θέλεις νά ρωτήσεις,

μόν' θέλεις τῇ γυναίκα σου νά δοκιμάσεις¹ πρῶτα,

πού κάθεται στό σπίτι σου κλεισμένη καθώς πάντα,

κι οι μέρες της περνοῦν πικρές, τίς νύχτες δάκρυα χύνει.

350

Ἐγώ ὅμως πάντα πίστευα καὶ τό ὥλεγα στό νοῦ μου

πώς θά γυρίσεις, ὥλους σου σάν χάσεις τούς συντρόφους.

Μά μέ τόν πατρικό μου θειό, τό σείστη Ποσειδώνα,

δέν ἥθελα καὶ νά πιαστῶ², πού πάθος σοῦ κρατοῦσε,

γιατί τό γιό του τύφλωσες πού ἀγαπητό τόν είχε.

355

Μόν' ἔλα τώρα νά πειστεῖς τό Θιάκι νά σοῦ δείξω.

Νά τοῦ θαλάσσιου γέροντα Φόρκυνα³ τό λιμάνι.

Νά κι ἡ στενόφυλλη ἐλιά στοῦ λιμανιοῦ τό βάθος.

Κοντά της είναι κι ἡ βαθιά σπηλιά γεμάτη χάρες,

πανάγιος τόπος τῶν Ξωθιῶν, πού τίς καλοῦν Νεράιδες.

360

Κι αὐτή είναι ἡ θολωτή σπηλιά πού πήγαινες κι ὁ ἴδιος

καὶ στίς Νεράιδες ἔκανες ἀρχοντικές θυσίες.

Κι αὐτό είναι ἐκεῖ τό Νήριτο, τό δασοφούντωμένο».

Εἶπε, καὶ σκόρπισε ἡ θεύ τήν καταχνιά κι ὁ τόπος

ἔδειξε, κι ἀναγάλλιασε ὁ δύστυχος Δυσσέας

365

πρόβλεπε τήν πατρίδα του κι ἔσκυβε καὶ φιλοῦσε⁴

τό καρπερό τό χῶμα της καὶ στά ψηλά οὐράνια

σηκώνοντας τά χέρια του εὐχόντων στίς Νεράιδες·

«Καλές Νεράιδες, τοῦ Διός κοπέλες⁵, ἄχ! ποτέ μου

δέν τό ὥπιζα πώς θά σᾶς δῶ κι οἱ προσευχές μου τώρα

370

ἄς είναι καλοπρόσδεχτες. Καί δῶρα σάν καὶ πρῶτα

θύ σᾶς προσφέρω, ἄν τοῦ Διός ἡ πλουτοδότρα κόρη

ζωή μ' ἀφήσει νά χαρῶ, τό γιό μου ἄν μοῦ φυλάξει».

1. νά ὑποβάλεις σέ δοκιμασία πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως. Ἐδῶ προαναγγέλλονται ὅσα γίνονται στή ραψῳδία ψ. 2. Ἐτσι ἔξηγεῖται γιατί ὁ Ὀδυσσέας ἔμεινε ἀβοήθητος στή δεκάχρονη περιπέτειά του. 3. Δές τήν περιγραφή τοῦ τοπίου στόν 101 κ.έ. 4. Τήν ἴδια συγκινητική σκηνή βρίσκουμε στό δ 529, ὅπου ὁ Ἀγαμέμνονας μά δάκρυα κατασπάζεται τό χῶμα τῆς πατρικῆς γῆς. 5. Δές ὅσα λέγονται γιά τίς Νεράιδες στό ζ 125.

Κι ἡ λιοπερίχυτη Ἀθηνᾶ τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα.
 «Θάρρος, καὶ μὴ χολιᾶς γι' αὐτά, στό νοῦ σου μήν τά βάζεις. 375
 Κι ἔλα, ἂς μὴ χάνουμε καιρό¹, μές στῆς σπηλιᾶς τὸ βάθος
 νά βάλουμε τούς θησαυρούς, ἀνέγγιχτοι νά μείνουν,
 κι ἐπειτα ἂς λογαριάσουμε τό πιό καλό νά γίνει».

Εἶπε καὶ μπήκε στή σπηλιά τή θαμπερή ἡ Παλλάδα,
 κρύφτρα γυρεύοντας νά βρεῖ. Κι ὁ θεϊκός Δυσσέας 380
 κοντά της ὅλα τά ὑφερνε τά δῶρα τῶν Φαιάκων,
 μάλαμα καὶ σκληρό χαλκό καὶ ὥριοφασμένα ροῦχα.
 Τά τοποθέτησε ὅμορφα κι ἔβαλε μπρός στήν πόρτα
 πέτρα μεγάλη ἡ Ἀθηνᾶ, τοῦ Δία ἡ θυγατέρα.
 Στή ρίζα τότε τῆς ἐλιᾶς καθίσανε κι οἱ δυό τους 385
 καὶ μελετοῦσαν τή σφαγή τῶν ἄτροπων μνηστήρων.
 Κι ἄρχισε πρώτη ἡ λαμπερή θεά Παλλάδα κι εἶπε·
 «Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
 σκέψου πῶς τούς ἀδιάντροπους μνηστήρες θά ξεκάμεις
 πού κυβερνοῦν τό σπίτι σου τρεῖς χρόνους καὶ γυρεύουν 390
 μέ δῶρα ν' ἀποχτήσουν τό ισόθεό σου ταίρι.
 Μά γιά τό γυρισμό σου αὐτή θρηνώντας νύχτα μέρα
 ὅλους μ' ἐλπίδες τούς πλανᾶ κι ὑπόσχεται καὶ στέλνει
 παραγγελιές καὶ ξεγελᾶ κι ὁ νοῦς της ἄλλα βάζει».

Τότε ἔτσι ὁ βαθυστόχαστος ἀπάντησε ὁ Δυσσέας· 395
 «Ἄχ, σάν τ' Ἀτρέα κι ἐγώ τό γιό τοῦ βασιλιᾶ Ἀγαμέμνονου
 ἔμελλα μές στό σπίτι μου ν' ἀδικοθανατήσω²,
 ἂν ὅλα δέ μοῦ τά ἔλεγες, θεά, νά μέ φωτίσεις.
 Μόν' ἔλα πλέξε³ τή βουλή τό πῶς θά τούς πλερώσω
 καὶ στάσου ἀτή σου⁴ δίπλα μου, παλικαρίσιο θάρρος 400
 νά χύνεις μές στά στήθια μου καθώς ὅταν τῆς Τροίας
 μαζί ξεθεμελιώσαμε τίς ἀσπρες πολεμίστρες.
 «Ἄχ, ἔτσι ἄν μοῦ παράστεκες λιοθόρητη, βοηθώντας,

1. Ἡ ἐνεργοποίηση τῆς θεᾶς ἀπ' ἐδῶ καὶ κάτω είναι πλήρης. 2. Ἐπεξηγηματικά στοιχεῖα βρίσκονται στά λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀγαμέμνονα στό λ 391 κ.ἔ. 3. σχεδίασε, κατάστρωσε τό σχέδιο. 4. σύ ἡ ἴδια.

καί μέ τρακόσους δύνομαι νά πολεμήσω ἄντρες
μαζί σου, σεβαστή θεά, στή χάρη σου θαρρώντας». 405

Τότε κι ή λιοπερίχυτη θεά Ἀθηνᾶ τοῦ λέει·
«Κοντά σου θά 'μαι πρόθυμα, στιγμή δέ θά μέ χάσεις¹.
δέ θά χαθῶ ἀπ' τά μάτια σου κι ὅταν θ' ἀρχίσει ή μάχη
καὶ τὸ στρωμένο πάτωμα θαρρῶ πώς θά λερώσουν
μ' αἴματα καὶ μυαλά πολλοί γαμπροί πού τρῶν τό βιός σου. 410

Μόν' ἔλα τώρα ἀγνώριστο στούς ἄλλους νά σέ κάμω.
Θύ σοῦ ζαρώσω τό πετσι² στό λυγερό κορμί σου
καὶ θά χαλάσω τά σγουρά μαλλιά τῆς κεφαλῆς σου
καὶ θά σέ ντύσω φτωχικά, νά σέ σιχαίνονται ὅλοι.

Τ' ἀχτιδοβόλα μάτια σου πού λάμπουν θά θαμπώσω,
ἄσκημος ἔτσι νά φανεῖς καὶ στούς μνηστῆρες ὅλους,
στό ταίρι σου ἢ στό παιδί πού τ' ἄφησες στό σπίτι.

Καὶ πρῶτα τό χοιροβοσκό νά τρέξεις ν' ἀνταμώσεις,
πού στά θρεφτά³ του ἐπιστατεῖ καὶ σέ πονεῖ ή καρδιά του
καὶ τό παιδί σου πού ἀγαπᾶ καὶ τό πιστό σου ταίρι. 420

Σιμά στούς χοίρους θά τόν βρεῖς νά κάθεται, πού βόσκουν
κοντά στήν Κορακόπετρα στήν Ἀρετούσα βρύση,
καὶ τρῶν βελάνια πληθερά, νερό καθάριο πίνουν,
πού φέρνουν τό γυαλιστερό τό πάχος στά γουρούνια.
Μεῖνε κοντά του κι ὅσα θές νά μάθεις ξέταζέ τον,
ώστοτου στήν καλότσουπρη⁴ νά πάω ἐγώ τή Σπάρτη
νά κράξω τόν Τηλέμαχο⁵ τό γιόκα σου, Δυσσέα,
πού μές στή Λακεδαίμονα γιά τό Μενέλαο πῆγε». 425

Κι ἀπάντησε ό βαθύσοφος Δυσσέας καὶ τῆς εἶπε:
«Πῶς δέν τοῦ τά ἔλεγες, θεά, πού τά γνωρίζεις ὅλα;
Ή γιά νά πίνει τά πικρά φαρμάκια αὐτός γυρνώντας⁶,
γυρνώντας μές στίς θάλασσες κι ἄλλοι νά τρῶν τό βιός του;»

Κι εὐτύς ή λιοπερίχυτη θεά Παλλάδα τοῦ 'πε·

1. Δές καὶ χ 207 κ.έ. 2. Ἡ μεταμόρφωση τοῦ Ὁδυσσέα σέ ζητιάνο θυμίζει, ὅσα είπε ή Ἐλένη στόν Τηλέμαχο γιά τή μεταμόρφωση τοῦ πατέρα του, ὅταν μπῆκε κρυφά στήν Τροία (δ 240 κ.έ.). 3. τά ζῶα του. 4. μέ τίς ὄμορφες γυναῖκες. 5. τόν ἀφήσαμε στή Σπάρτη στό δ 633. 6. Ἐδῶ ὄσκείται κριτική ἀπό τόν Ὁδυσσέα γιά τό ἄσκοπο ταξίδι τοῦ Τηλέμαχου στήν Πύλο-Σπάρτη.

«Γι' αὐτόν μή νοιάζεσαι πολύ, ἐγώ τόν ὁδηγοῦσα
ἐκεῖ νύ φτάσει, κι ὅνομα μεγάλο ν' ἀποχτήσει.

435

Μήτε νά πεῖς κακοπερνᾶ, μόν' ἡσυχος στό σπίτι
τοῦ γιοῦ τ' Ἀτρέα κάθεται κι δ, τι ζητήσει τό χει.

Ναί, μά καρτέρι τοῦ 'στησαν¹ οἱ νιοί μ' ἔνα καράβι
νύ τόν χαλάσουν θέλοντας, πρίν φτάσει στήν πατρίδα,

440

μά δέ θά γίνει ή χάρη τους, θαρρῶ, κι ἀπ' τούς μνηστῆρες
θά φάει τό χῦμα ἀπ' τούς γαμπρούς πού καταλοῦν τό βιός σου».

"Ἐτσι εἰπε καὶ τόν ἄγγιξε μ' ἔνα ραβδί² ή Παλλάδα.

Τ' ὥραιο του δέρμα ζάρωσε στό λυγερό κορμί του
καὶ τά σγουρά του χάλασε μαλλιά τῆς κεφαλῆς του

445

καὶ γέρου τοῦ 'βαλε πετσί σ' ὅλο τό σῶμα ἀπάνου,
καὶ θάμπωσαν τά μάτια του πού πρίν λαμποκοποῦσαν

κι ἄλλο τοῦ φόρεσε παλιό κουρέλι καὶ χλαμύδα

τρύπες γεμάτη, λιγδερή καὶ μαυροκαπνισμένη
καὶ μιά προβιά γοργοῦ ἐλαφιοῦ τοῦ ρίχνει μαδημένη.

450

Στό χέρι τοῦ 'δωσε ραβδί καὶ μιά σακούλα τρύπια
παλιά, πού χε στίς ἄκρες της ἔνα σκοινί στριμμένο³.

"Ἐτσι εἶπαν, καὶ χωρίστηκαν· καὶ πῆγε ή Παλλάδα
στήν πλούσια Λακεδαίμονα τό γιό του ν' ἀνταμώσει.

1. Δέξ δ 858. 2. Ἡ χρήση τοῦ μαγικοῦ ραβδιοῦ καὶ ή μεταμόρφωση τοῦ 'Οδυσσέα σέ ζητιάνο ἀνήκουν στόν κόσμο τοῦ μαγικοῦ. 3. Τό θέμα τῆς μεταμορφώσεως τοῦ ἥρωα είναι βασικό γιά τήν πιό πέρα πλοκή τοῦ μύθου.

*Nύχτα πάνω στό ἄρμα της (ἀρ-
χές Σον αι. π.Χ.)*

Ξ

Κι αὐτός γοργά τ' ἀνώμαλο τό μονοπάτι¹ ἀνέβη
 ἀπ' τό λιμάνι, κι ἔφτασε κορφή κορφή σέ μέρος
 πολύδεντρο, δπου τοῦ λεγε ἡ Ἀθηνᾶ Παλλάδα
 πώς θά 'βρει τό χοιροβοσκό², πού πιό πιστά ἀπ' τούς ἄλλους,
 πού 'χε ὁ Δυσσέας δούλους του, πονοῦσε αὐτός τό βιός του.   5
 Τόν βρῆκε πού καθόντανε στό πρόσπιτο³ και γύρω
 ἦταν χτισμένη αὐλή ψηλή σέ ξέφαντη κορφούλα,
 αὐλή μεγάλη κι δημορφη κι δλόγυρα κλεισμένη,
 πόχτισε ὁ ἴδιος ὁ βοσκός γιά τά θρεφτά τοῦ ἀφέντη
 — κι οῦτε ἡ κυρά του τό 'ξερε μηδ' ὁ γερο-Λαέρτης —   10
 ὅλο μέ πέτρες κυλιστές κι ἀγριαπιδιές φραγμένη.
 Κι ἐμπιξε ἀπόξω στή σειρά πολλά πυκνά παλούκια
 σέ κάθε μέρος, κόβοντας βελανιδιᾶς τή φλούδα.

1. 'Η μετάβαση τοῦ Ὁδυσσέα στό χοιροστάσιο γίνεται σύμφωνα μέ τήν δόηγία τῆς Ἀθηνᾶς στό v 418 κ.δ. 2. Πρόκειται γιά τόν πιστό Εὔμαιο. 3. τό ύπόστεγο τῆς καλύβας. 'Η περιγραφή τοῦ χοιροστασίου και τοῦ ἔργου πού ἔκανε ὁ Εὔμαιος στό χρόνο τῆς ἀπουσίας τοῦ Ὁδυσσέα δημιουργεῖ ἐπιβράδυνση στήν ἐξέλιξη τοῦ μύθου.

Μές στήν αὐλή εἶχε δώδεκα χτισμένες χοιρομάντρες,
κοντά βαλμένες στή σειρά, γιατάκια¹ γιά τούς χοίρους,
κι ἀπό πενήντα καθεμιά χωροῦσε χοιρομάντρα
γουρούνες χαμοκύλιστες, μανάδες πού γεννοῦσαν.

Τ' ὀρσενικά, λιγότερα, κοιμόντανε δῆλα ἀπ' ὅξω.

Αὐτά λιγόστευαν, γιατί τά τρώγανε οἱ μνηστῆρες,
πού τούς τά πήγαινε ὁ βοσκός, διαλέγοντας ἀπ' ὅλα
τό πιό παχύτερο θρεφτό. Κι ἡταν τρακόσια ἔξήντα.

Κοντά τους τέσσερα σκυλιά, ὅμοια θεριά, φυλοῦσαν,
πού τά θρεψε ὁ χοιροβοσκός, τῶν κοπελιῶν ὁ ἀφέντης.
Ταίριαζε ἐκεῖ στά πόδια του τσαρούχια², ἔνα ἀργασμένο
τομάρι κόβοντας βοδιοῦ. Οἱ τρεῖς βοσκοί εἶχαν φύγει
καὶ πῆγαν ἄλλος ἀπ' ἄλλον τούς χοίρους νά βοσκήσουν.

Τόν τέταρτο τόν ἔστειλε στή χώρα, ἔνα θρεφτάρι
νά φέρει στούς ξετσίπωτους μνηστῆρες ἀπ' ἀνάγκη,
γιά νά χορτάσουν τήν καρδιά μέ κρέας, σφάζοντάς το.

Κι ἕξαφνα τά μαντρόσκυλα, σάν εἶδαν τό Δυσσέα,
τοῦ ρίχτηκαν³ γαβγίζοντας, κι ἐκείνος μ' ἔξυπνάδα
κάθισε κάτω, πέταξε καὶ τό ραβδί ἀπ' τό χέρι.

Τότε ἄσκημα στή μάντρα του κοντά θύ τά περνοῦσε,
μόν' ἔτρεξε ὁ χοιροβοσκός σάν ἀστραπή στήν πόρτα
— τοῦ 'πεσε κι ἀπ' τά χέρια του στό χῶμα τό τομάρι —
κι ἐδῶθε ἐκείθε τά σκυλιά τά 'διωξε μέ φοβέρες,

πέτρες πυκνές πετώντας τους, κι ἔτσι εἴπε στό Δυσσέα·
«Γέρο, ἀπό λίγο τά σκυλιά νά σέ καταξεσκοῦσαν,
τότε μπροστά θύ μ' ἔστρωνες μέ τά ξεφωνητά σου,
μά φτάνουν δσες οἱ θεοί μοῦ δώσανε ἄλλες πίκρες.

Γιατί ὅλο κλαίω καὶ θρηνῶ τό θεϊκό μου ἀφέντη⁴
καὶ γι' ἄλλους θρέφω τά παχιά θρεφτά νά τοῦ τά τρῶνε.
Κι ἐκείνος κάπου τό ψωμί θύ λαχταρᾶ, σέ χῶρες

1. Ἐδῶ ή λέξη σημαίνει τά χοιροστάσια. 2. πέδιλα γράφει τό ἀρχ. κείμενο. 3. Ἡ εἰκόνα τής συναντήσεως τοῦ ἥρωα μέ τόν πρώτο δικό του ἄνθρωπο στήν πατρίδα είναι γεμάτη κίνηση. 4. Ἔννοει τόν 'Οδυσσέα.

15

20

25

30

35

40

γυρίζοντας ἀλλόγλωσσων ἀνθρώπων, ἃν ὡς τώρα
 βρίσκεται ἀκόμα στή ζωή, τό φῶς τοῦ ἥλιου ἃν βλέπει. 45
 Μόν' ἔλα, γέρο, ἀκλούθα με νά πᾶμε στό καλύβι,
 κι ἐκεῖ μοῦ λέξ, σάν φᾶς ψωμί, καί πιεῖς ἔνα ποτήρι,
 πόθε είσαι καί τί τί βάσανα σέ βρηκαν στή ζωή σου».

Εἶπε, καί πρῶτος ὁ βοσκός μές στό καλύβι μπῆκε,
 καὶ τὸν Δυσσέα μπάζοντας τὸν ἔβαλε νά κάτσει, 50
 πυκνά κλαδιά σάν τοῦ ἀστρωσε καὶ ξάπλωσε ἀπό πάνω
 πυκνόμαλλου ἀγριογιδιού προβιά σγουρή, μεγάλη,
 πού ἀπάνω αὐτός κοιμόντανε. Καὶ χάρηκε ὁ Δυσσέας,
 γιατί τὸν καλοδέχτηκε, καὶ τοῦ 'πε κράζοντάς τον'
 «'Ο Δίας!, ξένε, κι οἱ λοιποί θεοί νά σου τά δώσουν,
 ὅσα ποθεῖς, πού φιλικά μέ δέχτηκες ἐμένα».

Τότε, Εὔμαιε χοιροβοσκέ², τ' ἀπάντησες κι ἔτσι είπες·
 «Δέν το 'χω, γέρο, σέ καλό τὸν ξένον ν' ἀψηφήσω³,
 χειρότερός σου κι ἃν ἐρθεῖ. Γιατί σταλτοί ἀπ' τὸ Δία
 είναι ὅλοι οἱ ξένοι καὶ οἱ φτωχοί. Τό δόσιμό μας λίγο
 μά πρόσχαρο⁴. Γιατί είναι αὐτό τὸ ριζικό τῶν δούλων,
 πού ὅλο φοιτοῦνται, ἀφεντικά καινούρια σάν δρίζουν.
 Μά νά, οἱ θεοί τοῦ κλείσανε τὸ γυρισμό του ἐκείνου,
 πού θά μ' ἀγάπας γκαρδιακά⁵, θά μοῦ δίνε καὶ χτῆμα
 καὶ σπίτι καὶ κληρονομιά κι δημορφη γυναικούλα, 60
 ὅσα⁶ σέ δούλο του πιστό καλός ἀφέντης δίνει,
 πού τυραγνίστηκε γι' αὐτόν καὶ τή δουλειά του ώστόσο
 τοῦ τή βλογήσανε οἱ θεοί. 'Ετσι ή δουλειά πού κάνω
 στά δυό μου χέρια πρόκοψε. Γι' αὐτό, χαρά σέ μένα,
 ἀνίσως ὁ ἀφέντης μου στό σπίτι του γυρνοῦνσε. 70
 Μά χάθηκε. Εἴθε σύρριζα τό γένος τῆς Ἐλένης
 ἔτσι νά σβήσει, πόστειλε πλήθος ψυχές στόν "Αδη.
 Γιατί κι αὐτός γιά τήν τιμή τοῦ γιοῦ τ' Ἄτρεα πῆγε

1. Γιατί είναι ὁ προστάτης τῶν ξένων καὶ τῶν φτωχῶν. 2. Ἐδῶ ὁ ποιητής στρέφεται πρός τὸν Εὔμαιο, χρησιμοποιώντας τό β' πρόσωπο. 3. νά περιφρονήσω. 4. Ή ποιότητα τῆς προσφορῆς τονίζεται ιδιαίτερα. 5. μέ τήν καρδιά του, ἐγκάρδια. 6. "Οταν μέ τήν ἐργατικότητα καὶ τήν ἀφοσίωση κέρδιζαν οἱ δούλοι τήν εὐνοία τοῦ κυρίου τους, μποροῦνταν νά περάσουν σέ μιά καλύτερη κοινωνική τάξη μέ τήν ἀπόκτηση κλήρου γῆς, σπιτιού, γυναίκας.

στήν Τροία τήν πλατύδρομη νά ἐκδικηθεῖ τούς Τρῶες»:

Εἶπε, κι ἀμέσως ἔσφιξε μέ ζώνη τό χιτώνα
καὶ κίνησε γιά τό μαντρί πού κλειοῦσε χοίρων φάρες.
Δυό πῆρε ἐκεῖθε κι ἔσφαξε κι εὐτύς τούς καψαλίζει
καὶ τούς κομμάτιασε ἔπειτα καὶ τούς περνᾶ στίς σοῦβλες.
Κι ὅλα σάν καλοψήθηκαν τά πῆγε τοῦ Δυσσέα,
ζεστά στίς σοῦβλες, μέ λευκό πασπαλισμένο ἀλεύρι. 80
Γλυκό κρασί τοῦ κέρασε σ' ἔνα καυκί¹, κι ὁ ἵδιος
κάθισε τότε ἀγνάντια του καὶ τοῦ 'πε κράζοντάς τον·
«Κόπιασε, ξένε, χοιρινό νά φᾶς πού τρῶν κι οί δοῦλοι.
"Ομως τά τρυφερά θρεφτά τά τρῶν αὐτοί οί μνηστῆρες,
δίχως νά νιώθουν ἡ σπλαχνιά ἡ θεοῦ φόβο νά 'χουν.
Μά οί τρισμακάριστοι θεοί τ' ἄδικο δέν τό θέλουν,
παρά τό δίκιο τό τιμοῦν καὶ τίς καλές τίς πράξεις.
Κι ἀσπλαχνοί κλέφτες πού πατοῦν τίς ξένες πολιτείες
καὶ δώσει ὁ Δίας πλιάτσικα² νά κάμουν, καὶ ξοπίσω
γυρίζουν στήν πατρίδα τους μέ φορτωμένα πλοῖα,
κι αὐτοί περίσσια μέσα τους τή θεία δίκη τρέμουν. 90
Μά αὐτοί οί μνηστῆρες θά 'μαθαν πώς χάθηκε ὁ ἀφέντης
ἡ θ' ἄκουσαν φωνή θεοῦ, γι' αὐτό καὶ δέν τό θέλουν
γάμο νά κάμουν μέ τιμή³ ἡ σπίτι τους νά πᾶνε,
μόν' ἥσυχοι δίχως σπλαχνιά καὶ πόνο τρῶν τό βιός του⁴.
Γιατί δέ σφάζουν ἔνα ἡ δυό, τίς μέρες πόχει ὁ χρόνος,
καὶ τό κρασί ἀλογάριαστο τό βγάζουν καὶ τό πίνουν.
Κι ἡταν τό βιός του ἀμέτρητο. Τόσο κανείς ἀφέντης
ἄλλος δέν τό χει στή στεριά τή μαύρη, οὕτε στό Θιάκι,
κι ἄν σμίξεις εἴκοσι μαζί, τά πλούτη του δέν κάνεις. 100
Θα λογαριάσω⁵ νά τό ἰδεῖς. Στούς κάμπους πέρα βόσκουν
κοπάδια δώδεκα βοδιῶν, προβάτων ἄλλα τόσα,
κι ώς τόσα χοίρων καὶ γιδιῶν πλατιά κοπάδια ἀκόμα,

1. Δέες 1 347. 2. ἀρπαγές, λεηλασίες. 3. Οἱ μνηστῆρες δῆμος νόποστηρίζουν πώς τό γάμο ἀνέβαλλε διαιρκῶς ἡ Πηνελόπη. 4. τήν περιουσία του. 5. Οἱ ἀριθμοὶ βέβαια φαίνονται ὑπερβολικοί, δῆμος πρέπει νά δεχτοῦμε πώς στά βασιλικά κτήματα ἥσαν δραγανωμένες μονάδες ἐκτροφῆς ζώων: βοδιῶν, χοίρων, προβάτων, γιδιῶν.

πού τοῦ τά βόσκουν μισθωτοί κι ἄλλοι βοσκοί δικοί του.
 Κι ἐδῶ ὅλα ως ἔντεκα γιδιδών πλατιά κοπάδια θά 'χει,
 πού τά προσέχουν πιστικοί νά βόσκουν στ' ἀκροβούνια.
 Καὶ πάσα μέρα ἔνα σφαχτό τούς κουβαλᾶ ὁ καθένας,
 ἀπ' ὅλα τό καλύτερο, πού θρέφει στό κοπάδι.
 Κι ἐγώ φυλάω αὐτούς ἐδῶ τούς χοίρους καὶ προσέχω
 καὶ τό καλύτερο θρεφτό διαλέγω καὶ τούς στέλνω». 110

Εἶπε, κι ἐκεῖνος μ' ὅρεξη, χωρίς μιλιά νά βγάζει,
 ἔτρωγε κι ἔπινε ἀρπαχτά, τό φόνο τῶν μνηστήρων
 στό νοῦ του λογαριάζοντας. Σάν χόρτασε νά τρώγει,
 τοῦ 'δωσε ἔνα καυκί κρασί γεμάτο, πού κι ὁ ἴδιος
 ἔπινε, καὶ τό δέχτηκε μετά χαρᾶς ἐκεῖνος,
 κι ἔτσι μέ λόγια φιλικά τοῦ μιλησε καὶ τοῦ 'πε·
 «Ὦ φίλε, ποιός σ' ἀγόρασε!, δίνοντας βιός δικό του,
 ἔτσι μεγάλος κι ἄρχοντας καθώς τόν παρασταίνεις;
 Λέξ χάθηκε γιά τήν τιμή κι αὐτός τοῦ γιοῦ τ' Ἀτρέα.
 Πέξ μου, μπορεῖ νά γνώρισα κι ἐγώ ἔναν τέτοιον κάπου. 120
 Τό ξέρει ὁ Δίας κι οἱ λοιποί θεοί πώς δέ θά κρύψω
 τήν εἰδηση, ἂν τόν ἔβλεπα, γιατί είδα πλῆθος τόπους».

Τότε τ' ἀπάντησε ὁ βοσκός, τῶν κοπελιῶν ὁ ἀφέντης².
 «Κανείς πιά, γέρο, πού γι' αὐτόν μαντάτα³ ἐδῶ μᾶς φέρνει,
 μήτε καὶ τή γυναικά του, μηδέ τό γιό του πείθει,
 μόν' ἔτσι ψέματα κολνοῦν, περαστικοί διαβάτες,
 πόχουν ἀνάγκη ἀπό ψωμί καὶ τήν ἀλήθεια κρύβουν.
 Κι ὅποιος στό Θιάκι ζήτουλας ἐρθεῖ νά διακονέψει,
 πάει στήν κυρά μου καὶ πλαστά τής φτιάνει παραμύθια,
 κι αὐτή τόν καλοδέχεται καὶ τόν φιλεύει ἀπ' ὅλα
 καὶ κάθεται καὶ τόν ρωτᾷ καὶ δάκρυα μαῦρα χύνει,
 ως πρέπει σ' ὅποια τῆς χαθεῖ τό ταίρι της στά ξένα.
 Εὔκολα, γέρο, θά 'πλαθεῖς, καὶ σύ καμιά ίστορία,

1. Ἡ ἀπόκτηση δούλου γίνεται ἡ μέ ἔξαγορά ἡ μέ πολεμική κατάκτηση. 2. Καμιά φορά ὁ πιστός καὶ ἐργατικός δούλος, πού ἡταν εύνοημένος ἀπ' τό ἀφεντικό του, μποροῦσε νά προσλάβει στήν ὑπηρεσία του ἄλλους δούλους. Αὐτό ἔγινε μέ τόν Εύμαιο. 3. εἰδήσεις.

ἄν ροῦχα σοῦ δινε κανείς, χλαμύδα καὶ χιτώνα.

Μά τώρα ἐκείνου τά σκυλιά καὶ τά γοργόφτερα δρνια
θά τοῦ ὑδαραν τά κόκαλα καὶ θά σβησε ἡ ζωή του,
ἡ ψάρια θά τόν ἔφαγαν στά πέλαγα κι ἡ ἄμμο
σωρός στίς ἄκρες τοῦ γιαλοῦ τά κόκαλά του¹ χώνει.

Ἐτσι μπορεῖ νά χάθηκε, καὶ σ' ὅλους τούς δικούς του
ἄφησε πίκρες πίσω του καὶ πιό πολύ σέ μένα.

Γιατί ποτέ μου δέ θά ιδῶ τέτοιο γλυκόν ἀφέντη
σ' ὅλο τόν κόσμο, κι ἄν ἐρθῶ στό σπίτι τῶν γονιῶν μου,
ὅπου γεννήθηκα κι ἐγώ καὶ μ' ἔθρεψαν μέ χάδια.

Μά τόσο δέν πονῶ γι' αὐτούς, κι ἄς νιώθω μιά λαχτάρα
νά φτάσω στήν πατρίδα μου καὶ νά τούς δῶ στά μάτια.

Μά τοῦ Δυσσέα μ' ἔκαψε, πού χρόνια λείπει, δό πόθος.
Καὶ τ' ὄνομά του σέβομαι νά πῶ, κι ἐδῶ ἄς μήν είναι.
— Γιατί μ' ἀγάπαιε περισσά καὶ μέ ψυχοπονοῦσε. —
Μόν' ἀδελφό μου τόν καλῶ κι ἄς είναι τόσο ἀλάργα».

Τότε ἔτσι ἀπάντησε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας:
«Ω φίλε, τ' ὅχι ἀφοῦ κρατᾶς καὶ λές πώς πιά δέ θά ρθει
κι ἅπιστη πάντα τήν καρδιά τήν ἔχεις μές στά στήθια,
ἔτσι στήν τύχη δέ μιλῶ, μόν' ὄρκο² νά σοῦ κάμω
πώς ὁ Δυσσέας ἔρχεται. Κι εύτύς ἄμα πατήσει

τό πόδι του στό σπίτι σου, τά συχαρήκια δᾶσ' μου,
— μ' ὅμορφα ροῦχα ντύσε με, χλαμύδα καὶ χιτώνα —
μά πρίν δέν παίρνω τίποτε κι ἄς ἔχω τόση ἀνάγκη.

Γιατί μισῶ δόσο μισητή μοῦ ναι ἡ μπασιά³ καὶ τ' "Αδη
ὅποιον τά ψέματα ἀγαπᾶ, γιατί τόν σπρώχνει ἡ φτώχεια.
"Ας είναι πρῶτα ἀπ' τούς θεούς ὁ Δίας μάρτυράς μου,
καὶ τό ψωμί πού μοῦ δώσεις καὶ τοῦ σοφοῦ Δυσσέα
ἡ στιά πού μέ φιλοξενεῖ, πώς ἔτσι θά τελέψουν
ὅλα καθώς σοῦ τά μιλῶ. Σ' αὐτόν τό χρόνο ἀπάνω

1. Παρόμοιες σκέψεις διατύπωσε ὁ Τηλέμαχος στήν Ἀθηνᾶ-Μέντη στό α 108 κ.ε.
2. Σ' ὅλα τά δύσκολα σημεία ὁ Ὁδυσσέας χρησιμοποιεῖ τόν ὄρκο δέες και i. 185, κ 347. 3. εἰσοδος.

135

140

145

150

155

160

θά φτάσει στήν πατρίδα του μέ το καλό ό Δυσσέας,
— ὅταν ό μήνας κλείσει αὐτός κι ὅταν ἀρχίσει ό ἄλλος, — 165
θά φτάσει στήν πατρίδα του και θά τούς τιμωρήσει,
ὅσους τό ταίρι του ἀψηφοῦν καί τό λεβέντη γιό του».

Τότε, Εῦμαιε χοιροβοσκέ, τ' ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες·
«Τά συχαρήκια μήτε ἐγώ, παππού, θά σου χαρίσω,
μήτε ό Δυσσέας θά 'ρθει πιά. Μόν' πίνε δίχως ἔγνοια,
κι ἄλλη κουβέντα ἃς πιάσουμε κι αὐτά μή μοῦ θυμίζεις.
Γιατί βαθιά στά στήθια μου πληγώνεται ή καρδιά μου,
τόν ξακουσμένο ἀφέντη μου κανείς σάν μοῦ θυμίσει.
Τούς δρκους ἃς ἀφήσουμε, κι εἰθε ό Δυσσέας νά 'ρθει,
ὅπως κι ἐγώ κι ή φρόνιμη τό θέλει ή Πηνελόπη 175
κι ό θεικός Τηλέμαχος κι ό γέρος ό Λαέρτης.
Τώρα πάλι ἀπαυτα θρηνῶ γιά τό λεβέντη γιό του,
τόν ἀκριβό Τηλέμαχο, πού σάν μικρό φιντάνι¹
μέ τοῦ θεοῦ τή δύναμη μεγάλωσε μέ χάδια
κι ἔλεγα πώς χειρότερος στόν κόσμο δέ θά γίνει
ἀπ' τό γονιό του στό κορμί καί τή λεβέντικη² ὄψη.
Κάποιος θεός εἴτε ἄνθρωπος τοῦ γύρισε τό νοῦ του
καί πάει γιά τόν πατέρα του νά μάθει μές στήν Πύλο.
Σ' αὐτόν καρτέρι³ τοῦ 'στησαν οἱ μισητοί μνηστῆρες,
ὅταν γυρίζει σπίτι του, γιά νά χαθεῖ ἀπ' τό Θιάκι 185
ὅλο τό γένος ἄχναρο⁴ τοῦ ισόθεου 'Αρκεισία⁵.
Μόν' ἃς ἀφήσουμε κι αὐτόν, ἄν θά σωθεῖ η θά πάθει,
κι εἰθε ν' ἀπλώσει ἀπάνω του τό χέρι ό γιός τοῦ Κρόνου.
Κι ἔλα πιά, γέρο, νά μοῦ πεῖς καί σύ τά βάσανά σου.
Καί τοῦτο ξήγα μου σωστά, καλά νά καταλάβω. 190
Ποιός εἶσαι⁶, ποιός ό τόπος σου; Πόθε γονοκρατιέσαι;
Μέ τί καρύβι ἥρθες ἐδῶ; Πᾶς σ' ἔφεραν οἱ ναῦτες
στό Θιάκι; Ποιά παινεύονταν πώς ήταν παλικάρια;

1. βλαστάρι. 2. Δέξ καὶ ὅσα εἶπε ή Ἐλένη γιά τόν Τηλέμαχο στό δ 145 κ.έ. 3. Δέξ καὶ δ 858, v 438. 4. χωρίς ἔχνη, χωρίς ἀπογόνους. 5. Πατέρας τοῦ Λαέρτη, παππούς τοῦ Ὀδυσσέα. 6. Τό ἴδιο ἐρωτηματολόγιο παρουσίασε ό Τηλέμαχος στήν 'Αθηνᾶ-Μέντη στό a 177.

Γιατί θαρρῶ περπατηχτός στό Θιάκι πώς δέν ἥρθες».

Κι ἀπάντησε ό πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε·
«Μετά χαρᾶς σου ὅλα σωστά θά σου τά πᾶ ὄπως εἶναι·
·Αν εἴχαμε γιά κάμποσο καιρό μές στό καλύβι
γλυκό κρασί καὶ φαγητά νά τρῶμε μ' ἡσυχία,
κι ἄλλοι νά τρέχουν στή δουλειά, κι ὁλόκληρο ἔνα χρόνο
νά ἔλεγα, δέ θά τέλευναν τά πάθια τά δικά μου,
ὅσα μοῦ τύχανε σωρός ἀπό θεῶν κατάρα.

Παινιέμαι πώς κατάγομαι ἀπ' τή μεγάλη Κρήτη¹
κι είμαι πατέρα πλούσιου γιός. Κι ἄλλους πολλούς στό σπίτι
μέ τή γυναίκα του ἔκαμε γιούς γνήσιους ὁ γονιός μου,
μά ἐμένα μάνα ἀγοραστή μέ γέννησε, μιά σκλάβα,
ὅμως σάν τ' ἄλλα του παιδιά τά γνήσια μ' ἀγαποῦσε,
ὁ Κάστορας τοῦ Ὑλάκη ὁ γιός, γιατί παινιέμαι ἐκείνου
πώς είμαι γιός, πού σάν θεό στήν Κρήτη τόν τιμοῦσαν
γιά τά πολλά του τ' ἀγαθά καὶ τούς λεβέντες γιούς του.
Καὶ σάν τόν πῆρε ἡ μοίρα του στόν ἄχαρο τόν "Ἀδη,
τό βιός του τότε μοίρασαν οἱ παινεμένοι γιοί του
καὶ σ' ὅλα βάλανε λαχνό², μά λιγοστά σέ μένα
μοῦ δώσανε στή μοιρασιά κι ἔνα του σπίτι μόνο.
Ἐγώ ὅμως βρῆκα ταίρι μου μιά νοικοκυροπούλα,
ἀπ' τήν πολλή μου λεβεντιά, γιατί δειλός δέν ἥμουν
μήτε ἔνας φυγοπόλεμος. Πᾶν τώρα, σβήσανε ὅλα!
Μά βλέποντας τήν καλαμιά βρίσκεις θαρρῶ τό στάχυ.
Γιατί μεγάλες συμφορές μοῦ δέρνουν τό κεφάλι.
·Αλήθεια, μοῦ 'δωσαν καρδιά ἡ Ἀθηνᾶ κι ὁ Ἀρης
καὶ τόλμη. Κι ὅταν ἔσταινα καρτέρι μέ τούς πρώτους,
τό χάρο μαγειρεύοντας μαζί τους τῶν ὀχτρῶν μας,
ποτέ της δέ λογάριασε τό θάνατο ἡ καρδιά μου,
μόν' πάντα ἀπ' ὅλους ἔτρεχα μπροστά μέ τό κοντάρι

1. Είναι ἡ δεύτερη πλαστή ιστορία πού προβάλλει γιά τόν έαυτό του στήν Ἰθάκη
ό ἥρωας· δέες v 263 κ.έ. 2. κλήρο.

κι ἀλί! τοῦ δόχτροῦ πού πιό γοργός δέν τύχαινε ἀπό μένα!
 Τέτοιος στίς μάχες στάθηκα. "Ομως νά μήν τ' ἀκούσω
 χωράφια καὶ νοικοκυριά πού θρέφουν παλικάρια,
 μόν' τά καράβια μέ κουπιά νυχτόημερα ἀγαποῦσα²
 καὶ μάχες καὶ καλόξυστα κοντάρια καὶ σαῖτες
 πικρές, πού κρύος τάρταρος³ γι' ἄλλους ἀνθρώπους εἶναι.
 Μά ἐγώ, ὅσα μοῦ 'βαλε ὁ θεός στό νοῦ μου, αὐτά ποθοῦσα. 225
 Γιατί στόν ἔνα μιά δουλειά, στόν ἄλλον ἄλλη ἀρέσει.
 Καὶ πρίν νά πᾶνε οἱ Ἀχαιοί τήν Τροία νά πατήσουν,
 ἐννιά φορές ἀρχήγεψα στούς κλέφτες⁴ καπετάνιος
 καὶ μέ καράβια φτερωτά πατοῦσα ξένες χῶρες
 κι ἔκανα πλιάτσικα⁵ ἄπειρα κι ἔπαιρνα ἀπ' ὅλα πλῆθος 235
 κι ἄλλα στερνά μέ τό λαχνό. Τό σπίτι εὐτύς πλουτοῦσε
 καὶ δυνατός καὶ σεβαστός στήν Κρήτη καταντοῦσα.
 Μά τό πικρό ταξίδι αὐτό, πόφαγε πλῆθος κόσμου,
 τοῦ Κρόνου ὁ βροντολάλος γιός σάν τό 'βαλε στό νοῦ του,
 πῆρα κι ἐγώ τότε φωτιά μέ τόν Ἰδομενέα⁶, 240
 νά πᾶμε μέ τά γρήγορα καράβια γιά τήν Τροία.
 Κι οὐδ' ἡταν τρόπος ν' ἀρνηθεῖς πού τ' ἀπαιτοῦσε ὁ κόσμος.
 Καὶ πολεμούσαμε κλειστά ἐννιά ἐκεῖ κάτω χρόνια.
 Στά δέκα ἀπάνω κάψαμε τό κάστρο τοῦ Πριάμου
 καὶ στά καράβια μπήκαμε νά πᾶμε στήν πατρίδα. 245
 Μά λές μᾶς σκόρπισε ὁ θεός. Τότε στόν ἔρμο ἐμένα
 μοῦ 'γραψε κι ἄλλες συφορές ὁ βροντολάλος Δίας.
 Γιατί ἔνα μήνα χάρηκα μονάχα τά παιδιά μου,
 τό ταίρι μου τό λατρευτό καὶ τό νοικοκυριό μου.
 Καὶ πάλε μοῦ 'λεγε ἡ καρδιά καράβια ν' ἀρματώσω
 καὶ μέ συντρόφους διαλεχτούς στήν Αἴγυπτο νά φύγω. 250
 'Εννιά καράβια ἀρμάτωσα κι ὅλοι μέ θάρρος ἥρθαν.
 Τότε ἔξι μέρες οἱ πιστοί συντρόφοι μου γλεντοῦσαν

1. ἀλίμονο. 2. πράγματι στόν Ὁδυσσέα ἄρεσαν περισσότερο οἱ πόλεμοι καὶ τά πλοῖα, παρά ἡ γεωργική ζωή. 3. θάνατος. 4. πειρατές. 5. Δέξ ξ 89. 6. Βασιλιάς τῆς Κρήτης. Στράτευσε στήν Τροία μέ 80 πλοῖα. Στήν ἐπιστροφή βρῆκε θαλασσοταραχή, γι' αὐτό παρακάλεσε τόν Ποσειδώνα νά τόν σώσει μέ τήν ὑπόσχεση νά τοῦ θυσιάσει γυρίζοντας στήν πατρίδα δι, τι καλύτερο πρωτοσυναντήσει. Συνάντησε τό γιό του καὶ τόν θυσίασε στό θεό τῆς θάλασσας δέξ καὶ ν 267.

κι ἐγώ σφαχτά ἀλογύριαστα τούς ἔβαλα νά κάμουν
πρῶτα θυσία στούς θεούς καί στό τραπέζι νά χουν.
Τήν ἔβδομη μπαρκάραμε¹ κι ἀπ' τήν πλατιά τήν Κρήτη
όλόπρυμα ἀρμενίζαμε μ' δημορφο βοριαδάκι
κυλώντας μέ τά κύματα. Κι οὔτε ἔνα μου καράβι
δέν ἔπαθε, μόν' ἄβλαβα κι ὅλοι γερά τραβοῦσαν
καί τά ὁδηγοῦσε ὁ ἄνεμος μέ τούς ἀρμενιστάδες.
Τήν πέμπτη μέρα φτάσαμε στ' ἀφρότρεχο ποτάμι,
τό Νεῖλο, κι ἐκεῖ δέσαμε τ' ἀνάφρυδα καράβια.
Ἄμεσως τότε πρόσταξα τούς ποθητούς συντρόφους
κοντά στά πλοιά νά σταθοῦν, σ' αὐτά τό νοῦ τους νά χουν,
κι εἴπα νά βάλουνε σκοπούς κατάκορφα στίς ράχες.
Μά ἐκεῖνοι, ἀπό παλικαριά κι ἀπό κακή τους γνώμη²,
τῶν Αἰγυπτίων κάψανε τά καρπερά χωράφια
καί πῆραν τίς γυναικες τους καί τά μικρά παιδάκια
κι ὅλους τούς ἄντρες σκότωσαν. Μά στή στιγμή στή χώρα
ἔφτασε καὶ τ' ἀλαλητό³. Κι ἀκούγοντας τούς θρήνους
πλακώσανε ὅλοι τήν αὐγή κι ὁ κάμπος γέμισε ὅλος
ἀπό πεζούς κι ἀπ' ἄλογα κι ἀπ' τοῦ χαλκοῦ τή λάμψη.
Καὶ τότε ὁ κεραυνόχαρος ὁ Δίας στούς συντρόφους
ἔριξε ἀβάσταχτη φυγή κι οὔτε ἔμεινε κανένας
ν' ἀντισταθεῖ. Γιατί ὁ χαμός τούς είχε ὀλούθε ζώσει.
Πολλούς ἐκεῖ μοῦ σκότωσαν μέ χάλκινα κοντάρια
κι ἄλλους μοῦ πῆραν ζωντανούς νά τούς κρατήσουν σκλάβους.
Κι ὁ Δίας τότε μοῦ βαλε τή σκέψη αὐτή στό νοῦ μου.
— Ἀχ, εἴθε ἐκεῖ στήν Αἴγυπτο νά μ' ἔπαιρνε κι ὁ χάρος,
γιατί ζοπίσω συμφορές μέ καρτεροῦσαν κι ἄλλες. —
Βγάζω τήν καλοκάμωτη τήν περικεφαλούία
καί τήν ἀσπίδα πέταξα στή γῆ καί τό κοντάρι
κι ἔτρεξα ἐμπρός στοῦ βασιλιοῦ τ' ἀμάξι καί φιλοῦσα

1. ἐπιβιβαστήκαμε. 2. Μέσα στήν πλαστή ιστορία ύπαρχουν πολλά στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς περιπέτειας τοῦ ἥρωα. Ἐδῶ ύποκρύπτεται ἡ ἀπερίσκεπτη συμπεριφορά τῶν συντρόφων στό νησί τοῦ Ἡλιού μ 360 κ.έ. 3. ἀλαλαγμός.

τά πόδια του, κι ό βασιλιάς μέ γλίτωσε ἀπ' τό χάρο·
κι ἀφοῦ στ' ἄμάξι μ' ἔβαλε νά κάτσω, στό παλάτι
μέ πῆρε καί στή γῇ βροχή τά δάκρυα μου κυλοῦσαν.
Χιλιάδες τότε ἀπάνω μου χυμοῦσαν λυσσασμένοι
μέ τά κοντάρια, θέλοντας κομμάτια νά μέ κάμουν.

Μά ἐκεῖνος τούς ἐμπόδιζε, γιατί είχε μές στό νοῦ του
τοῦ γιοῦ τοῦ Κρόνου τό θυμό, τοῦ φιλοξένου Δία,
πού τά παράνομα μισεῖ. Ἐφτά¹ ἐκεῖ κάτω χρόνια
ἔμεινα, βιός συνάζοντας μέσα στούς Αἰγυπτίους,
γιατί μοῦ δίνανε δλοι τους. Στόν δύδοο τό χρόνο
ῆρθε ἔνας κάποιος Φοίνικας, ξεγελαστής τοῦ κόσμου
κι ἀπατεώνας, πού πολλούς τούς ἔβαλε στό χέρι,
και τά μυαλά μοῦ σήκωσε νά πᾶμε στή Φοινίκη,
ὅπου κι ἀμπελοχώραφα και σπίτια είχε δικά του.

Ἐκεῖ μαζί του κάθισα ὀλάκερο ἔνα χρόνο.

Κι ὅταν στό τέλος ἔφταναν οἱ μέρες μέ τούς μῆνες
και κλειοῦσε ό χρόνος κι ἐποχή ἔανάρχιζε ἄλλη πίσω,
μέ πῆρε στό καράβι του νά πᾶμε στή Λιβύα²,
τάχα πώς θά φορτώσουμε, χίλιες ψευτιές κολνώντας,
μά γιά νά μέ πουλήσει ἐκεῖ, χρήματα νά κερδίσει.

Και πήγα θέλοντας και μή, και μυρωδιά ἄς τά πῆρα.

Μ' ὅμορφο ἀρμένιζε βοριά και πρύμο τό καράβι
μακριά ἀπ' τήν Κρήτη. Μά χαμό τούς μελετοῦσε ό Δίας.
Κι ὅταν πιά πίσω ἀφήσαμε τήν Κρήτη, μήτε ἄλλη
καμιά στεριά φαινόντανε, μόνο γιαλός κι οὐράνια,
τότε ἔνα μαῦρο σύγνεφο, στό βαθουνέο καράβι
ἄπλωσε ό Δίας κι ό γιαλός σκοτείνιασε δλος κάτω.

Κι ἄξαφνα ό Δίας βρόντηξε και τό γοργό καράβι
μ' ἀστροπελέκι³ χτύπησε και τό συντάραξε δλο
καθώς τό βρῆκε ό κεραυνός και γέμισε δλο θειάφι.

1. Ό ἀριθμός συμπίπτει μέ τό χρόνο πού ό ήρωας ἔμεινε ἀπρακτος στό νησί τής Καλυψώς. 2. Λιβύη· χώρα τής βόρειας Αφρικής, μέ τήν όποια είχαν ἀνταλλαγές, ὅπως φαίνεται, οἱ Ὁμηρικοί Ἑλληνες. 3. Κάτω ἀπό τήν πλαστή ἀφήγηση τρικυμίας είναι καλυμμένη ή τρικυμία τής αὐθεντικής ιστορίας τοῦ Ὅδυσσεα στό ε 301 κ.έ., μ 415 κ.έ.

Κι ἀπ' τό καράβι πέσανε στή θάλασσα οί συντρόφοι.

Καὶ γύρω του παράδερναν στό κύμα σάν κουροῦνες
κι ἄχ, ὁ θεός τούς στέρησε τήν ποθητή πατρίδα.

Μά τότε ἡ χάρη τοῦ Διός, μές στήν ἀπελπισιά μου,
ἔνα κατάρτι μοῦ 'στειλε μεγάλο ἀπ' τό καράβι
καὶ τό 'φερε στά χέρια μου, γιά νά σωθῶ ἀπ' τό χάρο.
Πιάστηκα ἀπάνω κι οί βαριές μέ δέρνανε οί φουρτοῦνες.

Μέρες ἐννιά παράδερνα. Τή δέκατη πιά νύχτα
μέ πήγαν τ' ἄγρια κύματα στῶν Θεσπρωτῶν τή χώρα.

'Εκεῖ μέ πῆρε ὁ Φείδωνας¹ ὁ βασιλιάς τοῦ τόπου
νά μέ νοιαστεῖ φιλοξένενα. "Ἐνας λεβέντης γιός του²
μέ τραύβηξε ἀπ' τό χέρι μου καὶ μ' ἔφερε στό σπίτι,
κατάκοπο ἀπ' τήν κούραση κι ἀπ' τῆς αὐγῆς τό κρύο,
κι ἐκεῖ μέ ροῦχα μ' ἔντυσε, χλαμύδα καὶ χιτώνα.

'Εκεῖ σάν ημουν ἔμαθα γιά τό Δυσσέα. 'Ο Ἰδιος
ὁ βασιλιάς μοῦ τό 'λεγε πού τόν φιλοξενοῦσε³,
ὅταν γυρνοῦνσε στή γλυκιά πατρίδα του νά φτάσει.

Μοῦ 'δειξε καὶ τούς θησαυρούς πού σύναξε ὁ Δυσσέας,
χαλκό, χρυσάφι, σίδερο δυσκολοδουλεμένο,
πού ἀκόμα καὶ τή δέκατη θά θρέφανε γενιά του.

Τόσο πολύ ἤτανε τό βιός πού πήγε στό παλάτι.

Γιά τή Δωδώνη⁴ μοῦ 'λεγε πώς ἔψυγε ὁ Δυσσέας,
ἀπ' τόν ψηλόκορμο τόν δρύ⁵ τό θέλημα ν' ἀκούσει
τοῦ Δία, πῶς θά πήγαινε στό καρπερό τό Θιάκι,
πόλειπε χρόνια, ἄν φανερά εἴτε κρυφά θά φτάσει.

Στάζοντας⁶ στό παλάτι του ὄρκίζονταν⁷ μπροστά μου,
πώς τό καράβι ρίξανε στή θάλασσα οί συντρόφοι
κι ὅλοι ἔτοιμοι ἤταν στήν γλυκιά πατρίδα νά τόν πᾶνε.
Μά ἐμένα μ' ἔστειλε πιό πρίν, γιατί ἔτυχε καράβι
τῶν Θεσπρωτῶν στό καρπερό Δουλίχι νά πηγαίνει.

1. Ἐδῶ πρόκειται γιά τό βασιλιά τῆς Θεσπρωτίας. 2. Ἀντίστοιχο ρόλο ἔπαιξε στή Σχερία ἡ Ναυσικᾶ. 3. Ὁ ὑπαινιγμός γιά τή φιλοξενία στό παλάτι τοῦ Ἀλκίνοου και τά δῶρα πού συγκέντρωσε είναι σαφής. 4. Βρίσκεται στό βουνό τῆς Ἡπείρου Ὄλύτσικα, νότια τῶν Ἰωαννίνων. 5. Οἱ Δωδωναῖοι Ἱερεῖς ἔπαιρναν τούς χρησμούς ἀπό τό θρόιςμα τῶν φύλλων τῆς βελανιδιᾶς (δρυός). 6. κάνοντας σπονδὴ. 7. ὁ Φείδωνας.

Στό βασιλιά τόν "Ακαστο¹ τούς εἶπε νά μέ φέρουν,
ὅμως αὐτοί μελέτησαν κακή βουλή γιά μένα,
γιά νά τά πιῶ τά πιό πικρά τοῦ κόσμου τά φαρμάκια.
Κι ὅταν μεσοπελάγωσε τ' ἀφρόχαρο καράβι,
εὐτύς στό νοῦ τους ἔβαλαν τήν ώρα τῆς σκλαβιᾶς μου.
Μέ γδύνουν² καὶ μοῦ πήρανε χλαμύδα καὶ χιτώνα
κι ἄλλα ἀποφόρια μοῦ ὁδωσαν νά βάλω καὶ χιτώνα
κουρελιασμένον, νά τα, αὐτά πού τά θωρεῖς κι ὁ ἴδιος.
Κατά τό βράδυ φτάσαμε στ' ἀγναντερό τό Θιάκι.

Τότε σφιχτά μέ δέσανε μές στό γερό καράβι
μ' ἔνα καλόστριφτο σκοινί καὶ στή στεριά πηδώντας

εὐτύς τραπέζι ἐτοίμασαν στήν ἀμμουδιά νά φᾶνε. 355

Μά τά δεσμά οι ἀθάνατοι μοῦ λύσανε σέ λίγο.

Και τά κουρέλια δένοντας τριγύρω στό κεφάλι
κατέβηκα ἀπ' τό σκαλιστό τιμόνι καὶ τό στήθος
στή θάλασσα τό σίμωσα κι ἐπλεγα κολυμπώντας
κι ἀμέσως ὅξω βρέθηκα ἀλάργα ἀπ' τ' ἀκρογιάλι. 360

Σ' ἔνα λαγκάδι ἀνέβηκα πυκνό, δροσολουσμένο

καὶ τρύπωσα³ ζαρώνοντας, κι αὐτοί παντοῦ γυρνοῦσαν
φυσώντας τά ρουθούνια τους⁴. "Ομως πιό πέρα λίγο

νά ψάξουν βαρεθήκανε καὶ στό βαθύ καράβι
πίσω νά πᾶνε κίνησαν, καὶ μ' ἕκρυψαν ἐμένα 365

εὔκολα οι ἀθάνατοι καὶ μ' ἔφεραν στή μάντρα
ἀνθρώπου μέ καλή καρδιά. Γραφτό νά ζήσω ἀκόμα».

Τότε, Εὕμαιε χοιροβοσκέ, τ' ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες·
«Ἄμοιρε ξένε, τήν καρδιά μοῦ μάτωσες στά στήθια,

καθώς μοῦ τά ἀπει λόλα αὐτά τά πικροβάσανά σου.
Μά παραμύθια τά θαρρδ καὶ μήτε τά πιστεύω
ὅσα γιά τόν ἀφέντη μου Δυστέα μοῦ ἀπει τώρα.

Τί θέλεις γέρος ἀνθρωπος καὶ λές ψευτιές τοῦ κάκου;

1. Βασιλιάς στό Δουλίχι. 2. Μέ τό εὑρημα αὐτό δικαιολογεῖται τέλεια ἡ φτωχική ἐμφάνιση τοῦ ἥρωα. 3. Ἡ εἰκόνα ἔχει τήν ἀντίστοιχή της στό ε 495 κ.ἔ., ὅπου ὁ ναυαγός Ὁδυσσέας πλάγιασε ἀνάμεσα στά φύλλα. 4. ὅπως κάνουν οἱ κυνηγετικοί σκύλοι.

Τό γυρισμό τοῦ ἀφέντη μου κι ἐγώ τόν ξέρω ὁ ἴδιος,
πού τόν μισήσανε οἱ θεοί ἀπ' τήν καρδιά τους ὅλοι
καὶ δέν τοῦ πῆραν τή ζωή σάν πολεμοῦσε Τρῶες
ἡ σάν ἀπόσωσε¹ ἡ σφαγή στά χέρια τῶν δικῶν του.
Τότε οἱ Παναχαιοί ψηλό θά τοῦ 'σταιναν μνημούρι²
καὶ πίσω δόξα θ' ἄφηνε μεγάλη τοῦ παιδιοῦ του.

Μά τώρα αὐτόν ἀδόξαστα τόν ἄρπαξαν οἱ Λάμιες³,
κι ἐγώ ἐδῶ πάντα ἀπόμερα μέ τά γουρούνια μένω,
μήτε πηγαίνω στό χωριό, ἔξον ἄν μέ καλέσει
ἡ Πηνελόπη, ὅταν ἐρθοῦν κάποια ἀπ' ἄλλον μαντάτα.

'Ολοι τό καθετί ρωτοῦν καὶ τό συχνοξετάζουν
κι ἄλλοι γιά τόν ἀφέντη κλαῖν, πού χρόνια ζεῖ στά ξένα
κι ἄλλοι τό χαιρόνται καὶ τρῶν ἀπλέρωτα τό βιός του.

'Εγώ ὅμως μήτε τά ρωτῶ, μήτε νά μάθω θέλω,
ἀφότου κάποιος Αἰτωλός μέ γέλασε, πού φόνο
σάν ἔκαμε καὶ γύρισε παντοῦ σ' ὅλο τόν κόσμο,
ἡρθε καὶ στό καλύβι μου καὶ τόν φιλοξενοῦσα.

Στοῦ 'Ιδομενέα μοῦ 'λεγε τό σπίτι πώς τόν είδε
στήν Κρήτη, τά καράβια του τ' ἀνεμοτσακισμένα
νά φτιάνει καὶ θά 'ρχόντανε τό καλοκαίρι ἐκεῖνο
ἡ μέσα στό χινόπωρο μέ πλούτη φορτωμένος

καὶ τούς πιστούς συντρόφους του. Καὶ σύ, καημένε γέρο,
μή θέλεις ψέματα νά λέσ γιά νά μέ καλοπιάσεις.

Δέ σέ φιλοξενώ γι' αὐτό, παρά γιατί φοβοῦμαι
τό Δία τό φιλόξενο καὶ σέ λυποῦμαι ἐσένα».

Τότε ἔτσι κι ὁ πολύσοφος τ' ἀπάντησε ὁ Δυσσέας·
«Ἀπιστη ὀλότελα καρδιά μέσα στά στήθια κρύβεις.

Τοῦ κάκου, κι ἄν ὄρκιστηκα, δέ θέλεις νά πιστέψεις.

Μόν' ἔλα τώρα ἄς κάμουμε μιά συμφωνία⁴ οἱ δυό μας,
κι ἄς είναι ἀπό ψηλά οἱ θεοί μαρτύροι οἱ ἐπουράνιοι.

1. *Όταν τέλειωσε ἡ σφαγή. 2. μνήμα, τύμβος. Οἱ ἴδιοι στίχοι λέγονται κι ἀπό τόν Τηλέμαχο στήν 'Αθηνᾶ στό α 246 καὶ είναι δηλωτικοί τοῦ βαθμοῦ τής ἀπελπισίας τῶν προσφιλῶν προσώπων στον 'Οδοσσέα. 3. θεότητες τῶν ἀνέμων καὶ τῶν καταιγίδων δές καὶ υ 76. 4. Μετά τό ἄκαρπο ἀποτέλεσμα τής πλαστῆς ιστορίας ὁ ἥρωας δέν κάμπτεται· θέτει σέ κίνηση τό μηχανισμό τής συμφωνίας-ρήτρας κατακρημνίσεως.

'Ανίσως δ' ἀφέντης σου στό σπίτι του γυρίσει χιτώνα τότε δῶσε μου νά βάλω καὶ χλαμύδα καὶ στό Δουλίχι στεῖλε με, πού λαχταρῶ νά φτάσω.	405
'Ανίσως δῆμως δέν ἐρθεῖ, καθώς σέ βεβαιώνω, τούς δούλους βάλε ἀπό ψηλή κορφή νά μέ γκρεμίσουν, γιά νά φοβᾶται ἄλλος φτωχός νά 'ρθεῖ νά σέ γελάσει».	410
Κι ὁ θεϊκός χοιροβοσκός τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε· «Κι ἔτσι πιά, ξένε, δόξα ἐγώ καὶ φήμη θ' ἀποχτήσω καὶ σήμερα καὶ στά στερνά, παντοῦ σ' ὅλο τόν κόσμο, ἀφοῦ σέ φιλοξένησα στό φτωχικό μου πρῶτα, μου 'ρθε ἔπειτα κι ή ὅρεξη νά σέ γκρεμοτσακίσω.	415
Τότε τό Δία μέ χαρά θά τόν παρακαλοῦσα. Καιρός πιά τώρα γιά φαι. Εἴθε γοργά οἱ συντρόφοι ¹ νά 'ρχονταν μιά μπουκιά ψωμί νά φᾶνε στό καλύβι».	420
Σάν τέτοια οἱ δυό τους λέγανε μιλώντας μεταξύ τους ² . Σέ λίγο φτάσανε οἱ βοσκοί, τούς χοίρους σαλαγώντας, καὶ στό μαντρί τούς ἔκλεισαν νά κοιμηθοῦν κι ὀλοῦθε μεγάλη ἀντάρα ἀκούγονταν μαντριζομένων χοίρων. Κι ὁ θεϊκός χοιροβοσκός ἔτσι εἶπε στούς συντρόφους· «Φέρτε τό πιό καλό θρεφτό νά σφάξω γιά τόν ξένο καὶ νά καλοπεράσουμε κι ἐμεῖς πού πάσα μέρα σακατευόμαστε γι' αὐτά τ' ἀσπρόδοντα γουρούνια, κι ἄλλοι μᾶς τρῶν ξεκούραστα τόν κόπο τό δικό μας».	425
Ἐτσι εἶπε καὶ μέ τόν μπαλτά ³ πιάνει καὶ σκίζει ξύλα. Κι οἱ ἄλλοι ἔνα πεντάχρονο παχύ θρεφτάρι φέρνουν καὶ στό βωμό τό στήσανε. Ποτέ τούς ἀθανάτους δέν ξέχανε ὁ χοιροβοσκός, γιατί πολλή εἶχε πίστη. Κι ἄρχισε τρίχες στή φωτιά νά ρίχνει ἀπ' τό κεφάλι τ' ἀσπρόδοντου τοῦ γουρουνιοῦ καὶ στούς θεούς εὐχόνταν, στό σπίτι του ὁ πολύσοφος Δυσσέας νά γυρίσει.	430

1. οἱ βοσκοί. 2. 'Ο διάλογος τοῦ Εὔμαιου μέ τόν 'Οδυσσέα - ἐπαίτη θυμίζει τό διάλογο τοῦ Τηλέμαχου μέ τήν 'Αθηνᾶ-Μέντη στή ραψῳδίᾳ α. "Οπως ἔκει ἡ 'Αθηνᾶ προσπαθεῖ νά στηρίξει τήν ψυχή τοῦ νέου καὶ νά προετοιμάσει τό γυρισμό τοῦ πατέρα του, ἐτσι κι ἐδῶ ὁ μεταμορφωμένος 'Οδυσσέας προετοιμάζει τήν ψυχή τοῦ βοσκοῦ γιά νά δεχτεῖ τήν ἄφεξη τοῦ κυρίου του. 3. τσεκούρι.

- Τότε μιά σκίζα παιρνοντας βελανιδιᾶς, πού κάτω τήν είχε ἀφήσει σκίζοντας, χτύπησε τό γουρούνι κι εὐτύς στόν τόπο τ' ἄφησε. Τό σφάζουν τότε οἱ ἄλλοι κι ἀμέσως τό καψάλισαν καὶ τό 'καμαν κομμάτια. 435
 Τότε ἔκοβε ὁ χοιροβοσκός ἀπ' τό παχύ θρεφτάρι ώμά κομμάτια, ἀρχίζοντας ἀπ' ὅλα του τά μέρη, καὶ τά 'βαζε ἄλλα στή φωτιά, πασπαλισμένα ἀλεύρι, 440
 κι ἄλλα, σάν τά κομμάτιασαν, τά πέρασαν στίς σοῦβλες, τά ψήσανε ὅμορφα ὅμορφα κι ἀπ' τή φωτιά τά βγάζουν κι ὅλα σέ δίσκους τά 'βαλαν. Κι ὀρθός νά τά μοιράσει σηκώθηκε ὁ χοιροβοσκός, γιατί ἦξερε τήν τάξη.
 'Εφτά χωρίζει μερδικά μοιράζοντας τό κρέας. 445
 Γιά τίς Νεράιδες¹ ἔταξε μέ προσευχές τό πρῶτο.
 Τό δεύτερο γιά τόν Ἐρμῆ, τῆς Μαίας γιό, καὶ τ' ἄλλα τά μοίρασε τοῦ καθενός. Καὶ τό θεϊκό Δυσσέα τόν τίμησε μ' ὀλόκληρα τά πάκια² ἀπ' τό θρεφτάρι τ' ἀσπρόδοντο, καὶ γλύκανε τοῦ βασιλιᾶ τά σπλάχνα. 450
 Κι ἔτσι εἶπε ὁ βαθυστόχαστος Δυσσέας κράζοντάς τον· «Εῦμαιε, ὅπως σ' ἀγάπησα νά σ' ἀγαπήσει ὁ Δίας, πού μ' ὅλα τ' ἀγαθά τιμᾶς τόν καταφρονεμένο».
- Τότε, Εῦμαιε, χοιροβοσκέ, τ' ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες· «Καημένε, ἀπ' τό βρισκούμενο φάγε νά ψυχοπιάσεις. 455
 Τό 'να μᾶς δίνουν οἱ θεοί καὶ μᾶς ἀρνιοῦνται τ' ἄλλο, καθώς τό θέλει ἡ χάρη τους, γιατί τά δύνονται ὅλα».
- Εἶπε καὶ ρίχνει στή φωτιά γιά τούς Οὐράνιους πρῶτα καὶ μαῦρο στάζοντας κρασί πρόσφερε τοῦ Δυσσέα πού δίπλα του καθόντανε. Μοίρασε κι ὁ Μεσαύλης 460
 ψωμιά, πού δοῦλο του ὁ βοσκός τόν πῆρε ἀπ' τούς Ταφιῶτες³ — κι οὕτε ἡ κυρά του τό 'ξερε μηδ' ὁ γερο-Λαέρτης — σάν ἐλειπε ὁ ἀφέντης του, δίνοντας βιός δικό του.

1. Καὶ σήμερα, ὅταν κόβουμε τό χριστόψωμο ἡ τή βασιλόπιτα, ἀφιερώνουμε τά πρῶτα κομμάτια στό Χριστό, στήν Παναγία ἡ στούς Ἀγίους. 2. τά πλευρά, τό ψαρονέφρι. 3. Δέες α 188.

Τότε ὄλοι σ' ἔτοιμα ἅπλωναν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.

Καὶ τέλος πιά σάν χόρτασαν καλά μὲν φαγοπότι, 465

πῆρε ὁ Μεσαύλης τά ψωμιά, κι ἔτσι ὄλοι πιὰ χορτάτοι

ἀπό ψωμί κι ἀπό ψητό πήγαιναν νά πλαγιάσουν.

Κακή ἤρθε νύχτα, ἀφέγγαρη κι ἔβρεχε πάντα ὁ Δίας
καὶ βροχερός ὁ Ζέφυρος φυσοῦσε ἀγριεμένα.

Τότε ὁ Δυσσέας τό βοσκό δοκίμαζε, ἂν θά βγάλει 470

τήν κάπα¹ του νά τοῦ 'δινε, ἢ θά παρακινοῦσε

κανέναν ἀπ' τοὺς συντρόφους του, ἀφοῦ τόν πόνεσε ἔτσι·

«Ἄκουστε με, Εὔμαιε καὶ σύ, κι ὄλοι οἱ λοιποί συντρόφοι.

Κάτι παλιά μου θά σᾶς πῶ. Μά τό κρασί τό ἔρμο
μέ σπρώχνει, πού τόν πιό γερό στό νοῦ τόν καταφέρνει 475

νά τραγουδᾶ καὶ νά γελᾶ καὶ τό χορό νά πιάνει,

νά λέει καὶ λόγια πού κρυφά καλύτερα νά μένουν.

Μά δέ θά τά κρατήσω πιά, μιά κι ἄνοιξα τό στόμα.

Εἴθε ἔτσι νά 'μουν τώρα νιός καὶ νά 'μουν παλικάρι,
σάν τόν καιρό πού σταίναμε καρτέρι² μές στήν Τροία 480

μέ τό Δυσσέα καὶ τό γιό τ' Ἀτρέα, τό Μενέλαο,

πού στρατηγοῦσαν κι ἀρχηγό πῆραν κι ἐμένα τρίτον.

Κι σταν στήν πόλη φτάσαμε καὶ στό ψηλό της κάστρο,
τριγύρω στά πυκνά κλαδιά, στό βούρκο, στά καλάμια,

χωμένοι στίς ἀσπίδες μας λαγιάσαμε³ κι ἡ νύχτα 485

ἤρθε ὥπως ἔπεσε ὁ βοριάς κακή καὶ παγωμένη

κι ἔπεφτε ἀπάνω μας ψυχρό σάν παγωνιά τό χιόνι

καὶ στίς ἀσπίδες ἐπηζε⁴ τό κρούσταλλο τριγύρω.

Μαζί τους είχανε οἱ λοιποί καὶ κάπες καὶ χιτῶνες

κι ἡσυχα κοιμηθήκανε χωμένοι στίς ἀσπίδες. 490

Μά ἐγώ τήν κάπα μου ἄφησα στούς ἄλλους μου συντρόφους

τρελά, γιατί δέν τό 'λεγα πώς θά ξεπάγιαζα ἔτσι

καὶ πήγα μόνο μέ λευκό χιτώνα καὶ μ' ἀσπίδα.

1. τή χλαίνα του. 2. ἐνέδρα. 3. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν· στή γή
ξαπλώσαμε, ζαρώγοντας μές στήν ἀρματωσιά μας. 4. κρυστάλλιαζε.

Κι ὅταν ἡ νύχτα τέλευε κι ἡταν γερμένη ἡ πούλια,
τότε ἔτσι τοῦ Δυσσέα μιλῶ πού λάγιαζε¹ κοντά μου,
σκουντώντας μέ τὸν ἄγκωνα κι ἄκουσε αὐτός ἀμέσως·
«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεικέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
πάει πιά δέ θά ξημερωθῶ. Μέ τσάκισε τό κρύο.

‘Η μοίρα μου μέ τύφλωσε τήν κάπα μου ν’ ἀφῆσω
κι ἥρθα μέ τό χιτώνα ἐδῶ. Τώρα σωμό² δέν ἔχει·

Εἶπα κι ἀμέσως ἔκαμε τή σκέψη αὐτή στό νοῦ του,
ώς ἡταν πρῶτος στή βουλή καὶ στό κοντάρι πρῶτος,
κι ἔτσι μέ σιγανή φωνή μοῦ μίλησε καὶ μοῦ ‘πε·
«Σώπαινε τώρα μήν τυχόν ἄλλος κανεῖς σ’ ἀκούσει».

Κι ἔτσι εἶπε, τό κεφάλι του στόν ἄγκωνα ἀκουμπώντας·
«Ἀκοῦτε, ἀδέρφια, νά σᾶς πῶ τό τί εἰδα στ’ ὄνειρό μου.

‘Ηρθαμε ἄλλαργα ἀπ’ τά γοργά καράβια, μόν’ ἄς τρέξει
κάποιος στόν Ἀγαμέμνονα νά πεῖ, τόν ἀρχηγό μας,
νά στείλει κι ἄλλη δύναμη νά φτάσει ἀπ’ τήν ἀρμάδα».

“Ἐτσι εἶπε καὶ σηκώθηκε τοῦ Ἀντραίμου ὁ γιός ὁ Θόας³
ἀπάνω ἀμέσως, κι ἔβγαλε τήν ἄλική⁴ του κάπα
καὶ γιά τά πλοια τράβηξε. Κι ἐγώ στήν κάπα ἐκείνου
χαρούμενα τυλίχτηκα κι ἔφεγγε πιά ἡ Αὐγούλα.

“Ἐτσι εἴθε νά ‘μουν τώρα νιός καὶ νά ‘χα τήν ἀντρειά μου.
Κάποιος βοσκός θά μοῦ ‘δινε στή μάντρα ἐδῶ μιά κάπα
ἔτσι ἀπ’ ἀγάπη καὶ τιμή σέ τέτοιο παλικάρι.

Μά τώρα πιά δέ μέ ψηφοῦν, γιατί φορῶ κουρέλια».

Τότε, Εὕμαιε χοιροβοσκέ, τ’ ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες·
«Γέρο μου, ὁ λόγος σου σωστός καὶ δέ θά πάει τοῦ κάκου.
Γιά ἀπόψε κάπα θά βρεθεῖ κι δ, τι ἄλλο ἀπ’ ὅσα πρέπουν
στόν ξένο τόν ταλαιπωρο στά χέρια μας ἄν πέσει.

Μά πάλε τά κουρέλια σου θά βάλεις ἄμα φέξει,
γιατί δέν ἔχουμε πολλούς χιτώνες μήτε κάπες

495

500

505

510

515

520

1. πού ἡταν. 2. σωτηρία. 3. Πήρε μέρος στά Τρωικά ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τῶν Αἰτωλῶν. Κι αὐτός μετά τήν ἄλωση πλανήθηκε στίς θάλασσες. 4. κόκκινη.

ἐδῶ νά συναλλάζουμε. Καθείς ἀπό 'ναν ἔχει.

(Κι ὅταν τ' ἀγαπητό παιδί γυρίσει τοῦ Δυσσέα,
αὐτός χιτώνα νά ντυθεῖς καὶ κάπα θά σοῦ δώσει
κι ὅπου σοῦ λαχταράει ἡ καρδιά νά φτάσεις θά σέ στείλει»).

*Ἐτσι εἶπε καὶ σηκώθηκε καὶ τοῦ 'στρωσε κρεβάτι
κοντά στό τζάκι κι ἔριξε γιδοπροβίές ἀπάνω.

*Ἐκεῖ ὁ Δυσσέας πλάγιασε καὶ μέ σγουρή μεγάλη
μιά κάπα του τόν σκέπασε πού 'χε νά συναλλάζει
καὶ τήν φοροῦσε ὅταν βαρύς ἐρχόντανε χειμώνας.

*Ἐκεῖ κοιμήθηκε ὁ θεϊκός Δυσσέας καὶ κοντά του
κοιμήθηκαν οἱ ἄλλοι νιοί. "Ομως δέν πήγαινε ὑπνος
στόν Εῦμαιο ἐκεῖ νά κοιμηθεῖ, ἀλάργα ἀπ' τά γουρούνια,
κι ὅξω νά βγει ἐτοιμάζονταν¹. Καὶ χάρηκε ὁ Δυσσέας
πού τοῦ πονοῦσε ἔτσι τό βιός κι ἄς ἔμενε στά ξένα.
Στούς ὥμους πρῶτα κρέμασε τό κοφτερό σπαθί του
γύρω, καὶ φόρεσε σγουρή ἀνεμοδιώχτρα κάπα
καὶ μέ προβιά τυλίχτηκε παχιοῦ μεγάλου τράγου.

Πῆρε στό χέρι μυτερό κοντάρι, ἀντρῶν καὶ σκύλων
ξεπλερωτή², καὶ πήγαινε νά κοιμηθεῖ μονάχος
στό μέρος πού κοιμόντανε τ' ἀσπρόδοντα γουρούνια
κάτω ἀπό βράχο θολωτό, ὅπου βοριάς δέν πιάνει.

1. Ἡ ἐνέργεια αὐτή τοῦ Εῦμαιου δείχνει στόν 'Οδυσσέα, δύο μέρες προτοῦ ἀρχίσει
τόν ἀγώνα ἐξοντώσεως τῶν μνηστήρων, ὅτι ὑπάρχουν ἀγαθοί ἄνθρωποι ἀκόμη
στό παλάτι στούς ὅποιους μπορεῖ νά στηρίζεται. 2. πού διώχνει μακριά ἀντρες
καὶ σκύλους.

Μυκηναῖοι πολεμιστές· τοιχογραφία ἀπό τὴν Τίρυνθα.

O

Στήν πλούσια Λακεδαιμονα πῆγε ἡ θεά Παλλάδα
στό γιό του μεγαλόψυχου Δυσσέα νά θυμίσει
καιρός¹ πώς εἶναι στή γλυκιά πατρίδα νά γυρίσει.
Καὶ βρῆκε ἐκεῖ τοῦ Νέστορα τό γιό καὶ τοῦ Δυσσέα
στό πρόσπιτο τοῦ ξακουστοῦ Μενέλαιου νά κοιμοῦνται.
"Υπνος βαθύς τοῦ Νέστορα τό γιό τόν είχε πάρει,
δχι ὅμως τόν Τηλέμαχο, μόν' δλο ἀνακυλοῦσε
τήν ἔγνοια² τοῦ πατέρα του μέσα στή μαύρη νύχτα.
Κοντά του πάει καὶ στάθηκε κι ἔτσι ἡ Παλλάδα³ τοῦ 'πε·

«Δέν κάνει πιά, Τηλέμαχε, στίς ξενιτιές νά τρέχεις,
τά κτήματά σου ἀφήνοντας κι ἔτσι ἄπονους ἀνθρώπους
στό σπίτι σου, μή σου τό φᾶν μοιράζοντας τό βιός σου

5

10

1. Στή Σπάρτη ἔμεινε 28 ἡμέρες ὁ Τηλέμαχος. 2. Ἡ ἀποψη πώς ὁ Τηλέμαχος λούφαξε μέσα στή χλιδή τοῦ σπιτιοῦ του Μενέλαιου καὶ ξέχασε ὅσα ἄπρεπα γίνονταν στό σπίτι του δέ στηριζεται. 3. Δέ μᾶς λέγει ὁ ποιητής ποιά μορφή πῆρε ἡ Παλλάδα.

καὶ τὸ ταξίδι ἀνώφελο¹ πού κάνεις καταντήσει.

Μόν' ζήτα ἀπ' τὸ βροντόφωνο Μενέλαο νά σέ στείλει
νά βρεῖς ἀκόμα σπίτι σου τήν ἀκριβή σου μάνα.

15

Γιατί τῆς λέν τ' ἀδέρφια της κι ὁ γέρος της πατέρας
νά πάρει τόν Εὐρύμαχο, πού τούς μνηστῆρες ὄλους
περνῦ στά δῦρα κι ἔδωσε χιλιάδες γαμοπροίκια²,
μή σου τό ἀδειάσει φεύγοντας τό σπίτι σου ἄθελά σου.

Γιατί τήν ξέρεις τήν καρδιά πῶς εἶναι τῆς γυναίκας³.

20

Τό σπίτι ἐκείνου προσπαθεῖ νά τ' ἀρχονταίνει μόνο
πού θά τήν πάρει, καὶ ξεχνᾶ τά πρῶτα τά παιδιά της
καὶ μήτε πιά τόν νοιάζεται τόν πεθαμένον ἄντρα.

Κι ἐκεῖ σάν ἔρθεις φρόντισε νά πεῖς τό μυστικό σου,
σ' ὅποια ἀπ' τίς δοῦλες φαίνεται πιστότερη πῶς εἶναι
ώστοτου δώσουν οἱ θεοί πιστό νά κάμεις ταίρι.

25

Κι ἔνα ἄλλο λόγο θά σου πῶ καὶ βάλ' τον μές στό νοῦ σου.

Καρτέρι⁴ σοῦ χουν ἔτοιμο οἱ πιό τρανοί μνηστῆρες,
ἀνάμεσα στή βραχωτή τή Σάμη καὶ στό Θιάκι,
νά σέ χαλάσουν θέλοντας πρίν φτάσεις στήν πατρίδα.

30

Μά δέ θά γίνει ή χάρη τους, κι ἀπ' τούς μνηστῆρες πρῶτα
κάποιον⁵ θά φάει ή μαύρη γῆς, πού καταλοῦν τό βιός σου.

Μόν' κράτα ἀλάργα ἀπ' τά νησιά τό φτερωτό καράβι
κι ὅλο τή νύχτα ἀρμένιζε. Κι ἔνα ἀεράκι πρύμο
πίσω θά στείλει ἔνας θεός πού σέ φυλάει, σέ σώζει.

35

Κι ὅταν στό Θιάκι φτάσεις πιά, στό πρῶτο του ἀκρογιάλι,
στείλε μέ τούς συντρόφους σου στή χώρα τό καράβι
καὶ πάνε⁶ τό χοιροβοσκό νά πρωτοβρεῖς στή μάντρα,
πού στά θρεφτά σου ἐπιστατεῖ καὶ σέ πονεῖ ή καρδιά του·

πέρασε ἐκεῖ τή νύχτα σου καὶ στείλε τον στή χώρα
στή συνετή μητέρα σου τήν εἰδηση νά φέρει,

πῶς ἀπ' τήν Πύλο γύρισες καὶ πῶς γερός τῆς ἤρθες».

40

1. Τό ταξίδι στήν Πύλο-Σπάρτη ώριμασε τό νέο παιδί, δίνοντάς του χρήσιμες
ἐμπειρίες. 2. Στά προομητικά χρόνια προίκα ἔδινε ὁ γαμπρός στόν πεθερό. 3. «Οσα
λέγονται ἔδω εἶναι γενικότητες ἀσχετες πρός τό ήθος τής Πηνελόπης. 4. δέες
δ 858. 5. Ή θεά προειδοποιεῖ γιά ὅσα μέλλουν νά γίνουν στή ραψωδία χ. 6. πήγαινε.

“Ετσι εἶπε κι ἔφυγε ἡ θεά γιά τά ψηλά τά οὐράνια¹
κι αὐτός τό γιό τοῦ Νέστορα τόν σήκωσε ἀπ’ τόν ὑπνον,
σκουντώντας μέ τό πόδι του, κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ ’πε·
«Ξύπνα καὶ ζέψε γρήγορα, Πεισίστρατε, στ’ ἄμαξι
τ’ ἄλογα τά μονόνυχα νά κόβουμε πιά δρόμο».

45

Πάλε ὁ Πεισίστρατος, ὁ γιός τοῦ Νέστορα, τοῦ κάνει·

«Τηλέμαχε, δέ γίνεται κι αἱς βιάζει τό ταξίδι,
τή νύχτα τήν τρισκότεινη νά φύγουμε. Σέ λίγο
θά γλυκοφέξει ἡ χαρανγή. Καὶ μεῖνε ὅσο νά φέρει
ὁ μαχητής τ’ Ἀτρέα γιός, ὁ ξακουστός Μενέλαος,
τά δῶρα του² καὶ πρόσχαρα μᾶς ἀποχαιρετήσει.

50

Γιατί στόν κόσμο ὅσο νά ζει θυμᾶται ὁ κάθε ξένος
τόν ἄντρα τό φιλόξενο πού δείχνει καλοσύνη».

55

“Ετσι εἶπε κι ἡ χρυσόθρονη πρόβαλε εύτυχός ἡ Αὔγούλα.
Τότε ἤρθε κι ὁ βροντόφωνος Μενέλαος καὶ τούς ἥβρε,
τό πλάνη τῆς ὁμορφόμαλλης ἀφήνοντας Ἐλένης.

Κι ὥπως τόν εἶδε ὁ ἀκριβός γιός τοῦ Δυσσέα ἐμπρός του,
φόρεσε ἀμέσως βιαστικά τόν κεντητό χιτώνα
καὶ τή βαριά φλοκάτα³ του στίς ἀντρειωμένες πλάτες,
καὶ πρός τήν πόρτα τρέχοντας στάθηκε ἐκεῖ καὶ τοῦ ’πε·
«Θεόθρεφτε τ’ Ἀτρέα γιέ, Μενέλαε πολεμάρχη,
καιρός πιά τώρα στή γλυκιά πατρίδα νά μέ στείλεις,
Γιατί ἡ καρδιά μου λαχταρᾶ στό σπίτι μου νά φτάσω».

60

Τότε ἔτσι κι ὁ βροντόφωνος Μενέλαος τ’ ἀπαντοῦσε·
«Ἀφοῦ ζητᾶς, Τηλέμαχε, νά φύγεις, δέν τό κάνω
νά σέ κρατήσω ἐδῶ πολύ. Τόν κατακρίνω πάντα

65

τόν ἄντρα τό φιλόξενο πού κι ἀγαπάει περίσσια⁴
καὶ πού περίσσια δύχτρεύεται. Μ’ ἀρέσει σ’ ὅλα ἡ τάξη.

70

“Ιδιο νά λές στόν ξένο σου νά φύγει, ἂν δέν τό θέλει,
κι ἴδιο κακό νά τόν κρατᾶς, σάν βιάζεται νά φύγει.

1. ἐννοεῖ τόν “Ολυμπο. 2. Γιά τά δῶρα τοῦ Μενέλαου πρός τόν Τηλέμαχο ἔγινε λόγος στό δ 621 κ.έ. 3. τή χλαινά του. 4. Τό μέτρο ἥταν πάντοτε ὁ κανόνας γιά τούς “Ελληνες.

Τόν ξένο πόχεις ν' ἀγαπᾶς, κι ἄν θέλει, νά τόν στέλνεις.
 Μόν' στάσου ὅσο στ' ἀμάξι σου τά δῶρα νά σοῦ φέρω,
 δῶρα πανώρια, νά τά ιδεῖς κι ὁ ἴδιος μέ τά μάτια,
 κι ὅσο νά πῶ τῶν γυναικῶν τραπέζι νά ἐτοιμάσουν
 στό σπίτι, κι ὅλα τά καλά πού βρίσκονται νά βάλουν.
 Φέρνει χαρά καί δύναμη καί γιά καλό μας είναι
 σάν φῦμε νά τραβήξουμε σέ μακρινό ταξίδι.

Κι ἄν στήν Ἐλλάδα ἔχεις σκοπό νά πᾶς καί μέσα στ' Ἀργος¹, 80
 ὅπως καί νά 'ναι θ' ἀκλούθῳ κι ἀλόγατα θά ζέψω
 καί θά σοῦ γίνων ἐγώ ὀδηγός στίς χῶρες πού θά πῦμε.
 Δέ θά μᾶς διώξει ἐκεῖ κανείς μ' ἔτσι ἀδειανά τά χέρια,
 μόν' θά μᾶς δώσει ἡ χάλκινο τριπόδι, εἴτε λεβέτι,
 ἢ δυό μουλάρια ἢ καί χρυσό νά πάρουμε ποτήρι». 85

Κι ό συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἰπε·
 «Θεόθρεφτε τ' Ἀτρέα γιέ κι ὁπλαρχηγέ Μενέλαε,
 θέλω πιά νά 'ρθω σπίτι μου. Γιατί μήδ' ἐπιστάτη
 δέν ἄφησα ὅταν ἔφυγα στά κτήματά μου ἀπάνου,
 μήπως, ἐνδή τόν ἀκριβό πατέρα μου γυρεύω,
 χαθῶ κι ὁ ἴδιος ἢ χαθεῖ κειμήλιο² ἀπ' τό σπίτι».

Σάν ἄκουσε ὁ βροντόφωνος Μενέλαος τέτοιο λόγο,
 ἀμέσως τή γυναίκα του προστάξει καί τίς δοῦλες
 τραπέζι, ἀπ' ὅλα τά καλά, στό σπίτι νά ἐτοιμάσουν.
 Τότε ἥρθε κι ὁ Ἐτεωνιάς³ τοῦ Βόηθου ὁ γιός, ξυπνώντας
 ἀπ' τό κρεβάτι του, γιατί δέν κατοικοῦσε ἀλάργα.
 Τόν πρόσταξε τ' Ἀτρέα ὁ γιός φωτιά νά πάει ν' ἀνάψει
 νά βάλει κρέας νά ψηθεῖ. Κι ἄκουσε αὐτός ἀμέσως.
 Κι ό ἴδιος στήν εὐωδίαστή κατέβηκε ἀποθήκη,
 κι ό Μεγαπένθης⁴ πήγαινε μαζί του κι ἡ Ἐλένη. 95
 Σάν ἥρθε ἐκεῖ πού βρίσκονταν κρυμμένοι οἱ θησαυροί του,
 πῆρε ποτήρι δίχερο στά χέρια ὁ γιός τ' Ἀτρέα

1. Ἐννοεῖ τή Στερεά Ἐλλάδα καί τήν Πελοπόννησο. 2. Τά βαρύτιμα δῶρα ἥσαν
 κειμήλια. Ἡ ἀξία τους δηλαδή ἦταν οἰκονομική, πολιτική, κοινωνική, αἰσθητική.

3. Ἡταν αὐτός πού ύποδέχθηκε τόν Τηλέμαχο μόλις ἔφθασε στή Σπάρτη (δ 23).

4. Είναι ὁ γιός τοῦ Μενέλαου.

κι ἔνα ἀσημένιο πρόσταξε κροντήρι¹ ὁ Μεγαπένθης
νά πάρει. Τά σεντούκια της ἄνοιξε κι ἡ Ἐλένη
πού 'χε κεντίδια ἀφρόπλεχτα, δουλειά ἀπ' τά δυό της χέρια. 105
Ἐνα ἀπό κεῖνα διάλεξε ἡ θεϊκά γυναίκα,
πού 'ταν στά ξόμπλια² πιό ὅμορφο κι ἀπ' ὅλα πιό μεγάλο,
ἄστρο στή λάμψη κι ἥτανε βαλμένο κάτω κάτω.
Πιό πέρα τότε κίνησαν τίς κάμαρες περνώντας
και βρῆκαν τόν Τηλέμαχο κι ἔτσι ὁ Μενέλαος τοῦ 'πε· 110
«Τηλέμαχε, ὅπως μελετᾶς στό νοῦ τό γυρισμό σου,
ἔτσι ἂς τά φέρει ὁ βροντερός τοῦ Κρόνου ὁ γιός ὁ Δίας.
Κι ἀπ' ὅσα ἔχω πολύτιμα στό σπίτι θά σοῦ δώσω
ὅ, τι εἶναι τ' ὀδυρφότερο και πιό πολύ πού ἀξίζει.
Ἐνα κροντήρι σκαλιστό θά σέ φιλοδωρήσω, 115
ὅλο ἀπ' ἀσήμι μέ χρυσό τά χείλη του δεμένα,
δουλειά τοῦ Ἡφαίστου. Ὁ Φαιδίμος μοῦ τό 'δωσε ὁ λεβέντης,
τῶν Σιδωνιῶν ὁ βασιλιάς, στό σπίτι του δταν πῆγα³
στό γυρισμό μου. Τώρα αὐτό θά σοῦ τό κάμω δῶρο».

Εἶπε και τοῦ 'δωσε ἔπειτα τό δίχερο ποτήρι. 120
Κι ὁ Μεγαπένθης τοῦ 'βαλε μπροστά του τό κροντήρι.
Ἡρθε κι ἡ ροδομάγουλη Ἐλένη, μιά της μπόλια⁴
κρατώντας στά δυό χέρια της κι ἔτσι μέ χάρη τοῦ 'πε·
«Αὐτό κι ἐγώ τό δῶρο μου, παιδί μου, σοῦ χαρίζω,
πάντα ἀπ' τά χέρια ἀνάμνηση νά τό 'χεις τῆς Ἐλένης, 125
στήν ποθητή τοῦ γάμου σου τήν ὥρα, νά τό βάλεις
στό ταίρι σου. Κι ἂς τό φυλάει στόν πύργο της ώς τότε
ἡ λατρευτή μανούλα σου. Κι ἅμποτε⁵ στήν πατρίδα,
στ' ἀρχοντικό τό σπίτι σου χαρούμενος νά φτάσεις».

Εἶπε κι ἐκεῖνος μέ χαρά στά χέρια του τό πῆρε. 130
Κι ὁ μαχητής Πεισίστρατος στ' ἀμάξι τά 'βαλε ὅλα⁶
μές στό κουτί και θάμαζε τά μάτια του νά βλέπουν.

1. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει *κρατῆρα* ἀργύρεον. 2. κέντημα, στολίδι σχεδιασμένο.
3. Τά δῶρα πολλές φορές περνοῦσαν ἀπό χέρι σέ χέρι, χωρίς μ' αὐτό νά μειώνεται
ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς. 4. πέπλο καλούφασμένο. 5. εἴθε. 6. Τά δῶρα ήσαν: κρον-
τήρι ἀσημένιο, ποτήρι δίχερο, ύφαντό.

Τότε ό ξανθός τ' Ἀτρέα ό γιός τούς πῆρε στό παλάτι καί σέ σκαμνιά καί σέ θρονιά τούς ἔβαλε νά κάτσουν.	
Μιά παρακόρη μέχρυσό πεντάμορφο λαγήνι νερό τούς χύνει νά νιφτοῦν σ' ἔνα ἀσημένιο τάσι ¹	135
κι ἐμπρός, τοῦ μάκρου, σκαλιστό τούς ἔστρωσε τραπέζι. Ψωμιά τούς ἔφερε ἐπειτα κι ή σεβαστή οἰκονόμα, κι ἄλλα προσφάγια πληθερά μετά χαρᾶς ὅτι εἶχε.	
Κι ό γιός τοῦ Βόηθου ² κόβοντας σέ μερδικά τό κρέας τούς μοίρασε καί τό κρασί κερνοῦσε ό Μεγαπένθης.	140
Κι αὐτοί στά ἔτοιμα ἅπλωναν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους. Κι ἐπειτα πιά σάν χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι, ζέψανε ἀμέσως τ' ἄλογα κι ἀνέβηκαν στ' ἀμάξι, κι ὅξω ἀπ' τ' ἀχόλαλο λιακό κι ἀπ' τ' αὐλοπόρτι βγῆκαν.	145
Ἡρθε σέ λίγο κι ό ξανθός Μενέλαιος, στό δεξί του κρατώντας μελιστάλαχτο κρασί, σ' ἔνα ποτήρι χρυσό, νά στάζουν ³ στούς θεούς προτοῦ νά ξεκινήσουν. Στάθηκε στ' ἄλογα μπροστά κι ἔτσι εἶπε χαιρετώντας· «Κοπιάστε στό καλό, παιδιά, καί νά μοῦ χαιρετάτε τό Νέστορα, πού στάθηκε σέ μένα σάν πατέρας, ἐνόσω πολεμούσαμε οί Ἀχαιοί στήν Τροία».	150
Κι ό συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε· «Μετά χαρᾶς, ὅπως τά λές, θεόθρεφτε Μενέλαιε, σάν πᾶμε, θά τοῦ φέρουμε τά χαιρετίσματά σου.	155
Εἴθε κι ἐγώ μέ τό καλό στό Θιάκι νά γυρίσω καί νά 'βρω τόν πατέρα μου Δυσσέα μές στό σπίτι ⁴ , καί πόση ἀγάπη νά τοῦ πῶ πώς βρῆκα ἐγώ κοντά σου καί πόσα δῶρα μοῦ 'δωσες πολύτιμα νά φέρω».	
Ἐτσι ὅπως εἶπε, ἔνας ἀιτός δεξιάς γοργοπετοῦσε, ἀιτός πού 'χε στά νύχια του λευκή μεγάλη χήνα σπιτοθρεμμένη κι ἡμερη καί μέ φωνές ξοπίσω	160

1. πλατύστομο δοχεῖο, ειδος λεκάνης. 2. Δέες ο 95. 3. Πρόκειται γιά σπονδή ἀποχαιρετιστήρια. 4. Ο πόθος τοῦ Τηλέμαχου νά συναντήσει τόν πατέρα του καθόλου δέν ύποχωρησε στό χρόνο τῆς ἀποδημίας του. 5. Τό πέταγμα τοῦ οἰωνοῦ δεξιά είναι προειδοποίηση γιά εύνοική ἐξέλιξη.

γυναικες κι ἄντρες ἔτρεχαν. Κι ώς ζύγωσε κοντά τους,
βουτάει δεξιά τους στ' ἄλογα μπροστά καὶ μ' ἀναγάλλια¹
τὸν εἶδαν καὶ τοὺς ἔγιανε μέσα ἡ καρδιά στά στήθια.

Κι ὁ μαχητῆς Πεισίστρατος πῆρε τό λόγο κι εἶπε:
«Κρίνε, θεόθρεψε ἀρχηγέ Μενέλαε, ἂν τό σημάδι
μᾶς τό δεῖξε διθέος γιά μᾶς ἡ γιά τήν ἀφεντιά σου».

Εἶπε κι ὁ πολεμόχαρος Μενέλαιος συλλογιοῦνταν,
πῶς νά τό κρίνει ἀλάθευτα καὶ νά τό ξεδιαλύνει.

Μά πρόλαβε ἡ πεντάμορφη Ἐλένη² καὶ τοὺς εἶπε:
«Ἀκοῦστε νά μαντέψω ἐγώ, καθώς μές στήν καρδιά μου
τά φέρνουν οἱ ἀθάνατοι κι δῆπος θαρρῶ θά γίνουν.

Τή χήνα ώς ἄρπαξε διάτος τή σπιταναθρεμένη,
χυμώντας μέσα ἀπ' τό βουνό, ὅπου εἶχε τή φωλιά του,
ἔτσι δι Δυσσέας, συμφορές πολλές ἀφοῦ περάσει
στά ξένα, θά ῥθει σπίτι του κι ἐκδίκηση θά πάρει³.

Μπορεῖ καὶ νά ῥθε, θάνατο νά πλέκει στοὺς μνηστήρες».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Ο Δίας νά τά δώσει αὐτά, ὁ βροντολάλος ἄντρας
τῆς Ἡρας. Τότε σάν θεύ θά σέ⁴ λατρεύω αἰώνια».

Εἶπε καὶ τ' ἄλογα χτυπᾶ νά τρέξουν καὶ πετοῦσαν
γοργά τήν πόλη σκιζοντας καὶ χύθηκαν στόν κάμπο.

Κι ὅλη τή μέρα τό ζυγό στόν τράχηλό τους σειοῦσαν.

Κι διήλιος πιά βασίλεψε κι ἰσκιώσανε ὅλοι οἱ δρόμοι
καὶ στίς Φηρές⁵ σταμάτησαν στοῦ Διοκλῆ τό σπίτι
κι ἐκεῖ τή νύχτα πέρασαν καὶ τοὺς φίλοξενοῦσε.

Σάν ήρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αύγούλα,
ζέψανε πάλε τ' ἄλογα κι ἀνέβηκαν στ' ἀμάξι

καὶ βγῆκαν ἀπ' τ' ἀχόλαλο λιακό κι ἀπ' τ' αὐλοπόρτι.

Χτυπᾶ νά τρέξουν τ' ἄλογα καὶ πρόθυμα πετοῦσαν

κι εὐτύς σέ λίγο φτάσανε στῆς Πύλου τ' ὅρθιο κάστρο.

1. μέ ἀγαλλίαση. 2. Ἡ Ἐλένη εἶχε μέσα της ἵκανότητες μαντικές: δέες καὶ δ 223.
3. Ετσι γίνεται προειδοποίηση πώς δχι μόνο θά ἐπιστρέψει δι Όδυσσεας μά και
θά τιμωρήσει τούς μνηστήρες. 4. ἐννοεῖ τήν Ἐλένη. 5. τό ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς
κινήθηκε πάνω στή γραμμή μεταβάσεως: δέες γ 509.

Τότε ἄρχισε ὁ Τηλέμαχος καὶ στὸν Πεισίστρατο εἶπε·

«Τί μου ὀταξεῖς, Πεισίστρατε, τὸ λόγο μου νά κάμεις;

Φίλοι πατροπαράδοτοι λεγόμαστε ἀπό χρόνια

195

κι εἴμαστε συνομήλικοι καὶ τό ταξίδι τοῦτο

θά μᾶς ἐνώσει πιό πολύ. Ἀλάργα ἀπ' τό καράβι

μή μέ τραβᾶς, θεόθρεψτε, μόν' ἔλα ἐδῶ ἄφησέ με,

μή μέ κρατήσει σπίτι του ὁ γέρος σου¹ ἄθελά μου

νά μέ φιλοξενήσει ἐκεῖ κι ἀνάγκη εἶναι νά φεύγω».

200

Εἶπε κι ὁ γιός τοῦ Νέστορα κυκλόφερνε στὸ νοῦ του

πῶς νά τοῦ κάμει τάξοντας τή χάρη πού ζητοῦσε.

Κι ἐκεῖ πού συλλογίζονταν καλύτερό του βρῆκε,

νά στρέψει τ' ἄτια² στό γοργό καράβι, στ' ἀκρογιάλι.

Πῆρε ἀπ' τ' ἄμάξι κι ἔβαλε τά δῶρα μές στήν πρύμνη,

χρυσά ποτήρια καὶ σκουτιά³ πού τοῦ δώσει ὁ Μενέλαος,

κι ἔτσι τὸν παρακίνησε μέ πεταχτά του λόγια·

«Ἀνέβα τώρα μήν ἀργεῖς, καὶ τούς συντρόφους πάρε,

προτοῦ νά φτάσω σπίτι μου κι ὅλα τά μάθει ὁ γέρος.

Γιατί τό ξέρω αὐτό καλά κι οὕτε ἀπ' τό νοῦ μου βγαίνει,

ώς ἔχει ἀράθυμη ψυχή⁴, δέ θά σ' ἀφήσει ἐκεῖνος,

μόν' θά ῥθει ἐδῶ στό σπίτι του νά σέ καλέσει ὁ ἴδιος

κι ἔτσι θαρρῶ πώς ἄπρακτος δέ θά γυρίσει πίσω.

Γιατί πολὺ θά θύμωνε, ἃν δέν τό κάμει ώστόσο».

210

Εἶπε καὶ τά καλότριχα τ' ἀλόγατα χτυποῦσε

πίσω στήν Πύλο κι ἔφτασε γοργά μές στό παλάτι.

Πρόσταξε κι ὁ Τηλέμαχος κι ἔτσι εἶπε στούς συντρόφους·

«Παιδιά, ἐτοιμάστε τ' ἄρμενα στό μελανό καράβι

κι ἐμπρός, ἃς μπαίνουμε κι ἐμεῖς νά κόβουμε πιά δρόμο».

Ἐτσι εἶπε κι ὅλοι ὑπάκουσαν κι ὅπως τούς εἶπε κάνουν

220

κι εὐτύς ἀπάνω ἀνέβηκαν καὶ κάθισαν στούς μπάγκους.

Ἐτσι ἔκανε κι εὐχόντανε, καὶ στή θεά Παλλάδα

1. ἐννοεῖ τό Νέστορα. 2. τά ἄλογα. 3. ρουχισμός. 4. εὐέξαπτη ψυχή. Ἡ συναίσθηματική διάθεση τοῦ Νέστορα δέ θά τοῦ ἐπέτρεπε νά μή φιλοξενήσει ἄλλη μιά φορά τό γιό τοῦ Ὀδυσσέα.

- θυσία¹ πρόσφερε ἔπειτα στοῦ καραβιοῦ τήν πρύμνη.
 Τότε ἔνας ἔνος ἐφτασε φυγόδικος ἀπ' τ' Ἀργος,
 μάντης πού σκότωσε ἄνθρωπο. Τό γένος του βαστοῦσε
 ἀπ' τὸ Μελάμποδα², πού πρίν στήν ὑρνοθέφτρα Πύλο
 καθόνταν, πρῶτος ἅρχοντας μές στούς Πυλιῶτες ὅλους.
 Ἐπειτα ἔνιτεύτηκε, πατρίδα παρατῶντας,
 ἀλάργα ἀπ' τὸν τρανό τῆς γῆς ἀφέντη τὸ Νηλέα,
 πού τ' ἀγαθά του στανικῶς τοῦ τά κρατοῦσε χρόνια,
 κι ὡς τότε ἔκεινος ἔμενε στὸν πύργο τοῦ Φυλάκη,
 κλεισμένος σέ βαριά δεσμά καὶ βάσανα μεγάλα,
 γιά τοῦ Νηλέα τ' ὅμορφο κορίτσι καὶ μιά τύφλα
 βαριά, πού τοῦ 'φερε ή φριχτή Κατάρα στό μυαλό του.
 Γλίτωσε ώστόσο κι ἔφερε στήν Πύλο ἀπ' τή Φυλάκη
 τά βόδια τά μουγγόφωνα, καὶ τό θεϊκό Νηλέα
 πλέρωσε καὶ τήν κόρη του τήν πῆγε τοῦ ἀδερφοῦ του
 κι ὁ ἴδιος ἔνιτεύτηκε στ' ἀλογοβόσκητο Ἀργος.
 Γιατί ἔτσι τοῦ 'χε ή μοίρα του γραφτό, νά κατοικήσει
 στ' Ἀργος καὶ στόν Ἀργίτικο λαό νά βασιλέψει.
 Ἐκεῖ παντρεύτηκε ἔπειτα κι ἔχτισε ψηλό σπίτι
 κι ἔκαμε δυό λεβέντες γιούς, τό Μάντιο κι Ἀντιφάτη.
 Ο Ἀντιφάτης ἔκαμε τό δυνατό Ὁϊλέα
 κι αὐτός τόν Ἀμφιάραο ἔστηκωτή πολέμων,
 πού ξέχωρα ὁ Ἀπόλλωνας κι ὁ ἀσπιδάτος Δίας
 τόν ἀγαποῦσαν μέ λογῆς ἀγάπη, μά στό τέλος
 τῶν γηρατειῶν δέν ἐφτασε. Χάθηκε μές στή Θήβα
 ἀπό γυναίκεια ἔαγορά³. Κι ἔκαμε δυό λεβέντες
 γιούς, τόν Ἀλκμά κι Ἀμφίλοχο. Τόν Πολυφείδη πάλε
 γέννησε γιό του ὁ Μάντιος καὶ δεύτερο τόν Κλείτο.
 Τόν Κλείτο του ή χρυσόθρονη τόν ἄρπαξε ή Αύγούλα
 γιά τή μεγάλη του δόμορφιά μέ τούς θεούς νά μείνει.

1. Παρόμοια σπονδὴ ἔκανε ὁ Τηλέμαχος στό β 451, ὅταν ἀναχωροῦσε μέ τό πλοοῖο του ἀπ' τήν Ἰθάκη. 2. Γιατρός καὶ μάντης στήν Πύλο. Πῆγε στή Θεσσαλία γιά νά πάρει τά βόδια τοῦ Ἰφικλου, ἀλλά τόν ἔπιασαν καὶ τόν φυλάκισαν. Μέ κάποια του προφητεία ἐλευθερώθηκε καὶ πῆγε δῶρο τά περιφόρημα βόδια, πού τά πρόσφερε στό Νηλέα, βασιλιά τῆς Πύλου, κερδίζοντας γιά λογαριασμό τοῦ ἀδελφοῦ του Βίαντα τήν ὁμορφη βασιλοπούλα Πηρώ· δές καὶ λ 294. 3. Ο Ἀμφιάραος

Μάντη κι ό Φοῖβος ἔκαμε τόν Πολυφείδη, πρῶτο
στόν κόσμο, ὑφότου ό θάνατος τόν Ἀμφιάραιο πῆρε.

Μέ τό γονιό του μάλωσε καὶ στήν Ὑπερησίᾳ¹
πῆγε κι ἐκεῖ προφήτευε στούς ἄλλους τοῖς ὑνθρώπους.

Ἐκείνου γιός του ἡταν αὐτός πού στόν Τηλέμαχο ἥρθε
μπροστά καὶ Θεοκλύμενο τοῦ λέγαν τ' ὄνομά του.

Τόν ἥβρε ἐκεῖ παράκληση νά κάνει στ' ἀκρογιάλι
στάζοντας, κι ἔτσι τοῦ λέγε μέ πεταχτά του λόγια.²

«Ὦ, φίλε, ἀφοῦ σ' ἀπάντησα στήν ὥρα τῆς θυσίας,
σ' ὅρκίζω στά θυμιάματα, στήν πίστη, στή ζωή σου,
καὶ στούς πιστούς συντρόφους σου πού σ' ἀκλουθοῦν ξοπίσω,
τήν πάσα ἀλήθεια μίλα μου, γι' αὐτό πού θά ρωτήσω.

Ποιός είσαι; Ποιός ό τόπος σου; Πᾶς λέγονται οἱ γονιοί σου;»²⁶⁵

Κι ό συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Ξένε, μετά χαρᾶς αὐτά θά σοῦ τά πῶ ὅπως εἰναι.
Τό Θιάκι εἶχω πατρίδα μου, πατέρα τό Δυσσέα,
πού εἴθε νά ζοῦσε. Μά πικρός χαμός τόν βρῆκε τώρα.
Γι' αὐτό συντρόφους διάλεξα καὶ μελανό καράβι
κι ἥρθα νά μάθω, πού καιρούς οἱ ξενιτιές τόν τρῶνε». ²⁷⁰

Τότε εἶπε ό Θεοκλύμενος, θεόμορφος στήν ὅψη.
«Ἐτσι ἔφυγα ἀπ' τόν τόπο μου κι ἐγώ πού σκότωσα ἄντρα
ντόπιο, μέ συγγενεῖς πολλούς στ' ἀλογοβόσκητο Ἀργος,
κι ἀδέλφια πού λογίζονται τῶν Ἀχαιῶν οἱ πρῶτοι.²⁷⁵

Σάν γλίτωσα ἀπ' τό θάνατο κι ἀπ' τήν πικρή μου μοίρα
ἔφυγα, ὑφοῦ στίς ξενιτιές γραφτό μου εἰναι νά τρέχω².
Μά σέ ξορκίζω, πάρε με μαζί σου στό καράβι,
γιατί ἔρχονται ξοπίσω μου, θαρρῶ, νά μέ σκοτώσουν».

Κι ό συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Δέ θά σέ διώξω, ὑφοῦ ζητᾶς μέ τό καράβι νά 'ρθεις.
Ἐμπα. Μέ τό βρισκούμενο θά σέ φιλοξενήσω».

παντρεύτηκε τήν Ἐριφύλη, ἀδελφή τοῦ Ἀδραστού, πού ἡταν βασιλιάς στό Ἀργος. Ἀνάμεσα στόν Ἀδραστο καὶ τόν Ἀμφιάραιο ὑπῆρχε μιά συμφωνία: σέ ὁποια-
δήποτε διαφωνία μεταξύ τους ἡ λύση νά προέρχεται ἀπό τήν Ἐριφύλη. Αὐτή ἡ
συμφωνία ἀνάγκασε τόν Ἀμφιάραιο νά λάβει μέρος στήν ἐκστρατεία τῶν «Ἐπτά
ἐπί Θῆβας», ἄν καὶ γνώριζε τήν ἐπερχόμενη καταστροφή. Ἡ Ἐριφύλη είχε ἔξα-
γοραστεῖ ἀπό τόν Πολυνείκη μ' ἔνα κόσμημα. Μετά θάνατο τιμῆθηκε ώς ὑπο-

Ἐτσι εἶπε καὶ τό χάλκινο τοῦ πῆρε τό κοντάρι
καὶ δίπλα στό κατάστρωμα τοῦ καραβιοῦ τ' ἀφῆκε.

Ἀνέβηκε ἔπειτα κι αὐτός καὶ κάθισε στήν πρύμνη
κι εἶπε στό Θεοκλύμενο κοντά του νά καθίσει.

Τότε¹ εἶπε τοῦ Δυσσέα ό γιός στούς ναῦτες, νά βολέψουν
τ' ἄρμενα κι ὅλοι πρόθυμα τήν προσταγή του ἀκοῦνε.

Κι ἀμέσως σήκωσαν δρόθι τό λάτινο κατάρτι
καὶ τό βαλαν, σηκώνοντας, στό τρύπιο μεσοστύλι.

Τά ξύρτια δέσανε ἔπειτα καὶ τό πανί σηκώνουν
μέ τά καλόστριφτα λουριά κι ἔνα ἀεράκι πρύμο
πού ὁρμητικό φυσομανάει τούς ἔστειλε ἡ Παλλάδα
γοργύ τήν πικροθάλασσα νά σκίσει τό καράβι,

κι ἀπ' τούς Κρουνούς² περάσανε κοντά κι ἀπ' τή Χαλκίδα.

Ο ἥλιος πιά βασιλέψει κι ισκιώσανε ὅλοι οἱ δρόμοι
καὶ τό καράβι στίς Φεξ³ τό σίμωσε τ' ἀέρι

καὶ τό 'φερε στήν Ἡλιδα πού οἱ Ἐπειγοί ὁρίζουν.

Καὶ κείθε πάλε τό 'στριψε στά μυτερά νησάκια,
κι ἄν θά σωθεῖ λογάριαξε στό νοῦ του ἡ θά τόν πιάσουν.

Μές στό καλύβι⁴ κι ό βοσκός μέ τό θεϊκό Δυσσέα
δειπνοῦσαν καὶ κοντά σ' αὐτούς καὶ τά κοπέλια τ' ἄλλα.

Καὶ τέλος πιά σάν χόρτασαν καλά τό φαγοπότι,
εἶπε ό Δυσσέας στό βοσκό, γιά νά τόν δοκιμάσει,
πρόσχαρα ἀκόμα ἄν στό μαντρί θά τοῦ λέγε νά μείνει
νά τόν φιλεύει ἡ θά τοῦ πεῖ στή χώρα νά τραβήξει.

«Ἀκοῦστε με, Εῦμαιε καὶ σύ κι ὅλοι οἱ λοιποί συντρόφοι.
Στή χώρα θέλω τήν αὐγή νά πάω νά διακονέψω,
νά μή σᾶς δίνω πιό πολύ, ἄν μείνω ἀκόμα, βάρος.

Τή συμβουλή σου δώσε μου κι ἔναν καλό ὁδηγό σου
νά μ' ὀδηγήσει, κι ἔπειτα μονάχος ἀπ' ἀνάγκη
θά φέρω γύρα τό χωριό γιά ἔνα ξερό κομμάτι

χθόνιος προφήτης.

285

290

295

300

305

310

1. πόλη τῆς Ἀχαΐας. Ὁ παριηγητής Πλασανίας τήν ταυτίζει μέ τήν Αἴγειρα δές καὶ ε 398. 2. Στήν ὁμηρική ἐποχή ἡ τιμωρία ἐκείνου πού ἔκανε ἀνθρωποκτονία ἦταν ὑπόθεση πού δέν ἔβγαινε ἔξω ἀπό τά δρια τοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου. Ἐτσι δό δολοφόνος, πού ἔφευγε τό θάνατο ἀπό τούς συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ, ὑποχρεωνό-

- κι ἔνα καυκί¹. Θά πεταχτῷ καὶ στοῦ Δυσσέα τό σπίτι
τήν εἰδησῃ στή συνετή νά πάω τήν Πηνελόπη,
θά σμίξω καὶ τούς ἄτροπους² μνηστῆρες, ἵσως κάτι
μοῦ δώσουν νά ψυχοπιαστῷ πού τά χουν ὅλα πλήθια,
καὶ στή στιγμή κάθε δουλειά πού θέλουν θά τούς κάμω. 315
Κι ἔνα ἄλλο θέλω νά σου πᾶ καὶ πρόσεξε ν' ἀκούσεις.
„Ἄς ἔχει χάρη ὁ φτερωτός Ἐρμῆς ὁ στρατηλάτης,
πού στῶν ἀνθρώπων τίς δουλειές τιμή καὶ δόξα δίνει,
στή σβελτοσύνη ἄλλος κανείς δέ μέ περνᾶ στόν κόσμο,
φωτιά ν' ἀνάψω στή στιγμή, ξερά νά σκίσω ξύλα,
νά κομματιάσω τό σφαχτό, νά ψήσω, νά κεράσω,
δουλειές πού κάνουν οἱ φτωχοί στούς ἀρχοντοθρεμμένους».
- „Ο λόγος κακοφάνηκε στόν Εὔμαιο κι ἔτσι τοῦ 'πε·
«Ὦχου μου, ξένε, αὐτή ἡ βουλή πῶς σου 'ρθε στό κεφάλι;
Ζητᾶς τό γληγορότερο τό θάνατό σου νά 'βρεις,
ἐνῷ γυρεύεις νά χωθεῖς στόν κύκλο τῶν μνηστήρων,
πού φτάνει ἡ περηφάνια τους στά σιδερένια οὐράνια³.
Δέν εἶναι τέτοιοι οἱ παραγοί πόχουν αὐτοί κοντά τους,
μόν' εἶναι νιοί μ' ἀρχοντικούς χιτῶνες καὶ χλαμύδες,
πού στάζει μόσκο ἡ κόμη τους, τό πρόσωπό τους λάμπει. 330
„Έχουν μπροστά τους σκαλιστά τραπέζια φορτωμένα
ψωμιά, κρασιά καὶ κρέατα. Μόν' μεῖνε. Δέ μᾶς δίνεις
κανένα βύρος καὶ σ' ἐμέ καὶ στούς λοιπούς συντρόφους.
Κι ἐδῶ τ' ἀγαπητό παιδί σάν ἔρθει τοῦ Δυσσέα,
αὐτός χλαμύδα κι ὅμορφο χιτώνα θά σέ ντύσει
καὶ θά σέ στείλει ὅπου ποθεῖ νά φτάσει ἡ καρδιά σου».
- Τότε ἔτσι ἀπάντησε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας:
„Ἐτσι ὥπως, Εὔμαιε, σ' ἀγαπῶ νά σ' ἀγαπήσει ὁ Δίας,
πού κι ἀπ' τή γύρα μ' ἔσωσες κι ἀπ' τήν πικρή μου ἀνάγκη.
Χειρότερο ἀπ' τή διακονιά δέ βρίσκεται στόν κόσμο.

ταν νά ζει σέ παντοτινή φυγή. Δέξ καὶ ν 267 κ.ἔ.

1. Οἱ στίχοι πού ἀκολουθοῦν βρίσκονται καὶ στο β 440 κ.ἔ. 2. τοποθεσία καὶ πηγή στά νοτιοδυτικά τοῦ νομοῦ Ἡλείας, ἀνάμεσα στά χωριά Σαμικό καὶ Ἐπιτάλιο. 'Απ' ἐκεῖ πήγαξε ὁ ποταμός Χαλκίς σέ μικρή ἀπόσταση ἀπό τή λίμνη τῆς Ἀγουλινίτσας. 3. πόλη στή βόρεια Ἡλιδα. 4. Ἐδῶ τό κείμενο δένεται μέ τό

Γι' αὐτή τήν ἔρμη τήν κοιλιά πολλά τραβᾶ ὁ καθένας πού τόν πλακώνουν συμφορές καὶ βάσανα κι ἀνάγκες.

Καὶ τώρα, ἀφοῦ μὲ κράτησες ὅσο νύ φτάσει ἐκεῖνος, 345
ζητῶ μιά χάρη, νά μοῦ πεῖς γιά τοῦ Δυσσέα τή μάνα¹
καὶ τόν πατέρα πού ἄφησε στῶν γηρατειῶν τή στράτα,
ἄν εἶναι ἀκόμα στή ζωή κάτω ἀπ' τό φῶς τοῦ ἥλιου
ἢ πέθαναν καὶ βρίσκονται μές στ' "Ἄδη τά λημέρια".

Κι ἀπάντησε ὁ χοιροβοσκός, τῶν κοπελιῶν ὁ ἀφέντης· 350
«Μετά χαρᾶς σου, ξένε, αὐτά θά σου τά πᾶ ὅπως εἶναι.

Ζεῖ ὁ Λαερτης καὶ συχνά παρακαλεῖ τό Δία
νύ σβήσει πιά στό σπίτι του κι ἡ ἄχαρη ζωή του.

Γιατί τό γιό του κλαίει πικρά, πού οί ξενιτιές τόν τρῶνε,
καὶ τήν πιστή γυναίκα του, πού τοῦ καψε τά σπλάχνα 355
ὅ θάνατός της, κι ἄκαιρα γεράματα τόν βρῆκαν.

Πέθανε ἡ ἔρμη ἀπ' τόν καημό² τοῦ ξακουσμένου γιοῦ της,
μέ θάνατο πολύπικρο, πού νά μή ἰδεῖ παρόμοιο
κανείς ἐδῶ ὅποιος μ' ἀγαπᾶ καὶ τό καλό μου θέλει.

Κι ἐνόσω ἀκόμα ζοῦσε αὐτή, μ' ὅση κι ἄν εἶχε λύπη,
τό χα χαρά νά τή ρωτῶ, τή γνώμη της νά παίρνω,
γιατί μ' ἀνάθρεψε μαζί μέ τή στερνή της κόρη
Κτιμένη³, τή βεργόλιγνη μέ τό συρτό φουστάνι·
μαζί της μέ μεγάλωσε κι ἔτσι ὅμοια μ' ἀγαποῦσε.

Κι ὅταν πιά φτάσαμε κι οί δυό στήν ποθητή μας νιότη,
στή Σάμη ἐκείνη πάντρεψαν καὶ πῆραν πλούσια δῶρα,
κι ἐμένα, ἀφοῦ μοῦ χάρισε χλαμύδα καὶ χιτώνα
κι ἔνα ζευγάρι μοῦ δώσεις τσαρούχια νά φορέσω,
μ' ἔστειλε δῶ στή μάντρα της. Καὶ πάντα μ' ἀγαποῦσε.
Τώρα μοῦ λείψανε δύλα αὐτά. Μά τή δουλειά πού κάνω 370
μοῦ τή βλογήσανε οί θεοί κι ἀπ' δύλα ἐδῶ πού βλέπεις
ἔφαγα κι ἥπια κι ἔδωσα καὶ στούς σεβάσμιους ξένους.

τέλος τῆς ραψωδίας ξ. 5. ζητιανεύω.

1. δέξ 1 347. Ἐδῶ εἶναι μετωνυμία· ἔνα ποτήρι κρασί. 2. πού δέν ἔχουν τρόπους, ήθος: ὑπερφίαλοι. 3. Δέξ καὶ δσα λέγει ὁ Ἀντίνοος στόν Ὁδοσσέα ἐπαίτη στό φ 285 κ.έ.

Μά ἀπ' τήν κυρά μου¹ προσταγή δέν παίρνεις μήτε λόγο
καλόν, ὑφότου συμφορά μεγάλη ἥρθε στό σπίτι,
οἱ ἄντρες οἱ ἔξτριπτοι. Κι ἔχουν ἀνάγκη οἱ δοῦλοι

γιά καθετί νά τῆς μιλοῦν, τή γνώμη τῆς νά παίρνουν,
νά φᾶν, νά πιοῦνε κι ἐπειτα νά πάρουν στό χωράφι
ἀπ' ὅσα² γιαίνουν τήν καρδιά τῶν παραγῶν στά στήθια».

Κι ἀπάντησε ό πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε'
«Ἄχ, Εὔμαιε χοιροβοσκέ, πόσο μικρός ἀκόμα

ἀπ' τήν πατρίδα μίσεψες κι ἀπ' τούς γονιούς σου ἀλάργα.
Μόν' ἔλα, ξήγα μου κι αὐτό καὶ τήν ἀλήθεια πές μου,

ἄν πάρθηκε ἡ πλατύδρομη πατρίδα σου, ὅπου ζοῦσε
ό σεβαστός πατέρας σου κι ἡ λατρευτή σου μάνα,
ἡ σ' ἔτυχαν ἀπόμακρα στούς χοίρους καὶ στά βόδια

κλέφτες³ καὶ στά καράβια τους σὲ πῆραν καὶ στό σπίτι

αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου σ' ἔφεραν μέ βιός νά σ' ἀγοράσει».

Κι ἀπάντησε ό χοιροβοσκός, τῶν κοπελιῶν ό ἀφέντης.
«Ξένε, γι' αὐτά σάν μέ ρωτᾶς καὶ θέλεις νά τά μάθεις,
κάτσε ν' ἀκοῦς ἀμίλητα καὶ τό κρασί σου πίνε.

Οἱ νύχτες εἶναι ἀτέλειωτες. Ἐχει ὥρα γιά τόν ὑπνο
κι ὥρα ν' ἀκοῦς καὶ νά χαρεῖς. Μήτε καὶ πρίν τῆς ὥρας
πρέπει νά πέσεις. Κι ό πολὺς ό ὑπνος κούραση εἶναι.

Κι ἄν ἄλλος νύσταξε ἀπό σᾶς καὶ θέλει νά πλαγιάσει,
ἄς σύρει. Καὶ τή χαραγή σάν φάει καὶ ψυχοπιάσει⁴,
πηγαίνει τό βασιλικό κοπάδι νά βοσκήσει.

Κι ἐδῶ μές στό καλύβι ἐμεῖς οἱ δυό φαγοποτώντας,
τά περασμένα βάσανα χαρούμενοι θά λέμε.

Γιατί καθένας χαίρεται κατόπι καὶ στίς πίκρες,
ὅποιος περάσει συμφορές καὶ πού γυρίσει κόσμο.

Κι ἄκου γι' αὐτά πού μέ ρωτᾶς καὶ μέ συχνοξετάζεις.

Συρία⁵ λένε ἔνα νησί, — ἄν τό 'χεις ἀκουστά σου —

1. Πληροφορίες γιά τούς γονεῖς του πήρε ηδη ό 'Οδυσσέας στό λ 183 κ.ἔ. ἀπό τήν ίδια του τή μάνα. 2. Δές τή σκηνή τῆς συναντήσεως τοῦ 'Οδυσσέα μέ τή μητέρα του 'Αντίκλεια στό λ 205. 3. θυγατέρα τοῦ Λαέρτη καὶ ἀδελφή τοῦ 'Οδυσσέα.

1. ἔννοει τήν Πηνελόπη. 2. τρόφιμα ή ρουχισμό. 3. πειρατές. 4. στυλώνομαι στά πόδια μου. 5. Μυθικό καὶ κατάφυτο ἀπό ἀμπελῶνες νησί, πλάσμα ποιητικό,

στήν Ὄρτυγία¹ πιό ψηλά² στο γύρισμα τοῦ ἥλιου,
δχι πυκνοκατοίκητο, μά καρποφόρο μέρος,

βοσκότοπος, πολύσταρο μ' ἀμπέλια καὶ κοπάδια.

405

Πείνα ποτέ δέν ἔπεσε στή χώρα μήτε ἀρρώστια

κακή, πού τούς ταλαιπωρουν θερίζει τούς ἀνθρώπους.

Μά σάν γεράσουν τῶν θνητῶν οἱ φάρες³, τότε ὁ Φοῖβος

θά 'ρθει ὁ ἄργυροδόξαρος κι ἡ Ἀρτεμη⁴ μαζί του

καὶ μέ πυκνές σαῖτες τους τούς γλυκοθανατώνουν.

410

Δυό πολιτείες εἶναι ἐκεῖ κι ὅλα σέ δυό μοιράζουν

κι είχανε τόν πατέρα μου κι οἱ δυό γιά βασιλιά των,

τόν Κτήσιο τοῦ Ὄρμένου γιό, μέ τούς θεούς παρόμοιο.

Τότε ἥρθαν Φοίνικες ἐκεῖ θαλασσοζακουσμένοι
κλέφτες, παιγνίδια φέρνοντας χιλιάδες στό καράβι.

415

Στό σπίτι τοῦ πατέρα μου μιά Φοινικιώτισσα ἤταν
δημορφη, μεγαλόσωμη καὶ στίς δουλειές τεχνίτρα.

Κι ἐκείνη τὴν ξελόγιασαν οἱ Φοίνικες οἱ πλάνοι
καὶ κάποιος, ἐκεὶ πόπλυνε κοντά στό τρεχαντήρι,

πρῶτος μαζί της πλάγιασε στό στρῶμα τῆς ὑγάπης,
πού τά μυαλά τῶν θηλυκῶν τά κάνει αὐτό νά στρίψουν

κι ἄς είναι πρῶτα φρόνιμα. Τή ρώτησε κατόπι

ποιά νά 'τανε ἡ πατρίδα της καὶ πᾶς τή λέν τήν ίδια,
κι ἐκείνη τοῦ φανέρωσε τό πατρικό μου σπίτι·

«Παινιέμαι ἀπ' τήν πολύχαλκη πώς είμαι τή Σιδώνα,
κόρη τοῦ Ἀρύβαντα, μέ βιός πού μετρημό δέν είχε.

425

“Ομως Ταφιώτες⁵ μ' ἄρπαξαν κουρσάροι, ἐνῶ γυρνοῦσα
ἀπ' τό χωράφι καὶ σ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐδῶ τό σπίτι
μ' ἔφεραν καὶ μ' ἀγόρασε μέ βιός ὅσο ζητοῦσαν».

Κι αὐτός πού πλάγιασε κρυφά μαζί της εἶπε πάλε·
«Τώρα μ' ἐμάς δέν ἔρχεσαι νά πᾶμε στήν πατρίδα,
τό πατρικό παλάτι σου νά ιδεῖς καὶ τούς γονιούς σου;

430

κάπου στήν ἀπώτατη δύση.

1. Καὶ τό νησί αὐτό εἶναι ποιητικό πλάσμα· δές και ε 127. 2. πιό πέρα, πιό δυτικά δηλαδή. 3. τά φύλα. 4. Δές και λ 176. 5. Στο α 109 ἡ Ἀθηνᾶ ἐμφανίστηκε στόν Τηλέμαχο μέ τή μορφή τοῦ Μέντη, ἀρχηγοῦ τῶν Ταφιώτων· δές και α 188.

Γιατί είναι άκόμα στή ζωή κι ύπέρπλουτους τούς λένε».

Τότε ή γυναίκα ἀπάντησε καί τοῦ 'πε μέ δυό λόγια·

«Κι αὐτό θά γίνει, ἂν θέλετε νά μ' ὄρκιστεῖτε, ναῦτες,
πώς θά μέ φέρετε ἄβλαφτη ξοπίσω στήν πατρίδα».

435

“Ἐτσι εἶπε κι ὅλοι ὄρκίστηκαν καθώς αὐτή ζητοῦσε.

Καί τέλος ὅταν ἄμωσαν¹ καί τέλεψαν τὸν ὄρκο,

πάλε ή γυναίκα μίλησε κι ἔτσι εἶπε μέ δυό λόγια·

«Σωπάτε τώρα καί κανείς ἀπ' ὅλους τούς συντρόφους

440

μή μοῦ μιλήσει, ὅταν μέ ἰδεῖ στό δρόμο ἡ καί στή βρύση,
μήν τρέξει κάποιος καί τό πεῖ τοῦ γέρου στό παλάτι

κι αὐτός τά πάρει μυρωδιά καί πιάσει καί μέ δέσει
κι ὑστερα στοχαστεῖ γιά σᾶς πῶς νά σᾶς καταστρέψει.

Κρατάτε το ὅλοι μυστικό, μέ βιάση πάρτε δῶστε².

445

Κι ὅταν πιά τό καράβι σας γεμίστε ἀπό πραμάτειες,
ἄς τρέξει κάποιος νά μοῦ πεῖ τήν εἰδηση στό σπίτι.

Κι ἐγώ θά φέρω μάλαμα στά χέρια μου ὅσο πέσει
κι ἄλλον άκόμα πρόθυμα θά σᾶς μετρήσω ναῦλο³.

Γιατί τό βασιλόπουλο⁴ μές στό παλάτι θρέφω,

450

κι είναι ἔξυπνο καί δίπλα μου τρέχει κι αὐτό ὅταν βγαίνω.

Μετά χαρᾶς στό φτερωτό καράβι θά τό φέρω

καί θά 'χετε ὄφελος πολύ, θά πάρετε χιλιάδες,

ὅπου κι ἄν τό πουλήσετε σέ ἀλλόγλωσσους ἀνθρώπους».

“Ἐτσι εἶπε κι ἔφυγε γιά τ' ὅμορφο παλάτι,

455

κι ἐκεῖνοι χρόνο ὀλόκληρο καθίσανε κοντά μας

καί βιός σωρό φορτώσανε τό βαθουλό καράβι.

Κι ὅταν πιά τέλος φόρτωσαν καί θέλανε νά φύγουν,
μαντατοφόρο στείλανε νά φτάσει στή γυναίκα.

Κι ἐκεὶ ἥρθε ἔνας πολύτεχνος στό πατρικό μου σπίτι

μ' ἔνα γιορντάνι⁵ ὀλόχρυσο, μέ κεχριμπάρια ἀπάνω.

Κι οἱ δοῦλες μέ τή μάνα μου τό πήρανε στά χέρια,

1. ὄρκίστηκαν. 2. κάνετε γρήγορα τίς ἀγοραπωλησίες σας. 3. κόμιστρο. 4. ἐννοεῖ τὸν Εὔμαιο. 5. περιδέραιο.

τό 'βλεπαν, τό πασπάτευαν¹ καί τήν τιμή ρωτοῦσαν.

Τότε τῆς ἔγνεψε κρυφά καί στό βαθύ καράβι

ἔφυγε, ἀφοῦ τῆς ἔγνεψε. Τότε κι αὐτή ἀπ' τό χέρι

μέ πῆρε κι δξώ βγήκαμε ἀπ' τό ψηλό παλάτι.

465

Καὶ βρῆκε μές στό πρόσπιτο² ποτήρια καί τραπέζια,

πού 'ταν γιά τοῦ πατέρα μου στρωμένα τούς συμβούλους.

Εἶχανε πάει γιά τή βουλή στή σύνοδο νά κάτσουν.

Τρία ποτήρια πῆρε εὐτύς καί τά 'χωσε στόν κόρφο,

κι ἐγώ ξοπίσω, ἀστόχαστο παιδί, τήν ἀκλουθοῦσα.

470

Κι ὁ ἥλιος πιά βασίλεψε κι ἰσκιώσανε δᾶλοι οἱ δρόμοι,

ὅταν τρεχάτοι φτάσαμε στό ξακουστό λιμάνι

πού 'ταν τό καλοθάλασσο καράβι τῶν Φοινίκων.

Κι ἀφοῦ μέ μᾶς ἀνέβηκαν κι ἐκεῖνοι στό καράβι,

τραβούσανε στό πέλαγος μ' ἔνα ἀεράκι πρύμο.

475

"Εξ μέρες ἀρμενίζαμε, ἅπαυτα νύχτα μέρα.

Κι δίας σάν ξημέρωσε τήν ἔβδομη πιά μέρα,

ἡ σαιτεύτρα ἡ Ἀρτεμη³ χτύπησε τή γυναίκα

καί βούτηξε ὥπως ἐπεσε, σάν γλάρος, μές στή γλάστρα⁴.

480

Στή θάλασσα τήν πέταξαν τά ψάρια νά τή φάνε

κι ἔμεινα ἐγώ μονάχος μου μέ τήν καρδιά καμένη.

Στό Θιάκι αὐτούς τούς ἔφερε τό κύμα καί τ' ἀερι,

καί βιός δικό του δίνοντας μ' ἀγόρασε ο Λαέρτης.

"Ετσι είδανε τά μάτια μου αὐτή τή χώρα, ξένε».

485

Τότε ἔτσι ὁ θεογέννητος τ'⁵ ἀπάντησε ὁ Δυσσέας:

«Ἄχ, Εὔμαιε, πόσο λύπησες στά στήθια τήν καρδιά μου,

καθώς μοῦ τά 'πες δᾶλα αὐτά τά πάθη πού σέ βρῆκαν.

"Ομως κοντά στίς συμφορές σου 'δωσε ό γιός τοῦ Κρόνου

490

κι ἔνα καλό, πού σ' ἔριξε σέ σπλαχνικόν ἀφέντη

κι δᾶλα σου τά 'χει πληθερά, φαῖ, κρασί, ὅ,τι θέλεις

καί ζεῖς χαρούμενη ζωὴ. 'Εγώ ὅμως παραδέρνω

1. τό ψηλαφοῦσαν. 2. στόν πρόδομο. 3. Δές καί ο 409. 4. Ἐδῶ: ή κοιλιά τοῦ πλοίου, τό ἀμπάρι. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν: κι ἐκείνη στοῦ ἀμπαριοῦ τ' ἀπόνερα γκρεμίστη, σάν τό γλάρο.

σέ ξένες χῶρες ἄπειρες κι ἐδῶ πάλι ἡρθα ξένος».

Τέτοιες κουβέντες ἔκαναν μιλώντας μεταξύ τους
κι οὐτε κοιμήθηκαν πολύ, μόν' ὑπνο λίγο πῆραν,
γιατί ἡ καλόθρονη Αὐγὴ δέν ἄργησε νά φέξει.

495

Αὐτή τήν ὥρα τά πανιά τοῦ Τηλεμάχου οἱ ναῦτες
δίπλωναν στήν ἀκρογιαλιά κι ἔβγαλαν τό κατάρτι
καί τό καράβι λάμνοντας¹ στ' ἀραξοβόλι φέρνουν.

Κι ὅξω τά βάρια² ρίχνουνε καί δένουν τήν πρυμάτσα³
κι ὅξω κι ἐκεῖνοι βγήκανε στής θάλασσας τήν ἄκρη.

500

Κι ἐκεῖ νά φᾶνε ἐτοίμασαν, γλυκό κρασί κερνοῦσαν.
Κι ἔπειτα πιά σάν χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι,
δ συνετός Τηλέμαχος πῆρε τό λόγο κι εἰπε:

«Τώρα στή χώρα φέρτε ἐσεῖς τό μελανό καράβι
κι ἐγώ θά τρέξω τούς βοσκούς νά ίδω καί τά χωράφια.
Θά 'ρω τό βράδυ, μιά ματιά σάν ρίξω στίς δουλειές μου,
καί γιά τό ποδοκόπι⁴ σας σάν φέξει θά σᾶς κάμω
καλό τραπέζι μέ ψητά καί μέ γλυκό μοσχάτο».

505

Τότε εἰπε ὁ Θεοκλύμενος, θεόμορφος στήν ὅψη:
«Παιδί μου, ποῦ θά πάω ἐγώ; Σέ τίνος θά κονέψωδ
τό σπίτι, ἀπ' ὅσους κυβερνοῦν τό βραχωμένο Θιάκι;
Ίσια νά πάω στή μάνα σου καί στό δικό σου σπίτι;»

510

Κι δ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἰπε:

«Ἄλλη φορά θά σ' ἔπαιρνα στό πατρικό μου σπίτι.

515

Κι οὐτε μᾶς λείπει τίποτες ἀπ' ὅσα θέλει δ ξένος.

Μά σέ κακό σου αὐτό θά βγει, γιατί κι ἐγώ θά λείπω
κι ἡ μάνα μου δέ θά σέ ίδει. Γιατί συχνά δέ βγαίνει
μές στό παλάτι, οἱ ἄτροποι μνηστῆρες νά τή βλέπουν·
μόνο στ' ἀνώι της κάθεται μακριά ἀπ' αὐτούς καί φαίνειδ.

520

Μά θά σέ στείλω ἀλλοῦ νά πᾶς στό σπίτι του νά μείνεις,
στό φημισμένο Εὐρύμαχο⁷, γιό τοῦ γερο-Πολύβου,

1. κωπηλατώντας. 2. οι ἀγκυρόπετρες. 3. τό σχοινί πού προσδένεται τό πλοιο
ἀπό τήν πρύμνη στήν ἀκτή. 4. γιά τόν κόπο, πού κάνατε νά ἔλθετε. 5. κονεύω:
μένω γιά ἀνάπαιση, φιλοξενοῦμαι. 6. ύφασίνει. 7. Είναι ὁ γνωστός ἀπό τό a 399
μνηστήρας δές καί β 185, χ 70.

πού σάν θεό τους οἱ Θιακοί τόν ἔχουν σάν τόν βλέπουν.

Γιατί εἶναι ὁ πιό καλύτερος, κι αὐτός προπάντων θέλει τή μάνα μου καὶ τήν ἀρχή νά πάρει¹ τοῦ Δυσσέα.

Μά αὐτά τά ξέρουν οἱ Θεοί πού κατοικοῦν στά ουράνια, ἃν πρίν τοῦ γάμου θάνατος πικρός δέν τούς ἀρπάξει.

Εἶπε καὶ πέταξε ἄξαφνα πρός τά δεξιά ἔνα ὅρνιο², γεράκι, τοῦ Ἀπόλλωνα γοργός μανταφόρος.

Βαστοῦσε μέ τά νύχια του ἔνα ἄγριο περιστέρι καὶ τοῦ μαδοῦσε τά φτερά καὶ τά σκορποῦσε κάτω,

τοῦ Τηλεμάχου ἀνάμεσα καὶ τοῦ τρεχαντηριοῦ του. Τόν πῆρε ὁ Θεοκλύμενος, ἀλάργα ἀπ' τούς συντρόφους, καὶ τοῦ 'σφιξε τό χέρι του κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ 'πε·

«'Απ' τό Θεό, Τηλέμαχε, τ' ὅρνιο δεξιά πετοῦσε.

Κι ώς τό εἰδα, τό κατάλαβα πώς ἡτανε σημάδι.

Ἄλλη βασιλικότερη δέν εἶναι ἀπ' τή γενιά σου

σ' ὅλο τό Θιάκι. Αἰώνια σεῖς οἱ βασιλιάδες θά 'στε».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε· «'Αμποτε, ξένε, ὁ λόγιος σου αὐτός καὶ ν' ἀληθέψει.

Τότε θά ἰδεῖς τή γνώμη μου καὶ πληθος θά σοῦ δώσω δῶρα, πού νά τά βλέπουνε καὶ νά σέ μακαρίζουν».

Κι εὐτύς τόν Πείραιο φώναξε, πιστό του φίλο, κι εἶπε· «Γιέ τοῦ Κλυτία, πιό πολύ ἀπ' ὅλους τούς συντρόφους στήν Πύλο ὅσοι μ' ἀκλούθησαν, τή γνώμη ἐσύ μοῦ κάνεις. Πάρε τόν ξένο σπίτι σου γιά τή δική μου χάρη κι ὅσο πού νά 'ρθω τίμα τον καὶ φιλοξένησέ τον».

Κι ὁ ξακουστός κονταριστής ὁ Πείραιος ἔτσι τοῦ 'πε· «'Οσον καιρό, Τηλέμαχε, θέλεις ἐδῶ νά μείνει, ἐγώ θά τόν φιλοξενῶ καὶ θά 'χει ὅ,τι θελήσει».

Εἶπε κι εὐτύς ἀνέβηκε στό τρεχαντήρι κι εἶπε καὶ στούς συντρόφους ν' ἀνεβοῦν καὶ τά σκοινιά νά λύσουν.

525

530

535

540

545

550

1. 'Ο ίδιος ὁ Ἐδρύμαχος στό χ 53, προσπαθώντας νά ἀποφύγει τό ἐκδικητικό μαχαίρι τοῦ 'Οδυσσέα, ἀποδίδει στόν 'Αντίνοο τήν πρόθεση αὐτή. 2. 'Ο αἴσιος οἰωνός εἶναι προειδοποίηση πώς ὁ πικρός θάνατος δέ θ' ἀργήσει γιά τούς μνηστήρες. 'Ανάλογη προειδοποίηση βρίσκεται στό ο 160, τήν ὥρα πού δ Τηλέμαχος ἔφευγε ἀπό τή Σπάρτη.

Κι ἐκεῖνοι ἀμέσως μπήκανε καὶ κάθισαν στούς μπάγκους.

Τότε ἔβαλε ὁ Τηλέμαχος τά δυό δημορφα σαντάλια¹

καὶ πῆρε τό χαλκόμυτο πολεμικό κοντάρι

ἀπ' τό καράβι. Λύσανε κι οί ναῦτες τίς πρυμάτσες

καὶ στό γιαλό σάν τό 'συραν τραβοῦσαν γιά τή χώρα,

ώς πρόσταξε ὁ Τηλέμαχος, γιός τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα.

Κι ἐκεῖνος, δρόμο κόβοντας, πεζός στή μάντρα πῆγε,

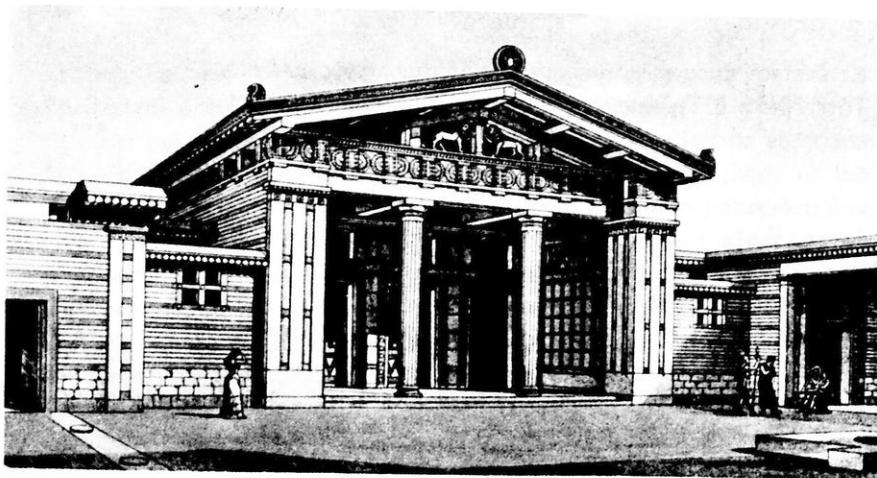
ὅπου χιλιάδες στάλιζαν ἀμέτρητες οί χοῖροι,
πού βόσκαε ὁ πιστός βοσκός μέ τήν καλή τή γνώμη.

555

560

1. μέσα στό πλοϊο εἶχε βγάλει τά πέδιλα.

Αναπαράσταση μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου

π

Μέ τό Δυσσέα κι ο καλός βοσκός μές στό καλύβι
ἄναψαν τήν αὐγή φωτιά κι ἔτοιμασαν νά φᾶνε,
κι ὅξω τούς ἄλλους ἔστειλαν βοσκούς μέ τό κοπάδι.
Καί τ' ἀλυχτάδικα¹ σκυλιά κουνοῦσαν τήν οὐρά τους,
ώς πρόβαλε ὁ Τηλέμαχος, χωρίς νά τόν γαβγίζουν.
Εἰδε ὁ Δυσσέας τά σκυλιά, πού τήν οὐρά τους σειοῦσαν,
κι ἄκουγε γύρω του ποδιῶν πατήματα πού ἀχοῦσαν
κι εὐτύς στόν Εὔμαιο μίλησε μέ πεταχτά του λόγια·
«Εὔμαιε, ἐδῶ θά σοῦ 'ρχεται κανένας σύντροφός σου
ἢ κάποιος γνώριμος, γιατί δέν ἀλυχτοῦν² οἱ σκύλοι
καί μόνο τήν οὐρά κουνοῦν. Νά, τά πατήματα ἄκου». 10
Τό λόγο δέν ἀπόσωσε καί πρόβαλε στήν πόρτα
τ' ἀγαπημένο του παιδί, κι ἀπάνω σαστισμένος

1. γαυγισιάρικα σκυλιά. 2. ἀλυχτῶ γαυγίζω. 3. Ἔξοχη είναι ή διπτικοακουστική προετοιμασία τῆς είσοδου τοῦ Τηλέμαχου στή σκηνή.

πετάχτηκε δ χοιροβοσκός καί τοῦ 'πεσε ἀπ' τά χέρια
ἡ τσότρα¹ πόβαζε κρασί μοσκάτο καί κερνοῦσε.

Καί στόν ἀφέντη του κοντά πετώντας, τοῦ φιλοῦσε
τά χέρια, τό κεφάλι του καί τά γλυκά του μάτια,
χύνοντας δάκρυα φλογερά. Κι ὥπως σφιχταγκαλιάζει
κάθε πατέρας μέχαρά τό γιό του, πού γυρίσει

πέρα ἀπό τόπους μακρινούς τό δέκατο² τό χρόνο,
στερνό του γιό, μονάκριβο, πού 'πιε γι' αὐτόν φαρμάκια,
ἔτσι τό θεοπρόσωπο Τηλέμαχο φιλοῦσε

κι ὁ θεϊκός χοιροβοσκός σφιχταγκαλιάζοντάς τον,
τό χάρο σάν νά ζέψυγε, κι ἔτσι μέδάκρυα τοῦ 'πε·

«Γλυκό μου φῶς³, Τηλέμαχε, ἄχ, ήρθες πιά. Ποτέ μου
δέν τό 'λεγα πώς θά σέ ίδω, ἀφότου γιά τήν Πύλο
μέ τό καράβι μίσεψες⁴. Μά κόπιασε ἔλα μέσα,
ἀγαπημένο μου παιδί, νά σέ χαρεῖ ή καρδιά μου,
πού στήν πατρίδα γύρισες κι εἰσαι κοντά μου τώρα.

Γιατί συχνά δέν ἔρχεσαι στό κτῆμα, στούς βοσκούς σου,
μόν' μές στή χώρα κάθεσαι. «Ἐτσι ή καρδιά σου θέλει,
τή διαστρεμμένη συντροφιά νά βλέπεις τῶν μνηστήρων».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Μετά χαρᾶς σου, παππούλη⁵. Ἐδῶ κι ἐγώ γιά σένα
ήρθα νά ίδω τί γίνεσαι καί νά μου πεῖς, ἂν μένει
στό σπίτι ἀκόμα ή μάνα μου ἡ τήν παντρεύτηκε ἄλλος⁶,
καί κάπου τοῦ πατέρα μου Δυσσέα τό κρεβάτι
ἄστρωτο μένει καί πυκνές ἀράχνες τό σκεπάζουν».

Κι ἀπάντησε ὁ χοιροβοσκός, τῶν κοπελιῶν δ ἀφέντης:
«Ναί, ἐκείνη μέ πιστή καρδιά στ' ἀρχοντικό σου μένει⁷,
κι οἱ νύχτες της περνοῦν πικρές κι οἱ μέρες της θλιμμένες».

«Ἐτσι εἴπε καί τό χάλκινο τοῦ πῆρε τό κοντάρι.

Μπῆκε κι αὐτός, τό πέτρινο κατώφλι δρασκελώντας,

1. ξύλινο δοχείο κρασιού· δές καὶ ξ 35, ὅπου ἔπεσε ἀπό τά χέρια τοῦ χοιροβοσκοῦ τό τομάρι, καθώς ἔτρεξε νά διώξει τά σκυλιά πού ἀπειλοῦσαν τόν ἄγνωστο Όδυσσέα. 2. Ἡ παρομοίωση ἔχει στοιχεῖα ἀπό τήν προσωπική ίστορία τοῦ Όδυσσεα. 3. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει γλυκερὸν φάος. 4. ἔψυγες. 5. παππούλη. 6. Ἀνησυχίες γιά πιθανό γάμο τῆς Πηνελόπης ἔβαλε στόν Τηλέμαχο ή Ἀθηνᾶ στό ο 16 κ.έ. 7. Τήν ίδια ἀπάντηση ἔδωσε στόν Όδυσσεα ή Ἀντίκλεια στό λ 184 κ.έ.

κι ἔτσι τοῦ παραχώρησε τόν τόπο του ὁ Δυσσέας,
μά ὁ γιός του τόν σταμάτησε καί τοῦ 'πε κράζοντάς τον·
«Κάτσε ἐσύ, ξένε. Ἐμεῖς κι ἀλλοῦ νά κάτσουμε
στή στάνη¹. Πρόθυμος κι αὐτός πού τό σκαμνί θά φέρει».

"Ετσι σάν τοῦ 'πε, γύρισε καὶ κάθισε ὁ Δυσσέας.

Καὶ στόν Τηλέμαχο ὁ βοσκός χαμόκλαδα τοῦ στρώνει
κι ἔριξε ἀπάνω τους προβιές, καὶ πῆγε ἐκεῖ νά κάτσει.

Τότε σοφρά² τούς ἔστρωσε μέ κρέατα ψημένα,
ἀπ' ὅλα πού περίσσεψαν κι εἰχε ἀπ' τήν πρώτη μέρα
καὶ κουβαλοῦσε τά ψωμιά μές στά πανέρια πλῆθος
κι ἔνα κρασί γλυκόπιοτο μέ τσότρα τούς κερνοῦσε,
κι ἔπειτα κάθισε κι αὐτός ἀντίκρυ στό Δυσσέα.

Κι ὅλοι στά ἔτοιμα ἄπλωναν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.
Καὶ τέλος ἀφοῦ χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι,
πρωτάρχισε ὁ Τηλέμαχος κι ἔτσι εἶπε τοῦ Εὔμαιον·
«Παππούλη, πόθε κόπιασε κοντά σου αὐτός ὁ ξένος;
Στό Θιάκι πῶς τόν ἔφεραν οἱ ναῦτες; Ποιοί κι αὐτοί ἡταν;
Γιατί πεζός ἐδῷ, θαρρῶ, δέ θά μποροῦσε νά 'ρθει».

Τότε, Εὔμαιε, χοιροβοσκέ, τ' ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες·
«Τήν πάσα ἀλήθεια θά σοῦ πῶ μετά χαρᾶς, παιδί μου.
'Απ' τό μεγάλο τό νησί κατάγεται, τήν Κρήτη³,
καὶ λέει πώς πέρασε πολλές ἀνθρώπων πολιτείες,
γιατί ἡταν ἔτσι τό γραφτό τῆς μοίρας του νά πάθει.
'Από καράβι Θεσπρωτῶν κρυφά φευγάτος ἥρθε
στή στάνη μου, καὶ τώρα αὐτόν θά σοῦ τόν παραδώσω.
Κάμε ὅπως θέλεις. Εὔχεται στά χέρια σου νά πέσει».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε.
«Εὔμαιε, αὐτός δι λόγος σου μοῦ πίκρανε τά σπλάχνα.
Τόν ξένο πῶς στό σπίτι μου νά τόν φιλοξενήσω⁴;
Παιδί εἶμαι ἐγώ καὶ δέ βαστοῦν τά δυό μου χέρια ἀκόμα,

1. μάντρα. 2. χαμηλό τραπέζι. 3. Τά στοιχεῖα τῆς παρουσιάσεως βρίσκονται στό § 203 κ.έ. 4. Γιά δεύτερη φορά ὁ Τηλέμαχος όμολογει πώς δέν ἔχει τή δύναμη νά φιλοξενήσει κάποιον στό σπίτι του δές καὶ ο § 15 κ.έ.

ἄν τόν πειράξει ἄλλος κανείς, βοήθεια νά τοῦ δώσω.
 Κι ἡ μάνα μου στά στήθια της δυό γνῶμες ἀναδεύει¹,
 ἐδῶ μαζί μου ἄν θά σταθεῖ νά κυβερνᾶ τό σπίτι,
 τόν ἄντρα της σεβούμενη καί τήν ντροπή τοῦ κόσμου,
 ἢ ν' ἀκλούθησει ὅποιον βρεθεῖ τῶν Ἀχαιῶν ὁ πρῶτος
 ἀπ' τούς μνηστῆρες, κι ἀκριβά θά τῆς χαρίσει δῶρα.

“Ομως τόν ξένο, μιά φορά πού βρέθηκε κοντά σου,
 μ' ὅμορφο θά τόν ντύσω ἐγώ χιτώνα καί χλαμύδα²
 καί θά τοῦ δώσω δίστομο σπαθί καί δυό σαντάλια
 καί θά τόν στείλω ὅπου ποθεῖ καί τό ζητᾶ ἡ καρδιά του,
 κι ἄν θέλεις, στό καλύβι σου νά τόν φιλοξενήσεις.
 Καὶ θά τοῦ στείλω ροῦχα ἐδῶ καί τήν τροφή πού θέλει,
 νά μήν τόν ἔχεις βάρος σου καί σύ καὶ τά κοπέλια³.
 Μά ἐκεῖ δέ θά τόν ἄφηνα μέ τούς μνηστῆρες νά ῥθει,
 γιατί εἶναι αὐτοὶ κακότροποι⁴, πολὺ χωριάτες ὄλοι,
 μήπως τόν βρίσουν καὶ βαριά θά λυπηθεῖ ἡ καρδιά μου.
 Κόπος ό ἔνας τούς πολλούς, κι ἄς εἶναι παλικάρι,
 νά καταφέρει, ἀφοῦ πολύ ἀνώτεροι εἶναι ἐκεῖνοι».

Τότε ἔτσι μίλησε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας:
 «Ὦ φίλοι, ἀφοῦ μαθές⁵ κι ἐγώ ταιριάζει νά μιλήσω,
 μοῦ κάψατε ἔτσι τήν καρδιά, ν' ἀκούγω αὐτά πού λέτε
 πώς κάνουν οἱ ξετσίπωτοι μνηστῆρες στό παλάτι,
 χωρίς ν' ἀκοῦν τή γνώμη σου, τέτοιος λεβέντης πού είσαι.
 Πέξ μου, τό θέλεις καὶ βαστᾶς⁶ ἡ μήπως μές στή χώρα
 σ' δχτρεύεται ὄλος ὁ λαός, φωνή θεοῦ ἀκλούθωντας;
 Ὦ μήπως μέ τ' ἀδέρφια σου μαλώνεις, πού στή μάχη
 σ' αὐτούς καθένας πέτεται⁷, μ' ὅση διχόνοια ἄν ἔχει.
 Ὦ Αχ, ἔτσι νά 'μουν τόσο νιός, ὅσο τό λέει ἡ καρδιά μου,
 ἡ νά 'μουν γιός τοῦ μαχητῆ Δυσσέα, είτε ὁ ἴδιος
 νά 'ρχόντανε ἀπ' τήν ξενιτιά — γιατί ἔχει ἀκόμα ἐλπίδα —

1. ἀνακινεῖ. 2. Ἐδῶ ἐπαληθεύει ἡ πρόβλεψη τοῦ χοιροβοσκοῦ στό ο 337. 3. οἱ ἄλλοι βοσκοί. 4. Ἡ γνώμη τοῦ Τηλέμαχου γιά τούς μνηστῆρες συμπίπτει μέ τή γνώμη τοῦ Εὔμαιου, πού τήν ἐκθέτει στό ο 329. 5. βέβαια. 6. Τίς ίδιες σκέψεις ἔκανε καὶ ὁ Νέστορας στό γ 228. 7. στηρίζεται, καμαρώνει.

κι ἄς μοῦ τό κόψει χέρι δχτροῦ ἀμέσως τό κεφάλι,
ἄν δέ γινόμουν συφορά πικρή σ' ἐκείνους ὅλους,
ἄν ἔβαζα τό πόδι μου στό σπίτι τοῦ Δυσσέα.

Κι ἄν πάλε ἐμένα μόνο μου μέ δάμαζε τό πλῆθος,
θά προτιμοῦσα σπίτι μου νά πέσω σκοτωμένος,
παρά τίς βάρβαρες δουλειές¹ αὐτές νά βλέπω πάντα,
τούς ξένους νά μή σέβουνται κι ἐδῶ κι ἐκεῖ νά σέρνουν
τίς παρακόρες ἅπρεπα στίς δημορφες τίς σάλες,
νά κατεβάζουν τό κρασί καί νά περιιδρομιάζουν²
ἀχόρταγα κι ἀτέλειωτα, γιά μιά δουλειά χαμένη».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε κι ἔτσι εἶπε·
«Μετά χαρᾶς σου, ξένε, αὐτά θά σοῦ τά πῶς εἰναι.
Μήτε ὁ λαός μ' δχτρεύεται καί τό κακό μου θέλει,
μήτε καί μέ τ' ἀδέρφια μου μαλώνω, πού στή μάχη
σ' αὐτούς καθένας πέτεται³, μ' ὅση διχόνοια ἄν ἔχει.
Μά νά, μονόκλωνη⁴ δρίσε τή γενεά μου δίας.

Μόνο του γιό δ 'Αρκείσιος ἔκαμε τό Λαέρτη,
μονάχο πάλε γέννησε κι ἐκεῖνος τό Δυσσέα,
κι ἔξαλλους ἐμένα μ' ἀφήσε μοναχογιός δ Δυσσέας
στό σπίτι, οὐδέ μέ χάρηκε. Τώρα γι' αὐτό, χιλιάδες
μπῆκαν δχτροί στό σπίτι μου πού τό κακό μου θέλουν.

Γιατί ὅσοι δρίζουν στά νησιά⁶ κι ἀπ' ὅλους εἰναι οἱ πρῶτοι,
στή δασωμένη Ζάκυνθο, στή Σάμη, στό Δουλίχι,
κι ὅσοι εἰναι ἀρχοντογέννητοι στό βραχωμένο Θιάκι,
τόσοι ζητοῦν τή μάνα μου καί καταλοῦν τό βιός μου.
Κι ἐκείνη αὐτό τόν ἄχαρο τό γάμο μήτε ἀρνιέται,
μήτε μπορεῖ νά παντρευτεῖ. Κι ἔτσι δλοι αὐτοί μοῦ σβήνουν
τό σπίτι μου καί σύντομα κι ἐμένα θά χαλάσουν.

«Ομως στό χέρι τῶν θεῶν εἰναι ὅλα, ἄν θά τελέψουν.

Μόν' τρέχα⁷ τώρα γλήγορα νά πεῖς στήν Πηνελόπη,

1. τίς ἄνομες πράξεις. 2. νά τρανέ κατά κόρο. 3. Δέξ π 100. 4. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν μονόκληρη. 5. «Ἐτοι δίνεται ἀπάντηση στήν ἐρώτηση τοῦ ἄγνωστου στόν Τηλέμαχο 'Οδυσσέα, μήπως δέ βρισκεται σέ καλές σχέσεις μέ τ' ἀδέρφια του (π 99). 6. 'Ακριβῶς τήν ίδια ἀπάντηση διδωσε δ Τηλέμαχος στήν 'Αθηνᾶ στό α 247 κ.έ. 7. 'Ο λόγος τώρα στρέφεται πρός τόν Εύμαιο.

πώς ἀπ' τήν Πύλο γύρισα καί πῶς γερός τῆς ἤρθα.

'Εγώ θά καρτερέψω ἐδῶ, κι ἐμπρός τά πίσω νά 'ρθεις,
μόνο σ' αὐτή, τήν εἰδηστή νά πεῖς, χωρίς ν' ἀκούσει
ἄλλος κανείς, γιατί πολλοί τό θάνατό μου θέλουν».

135

Τότε, Εῦμαιε χοιροβοσκέ, τ' ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες:
«Τά ξέρω, τά στοχάζομαι, καθώς τά λές τά κρίνω.

Μόν' ἔλα πές μου τώρα αὐτό, νά ξέρω τί θά κάμω,
μιά καί καλή στόν ἄμοιρο Λαέρτη ἢν πρέπει νά 'ρθω
μαντατοφόρος, πού καημούς κι ἂν είχε γιά τό γιό του,
κοίταξε ώστόσο τίς δουλειές καί μέ τούς δούλους πάντα
ἔτρωγε σπίτι κι ἔπινε, σάν ἥθελε ή καρδιά του.

140

Μά τώρα, ἀφότου μίσεψες στήν Πύλο μέ καράβι,
ψωμί μπουκιά δέν ἔφαγε, κρασί δέν ἥπιε στάλα,
καί πάντα κλαίει καί δέρνεται καί τό κορμί του λιώνει».

145

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:

«Σκληρό, μά ἄς τόν ἀφήσουμε, τά σπλάχνα μας κι ἂν καῖνε.

Εἴθε ὅλα νά 'ταν στῶν θνητῶν τό χέρι. Πρῶτα πρῶτα
τόν ἀκριβό πατέρα μου θά φέρναμε ἀπ' τά ξένα¹.

150

Μά ἔσυ σάν πᾶς τήν εἰδηση, τρεχάτος ἔλα πίσω
κι ἀπ' τά χωράφια μήν περνᾶς τό γέρο ν' ἀνταμώσεις.

Κι ἔξόν ἀπ' τήν μητέρα μου, στήν οἰκονόμα² πές τα
κρυφά, καί θά φροντίσει αὐτή πῶς νά τά μάθει ὁ γέρος».

155

"Ετσι εἶπε, κι ὁ χοιροβοσκός τά δυό σαντάλια πήρε
καί τά 'δεσε στά πόδια του καί τράβηξε στή χώρα³.

Δέν έφευγε τῆς Ἀθηνᾶς πώς κίνησε ἀπ' τήν μάντρα
δ Εὔμαιος κι ἤρθε κοντά, παρόμοια μέ γυναίκα
πανώρια, μεγαλόσωμη καί στίς δουλειές τεχνίτρα.

160

Στήν πόρτα ἀντίκρυ στάθηκε καί στό Δυσσέα ἔφάνη
κι οὕτε ἔνιωσε ὁ Τηλέμαχος, μήτε τήν εἶδε ἐμπρός του.
Γιατί οἱ θεοί δέ φαίνονται καθάρια στόν καθένα.

1. Γιά πρώτη φορά ό 'Οδυσσέας ἀκούει ἀπό τό ἴδιο του τό παιδί πόσος ἤταν ὁ
καῦμός του γιά τήν ἐπιστροφή τοῦ πατέρα. 2. Είναι ή Εὐρύκλεια, πού μόνη
γνώριζε τήν ἀποδημία τοῦ Τηλέμαχου στήν Πύλο (β 387 κ.έ.). 3. 'Η ἔξοδος τοῦ
χοιροβοσκοῦ προοικονομεῖ τόν ἀγαγνωρισμό 'Οδυσσέα - Τηλέμαχου.

Μόνο ὁ Δυσσέας τήν ἔβλεπε κι οἱ σκύλοι¹, οὐδέ γαβγίζαν,
μόν' στήν γωνιά ζαρώσανε τῆς στάνης φοβισμένοι.

Τοῦ γνεψε μέ τά μάτια της, κι ὁ θεϊκός Δυσσέας
κατάλαβε κι ἐβγῆκε εὐτύς ἀπ' τὸ καλύβι του δξω,
στό μαντροτοίχι τῆς αὐλῆς, καὶ στάθηκε μπροστά της.
Κι ἔτσι μέ λόγια πεταχτά τοῦ μίλησε ἡ Παλλάδα·

«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
στό γιό σου τώρα νά τά πεῖς καὶ μήν τοῦ τά σκεπάζεις,
κι ἀφοῦ ἐτοιμάστε θάνατο στούς ἄτροπους μνηστῆρες,
νά πάτε στήν περίφημη τή χώρα. Δέ θ' ἀργήσω
κι ἐγώ κοντά σας νά βρεθῶ, γιατί διψῶ ἀπό μάχη».

Εἶπε καὶ μέ χρυσό ραβδί τόν ἄγγιξε² ἡ Παλλάδα.

Καὶ πρῶτα ἀφοῦ μέ νιόπλυτη χλαμύδα καὶ χιτώνα
τόν ἔντυσε, τοῦ στόλισε τό σῶμα μέ τή νιότη.

Μελαχρινός πάλι ἔγινε, τοῦ γέμισε ἡ θωριά του,
καὶ μαύρισαν τά γένια του στό πρόσωπό του γύρω.

Αὐτά σάν ἔκαμε ἡ θεά χάθηκε, κι ὁ Δυσσέας
μές στό καλύβι γύρισε. Κι ὅπως τόν εἶδε ὁ γιός του,
σάστισε καὶ τό πρόσωπο γύρισε ἀλλοῦ ἀπό φόβο,
θεός μήν είναι. Μίλησε στό τέλος μέ δινό λόγια·

«Ξένε, ἀπό πρίν ἀλλιώτικος μοῦ φάνηκες μπροστά μου.

Ἄλλα φορέματα φορεῖς, κι ἄλλη ἔγινε ἡ θωριά σου.

Θά σαι θεός, πού κάθεσαι μές στά πλατιά τά οὐράνια.

Κάμε ἔλεος, θά σοῦ δώσουμε σφαχτά³ πού νά σ' ἀρέσουν
καὶ δῶρα χρυσοσκάλιστα. Σπλαχνίσου μας, θεέ μου».

Τότε τ' ἀπάντησε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας·

«Θεός δέν είμαι· μέ θεό γιατί μέ προσομοιάζεις;
μόν' είμαι ἐγώ ὁ πατέρας σου, πού πάντα κλαῖς γιά μένα,
καὶ προσβολές ὑπόφερες κι ἥπιες πολλά φαρμάκια».

Εἶπε καὶ γλυκοφίλησε τό γιό του, κι ἀπ' τά μάτια

1. Οἱ ἄνθρωποι πιστεύουν δτι πολλά ζῶα ἔχουν τή δύναμη νά βλέπουν ὑπερφυσικά δντα, θεούς, νεράιδες. 2. Η ίδια τελεική διαδικασία τηρήθηκε στό v 441, ἀλλά μέ ἀντίθετα ἀποτελέσματα. 3. Κι ὁ Νέστορας στό γ 399 τήν ίδια ἀντίδραση παρουσίασε, μόλις ἀντιλήφθηκε πώς μπρός του είχε τήν Παλλάδα.

τά δάκρυα τοῦ 'πεφταν στή γῆ, πού πρίν τά συγκρατοῦσε.	
Πάλε ὁ Τηλέμαχος, — γιατί δέν πείθουνταν ἀκόμα	195
πώς ἥτανε ὁ πατέρας του — τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·	
«Δέν εἰσαι σύ ὁ πατέρας μου, παρά τό δίχως ἄλλο	
κάποιος θεός μέχεγελᾶ, γιά νά λυποῦμαι ἀκόμα.	
Γιατί δέ δύνεται ἄνθρωπος θνητός αὐτά νά πλάσει	
στό νοῦ του, ἐκτός ἀθάνατος θεός στή γῆ ἂν ἔρθει,	200
εὔκολα ἂν θέλει, δύνεται νά κάμει νιούς ἢ γέρους.	
Γέρος προτοῦ φαινόσουνα καὶ φτωχικά φοροῦσες,	
μά τώρα μοιάζεις μέθεούς πού κατοικοῦν στά οὐράνια».	
Τότε ἔτσι κι ὁ πολύσοφος τ' ἀπάντησε Δυσσέας·	
«Μπροστά σου τόν πατέρα σου, Τηλέμαχε, ἐνῶ βλέπεις,	205
δέ σου ταιριάζει ν' ἀπορεῖς καὶ νά παραθαμάζεις.	
Γιατί δέ θά 'ρθει ἐδῶ κανείς ἄλλος ποτέ Δυσσέας,	
μόν' είμαι ὁ ἴδιος, πού καιρούς παράδερνα στά ξένα	
καὶ στήν πατρίδα γύρισα τόν εἰκοστό πιά χρόνο.	
Τῆς νικηφόρας ¹ Ἀθηνᾶς εἶναι κι αὐτό τό θάμα,	210
πού μ' ἔκαμε δόπως ἥθελε, γιατί τά δύνεται δλα,	
πότε νά φαίνομαι ἄνθρωπος φτωχός πού ζητιανεύω,	
καὶ πότε νιός πού στό κορμί φορῶ πανώρια ροῦχα.	
Εὔκολα δύνονται οἱ θεοί πού κατοικοῦν στά οὐράνια	
νά τόν δοξάσουν τό θνητό καὶ νά τόν ταπεινώσουν».	215
Εἶπε καὶ κάθισε. Κι εὐτύς τόν ξακουστό γονιό του	
ἀγκάλιασε ὁ Τηλέμαχος καὶ ξέσπασε στό κλάμα.	
Τούς πῆρε τότε καὶ τούς δυό ὁ πόθος νά θρηνήσουν,	
κι ἔκλαιγαν μέ πικρούς λυγμούς, δόσο δέν κλαῖν τά ὅρνια ² ,	220
θαλασσοπούλια ἢ σταυραετοί κυρτόνυχοι, πού ἀρπάζαν	
ἀπ' τή φωλιά τ' ἀφτέρωτα πουλιά τους οἱ χωριάτες.	
Ἐτσι ποτάμι χύσανε κι αὐτοί τά μαῦρα δάκρυα.	
Κι ὁ ἥλιος θά βασίλευε κι ἀκόμα θά θρηνοῦσαν,	

1. Λέγεται ἔτσι, γιατί νίκησε τούς γίγαντες. Σκηνές ἀπό τή γιγαντομαχία ἔχουμε στή ζωφόρο τοῦ Παρθενώνα. 2. Ή παρομοίωση εἶναι ἀπό τόν κόσμο τῶν πτηνῶν, πού θρηνοῦν ἔντονα, ὅταν χάνουν τά μικρά τους.

μά μίλησε ὁ Τηλέμαχος καὶ στόν πατέρα του εἶπε·

«Μέ τι καράβι σ' ἔφεραν, πατέρα ἀγαπημένε,

στό Θιάκι οἱ ναῦτες; Ποιοὶ κι αὐτοί παινεύονταν πώς εἶναι;

Γιατὶ θαρρῶ πεζός ἐδῶ δέ θά μποροῦσες νά 'ρθεις».

225

Τότε ἔτσι ἀπάντησε ὁ θεῖκός πολύπαθος Δυσσέας·

«Τήν πάσα ἀλήθειαν θά σοῦ πῶ μετά χαρᾶς, παιδί μου.

Στό Θιάκι οἱ κοδμοξάκουστοι μέ φέρανε οἱ Φαιάκοι,

230

πού κάθε ἔνο προβοδοῦν, στά χέρια τους ἄν πέσει.

Καὶ μέ καράβι γλήγορο, βαθιά ἀποκοιμισμένον,

μέ φέρανε ἀπ' τά πέλαγα καὶ μ' ἄφησαν στό Θιάκι,

καὶ δῶρα μοῦ δῶκαν λαμπρά, χαλκό, χρυσάφι, ροῦχα,

πού σέ σπηλιά, ἀπό φώτιση θεοῦ, κρυμμένα τά 'χω.

235

Καὶ τώρα ἐδῶ μέ τή βουλή πάλι ἡρθα τῆς Παλλάδας,

γιὰ νά σκεφτοῦμε οἱ δυό μαζί τό φόνο τῶν δχτρῶν μας.

Μόν' ἔλα τώρα, ἀριθμησε σέ μένα τούς μνηστῆρες,

νά μάθω πόσοι νά 'ναι αὐτοὶ καὶ ποιός καθένας εἶναι.

Κι ὕστερα στήν ἀτρόμητη καρδιά μου θά μετρήσω²,

μονάχοι ἄν θά μπορέσουμε, οἱ δυό μας δίχως ἄλλους,

νά πολεμήσουμε μ' αὐτούς ἢ θέλουμε βοήθεια».

240

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε κι ἔτσι εἶπε·

«Πάντα ἄκουγα, πατέρα μου, τό ξακουστό ὄνομά σου,

πώς εἶσαι πρῶτος στό σπαθί καὶ στή σοφή τή γνώμη.

245

Μά λόγο μοῦ ξεστόμισες μεγάλο, πού τρομάζω.

Δυό μόνοι μ' ἄλλους πιό πολλούς πῶς θά τά βγάλουν πέρα;

Δέν εἶναι μιά, δέν εἶναι δυό δεκάδες οἱ μνηστῆρες,

μόν' εἶναι ἀκόμα πιό πολλοί, κι ἄκου νά τούς μετρήσω.

'Απ' τό Δουλίχι³ διαλεχτοί πενήντα δυό λεβέντες,

μ' ἔξι μαζί τους παραγιούς. Κι ὅσοι ἡρθαν ἀπ' τή Σάμη,

εἶναι ὄλοι εἴκοσι τέσσερις. Κι εἴκοσι βάλε ἀκόμα,

ὅσοι ἡρθαν ἀπ' τή Ζάκυνθο, καὶ δώδεκα ἀπ' τό Θιάκι,

250

1. Ἐδῶ παρουσιάζονται πολύ συνοπτικά, ὅσα ἔγιναν στή ραψωδία ν. 2. θά ὑπολογίσω. 3. Τίς ίδιες πληροφορίες, ἀλλά χωρίς ἀριθμητικά στοιχεῖα, ἔδωσε ὁ Τηλέμαχος στήν 'Αθηνᾶ στό α 247 κ.ἔ.

- ἀτρόμητοι ὅλοι στήν καρδιά. Κι δέ Μέδοντας δέ κράχτης,
κι δέ θεϊκός τραγουδιστής, πόχουν κι αὐτοί μαζί τους
δυό παραγιούς, στό μοίρασμα τῶν φαγητῶν τεχνίτες¹.
Σ' ὅλους ἐκείνους μαζωχτούς ἄν βγοῦμε ἐμεῖς μπροστά τους,
ὅτι σοῦ κάμανε, πικρά κι ἀδρά θά τό πληρώσεις.
Μά σκέψου, ἄν κάποιον δύνεται βοηθό νά βάλει δέ νοῦς σου,
νά μᾶς βοηθήσει πρόθυμα καί μ' ὀλὴ τήν καρδιά του». 260
- Τότε τ' ἀπάντησε δέ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας·
«Θά σοῦ τό πῶ μετά χαρᾶς καί πρόσεξε ν' ἀκούσεις,
καί σκέψου ἄν μόνη ἡ Ἀθηνᾶ μέ τό μεγάλο Δία
θά μᾶς βοηθήσουν, ἡ βοηθό ἄλλον νά βάλει δέ νοῦς μου».
- Κι δέ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Καλοί εἰναι ἐκεῖνοι οἱ δυό βοηθοί, πού δύνομασες, πατέρα,
πού κάθονται στά σύγνεφα ψηλά, καί τούς ἀνθρώπους
ὅλου τοῦ κόσμου κυβερνοῦν καί τούς θεούς τούς ἄλλους».
- Πάλε ἔτσι ἀπάντησε δέ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας·
«Ναί, δέ θ' ἀργήσουν νά βρεθοῦν στή μάχη, καί θά δοῦμε,
ὅταν πιαστοῦμε ἐμεῖς οἱ δυό μέ τούς λοιπούς μνηστῆρες
ποιός θά νικήσει. Τώρα σύ, τό γλυκοχαραμέρι²
στό σπίτι πήγαινε, νά βρεῖς τούς ἄτροπους μνηστῆρες.
"Υστερα ἐμένα κι δέ βοσκός στή χώρα θά δόηγήσει,
παρόμοιο μ' ἔνα δύστυχο καί ψωμοζήτη γέρο. 275
- Κι ἄν μέ προσβάλουν σπίτι μου, μέσς στήν καρδιά σου βάστα
κλεισμένη τήν υπομονή κι ἐγώ ἄς κακοπαθαίνω.
- Κι ἄν ἀπ' τήν πόρτα μέ κλωτσιές στό δρόμο μέ πετάξουν,
ἡ μέ σαίτες μέ χτυποῦν, ὑπόφερε νά βλέπεις.
- Μόνο μέ λόγια σου γλυκά νά τούς μιλᾶς, νά πάψουν
τίς τρέλεις. "Ομως δέ θ' ἀκοῦν, γιατί τούς ζώνει δέ χάρος.
Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σοῦ πῶ καί σύ στό νοῦ νά τό χεις.
Τήν ώρα πού ἡ πολύβουλη Παλλάδα μέ φωτίσει,

1. 'Ο ἀριθμός πού δίνει εἶναι 108· ἐπί πλέον 6 βοηθοί, 2 τεχνίτες κοπῆς κρέατος,
ἔνας κήρυκας, ἔνας ἀοιδός. Σύνολο 118 ἀνθρωποι. 2. τό γλυκοχάραμα.

θά γνέψω¹ μέ τά μάτια μου κι ἄμα τό καταλάβεις,
δόσα κι ἄν βρίσκονται ἄρματα στό σπίτι νά συνάξεις² 285
καὶ νά τά βάλεις στό ψηλό κελάρι, μές στό βάθος
καὶ τούς μνηστῆρες μέ γλυκά ν' ἀποκοιμίζεις λόγια,
σάν σέ ρωτοῦν γιά τ' ἄρματα καὶ θέλουν νά τά βλέπουν.
«Ἄπ' τόν καπνό τά σήκωσα, γιατί δέν ήταν ὅμοια
ώς τ' ἄφησε δό πατέρας μου, σάν πηγε γιά τήν Τροία,
μόν' ἔχασαν τή λάμψη τους ἀπ' τοῦ καπνοῦ τήν ἄχνα. 290
Κι ἔνα ἄλλο δίας μοῦ 'βαλε στό νοῦ μου πιό μεγάλο,
μή χτυπηθεῖτε, ἄν εξαφνα πιαστεῖτε ἀπό μεθύσι,
καὶ τό τραπέζι μολευτεῖ κι ὁ γάμος ἀπ' τό αἷμα,
γιατί καθέναν τόν τραβᾶ μονάχο τό μαχαίρι»³. 295
Ν' ἀφήσεις μόνο δυό σπαθιά γιά μᾶς καὶ δυό κοντάρια
κι ἀσπίδες δυό ν' ἀράξουμε στά χέρια, ὅταν χυθοῦμε
ἀπάνω τους. Καὶ στά στερνά τούς ἄτσαλους μνηστῆρες
θά τούς τυφλώσει ἡ Ἀθηνᾶ κι ὁ βαθυγνώστης Δίας.
Κι ἔνα ἄλλο ἀκόμα θά σου πῶ, καὶ πρόσεξε ν' ἀκούσεις. 300
«Ἀν εἰσαι ἀλήθεια γιός μου ἐσύ κι ἀπ' τό δικό μου τό αἷμα,
νά μήν τό μάθει ἄλλος κανείς, πώς γύρισα στό Θιάκι,
ἀπ' τούς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ, μήτε ὁ γερο-Λαέρτης
μήτε ὁ θεϊκός χοιροβοσκός, μήτε κι ἡ Πηνελόπη.

Καὶ μόνοι οἱ δυό νά μάθουμε τῶν γυναικῶν⁴ τή γνώμη,
κι ἀπ' τοῦ σπιτιοῦ τούς παραγιούς νά ίδοῦμε ποιός ἀκόμα
μᾶς σέβεται καὶ μᾶς τιμᾶ καὶ ποιός δέ μᾶς φοβᾶται
καὶ μήτε ἐσένα δέν ψηφᾶς, ἄν καὶ μεγάλος εἰσαι». 305
Τότε ἔτσι ὁ ἀκριβός του γιός τ' ἀπάντησε καὶ τοῦ 'πε·
«Κι ἄλλη φορά, πατέρα μου, θά ίδεις ἄν ἔχω κρίση,
γιατί κι ἐγώ ἀσυλλόγιστο δέν ἔχω τό κεφάλι.
"Ομως αὐτό καὶ γιά τούς δυό δέ βρίσκω ἐγώ πώς εἶναι
ώφελιμο. Γιά σκέψου το. Γιατί ἔτσι δίχως λόγο,

1. θά κάνω νόημα. 2. 'Ο ἥρωας δίνει ἐντολή στόν Τηλέμαχο νά σηκώσει τά δπλα
ἀπό τίς θῆκες τους, γιά νά μήν τά χρησιμοποιήσουν οἱ μνηστῆρες. 3. "Αν καὶ ἡ
'Οδύσσεια εἶναι ἔργο ήμερο καὶ εἰρηνικό, οἱ ἄνθρωποι δέν ἔχουν ἀποβάλει τε-
λείως τό πολεμικό ἥθος. 4. ἐννοεῖ τίς σκλάβεις, τό ὑπηρετικό προσωπικό. 'Εδω
ζητᾶ δ 'Οδυσσέας ἀπό τόν Τηλέμαχο νά δοκιμάσουν τήν πίστη τῶν ἀνθρώπων
του ἀνακτόρου. 5. δέν ύπολογίζει.

θά κάθεσαι ἄπραγος καιρό νά προσπαθεῖς νά μάθεις,
κι ἥσυχα αὐτοὶ θά καταλοῦν δίχως σπλαχνιά τό βιός σου. 315
Μά τίς γυναῖκες σύμφωνος κι ἐγώ νά δοκιμάσεις,
ποιές τό ψωμί σου δέν τιμοῦν καί ποιές δέν ἔχουν κρίμα.
"Ομως τούς ἄντρες περιττό, ἀπ' τό 'να σπίτι στ' ἄλλο,
νά δοκιμάζουμε. "Όλα αὐτά μποροῦν στερνά νά γίνουν,
σημάδι ἄν ἔχεις φανερό τοῦ ἀσπιδοφόρου Δία". 320

Τήν ὥρα πόλεγαν αὐτά, μιλώντας μεταξύ τους,
ἔμπαινε τό καλόχτιστο¹ καράβι μές στό Θιάκι²,
πόφερε τόν Τηλέμαχο καί τούς συντρόφους του ὅλους
μέσα ἀπ' τήν Πύλο. Στό βαθύ σάν μπήκαν λιμάνι,
σύρανε πρῶτα στή στεριά τό μελανό καράβι 325
καί τ' ἄρμενά του βγάλανε οἱ ψυχωμένοι ναῦτες,
καί στοῦ Κλυτία³ πήγανε τά πανωραΐα δῶρα.

Τότε ἔναν κράχτη στείλανε στό σπίτι τοῦ Δυσσέα,
τήν εἰδησῃ στή συνετή νά πεῖ τήν Πηνελόπη,
πώς στάθηκε ὁ Τηλέμαχος στό ἔχοικό του κτῆμα 330
κι ἔστειλε τό καράβι πρίν νά φτάσει στό λιμάνι,
τῆς λατρευτῆς βασίλισσας μή φοβηθεῖ ἡ καρδιά της,
καί χύσει δάκρυα τρυφερά. Τήν ίδια ὥρα πῆγαν
ὁ κράχτης κι ὁ χοιροβοσκός⁴ τήν εἰδησῃ τήν ίδια
νά φέρουν στή βασίλισσα. Σάν μπήκαν στό παλάτι,
ὁ κράχτης ἔτσι φώναξε μπροστά στίς παρακόρες:

«Ἐφτασε ὁ ἀκριβός σου γιός, βασίλισσα, ἀπ' τήν Πύλο». 335
Κοντά της πήγε κι ὁ βοσκός κι είπε στήν Πηνελόπη
ὅσα τόν ἔστειλε νά πεῖ τ' ἀγαπητό παιδί της.
Κι ὅταν πιστά τήν προσταγή τήν τέλεψε, ὥπως ἦταν,

ἄφησε μέγαρα κι αὐλές καί στό μαντρί του πήγε. 340

Μά τῶν μνηστήρων χάλασε μέσα ἡ καρδιά ἀπ' τή λύπη
κι ἀπ' τό παλάτι βγαίνοντας, τό μακροτοίχι πῆραν

1. καλοφτιαγμένο, καλοναυπηγημένο. 2. Δέες ο 557. 3. Γιά τόν Κλυτία ἔγινε λόγος στό ο 544. 4. Ὁ χοιροβοσκός ἦταν σταλμένος ἀπό τόν Τηλέμαχο· δέες π 133.

πού 'χε ή αὐλή, καί κάθισαν ἐκεῖ, μπροστά στίς πόρτες.

Τότε ἄρχισε ὁ Εὐρύμαχος γιός τοῦ Πολύβου κι εἶπε:

«Θρασά¹ δ Τηλέμαχος δουλειά κατόρθωσε μεγάλη,
τέτοιο ταξίδι, κι εἴπαμε πώς δέν τά βγάζει πέρα.

Μά ἐλᾶτε τώρα ἂς ρίξουμε τό πιό καλό καράβι
στή θάλασσα κι ας βάλουμε τεχνίτες λαμνοκόπους,
νά ποῦν στούς ἄλλους² γλήγορα ξοπίσω νά γυρίσουν».

Τό λόγο δέν ἀπόσωσε, κι είδε μές στό λιμάνι,

ώς ἔστρεψε δ 'Αμφίνομος, τό μελανό καράβι,
πού τά πανιά του μάζωναν καί τά κουπιά βαστοῦσαν.

Χάρηκε μέσα του ή καρδιά κι ἔτσι εἶπε στούς συντρόφους:
«Τί θέλουμε νά στείλουμε μαντάτο; Νά τους, ήρθαν.

Εἴτε ό θεός τούς φώτισε εἴτε εἰδανε μονάχοι
τ' ἄλλο καράβι νά περνᾶ, μά κόπος νά τό φτάσουν»³.

Ἐτσι εἶπε καί σηκώθηκαν καί πῆγαν στ' ἀκρογιάλι
καί στή στεριά τραβήξανε τό μελανό καράβι
καί πῆραν ὅλα τ' ἄρμενα οἱ ψυχωμένοι ναῦτες.

Τότε ὅλοι γιά τή σύνοδο κινοῦσαν μαζωμένοι
κι οὕτε ἄλλον ἄφησαν⁴ ἐκεῖ νά κάτσει, νιός ή γέρος.
Κι ἔτσι ό 'Αντίνος⁵ ἄρχισε, δι γιός τοῦ Εὔπειθη, κι εἶπε:
«Ἄχ, οἱ θεοί τόν γλίτωσαν ἀλάθευτα ἀπ' τό χάρο.

Τή μέρα βάζαμε σκοπούς στ' ἀγερικά ἀκρωτήρια,
πού ἀδιάκοπα συνάλλαζαν. Κι ὅταν βουτοῦσε ὁ ἥλιος,
ποτέ τή νύχτα στή στεριά δέν κλείσαμε τό μάτι,
μόν' πάντα μές στή θάλασσα μέ τό γοργό καράβι
ἐδῶ κι ἐκεῖ ἄρμενίζαμε, προσμένοντας νά φέξει,
τοῦ Τηλεμάχου τή ζωή ζητώντας στό καρτέρι
νά πάρουμε, ὅταν ἔφτανε. "Ομως αὐτόν ώστόσο
κάποιος θεός τόν γλίτωσε νά φτάσει στήν πατρίδα.
Μά ἐλᾶτε νά σκεφτοῦμε ἐδῶ τό θάνατό του τώρα,

1. μέ θράσος, παράτολμα. 2. ἐννοεῖ τούς μνηστήρες, πού είχαν στήσει ἐνέδρα· δέες δ 858. 3. δέν μποροῦσαν δηλαδή νά τό φάσουν. 4. Ἡ σύνοδος τῶν μνηστήρων είχε χαρακτήρα μυστικό, γι' αὐτό τηρήθηκαν αὐστηρά μέτρα προφυλάξεως. 5. Είναι ό ίδιος πού είσηγήθηκε τό σχέδιο δολοφονίας στό δ 670 κ.έ.

345

350

355

360

365

370

κι οὕτε νά μᾶς γλιτώσει¹ πιά. Γιατί δέν ἔχει ἐλπίδα,
ἐνόσω θά 'ναι ζωντανός, νά βρεῖ ή δουλειά μας ἄκρη.

Γιατί είναι ἐκεῖνος φρόνιμος, στή γνώση κατεχάρης,
καὶ τήν ἀγάπη τοῦ λαοῦ δέν ἔχουμε ὅπως πρῶτα.

Μά ἐλάτε, πρίν σέ σύνοδο τούς Ἀχαιούς καλέσει.

Γιατί κι αὐτό ὁ Τηλέμαχος θαρρῶ δέ θ' ἀμελήσει,
μόν' θά βαστάξει τό θυμό καὶ σ' ὅλους θά κηρύξει,

πώς σκάβουμε τό λάκκο του καὶ γλίτωσε μέν κόπο.

Κι αὐτοί ἂν ἀκούσουν τ' ἄνομο τό ἔργο, θά μᾶς βρίσουν
κι ἄλλο θά πάθουμε κακό, κι ἵσως ἀπ' τήν πατρίδα
μᾶς διώξουν καὶ τῆς ἔνιτιᾶς θά πάρουμε τή στράτα².

'Εμπρός, νά τόν προφτάσουμε στό δρόμο η στά χωράφια,
μακριά ἀπ' τήν πόλη. Κι ἔπειτα μοιράζουμε τό βιός του
καὶ τό παλάτι ἀφήνουμε στή μάνα του νά τό 'χει
μ' ὅποιον τήν πάρει. Κι ἂν αὐτός δέ σᾶς ἀρέσει δ λόγος
καὶ θέλετε ὁ Τηλέμαχος νά ζεῖ καὶ τ' ἀγαθά του
τά πατρικά νά χαίρεται, ἃς πάφουμε πιά τότε
νά συναζόμαστε ὅλοι ἐδῶ, τό σπίτι του νά τρῶμε.

Μόν' ἀπ' τό σπίτι του ὁ καθείς τά δῶρα τοῦ ἀρραβώνα
ἄς φέρει κι ἃς διαλέξει αὐτή νά παντρευτεῖ στό τέλος
ὅποιον τῆς φέρει πιό πολλά κι ὅποιον τῆς γράφει ή μοίρα».

Ἐτσι εἰπε κι ὅλοι ἀπόμειναν χωρίς μιλιά νά βγάλουν.
Τότε ἄρχισε ὁ Ἀμφίνομος, λεβέντης γιός τοῦ Νίσουν,
πού 'ρθε ἀπ' τό χορταρόστρωτο, τό καρπερό Δουλίχι,
ὅλων τῶν ἄλλων ἀρχηγός, καὶ τά γλυκά του λόγια
στήν Πηνελόπη ἀρέσανε κι ἡταν καλή ή καρδιά του.
Αὐτός με λόγια γνωστικά πῆρε τό λόγο κι εἰπε·

«'Αδέλφια, τόν Τηλέμαχο ἐγώ δέν τόν σκοτώνω.

Στό γένος τό βασιλικό, κακό³ νά βάλεις χέρι.

Μά ἃς δοῦμε πρῶτα τῶν θεῶν τή γνώμη, κι ἂν τό στέργουν⁴

375

380

385

390

395

400

1. Δές τίς ὁδηγίες τῆς Ἀθηνᾶς πρός τόν Τηλέμαχο στό ο 28 κ.δ. 2. Αὐτό θά γίνει,
γιατί θά τούς θεωρήσουν δολοφόνους. Δές καὶ τήν περίπτωση τοῦ Θεοκλύμενου
στό ο 277. 3. Ή γνώμη δέ στηρίζεται μόνο στήν ἡθική ἐπιταγή, ἀλλά στήν πρα-
κτική δυσκολία τοῦ πράγματος. Οἱ συγγενεῖς τῶν βασιλέων ἦσαν πολλοί καὶ
ἰσχυροί πολιτικῶς καὶ οἰκονομικῶς. 4. ἂν τό δέχονται.

αὐτό νά γίνει οἱ δρισμοὶ τ’ ἀσπιδοφόρου Δία,
κι ἐγώ τοῦ παίρνω τή ζωή κι ὅλους τούς ἄλλους σπρώχνω.
Μά ἄν δέν τό θέλουν οἱ θεοί, προτείνω νά μή γίνει».

Ἐίπε καὶ σ' ὅλους ἄρεσε ὁ λόγος τοῦ Ἀμφινόμου,
κι εὐτύς νά πᾶνε κίνησαν στό σπίτι τοῦ Δυσσέα
καὶ σέ θρονιά καθίσαν, σάν ἡρθαν, σκαλισμένα.

Τότε ἄλλο βρῆκε ἡ φρόνιμη νά κάμει ἡ Πηνελόπη·
στούς φαντασμένους νά φανεῖ κι ἀστόχαστους μνηστῆρες,
γιατί ἔμαθε στόν πύργο της τόν κίνδυνο τοῦ γιοῦ της.
Ἐτρεξε ὁ κράχτης Μέδοντας¹ κι ὅσα ἄκουσε τῆς τά 'πε.

Καὶ κίνησε ἀπ' τόν πύργο της μέ παρακόρες ἄλλες.
Κι ώς ἔφτασε ἡ ἀσύγκριτη γυναικά στούς μνηστῆρες,
κοντά στῆς καλοκάμωτης σκεπῆς τό στύλο ἐστάθη,
σκεπάζοντας τά μάγουλα μέ τή λαμπρή της μπόλια,
καὶ στόν Ἀντίνοο μίλησε μέ θυμωμένα λόγια·
«Ἀντίνο, κακοστόχαστε καὶ ψηλοφαντασμένε,

στό Θιάκι πρῶτο σ' ἔχουνε στούς λόγους καὶ στή γνώση
μές στούς συνηλικιώτες σου, μά σύ δέν είσαι τέτοιος.
Τρελέ, γιατί τό θάνατο τοῦ Τηλεμάχου θέλεις,
καὶ τούς ἵκετε² δέν ψηφᾶς, πού τούς φυλάει ὁ Δίας;

Μεγάλο κρίμα τό κακό νά μελετᾶς στόν ἄλλο.
Ἡ δέν τό ξέρεις πώς ἐδῶ, μέ τήν ψυχή στά δόντια,
μᾶς πρόσπεσε ὁ πατέρας σου, πού τό λαό ἐφοβήθη
τοῦ τόπου του, γιατί ἔβλαψε, μ' ἄλλους ληστές Ταφιώτες,
τούς Θεσπρωτούς, πού φίλοι μας καὶ σύμμαχοι μας ἦταν;
Νά τόν σκοτώσουν ἥθελαν κι ὅλους τούς θησαυρούς του

νά τούς χαροῦν, μά ἀντίκοψε ὁ ἄντρας μου ὁ Δυσσέας.
Τώρα τό σπίτι ἐκείνου τρῶς ἀπλέρωτα καὶ θέλεις
νά πάρεις τή γυναικά του, τό γιό του νά σκοτώσεις,
καὶ μοῦ ματώνεις τήν καρδιά. Μά πάψε πιά κι ὁ ἴδιος,

1. Ὁπως στό δ 675 κ.ξ., ἔτσι κι ἐδῶ ὁ Μέδοντας ἀποκάλυψε στήν Πηνελόπη τό σατανικό σχέδιο τῶν μνηστήρων. Οἱ σκηνές είναι ἀνάλογες. 2. Λίγο πιό κάτω ἐξηγεῖται τί ἐννοεῖ ἡ Πηνελόπη μέ τή λ. ἵκετες.

κι ὅλους τοὺς ἄλλους πρόσταξε συντρόφους σου νά πάψουν».

Τότε ὁ Εὐρύμαχος ὁ γιός τῆς εἶπε τοῦ Πολύβου·

435

«὾ Πηνελόπη φρόνιμη, τοῦ Ἰκάριου θυγατέρα,
θάρρος καὶ τέτοια μές στὸ νοῦ καθόλου μήν τά βάζεις.
Δέ βρίσκεται, οὐτε θά βρεθεῖ σ' αὐτό τὸν κόσμο ὁ ἄντρας
ποὺ ἀπάνω στὸν Τηλέμαχο τὸ χέρι του θ' ἀγγίξει,
ὅσο πού νά ἔμαι ζωντανός κι ἔχω ἀνοιχτά τὰ μάτια.

440

Γιατί τὸ λέγω φανερά, καὶ νά τὸ ιδεῖς, θά γίνει.

Τό μαῦρο του αἷμα στὴ στιγμή θά βάψει τὸ σπαθί μου,
γιατί κι ἐμένα κάθιζε στά γόνατά του ἀπάνω
πολλές φορές ὁ πορθητῆς Δυσσέας καὶ στά χέρια
μοῦ ἥβαζε κρέας καὶ κρασί στά χείλη μου βαστοῦσε.

445

Γιά τοῦτο τὸν Τηλέμαχο πιό παραπάνω ἀπ' ὅλους
τοὺς φίλους μου τὸν ἀγαπῶ καὶ χάρο ἄς μή φοβᾶται
ἀπ' τοὺς μνηστῆρες. Τό γραφτό κανείς δέν τό ξεφεύγει».

Ἐτσι εἶπε θάρρος δίνοντας, μά τοῦ ὄσκαβε τὸ λάκκο.

Κι ἡ Πηνελόπη ἀνέβηκε στό μαρμαροχιτισμένο
ἀνώι κι ἐκεῖ τὸν ἄντρα τῆς θρηνοῦσε τό Δυσσέα,
ώσότου στά ματόκλαδα τῆς ἄπλωσε ἡ Παλλάδα
ὕπνοι¹ γλυκό νά κοιμηθεῖ. Κατά τό βράδυ βράδυ
ἔφτασε κι ὁ χοιροβοσκός² καὶ βρῆκε τό Δυσσέα,
πού μέ τό γιό του ἑτοίμαζαν νά φᾶνε, ἔνα θρεφτάρι
σάν ἔσφαξαν χρονιάρικο. Τότε ἡ θεά Παλλάδα
πῆγε σιμά καὶ μέ ραβδί χτυπώντας τό Δυσσέα
γέρο ξανά τὸν ἔκαμε καὶ παλιωμένα ροῦχα
τὸν ἔντυσε, μήπως τὸν δεῖ καὶ τὸν γνωρίσει ἀμέσως
ὁ θεϊκός χοιροβοσκός καὶ πάει στήν Πηνελόπη
νά τῆς τό πεῖ καὶ μέσα του κρυφό δέν τό κρατήσει.

450

Καὶ πρῶτος ὁ Τηλέμαχος τό λόγο πῆρε κι εἶπε·
«Ὕρθες, καλότυχε Εὔμαιε; Τί λένε μές στή χώρα³;

455

1. Ὄμοια εἰκόνα ἔχουμε στό δ 805, ὅπου ὁ ὕπνος ἔρχεται νά λυτρώσει τήν ἀνήσυχη γιά τή ζωή τοῦ γιοῦ της Πηνελόπη. 2. Ἐδώ γίνεται ἀλλαγή σκηνικοῦ ἀπό τὸν ποιητή. Ἡ δράση μεταφέρεται στό χοιροστάσιο. 3. Πράγματι ὁ Εὔμαιος δε γνωρίζει ὅσα σχεδιάστηκαν ἀπό τοὺς μνηστῆρες καὶ τά πρόλαβε ἔπειτα ἡ Πηνελόπη.

’Απ’ τό καρτέρι γύρισαν οἱ δολεροί μνηστήρες,
ἢ στήν πατρίδα νά ’ρχουμαι παραφυλοῦν ἀκόμα;» 465

Τότε, Εῦμαις χοιροβοσκέ, τ’ ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες·
«Ἐννοια δέν εἰχα, τόν καιρό νά χάνω μές στή χώρα
αὐτά νά κάτσω νά ρωτῶ. Πιό σύντομα ποθοῦσα
νά κάμω τήν παραγγελιά καὶ πίσω νά γυρίσω.

Κράχτης ἀπ’ τούς συντρόφους σου, γοργός μαντατοφόρος 470
μέ βρῆκε καὶ στή μάνα σου τήν εἰδηση εἶπε πρῶτος.
Κι ἔνα ἄλλο ξέρω νά σου πῶ πού τό εἰδα μέ τά μάτια.

Ψηλά ἀπ’ τή χώρα, στοῦ Ἐρμῇ τό λόφο, ὅπως ἐρχόμουν,
εἰδα καράβι γλήγορο νά μπαίνει στό λιμάνι¹
κόσμο γεμάτο κι ἥτανε μ’ ἀσπίδες φορτωμένο 475
καὶ μέ κοντάρια δίστομα. Κι ἔβαλα μές στό νοῦ μου
αὐτοί πῶς θά ’ναι, μά μπορεῖ νά κάνω πάλε λάθος».

“Ετσι εἶπε κι ὁ Τηλέμαχος στά μάτια τό Δυσσέα
χαμογελώντας κοίταξε, κρυφά ἀπ’ τό χοιροτρόφο. 480

Καὶ τίς δουλειές σάν τέλεψαν κι ἔτοίμασαν τραπέζι,
τρῶν, καὶ δέ λείπει τίποτε πού νά ζητᾶ ἡ καρδιά τους.
Καὶ τέλος ἄμα χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι,
νά κοιμηθοῦν θυμήθηκαν, ὑπνο γλυκό νά πάρουν.

1. Δέξ π 351, ὅπου περιγράφεται ἡ ἄφιξη τοῦ καραβίοῦ τῶν μνηστήρων καὶ ἡ ἐντύπωση πού ἄφησε στόν Ἀμφίνομο.

‘Ο ‘Οδυσσίας καὶ ὁ σκύλος του
Αργος

¶

Σάν ἤρθε¹ ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αύγούλα,
τότε ἔδεσε στά πόδια του τά δυό δμορφα σαντάλια
δι συνετός Τηλέμαχος, γιός τοῦ θεῖκοῦ Δυσσέα,
καὶ πῆρε τό κοντάρι του, πού τοῦ ῥχονταν στή χούφτα,
νά πάει στή χώρα, κι είπε εὐτύς δυό λόγια στό βοσκό του·
«Παππού, θά τρέξω νά μέ ίδει κι ή μάνα μου στή χώρα,
πού δέ θά πάψει νά θρηνεῖ καὶ νά μοιρολογιέται,
προτοῦ μέ ίδοιν τά μάτια της. Κι αὐτά σέ σένα ὄριζω.
Νά πάει στή χώρα οδήγα τον τόν ἄμοιρο τόν ξένο
νά διακονέψει ἐκεῖ ψωμί. Καθένας θά τοῦ δώσει
σταρόψωμο κι ἔνα καυκί². Κι ούτε μπορῶ μονάχος
ὅλο τόν κόσμο νά πονῶ³ πόχω καημούς δικούς μου.

1. πρόκειται γιά τήν 39η ήμέρα τῆς ‘Οδύσσειας. 2. ποτήρι ξύλινο μέ κρασί. 3. Μέ τίς ἐνέργειες αὐτές μπαίνει σέ ἐφαρμογή τό σχέδιο δράσεως ἐναντίον τῶν μνηστήρων, ὅπως καταστρώθηκε στό π 272.

Κι ἀνίσως τοῦ κακοφανεῖ, κακό δικό του θά 'ναι.

Σ' ἐμένα ἀρέσει ξάστερα νά λέω τήν πάσα ἀλήθεια».

Κι ἀπάντησε ό πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε·
 «Νά μέ κρατήσουν μήτε ἐγώ, παιδί μου, δέν τό θέλω.
 Κάλλιο συμφέρει τοῦ φτωχοῦ στή χώρα νά ζητεύει
 παρά στούς κάμπους. Ὡς ποθεῖ καθένας θά μοῦ δώσει.
 Γιατί δέν είμαι πια παιδί νά κάθουμαι στίς μάντρες
 κι ἐδῶ νά κάνω τίς δουλειές πού θά μοῦ πεῖ ό τσοπάνης.
 Πήγαινε ἐσύ, κι ώς ὅρισες, αὐτός θά μ' ὀδηγήσει,
 σάν ἀμολήσω² στή φωτιά κι ἀφοῦ ζεστάνει ή μέρα.
 Γιατί είναι τρύπια ὅσα φορῶ καὶ θά μέ κάψει ή πάχνη³,
 κι ἄκουσα πρίν πού λέγατε πώς είναι ἀλάργα ή χώρα».

Ἐτσι εἶπε, κι ό Τηλέμαχος ἀπ' τό καλύβι βγῆκε
 καὶ πήγαινε κοφτά κοφτά, στό νοῦ του τῶν μνηστήρων
 βάζοντας ὅλο τό κακό. Σάν ἥρθε στό παλάτι,
 ἔστησε τό κοντάρι του σέ μιά ψηλή κολόνα
 καὶ μπῆκε εὐτύς τό πέτρινο κατώφλι δρασκελώντας.

Ἡ βάγια τότε Εὐρύκλεια τόν εἶδε ἀπ' ὅλες πρώτη,
 τήν ωρα πού ἔστρωνε προβιές στούς σκαλισμένους θρόνους,
 κι ἐμπρός του ἀμέσως ἔτρεξε στά δάκρυα βουτημένη.
 Τριγύρω του συνάχτηκαν κι οἱ ἄλλες παρακόρες
 καὶ τοῦ φιλοῦσαν μέ χαρές τούς ὅμους, τό κεφάλι.
 Κι ή Πηνελόπη ή φρόνιμη ἀπ' τόν δοντά⁴ της βγῆκε,
 παρόμοια μέ τήν Ἀρτεμη καὶ τή χρυσή Ἀφροδίτη,
 κι ἀγκάλιασε μέ κλάματα τ' ἀγαπητό παιδί της,
 καὶ φίλας τό κεφάλι του καὶ τά γλυκά του μάτια
 κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ 'λεγε στά δάκρυα βουτημένη·
 «Γλυκό μου φῶς⁵, Τηλέμαχε, ἄχ, ἥρθες πιά κι ή ἔρμη
 δέν τό 'λπιζα πώς θά σέ ἴδω, ἀφ' ὅτου μέ καράβι
 κρυψά στήν Πύλο μίσεψες χωρίς τό θέλημά μου,

1. νά ζητιανεύει. 2. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν στή στιά σάν νοιώσω πώς ἐπύρωσα. 3. θά μέ παγάσει. Πρβλ. τή φράση: «τά δεύτρα τά 'καψε ό πάγος», δηλ. τά πάγωσε καὶ τά ξέρανε. 4. ἀπ' τό δωμάτιό της. 5. Τήν ἴδια προσφώνηση ἔκανε ό καλός Εύμαιος στό π 25.

15

20

25

30

35

40

ἄκουσμα γιά τόν ἀκριβό πατέρα σου νά μάθεις.

Μόγ' ἔλα τώρα πές μου αὐτά, τά μάτια σου ὅπως τά εἶδαν.

45

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·

«Μή θές νά κλάψω, μάνα μου, τά σπλάχνα μή μοῦ σφάξεις,
πού μόλις ἀπ' τό θάνατο τή γλίτωσα μέ κόπο.

Μόν' πήγαινε κι ἀφοῦ λδυστεῖς καὶ καθαρά φορέσεις¹,
στ' ἀνώι ἀπάνω βγαίνοντας μὲ τίς πιστές σου δοῦλες,

τάξε νά κάμεις στούς θεούς σώστές βοδιῶν θυσίες,
ἴσως θελήσει τ' ἄδικα ν' ἀνταποδώσει ὁ Δίας.

50

Κι ἐγώ θά πάω στήν ἀγορά τόν ξένο² νά καλέσω,

πού σάν ξεκίνησα νά ρθῶ ἀκλούθησε μαζί μου.

Μέ τούς πιστούς συντρόφους μου τόν ἔστειλα στή χώρα,

καὶ τοῦ Πειραιίου σύστησα νά τόν φιλοξενήσει
στό σπίτι του, μέ σεβασμό κι ἀγάπη, ὅσο νά φτάσω».

55

*Ἐτσι εἶπε, καὶ δέν πέταξαν τά λόγια του χαμένα.

Σάν λούστηκε καὶ φόρεσε καθάρια στό κορμί της,

ἔταξε σ' ὄλους τούς θεούς σωστές βοδιῶν θυσίες,

ἴσως θελήσει τ' ἄδικα ν' ἀνταποδώσει ὁ Δίας.

60

Βγῆκε ὥξω κι ὁ Τηλέμαχος κρατώντας τό κοντάρι

καὶ δυό σκυλιά³ ζοπίσω του τόν ἀκλούθοῦσαν ἄσπρα,

κι ἡ Ἀθηνᾶ μέ θεϊκιά τόν περιχοῦσε χάρη

κι ὅλο τό πλήθος θάμαζε σάν εἶδαν νά προβάλλει.

Συνάχτηκαν τριγύρω του κι οἱ ἄτροποι μνηστῆρες

65

καὶ λόγια τοῦ ἔλεγαν γλυκά, μά τοῦ 'σκαβαν τό λάκκο.

Ἐκεῖνος ὅμως ἄφησε γοργά τή συντροφιά τους

καὶ πήγε ἐκεῖ πού κάθονταν οἱ πατρικοί του φίλοι,

ὁ Μέντορας κι ὁ Ἀντιφος κι ὁ γερο-Ἀλιθέρσης⁴,

κι ἐκεῖ μαζί τους κάθισε κι ἐκεῖνοι τόν ρωτοῦσαν.

70

Κι ὁ ἔακουστός κονταριστής ὁ Πείραιος ἦρθε τότε

στήν ἀγορά, διαβαίνοντας τή χώρα μέ τόν ξένο.

1. Παρόμοια τυπική προετοιμασία προσευχῆς παρατηρεῖται καὶ στό δ 761. 2. Ἐννοεῖ τόν Θεοκλύμενο' δές καὶ ο 543 κ.έ. 3. Τήν ίδια εἰκόνα τοῦ Τηλέμαχου πού κρατᾶ τό κοντάρι καὶ ἀκολουθεῖται ἀπό δύο ἄσπρα σκυλιά, προκαλώντας τό θαυμασμό τοῦ πλήθους, ἐπινόησε ὁ ποιητής καὶ στό β 11 κ.έ., ὅπου πραγματοποιήθηκε ἡ πρώτη δημόσια ἐμφάνιση τοῦ νέου. 4. Δές γιά τά πρόσωπα αὐτά περισσότερα στή ραψῳδία β, ὅπου ἡ σύναξη τῶν Ἰθακησίων.

Κι ούτε ἄργησε δέ Τηλέμαχος νά πεταχτεῖ μπροστά του.
Μ' ἄρχισε πρίν δέ Πείραιος κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ 'πε'
«Στείλε τίς δοῦλες σπίτι μου, Τηλέμαχε, νά πάρουν
τά δῶρα πού σοῦ χάρισε δέ ξακουστός Μενέλαος».

Κι ούτε ἄρχισε πρίν δέ Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Δέν ξέρω ἀκόμα αὐτή δηδουλειά πῶς θά τελέψει, Πείραιε,
ἄν οἱ μνηστῆρες σπίτι μου μέ δόλο μέ σκοτώσουν
κι ὅλα κατόπι μοιραστοῦν τά πατρικά ἀγαθά μου.
Ἄντι γ' αὐτούς, καλύτερα νά τά χαρεῖς δέ ἴδιος.
Κι ἄν φέρω στό κεφάλι τους ἐγώ σφαγή καί χάρο,
μέσ στή χαρά χαρούμενος στό σπίτι μοῦ τά φέρνεις».

Εἶπε, καί πήρε σπίτι του τόν ἄμοιρο¹ τόν ξένο.
Καὶ στό καλοκατοίκητο σάν ἥρθαν τό παλάτι,
ρίζανε ἀπάνω στά θρονιά καί στά σκαμνιά τίς κάπεις
καί πήγαν στά καλόξυστα λουτρά γιά νά λουστοῦνε.
Κι οἱ δοῦλες σάν τούς ἔλουσαν, τούς ἔτριψαν μέ λάδι
καί μέ σγουρές τούς ἔντυσαν χλαμύδες καί χιτῶνες
καί βγῆκαν τότε ἀπ' τό λουτρό καί στά θρονιά καθίσαν.

Μιά παρακόρη μέ χρυσό πεντάμορφο λαγήνι
νερό τούς χύνει νά νιφτοῦν σέ μιά ἀργυρή λεκάνη
κι ἐμπρός τοῦ μάκρου σκαλιστό τούς ἔστρωσε τραπέζι.
Ψωμιά τούς ἔφερε ἔπειτα κι ή σεβαστή οἰκονόμα
κι ἄλλα προσφάγια πληθερά μετά χαρᾶς δι, τι είχε.

Ἄγνάντια του κι ή μάνα του σ' ἔνα σκαμνί καθόνταν,
στό στύλο ἀπάνω ἀκουμπιστή, ψιλό νά νέθει ἀδράχτι².
Κι αὐτοί στά ἔτοιμα ἄπλωναν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.
Καὶ τέλος ἀφοῦ χόρτασαν καλά μέ φαγοπότι,
ἡ Πηνελόπη ή φρόνιμη πήρε τό λόγο κι εἶπε:
«Στ' ἀνώι ἐγώ, Τηλέμαχε, καιρός μου είναι ν' ἀνέβω,
νά γείρω στό κρεβάτι μου τό πολυστεναγμένο,

1. τόν πολύπαθο. 2. Οἱ σκηνές πού ή Πηνελόπη ἐμφανίζεται ἐργαζόμενη είναι πολύ λίγες. Δές καί δ 138, δους καί ή ἄλλη μεγάλη κυρία τῆς Οδύσσειας, ή Ἐλένη, μέ τά ίδια πράγματα ἀσχολεῖται.

75

80

85

90

95

100

- πού νύχτα μέρα μέ πικρά τό βρέχω δάκρυα, ἀφότου
πῆγε στήν Τροία μέ τούς γιούς τ' Ἀτρέα κι ὁ Δυσσέας.
Μήτε σοῦ βάσταξε ἡ καρδιά, πρίν ἔρθουν οἱ μνηστῆρες
σ' αὐτό τό μέρος, νά μοῦ πεῖς, ἂν ἄκουσες, κι ἐμένα
κάποιο γιά τοῦ πατέρα σου τό γυρισμό μαντάτο».
- Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Μετά χαρᾶς σου, μάνα μου, θά πῶ τήν πάσα ἀλήθεια.
Στήν Πύλο!¹ καὶ στό Νέστορα τό βασιλιά της πῆγα,
καὶ μέ χαρά μέ δέχτηκε μές στό ψηλό παλάτι
καὶ καρδιακά μέ φίλεψε, καθώς γονιός τό γιό του,
πού μέ τά χρόνια τά πολλά γυρίσει πιά ἀπ' τά ξένα.
Ἐτσι κι αὐτός μέ δέχτηκε μέ τούς λεβέντες γιούς του.
- “Οσο γιά τόν ἀτρόμητο πατέρα μου Δυσσέα,
ἔλεγε πώς δέν ἄκουσε κανένα πού νά ξέρει
ζεῖ πέθανε. Καὶ μ' ἔστειλε στόν ξακουστό Μενέλαιο²,
μέ ἀμάζι καλοκάρφωτο καὶ μ' ἄλλογα δικά του.
Ἐκεῖ είδα τήν Ἀργίτισσα Ἐλένη, πού γιά κείνη
Τρωῆς κι Ἀργίτες ἔπαθαν ἀπό θεῶν κατάρα.
- Κι ὁ βοερός τ' Ἀτρέα γιός μέ ρωτησε κατόπι
στήν πλούσια Λακεδαίμονα γιά ποιά μου ἀνάγκη πῆγα,
κι ἐγώ τοῦ τά δηγήθηκα, τήν πάσα ἀλήθεια τοῦ ἑπα.
- Καὶ τότε αὐτός ἀπάντησε μέ φτερωτά του λόγια·
«Ὦχου³, σέ ποιοῦ λιοντόκαρδου παλικαρᾶ τό στρῶμα
θέλουν νά πᾶν νά κοιμηθοῦν τέτοια κορμιά χαμένα.
Πᾶς, σάν κοιμήσει στή φωλιά τοῦ λιονταριοῦ ἡ λαφίνα
τά δυό της βυζανιάρικα νιογέννητα λαφάκια,
πάει νά βοσκήσει σέ πλαγιές καὶ λογγωμένα δάση,
κι ἄξαφνα τρέχει τό θεριό καὶ μπαίνει στή φωλιά του
κι ἄσπλαχνα φέρνει καὶ στά δυό λαφόπουλα τό χάρο,
ἔτσι δύσσεας καὶ σ' αὐτούς πικρή σφαγή θά φέρει.

1. Ἐδῶ περιγράφονται ὅσα ἔγιναν στή ραψωδίᾳ γ. 2. Κι ἐδῶ προσφέρονται συνοπτικά τά κύρια στοιχεία τοῦ ταξιδιοῦ στή Σπάρτη. 3. Ἐχουμε θεματική καὶ λεκτική ἐπανάληψη ὅσων είπε δ Μενέλαιος στόν Τηλέμαχο στό δ 336 κ.ἐ.

“Αν τέτοιος ήταν, Δία μου, καὶ σύ Ἀθηνᾶ καὶ Ἀπόλλω,
ὅπως στή Λέσβο μιά φορά τήν δύμορφοχτισμένη
πάλαιψε ἀπό φιλότιμο μέ τόν Φιλομηλείδη,
καὶ κατά γῆς τόν ἔστρωσε κι οἱ Ἀχαιοί χαρῆκαν,
ἔτσι ὁ Δυσσέας μιά νά ίδει στά μάτια τούς μνηστῆρες,
ὅλοι λιγόζωι θά γινοῦν καὶ πικροπαντρεμένοι.

Κι ὅσο γι’ αὐτά πού μέ ρωτᾶς καὶ μοῦ ζητᾶς νά μάθεις,
ἄλλο ἀπ’ ἀλήθεια δέ θά πῶ, μήτε θά σέ γελάσω,
κι ἀπ’ ὅσα μοῦ πε ὁ ἄψευτος ὁ πελαγίστιος γέρος¹,
δέ θά σκεπάσω τίποτε, μιά λέξη δέ θά κρύψω.

Τόν εἰδε, μοῦ πε², σέ νησί δάκρυα πικρά νά χύνει,
μές στῆς νεράιδας Καλυψῶς τό σπίτι, πού ἄθελά του
τόν ἐμποδίζει, οὔτε μπορεῖ νά φτάσει στήν πατρίδα,
γιατί δέν ἔχει μέ κουπιά καράβι μήτε ναύτες
στά στήθια ἀπάνω τά πλατιά νά φύγει τοῦ πελάγου».

“Ἔτσι ἔλεγε ὁ κονταριστής τ’ Ἀτρέα ὁ γιός Μενέλαος.

“Ἐμαθα αὐτά καὶ γύρισα καὶ μ’ ἔνα ἀέρι πρύμο
μέ στείλανε οἱ ἀθάνατοι στήν ποθητή πατρίδα».

“Ἔτσι εἶπε, καὶ τῆς μάτωσε στά στήθια τήν καρδιά της.
Τότε εἶπε ὁ Θεοκλύμενος, θεόμορφος στήν ὄψη·
«Γυναίκα πολυσέβαστη τοῦ ἔακουστοῦ Δυσσέα,
δέν ξέρει ἐκεῖνος³ καθαρά. Τά λόγια μου ν’ ἀκούσεις.
Μιά προφητεία θά σοῦ πῶ καὶ δέ θά τή σκεπάσω.

“Ἄς εἰναι πρῶτα ἀπ’ τούς θεούς ὁ Δίας μάρτυράς μου,
καὶ τοῦ Δυσσέα τό ψωμί κι ἡ στιά πού ἐδῶ προσπέφτω,
πώς ὁ Δυσσέας βρίσκεται στήν πατρική του χώρα,
εἴτε γυρίζει ἡ κάθεται καὶ τ’ ἄνομα⁴ ξετάζει
αὐτά καὶ θάνατο πικρό γιά τούς μνηστῆρες πλέκει.

Τέτοιο σημάδι⁵ γνώρισα μές στό γοργό καράβι
κι ἀμέσως στόν Τηλέμαχο τό ξήγησα ἀπό τότε».

135

140

145

150

155

160

1. πρόκειται γιά τόν Πρωτέα. 2. “Οσα λέγονται ἐδῶ γιά τόν Ὁδυσσέα είναι πληροφορίες τοῦ Μενέλαου ἀπό τό θαλάσσιο θεό· δές καὶ δ 565 κ.έ. 3. ὁ Μενέλαος. 4. ὅσα γίνονται μέσα στό σπίτι του. 5. Είναι ὁ οἰωνός στό ο 528.

Κι ή Πηνελόπη ή φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Ἄμποτε¹, ξένε, ο λόγος σου αὐτός καὶ ν' ἀληθέψει.

Τότε θά ίδεις τή γνώμη μου καὶ πόσα θά σοῦ δώσω
δῶρα, πού νά τά βλέπουνε καὶ νά σέ μακαρίζουν». 165

Τέτοιες κουβέντες ἔκαναν μιλώντας μεταξύ τους.
Μπρός στό παλάτι τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα κι οἱ μνηστῆρες
μέ δίσκους διασκέδαζαν καὶ ρίχνανε κοντάρια
σέ γῆ στρωμένη, ὅπου καὶ πρίν, γεμάτοι περηφάνια.
Σάν ἦρθε ή ὥρα τοῦ φαγιοῦ κι ὀλοῦθε ἀπ' τά χωράφια
γυρίζανε μέ τούς βοσκούς, σάν πρῶτα, τά κοπάδια,
τότε τούς εἶπε ὁ Μέδοντας, πού μόνος ἀπ' τούς κράχτες
τούς ἄρεσε καὶ κάθονταν μαζί τους στό τραπέζι·
«Ἄφου χαρήκαμε, παιδιά, μέ τούς ἀγῶνες ὅλοι, 170
ἔλλατε μές στό σπίτι πιά νά φᾶμε καὶ κομμάτι.
Πιό κάλλιο είναι στήν ὥρα του νά μπαίνει τό τραπέζι».

Εἶπε, κι αὐτοί σηκώθηκαν κι ὅπως τούς εἶπε κάνουν.
Καὶ στό καλοκατοίκητο σάν ἦρθαν τό παλάτι,
ρίξανε ἀπάνω στά σκαμνιά καὶ στά θρονιά τίς κάπες 180
καὶ σφάξανε μεγάλα ἀρνιά καὶ γίδες ὅλο πάχος,
κι ἔνα μοσχάρι κοπαδιοῦ κι ὀλόπαχα γουρούνια,
καὶ τό τραπέζι ἑτοίμασαν. Τήν ὥρα αὐτή² ἀπ' τή μάντρα
σηκώθηκε ὁ χοιροβοσκός μέ τό Δυσσέα νά ῥθουν,
στή χώρα³. Κι ἄρχισε ὁ βοσκός, τῶν κοπελιῶν ὁ ἀφέντης· 185
«Θέλεις πιά, ξένε, σήμερα στή χώρα νά τραβήξεις,
ώς πρόσταξε ὁ ἀφέντης μου. Μά ἐγώ θά προτιμοῦσα
ἔδω στή στάνη φύλακα ξοπίσω νά σ' ἀφήσω.
Μά σέβομαι τό λόγο του, μή μέ μαλώσει τρέμω
στερνά. Κι είναι τό μάλωμα βαρύ τοῦ κάθε ἀφέντη. 190
Μόν' ἔλα ἄς πᾶμε. Τσάκισε⁴ πολύ πιά τώρα ή μέρα
κι ὅταν βραδιάσει, τσουχτερό θά σοῦ φανεῖ τό κρύο».

1. Είναι τυπικές εὐχαριστήριες φράσεις, πού λέγονται συνήθως υστερα ἀπό κάθε εύνοική ἐρμηνεία ἐνός οἰωνοῦ δές καὶ ο 180, ο 540. 2. Είμαστε ἀκόμη στή 39η ήμέρα τῆς Ὀδύσσειας. 3. Στήν πόλη. Μέ τή μετάβαση τοῦ Ὀδυσσέα στήν πόλη πραγματοποιεῖται τό δεύτερο σκέλος τοῦ σχεδίου, πού καταστρώθηκε στό π 274 κ.έ. 4. Προχώρησε ή ήμέρα.

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε·
 «Τό ξέρω, τό στοχάζομαι. Καθώς τό λές τό κρίνω.
 Μόν' ας πηγαίνουμε, καὶ σύ γίνε ὁδηγός στό δρόμο.
 Καὶ δῶσ' μου, ἂν κάπου βρίσκεται, κομμένο ἔνα ματσούκι¹
 γιά ν' ἀκουμπῶ, γιατί κακός εἰπες πώς εἶναι ὁ δρόμος».

*Ἐτσι εἶπε καὶ στὸν ὅμο του κρέμασε μιὰ σακούλα
 τρύπες γεμάτη, μέ σκοινιά νά τήν κρεμνᾶ στίς ἄκρες.
 Κι ἔνα ματσούκι ὁ Εὔμαιος τοῦ δίνει πού ζητοῦσε
 κι ἔψυγαν. Πίσω τά σκυλιά μέ τ' ἄλλα τά κοπέλια
 μεῖναν τή μάντρα νά φυλοῦν. Κι ὁ Εὔμαιος ὁδηγοῦσε
 στή χώρα τόν ἀφέντη του μέ γέρο φτωχόν ὅμοιο,
 ντυμένο μέ παλιόρουχα, πού στό ραβδί ἀκουμποῦσε.

Κι ὅταν οἱ δυό, τ' ἀνώμαλο περνώντας μονοπάτι,
 στή χώρα φτάσανε κοντά, στή μαρμαρένια βρύση,
 τοῦ Ἰθάκου, τοῦ Πολύκτορα καὶ τοῦ Νηρίτου² κτίσμα,
 ὅθε ἔπαιρναν τ' ἀφρότρεχο νερό της οἱ πολίτες,
 κι εἶχε ὅλο ἀπό νερόχαρες λεῦκες τριγύρω δάσος,
 ὄλοῦθε κυκλογύριστο, καὶ τό νερό τό κρύο

ψηλά ἀπ' τό βράχο ἀνάβρυζε, καὶ τῶν Ξωθιῶν πιό πάνω
 εἶχε βωμό, πού κάνανε θυσίες οἱ διαβάτες,
 ἐκεῖ ὁ Μελάνθιος, ὁ γιός τούς βρῆκε τοῦ Δολίου,
 πού στούς μνηστῆρες πήγαινε βιτοῦλες³ διαλεγμένες
 νά φᾶνε, κι εἶχε δυό βοσκούς μαζί του πού ἀκλουθοῦσαν.
 Κι ὥπως τούς εἶδε, μ' ἄπρεπα καὶ μέ πικρά του λόγια

τούς ἀποπήρε, κι ἔβραζε ἀπό θυμό ὁ Δυσσέας·
 «Νά, τώρα δά ταιριάσατε κι οἱ δυό σας οἱ χαμένοι,
 ώς σμίγει πάντοτε ὁ θεός τόν ὅμοιο μέ τόν ὅμοιο.
 Κι αὐτόν τό χύφτη ποῦ τόν πᾶς, χοιροβοσκέ χαμένε,
 τό ζήτουλα τό βαρετό καὶ τόν τσανακογλύφτη⁴,

στούς παραστάτες⁵ νά ᾗχεται τίς πλάτες του νά τρίβει,

195

200

205

210

215

220

1. ρόπαλο. 2. Elvai καὶ τά τρία πρόσωπα μυθικά· ἰδρυτές καὶ πρῶτοι οἰκήτορες τῆς πόλεως τῆς Ἰθάκης· δέξ καὶ v 361. 3. καὶ βετούλι· τό περσινό κατσίκι. 4. αὐτός πού γλύφει τά πιάτα, ὁ κόλακας. 5. οἱ κολόνες, οἱ πεσσοί, πού στηρίζουν τήν εἶσοδο τοῦ σπιτιοῦ.

- νά ζητιανεύει μπουκωσιές, δχι σπαθιά ή λεβέτια;
 Δῶσ' τον σ' ἐμένα φύλακα στή στάνη νά τόν ἔχω,
 νά μοῦ σαρώνει τό μαντρί, χλωρό κλαρί νά φέρνει
 στ' ἀρνιά, καὶ τσίρο¹ πίνοντας χοντρά μηριά νά κάμει. 225
 Μά τώρα πού κακόμαθε, ποῦ πιά δουλειά νά πιάσει,
 μόν' θά τ' ἀρέσει στό χωριό νά τρέχει ζαρωμένος,
 νά βόσκει μέ τή ζητιανιά τήν ἄπατη κοιλιά του.
 Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σοῦ πᾶ, καὶ νά τό ἰδεῖς, θά γίνει². 230
 «Ἄν στό παλάτι τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα αὐτός πατήσει
 βροχή θά τοῦ ῥθουν τά σκαμνιά στήν κεφαλή του ἀπάνω
 καὶ θά τοῦ σπάσουν τά πλευρά, σάν τόν χτυποῦν οἱ ἄντρες».
- Ἐτσι εἰπε καὶ γερή κλωτσιά τοῦ δίνει στά νεφρά του
 περνώντας. Μά δέ σείστηκε δ τολμηρός Δυσσέας 235
 μήτε ἀπ' τό δρόμο σάλεψε. Κι ἀνάδευε στό νοῦ του,
 ἡ νά σηκώσει τό ραβδί νά τόν ξαπλώσει κάτω,
 ἡ σηκωτόνε κατά γῆς στίς πέτρες νά τοῦ δώσει
 νά λιώσει τό κεφάλι του. Μά βάσταξε ή καρδιά του.
 Τόν ἄλλον δ χοιροβοσκός τόν ἔβριζε μπροστά του 240
 καὶ στό θεό τόν ἔριχνε σηκώνοντας τά χέρια·
 «Νεράιδες βρυσογέννητες, τοῦ Δία θυγατέρες,
 καμιά βολά ἄν σᾶς ἔκαψε παχιά μηριά δ Δυσσέας
 τράγων κι ἀρνιῶν, ξακούστε τον τώρα μου αὐτό τόν πόθο.
 Ἄς ἔρθει κι δ Δυσσέας πιά, δ Δίας ἄς τόν φέρει. 245
 Τότε ὅλα τά στολίδια σου θά σοῦ χαλοῦσε ἐκείνος³,
 πού κορδωμένος τά φορεῖς καὶ τριγυρνᾶς τή χώρα,
 κι ἀφήνεις σέ κακούς βοσκούς τ' ἀρνιά νά τά ψοφήσουν».
- Κι ἀπάντησε δ γιδοβοσκός Μελάνθιος κι εἰπε πάλε·
 «Μωρέ δά, τό λυσσιάρικο σκυλί τί ξεστομίζει, 250
 πού δξω ἀπ' τό Θιάκι μιά φορά θά πάω νά τόν πουλήσω
 μ' ἔνα καράβι γλήγορο τήν τύχη μου νά κάμω.

1. τό τυρόγαλο. 2. Ἐχουμες ἐδῶ προειδοποίηση γιά δσα πιό κάτω θά συμβοῦν μέ τόν Ἀντίνοο, πού πῆρε ἔνα σκαμνί καὶ τό πέταξε στήν πλάτη τοῦ Ὁδυσσέα-Ἐπαίτη (ρ 467). 3. Ἡ ἀντίδραση τοῦ ἀγαθοῦ Εὔμαιου είναι τόσο βαθιά, πού ἄγγιξε τό θρησκευτικό πυρήνα τῆς ψυχῆς του, ἔγινε κατάρα καὶ ἀπειλή.

Εἴθε δέ ἀργυροδόξαρος δέ Φοῖβος ὡς τό βράδυ
ἔτσι καὶ τόν Τηλέμαχο νά πάρει¹, ἢ κι οἱ μνηστῆρες
νά τόν σκοτώσουν σπίτι του, καθώς καὶ τοῦ Δυσσέα
τοῦ 'σβησε μές στίς ξενιτιές τοῦ γυρισμοῦ τή μέρα».

Ἐτσι εἶπε, καὶ τούς ἄφησε νά περπατοῦν ἀγάλια²
κι ἐκεῖνος πήγε γλήγορα στοῦ βασιλιᾶ τό σπίτι.

Κι ώς μπῆκε μέσα κάθισε μαζί μέ τούς μνηστῆρες,
ἀγνάντια στόν Εὐρύμαχο πού ξέχωρα ἀγαποῦσε.

Μπροστά του οἱ δοῦλοι μερδικό τοῦ δώσανε ἀπό κρέας
κι ἡ σεβαστή κελάρισσα ψωμί νά φάει τοῦ φέρνει.

Τότε ἔφτασε ὁ χοιροβοσκός μέ τό θεϊκό Δυσσέα³
καὶ στάθηκαν, ώς ἄκουσαν ἀχό γλυκιᾶς κιθάρας.

Ο Φήμιος ἦταν π' ἄρχιζε σ' αὐτούς νά τραγουδήσει.

Κι ἔτσι εἶπε στό χοιροβοσκό, τό χέρι πιάνοντάς του
«Αὐτά τά σπίτια τά ψηλά θά 'ναι, Εῦμαιε, τοῦ Δυσσέα.
Τά ξεχωρίζεις εϋκολα καὶ σέ χιλιάδες μέσα.

Τό 'να μέ τ' ἄλλο κολλητά, καὶ τοιχογυρισμένη
ὅλη ἡ αὐλή καὶ δίφυλλες καλόφτιαστες οἱ πόρτες.

Κανένας δέν μπορεῖ θνητός νά τά καταφρονέσει.

Κι ἄντρες θαρρῶ πώς κάθονται πολλοί καὶ τρῶνε μέσα,
γιατί καὶ τσίκνα μοῦ 'ρχεται καὶ μιά κιθάρα παιίζει,
πού κι οἱ θεοί συντρόφισσα τήν είπαν στό τραπέζι».

Τότε, Εῦμαιε χοιροβοσκέ, τ' ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες.
«Καλά τό βρῆκες. Καθετί στοχαστικά τό κρίνεις.

Μόν' ἔλα νά σκεφτοῦμε ἐδῶ τί θ' ἀπογίνει τώρα.

Έμπα μές στ' δμορφόχτιστο παλάτι πρῶτος μέσα,
καὶ στούς μνηστῆρες τρύπωσε, κι ἐγώ θά μείνω πίσω.

Η, κι ἄν τό θέλεις, στάσου ἐδῶ κι ἐγώ πηγαίνω πρῶτος.

Μά μήν ἀργεῖς δξώ πολύ, κανείς μή σέ προσβάλει

ἢ σέ χτυπήσει ὅταν σέ ίδει. Νά 'χεις σ' αὐτό τό νοῦ σου».

255

260

265

270

275

280

1. Ἐτσι δέ κακός Μελάνθιος συμμετέχει ψυχικά στά συνωμοτικά σχέδια τῶν μνηστήρων. 2. βραδέως. 3. Ἐδῶ πραγματοποιεῖται τό μεγάλο ὄνειρο τοῦ 'Οδυσσέα νά ίδει τό σπίτι του, ἔστω γιά μιά στιγμή. Δέξ καὶ δσα ἐξομολογήθηκε στόν 'Αλκίνοο στό η 229.

- Τότε ἔτσι ἀπάντησε δ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας:
 «Τά ξέρω. Τά κατάλαβα. Καθώς τά λές τά κρίνω.
 Πήγαινε πρῶτος σύ μπροστά κι ἐγώ θά μείνω πίσω.
 Κι ἀπό πληγές καὶ κονταριές ἀμάθητος δέν εἰμαι. 285
 Βαστᾶ ἡ καρδιά μου κι ἔπαθα πολλά δεινά στόν κόσμο,
 στίς μάχες καὶ στά πέλαγα. Κι αὐτό μές στ' ἄλλα ἄς ἔρθει.
 "Ομως τή λύσσα τῆς κοιλιᾶς¹ δέ δύνεσαι νά κρύψεις,
 πού φέρνει ἡ ἔρμη βάσανα χιλιάδες στούς ἀνθρώπους
 καὶ πού γι' αὐτή ἀρματώνονται τά φτερωτά καράβια
 καὶ στούς ἀστέρευτους γιαλούς δχτρούς πᾶνε νά βλάψουν».
- Κι ἐκεὶ πού τέτοια λέγανε μιλώντας μεταξύ τους,
 τέντωσε ὀλόρθα ἔνα σκυλί τ' αὐτιά καὶ τό κεφάλι,
 καθώς πεσμένο κείτουνταν, ὁ Ἀργος² τοῦ Δυσσέα,
 πού μιά φορά τ' ἀνάθρεφε μονάχος, μά στήν Τροία 295
 ἔφυγε πρίν νά τό χαρεῖ. Καὶ πρῶτα οἱ νιοί τό παῖρναν
 λαγούς, ζαρκάδια, ἀγριόγιδα νά κυνηγοῦν, μά τώρα
 παρατημένο κείτουνταν, σάν ἔφυγε ὁ ἀφέντης,
 στήν κοπριά, πού 'ταν σωρός χυμένη ἐμπρός στίς πόρτες
 βοδιών μαζί καὶ μουλαριών, πού σήκωναν οἱ δούλοι 300
 καὶ τό μεγάλο κόπριζαν μετόχι τοῦ Δυσσέα.
- Κι ὁ Ἀργος κοίτουνταν τσιμπούρια³ φορτωμένος.
 Και τότε, ὅπως μυρίστηκε κοντά του τό Δυσσέα,
 κούνησε λίγο τήν οὐρά, κατέβασε τ' αὐτιά του,
 ὅμως δέν εἶχε ἀνάκαρα⁴ νά τρέξει πιά κοντά του. 305
 "Εστρεψε ἐκεῖνος τότε ἀλλοῦ καὶ σφούγγισε ἔνα δάκρυ,
 χωρίς νά νιώσει ὁ Εὔμαιος, κι ἄξαφνα ρώτησε ἔτσι·
 «Δές, Εὔμαιε, θαυμαστό σκυλί μές στήν κοπριά πεσμένο!
 "Ομορφο πόχει τό κορμί, μά αὐτό καλά δέν ξέρω
 ἂν εἶναι τόσο γλήγορο, καθώς πεντάμορφο εἶναι,
 ἥ τάχα νά 'ναι ἔνα σκυλί σπιτίσιο πού οἱ ἀφέντες

1. Μέ πολύ ρεαλιστικό τρόπο δηλώνεται ἀπό τόν ποιητή, πόσο σπουδαῖα κίνητρα δράσεως είναι δσα συντηρούν τή βιολογική ύπόσταση τοῦ ἀνθρώπου. 2. Ἐμεινε στήν ίστοριά ώς πρότυπο ἀφοσιώσεως. 3. παράσιτο τοῦ δέρματος τῶν ζώων. 4. σωματική δύναμη, κουράγιο.

εῖτι γιά λοῦσο συνηθοῦν στά σπίτια τους νά θρέφουν».

Τότε, Εὕμαιε χοιροβοσκέ, τ' ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες·
«Τ' ἀφέντη μου εἶναι τό σκυλί πού χάθηκε στά ξένα.

315

“Αν εἶχε τέτοιο τό κορμί κι ὅλες τίς ἄλλες χάρες,
ώς τ' ἄφησε ὅταν ἔφυγε καί πήγε γιά τήν Τροία,
θά θάμαξες τό θάρρος του καί τή γρηγοροσύνη.

Γιατί ποτέ δέν τοῦ ‘ψυγε, μές στό βαθύ λαγκάδι,
τ' ἀγρίμι πόστρωνε¹ μπροστά, κι ἡταν νά ψάχνει πρῶτο.

320

Τώρα τό βρῆκαν συμφορές, κι ἀλάργα ἀπ' τήν πατρίδα
τοῦ χάθηκε ὁ ἀφέντης του κι οἱ ἄπονες γυναῖκες
δέν ἔχουν πιά τήν ἔννοια του. Κι οἱ δοῦλοι αὐτοῦ μιά πού χάσουν
οἱ βασιλιάδες τήν ἀρχή, ξεχνοῦν πιά κάθε χρέος.

325

Γιατί τόν γδύνει ἀπ' τή μισή διάρκεια τοῦ Δίας
ἀξία του τόν ἀνθρωπο, σκλαβιά πού τόν πλακώσει².

Ἐλπε καί στό καλόχιστο παλάτι μπῆκε μέσα
κι ὅλοισια πήγαινε νά βρεῖ τούς ἄτροπους μνηστήρες.
Τόν Ἀργο τότε τοῦ πικροῦ θανάτου βρῆκε ή μοίρα
ώς εἰδε τό Δυσσέα εὐτύς τόν εἰκοστό πιά χρόνο.

330

Πρῶτος δι θεοπρόσωπος Τηλέμαχος τόν εἰδε
τό θεϊκό χοιροβοσκό νά μπαίνει στό παλάτι
κι ἀμέσως μ' ἔνα γνέψιμο³ τόν φώναξε κοντά του.
Κι αὐτός, τηρώντας γύρω του, ἔνα ἄδειο σκαμνί πήρε,
πού κάθονταν δι μοιραστής καί σ' ὅλους τούς μνηστήρες,

335

πού στό παλάτι τρώγανε, τούς μοίραξε τό κρέας.

Στοῦ Τηλεμάχου τό ‘βαλε ἀγνάντια τό τραπέζι
κι ἀπάνω κάθισε ἔπειτα. Κι ἀπ' τό πανέρι δι κράχτης
πήρε ψωμί καί τοῦ ’δωσε κι ἔνα κομμάτι κρέας.

Ξοπίσω του ήρθε κι δι θεϊκός Δυσσέας στό παλάτι
ὅμοιος μέ γέρο ζήτουλα πού στό ραβδί ἀκουμποῦσε
καί στό κορμί του λιγδερά φορέματα φοροῦσε.

340

1. πού ἔβαξε μπρός, πού κυνηγοῦσε. 2. Ό δοῦλος χάνει τή μισή ἀπό τήν ἀνθρώπινη ἀξία του, γιατί οὔτε νά σκεφθεῖ οὔτε νά συμπεριφερθεῖ μπορεῖ δλεύθερα.
3. νεῦμα.

- Μέσα ἀπ' τίς πόρτες κάθισε στό φράξινο¹ κατώφλι,
σέ παραστάτη γέρνοντας κυπαρισσένιο ἀπάνω,
πού ξυλουργός τόν σκάλισε μέ τέχνη ισιώνοντάς τον. 345
Καί τό βοσκό ό Τηλέμαχος σάν ἔκραξε κοντά του,
ἀκέριο πῆρε ἔνα ψωμί ἀπ' τ' ὅμορφο πανέρι
καὶ κρέας ὅσο οἱ χοῦφτες του σμιχτές χωροῦσαν, κι εἶπε·
«Πάρε, στόν ξένο δῶσ' τα αὐτά καὶ πές του στούς μνηστῆρες
νά πάει κοντά μέ τή σειρά νά ζητιανέψει ἀπ' ὄλους. 350
"Οποιος σέ ἀνάγκη βρίσκεται ντροπή δέν πρέπει νά 'χει».
- "Ἐτσι εἰπε, κι ό χοιροβοσκός σάν ἄκουσε τό λόγο,
κοντά του πάει καὶ στάθηκε κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ 'πε·
«Ξένε, ό Τηλέμαχος αὐτά σοῦ δίνει καὶ προστάζει
ἀπ' τούς μνηστῆρες στή σειρά νά ζητιανέψεις ὄλους. 355
"Οποιος ζητιάνος γίνεται, ντροπή δέν πρέπει νά 'χει».
- Τότε ἔτσι κι ό πολύσοφος τ' ἀπάντησε ό Δυσσέας·
«Κάθε εύτυχία, Δία μου, τοῦ Τηλεμάχου δῶσ' του,
κι ὅσα ἡ καρδιά του λαχταρᾶ δύλα δεξιά² του φέρ' τα».
- "Ἐτσι εἰπε καὶ τά δέχτηκε στίς χοῦφτες του κι ἀπάνω
τά 'βαλε στή σακούλα του, μπροστά στά δυό του πόδια.
Κι ἔτρωγε ἐνόσω ό ξακουστός τραγουδιστής τραγούδαε.
Κι ὅταν ἐκεῖνος ἔπαψε, κι αὐτός εἶχε ἀποφάγει,
τότε οἱ μνηστῆρες ἔκαμαν βοή μές στό παλάτι. 360
- "Ἐφτασε δίπλα κι ἡ θεά Παλλάδα στό Δυσσέα
κι ἀπ' τούς μνηστῆρες τοῦ 'λεγε κομμάτια νά γυρέψει,
νά μάθει ποιοί πονόψυχοι³ καὶ ποιοί κακόγνωμοι⁴ ἥταν.
Μά κι ἔτσι ούτε ἔνα ἀπ' τή σφαγή δέν ἥταν νά γλιτώσει.
Κι ἄρχισε τότε ἀπό δεξιά κι ἀπ' τόν καθένα ζήταε,
σ' ὄλους τό χέρι ἀπλώνοντας, σάν νά 'ταν μαθημένος⁵. 370
Κι αὐτοί πονώντας τοῦ 'διναν καὶ τόν παρατηροῦσαν
κι ἐρώτα ἔνας τόν ἄλλονε ποιός ἥταν καὶ πόθε ἤρθε.

1. Στό κατώφλι πού είναι κατυσκευασμένο ἀπό ξύλο μελιάς (φραξιάς). 2. Μέ τή φράση αὐτή ό 'Οδυσσέας ἔχει στό νοῦ του τή μνηστηροφονία. 3. Φαίνεται πώς μερικοί μνηστῆρες στό βάθος δέν είχαν κακά αἰσθήματα. 4. χωρίς ἡθικό φραγμό. 5. Στή πραγματικότητα τούτη ἡ πράξη ἥταν ἐντελῶς ἄγνωστη στό ἥθος τοῦ ἥρωα.

Τότε ἄρχισε δὲ γιδοβοσκός Μελάνθιος καὶ τούς εἶπε·
 «Ἀκοῦστε με, τῆς ἔακουστης βασίλισσας μνηστῆρες,
 γι' αὐτό τὸν ἔνον νά σᾶς πῶ. Πρωτύτερα τὸν εἶδα
 νά ῥχεται, κι ὁ χοιροβοσκός ἐδῶ τὸν ὀδηγοῦσε,
 δῆμως δέν ξέρω κι ἀπό ποῦ νά τοῦ κρατάει ἡ σκούφια»¹.

375

Τότε ἔτσι τὸ χοιροβοσκό τὸν ἔβρισε ὁ Ἀντίνος·
 «Χοιροβοσκέ μέ τ' ὄνομα, τί σοῦ ῥθε καὶ στή χώρα
 τὸν ἔφερες; Δέν ἔφτανε τὸ πλῆθος τῶν ζητιάνων
 ποὺ μᾶς φορτώνονται ὅλοι ἐδῶ φτωχοί, τσανακογλύφτες²;
 «Ἡ δέ σέ νοιάζει πού τὸ βιός τ' ἀφεντικοῦ σου τρῶνε
 ἐδῶ ὅσοι φτάνουν κι ἔκραξες κι αὐτόν ἀκόμα νά ῥθει»;

380

Τότε, Εῦμαιε χοιροβοσκέ, τ' ἀπάντησες κι ἔτσι εἶπες·
 «Ἀντίνο, δέ μιλᾶς σωστά κι ἄς εἰσαι ἀρχοντοπαίδι.
 Ποιός ζήτησε ἀπ' ἄλλου ποτέ νά προσκαλέσει ἔνο,
 ἐκτός ἂν εἶναι χρήσιμος γιά τὸ κοινό τεχνίτης,
 ἄνθρωπος μάντης ἢ γιατρός ἢ κονταριῶν ἑργάτης
 ἢ καὶ θεϊκός τραγουδιστής³ πού μᾶς διασκεδάζει;
 Αὐτούς μονάχα κι ἀπ' τῆς γῆς τὰ πέρατα φωνάζουν,
 δῆμως φτωχό δέν προσκαλεῖ κανείς γιά τὸ κακό του.
 Μά πάντα, ἀπ' ὅλους τούς λοιπούς μνηστῆρες, στοῦ Δυσσέα
 τούς δούλους εἰσαι ὁ πιό σκληρός καὶ πιό πολύ σέ μένα.
 Κι ἐγώ ἔνα τὸ χω, φτάνει μου νά ζει μές στό παλάτι
 ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη κι ὁ γιός της ὁ θεόμοιος».

385

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τὸ λόγο πῆρε κι εἶπε·
 «Σώπαινε τώρα καὶ μ' αὐτόν πολλά μήν ἔχεις λόγια.
 Τό χει ὁ Ἀντίνος φυσικό μέ λόγια νά προπαίρνει⁴
 σκληρά καὶ νά παρακινεῖ σ' αὐτό κι ὅλους τούς ἄλλους».

395

Καὶ στόν Ἀντίνο γύρισε κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ πε·
 «Ἀντίνο, ἀλήθεια σάν γονιός⁵ καὶ σύ πονεῖς ἐμένα
 καὶ λές τοῦ ἔνον στή στιγμή νά φύγει ἀπ' τὸ παλάτι,

400

1. ἐννοεῖ τὴν καταγωγὴν του. 2. Ἡ λέξη ἔχει καὶ μεταφορική σημασία: κόλακες δές και ρ 221. 3. Ἡ θέση τῶν μάντεων, τῶν γιατρῶν, τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν ἀοιδῶν εἶναι ἔξεχουσα στήν δημητρική κοινωνία, γιατί ὅλοι αὐτοί κρατοῦν δημιουργική δύναμη στά χέρια τους. 4. νά ἀποπαίρνει. 5. κάτω ἀπό τὴν παρομοίωση κρύβονται τὰ ἐχθρικά αἰσθήματα τοῦ Ἀντίνου πρός τὸν Τηλέμαχο καὶ ἀντιστρόφως.

μέ λόγο σου προσταχτικό. Θά σ' τό γνωρίζω χάρη.

Μή φοβηθεῖς τή μάνα μου μήτε ἄλλον ἀπ' τούς δούλους,
πού στό παλάτι βρίσκονται τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα.

“Ομως στά βάθη τῆς καρδιᾶς τέτοιο σκοπό δέν ἔχεις.

Νά τρῶς ὦ ἴδιος προτιμᾶς, παρά νά δώσεις σ' ἄλλον».

Πάλε σ' αὐτόν ἀπάντησε κι ἔτσι ὁ Ἀντίνος εἶπε·

«Τηλέμαχε, πολυλογά, σκαρτάδε!, τί φωνάζεις;

“Αν δλοι τόσο τοῦ δίναν μέ τή σειρά οἱ μνηστῆρες,
δέ θά 'χε ἀνάγκη σπίτι σου τρεῖς μῆνες νά πατήσει». 410

“Ετσι εἶπε κι ἔσυρε σκαμνί ἀπ' τό τραπέζι κάτω,
ὅπου, σάν ἔτρωγε, ἔβαζε τά παχουλά του πόδια.

Κι δλοι τοῦ δώσανε οἱ λοιποί, καὶ μέ ψωμιά καὶ κρέας
γέμισαν τή σακούλα του. Κι ώς ἔμελε νά στρέψει
πρός τό κατώφλι, τά φαγιά νά φάει αὐτά πού πῆρε,
πρός τόν Ἀντίνο γύρισε κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ 'πε·
«'Αφέντη, δῶσ' μου. 'Ο πιό στερνός δέ δείχνεις ἀπ' τούς ἄλλους,
κι ἔτσι δπως μοιάζεις βασιλιᾶ², δ πρῶτος θά 'σαι ἀπ' δλους.

Γι' αὐτό κι ἀπ' δλους πιό πολύ ταιριάζει νά μοῦ δώσεις. 420

Κι ἐγώ στά πέρατα τῆς γῆς θά λέω γιά τ' ὄνομά σου.

Καμιά βολά³ ἥμουν ἄρχοντας κι ἐγώ καὶ κατοικοῦσα
σέ πλούσιο σπίτι κι ἔδινα συχνά κάθε ζητιάνου,
ὅποιος κι ἄν ήταν πρόθυμα κι δποια κι ἄν εἰχε ἀνάγκη.

Καὶ σκλάβους εἶχα ἀμέτρητους κι ἄλλα ἀγαθά περίσσια,
πόχουν αὐτοί πού καλοζοῦν κι ὑπέρπλουτους τούς λένε.

Μά ὁ Δίας δλα τά 'σβησε. Τό θέλημά του ἄς γίνει,
πού μ' ἄλλους κοσμογύριστους μέ σήκωσε κουρσάρους
νά πάω μαζί στήν Αἴγυπτο⁴ γιά νά χαθῶ ἔτσι ἀλάργα.

Στό Νεῖλο πῆγα κι ἔδεσα τ' ἀνάφρυδα καράβια,
κι ἀμέσως τότε πρόσταξα⁵ τούς θαρρετούς συντρόφους
στά πλοια νά σταθοῦν κοντά, σ' αὐτά τό νοῦ τους νά 'χουν,

1. ἄχρηστε, σκάριτε. 2. Τήν ψυχὴ τοῦ Ἀντίνου πράγματι φλόγιζε ἡ φιλοδοξία
νά γίνει βασιλιάς, δπως φαίνεται καὶ ἀπ' τά λόγια τοῦ Εὐρύμαχου στό χ 53. 3. κά-
ποια φορά. 4. Δές τήν πλαστή ιστορία τοῦ Ὁδυσσέα στό ξ 250 κ.έ. 5. Οι στίχοι
πού ἀκολουθοῦν συνοψίζουν δσα εἶπε ὁ Ὁδυσσέας στόν Εῦμαιο στό ξ 250 κ.έ.

κι είπα νά βάλουν και σκοπούς κατάκορφα στή ράχη.
Κι έκεινοι άπό παλικαριά κι άπό κακή τους γνώμη
τῶν Αἰγυπτίων κάψανε τά καρπερά χωράφια

435

και πῆραν τίς γυναικες τους και τά μικρά παιδάκια
κι ολους τούς ἄντρες σκότωσαν. Μά στή στιγμή στή χώρα
ἔφτασε και τ' ἀλλητοί. Κι ἀκούγοντας τούς θρήνους,
πλακώσανε ὅλοι τήν αὐγή κι ὁ κάμπος γέμισε ὅλος
ἀπ' ἄλογα κι άπό πεζούς κι ἀπ' τοῦ χαλκοῦ τή λάμψη.

440

Και τότε ο κεραυνόχαρος ο Δίας στούς συντρόφους
ἔριξε ἀβάσταχτη φυγή, κι οὔτε ἔμεινε κανένας

ν' ἄντισταθεῖ. Γιατί χαμός τούς εἶχεν ολους ζώσει.

Πολλὸύς ἐκεὶ μοῦ σκότωσαν μέχαλκινα κοντάρια

κι ἄλλους μοῦ πῆραν ζωντανούς νά τους κρατήσουν σκλάβους.

Σέ ξένο ἐμένα μ' ἔδωσαν στήν Κύπρο νά μέ φέρει,

στό Δμήτορα, τοῦ Ἰάσου γιό, τό βασιλιά τῆς Κύπρου.

Κι ἔρχομαι ἐκεῖθε τώρα ἐδῶ πολυβασανισμένος».

Τότε σ' αὐτόν ἀπάντησε κι ἔτσι ο Ἀντίνος εἶπε·

«Ποιά μοίρα αὐτό τό βάσανο² μᾶς τό φερε μπροστά μας

κακή πληγή τοῦ φαγητοῦ; Στή μέση στάσου ὅπου είσαι,

ἄλιργα ἀπ' τό τραπέζι μου, μήπως στήν ὥρα φτάσεις³

μές στήν πικρή τήν Αἴγυπτο καὶ μές στήν Κύπρο πάλε,

γιατί είσαι ἔνας ἀδιάντροπος καὶ βαρετός ζητιάνος.

“Ολους τούς παίρνεις στή σειρά κι ἀψήφιστα σοῦ δίνουν,

γιατί δέν ἔχουν κάν σπλαχνιά τά ξένα νά χαρίζουν

κι ολα ό καθένας πληθερά τά βρῆκε ἐδῶ νά τά χει». 455

450

Παραμερώντας κι ό σοφός Δυσσέας ἔτσι τοῦ ‘πε·

«Οιμέ, κοντά στήν ὁμορφιά δέν ἔχεις κι ἵδια γνώση.

Κι ἀλάτι ἐσύ ἀπ' τό σπίτι σου φωτωχοῦ δέ θά τοῦ δώσεις,

πού κάθεσαι στά ξένα ἐδῶ καὶ δέ βαστᾶ ἡ ψυχή σου

νά μέ φιλέψεις μιά μπουκιά ψωμί πού πλήθιο τό χεις».

460

1. Δές ξ 270. Έδῶ οἱ ἐπαναλήψεις εἰναι δχι μόνο θεματικές ἀλλά καὶ φραστικές.

2. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδῆς μεταφράζουν: τέτοιο κακό. 3. μήπως σέ στείλω.

- Εἶπε κι ἀκόμα πιό βαριά τοῦ θύμωσε ὁ Ἀντίνος,
κι ἀφοῦ τὸν κοίταξε λοξά τοῦ κάνει μέ δυό λόγια·
«Θαρρῶ γερός πώς δέ θά βγεῖς πιά τώρα ἀπ' τὸ παλάτι,
ἀφοῦ τή γλώσσα σου πετᾶς γιά νά μᾶς βρίσεις κιόλας». 465
- Εἶπε κι ἀρπάζει ἔνα σκαμνί καὶ τὸν χτυπᾶ στήν πλάτη¹,
κατά τὸν ὠμὸν τὸ δεξῖ. Μά στάθηκε ὁ Δυσσέας
σάν τὸ κοτρόνι ἀσάλευτος, κι ἄς πέτυχε ὁ Ἀντίνος,
κι ἄφωνος, μέσα βράζοντας, κουνοῦσε τὸ κεφάλι. 470
- Πῆγε ἔπειτα καὶ κάθισε στῆς πόρτας τὸ κατώφλι,
κρατώντας τή σακούλα του γεμάτη καὶ τούς εἶπε·
«Ἄκοῦστε με, τῆς ξακουστῆς βασίλισσας μνηστῆρες,
γιά νά σᾶς πῶ ὅσα μέσα μου μοῦ λέει ἡ καρδιά στά στήθια.
Όχι, δέν ἔχει ὁ ἄνθρωπος παράπονο οὔτε λύπη,
σάν χτυπηθεῖ κοιτάζοντας τὸ βιός του νά γλιτώσει,
τίς ἄσπρες προβατίνες του, εἴτε βοδιῶν κοπάδι.
Μά ἐμένα ὁ Ἀντίνος χτύπησε γιά τήν κοιλιά τήν ἔρμη,
πού στούς θνητούς πολλά δεινά φέρνει ἡ καταραμένη.
Ομως κατάρες² καὶ θεούς γιά τούς φτωχούς ἄν ἔχει,
πρίν ἀπ' τὸ γάμο ὁ θάνατος ἄς πάρει τὸν Ἀντίνο». 480
- Τότε ἔτσι καὶ τοῦ Εὐπείθη ὁ γιός τ' ἀπάντησε ὁ Ἀντίνος·
«Ἡσυχα, ξένε, κάθισε νά τρῶς ἡ σ' ἄλλους πᾶνε,
μήπως οἱ νιοί μ' αὐτά πού λέξ σέ σύρουν ἀπ' τὰ πόδια,
κι δᾶς βρεθεῖς κατάδρομα καὶ τὸ κορμί σου γδύρουν». 485
- Ἐτσι εἶπε κι ὅλοι θύμωσαν βαριά μέ τὸν Ἀντίνο,
κι ἔτσι ἔνας φαντασμένος νιός τὸ λόγο πῆρε κι εἶπε·
«Καλό δέν ἤταν³ τὸ φτωχό ζητιάνο νά χτυπήσεις.
Γιατί μπορεῖ κάποιος θεός ἀπ' τούς οὐράνιους νά 'ναι.
Συχνά οἱ ἀθάνατοι θεοί μ' ἄνθρωπους ξένους μοιάζουν,
κι ἀλλάζουν ἅπειρες μορφές καὶ τριγυρνοῦν τίς χῶρες
καὶ βλέπουν ὅλα τ' ἄδικα καὶ τούς καλούς τούς νόμους».

1. Ἐτσι πραγματοποιήθηκε ἡ προειδοποίηση τοῦ Μελάνθιου στό ρ 232. 2. Ἐνῶ ἔξατερικά ὁ Ὁδοσσέας μένει ἀσυγκίνητος, μὲ τήν κατάρα του μᾶς προειδοποιεῖ καὶ προοικονομεῖ συγχρόνως ὅσα θά γίνουν στό χ 8. 3. Δές ρ 367, ὅπου οἱ μνηστῆρες χωρίζονται σέ πονόψυχους καὶ κακόγνωμους.

Ἐτσι εἶπαν, μά δέν πρόσεχει στά λόγια τῶν μνηστήρων.
Τό χτύπημα ὁ Τηλέμαχος κατάκαρδα τό πῆρε,
ὅμως δέν ἔσταξε στή γῇ τό δάκρυ του ἀπ' τά μάτια
κι ἄλαλος², μέσα βράζοντας, κουνοῦσε τό κεφάλι.

Κι ή Πηνελόπη ἡ φρόνιμη, σάν ἔφτασε στ' αὐτιά της
πώς τό ζητιάνο χτύπησαν, ἔτσι στίς δοῦλες εἶπε·

«Ἐτσι κι ἐσένα, ὁ λαμπερός νά σέ χτυπήσει ὁ Φοῖβος».

Τότε ἔτσι κι ή κελάρισσα τῆς εἶπε ἡ Εὐρυνόμη·

«Ἀν πιάσουν οί κατάρες μας, τότε ἀπ' αὐτούς κανένας
νά ιδεῖ τή ροδοδάχτυλη Αὔγη δέ θά προφτάσει».

Κι ή Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τῆς μίλησε ἔτσι πάλε·

«Ολοι εἶναι ὀχτροί, γερόντισσα, ἀφοῦ κακό μᾶς θέλουν,
μά κι ὁ Ἀντίνος πιό πολύ πού μαῦρο χάρο μοιάζει.

Ηρθε ἔνας ξένος δύστυχος στό σπίτι, κι ἀπ' ἀνάγκη
γυρίζει καὶ ψωμοζητεῖ, κι ὅλοι οἱ λοιποί τοῦ δῶσαν,

κι αὐτός στήν ἄκρη μέ σκαμνί τόν χτύπησε στόν ὄμο». 505

Αὐτά μιλοῦσε ἀνάμεσα στίς δοῦλες καθισμένη

μές στόν δύντα της. Κι ἔτρωγε ὁ θεϊκός Δυσσέας.

Κοντά της τό χοιροβοσκό προσκάλεσε καὶ τοῦ 'πε·

«Καλέ μου Εὕμαιε, πήγαινε τόν ξένο νά μοῦ φέρεις
ἐδῶ νά τόν καλοδεχτῶ καὶ νά τόν ἀρωτήσω,

κάπου γιά τόν ἀδάμαστο Δυσσέα ἄν ἔχει μάθει

ἡ κι ἄν τόν εἰδε. Μ' ἄνθρωπο κοσμοφερμένο μοιάζει».

Τότε, Εὕμαιε χοιροβοσκέ, τῆς εἶπες μέ δύν λόγια·

«Νά σώπαιναν πρός χάρη σου, βασιλισσα, οἱ μνηστήρες,
θά σου ἀναγάλλιαζε ἡ καρδιά ὅσα μιλᾶ ν' ἀκούσεις.

Τόν εἶχα στό καλύβι μου τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.

Σέ μένα πρῶτα πρόσπεσε φευγάτος ἀπ' τό πλοιο,

μά δέν τά πρόφτασε νά πεῖ τά πάθια πού τόν βρῆκαν.

Κι ώς βλέπεις τόν τραγουδιστή, πού ἀπ' τό θεό ἔχει χάρη

1. Ἐδῶ τελειώνει ἡ πρώτη δοκιμασία τοῦ 'Οδυσσέα. 'Αργότερα θ' ἀκολουθήσουν κι ἄλλες. 2. Ἡ ἀντίδραση τοῦ Τηλέμαχου εἶναι σύμφωνη μέ τήν ὁδηγία τοῦ 'Οδυσ-

νά τραγουδᾶ τά ποθητά τραγούδια στούς ἀνθρώπους,
κι ὅλοι ὅσοι ἀκοῦν πού τραγουδᾶ, στά μάτια τόν κοιτάζουν,
ἔτσι κι αὐτός μέ λίγων¹, σάν ἡταν στό καλύβι.

525

Κι ἔλεγε φίλος πατρικός πώς ἡταν τοῦ Δυσσέα
καὶ πώς στήν Κρήτη κατοικεῖ, τοῦ Μίνου τήν πατρίδα,
κι ἔφτασε ἐκεῖθε τώρα ἐδῶ μέ βάσανα κυλώντας
καὶ λέει κοντά πώς ἄκουσε γιά τό θεϊκό Δυσσέα,
σάν ἔφτασε στῶν Θεσπρωτῶν² τήν καρπερή πατρίδα,
πώς ζεῖ καὶ φέρνει θησαυρούς στό σπίτι του μεγάλους».

530

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Πήγαινε πές του νά 'ρθει ἐδῶ γιά νά τά πεῖ μπροστά μου.
Κι ἐκεῖνοι ῥει παιζουν ἡ μπροστά στίς πόρτες καθισμένοι
ἡ μές στό σπίτι, ἀφοῦ καημούς δέν ἔχουν μές στά στήθια.

535

Γιατί ὅλο μένει ἀπειράχτο στό σπίτι τους τό βιός τους,
τό στάρι, τό γλυκό κρασί, νά τά 'χουν οἱ δικοί τους,
κι ἐδῶ ὅλη μέρα κάθονται στό σπίτι μου καὶ τρῶνε
δαμάλια σφάζοντας κι ἀρνιά καὶ γίδες ὅλο πάχος
καὶ πίνουν τό λαμπρό κρασί χωρίς νά τό χορταίνουν,
κι ἔτσι ὅλα σβήνουν ἄπονα, γιατί δέ βρίσκεται ἄντρας

540

σάν τό Δυσσέα τήν ὄργη νά διώξει αὐτή ἀπ' τό σπίτι.
Κι ἦν ἔρθει ἐκεῖνος μιά φορά στήν πατρική του χώρα,
Θά τους πλερώσει τ' ἄδικα στήν ώρα μέ τό γιό του».

545

“Ἐτσι εἶπε, κι ὁ Τηλέμαχος φτερνίστηκε³ μέ κρότο,
πού ὅλο τό σπίτι ἀντίχησε. Γέλασε ἡ Πηνελόπη,
κι ἔτσι εἶπε εὐτύς στόν Εὔμαιο μέ πεταχτά της λόγια·
«Τρέχα, τόν ξένο φώναξε καὶ φέρ' τονε μπροστά μου.
Δέν εἶδες πώς φτερνίστηκε στά λόγια πού εἶπα ὁ γιός μου;
Δηλοῦ πώς χάρος ἄσφαλτος θά λάχει τους μνηστῆρες,
ὅλους σειρά κι ἀπ' τό γραφτό κανείς δέ θά γλιτώσει.
Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σοῦ πῶ καὶ νά μοῦ τό θυμᾶσαι.

550

1. Τήν ίδια ἐντύπωση ἔκανε ἡ ἀφήγηση τοῦ 'Οδυσσέα καὶ στόν 'Αλκίνοο' δές
λ. 375. 2. Δές ξ 322. 3. Έδῶ τό φτέρνισμα είναι σημάδι ἀπό τό Δία πώς ὅλα θά
πᾶνε σύμφωνα μέ τήν εὐχή καὶ τήν πρόβλεψη τῆς Πηνελόπης.

„Αν καταλάβω πώς αύτός ὅλα τά λέει ἀλήθεια,
θά τόνε ντύσω μ' ὅμορφη χλαμύδα καὶ χιτώνα».

„Ετσι εἶπε, κι ὁ χοιροβοσκός ἔτρεξε εὐτύς καὶ πῆγε
κι ἐκεῖ μπροστά του στάθηκε κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ 'πε·
«Ξένε πατέρα, ἡ φρόνιμη σέ θέλει ἡ Πηνελόπη.
Μέσα ἡ καρδιά της τήν καλεῖ, μ' ὅστη κι ἄν ἔχει λύπη,
νά μάθει γιά τόν ἄντρα της. Κι ἄν δεῖ πώς είναι ἀλήθεια
αύτά πού θά τῆς δηγηθεῖς, χιτώνα καὶ χλαμύδα
θά σου φορέσει, πού πολύ μεγάλη ἀνάγκη τά 'χεις,
καὶ στό χωριό γυρεύοντας κομμάτια, τήν κοιλιά σου
θά τή γεμίσεις κι ὁ καθείς θά δώσει δι, τι θελήσει».

Τότε ἔτσι ἀπάντησε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας·
«Θά 'τρεχα ἀμέσως, Εὔμαιε, νά πᾶ τήν πάσα ἀλήθεια
στήν Πηνελόπη, φρόνιμη τοῦ Ἰκάριου θυγατέρα.
Γιατί μαζί του πέρασα τούς πόνους καὶ τούς ξέρω.
Ομως τό πλῆθος τῶν κακῶν φοβοῦμαι τῶν μνηστήρων,
πού φτάνει ἡ ἀδικία τους στά σιδερένια οὐράνια.
Γιατί καὶ τώρα ὅταν αύτός, στό σπίτι ἐνῷ γυρνοῦσα,
μέ χτύπησε καὶ πόνεσα, χωρίς κακό νά κάμω,
κανείς, μήτε ὁ Τηλέμαχος μέ γλίτωσε μήτε ἄλλος.
Στήν Πηνελόπη πήγαινε νά πεῖς νά περιμένει
στόν πύργο της, κι ἄς βιάζεται, ὅσο νά δύσει¹ ὁ ἥλιος.
Κοντά ἄς μέ κάτσει στή φωτιά κι ἄς μέ ρωτήσει τότε
πότε θά φτάσει ὁ ἄντρας της. Ροῦχα φορῶ κουρέλια
καθώς τό ξέρεις. Πρώτη ἀρχῇ σέ σένα ίκέτης ἥρθα».

„Ετσι εἶπε, κι ὁ χοιροβοσκός κίνησε πίσω πάλε,
κι ώς τό κατώφλι πέρασε τοῦ λέει ἡ Πηνελόπη.
«Εὔμαιε, δέν τόν ἔφερες. Τί σκέφτηκε ὁ ζητιάνος;
Κανένα μή φοβήθηκε² ἡ ντρέπεται στό σπίτι
νά 'ρθει σ' ἐμένα; 'Ο ντροπαλός ζητιάνος δέν ἀξίζει».

1. „Ετσι ἡ πρόσκληση τῆς Πηνελόπης γιά τήν ὥρα μένει ἀπραγματοποίητη. 2. Η ἄρνηση τοῦ 'Οδυσσέα νά συνομιλήσει μέ τήν Πηνελόπη δέν ὀφείλεται σέ φόβο,
ἄλλα στήν ἀνάγκη τῆς προετοιμασίας γιά τή μνηστηροφονία.

555

560

565

570

575

580

Τότε, Εύμαιε χοιροβοσκέ, τῆς εἶπες μέ δυό λόγια·
 «Σωστά μιλᾶ. Καθένας μας θά 'βαζε αὐτό στό νοῦ του,
 μήν ἔβρει ἀπ' τούς περήφανους μνηστῆρες τόν μπελά του. 585
 Μόν' κάμε, λέει, ύπομονή ὅσο νά δύσει ό ἥλιος.
 Αὐτό καί σένα πιό πολύ, βασίλισσα, συμφέρει,
 μόνη τόν ξένο νά ρωτᾶς καί μόνη σου ν' ἀκούσεις».

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
 «Δέν ἔχει ό ξένος ἄδικο τό τί μπορεῖ νά γίνει. 590
 Γιατί στό γένος τῶν θνητῶν δέν ἔχει ἄλλους ἀνθρώπους
 ἔτσι χωριάτες¹ σάν κι αὐτούς πού στό κακό εἶναι ό νοῦς των».

“Ἐτσι μιλοῦσαν κι ἐπειτα στόν κύκλο τῶν μνηστήρων
 πῆγε ό θεικός χοιροβοσκός σάν τῆς τά ξήγησε ὅλα.
 Κι ἔτσι εἶπε στόν Τηλέμαχο μέ πεταχτά του λόγια,
 σκύβοντας τό κεφάλι του νά μήν ἀκούσουν ἄλλοι·
 «Παιδί μου, θά πηγαίνω πιά τούς χοίρους νά φυλάξω
 καί κείνα πόχω στό μαντρί, ζωή σου καί ζωή μου².
 Φρόντισε σύ γιά τ' ἄλλα ἐδῶ. Τόν ἐαυτό σου πρῶτα
 πῶς νά φυλάξεις κοίταξε καί πρόσεξε μήν πάθεις,
 γιατί πολλοί ἀπ' τούς Ἀχαιούς ἔχουν κακό στό νοῦ τους,
 πού ο Δίας ἄς τούς ἐπαιρνε προτοῦ κακό μᾶς λάχει».

Κι ό συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
 «Ἄς γίνει κι ἔτσι, γέρο μου. Πήγαινε σάν βραδιάσει
 κι ἔρχεσαι πάλε τήν αὐγή καλά σφαχτά νά φέρεις. 605
 Γιά τ' ἄλλα ἐδῶ οι ἀθάνατοι κι ἐγώ θά τά φροντίσω».

Εἶπε, καί σ' ὅμορφο σκαμνί κάθισε ἐκεῖνος πάλε.
 Καί μέ φαγί καί μέ πιοτό σάν χόρτασε ή καρδιά του
 νά πάει στούς χοίρους κίνησε κι ἄφησε αὐλές καί σπίτια
 γεμάτα ἀπ' τούς ὁμόδειπνους πού τό χορό εἶχαν πιάσει
 καί μέ τραγούδια χαίρουνταν. Γιατί εἶχε φτάσει ή νῦχτα. 610

1. ἐννοεῖ ὑβριστές. 2. δική σου περιουσία καί δική μου περιουσία.

Σκηνή πάλης
(Sosz. al. π.Χ.)

σ

Τότε ἦρθε ἔνας πασίγνωστος ζητιάνος, πού στό Θιάκι
ζητοῦσει, κι ἄλλος δεύτερος πιό λαίμαργος δέν ἤταν,
ἀχόρταγα νά φάει νά πιεῖ. Κι οὔτε εἶχε ἀπάνω σάρκα
μήτε ζωὴ², κι ἃς ἔδειχνε τρανή ἡ κορμοστασιά του.
Τόν εἶπε Ἀρναῖο ἡ μάνα του ἀπό γεννησιμό του,
μά τά παιδιά μές στό χωριό τόνε φωνάζανε "Ιρο³,
γιατί ἔτρεχε, ὅπου τοῦ λεγαν, μηνύματα νά φέρει.
Σάν ἦρθε ἐκεῖ, ἀπ' τό σπίτι του ἔδιωχνε τό Δυσσέα
κι ἔτσι ὅλο τόν ἀπόπαιρνε μέ θυμωμένα λόγια:
«Φεύγα ἀπ' τήν πόρτα, κνώδαλο⁴, νά μή σέ ποδοσύρω.
Δέ βλέπεις πώς μοῦ κάνουνε τό μάτι νά σέ διώξω;
Ἐγώ ὅμως τό χω σέ ντροπή. Μόν' σήκω, μήν πιαστοῦμε».

5

10

1. ζητιάνειε, ἐπαιτοῦσε. 2. δηλαδή δέν εἶχε δύναμη, ἀντρεία. 3. Ἐτρεχε κι ἔκανε
θελήματα τῶν μνηστήρων, ὅπως ἡ Ἱριδα ἔκανε τά θελήματα τῶν θεῶν. Πρόκειται
ἔδο γιά εἰρωνικό δόνομα. 4. περιφρονητική λέξη: ἄχρηστε ἄνθρωπε.

Τότε λοξά τόν κοίταξε κι ἔτσι ὁ Δυσσέας τοῦ 'πε·
 «Καημένε, ἐγώ δέ σ' ἔβλαψα, κακό δέ σου 'πα λόγο,
 μήτε ζηλεύω ἂν πιό πολλά κανείς σέ σένα δώσει. 15
 Νά, τό κατώφλι καὶ τούς δυό μᾶς παίρνει, κι οὔτε πρέπει
 στά ξένα νά βαρυγνωμᾶς, κι εἰσαι, θαρρῶ, ζητιάνος
 καθώς κι ἐγώ, κι ἀπ' τούς θεούς τό πλοῦτος καρτεροῦμε.
 Μά νά πιαστοῦμε μή ζητᾶς στά χέρια, μή μ' ἀνάψεις
 καὶ σοῦ τά βάψω μ' αἷματα τό στῆθος καὶ τά χείλια,
 κι αὗς εἶμαι γέρος. Κι αὔριο πιά τήν ήσυχία μου θά 'βρω.
 Γιατί θαρρῶ πώς δεύτερη φορά δέ θά τό κάμεις,
 ἐδῶ στό σπίτι τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα νά γυρίσεις».

Τότε ἔτσι τοῦ 'πε μέθυμό κι ὁ Ἱρος ὁ ζητιάνος:
 «Μωρέ, γιά ίδεῖτε ή γλώσσα του τοῦ φωνακλᾶ πᾶς τρέχει,
 σάν τῆς γριάς τῆς καμινοῦς⁵, πού μιά νά φάει θά λιώσει,
 κι ἀπ' τίς μασέλες καταγής τά δόντια του θά πέσουν,
 σάν τῆς γουρούνας πού χαλᾶ, σάν βόσκει, τά σπαρμένα.
 'Ανασκούμπάσου τό λοιπόν κι αὐτοί νά μᾶς γνωρίσουν
 στό ξύλο. Βρέ παλιόγερε, μένιο πᾶς θά τά βάλεις;» 30

«Ετσι κι οί δυό τους μ' ὅλη τους μαλώνανε τή λύσσα
 μπροστά στίς πόρτες τίς ψηλές, στό σκαλιστό κατώφλι.
 Σάν ἄκουσε πού μάλωναν ό λατρευτός Ἀντίνος
 μ' ὅρεξη χαμογέλασε κι ἔτσι εἶπε στούς μνηστήρες:
 «Μωρέ, ἔνα τέτοιο ἄλλη φορά δέν ἔτυχε νά ίδούμε.
 Τί γλέντι πόστειλε ό θεός μέσα σ' αὐτό τό σπίτι.
 Μαλώνουν καὶ φαγώθηκαν ό ξένος² μέ τόν Ἱρο
 κι εἶναι στά χέρια νά πιαστοῦν. Μά ἐλάτε, αὓς μήν ἀργήσουν».

«Ετσι εἶπε, καὶ πετάχτηκαν σκασμένοι ὄλοι στά γέλια
 καὶ γύρω πῆγαν στούς φτωχούς τούς κακοφορεμένους. 40
 Τότε ἔτσι τοῦ Εὐπείθη ό γιός ό Ἀντίνος σ' ὄλους εἶπε·
 «Ἄκουστε κατιτί νά πῶ, περήφανοι μνηστήρες.

1. γριά πού κάθεται κοντά στό τζάκι, φλύαρη. 2. Ό ποιητής προχωρεῖ δύο καὶ πιό πολὺ σέ ταπεινώσεις τοῦ 'Οδυσσέα, γιά νά δείξει στόν ίδιο καὶ στούς ἀκροατές-ἀναγνώστες τήν ἔκταση τῆς κακότητας τῶν μνηστήρων.

’Απ’ τίς γιδοκοιλιές¹ αύτές, πού ναι στό τζάκι ἀπάνω,
πόχουμε γιά τό δεῖπνο μας, γεμάτες πάχος κι αἷμα,
ὅποιος νικήσει καὶ φανεῖ πιό δυνατός πώς εἶναι,
ἄς σηκωθεῖ μονάχος του κι ἄς πάρει ὅποια διαλέξει.
Καὶ πάντα στό τραπέζι μας ἄς τρώει, κι ἄλλο ζητιάνο
κανένα δέ θ’ ἀφήσουμε νά μπει νά ζητιανέψει».

”Ετσι ὁ Ἀντίνος μίλησε κι ἄρεσε ὁ λόγος σ’ ὅλους.
Μέ δόλο κι ὁ πολύσοφος Δυσσέας μίλησε ἔτσι·

«’Αφέντες, γέρος ἔτσι ἐγώ, πολυβασανισμένος,
δέ γίνεται μέ πιό μικρό στά χρόνια νά παλέψω.
Μά νά, ή κακούργα μου κοιλιά γιά νά τίς φάω μέ σπρώχνει.
Μά ἐλάτε τώρα ἀμῶστε μου τόν πιό τρανό σας ὄρκο²,
κανείς στόν Ἰρο νά μή βγεῖ βοηθός καὶ μέ χτυπήσει
βαριά ἀπό πίσω ἀστόχαστα καὶ κάτου αὐτός μέ στρώσει». 55

”Ετσι εἶπε, κι ὅλοι ὄρκιστηκαν καθώς τούς τό ζητοῦσε.

Κι ἔπειτα πιά, σάν ἄμωσαν³ καὶ τέλεψαν τόν ὄρκο,
ό λατρευτός Τηλέμαχος πῆρε τό λόγο κι εἶπε·

«Ξένε, ἄν τό λέει ή ἄφοβη καρδιά σου μές στά στήθια,
συγύρνα αὐτόν, κι ἄλλο Ἀχαιό μή φοβηθεῖς κανένα.
Θά ’χει νά κάμει μέ πολλούς ὅποιος χτυπήσει ἐσένα.
Ξένος μου εἰσαι, οί πρόσκριτοι τή γνώμη μου ἔχουν ὅλοι,
κι ὁ Ἀντίνος κι ὁ Εὐρύμαχος⁴, κι οί δύο μέ νοῦ καὶ γνώση».

”Ετσι εἶπε, κι ὅλοι παίνεσαν τό λόγο. Κι ὁ Δυσσέας
ἔζωσε τά κουρέλια του τριγύρω στά κρυφά του,
καὶ τά μηριά του φάνηκαν, χοντρά, καλοδεμένα,
οἱ ϊωμοι του οἱ τετράπλατοι, τά στήθια του, τά μπράτσα
γερά. Τότε ἔτρεξε κοντά κι ἡ Ἀθηνᾶ Παλλάδα
κι ἔπιασε καὶ δυνάμωνε τοῦ βασιλιᾶ τά μέλη.

”Ολοι οἱ μνηστήρες θάμαζαν κι είχε σαστίσει ὁ νοῦς τους
κι ἔτσι ἔνας εἶπε σκύβοντας στόν ἄλλο πού ἦταν δίπλα·

1. Τό ἔπαθλο τοῦ Ἀντίνου εἶναι διπλό: α) οἱ γιδοκοιλιές, β) τό προνόμιο νά ζητιανένει μόνο ὁ νικητής στό παλάτι. 2. Είναι γνωστό τό μοτίβο ὁ ’Οδυσσέας νά ζητᾷ διασφάλιση τῆς θέσεώς του μέ τόν ὄρκο δές καὶ κ 347. 3. ὄρκιστηκαν.
4. Προσπάθησε ὁ Τηλέμαχος νά διασφαλίσει τὴν ἀμερόληπτη στάση τῶν δύο κορυφαίων μνηστήρων.

«Γλήγορα ἀπ' τό κεφάλι του πάει, θά τήν πάθει ό "Ιρος.

Γιά ίδετε δι γέρος τί μηριά πού δείχνει ἀπ' τά κουρέλια».

Ἐτσι εἶπαν, κι ἔτρεμε ἡ καρδιά τοῦ Ἱρου μές στά στήθια. 75

Μά κι ἔτσι οἱ δοῦλοι μέ στανιό τόν ζώνουν καὶ τόν φέρνουν λιωμένον, κι ὅλα τοῦ 'τρεμαν τά μέλη του ἀπ' τό φόβο.

Τότε ἔτσι μέ δυό λόγια του τόν στόλισε¹ δ 'Αντίνος·

«Ἄ, νά χαθεῖς, βοϊδόκορμο, πού εἴθε νά μή γεννιόσουν, πού τρέμεις γέρον ἄνθρωπο, πού οἱ συμφορές τόν πνίγουν, καὶ σοῦ παράλυσε ἡ καρδιά στά στήθια σου ἀπ' τό φόβο. 80

Μά κάτι τώρα θά σοῦ πῶ, καὶ νά τό ίδεῖς, θά γίνει.

«Αν ἔτσι αὐτός πιό δυνατός φανεῖ καὶ σέ νικήσει,

θά σέ πετάξω στή Στεριά μ' ἔνα καράβι μαῦρο στό βασιλιά τόν Ἐχετο², πού ἀνθρώπους δέ λυπᾶται, 85

αὐτιά καὶ μύτη μ' ἅπονο μαχαίρι νά σοῦ κόψει

καὶ νά σοῦ βγάλει τ' ἀχαμνά νά σοῦ τά φᾶνε οἱ σκύλοι».

Εἶπε, κι δ 'Ιρος πιό πολύ παράλυσε ἀπ' τόν τρόμο.

Στή μέση δύως τόν ἔφεραν, τά χέρια οἱ δυό ξαμώνουν.

Τότε εἶπε μές στό νοῦ δι θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας, 90
νά τόν χτυπήσει κι ἡ ψυχή μεμιᾶς νά τοῦ πετάξει,
ἡ μ' ἔνα χτύπημα ἀπαλά στή γῆ νά τόν ξαπλώσει.

Κι ἐκεῖ πού συλλογίζονταν καλύτερό του βρῆκε,
νά τόν βαρέσει ἔτσι ἀλαφρά, νά μήν τόν καταλάβουν.

«Ηρθαν στά χέρια. Στό δεξιό τοῦ δίνει δι Ιρος δῶμο, 95
μά στό ριζαύτι τόν βαρᾶ κι ἐκεῖνος, κι ὅλα μέσα τοῦ τσάκισε τά κόκαλα, κι εὔτυς τό κόκκινο αἷμα ἀνάβρυσε ἀπ' τό στόμα του, καὶ στρώθηκε βογγώντας στίς σκόνες καὶ τά δόντια του τά 'σφιγγε καὶ κλωτσοῦσε τό χῶμα μέ τά πόδια του. Κι οἱ ἄχαροι μνηστήρες σηκώνοντας τά χέρια τους ἔεραίνονταν στά γέλια³. 100

Τότε δι Δυσσέας, πιάνοντας τόν Ἱρο ἀπ' τό 'να πόδι,•

1. Ο 'Αντίνος ἐρεθίζει τόν Ἱρο, ὑποτιμώντας τόν 'Οδυσσέα καὶ ἀπειλώντας τό θραύσιον μέ ἀκρωτηριασμό. 2. Μυθικός βασιλιάς στήν 'Ηπειρο, φημισμένος γιά τή βάρβαρη μεταχείριση τῶν ξένων δέξ καὶ φ 306. 3. Ή σκηνή είναι διαφωτιστική τῆς γεμάτης σαδισμό ψυχῆς τῶν μνηστήρων.

τόν ἔσυρε δξω̄ ἀπ' τή μπασιά¹ καί στήν αὐλή τόν πῆγε
μπροστά στίς πόρτες καί γυρτό τόν κάθισε στό φράχτη
καί δίνοντάς του ἔνα ραβδί στό χέρι τοῦ ὅλεγε ἔτσι·
«Κάτσε ἐδῶ τώρα τά σκυλιά νά διώχνεις καί τούς χοίρους,
νά μάθεις ξένων καί φτωχῶν δυνάστης² νά μήν είσαι,
λέρα, μήν τύχει καί σέ βρεῖ κακό σάν πιό μεγάλο».

“Ετσι είπε καί στόν ώμο του τήν τρύπια του σακούλα
τοῦ κρέμασε, πού χε σκοινιά, νά τήν κρεμνᾶ στίς ἄκρες,
καί στό κατώφλι γύρισε νά κάτσει. Κι οί μνηστήρες
γελώντας μέσα μπαίνανε κι ἔτσι τόν χαιρετοῦσαν·
«Ο Δίας, ξένε, κι οί λοιποί ἀθάνατοι ἃς σοῦ δώσουν
ὅ, τι ποθεῖς καλύτερο κι ὅ, τι ζητᾶ ή καρδιά σου,
πού ὅλο τόν τόπο γλίτωσες ἀπ' τό φαγά τόν Ἰρο.
Γιατί πιά τώρα στή Στεριά νά μείνει θά τόν πᾶμε,
στό βασιλιά τόν Ἐχετο, πού ἀνθρώπους δέ λυπάται».

Είπε καί χάρηκε ό θεϊκός Δυυσσέας τό σημάδι.
Τότε ό Ἀντίνος μιά καλή κοιλιά τοῦ βάζει ἐμπρός του
μέ πάχος κι αίμα γεμιστή. Πήρε κι ἀπό πανέρι
ό μαχητής Ἀμφίνομος καί δυό ψωμιά τοῦ δίνει,
καί μέ ποτήρι δόλοχρυσο τόν χαιρετοῦσε κι είπε·
«Ξένε πατέρα, γειά χαρά. Καλά στερνά ἃς σοῦ τύχουν,
ἀφοῦ μεγάλες συμφορές σέ βασανίζουν τώρα».

Κι ἀπάντησε ό πολύσοφος Δυυσσέας κι ἔτσι τοῦ ὅπε·
«Ἀμφίνομε, μοῦ φαίνεσαι μέ γνώση προικισμένος.
Ἐχω ἀκουστά καί τό καλό τ' ὄνομα τοῦ γονιοῦ σου,
πλούσιος πώς ήταν κι ἀγαθός, ὁ Δουλιχιώτης Νίσος.
Τέτοιου πατέρα είσαι παιδί κι ἀνθρώπου δίκιου³ μοιάζεις.
Γι' αὐτό ἔνα λόγο θά σοῦ πῶ καί πρόσεξε ν' ἀκούσεις.
Δέν τρέφει ή γῆ ἀπ' τόν ἀνθρωπο ἀδυνατότερο ἄλλο,
ἀπ' ὅσα ἀπάνω περπατοῦν στήν πλάση κι ἀνασαίνουν.

1. εἰσοδος. 2. τούτη ή είκόνα διασκεδάζει τούς ἀνύποπτους μνηστήρες, ἀλλά καὶ προειδοποιεῖ τόν ἀκροατή-ἀναγνώστη καὶ γιά τή δική τους μοίρα. 3. Δέξ τή διάκριση τῶν μνηστήρων σέ πονόψυχους καὶ κακόγνωμους· ρ 367.

105

110

115

120

125

130

- Θαρρῶ πώς στή ζωή κακό ποτέ δέ θά τόν λάχει,
ὅσο πού νά 'χει ἀνάκαρα¹ καί τοῦ βαστοῦν τά πόδια.
Μά σάν τοῦ δώσουν οἱ θεοί κακά στερνά καί μαῦρα,
ἄθελα τά βαστᾶ κι αὐτά μ' ὑπομονή ἡ καρδιά του. 135
Γιατί ταιριάζει τῶν θητῶν ἡ σκέψη² μέ τή μέρα
καθώς τή στέλνει τῶν θεῶν κι ἀνθρώπων ὁ πατέρας.
Γιατί κι ἐγώ καλότυχος σ' αὐτό τόν κόσμο θά 'μουν,
μόν' ἔκαμα ἄνομα πολλά, στά χέρια μου θαρρώντας³,
στ' ἀδέρφια, στόν πατέρα μου καί στήν παλικαριά μου.
Γι' αὐτό κανένας τ' ἄδικο ποτέ νά μήν τό θέλει,
κι ἔτσι ἥσυχα ἂς τό χαίρεται ὅ,τι οἱ θεοί τοῦ δώσουν.
Πόσα ἄνομα βλέπω κι ἐδῶ πού κάνουν οἱ μνηστῆρες,
νά βρίζουν τή γυναικά του, νά καταλοῦν τό βιός του,
ἀνθρώπου, πού θαρρῶ πολὺ δέ θά 'ναι ἀκόμα ἀλάργα
ἀπ' τή γλυκιά πατρίδα του. Κοντά εἶναι. Τότε ἐσένα
θεός ἂς πάρει σπίτι σου νά μή τόν ἀντικρίσεις,
τήν ώρα πού στήν ποθητή πατρίδα του θά φτάσει.
Γιατί μές στό παλάτι του τό πόδι σάν πατήσει,
δέ θά χωρίσει ἀπλήγωτα θαρρῶ μέ τούς μνηστῆρες». 150
Ἐτσι εἰπε κι ἔσταξε ἔπειτα καί τό γλυκό κρασί ἥπιε
καί τό ποτήρι γύρισε στό χέρι τοῦ Ἀμφινόμου.
Κι αὐτός στό σπίτι κίνησε μέ σπλάχνα μαραμένα,
σκυφτός, γιατί προμάντευε κακό πώς θά τοῦ τύχει. 155
Μά τό γραφτό δέν ξέφυγε, γιατί ἡ θεά Παλλάδα
ἀπ' τό κοντάρι τά 'φερε νά πάει⁴ τοῦ Τηλεμάχου.
Μά πάλι ἥρθε καί κάθισε στόν τόπο πού εἶχε ἀφήσει.
- Τότε ἔβαλε ἡ θεά Ἀθηνᾶ στό νοῦ τῆς Πηνελόπης,
μπρός στούς μνηστῆρες νά φανεῖ, τόν πόθο τους ν' ἀνάψει,
κι ἔτσι ἀπό πρίν πιο σεβαστή στόν ἄντρα της νά γίνει
καί στό παιδί της. Γέλασε ἄκαιρα τότε κι εἰπε:

1. δύναμη, ἀντοχή. 2. ὁ τρόπος τῆς σκέψεως, τό ἥθος. "Οπως δηλαδή ἀλλάζει δι θεός τήν κάθε μέρα, ἔτσι μεταβάλλεται καί ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων. 3. ἔχοντας ἐμπιστοσύνη. 4. Δέες χ 91 κ.ε.

«Θέλει ή ψυχή μου ό,τι ποτέ δέ θέλησε, Εύρυνόμη,
μπρός στούς μνηστήρες νά φανῶ¹, κι ας τούς σιχαίνομαι ἔτσι,
κι ἔνα μου λόγο χρήσιμο νά πῶ τοῦ Τηλεμάχου,
κάθε φορά στούς ἄτροπους μνηστήρες νά μήν τρέχει,
πού ἐμπρός σου σοῦ γλυκομιλοῦν καὶ πίσω σου σέ θάβουν».

Τότε ἔτσι κι ή κελάρισσα τῆς εἶπε ή Εύρυνόμη·

«Ολα σωστά τά μίλησες, παιδί μου, κι ὥπως είναι.

Πάνε νά δώσεις συμβουλή τοῦ γιοῦ σου, μήν τήν κρύβεις,
πρῶτα ἀφοῦ λούσεις τό κορμί, τά μάγουλά σου ἀλείψεις,
κι δχι μ' αὐτό τό πρόσωπο στά δάκρυα βουτημένο.

Πάνε, γιατί είναι ἀταίριαστο αἰώνια νά λυπᾶσαι.

‘Ο γιός σου πιά μεγάλωσε πού στούς θεούς εὐχόσουν
ἀπό καρδιᾶς τά γένια του νά ιδεῖς νά τοῦ φυτρώσουν».

Κι ή Πηνελόπη ή φρόνιμη τῆς μίλησε ἔτσι πάλε·
«Ἀχ, Εύρυνόμη, μήν τό λέξ, κι ας μέ πονεῖ ή ψυχή σου,
νά λούσω ἐγώ τό σῶμα μου καί ν' ἀλειφτῶ φτιασίδια.

“Ολες τίς χάρες μου οί θεοί τίς ἔσβησαν, ἀφότου
τίς δμορφίες μου μάραναν οί ἐπουράνιοι, ἀφότου
ἔφυγε ἐκεῖνος μέ βαθιά καράβια γιά τήν Τροία.

Μόν’ πές ή Αύτονόή ἐδῶ κι ή Ἰπποδάμεια νά ’ρθουν,
μές στό παλάτι ὅταν θά μπῶ, κοντά μου νά τίς² ἔχω,
γιατί μονάχη ντρέπομαι νά βγῶ μπροστά στούς ἄντρες».

“Ἐτσι είπε κι ἔφυγε ή γριά κι ἀπ' τό παλάτι βγῆκε
νά κάμει³ τήν παραγγελιά, τίς δούλες νά φωνάζει.

Τότε ἄλλο ή λαμπερόφωτη θεά Παλλάδα βρῆκε.

“Υπνο γλυκό τῆς ἔστειλε τῆς κόρης τοῦ Ἰκαρίου,
καὶ πλάγιασε νά κοιμηθεῖ⁴, κι ἀπάνω στό κρεβάτι
ὅλοι οἱ ἄρμοι της λύθηκαν. Κι ἐκεῖ ή θεά Παλλάδα
δῶρα τῆς χάριζε θεῖκά πού νά θαμάζει ό κόσμος.

Μ’ οὐράνιο μύρο πάστρεψε τ’ ὡραῖο πρόσωπό της,

165

170

175

180

185

190

1. Διπλός είναι ό λόγος τῆς ἐμφανίσεως της: πρῶτα θέλει νά παρατηρήσει τόν Τηλέμαχο, πού ἀφησε τούς μνηστήρες νά κτυπήσουν τόν ξένο-’Οδυσσέα· ἔπειτα θέλει νά ἀνακοινώσει στούς μνηστήρες πώς ό χρόνος γιά τό γάμο της συμπληρώθηκε καὶ πώς είναι καιρός πιά νά ἐκδηλωθεῖ τό ἐνδιαφέρον τους μέ προσφορές δώρων. 2. Ή Πηνελόπη σέ κάθε ἐπίσημη ἐμφάνιστή της συνοδεύεται ἀπό δύο θεραπαινίδες δές καὶ a 336. 3. νά ἐκτελέσει. 4. Μέ τό μοτίβο τοῦ ὑπνου ό ποιη-

- πού μόνο ἡ καλοστέφανη ἀλείβεται Ἀφροδίτη,
ὅταν στόν ποθητό χορό πηγαίνει μέ τίς Χάρες¹,
καὶ πιό ψηλή τήν ἔκαμε, πιό λυγερή νά δείχνει,
κι ἀπ' τό σκισμένο φίλτισι πιό ἄσπρη, πιό χιονάτη. 195
- Αὐτά σάν ἔκαμε ἔφυγε πάλε ἡ θεά ἡ μεγάλη.
Τότε ἤρθαν οἱ λευκόχαρες ἀπ' τό παλάτι οἱ δοῦλες,
κι ἀπ' τίς φωνές τους κόπηκε κι ὁ ὑπνος ὁ γλυκός της,
κι ἔτριψε μέ τά χέρια της τό πρόσωπό της κι εἰπε·
«Ἄχ, τί γλυκιά ἀποκάρωσῃ² τήν ἄμοιρη μέ βρῆκε.
Εἴθε ὅμοιο θάνατο γλυκό νά μου ὀνειρεύεται
— κι ας μήν ἀργήσει — ἡ Ἀρτεμη, νά πάψω τή ζωή μου,
νά λιώνω πιά στά κλάματα καὶ νά ποθῶ τίς χάρες
τ' ἀντρός μου πού στούς «Ἀχαιούς ἀνάμεσα ἥταν πρῶτος». 200
- “Ετσι είπε καὶ κατέβαινε ἀπ' τό ψηλό τ' ἀνώι,
μόνη ὅχι, καὶ δυό δοῦλες της μαζί της ἀκλουθοῦσαν.
Κι ἐκεῖ σάν ἤρθε ἡ θεϊκά γυναίκα στούς μνηστῆρες,
στάθηκε στής καλόφτιαστης σκεπῆς κοντά τό στύλο,
σκεπάζοντας τά μάγουλα μέ τή λαμπρή της μπόλια³,
κι είλησε στό κάθε της πλευρό καὶ μιά πιστή της δούλα. 210
- Τά γόνατά τους λύθηκαν κι ἀπό καημό ἡ ψυχή τους
πιάστηκε, κι ὅλοι εὐχήθηκαν κοντά της νά πλαγιάσουν⁴.
Τότε είπε στόν Τηλέμαχο, τόν ἀκριβό της γιόκα·
«Σοῦ ὕψη πιά, Τηλέμαχε, ὁ νοῦς, μήτε ἔχεις γνώση. 215
- Παιδί σάν ἥσουν ἥξερες καλύτερα νά κρίνεις,
καὶ τώρα πού μεγάλωσες κι ἔγινες παλικάρι,
ὅποιος τ' ἀνάστημά σου ἵδει καὶ τήν καλή θωριά σου
κι ἄν δέ σέ ξέρει, θά σέ πεῖ μεγάλου ἀνθρώπου γέννα,
δέν ἔχεις πιά στόν τόπο του τό νοῦ σου καὶ τή γνώση. 220
- Τί ἥτανε πάλε αὐτή ἡ δουλειά πόγινε μές στό σπίτι,
πού ἐμπρός στά μάτια σου ἄφησες τόν ξένο νά χτυπήσουν.

τής δίνει συνήθως διεξόδο στίς ψυχικές ἐντάσεις τής Πηνελόπης· δές α 363, δ 805.

1. θυγατέρες τοῦ “Ηλιου, συνοδεύουν καὶ καλλωπίζουν τήν Ἀφροδίτη. Σπουδαιότερες είναι ἡ Ἄγλαία, ἡ Εὐφροσύνη καὶ ἡ Θάλεια. Οἱ παλαιοί πίστευαν πώς ἡ ὁμορφιά τῶν γυναικῶν είναι δῶρο ἀπό τίς χάριτες. 2. γλυκός ὑπνος. 3. κάλυμμα κεφαλῆς. 4. Δές α 371.

Πῶς τώρα¹, ἄν ξένος σπίτι μας τύχει κανείς νά μείνει
κι ἀπ' ὅμοια κακοπέραση πικρή συμβεῖ νά πάθει;
Σύ θά χεις τήν κατάκριση και τήν ντροπή² τοῦ κόσμου».

225

Κι ο συνετός Τηλέμαχος ἀπάντησε ἔτσι κι εἰπε·

«Δέ μέ πειράζει, μάνα μου, πού μοῦ θυμώνεις ἔτσι.

“Ολα τά νιώθω μόνος μου και τά καταλαβαίνω
και τά καλά και τά κακά. Μωρό δέν είμαι τώρα.

“Ομως και σ' ὅλα δέν μπορῶ ν' ἀποφασίσω ώς πρέπει,
γιατί μέ κάνουν τό μυαλό νά χάσω αὐτοί οἱ κακοῦργοι,
πού βγῆκαν στό κεφάλι μου, κι ἐγώ βοηθούς δέν ἔχω.
Μά δέν τους βγῆκε ή μάχη αὐτή καθώς ἐλαχταροῦσαν,
γιατί ἀπ' τὸν Ἰρο³ φάνηκε πιό δυνατός όξένος.

230

Διά πατέρα κι Ἀθηνᾶ κι Ἀπόλλο μου, ἅμποτε ἔτσι
νά ίδω σέ λίγο σπίτι μας πεσμένους τους μνηστῆρες,
μέ τά κεφάλια τους σκυφτά, και νά ψυχομαχοῦνε
ἄλλους στό γύρο τῆς αὐλῆς κι ἄλλους μές στό παλάτι,
ώς τώρα στίς αὐλόπορτες κάθεται ἀπάνω ό τὸν Ἰρος
μέ τό κεφάλι του γυρτό, σάν νά ‘ναι μεθυσμένος,
και νά σταθεῖ δέ δύνεται δρθός στά δυό του πόδια,
μήτε νά πάει στό σπίτι του, γιατί ή ψυχή του βγαίνει».

235

Τέτοιες κουβέντες ἔκαναν μιλώντας μεταξύ τους.
Τότε ἔτσι κι ο Εὐρύμαχος τῆς Πηνελόπης εἰπε·

«Ω Πηνελόπη φρόνιμη, τοῦ Ἰκάριου θυγατέρα,
ἄν ὅσοι κάθονται Ἀχαιοί στ' Ἀργος σέ βλέπανε ὅλοι,
θά τρέχανε αὔριο πιό πολλοί στό σπίτι σου μνηστῆρες
νά τρῶνε ἐδῶ, γιατί περνᾶς κάθε ἄλλη ἐσύ γυναίκα,
στήν διμορφιά, στ' ἀνάστημα και στήν περίσσια γνώση».

245

Κι η Πηνελόπη ή συνετή τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἰπε·

«Εὐρύμαχε, τίς χάρες μου, τά κάλλη, τό κορμί μου,
μοῦ σβήσανε οἱ ἀθάνατοι ὡς τόν καιρό πού πῆγαν

250

1. Τί θά γινόταν, ἄν... 2. Μέσα στό κάθε σπίτι ύπεύθυνος γιά τήν εὐκοσμία και
τήν εύταξία είναι ὁ νοικοκύρης. 3. Ὁλόκληρη ή ραψωδία φέρει τήν ἐπιγραφή
«Οδυσσέως και Ἰρου πυγμή».

- οἱ Ἀχαιοί κι ὁ ἄντρας μου μαζί τους γιά τήν Τροία.
 Ναί, ἐκεῖνος ἂν ἐρχόντανε, θά γιάτρευε ἡ καρδιά μου,
 καὶ δόξα θά 'χα πιό πολλή κι ὅμορφα θά 'τανε ὅλα.
- Τώρα μέ σφάζουν οἱ καημοί πόστειλε ἡ μοίρα πλῆθος.
 'Οιμέ, τήν ώρα πού ἄφηνε τήν ποθητή πατρίδα,
 τό χέρι μοῦ 'πιασε σφιχτά μέ τό δεξί του κι εἰπε·
 «Φῶς μου, θαρρῶ πώς ἀβλαβοὶ δέ θά γυρίσουν ὅλοι
 οἱ πολεμόχαροι Ἀχαιοί πού φεύγουν γιά τήν Τροία.
- Γιατί τούς Τρῶες τούς παινοῦν¹ πώς εἶναι παλικάρια,
 κονταριστάδες ἄφταστοι, τεχνίτες στό δοξάρι,
 καὶ πρῶτοι καβαλάρηδες στά φτεροπόδαρα ἄτια,
 πού ἀποφασίζουν γλήγορα τή νίκη² τοῦ πολέμου.
- Ποιός ξέρει ἂν πάλε ἐδῶ ὁ θεός θ' ἀφήσει νά γυρίσω,
 ἢ μές στήν Τροία ἂν δέ χαθῶ. Φρόντιζε ἐσύ τό σπίτι,
 νά νοιάζεσαι τή μάνα μου, τό γέρο μου πατέρα,
 σάν τώρα καὶ καλύτερα, ἐνόσω ἐγώ θά λείπω.
- Καὶ τό παιδί μας ὅταν δεῖς πώς ἔβγαλε πιά γένια,
 ἄφησε πιά τό σπίτι σου, παντρέψου μ' ὅποιον θέλεις».
- Αὐτά ὁ Δυσσέας μοῦ 'λεγε κι ὅλα θά γίνουν τώρα.
 Μιά νύχτα θά 'ρθει ὁ ἄχαρος³ νά μέ ζυγώσει ὁ γάμος,
 τήν ἔρμη ἐμένα, πόσβησε κάθε χαρά μου ὁ Δίας.
 Μά κι ἄλλος τώρα τήν καρδιά φριχτός μοῦ σφάζει πόνος.
- Δέν ἥταν ἔτσι ὡς τώρα αὐτός ὁ τρόπος τῶν μνηστήρων⁴.
- Σάν ἥθελαν νά παντρευτοῦν ἀρχοντοθυγατέρα,
 κόρη ἀπό σπίτι, κι ἔβγαιναν πολλοί πού τή ζητοῦσαν,
 δικά τους βόδια φέρνανε κι ἀρνιά παχιά, νά κάμουν
 τραπέζι σ' ὅλους τούς δικούς τής κόρης, κι ἄλλα δῶρα⁵
 φέρνανε κι ὅχι ἀπλέρωτο τό ξένο βιός νά τρῶνε».
- Εἶπε καὶ χάρηκε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας
 πού πάσχιζε⁶ τά δῶρα τους νά πάρει καὶ μέ λόγια

1. 'Ο "Ομηρος δέν үмнησе мόνо тóν һұраісмó тῶν 'Αχαιῶν, үмнησе էз ғысou καὶ τóν һұраісмó тówy ғынтипáлов тóυς. "Ετοι ἡ δόξα τοῦ νικητῆ ἔγινε πιό μεγάλη.
 2. 'Ο ρόλος τοῦ ἵππικοῦ στή μάχῃ ἥταν πάντοτε ἀποφασιστικός. 3. 'Η Πηνελόπη ποτέ δέν ἔστερεξε νά λύσει τόν πρῶτο της γάμο. 4. Δέν εύνοει μόνο τούς δικούς της μνηστήρες. 5. Είναι τά δῶρα τῶν μνηστήρων πρός τή νύφη ἡ τόν πατέρα καὶ τούς συγγενεῖς της δές καὶ a 279. 6. πού προσπαθούσε.

γλυκά τούς μάγευε κι ἀλλοῦ τῆς τριγυρνοῦσε δ νοῦς της.

Πάλε εἴτι καὶ τοῦ Εὐπείθη ὁ γιός τῆς μίλησε ὁ Ἀντίνος·

«Ὦ Πηνελόπη φρόνιμη, τοῦ Ἰκάριου θυγατέρα,
ὅποιος ἐδῶ ἀπ' τοὺς Ἀχαιούς θέλει νά φέρει δῶρα,
δέξου τα. Τά χαρίσματα νά τ' ἀρνηθεῖς δέν πρέπει.

Κι ἐμεῖς δέν πιάνουμε δουλειά σάν πρῶτα, μήτε πᾶμε
ἀλλοῦ, πρὶν πάρεις ἄντρα σου τὸν πιό καλύτερό μας».

“Είτι ὁ Ἀντίνος μίλησε κι ἄρεσε ὁ λόγος σ' ὅλους
κι ἔστειλε κράχτη του ὁ καθείς τά δῶρα του νά φέρει.
Τ' Ἀντίνου μπόλια! τοῦ 'φερε πεντάμορφη, μεγάλη
καὶ πλουμιστή πού δώδεκα χρυσές εἶχε καρφίτσες,
πού στά θηλύκια ταίριαζαν τά καλογυρισμένα.

Φέρνει καὶ στόν Εὐρύμαχο καλότεχνη ἀλυσίδα²,
χρυσή, πλεγμένη φίλτισι, πόλαμπε σάν τὸν ἥλιο.
Κι οἱ δοῦλοι τοῦ Εὐρυδάμαντα δυό σκουλαρίκια φέρνουν
τρίπετρα, ψιλοδούλευτα, πού ἀστράφτανε στό χέρι.
Ἐφεραν καὶ στόν Πείσανδρο, τό γιό του Πολυκτόρου,
καδένα ώραία τοῦ λαιμοῦ, πολύτιμο στολίδι.

Κι οἱ ἄλλοι ἄλλα πεντάμορφα τῆς κουβαλοῦσαν δῶρα.

Στ' ἀνώι ἀνέβηκε ἔπειτα ἡ θεῖκιά γυναίκα,
κι οἱ δοῦλες τά πεντάμορφα τῆς πήγανε τά δῶρα.
Κι ἐκεῖνοι ἀρχίζουν τό χορό καὶ τό γλυκό τραγούδι,
κι ἔτσι ὅλοι διασκέδαζαν, ὅσο νά ρθεῖ τό βράδυ.

Κι ἐνῷ γλεντοῦσαν ἔφτασε τό σκοτεινό τό βράδυ.
Τρεῖς μασαλάδες³ ἔστησαν μές στήν αὐλή νά φέγγουν
καὶ γύρω ξύλα σώριασαν ξηρά, καιρό κομμένα,
φρυγμένα κι ἔβαζαν δαδί, καὶ τοῦ Δυσσέα οἱ δοῦλες
ἡ καθεμιά μέ τή σειρά τή φλόγα συδαυλοῦσε.

Τότε εἶπε ὁ θεογέννητος πολύπαθος Δυσσέας·

«Ὦ δοῦλες τοῦ Δυσσέα ἐσεῖς, πού χρόνια εἶναι στά ξένα,

285

290

295

300

305

310

1. πέπλος δές καὶ σ 210, α 339. 2 περιδέραιο. 3. στύλοι μέ δαδί στήν κορυφή,
πυροστάτες, λαμπτήρες.

στῆς σεβαστῆς βασίλισσας πηγαίνετε τόν πύργο,
τ' ἀδράχτι σας νά στρίβετε κοντά της καθισμένες,
ἢ τά μαλλιά νά νέθετε κι ἐκείνη νά ξεχάνει
καὶ κάθομαι γιά σᾶς ἐδῶ νά φέγγω ὅσο νά θέλουν,
κι ἄν είναι ὥς τήν καλόθρονη Αὔγη νά περιμένουν
δίχως νά νιώσω κούραση. Γιατί βαστῶ στόν κόπο».

315

Εἶπε κι ἐκείνες γέλασαν κι ἔβλεπε ἡ μιά τήν ἄλλη.

320

Κι ἡ Μελανθώ¹ ἡ πιό δημοφη βαριά τόν ἀποπῆρε.

Κόρη ἦταν τοῦ Δολίου αὐτή πόφερε ἡ Πηνελόπη.

Σάν κόρη της τήν ἔθρεψε, τῆς χάριζε στολίδια,
μά δέν πονοῦσε μ' ὅλα αὐτά τήν Πηνελόπη ἐκείνη
παρά μέ τόν Εὐρύμαχο κοιμόντανε στό στρῶμα.

325

Αὐτή μέ λόγια της πικρά ἔτσι εἶπε στό Δυσσέα·

«Ἐλσαι ἔνας, ξένε, ἀδιάντροπος κι ἔνας ξεμυαλισμένος.

Δέν τρέχεις σέ χαλκωματᾶ² νά κοιμηθεῖς τό σπίτι

ἢ σ' ἔνα χάνι, μόνε ἐδῶ μπροστά σέ τόσο κόσμο,
μᾶς πῆρες θάρρος νά μιλᾶς, μήτε σέ πιάνει φόβος;

“Η τό κρασί σέ μώρανε ἡ τέτοιο τό μυαλό σου

330

θά σοῦ είναι πάντα καὶ γι' αὐτό πετᾶς χαμένα λόγια.

“Η κόρδωσες³ πού νίκησες τόν Ἰρο τό ζητιάνο;

Κοίτα κανείς πιό δυνατός μή σηκωθεῖ ἀπ' τόν Ἰρο

καὶ σπάσει τό κεφάλι σου μέ τά γερά του χέρια

κι ὥξω ἀπ' τό σπίτι, μ' αἷματα βαμμένον, σέ πετάξει».

335

Τότε λοξά τήν κοίταξε κι εἶπε ὁ σοφός Δυσσέας·

«Ἐννοια σου, σκύλα, κι ὅλα αὐτά πού λές θά τρέξω τώρα
τοῦ Τηλεμάχου νά τά πᾶ, σάν γάτα νά σέ σκίσει»⁴.

“Ετσι εἶπε καὶ φοβήθηκαν τά λόγια του οἱ γυναικες,

καὶ στό παλάτι σκόρπισαν λιωμένες ἀπ' τό φόβο.

340

Γιατί πολὺ φοβήθηκαν στ' ἀλήθεια μήν τό κάμει.

Στούς ἀναμμένους ἔμεινε κι αὐτός τούς μασαλάδες⁵

1. ἀδερφή τοῦ Μελάνθιου, τοῦ κακοῦ αἰγοβοσκοῦ, πού στό ρ 213 κ.ἔ. πρόσβαλε μέ τή συμπεριφορά του τόν Ὀδυσσέα. 2. Ήσαν καταλύματα κοινά γιά τούς ξένους καὶ τούς φτωχούς. 3. κορδώνω: τεντώνω τόν κορμό καὶ τήν κεφαλή, καμαρώνω. 4. Η Μελανθώ μαζί μέ τίς ἄλλες κακές δούλες βρήκαν σκληρό θάνατο ἀπό τό χέρι τοῦ Τηλέμαχου στό χ 463 κ.ἔ. 5. Δέες σ 307.

νά φέγγει, κι δλους κοίταζε στά μάτια, δρθός ώς ήταν,
μά σ' ἄλλα ό νοῦς του γύριζε πού βγήκανε ώς τό τέλος.

”Ομως δέν ἄφηνε ή θεά Παλλάδα τούς μνηστῆρες
νά πάψουν τίς πικρές βρισιές, γιά νά τοῦ ἀνάβει ἀκόμα
τόν πόνο μέσα στήν καρδιά τοῦ τολμηροῦ Δυσσέα.

Τότε ἄρχισε ό Εὐρύμαχος, γιός τοῦ Πολύβου πρῶτος
και τό Δυσσέα πείραζε, γιά νά γελοῦν οί ἄλλοι·

«’Ακοῦστε με, τής ξακουστῆς βασίλισσας μνηστῆρες,
γιά νά σᾶς πᾶ δσα μου ἡ καρδιά μοῦ λέει μέσα στά στήθια.
Αὐτός θά νά ’ρθε ἀπ' τό θεό στό σπίτι τοῦ Δυσσέα.
Δεῖτε, θαρρῶ ἀπ' τήν κάρα¹ του δαδιῶν πώς βγαίνει λάμψη,
γιατί δέν ἔχει ἀπάνω της μιά τρίχα γιά σημάδι.

Γύρισε πάλε ἔτσι νά πεῖ στόν πορθητή Δυσσέα·
«Δέχεσαι, ξένε, ἄν σ' ἔπαιρνα, στή δούλεψή μου νά ’ρθεις,

σ' ἔνα μου κτῆμα ἀπόμακρο καλό μισθό νά παίρνεις,
κλαδιά νά κόβεις γιά φραγμό² και δέντρα νά φυτεύεις;
Πλήθιο θά σου ’δινα ψωμί και ροῦχα νά φορέσεις
κι ἔνα ζευγάρι θά ’βαζες στά πόδια σου τσαρούχια³.
Μά τώρα πού κακόμαθες, ποῦ πιά δουλειά νά πιάσεις,
κι ἔτσι σ' ἀρέσει στά χωριά νά τρέχεις ζαρωμένος
νά βόσκεις μέ τή ζητιανιά τήν ἄπατη κοιλιά σου».

Κι ἀπάντησε ό πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ ’πε·
«’Αν τύχαινε ἔτσι στή δουλειά νά παραβγοῦμε οί δυό μας,

Εὐρύμαχε, τήν ἄνοιξη πού ’ναι μεγάλη ή μέρα,
γρασίδι⁴ νά θερίσουμε μέ γυριστά δρεπάνια,
κι ἀπό ’να νά κρατοῦμε οί δυό στά χέρια μας δρεπάνι,
γιά νά φανοῦμε στή δουλειά, ὅσο νά ρθεῖ τό βράδυ,
δίχως νά φᾶμε μιά μπουκιά κι ό θέρος νά μή λείπει,
η βόδια νά μοῦ δίνανε νά σαλαγῶ μεγάλα,
ξανθά, τά πιό καλύτερα χορτάτα ἀπό γρασίδι,

1. ἀπό τήν κεφαλή του. 2. γιά φράχτες. 3. Τό ἄρχ. κείμενο γράφει· ύποδήματα.

4. Χλωρό χορτάρι.

δύμήλικα, ίσοδύναμα, κι ἀδάμαστο ζευγάρι,
κι ὁ σβῶλος μές στίς αὐλακιές νά πέφτει ἐμπρός στ' ἀλέτρι,
θά μ' ἔβλεπες πᾶς θά 'σκιζα τ' αὐλάκια ἀπ' ἄκρη ώς ἄκρη.
Κι ἄν πόλεμοι¹ ξεσήκωνε σήμερα ό γιός του Κρόνου,
κι είχα μιά ἀσπίδα νά κρατῶ, στό χέρι δυό κοντάρια²,
και στό κεφάλι ταιριαστό ἔνα χαλκένιο κράνος,
στήν πρώτη ἐμένα τή γραμμή θά μ' ἔβλεπες νά τρέξω,
καί τότε δέ θά μ' ἔβριζες νά λές φαγάς πώς είμαι. 380
Μά σύ προσβέλνεις εύκολα κι είναι ἅπονη ἡ καρδιά σου
καί τό 'χεις πάρει ἀπάνου σου πώς είσαι παλικάρι,
γιατί συναναστρέφεσαι λίγα κορμιά χαμένα³.
Μά ἄν ἔρθει στήν πατρίδα του καμιά φορά ό Δυσσέας,
αὐτές οι πόρτες οι πλατιές μπροστά σου θά στενέψουν
τήν ώρα πού δύξω ἀπ' τήν μπασιά θά πεταχτεῖς στό δρόμο». 385
 "Ἐτσι εἰπε κι ὁ Εὐρύμαχος κιτρίνιασε ἀπ' τή λύσσα
κι εὐτύς λοξά τόν κοίταξε καί θυμωμένα τοῦ 'πε·
«Ἄ, σκύλε, τώρα σ' ἔφαγα μ' αὐτά πού ξεστομίζεις,
καί πῆρες θύρρος ἄφοβα νά κρένεις μπρός στόν κόσμο. 390
 "Ἡ τό κρασί⁴ σέ μώρανε ἥ τέτοιο τό μυαλό σου
θά σου είναι πάντα καί γι' αὐτό πετᾶς χαμένα λόγια
ἥ κόρδωνες πού νίκησες τόν 'Ιρο τό ζητιάνο;»
 "Ἐτσι εἰπε κι ἄδραξε σκαμνί⁵. Τρέχει ό Δυσσέας τότε
καί κάθισε ἀπ' τό φόβο του στό γόνα τοῦ 'Αμφινόμου. 395
Τόν κεραστή ό Εὐρύμαχος βαρᾶ στό δεξί χέρι
καί κρότησε, ὅπως ἔπεσε στή γῇ ἡ κρασοκανάτα,
κι αὐτός βογγώντας στρώθηκε τ' ἀνάσκελα στίς σκόνες.
Τότε οι μνηστῆρες ἔκαμαν βοή μές στό παλάτι,
κι ἔτσι ἔνας εἰπε σκύβοντας στόν ἄλλο πού ἦταν δίπλα· 400
 «Καλύτερα ἃς μήν τό 'σωνε κι αὐτός ό ξένος νά 'ρθει.
Τί ταραχή μᾶς ἔφερε! Καί τώρα γιά ζητιάνους

1. Ἡ εἰκόνα αὐτή είναι πολεμική, ἐνώ ἡ προηγούμενη ἦταν ἀπό τόν ἀγροτικό βίο. 2. Τά δύο κοντάρια ἀνήκουν στή γεωμετρική ἐποχή. 3. πρόσωπα ἀνάξια λόγου. 4. Ἐδῶ ἐπαναλαμβάνονται λεκτικά ὄσα είπε για τόν 'Οδυσσέα ἡ Μελανθώ στό σ 330. 5. Τούτη ἡ χειροδικία είναι όμορροπη πρός τή χειροδικία του 'Αντίνου στό ρ 467.

καὶ γιά φτωχούς πιανόμαστε. Καὶ τό ἔεφάντωμά μας
γλύκα δέν ἔχει πιά καμιά. Μᾶς πῆρε ἡ φαγωμάρα».

Κι ὁ λατρευτός Τηλέμαχος πῆρε τό λόγο κι εἶπε·
«Καημένοι, τρελαθήκατε, καὶ τό μυαλό σας τώρα
τό φαγοπότι νίκησε. Κάποιος θεός σūς σπρώχνει.
Μά τώρα πού χορτάσατε, στό σπίτι του ὁ καθένας,
ἄν θέλει, ἄς πάει νά κοιμηθεῖ. Δέ διώχνω γώ κανένα».

“Ετσι εἶπε κι ὅλοι ἀπόρησαν καὶ δάγκασαν τά χείλη
μέ τόν Τηλέμαχο, γι' αὐτά πού μίλησε μέ θάρρος.
Κι ἀπ' ὅλους ὁ Ἀμφίνομος¹ πῆρε τό λόγο κι εἶπε,
τοῦ Νίσου ὁ λεβέντης γιός τοῦ βασιλιᾶ τ' Ἀρήτου·
«Κανείς, ἀδέρφια, ὅταν μᾶς ποῦν τό δίκιο, ἄς μή θυμώνει,
κι ἔτσι στόν ἄλλο ν' ἀπαντᾶ μέ θυμωμένα λόγια.

Μήτε τόν ἔνο βρίζετε μήτε ἄλλον ἀπ' τούς δούλους
πού στό παλάτι βρίσκονται τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα.

Μόν' ἄς ἀρχίσει ὁ κεραστής νά βάζει στά ποτήρια
νά στάξουμε καὶ σπίτι μας νά πᾶ² νά κοιμηθοῦμε.

Τόν ἔνο ἄς τόν ἀφήσουμε στό σπίτι τοῦ Δυσσέα.
Ίκέτη του ὁ Τηλέμαχος τόν ἔχει κι ἄς φροντίσει».

Εἶπε κι ἐκεῖνοι πρόθυμα τ' ἀκούσανε τό λόγο.
Κι ὁ Μούλιος ὁ πολεμιστής³ τούς κέρασε⁴ κροντήρι,
τοῦ Ἀμφινόμου ὁ παραγιός, ἀπ' τό Δουλίχι ὁ κράχτης,
καὶ σ' ὅλους γύρω μοίρασε. Κι ἀφοῦ στούς ἀθανάτους
ἔσταξαν τό γλυκό κρασί, ἥπιαν στερνά κι ἐκεῖνοι.
Σάν ἔσταξαν κι ἥπιαν κρασί ὅσο ἥθελε ἡ καρδιά τους,
ξεκίνησε στό σπίτι του νά κοιμηθεῖ ὁ καθένας.

405

410

415

420

425

1. Γιά τό ἥθος τοῦ Ἀμφινόμου δέες σ 154. 2. νά πᾶμε. 3. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει·
ἡρως. 4. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν καλύτερα: συγκέρασε κρασί⁵
μές στό κροντήρι.

‘Ο ‘Οδυσσέας καὶ ἡ Εὐ-
ρύκλεια’ τὰ νίπτρα

Τ

Στό σπίτι του ἔμεινε ὁ θεϊκός Δυσσέας, καὶ στό νοῦ του
μέ τήν Παλλάδα¹ ἀνάδευε² τό φόνο τῶν μνηστήρων.

Κι ἔτι εἶπε στόν Τηλέμαχο μέ πεταχτά του λόγια·

«’Ανάγκη πάσα τ’ ἄρματα³ νά βάλεις ὅλα μέσα,

καὶ τοὺς μνηστῆρες νά πλανᾶς μέ μαλακά σου λόγια·

5

ἄν τύχει καὶ τ’ ἀναζητοῦν καὶ σέ συχνοξετάζουν,

θά πεῖς⁴. Τά πῆρα ἀπ’ τὸν καπνό, γιατί δέν ἦταν ὅμοια,

ώς τ’ ἄφησε ὁ πατέρας μου, σάν ἔφυγε στήν Τροία,

μόν’ ἔχασαν τῇ λάμψῃ τους ἀπ’ τοῦ καπνοῦ τήν ἄχνα.

Κι ἔνα ἄλλο μοῦ ἰθαλε ὁ θεός στό νοῦ μου πιό μεγάλο,

10

μή χτυπηθεῖτε, ἄν ἀξαφνα πιαστεῖτε ἀπό μεθύσι,

καὶ τό τραπέζι μολευτεῖ κι ὁ γάμος ἀπ’ τό αἷμα,

γιατί καθένα τόν τραβᾶ μονάχο τό μαχαίρι·».

1. μέ τή βοήθεια τῆς Ἀθηνᾶς. 2. γυρόφερνε. 3. Γιά τή συγκέντρωση τῶν ὅπλων
δό Ὁδυσσέας προετοίμασε τόν Τηλέμαχο στό π 285. 4. Ἡ δικαιολογία τῆς ἀπο-
μακρύνσεως τῶν ὅπλων ἐπαναλαμβάνεται ἐδώ στερεότυπα· δές π 289.

Ἐτσι εἶπε, κι ὁ Τηλέμαχος τοῦ κάνει εὐτύς τό λόγο
κι ὅξω τή βάγια Εὐρύκλεια φωνάζοντας τῆς εἶπε·

«Κλεῖστε τίς ἄλλες, βάγια μου, γυναικες στό παλάτι,
ὅσσο νά βάλω τ' ἄρματα στήν ἀποθήκη μέσα,
γιατί τά μαύρισε ὁ καπνός¹ ἀφρόντιστα στή σάλα,
σάν ἔφυγε ὁ πατέρας μου, κι ἐγώ μωρό ἦμουν τότε.

Θά τά φυλάξω τώρα ἐκεῖ, καπνός νά μήν τά φτάνει».

Πάλε ἔτσι ἡ βάγια Εὐρύκλεια μέ δυό της εἶπε λόγια·

«Εἴθε, παιδί μου, ν' ἄρχιζες νά προνογᾶς πιά τώρα
και νά φυλᾶς τό σπίτι σου, τό βιός σου νά προσέχεις.

Μά πές μου, τότε ποιά θά 'ρθεῖ μαζί σου φῶς νά φέρει;

Τίς δοῦλες πού θά σου 'φεγγαν, νά βγοῦν δέν τίς ἀφήνεις».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος ἀπάντησε ἔτσι πάλε·

«Αὐτός ὁ ξένος. Ἀνεργος στό σπίτι μου δέ θέλω
νά κάθεται ὅποιος θρέφεται, κι ἂς ἔρχεται ἀπ' τά ξένα».

Ἐτσι εἶπε, μά δέν πέταξαν τά λόγια του χαμένα,

κι ἔκλεισε τ' ἀψηλόχτιστου τοῦ παλατιοῦ τίς πόρτες.

Τότε πετάχτηκε ὁ θεϊκός Δυσσέας μέ τό γιό του

και μέσα κράνη φέρνανε κι ἀφαλωτές ἀσπίδες

κι ἄλλα κοντάρια μυτερά. Κι ἐμπρός τους ἡ Παλλάδα
μέ φῶς λαμπρό τούς ἔφεγγε, λύχνο χρυσό κρατώντας.

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος ἔτσι εἶπε στό Δυσσέα·

«Μεγάλο θάμα είναι κι αὐτό, πατέρα μου, πού βλέπω.

Οἱ τοῖχοι, τά μεσόστυλα τοῦ παλατιοῦ τά ώραῖα,

τά λάτινα², τά πάτερα, μέ τούς ψηλούς τούς στύλους,
ὅλα μιά λάμψη λαμπερή μοῦ φαίνονται πώς χύνουν.

Κάποιος θεός ἀπ' τά ψηλά οὐράνια μέσα θά 'ναι».

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε'

«Σώπα και μή ρωτᾶς γι' αὐτά³, τή σκέψη σου μή δείχνεις.

Τέτοια ἡ συνήθεια τῶν θεῶν πού μένουν στά οὐράνια.

1. Ἡ ἔστια πού ἥταν μέσα στήν αἰθουσα γέμιζε μέ καπνιά δλο τό χῶρο. Ἀπό τούς καπνούς αὐτούς είλε μαυρίσει τό χρόμα τῶν ὅπλων. 2. ἐλάτινα, ἀπό ζύλο ἔλατου. 3. Ὁ Δυσσέας ἔχει εἰδοποιηθεὶ γιά τή βοήθεια τῆς θεᾶς ἀπό τόν v 406 κ.ε.

Μόν' πήγαινε νά κοιμηθεῖς κι ἐδῶ θά μείνω μόνος,
τίς δοῦλες καὶ τῇ μάνα σου νά τίς πειράξω¹ ἀκόμα.

Τό 'να καὶ τ' ἄλλο θά ρωτᾶ μέ κλάματα νά μάθει».

Ἐτσι εἶπε, κι ὁ Τηλέμαχος βγῆκε ὥξω ἀπ' τό παλάτι
καὶ στό γιατάκι² πήγαινε μέ φῶτα, μέ λαμπάδες,
ὅπου καὶ πρίν κοιμόντανε, σάν τοῦ ῥχονταν ὁ ὑπνος.

Ἐκεῖ καὶ τότε πλάγιασε προσμένοντας νά φέξει.

Στό σπίτι του ἔμεινε ὁ θεϊκός Δυσσέας καὶ στό νοῦ του
μέ τήν Παλλάδα ἀνάδευε τό φόνο τῶν μνηστήρων.

Ἀπ' τόν κοιτώνα ἡ φρόνιμη τότε ἥρθε ἡ Πηνελόπη,
παρόμοια μέ τήν Ἀρτεμη καὶ τῇ χρυσή Ἀφροδίτη.
Τῆς βάζουν στή φωτιά κοντά τό τορνευτό θρονί της,
μ' ἀσήμι³ καὶ μέ φίλντισι ἀπάνω στολισμένο,
πού τό καμε ὁ Ἰκμάλιος, κι εἶχε σκαμνί ἐνωμένο,
γιά ν' ἀκουμπᾶ τά πόδια της καὶ μέ προβιά τό στρώνουν.
Σέ κείνο ἀπάνου ἡ φρόνιμη καθόνταν Πηνελόπη.

Ἀπ' τό παλάτι τρέζανε κι οἱ λευκοχέρες δοῦλες,
κι ἀπ' τά τραπέζια σήκωναν προσφάγια καὶ ποτήρια,
πού πίνανε οἱ παράτολμοι μνηστήρες, κι ἄλλες πάλι
τ' ἀποκαΐδια ρίξανε στή γῇ τῶν μασαλάδων⁴,
κι ἄκαυτα ξύλα σώριασαν, νά κάμουν φῶς καὶ ζέστη.
Κι ἡ Μελανθώ⁵ δευτέρωσε κι ἔτσι εἶπε στό Δυσσέα:
«Ἐδῶ ὅλη νύχτα θά χουμε κι ἀπόψε τόν μπελά σου,
στό σπίτι νά στριφογυρνᾶς, νά λαχταρᾶς τίς δοῦλες;
Φεύγα ἀπ' τήν πόρτα, ἀδιάντροπε κι ὅ,τι ἔφαγες σοῦ φτάνει
νά μήν τίς φᾶς μέ τό δαυλί, κι ὥξω τό δρόμο πιάσεις».

Τότε λοξά τήν κοίταξε κι ἔτσι ὁ Δυσσέας εἶπε:
«Γιατί, καημένη, μ' ἄπονη καρδιά μαζί μου τά χεις;
Μήπως γιατί είμαι ἀδύνατος καὶ κακοφορεμένος
καὶ ζητιανεύω στό χωριό; Ἐτσι μέ σπρώχνει ἡ ἀνάγκη.

1. νά τίς δοκιμάσω. 2. Δέες καὶ α 425 κ.έ. 3. Ἐδῶ ἔχουμε κατασκευές μέ ἔνθετα μέταλλα. Ἡ τεχνική αὐτή δείχνει ἐπιδραση ἀπό τήν ἀνατολή. 4. Δέες σ 307. 5. Ὁ πρώτος λόγος τής Μελανθώς βρίσκεται στό σ 320.

Τέτοιοι είναι οἱ ἄμοιροι οἱ φτωχοί κι οἱ παραπεταμένοι.

“Ημουν κι ἐγώ καμιά φορά¹ στόν κόσμο εύτυχισμένος,
μέ πλούσιο σπίτι, καὶ συχνά στούς καταφρονεμένους,

ὅποιος κι ἄν ἦταν, ἔδινα, κι δόποια κι ἄν εἶχε ἀνάγκη.

Χιλιάδες εἶχα παραγιούς κι ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα πλήθος,
πού χαίρονται οἱ καλόζωοι καὶ τούς καλοῦν ἀφέντες.

Μά ὁ Δίας μοῦ τά σκόρπισε. Τό θέλημά του ἄς γίνει.

Γι' αὐτό καὶ σύ, κορίτσι μου, φυλάξου μήν τίς χάσεις
τίς δύμορφιές πού ἀνάμεσα στίς ἄλλες δοῦλες ἔχεις
ἢ μή θυμώσει ἡ φρόνιμη κυρά σου καὶ σέ δείρει,
ἢ κι ὁ Δυσσέας ξαναρθεῖ. Γιατί είναι ἀκόμα ἐλπίδα.

Κι ἄν πάλε ἐκεῖνος χάθηκε καὶ δέν ξαναγυρίζει,
μέ τοῦ θεοῦ τῇ δύναμῃ ἔκαμε γιό λεβέντη,
τό θεϊκό Τηλέμαχο², πού ἄν σφάλει καμιά δούλα
δέν τοῦ γελᾶ τό μάτι του, γιατί είναι πιά μεγάλος».

Ἐτσι εἶπε, κι ὅταν ἀκουσε τά λόγια ἡ Πηνελόπη,
τήν παρακόρη μάλωσε, τῆς λέει πικρά δυό λόγια·

«Ἐννοια σου, σκύλα ἀδιάντροπη, ξετσίπωτη, σέ βλέπω
νά κάνεις ἀσεβη δουλειά, πού θά σου βγεῖ ἀπ' τή μύτη³.
Γιατί καλά τό γνωρίζεις καὶ τ' ἀκουσες πού τό 'πα,
πώς ηθελα στό σπίτι μου τόν ξένο νά ρωτήσω,
νά μάθω γιά τόν ἄντρα μου, πού λιώνω ἀπ' τόν καημό του».

Στήν ἐπιστάτρα⁴ γύρισε τήν Εύρυνόμη κι εἶπε·

«Φέρε, Εύρυνόμη, ἔνα σκαμνί μέ μιά προβιά στρωμένο,
νά κάτσει ὁ ξένος νά μοῦ πεῖ γι' αὐτά πού θά ρωτήσω»⁵.

Εἶπε, κι ἐκείνη γλήγορα σηκώνει καὶ τοῦ φέρνει
ἔνα καλόφτιαστο σκαμνί καὶ μιά προβιά τοῦ στρώνει.

Κάθισε τότε ἐκεῖ ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας,

κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη πρωτάρχισε ἔτσι κι εἶπε·

«Ξένε, γιά τοῦτο πρῶτα ἐγώ νά σέ ρωτήσω θέλω.

1. Τά ἴδια λόγια εἶπε ὁ Ὀδυσσέας καὶ στό σκληρό Ἀντίνοο στό ρ 422 κ.έ. 2. Δές σ 338. 3. Ἡ πρόγνωση ἐπαληθεύτηκε ὑστερα ἀπό τή μνηστηροφονία, στό χ 463 κ.έ. 4. ἡ κελάρισσα. 5. Ἡ σκηνή τῆς βραδινῆς συναντήσεως είναι προετοιμα-σμένη ἀπό τό ρ 575.

Ποιός είσαι, ποιός ό τόπος σου, πόθε γονοκρατιέσαι;»

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας καὶ τῆς εἰπε·
 «Κανείς, κυρά, σ' ὅλη τῇ γῇ δέ θά σοῦ βρεῖ ψεγάδι.
 Ἀλήθεια φτάνει ἡ δόξα σου ὡς τὰ πλατιά τά οὐράνια,
 σάν τ' ἄψεγον τοῦ βασιλιᾶ πόχει λαούς κι ὥριζει
 ἀντρειωμένους καὶ πολλούς μέ τοῦ θεοῦ τό φόβο,
 κι ὅλο τό δίκιο σέβεται κι ἡ πλούσια γῇ τοῦ φέρνει
 στάρια, κριθάρια καὶ λυγοῦν ἀπό καρπούς τά δέντρα,
 γεννοῦν τ' ἀρνιά κι ἡ θάλασσα βγάζει ἄφθονα τά ψάρια,
 ἀπ' τὴν καλή κυβέρνηση κι ὅλοι εὐτυχοῦν κοντά του.
 Τώρα γιά τ' ἄλλα ρώτα με στ' ἀρχοντικό σου σπίτι,
 μά μή ρωτᾶς τό γένος μου κι ὁ τόπος μου ποιός εἶναι,
 μή μοῦ γεμίσει τήν καρδιά καημούς ἡ θύμησή τους.
 Γιατί είμαι πολυστέναχτος. Καὶ τό χω σέ ντροπή μου
 στό ξένο σπίτι νά ῥχουμαι καὶ νά μοιρολογιέμαι.
 Μήτε καὶ βγάζει ὄφελος ἂν κλαίει κανείς αἰώνια,
 μήπως κι ἀτή σου, ἡ δούλα² σου θυμώσει καὶ νομίσει
 πώς τό κρασί μέ χτύπησε³ καὶ πνίγομαι ἀπ' τό κλάμα». 120

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι ἀμέσως·
 «Ἄχ, ξένε μου, τίς χάρες μου, τά κάλλη, τό κορμί μου,
 μοῦ σβήσανε οἱ ἀθάνατοι ἀπ' τόν καιρό πού πῆγαν
 οἱ Ἀχαιοί, κι ὁ ἄντρας μου μαζί τους, γιά τήν Τροία.
 Ναι, ἐκεῖνος ἂν ἐρχόντανε, θά γιάτρευε ἡ καρδιά μου,
 καὶ δόξα θά χα πιό πολλή, κι ὅμορφα θά τανε ὅλα.
 Τώρα μέ σφάζουν οἱ καημοί, πόστειλε ἡ μοίρα πλῆθος.
 Γιατί⁴ ὅσοι ὥριζουν στά νησιά, κι ἀπ' ὅλους εἶναι οἱ πρῶτοι,
 στή δασωμένη Ζάκυνθο, στή Σάμη, στό Δουλίχι,
 κι ὅσοι ἄλλοι ἀκόμα κατοικοῦν στό ξέφαντο τό Θιάκι,
 ὅλοι ἀθελά μου μέ ζητοῦν καὶ καταλοῦν τό βίός μου.
 Γι' αὐτό τούς ξένους δέν ψηφῶ⁵, μήτε ὅσους μοῦ προσπέφτουν,

1. Ἡ ἀπάντηση βρίσκεται ἔξω ἀπό τήν ἐρώτηση, εἶναι ἀπροσδόκητη. Ἐπαινεῖ τή δόξα τῆς βασιλισσας, πού τήν παρομοιάζει μέ δόξα βασιλιᾶ δίκαιου καὶ εὐτυχισμένου. 2. μήπως σύ ἡ ἴδια θυμώσεις ἡ κάποια δούλα σου. 3. Ὑπαινίσσεται τή σκέψη πού ἔκανε ἡ Μελανθώ στό σ 330. 4. Τά ἴδια στοιχεῖα ἔδωσε ὁ Τηλέμαχος στήν Ἀθηνᾶ στό α 247. 5. δέν ύπολογίζω.

μήτε τούς κράχτες, τοῦ χωριοῦ κάθε δουλειά πού κάνουν.
 Μά τοῦ Δυσσέα ὁ στερεμός¹ μοῦ καίει τά φυλλοκάρδια.
 Κι αὐτοί για γάμους νοιάζονται κι ἐγώ τούς πλέκω δόλους². 135
 Πρῶτα μέ φωτίσε ό θεός στόν πύργο μου νά στήσω
 ἔνα ἀργαλειό κι ἐκεῖ πανί νά πιάσω καί νά φάνω
 μεγάλο καί ψιλόδιαστο. Κι ἄξαφνα σ' ὥλους εἰπα·
 «΄Αφοῦ πιά πέθανε³ παιδιά, ὁ θεϊκός Δυσσέας,
 σταθεῖτε, ἄν καί βιαζόσαστε, νά κάμετε τό γάμο,
 ὅσο νά φάνω τό πανί, νά μή μοῦ πᾶν χαμένα
 τά νήματα, ἔνα σάβανο νά φάνω τοῦ Λαέρτη,
 ή μαύρη μοίρα ὅταν τόν βρεῖ τοῦ ἄξυπνητου θανάτου,
 μή μέ κατηγορήσουνε μιά μέρα οἱ Θιακοπούλες 140
 πώς πῆγε δίχως σάβανο κι ἄς είχε βιός χιλιάδες».
 «Έτσι εἰπα καί κατάπεισα τήν ἄφοβη καρδιά τους.
 Κι ἔφαινα τότε τό πανί τ' ἀτέλειωτο ὥλη μέρα,
 καί μέ τό φᾶς δουλεύοντας τό ξήλωνα τή νύχτα.
 Τρεῖς χρόνους ἔτσι κέρδισα νά τούς γελᾶ μ' ἀπάτη. 145
 Κι ὁ τέταρτος σάν ἔφτασε μέ τῶν καιρῶν τό διάβα,
 (οἱ μῆνες ὅταν πέρασαν κι ἡρθαν καιροί καί χρόνοι),
 οἱ δοῦλες σκύλες ἀπιστες, μέ πρόδωσαν πού μ' εἶδαν,
 κι ἡρθαν αὐτοί καί μ' ἔπιασαν καί μ' ἔβρισαν μέ λόγια.
 Τότε, ἥθελα δέν ἥθελα, τό τέλεψα ἀπ' ἀνάγκη. 150
 Τώρα τό γάμο δέν μπορῶ νά τόν ξεφύγω, ξένε,
 μήτε ἄλλη βρίσκω πρόφαση. Μέ βιάζουν οἱ γονοί μου
 νά παντρευτῶ⁴, κι ὁ γιόκας μου θυμώνει, πσύ τό βιός του
 τό τρῶν. Γιατί μεγάλωσε. Τό σπίτι του σάν ἄντρας
 μέ τοῦ θεοῦ τή δύναμη μπορεῖ νά διαφεντέψει.
 Πές μου καί σύ τό γένος σου κι ὁ τόπος σου ποιός είναι. 160
 Μήτε ἀπό δρύ γεννήθηκες παλιά, μήτε ἀπό πέτρα»⁵.
 Κι ἀπάντησε ό πολύσοφος Δυσσέας καί τῆς εἰπε·

1. ή στέρηση. 2. Γιά τό δόλιο τέχνασμα τῆς Πηνελόπης μίλησε στή συγκέντρωτα και στό λόγο τοῦ Ἀντίνου στό β 101 κ.έ. 3. Οι στίχοι βρίσκονται στερεόη θεά Αθηνᾶ στόν Τηλέμαχο λίγο πρίν φύγει ἀπό τή Σπάρτη δές ο 16. 5. Η φράση είναι παροιμιακή.

- «Γυναίκα πολυσέβαστη τοῦ ξακουστοῦ Δυσσέα,
δέν παύεις πιά νά μέ ρωτᾶς τό γένος μου νά μάθεις; 165
Θά σοῦ τά πῶ, μέ πιό πολλούς καημούς κι ας μέ ποτίσεις.
Γιατί είναι αὐτό τό ριζικό τοῦ καθενός πού λείπει,
ὅπως ἐγώ, τόσον καιρό ἀλάργα ἀπ' τήν πατρίδα,
καὶ τρέχει μές στίς ξενιτιές κι δόλο φαρμάκια πίνει.
Μά κι ἔτσι αὐτά θά σοῦ τά πῶ πού μέ συχνοξετάζεις. 170
Στή μέση τοῦ θαμποῦ γιαλοῦ ἔνα νησί είναι ἡ Κρήτη¹,
ὅμορφη καὶ πολύκαρπη καὶ θαλασσοκλεισμένη,
πόχει κατοίκους ἄπειρους κι ἔχει χωριά ἐνενήντα².
Κάθε λαός κι ἡ γλώσσα του. Τὸν Ἀχαιῶν³ τά γένη
κι οἱ Κρητικοί οἱ λιοντόκαρδοι κι οἱ ἄξιοι Κυδωνιάτες⁴, 175
τῶν Δωριέων⁵ τρεῖς φυλές, κι οἱ Πελασγοί οἱ λεβέντες.
Πόλη μεγάλη είναι ἡ Κνωσό τῆς Κρήτης, ὅπου ὁ Μίνως
τοῦ Δία συνομιλητής βασίλευε ἐννιά χρόνια⁶.
Πατέρας τοῦ πατέρα μου τοῦ Δευκαλίωνα ἦταν,
πού ἐμένα καὶ τόν ἀρχηγό γέννησε Ἰδομενέα, 180
πού μέ τούς δυό τ' Ἀτρέα γιούς πῆγε κι αὐτός στήν Τροία
μέ τά κυρτά καράβια του, κι Αἴθωνα λένε ἐμένα.
Ἐγώ μικρότερος, κι αὐτός πρῶτος καὶ πιό λεβέντης.
Ἐκεῖ εἶδα καὶ τόν φίλεψα μέ δῶρα τό Δυσσέα.
Κακός τόν ἐσπρωξε καιρός, σάν πήγαινε στήν Τροία, 185
κι ἀπ' τό Μαλιά τόν ἔστριασε, τόν ἔβγαλε στήν Κρήτη.
Στήν Ἀμνισό⁷ σταμάτησε μέ τήν ψυχή στό στόμα,
μές στῆς Εἰλείθυιας⁸ τή σπηλιά, σέ δύσκολο λιμάνι.
Καὶ τόν Ἰδομενέα εὐτύς στήν πόλη ζήταε νά 'βρει,
πού φίλο του, ὅπως ἔλεγε, τόν είχε καὶ προστάτη. 190
Μά δέκα μέρες ἐντεκα θά 'χαν περάσει, ἀφότου
ἔφυγε αὐτός μέ τά γοργά καράβια γιά τήν Τροία,
κι ἐγώ τόν πῆρα σπίτι μου καὶ τόν φιλοξενοῦσα

1. 'Ο 'Οδυσσέας δίνει στήν Πηνελόπη στοιχεῖα ἀπό τήν πλαστή ιστορία πού παρουσίασε στόν Εὔμαιο στό ξ 202 κ.ε. 2. 'Ο ἀριθμός είναι τυπικός. 3. Δηλαδή ἡ Κρήτη ᔭχει Ἀχαιούς, γήνισιους Κρητικούς, Δωριεῖς πού ζοῦνε σέ τρεῖς φυλές, Κυδωνιάτες καὶ Πελασγούς. 4. Οι Κύδωνες είναι οἱ παλαιοί κάτοικοι τῆς πόλεως τῶν Χανιῶν. 5. Είναι ἡ πρώτη φορά πού γίνεται χρήση τῆς λέξεως στόν 'Ομηρο. 6. 'Υπῆρχε παράδοση πώς δ Μίνωας κάθε ἐννέα χρόνια συναντοῦσε τό Δία καὶ

κι ἀρχοντικά τόν φίλεψα, πού τά 'χα πλούσια ὅλα.

Μάζωξα ἀκόμα ἀπ' τό χωριό μαῦρο κρασί κι ἀλεύρι
καὶ στούς συντρόφους του ἔδωσα πού πήγαιναν μαζί του,
καὶ βόδια μου τούς ἐσφαξα γιά νά χαρεῖ ἡ καρδιά τους.
Δώδεκα μέρες ἐμειναν οἱ Ἀχαιοί κοντά μου,
γιατί σφοδρός τούς ἔκλεισε βοριάς, κι οὕτε νά στέκουν
τούς ἄφηνε ὥξω στή στεριά. Στίς δεκατρεῖς τίς μέρες
κάνουν πανιά καὶ φύγανε, σάν ἔκοψε ὁ ἀγέρας».

195

Ἐπλαθε χίλια ψέματα, πού σάν ἀλήθειες ἦταν,
κι ἐκλαιγε ἐκείνη ἀκούγοντας κι ἡ ὄψη της χαλοῦσε.
Κι ὅπως τά χιόνια στά ψηλά τά κορφοβούνια λιώνουν,
πού σάν τά στρώσει ὁ Ζέφυρος, μετά ἡ Νοτιά τά λιώνει,
κι ὅταν τά χιόνια λιώσουν πιά, φουσκώνουν τά ποτάμια,
ἔτσι ἔλιωνε ἀπ' τά κλάματα τ' ὠραῖο τό πρόσωπό της.
ώς ἐκλαιγε τόν ἄντρα της πού κάθονταν κοντά της.

200

Κι ἐκεῖνος τή γυναίκα του πού θρήναε συμπονοῦσε
κι ἀσάλευτα τά μάτια του στίς κόκχες τά κρατοῦσε,
σάν νά 'τανε ἀπό κέρατο καὶ σίδερο πλασμένα,
καὶ τά 'κρυβε μέ προσοχή τά δάκρυα πού κυλοῦσαν.
Κι ὅταν τόν πολυδάκρυτο χόρτασε πιά τό θρῆνο,
πάλε ἔπειτα τοῦ μίλησε μέ δυό της λόγια κι εἶπε:
«Τώρα πιά, ξένε, ἐγώ θαρρῶ πώς θά σέ πιάσω! ἀλήθεια,
ἀνίσως φιλοξένησες στ' ἀρχοντικό σου σπίτι,
καθώς μοῦ λές, τόν ἄντρα μου καὶ τούς δικούς του ἀνθρώπους.
Πές μου τί ροῦχα στό κορμί φοροῦσε καὶ πῶς ἦταν
κι ἐκεῖνος κι οί συντρόφοι του πού πήγαιναν μαζί του;»

210

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας καὶ τῆς εἶπε:
«Σάν δύσκολο, βασίλισσα, νά σου τόν παραστήσω,
γιατί ἀπό τότε πέρασαν εἴκοσι τόσα χρόνια,
ἄφοτου ἀπ' τήν πατρίδα μου ξεκίνησε νά φύγει.

215

ἔπαιρνε ἀνανέωση τῆς βασιλικῆς ἐντολῆς. 7. Λιμάνι τῆς Κνωσοῦ, στή βόρεια παραλία τῆς Κρήτης. 8. Ἡ σπηλιά ἐρευνήθηκε ἀπό ἀρχαιολόγους. Ἡ παράδοση ἀναφέρει πώς ἐκεī ἡ Ἡρα γέννησε τήν Εἰλείθυια, θεότητα πού προστάτευε τίς ἐπίτοκες γυναίκες. Ἡ λατρεία τῆς θεᾶς μέσα στό σπήλαιο διατηρήθηκε μέχρι τόν 7ο αιώνα μ.Χ.

Μά πάλε κι ἔτσι θά σοῦ πῶ καθώς τόν βάζει ὁ νοῦς μου·
 Χλαίνα φοροῦσε κόκκινη, διπλή, σγουρή ὁ Δυσσέας,
 πού ἔχε καρφίτσα ὀλόχρυση¹ μέδυσο θηλυκωτήρια,
 ἀπάνω μέση σκαλίσματα. Σένα μπροστινά του πόδια
 σφιχτά κρατοῦσε ἕνα σκυλί, ζαρκάδι, πού ἔχε βοῦλες
 καὶ τό βλεπε νά σπαρταρᾶ. Κι αὐτό θαμάζανε ὄλοι,
 χρυσά κι ἄν ἤταν, τό σκυλί νά πνίγει τό ζαρκάδι,
 κι αὐτό τά πόδια τίναζε ζητώντας νά γλιτώσει. 225
 Τόν είδα ακόμα νά φορεῖ χιτώνα κεντημένο,
 σάν κρεμμυδότσουφλο ξερό παρόμοιο στή γυαλάδα.
 «Ἐτσι ἤταν μαλακός κι αὐτός κι ἔλαμπε σάν τόν ἥλιο.
 Γυναικες πού τόν εἴδανε τόνε θαμάζανε ὄλες. 230
 Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σοῦ πῶ. Δέν ξέρω ἄν ὁ Δυσσέας
 τά πῆρε αὐτά ἀπ' τό σπίτι του τά ροῦχα πού φοροῦσε,
 ἢ σύντροφος τοῦ τά δώσε σάν μπῆκε στό καράβι,
 ἢ κάποιος ξένος, πού πολλούς είχε ὁ Δυσσέας φίλους.
 Γιατί ἤταν λίγοι οἱ Ἀχαιοί πού ταν μ' ἐκείνον ὅμοιοι. 240
 Κι ἐγώ ἔνα χάλκινο σπαθί τοῦ χάρισα καὶ κάπα²
 ὅμορφη, κόκκινη, διπλή καὶ κροσωτό χιτώνα
 καὶ μέ τιμές τόν ἔστειλα στό δρθόπλωρο καράβι.
 Κράχτης μαζί του πήγαινε, λίγο σάν πιό μεγάλος
 στά χρόνια. Καὶ πῶς ἤτανε νά σοῦ τόν παραστήσω. 245
 Καμπούρης, μελαψός, σγουρός³, Βρυβάδης⁴ τ' ὄνομά του,
 κι ἀπ' ὄλους πιό καλύτερα τόν είχε τούς συντρόφους,
 γιατί είχανε μαζί κι οἱ δυό τήν ἴδια πάντα γνώμη».

Εἶπε, καὶ πόθο πιό πολύ τῆς ἔφερε νά κλάψει,
 σάν γνώρισε τ' ἀλάθευτα σημάδια πού τῆς εἶπε. 250
 Κι ὅταν τόν πολυδάκρυτο χόρτασε πιά τό θρῆνο,
 πάλε τ' ἀπάντησε ἐπειτα μέ δυό γλυκά τῆς λόγια·
 «Ξένε, ἀπό τώρα πιά κι ἐμπρός — καὶ πρῶτα ἡς σέ πονοῦσα —

1. Ἐδῶ ή Πηνελόπη ἐπιχειρεῖ νά δοκιμάσει τήν ἀξιοπιστία τοῦ συνομιλητῆ τῆς.

1. Τό κόδσμημα θεωρεῖται Μυκηναϊκό. Ἡ ἀξία του δὲ στηρίζεται μόνο στήν ποιότητα τοῦ μετάλου, ἄλλα καὶ στήν παράσταση. 2. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν· κι ἄλλο, διπλόφαρδο, μαντί πανώριο. 3. Είχε σγουρά μαλλιά. 4. Τό ἄρχ. κείμενο γράφει Εύρυβάτης.

σάν φίλος θά 'σαι σπίτι μου και θά σέ προστατεύω.

Τά ροῦχα αὐτά μονάχη μου, καθώς τά περιγράφεις,
τοῦ τά δώσα στό σπίτι μου, τά δίπλωσα, κι ἀπάνω
ἔραψα τήν ὄλόχρυση καρφίτσα γιά στολιδί.

Μά ᾧ! δέ θά τόν δεχτῷ ξανά στό σπίτι νά γυρίσει.

Μοίρα κακή τόν ἔστειλε μέ τό βαθύ καράβι,

νά πάει στήν τρισκατάρατη κι αὐτός τήν κακο-Τροία».

255

Κι ἀπάντησε ό πολυσοφος Δυσσέας και τῆς εἰπε·

«Γυναίκα πολυσέβαστη τοῦ ξακουστοῦ Δυσσέα,
μήν τό χαλᾶς πιά τ' ὅμορφο τ' ἀφράτο πρόσωπό σου
και μέ τούς θρήνους τήν καρδιά στά στήθια σου μή λιώνεις.
Δέ σέ κατηγορῶ γι' αὐτό. Θρηνεῖ κάθε γυναίκα

πού χάσει ταίρι ποθητό, πόχει παιδιά μαζί του.

Πῶς τό Δυσσέα νά μήν κλαῖς, πού σά θεός λές κι ήταν;

Μά πάψε πιά τά κλάματα, τά λόγια μου ν' ἀκούσεις.

Τήν πάσα ἀλήθεια θά σου πώ και τίποτε δέν κρύβω·

τό ξέρω, πώς ό θεϊκός Δυσσέας θά γυρίσει

265

και ζεῖ κοντά στήν καρπερή τῶν Θεσπρωτῶν τή χώρα

και φέρνει πλήθος θησαυρούς πολύτιμους μαζί του,

συνάζοντας ἀπ' τά χωριά. Μά τούς πιστούς συντρόφους

τούς ἔχασε μέ τό βαθύ καράβι, στ' ἀφρισμένο

τό πέλαγο, ὅπως ἔφευγε μακριά ἀπ' τή Θρινακία².

270

Γιατί μαζί του θύμωσε τοῦ Κρόνου ό γιός κι ό "Ηλιος³,

πού φάγανε τά βόδια του οί ναυτες τοῦ Δυσσέα,

κι ὅλοι στό πολυτάραχο τό πέλαγος χαθῆκαν.

Μονάχα ἐκεῖνον στή στεριά τόν ἔβγαλε τό κύμα,

σέ μιά καρίνα καραβιοῦ, στή χώρα τῶν Φαιάκων,

πού σάν θεό τόν τίμησαν ἀπ' τήν καρδιά τους ὅλοι,

κι ἀπειρα δῶρα τοῦ δώσαν, κι ήθελαν νά τόν στειλουν

ἄβλαβο στήν πατρίδα του. Κι ἀπό καιρό ό Δυσσέας

275

1. Τά ίδια στοιχεῖα χρησιμοποιήσε ό 'Οδυσσέας στήν πλαστή του βιογραφία πού είπε στόν Εὔπαιο (ξ 322 κ.έ.), γιά νύ τονώσει τήν πίστη πώς ό ήρωας όπου νά 'ναι καταφάνει. 2. Η τελευταία εἰδηση είναι αὐθεντική δές και μ 425. 3. Τά παρεχόμενα ἐδῶ στοιχεῖα είναι ἀπό τήν τρικυμία ἔξω ἀπό τό νησί τής Θρινακίας, ὅπως τήν παρουσίασε ό ίδιος ό 'Οδυσσέας στή συγκέντρωση τῶν Φαιάκων στό μ 381 κ.έ.

- θά 'τανε ἐδῶ, μά πιό ὄφελος τό βρῆκε αὐτό πώς ἡταν,
στίς ξενιτιές γυρίζοντας πολλά νά θησαυρίζει. 285
Τόσο πολλά τεχνάσματα ἀπ' ὅλους τούς ἀνθρώπους
ηξερε τοῦ Λαέρτη ὁ γιός, πού δέν τόν ἔφτανε ἄλλος.
Ἐτι μοῦ τά 'πε ὁ Φείδωνας¹, τῶν Θεσπρωτῶν ὁ ἀφέντης,
καὶ στάζοντας στό σπίτι μου ὄρκιζονταν μπροστά μου
πώς τό κυράβι ρίξανε στή θάλασσα οἱ συντρόφοι 290
κι ὅλοι ἔτοιμοι ἡταν στή γλυκιά πατρίδα νά τόν πᾶνε.
Μά ἐμένα μ' ἔστειλε πιό πρίν, γιατί ἔτυχε καράβι
τῶν Θεσπρωτῶν στό καρπερό Δουλίχι νά πηγαίνει.
Μοῦ 'δειξε καὶ τούς θησαυρούς πού σύναξε ὁ Δυσσέας,
πού ἀκόμα καὶ τή δέκατη θά θρέφανε γενιά του. 295
Τόσο πολὺ ἡταν τό βιός πού πήγε στό παλάτι.
Γιά τή Δωδώνη μοῦ 'λεγε πώς ἔψυχε ὁ Δυσσέας,
ἀπ' τόν ψηλόκορμο τό δρύ, τό θέλημα τοῦ Δία
ν' ἀκούσει, πῶς θά πήγαινε στήν πατρική του χώρα,
πόλειπε χρόνια, ἄν φανερά εἴτε κρυφά θά φτάσει. 300
Ἐτι σι ό Δυσσέας σώθηκε καὶ θά 'ρθει ἐδῶ σέ λίγο
μήτε θά μείνει πιά καιρό ἀλάργα ἀπ' τούς δικούς του
κι ἀπ' τή γλυκιά πατρίδα του. Κι ώστόσο παίρνω κι ὅρκο.
Ἄς είναι ό πρωτος τῶν θεῶν ό Δίας μάρτυράς μου,
κι ἡ στιά πού μέ φιλοξενεῖ τοῦ ἀψέγαδου Δυσσέα,
ἔτσι ὅπως σοῦ τά λέγω αὐτά καὶ θά τελέψουν ὅλα. 305
Θά 'ρθει ό Δυσσέας σπίτι του σ' αὐτό τό χρόνο ἀπάνω,
ὅταν ό μήνας κλείσει αὐτός κι ὅταν ἀρχίσει ό ἄλλος².
Κι ή Πηνελόπη ή φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἰπε:
«Ἀμποτε, ξένε, ὁ λόγος σου αὐτός καὶ ν' ἀληθέψει. 310
Τότε θά ίδεις τή γνώμη μου, τί δῶρα θά σοῦ δώσω,
πολλά, πού θά τά βλέπουνε καὶ θά σέ μακαρίζουν.
Μά νά, ή ψυχή μου προνογά³, θαρρῶ ὅπως καὶ θά γίνουν.

1. Στό σημεῖο αὐτό γίνεται νέα σύνδεση μέ τήν πλαστή Ιστορία, πού παρουσιάσε στόν Εὔμαιο, στό ξ 323 κ.έ. 2. Ὁ χρόνος, γιά τόν όποιο κάπως ἀόριστα μιλάει ἐδῶ, συμπίπτει μέ τήν αὐγή τῆς ἐπόμενης ημέρας: δές τόν ίδιο στό ξ 165.
3. προβλέπει.

Μήτε ό Δυσσέας θά 'ρθει πιά μήτε καί σύ νά φύγεις
θά τ' ἀξιωθεῖς, γιατί ὁδηγούς δέν ἔχουμε πιά τέτοιους,
σάν τό Δυσσέα, σπίτι μας, ἀνίσως ζοῦσε ἐκεῖνος,
τούς ξένους νά φιλοξενᾶ καί νά καταβοδώνει.

Μά ἐλάτε, δοῦλες, λοῦστε τον καί στρῶστε του κρεβάτι
μέ στρόμα καί σκεπάσματα καί καθαρή ἀντρομίδα,

νά ζεσταθεῖ προσμένοντας ὅσο νά φέξει ἡ Αὐγούλα.

Καί λοῦστε τονι πρωί πρωί καί τρίψτε τον μέ λάδι,
κοντά μέ τόν Τηλέμαχο νά κάτσει στό τραπέζι.

Κι ἄν τοῦ χαλάσει τήν καρδιά κανείς ἀπ' τούς μνηστῆρες,
κακό δικό τους, μήτε πιά θά κάνουν ὅ,τι θέλουν,

κι ῥς πάει νά βράζει ἀπ' τό θυμό στά σωθικά ἡ καρδιά τους.

Γιατί, πῶς, ξένε, θά πειστεῖς πώς ξεπερνῶ τίς ἄλλες
γυναικες στά φερσίματα καί στήν καλή τή γνώμη,

ἄν τρῶς στό σπίτι μου ἀλουστος καί κακοφορεμένος;

«Οἱοι λιγόχρονοι οί θνητοί γεννήθηκαν στόν κόσμο.

«Οποιος ἔχει ἄπονη καρδιά κι ἀνήμερη τή γνώμη²

τόν καταριοῦνται συμφορές, ἐνόσω ζεῖ, νά πάθει,
καί πεθαμένον ἔπειτα τόν κατακρίνουν ὥλοι.

Κι ὅποιος σταθεῖ πονετικός καί μέ καλή τή γνώμη,
οί ξένοι ἐκείνου διαλαλοῦν στόν κόσμο τ' ὄνομά του,

καί μ' ἔνα στόμα οί ἄνθρωποι καλόν τόν ὀνομάζουν».

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας καί τῆς εἰπε·

«Γυναίκα πολυσέβαστη τοῦ ξακουστοῦ Δυσσέα,

σιχάθηκα τά στρώματα καί τά λευκά σεντόνια,

ἀφότου μέ μακρόκουπο καράβι ξεκινώντας

τά χιονοσκέπαστα βουνά πρωτάφησα τῆς Κρήτης.

Σάν πρῶτα ἐγώ θά κοιμηθῶ³, νύχτα ἀγρυπνη περνώντας.

Νύχτες πολλές κοιμήθηκα σέ φτωχικό κρεβάτι,

τή ροδοδάχτυλη Αὔγη νά φέξει καρτερώντας.

1. Σ' ὅλοκληρο τό ποίημα φαίνεται ή πολιτισμένη συνήθεια τῶν Ὁμηρικῶν ἀνθρώπων νά πλέονται κύθε τόσο. 2. Ὁρθοφροσύνη καί φιλανθρωπία είναι οι βασικές ἀρετές τοῦ καλοῦ (ἐσθλοῦ) ἀνθρώπου. 3. Γιά νά μή δώσει λαβή ὑποψίας ἀρνεῖται νά κοιμηθεῖ μέ πολυτέλεια. Ζητᾶ νά κοιμηθεῖ ὅπως πρῶτα, πού οι νύχτες περνοῦσαν ξάγρυπνα.

315

320

325

330

335

340

Μήτε ποδονιψίματα πιά λαχταρᾶ ἡ καρδιά μου,
μήτε καμιά ἀπ' τίς δοῦλες σου τό πόδι μου θ' ἀγγίξει,
ἀπ' ὅσες στό παλάτι σου κι ὃν ἔχεις παρακόρες,
ἐκτός ἂν τύχει μιά γριά παλιά καλή γυναίκα,

πού τόσα πέρασε κι αὐτή ὅσα κι ἐγώ ἔχω πάθει.

Μιά τέτοια δέ θά τ' ἀρνηθῶ τό πόδι μου ν' ἀγγίξει»¹.

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Καλέ μου ξένε, ἄλλος κανείς στό σπίτι μου δέν ἥρθε
ἔτσι καλός καὶ γνωστικός ἀκόμα ἀπ' ἄλλους τόπους
ώς εἰσαι σύ, πού γνωστικά κι δλα τά λές μέ κρίση.

Ἐχω μιά τέτοια ἐγώ γριά, καλή καὶ στοχασμένη,
πόθερεψε καὶ μεγάλωσε τόν ἄμοιρο Δυσσέα,
κι ὅταν τόν γέννα ἡ μάνα του, στά χέρια της τόν πῆρε.

Αὐτή, κι ἃς εἶναι ἀδύναμη, τά πόδια θά σου πλύνει.
Σήκω, καλή μου Εὐρύκλεια, τοῦ ἀφέντη σου νά πλύνεις
τώρα τόν συνομήλικο. Τέτοιος πιά κι ό Δυσσέας

θά 'ναι στά πόδια σάν κι αὐτόν, τέτοιος στά χέρια θά 'ναι.

Γιατί γερνοῦν οί συμφορές τόν ἀνθρωπο ὑψε σβῆσε»².

Εἶπε, καὶ σκέπασε ἡ γριά τήν ὅψη μέ τά χέρια
κι ἔχυνε δάκρυα φλογερά καὶ μέ παράπονο εἶπε·
«Ὦχου, παιδί μου³, ἡ δύστυχη γιά σένα⁴ ἐγώ, πού ό Δίας
ἀπ' δλους σέ κατάτρεξ, θεόφοβος κι ἃς ἥσουν.

Γιατί κανείς ἄλλος θνητός στό βροντολάδο Δία
τόσα δέν ἔκαψε μηριά καὶ διαλεχτές θυσίες
δέν πρόσφερεδ, ὅσες τοῦ 'κανες, θερμά παρακαλώντας
νά ιδεῖς καλά γεράματα καὶ νά χαρεῖς τό γιό σου.

Τώρα μονάχου σοῦ 'σβησε τοῦ γυρισμοῦ τή μέρα.

Ἐτσι κι ἐκείνον θά γελοῦν στίς ξενιτιές οί δοῦλες,
ἄν πάει σέ σπίτι ἀρχοντικό, καθώς αὐτές οί σκύλες
σέ περιπαίζουν, καὶ γι' αὐτό δέ θέλεις νά σέ πλύνουν,

1. Ἐτσι προοικονομεῖται ἡ σκηνή τῶν νίπτρων μέ τήν Εὐρύκλεια. 2. γρήγορα-γρήγορα. 3. ἐννοεῖ τόν 'Οδυσσέα, πού χάθηκε. 4. Ἐξαιτίας σου ἐγώ είμαι δύ-στυχη. 5. Γιά τή θρησκευτικότητα τοῦ 'Οδυσσέα μίλησε ἡ 'Αθηνᾶ στή συγκέν-τρωση τῶν θεῶν (α 61 κ.ε.) καὶ τήν ἐπιβεβαίωσε ό ιδιος ό Δίας (α 66).

κι ἀπ' τίς ντροπές τους δέν μπορεῖς στά μάτια νά τίς βλέπεις,
κι ἐμένα πού 'μαι πρόθυμη προστάξει ή Πηνελόπη. 375
Κι ἔγω γιά σένα και γι' αὐτή τά πόδια θά σου πλύνω,
γιατί ή καρδιά μου σέ πονεῖ μ' αὐτά πόχεις περάσει.
Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σου πῶ και πρόσεξε ν' ἀκούσεις.
Ξένοι πολλοί ταλαιπωροί ἐδῷ ήρθαν, μά δέν εἰδα
ἄλλον νά μοιάζει στή φωνή, στ' ἀνάστημα, στά πόδια,
ώς τώρα ἀκόμα, καθώς σύ μέ τό Δυσσέα μοιάζεις»!. 380

Κι ἀπάντησε ό πολύσοφος Δυσσέας και τῆς εἶπε:
«Ολοι τό λένε αὐτό, κυρά, ὅσοι μᾶς εἰδαν κι ἄλλοι,
πώς ἔτσι μοιάζουμε πολύ ἔνας στόν ἄλλο οἱ δυό μαζ,
καθώς και σύ μέ τή σοφή τή γνώμη σου τό βρῆκες». 385

Ἐτσι εἶπε, κι ἔφερε ή γριά ἔνα λαμπρό λεβέτι
πού 'χε γιά τό ποδόλουτρο, κι ἔχυσε πρώτα κρύο
νερό κι ἀμέσως τό ζεστό. Τότε ἔκατσε ό Δυσσέας
μακριά ἀπ' τό τζάκι κι ἔστρεψε τό σῶμα στό σκοτάδι,
γιατί φοβήθηκε ἕξαφνα μήν πιάσει τήν πληγή του
και τόν γνωρίσει κι οἱ δουλειές βγοῦν ὀλες πιά στή μέση². 390

Κοντά του πήγε κι ἄρχισε τά πόδια του νά πλύνει,
και τήν πληγή του γνωρίσε πού τοῦ 'καμε μιά μέρα
ό κάπρος μέ τό δόντι του, στόν Παρνασσό ὅταν πήγε
και βρῆκε τόν Αὐτόλυκο³ μέ τούς λεβέντες γιούς του,
τόν πάππο του ἀπ' τήν μάνα του, πού δέν τόν ἔφτανε ἄλλος
στούς ὄρκους και στίς πονηριές⁴, ὅσα χαρίσματα είχε
ἀπ' τόν Ἐρμῆ⁵, γιατί μηριά τοῦ 'καιγε ἀρνιῶν και τράγων
και τόν συνόδευε παντοῦ βοηθός του και προστάτης. 395

Σάν ἔφτασε ό Αὐτόλυκο⁶ στό καρπερό τό Θιάκι,
ἔνα παιδί νιογέννητο τῆς θυγατρός του βρῆκε
κι ή Εύρύκλεια τοῦ τό 'βαλε στά γόνατά του ἀπάνω,
ὅταν ἀπόφραγε κι εὐτύς ἔτσι δυό λόγια τοῦ 'πε:

1. Η πολύπειρη Εύρύκλεια ἄρχισε κάτι νά ἀναγνωρίζει στό πρόσωπο τοῦ ἀγνώστου ξένου. 2. Τό σχέδιο τοῦ 'Οδυσσέα ήταν νά μην ἀποκαλυφθεῖ σέ κανέναν ἄλλο, ἐκτός ἀπό τόν Τηλέμαχο: δές και π. 302 κ.έ. 3. Είναι παππούς τοῦ 'Οδυσσέα ἄπο τή μητέρα του. 4. κλεψιές. 5. Ο Αὐτόλυκος είχε λάβει ἀπό τόν Ἐρμῆ τρία δῶρα: α) την κλεπτοσύνη, β) τόν ὄρκο γ) τήν ἐπαισιόδη, δηλαδή μιά μαγική ἴκανότητα ἀποτροπῆς τοῦ κακοῦ. 6. Η ἀφήγηση κόβεται στό στίχο 393 και ο πουητής

- «'Ο ΐδιος τώρα, Αὐτόλυκε, πές τ' ὄνομα πού θέλεις,
γιά τό παιδί τῆς κόρης σου, πού λαχταροῦσες νά 'χεις». 405
 Κι ἀπάντησε ὁ Αὐτόλυκος κι ἔτσι εἶπε μέ χαρά του·
 «Τ' ὄνομα βγάλτε πού θά πῶ, κόρη μου καὶ γαμπρέ μου.
 'Εγώ, πού ἐμπρός σας βλέπετε, καὶ σ' ἄντρες καὶ γυναῖκες
 πολλές ὠδίνες ἔφερα, στή γῇ τήν πολυθρόφα.
- Δυσσέα!¹ λέτε τό παιδί, κι ὅταν πιά μεγαλώσει
κι ἔρθει κατά τόν Παρνασσό, στό μητρικό του σπίτι,
πόχω τούς θησαυρούς μου ἔκει, πολλά θά τοῦ χαρίσω
ἀπ'² ὅλα, καὶ χαρούμενο θά τόν ξεπροβοδίσω».
- Αὐτά τά δῶρα τά λαμπρά πήγε ὁ θεϊκός Δυσσέας
νά πάρει, κι ὁ Αὐτόλυκος κι οἱ γιοί του μέ χαρά τους
τόν δέχτηκαν καὶ μέ γλυκά τόν χαιρετοῦσαν λόγια.
 Κι ἡ Ἀμφιθέα, ἡ σεβαστή τῆς μάνας του ἡ μητέρα,
τόν πῆρε, τόν ἀγκάλιασε, τά μάτια του φιλοῦσε.
 Πρόσταξε κι ὁ Αὐτόλυκος τούς γιούς του νά ἐτοιμάσουν
τραπέζι, κι ὅλοι ὑπάκουσαν κι ὅπως τούς εἶπε κάνουν. 415
 Φέρανε βόδι ἀρσενικό πεντάχρονο κι ἀμέσως
τό ὕδαραν, τό συγύρισαν καὶ τό 'καμαν κομμάτια
καὶ τεχνικά τό λιάνισαν καὶ τό περνοῦν στίς σοῦβλες.
 Τό ψήνουν ὅμορφα ὅμορφα καὶ μερδικά μοιράζουν.
 Τότε ὅλη μέρα τρώγανε ὅσο νά πέσει ὁ ἥλιος,
καὶ τίποτε δέν ἔλειπε πού νά ποθεῖ ἡ καρδιά τους.
 Κι ὁ ἥλιος σάν βασίλεψε καὶ πῆρε τό σκοτάδι,
τότε ὅλοι κοιμηθήκανε καὶ χάρηκαν τόν ὑπνο.
 Σάν ἦρθε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα,
γιά τό κυνήγι κίνησαν οἱ γιοί τοῦ Αὐτολύκου,
μέ τά σκυλιά τους καὶ μ' αὐτούς κι ὁ θεϊκός Δυσσέας. 420
 Στό δασοφούντων βουνό τόν Παρνασσό ἀνεβαίνουν
κι ἀπάνω βγῆκαν στίς κορφές τίς ἀνεμοδαρμένες.

μῆς γυρίζει πίσω στήν παιδική ἥλικια τοῦ ἥρωα.

1. Μερικοί φιλόλογοι ὑποστηρίζουν πώς τό ὄνομα 'Οδυσσέας συνδέεται ἐτυμολογικά μέ τό ρήμα ὀδίσσομαι, πού σημαίνει: α) ὀργίζομαι ἐναντίον κάποιου καὶ τοῦ φέρω συμφορές, β) δέχομαι τήν ὄργη. 'Αλλοι ὅμως θεωροῦν τό ὄνομα προτέλληνικό.

Κι ἀπέ¹, σάν πρωτοχρύσωνε ὁ ἥλιος τά χωράφια,
βαθιά ἀπ' τό σιγαλότρεχο τόν Ὁκεανό ὅπως βγῆκε,
στό λόγγο μπῆκαν οἱ ὁδηγοί, καὶ ψάχνοντας τ' ἀχνάρια
τρέχανε ἐμπρός τους τά σκυλιά. Κι οἱ γιοί τοῦ Αὐτολύκου
πήγαιναν πίσω καὶ μ' αὐτούς ὁ θεῖκός Δυσσέας,
κοντά στούς σκύλους, τό μακρύ κοντάρι του κουνώντας.
Κάπρος μεγάλος λάγιαζε² μές στό πυκνό λαγκάδι,
πού δέν τό πείραζε ἡ ὄρμή τοῦ νοτισμένου ἀνέμου,
μήτε κι ὁ ἥλιος τό ὕψη μέ τίς λαμπρές του ἀχτίδες,
κι οὔτε τό πέρναε ἡ βροχή. Τόσο ἦταν λογγωμένο³,
κι εἶχε χυμένα καταγῆς πυκνό σωρό τά φύλλα.
Κι ώς ἄκουσε ποδοβολή σκυλιῶν κι ἀντρῶν νά φτάνουν,
ἀπ' τό λαγκάδι χύμηξε καὶ στάθηκε μπροστά τους
μ' ὀλόρθες τρίχες, καὶ φωτιές τά μάτια του πετοῦσαν.
Πρῶτος ἀπάνω του ὄρμησε ὁ τολμηρός Δυσσέας
νά τόν χτυπήσει, σηκωτό κρατώντας τό κοντάρι,
μά πρίν ὁ κάπρος πρόλαβε κι ἵσα στό γόνα ἀπάνω
τόν πλήγωσε, ὅπως χύθηκε ξυστά, κι ἔνα κομμάτι
σάρκα τοῦ πήρε κάμποση. Τό κόκαλο δέ βρῆκε.
Δεξιά στόν ώμο βάρεσε τόν κάπρο κι ὁ Δυσσέας,
καὶ τοῦ γεροῦ του κονταριοῦ πέρασε ἡ μύτη πέρα,
καὶ στρώθηκε μουγγιρίζοντας καὶ πέταξε ἡ ψυχή του⁴.
Κοίταξυν τ' Αὐτολύκου οἱ γιοί τό θεῖκό Δυσσέα,
καὶ τήν πληγή τοῦ δέσανε καὶ τοῦ ἀπασαν τό αἷμα
μέ ξόρκια⁵, κι ἤρθαν ἔπειτα στό πατρικό τους σπίτι.
Τότε ὁ θεῖκός Αὐτόλυκος μέ τούς λεβέντες γιούς του
τόν γιάτρεψαν καὶ τοῦ δωσαν δῶρα λαμπρά, καὶ πίσω
χαρούμενο τόν ἔστειλαν χαρούμενοι στό Θιάκι.
Τό γυρισμό του χάρηκαν οἱ σεβαστοί γονιοί του,
καὶ τόν ρωτοῦσαν τήν πληγή νά μάθουν πᾶς τήν πήρε.

1. κι ἔπειτα. 2. ἦταν συσπειρωμένος, κρυμμένος. 3. δασωμένο, πυκνό. 4. Τό νεανικό κατόρθωμα τοῦ Ὁδυσσέα είναι προέκταση τῶν ἀνδραγαθημάτων, πού ἡ παράδοση ἀναφέρει γιά δλους τούς μεγάλους ἥρωες. 5. Elvai ἔνα ἀπό τά τρία δῶρα πού πήρε ὁ Αὐτόλυκος ἀπό τόν Ἔρμη: ἡ ἐπαοιδή.

Κι αὐτός τούς ἐξιστόρησε πᾶς στό κυνήγι ό κάπρος
τὸν πλήγωσε μέ τ' ἄσπρο του τὸ δόντι, ὅταν ἀνέβη
μέ τοῦ Αὐτολύκου τά παιδιά στοῦ Παρνασσοῦ τίς ράχες¹. 465

Αὐτή ἡταν² πόπιασε ἡ γριά, μ' ὀρθύνοιχτες τίς χοῦφτες
νά πλύνει, καὶ τῇ γνώρισε κι ἀπόλυσε τό πόδι,
κι ώς ἔπεσε στό χάλκινο λεβέτι μέσα ἡ κνήμη,
ἄχησε ἐκεῖνο κι ἔγειρε, καὶ τό νερό δξω ἔχυθη. 470

Χαρά μαζί τήν ἔπιασε καὶ πόνος τήν καρδιά της,
καὶ δάκρυσαν τά μάτια της καὶ πιάστηκε ἡ φωνὴ της,
καὶ τό πηγούνι τοῦ 'πιασε κι ἔτσι εἶπε στό Δυσσέα:
«Ἄχ, ὁ Δυσσέας εἶσαι σύ, παιδί μου ἀγαπημένο,
κι ἡ ἔρμη δέ σέ γνώρισα πρίν στήν πληγή σου ἀπλώσω». 475

Ἐτσι εἶπε καὶ τά μάτια της στήν Πηνελόπη στρέφει
μέ γνέψιμό της νά τῆς πεῖ τό ταίρι της πώς ἥρθε.
Μά δέν μποροῦσε αὐτή νά ίδει, μήτε νά καταλάβει,
γιατί ἡ Παλλάδα³ ἀλλοῦ τό νοῦ τῆς εἶχε γυρισμένο.
Τήν πιάνει τότε ἀπ' τό λαιμό μέ τό δεξί ὁ Δυσσέας,
κι εὐτύς κοντά του τήν τραβᾶ μέ τ' ἄλλο καὶ τῆς εἶπε: 480
«Θέες, καλομάνα, νά χαθῶ; Ἡ ίδια ἀπ' τό βυζί σου
τό γάλα σου μέ πότισες. Κι ἔφτασα στήν πατρίδα,
στερνά ἀπό χίλια βάσανα, στόν εἰκοστό πιά χρόνο.
Μά τώρα, ἀφοῦ μέ γνώρισες, θεός λές καὶ σοῦ τό 'πε,
σώπα, μήν τύχει ἄλλος κανείς στό σπίτι καὶ τό μάθει.
Κι ἔνα μου λόγο θά σου πᾶ, καὶ νά τό ίδεις, θά γίνει.
Ἀν τούς μνηστήρες ό θεός μ' ἀφήσει νά ξεκάμω,
δέ θά γλιτώσεις μήτε σύ, βυζάστρα⁴ μου κι ἄν εἶσαι,
ὅταν σκοτώνω σπίτι μου τίς ἄλλες παρακόρες.». 490

Μίλησε πάλε ἡ γνωστικιά Εὐρύκλεια κι ἔτσι τοῦ 'πε.
«Τί λόγια εἶναι, παιδάκι μου⁵, πού βγάζεις ἀπ' τό στόμα;
Ξέρεις πώς εἶναι ἀλύγιστη κι ἀδάμαστη ἡ καρδιά μου.

1. Ἐδῶ ἡ ἀναδρομή τελειώνει καὶ ἡ ἀφήγηση ξαναβρίσκει τή συνέχειά της. 2. Ἔνοει τήν πληγή, τήν οὐλή. 3. Ἡ παρέμβαση τῆς Ἀθηνᾶς ἔσωσε τό σχέδιο τοῦ Ὁδυσσέα π 304. 4. Ἀν δηλαδή δέν κρατήσεις τό μυστικό τῆς ἀφίξεώς μου. 5. Τέκνον ἐμόν γράφει τό ἀρχ. κείμενο. Ἡ Εὐρύκλεια ἡταν παραμάνα τοῦ Ὁδυσσέα.

καὶ θά 'μαι σάν τό σίδερο καὶ τή σκληρή τήν πέτρα¹.

Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σου πῶ καὶ πρόσεξε ν' ἀκούσεις.

495

Ἄν μέ τή χάρη τοῦ θεοῦ σκοτώσεις τούς μνηστῆρες,
ὅλες πιά τότε θά σου πῶ τίς δοῦλες τοῦ σπιτιοῦ σου
κι αὐτές πού σ' ἀτιμάσανε κι ὅσες δέν ἔχουν κρίμα»².

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας καὶ τῆς εἰπε·

«Δέν εἶναι ἀνάγκη, βάγια μου, νά μοῦ τίς ὀνομάσεις.

500

Καλά κι ἐγώ τήν καθεμιά θά τή γνωρίσω ὁ ἴδιος.

Μά σώπα τώρα, κι οί θεοί ώς θέλουν θά τά φέρουν».

Ἐτσι εἰπε, κι ἡ γερόντισσα βγῆκε ὥξω ἀπ' τό παλάτι,
νά πάει νά φέρη ἄλλο νερό, σάν χύθηκε τό πρῶτο.

Κι ἐπειτα σάν τόν ἔλουσε κι ἔτριψε μέ τό λάδι,

505

πάλε ὁ Δυσσέας στή φωτιά σίμωσε τό σκαμνί του
νά ζεσταθεῖ καὶ τήν πληγή τύλιξε μέ κουρέλια.

κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη ἄρχισε τότε κι εἰπε·

«Ἀκόμα, ξένε, κάτι τι νά σέ ρωτήσω θέλω.

Κοντεύει τώρα τῆς γλυκιᾶς ἀνάπαυψης ἡ ὥρα,

510

καθείς τόν ὑπνο νά χαρεῖ, μ' ὄσους καημούς κι ἄν ἔχει.

Μά ἐμένα ἡ μοίρα ἀμέτρητες μοῦ χάρισε τίς πίκρες.

Γιατί τίς μέρες μου περνῶ μέ κλάματα, μέ θρήνους,

καὶ τίς δουλειές μου σπίτι μου κοιτάζω καὶ τίς δοῦλες.

Κι ὅταν ἡ νύχτα πιά ἀπλωθεῖ κι ὅλοι γλυκά κοιμοῦνται,
πλαγιάς ω στό κρεβάτι μου καὶ τήν καρδιά μου βόσκουν
χιλιάδες λογισμοί πικροί πού δάκρυα μέ ποτίζουν.

515

Κι ὅπως τ' ἀηδόνι τό χλωμό, ἡ κόρη τοῦ Πανδάρου³,

ὅταν προβάλλει ἡ ἄνοιξη, θρήνου τραγούδια ἀρχίζει

520

μές στά πυκνά φυλλώματα πού κάθεται τῶν δέντρων,

καὶ χύνει, ἀλλάζοντας σκοπούς, πολύφωνα τραγούδια,

τ' ἀγαπημένο της παιδί τόν Ἰτυλο θρηνώντας,

πού ἀπρόσεκτα τό σκότωσε, τό γιό τοῦ ἀφέντη Ζήθου,

1. Ἡ Εὐρύκλεια διακρίνεται γιά τή σταθερότητα τῶν αἰσθημάτων καὶ τήν ἔχε-
μύθεια. Ὄταν ὁ Τηλέμαχος ἔφυγε γιά τήν Πύλο στό β 388, ἡ Εὐρύκλεια κράτησε
μόνη τό μυστικό. 2. Αὐτό ηθελε νά μάθει ὁ 'Οδυσσέας' π 305. 3. Είχε τρεῖς κόρες.
Ἡ μία ἀπ' αὐτές ἡ Ἀηδών, γυναίκα τοῦ Ζήθου ἀπό τή Θήβα, σκότωσε κατά λάθος
τό παιδί της τόν Ἰτυλο. Οι θεοί τήν ἔκαναν ἀηδόνι πού πάντα θρηνεῖ.

έτσι κι ἐμένα ἐδῶ κι ἔκει στριφογυρίζει ο νοῦς μου, πότε μέ τό παιδί μου ἐδῶ νά μείνω, νά προσέχω τό βιός μου καί τίς δοῦλες μου καί τό ψηλό μου σπίτι, σεβούμενη τόν ἄντρα μου καί τοῦ λαοῦ τή γνώμη, καί πότε ἔνα ἄλλον Ἀχαιό, τόν πιο καλό, νά πάρω πού θέλει νά μέ παντρευτεῖ καί πλούσια δῶρα ¹ δίνει.	525
Κι ἐνόστω ἀκόμα ἡταν μικρός κι ἀνήξερος ο γιός μου, δέ μ' ἄφηνε νά παντρευτῶ, τόν ἄντρα μου ν' ἀφήσω.	530
Μά τώρα πού μεγάλωσε καί τόν στολίζει ή νιότη, στό σπίτι τοῦ πατέρα μου παρακαλεῖ νά φύγω, γιατί λυπᾶται πού τοῦ τρῶν τό βιός του ἐδῶ οι μνηστῆρες.	535
Μόν' ὕκου αὐτό μου τ' ὄνειρο ² νά μοῦ τό ξεδιαλύνεις. Εἴκοσι χῆνες σπίτι μου ἀπ' τό νερό δέξω βγῆκαν κι ἔτρωγαν στάρι κι ή καρδιά νά βλέπω μοῦ χαιρόνταν.	540
Κι ἔνας ἀιτός περήφανος, ἀιτός καμπουρομύτης, χύμηξε ἀπό ψηλή κορφή κι ἔκοψε τό λαιμό τους, κι ὅλες σωρός τεντώθηκαν, καί στό γαλάζιο αιθέρα πέταξε πάλε κι ἔψυγε. Κι ἐγώ μές στ' ὄνειρό μου θρηνοῦσα καί ξεφωνίζα. Κι ὀδόγυρά μου τότε τρέξανε οι καλοπλέξουδες Ἀχαιοπούλες κι ἥρθαν, ἐνῶ θρηνοῦσα πόχασα ἀπ' τόν ἀιτό τίς χῆνες.	545
Γύρισε πάλε κι ἔκατσε στοῦ παλατιοῦ τή στέγη κι ἔτσι μ' ἀνθρώπινη φωνή μ' ἐμπόδιζε καί μοῦ 'πε· «Ω Πηνελόπη, μή χολιᾶς κι ὄνειρο αὐτό δέν ἡταν, μόν' ἡταν ὄραμα καλό πού θ' ἀληθέψει. Οι χῆνες εἶναι οι μνηστῆρες κι ο ἀιτός ο ἄντρας σου εἰμαι ο ἴδιος, πόφτασα θάνατο σκληρό νά φέρω στούς μνηστῆρες». Εἶπε κι ἀμέσως ξύπνησα ἀπ' τό γλυκό τόν ύπνο.	550
Κι ὥπως τά μάτια μου ἔτριψα, στό σπίτι εἶδα τίς χῆνες, στάρι νά τρῶνε ὀδόγυρα, σάν πρῶτα στό σκαφίδι».	

1. Ύπάρχει μέσα στήν ψυχή της βυσιλίσσας μεγάλο δίλημμα: νά μείνει πιστή στό γάμο της και νά χαθεῖ τό βιός του Τηλέμαχου ή νά γυρίσει στόν πατέρα της και νά παντρευτεῖ κάποιον ἄπ' τούς μνηστήρες. 2. Τό δενειρό της Πηνελόπης, πέρα ἀπ' τήν προειδοποίηση πού μᾶς κάνει γιά δσα πρόκειται νά συμβούν, δείχνει τήν ἄκαμπτη, τήν ὀλόψυχη ἀφοσίωση στόν ἄντρα της.

Κι ἀπάντησε ὁ πολύπειρος Δυσσέας καὶ τῆς εἶπε·
 «Ἄλλιῶς κανένας δέν μπορεῖ, κυρά, νά τὸ γυρίσει
 καὶ νά ξηγήσει τ' ὄνειρο, πού ὁ ἴδιος ὁ Δυσσέας
 τό ξήγησε, πώς θάνατος προσμένει τούς μνηστῆρες
 κι ἀπ' τὸ γραφτό τῆς μοίρας του κανείς δέθ θά γλιτώσει». 555

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ συνετή τ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε·

«Ἄχ, ξένε, ὑπάρχουν ὄνειρα τρελά, ξεθωριασμένα,
 κι ὅσα ὀνειρεύονται οἱ θνητοί δέν ἀληθεύουν ὄλα.
 Γιατὶ εἶναι τῶν ἀπατηλῶν ὀνείρων δυό κι οἱ πόρτες.
 'Η μιά εἶναι ἀπό κέρατο κι ἡ ἄλλη φιλιτισένια.

Κι ὅσα ἀπ' τὸ φίλιτισι περνοῦν τὸ καλοτροχισμένο,
 ὄλα γελοῦν τὸν ἄνθρωπο, χαμένα φέρνουν λόγια. 560

Καὶ πάλε ὅσα ἀπ' τὸ κέρατο! τὸ σκαλιστό περάσουν,
 βγαίνουν ἀλήθεια στούς θνητούς ἐκείνους πού τά βλέπουν.
 Μά ἐμένα τὸ πικρό ὄνειρο αὐτό δέν ἥρθε ἐκεῖθε,
 πού, ἄχ, πόση θά 'φερνε χαρά σέ μένα καὶ στό γιό μου.

Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σου πῶ καὶ πρόσεξε ν' ἀκούσεις.
 Φτάνει ἡ καταραμένη αὐγή πού μέλλω ἀπ' τοῦ Δυσσέα

τὸ σπίτι ν' ἀποχωριστῶ. Κι ἐδῶ ἔναν ἀγώνα² τώρα
 θά βάλω, αὐτά τά δώδεκα τσεκούρια πού κι ἐκεῖνος
 στό σπίτι τά 'σταινε σειρά, σάν καραβιοῦ φαλάγγια³,
 κι ὄλα, ἀπ' ἀλάργα ρίχνοντας σαῖτα, τά περνοῦσε.

Τέτοιον ἀγώνα μελετῶ νά βάλω στούς μνηστῆρες.

Κι ἐκεῖνον πού εὐκολότερα τεντώσει τό δοξάρι,
 καὶ τῇ σαῖτα ἀνάμεσα περάσει ἀπ' τά τσεκούρια,
 θ' ἀκολουθήσω, ἀφήνοντας τό νυφικό μου σπίτι,
 τὸ σπίτι τό πεντάμορφο μέθησαρούς γεμάτο,

πού καὶ μές στ' ὄνειρο συχνά θά τό γλυκοθυμοῦμαι». 575

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας καὶ τῆς εἶπε·
 «Γυναίκα πολυσέβαστη τοῦ ξακουστοῦ Δυσσέα,

1. Ό επίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος παρατηρεῖ πώς ἡ κεράτινη πύλη δίνει σωστά τά ὄνειρα, γιατὶ τό κέρατο ἔχει διαφάνεια, ἀντίθετα ἡ φιλιτισένια πύλη βγάζει ἀπατηλά ὄνειρα, γιατὶ τό ἐλεφαντόδοντο εἶναι ἀδιαφανές. 2. Είναι ἀγώνας ἐπιλογῆς τοῦ πιο ίκανου μνηστήρα. Τέτοιους ἀγώνες ίκανότητας ἔχουμε καὶ στό ἀκριτικό ἔπος καὶ στή δημοτική μας ποίηση. 3. Είναι τά κοιλὰ ζύλινα στηρίγματα τῶν πλευρικῶν σανιδωμάτων τοῦ πλοίου.

μήν τ' ἀναβάλεις πιό πολύ νά βάλεις τέτοιο ἄγώνα.

Γιατί πρωτύτερα ό σοφός Δυσσέας ἐδῶ θά 'ρθει,
πρίν πιάσουν τό καλόξυστο δοξάρι αὐτοί στά χέρια,
καὶ τή σαῖτα ἀνάμεσα περάσουν στά τσεκούρια».

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ συνετή τ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε·
«Ἄν ηθελες νά κάθεσαι μές στό παλάτι, ξένε,

καὶ νά μιλᾶς, δέ θά 'κλεινε τά βλέφαρά μου ό ὕπνος.
Μά δέν μποροῦν οἱ ἀνθρωποι πάντα ἅγυρυπνοι νά μένουν,
γιατί οἱ ἀθάνατοι θεοί στό καθετί ἔνα μέρος

γιά τούς ἀνθρώπους δρισαν στή γῇ τή σιτοδότρα.

Τώρα στ' ἀνώι μου θ' ἀνεβᾶ νά γείρω στό κρεβάτι,
πού τό γεμίζω στεναγμούς καὶ δάκρυα τό ποτίζω
αιώνια, ἀφότου μίσεψει κι ό ἄντρας μου ό Δυσσέας
νά πάει στήν τρισκατάρατη κι αὐτός τήν κακο-Τροία.

Ἐκεῖ θά γείρω. Καὶ σ' αὐτό τό σπίτι ἐσύ κοιμήσου,
ἢ κάτω στρῶσε, η θέλησε νά σοῦ ἐτοιμάσουν στρῶμα».

Εἶπε, κι ἀνέβηκε ἔπειτα στ' ἀνώι ἡ Πηνελόπη,
ὅχι μονάχη, πήγαιναν μαζί της κι ἄλλες δοῦλες.

Κι ὅταν στ' ἀνώι ἀνέβηκε τό μαρμαροχτισμένο,
θρηνοῦσε τό Δυσσέα ἐκεῖ, ώστου γλυκό ὕπνο²
τῆς ἔχυσε στά μάτια της ἡ λιόφωτη Παλλάδα.

585

590

595

600

1. ἔφυγε. 2. Δές καὶ α 363, δ 805, π 454, σ 188 κ.ἄ.

Παράσταση σιμποσίου (5ος αι. π.Χ.)

U

Πλάγιασε μές στό πρόσπιτο¹ κι ό θεϊκός Δυσσέας,
ἀπάνω σέ ἄργαστο βοδιοῦ τομάρι πού 'χε στρώσει
κι ἔριξε ἀρνιῶν πολλές προβιές πού σφάζανε οἱ μνηστῆρες
κι ἡ Εὐρυνόμη μέ βαριά τόν σκέπασε ἀντρομίδα².
Ἐκεῖ ὁ Δυσσέας τή σφαγή μελέταις τῶν μνηστήρων,
ἔμπνος στό στρῶμα. Κι ἔβγαιναν ἀπ' τό παλάτι οἱ δοῦλες,
ὅσες πλαγιάζανε ἀπό πρίν μαζί μέ τούς μνηστῆρες³,
ὅλες μέ γέλια, μέ χαρές. Κι ἄναβε τοῦ Δυσσέα
μέσα ἡ καρδιά στά στήθια του κι ἀνάδευε στό νοῦ του
νά σηκωθεῖ καὶ τή ζωή τῆς καθεμιᾶς νά πάρει
ἢ γιά στερνή τους πιά φορά ν' ἀφήσει νά πλαγιάσουν
μέ τούς μνηστῆρες· κι ἡ καρδιά στά στήθια του ἀλυχτοῦσε⁴.

5

10

1. πρόδομος. Ἐπίτηδες κοιμήθηκε ἐκεῖ ὁ Ὀδυσσέας, γιά νά μπορεῖ νά ἐλέγχει τήν κίνηση τοῦ προσωπικοῦ. 2. χοντρό κλινοσκέπασμα. Ἡ Εὐρυνόμη, ἡ κελάρισσα τῆς Πηνελόπης πού ἔμεινε ἀφοσιωμένη στή βασιλική οἰκογένεια, καθώς εἶδαμε στό ρ 500 κ.έ., είχε ἀκούσει τήν ἐπιθυμία τῆς Πηνελόπης νά περιποιηθοῦν τόν ξένο (τ 318, τ 599). 3. Δές καὶ σ 324. 4. ἀλυχτῶ γαυγίζω. Ἐδῶ ἔχει μεταφορική σημασία.

Κι ώς τρέχει ή σκύλα όλόγυρα στά τρυφερά κουτάβια,
σάν νιώσει ξένο, κι ἀλυχτᾶ καὶ ὄρμᾶ νά τόν δαγκάσει,
ἔτσι ἀλυχτοῦσε κι ή καρδιά στά στήθια τοῦ Δυσσέα
κι ἔβραζε, τίς παράνομες¹ δουλειές αὐτές νά βλέπει.

15

Καί τήν καρδιά του μάλωνε τά στήθια του χτυπώντας:
«Βάστα, καρδιά μου. Πιό σκληρό βάσταξες πόνο ἀκόμα,
ὅταν ὁ ἄγριος Κύκλωπας σοῦ 'τρωγε τούς συντρόφους.

Ἐκαμες τότε ύπομονή, ώστου πιά ή βουλή σου
σ' ἔβγαλε μέσα ἀπ' τή σπηλιά, πού εἶδες τό χάρο ἐμπρός σου». 20

Ἐτσι ὁ Δυσσέας τά 'ψελνε τῆς τρυφερῆς καρδιᾶς του
κι ἔμεινε τέλος ήσυχη μ' ὑπομονή στά στήθια,
κι αὐτός στό στρῶμα ἐδῶ κι ἐκεῖ στριφογυρνοῦσε ἀπάνω.
Πᾶς ὅταν ἔνας τήν κοιλιά, γεμάτη πάχος κι αἷμα,
στριφογυρίζει ἐδῶ κι ἐκεῖ στήν ἀναμμένη θράκα
καὶ θέλει τό ταχύτερο γιά νά τή δεῖ ψημένη,
ἔτσι κι αὐτός ἐδῶ κι ἐκεῖ μέ συλλογές γυρνοῦσε
νά 'βρει πᾶς τούς ἀδιάντροπους μνηστῆρες νά χτυπήσει
μόνος αὐτός τούς πιό πολλούς. Τότε ή θεά Παλλάδα
κατέβηκε ἀπ' τόν οὐρανό, παρόμοια μέ γυναίκα,
κι ἀπάνω ἀπ' τό κεφάλι του πάει στέκει καί τοῦ κάνει
«Πῶς πάλε κάθεσαι ἄγρυπνος, πιό δύστυχε στόν κόσμο;
Νά το, τό σπίτι σου εἶναι αὐτό² καὶ μέσα ή Πηνελόπη
κι ό γιός σου, πού ὅμοιον λαχταρᾶ κάθε πατέρας νά 'χει». 30

Τότε ἔτσι κι ό πολύσοφος ἀπάντησε ό Δυσσέας:
«Ναί, τά 'πες ὅλα αὐτά σωστά, θεά μου, κι ὅπως εἶναι.
Μά ἐγώ ὅλο συλλογίζομαι στά βάθη τῆς ψυχῆς μου,
νά βρῶ πᾶς τούς ἀδιάντροπους μνηστῆρες νά χτυπήσω,
μόνος, ἐνῶ ὅλοι κάθονται στό σπίτι μαζωμένοι.
Κι ἔνα ἄλλο μεγαλύτερο στό νοῦ μου ἀκόμα βάζω.
Μέ τή δική σου δύναμη, θεά μου, ὥν τούς σκοτώσω³,

35

40

1. τήν ήθική ἀποσύνθεση. 2. Εἶναι τό πρῶτο βράδυ πού μένει στό σπίτι του, ὑστερα ἀπό ἀποδημία εἴκοσι χρόνων. 3. Δέξ ὅσα γράφηκαν στό ο 277 γιά τίς συνέπειες, ποινικές-κοινωνικές-πολιτικές, τῆς ἀνθρωποκτονίας.

ποῦ θά 'βρω ἐγώ καταφυγή, Νά τί νά λογαριάσεις».

Τότε ἔτσι ἡ λαμπερόφωτη τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα·
«Καημένε, καὶ χειρότερο κανεῖς πιστεύει φίλο,
πού 'ναι θνητός καὶ μέσα του τόσες βουλές δέν ξέρει.
Μά ἐγώ εἶμαι ἀθάνατη θεά, πού πάντα σέ προσέχω,
σέ κάθε ἀγώνα σου. Μά νά, τί φανερά κηρύχνω.

Πενήντα λόχοι¹ καὶ τούς δυό ἄν τύχει καὶ μᾶς ζώσουν
καὶ στοῦ πολέμου τήν ὄρμή ζητοῦν νά μᾶς σκοτώσουν,
κι αὐτῶν τά βόδια θά 'παιρνες καὶ τά παχιά τ' ἀρνιά τους.
Κοιμήσου τώρα. Είναι βαρύ νά κάθεσαι ὥλη νύχτα
πάντα ἄγρυπνος, καὶ γρήγορα θά πάψουν τά δεινά σου».

Ἐτσι εἰπε κι ὑπὸ τοῦ 'χυσε γλυκό στά βλέφαρά του
καὶ πίσω ἀμέσως γύρισε στό Ὁλυμπο ἡ Παλλάδα.

"Υπνος γλυκός τόν πῆρε ἐκεῖ, πού ὥλες τίς ἔγνοιες σβήνει,
κι αὐτή τήν ὥρα ἡ φρόνιμη γυναίκα του ξυπνοῦσε
κι ἔκλαιγε ἀπάνω καθιστή στό μαλακό της στρῶμα.
Σάν ἔκλαιψε καὶ χόρτασε τά δάκρυα ἡ καρδιά της,
στήν Ἀρτεμη² ἔτσι εὐχόντανε ἡ θεϊκά γυναίκα·

«Ἀρτεμη, σεβαστή θεά, τοῦ Δία θυγατέρα,
δῶσ' μου στά στήθια σαΐτιά νά σβήσει πιά ἡ ζωή μου
σέ μιά στιγμούλα ἡ κι ἔξαφνα οἱ μπόρες³ ἡς μ' ἀρπάξουν,
στίς στράτες τίς ἀνήλιαγες ἀλάργα νά μέ πᾶνε,
μές στό πλατύ τοῦ Ὁκεανοῦ τό στόμα νά μέ ρίξουν.

Κι ὅπως⁴ οἱ μπόρες σήκωσαν τίς κόρες τοῦ Πανδάρους
— ἀπ' τούς θεούς ἀρφάνεψαν κι ἀπόμειναν στό σπίτι
ἔρμες⁵ καὶ τίς μεγάλωσε ἡ θέισσα Ἀφροδίτη
καὶ μέ τυρί τίς ἔθρεφε, γλυκό κρασί καὶ μέλι.

Κι ἡ Ἡρα, γνώση κι ὁμορφιά τούς χάρισε, ὅπως ἄλλες
δέν είχανε, κι ἀνάστημα ἡ Ἀρτεμη ἡ παρθένα.

Κι ὅσο νά πάει στόν Ὁλυμπο ἡ θέισσα Ἀφροδίτη

1. Πρόκειται γιά τυπικό ἀριθμό πού χρησιμοποιεῖται γιά νά δείξει τήν ὑπεροχή τῶν θεῶν ἔναντι τῶν ἀνθρώπων. 2. Δές λ. 176. 3. Τό ἀρχαῖο κείμενο γράφει θύελλα. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν δρόλαπας. 4. Ἡ Πηγελόπη προσεύχεται νά τήν πάρουν οἱ θύελλες ἔτσι, ὅπως σήκωσαν τίς κόρες... 5. Τό ἀρχ. κείμενο ἔχει ἐδῶ ἄνω τελεία. 6. Τρεῖς θυγατέρες είχε ὁ Πανδάρεος· τήν Ἀηδόνα (δές τ 518), τήν Κλυτία καὶ τήν Καμειρώ. "Οταν δρφάνεψαν ἀνέλαβαν τήν ἀνατροφή

γιά νά ζητήσει τή χαρά τοῦ γάμου γιά τίς κόρες,
ἀπ' τό μεγαλοδύναμο τὸν παντογνώστη Δία,
πού τά καλά τά ριζικά καὶ τά κακά γνωρίζει,
τότε τίς κόρες ἄρπαξαν οἱ μπόρες καὶ τίς πῆγαν
— στίς Καταδιῶχτρες¹ τίς φριχτές νά τίς ξενοδουλεύουν —
Ἐτσι κι ἐμένα ἂς ἄρπαχναν οἱ κάτοικοι τοῦ Ὄλυμπου,
ἢ νά μέ χτύπας ἡ Ἀρτεμη, κι ἔτσι ὅλο τό Δυσσέα
θωρώντας μέ τή σκέψη μου νά κατεβῶ στόν Ἀδη,
νά μή γλυκάνω τήν καρδιά πιό χειροτέρου² ἀνθρώπου.
Μά κι ὁ θλιμμένος δύνεται τή λύπη νά βαστάξει,
ἄν ὅλη μέρα δέρνεται, κι ὅταν ἡ νύχτα φτάσει
τόν πάρει ὁ ὑπνος. Γιατί αὐτός στά βλέφαρα ἄμα πέσει
καὶ τά καλά καὶ τά κακά στήν λησμονιά βυθίζει.
Ὀμως σέ μένα κι ὄνειρα κακά μοῦ στέλνει ἡ μοίρα.
Αὐτή τή νύχτα πάλε ἐγώ τόν είχα στό πλευρό μου,
ὡς ἡταν ὅταν ἔφυγε μέ τό στρατό, καὶ τόσο
χαιρόμουν, πού εἶπα ἀληθινό κι ὅχι ὄνειρο πώς ἡταν». 80
 Ἐτσι εἶπε κι ἡ χρυσόθρονη πρόβαλε εὐτύς ἡ Αὔγουλα.
 Κι ώς ἄκουσε τοῦ θρήνου της τ' ἀπόφωνο ὁ Δυσσέας,
συλλογισμένος στάθηκε καὶ φάνηκε στό νοῦ του
κι ἐκείνη πώς τόν γνώρισε κι ἀπάνω του πώς στέκει.
Κι ἄρπαξε εὐτύς τήν κάπα του καὶ τίς προβιές πού ἀπάνω
πλάγιαζε, κι ὅλα τά 'βαλε σ' ἔνα θρονί κι ἀμέσως
ὅξω ἀπ' τήν πόρτα πέταξε τό βόδινο τομάρι,
κι ἔτσι στό Δία εὐχόντανε σηκώνοντας τά χέρια.
«Δία πατέρα, ἄν μ' ἔφερε στήν ποθητή πατριδα
ἡ χάρη σου ἀπό θάλασσες κι ἀπό στεριές μέ πόνους,
ἀνθρώπου δεῖξε μου φωνή πού ξύπνησε ἀπό μέσα³,
ἢ κι ἄλλο, Δία μου, ἂς φανεῖ στόν οὐρανό σημάδι». 90
 Ἐτσι εἶπε, καὶ τοῦ ξάκουσε τήν προσευχή του ὁ Δίας.

τους τέσσαρες θεές: Ἀθηνᾶ, Ἀφροδίτη, Ἀρτεμη, Ἡρα.

1. Οι Ἐρινύες. 2. Προτιμᾶ τό θάνατο παρά νά παντρευτεῖ κάποιο μνηστήρα, πού ἔτσι κι ἀλλιῶς είναι χειρότερος τοῦ Ὄδυσσέα. 3. Ζητάει διπλό σημάδι τῆς εὑνοίας τοῦ Δία.

κι ῥξαφνα ἀπάνω βρόντησε στ' ἀστρόφωτα! οὐράνια,
ψηλά μέσα στά σύγνεφα καὶ χάρηκε ὁ Δυσσέας.

Κι ἀπ' τὸ παλάτι ἀκούστηκε φωνή κοντά του ἀλέστρας², 105
στὸ μέρος ποὺ οἱ χερόμυλοι βρισκόνταν τοῦ Δυσσέα,
καὶ δώδεκα δουλεύανε γυναῖκες νά ἐτοιμάσουν
ἀλεύρι καὶ κριθάλευρο, ποὺ 'ναι ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Κι οἱ ἄλλες, σάν ἀπάλεσαν τὸ στάρι, κοιμηθῆκαν.

Καὶ μόνη μιὰ δέν ἔπαιε, ποὺ ἡ πιό ἀδύναμη ἦταν.

Σταμάτησε τὸ μύλο τῆς κι ἔτσι εἶπε γιά σημάδι· 110

«Δία πατέρα, ποὺ θεῶν κι ἀνθρώπων εἰσαι ἀφέντης,
ἔκαμες δυνατή βροντή μές στ' ἀστερένια οὐράνια,
δίχως κάν νά 'χει σύγνεφο. Κάποιο σημάδι δείχνεις.

«Ἀκου κι ἐμένα τῆς φτωχῆς, τὸ λόγο μου νά κάμεις.

Στερνή τους σήμερα φορά στὸ σπίτι τοῦ Δυσσέα

ἄς φᾶνε τὸ λαχταριστό φαῖ τους οἱ μνηστῆρες,

ποὺ μοῦ 'λυσαν τά γόνατα ἀπ' τὸν πολὺ τὸν κόπο

ν' ἀλέθω στάρι. Κάμε το νά φᾶνε τὸ στερνό τους».

Εἶπε, καὶ χάρηκε ὁ θεῖκός Δυσσέας τὸ σημάδι³

καὶ τή βροντή, κι εἶπε στό νοῦ: «Θά ἐκδικηθῶ τούς κλέφτες».

Κι οἱ ἄλλες δούλες στό ψηλό παλάτι τοῦ Δυσσέα

συνάχτηκαν, τήν ἀσβηστή φωτιά στή στιά ν' ἀνάψουν.

Κι ὁ θεῖκός Τηλέμαχος σηκώθηκε ἀπ' τὸ στρῶμα

καὶ φόρεσε⁴ τὸ ρούχο του καὶ κρέμασε στούς ὅμους

γύρω τό κοφτερό σπαθί καὶ στά παχιά του πόδια

ἔδεσε τά πεντάμορφα σαντάλια του καὶ πῆρε

κατόπι τό χαλκόμυτο πολεμικό κοντάρι

καὶ στό κατώφλι στάθηκε καὶ στήν Εὐρύκλεια εἶπε·

«Βάγια⁵ καλή, τιμήσατε τόν ξένο μές στό σπίτι

μέ στρῶμα καὶ μέ φαγητό; Ἡ τόν ἀφήσατε ἔτσι;

Γιατί εἶναι τέτοια ἡ μάνα μου, μ' ὄλη τή γνώση πόχει.

1. Εἶναι ἀτυχῆς ἡ μετάφραση· τήν ήμέρα (δές υ 90) δέ φαίνονται τ' ἀστέρια στόν οὐρανό. Τό ὑρχ. κείμενο γράφει ἐκ νεφέων. 2. γυναίκα ποὺ ἀλέθει τό στάρι ἡ τό κριθάρι. 3. Ἡ βροντή τοῦ Δία καὶ ἡ προσευχή τῆς ἀλέστρας εἶναι τά δύο σημάδια, πού ζήτησε ὁ Ὄδυσσεας. 4. Ἡ σκηνή τῆς ἐνδύσεως εἶναι τυπική· βρίσκεται καὶ στό β. 3. 5. παραμάνα.

Στήν τύχη, τό χειρότερο ἀπ' τούς θνητούς ἀνθρώπους τιμάει, καί τὸν καλύτερο καταφρονεῖ καὶ διώχνει».

Κι ἡ γνωστικιά Εὐρύκλεια τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Γιέ μου, μήν τὴν κατηγορᾶς, πού φταιξιμο δέν ἔχει.
Κάθισε ὁ ξένος κι ἐπινε ὅσο ἥθελε ἡ καρδιά του
κι ἔλεγε πιὰ πῶς δέν πεινᾶ, γι' αὐτό σάν τὸν ρωτοῦσε.
Κι ὅταν θυμήθηκε ἐπειτα καὶ τὸ γλυκό τὸν ὑπνο,
πρόσταξε εὐτύς τίς δοῦλες τῆς κρεβάτι νά τοῦ στρώσουν. 140
Κι αὐτός σάν ἔρμος κι ἄμοιρος δέν ἥθελε σέ στρῶμα
νά κοιμηθεῖ ἡ καθαρά καλόφαντα σεντόνια,
μόν' πλάγιασε στό πρόσπιτο σ' ἔνα βοδιοῦ τομάρι
ἄργαστο¹ καὶ σέ ἀρνιῶν προβιές, πού τά 'στρωσε ἀπό κάτω,
κι ὑστερα τὸν σκεπάσαμε κι ἐμεῖς μέ μιά ἀντρομίδα». 145

“Ἐτσι εἶπε, κι ὁ Τηλέμαχος βγῆκε ὥξω μέ κοντάρι,
καὶ δυό σκυλιά ἀσπροπόδαρα² τὸν ἀκλουθοῦσαν πίσω.
Καὶ κίνησε στή σύνοδο τῶν Ἀχαιῶν νά φτάσει.
Τότε ἡ Εὐρύκλεια πρόσταξε τίς ἄλλες παρακόρες,
ἡ σεβαστή γερόντισσα τοῦ “Ωπου ἡ θυγατέρα· 150
«Πιάστε, σαρῶστε μέ σπουδῇ καὶ ράνετε στό σπίτι
καὶ ρίξτε τ' ἄλικα³ χαλιά στά κολοκαμωμένα
θρονιά, κι ἄλλες ὀλόγυρα σφουγγίστε τά τραπέζια
καὶ τά κροντήρια πλύνετε, τά δίχερα ποτήρια.
Κι ἄλλες ἃς πᾶνε γιά νερό νά φέρουν ἀπ' τή βρύση
κι ἃς μήν ἀργήσουν⁴. Τό πρωί θύ φτάσουν οἱ μνηστῆρες
στό σπίτι. Γιατί σήμερα γιορτάζει⁵ ὅλος ὁ κόσμος».

“Ἐτσι εἶπε, κι ὅλες ἄκουσαν κι ὅπως τούς εἶπε κάνουν.
Εἴκοσι πῆγαν γιά νερό στή μαρμαρένια βρύση
κι οἱ ἄλλες δούλευναν μέ προκοπή στό σπίτι. 160

“Εφτασαν πρῶτοι οἱ παραγοί τῶν ἄτροπων μνηστήρων,
κι ἔκοψαν ξύλα τεχνικά⁶. Κι οἱ κόρες ἀπ' τή βρύση

1. ἀκατέργαστο. 2. Δές καὶ β 13. 3. κόκκινα. 4. Οἱ ἐντολές γιά καθαριότητα καὶ προετοιμασία τοῦ σπιτιοῦ διφειλονται στή γιορτή τοῦ Ἀπόλλωνα, πού γινόταν κάθε πρώτη τοῦ μήνα καὶ συνέπιπτε μέ τὴν καινούρια μέρα. 5. Χρησιμοποιήθηκε ἀπό τὸν ποιητὴ γιά τή μνηστηροφονία ἡ ἡμέρα αὐτή, γιά νά είναι πιό εύκολη ἡ ἐπίθεση, ἀφοῦ οἱ ἄλλοι πολίτες θύ καταγίνονταν μέ τὴ γιορτή. 6. μέ ἐπιδεξιότητα.

γύρισαν, κι ὁ χοιροβοσκός ἤρθε κι αὐτός σέ λίγο
κι ἔφερε τρία διαλεχτά θρεψτάρια ἀπ' τό κοπάδι.

Τ' ἄφησε στόν ψηλόχτιστο τό φράχτη ὅξω νά βόσκουν,
κι αὐτός μέ λόγια του γλυκά μιλοῦσε στό Δυσσέα:
«Ξένε, κάπως καλύτερα σέ νοιάζονται οἱ μνηστῆρες,
ἢ μήπως σέ καταφρονοῦν, στό σπίτι σάν καὶ πρῶτα;»

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε·
«Ἄμποτες, Εὕμαιε, οἱ θεοί τ' ἄδικα νά πλερώσουν
αὐτά πού κάνουν ὅλοι αὐτοί, χωριάτες, διαστρεμένοι,
στό ξένο σπίτι, καὶ ντροπή σταλαματιά δέν ἔχουν». 165

Τέτοιες κουβέντες ἔκαναν μιλώντας μεταξύ τους.
Τότε ἤρθε κι ὁ γιδοβοσκός Μελάνθιος καὶ ξοπίσω
τόν ἀκλούθιούσαν δυό βοσκοί, τίς γίδες σαλαγώντας
τίς πιό καλές τοῦ κοπαδιοῦ πόφερναν στούς μνηστῆρες.
Κάτω ἀπ' τ' ἀχόλαλο λιακό¹ πάει κι ἔδεσε τίς γίδες
κι ἔτσι μέ λόγια του πικρά μιλοῦσε τοῦ Δυσσέα:
«Ἀκόμα, ξένε, θά 'χουμε στό σπίτι τόν μπελά σου
νά ζητιανεύεις; Τή γωνιά δέ θά μᾶς τήν ἀδειάσεις;
Θαρρῷ ὅμως τούτη τή φορά πώς δέ θά χωριστοῦμε
προτοῦ πιαστοῦμε στίς γροθιές. Γιατί εἰσαι ἔνας ζητιάνος
ἀδιάντροπος. Ἐχει κι ἀλλοῦ τραπέζια νά τό στρώνεις». 175

«Ἐτσι εἶπε, μά ὁ πολύσοφος Δυσσέας δέ μιλοῦσε,
μόν' κούνας τό κεφάλι του καὶ κακομελετοῦσε. 180

「Ηρθε ὁ Φιλοίτιος ἐπειτα, τῶν κοπελιῶν² ὁ ἀφέντης,
στέρφα δαμάλια φέρνοντας καὶ γίδες στούς μνηστῆρες.
Βαρκάρηδες τούς πέρασαν ἀπ' τή Στεριά, πού κι ἄλλους
περνοῦν ἀνθρώπους, ἃν κανείς αὐτό τούς τό ζητήσει.
Κάτω ἀπ' τ' ἀχόλαλο λιακό³ πάει κι ἔδεσε τά ζῶα
κι ἔτρεξε στό χοιροβοσκό κοντά καὶ τόν ρωτοῦσε:
«Ποιός είναι αὐτός, χοιροβοσκέ, ὁ ξένος πού 'ρθε τώρα

1. ὑπόστεγο. 2. τῶν δούλων. 3. Δές υ 177.

στό σπίτι μας; Καί ποιῶν παιδί παινεύεται πώς εἶναι;
 Πώς λένε τήν πατρίδα του, ποιά νύ 'ναι ή γενεά του;
 'Ο δύστυχος! Σάν βασιλιᾶ τό πρόσωπό του δείχνει.
 Μά τούς ρημάζουν οἱ θεοί στά ξένα ὅσους γυρίζουν,
 ὅταν τούς κλάσουν¹ συμφορές, κι αὗται εἶναι βασιλιάδες».

195

“Ετσι εἶπε κι ἔτρεξε κοντά κι ἀπ' τό δεξιό τό χέρι
 τόν ἔπιασε καὶ τοῦ λεγε μέ φιλικά του λόγια·
 «Πατέρα, καλῶς ὅρισες. Καλά στερνά αὕτη σοῦ τύχουν,
 ἀφοῦ μεγάλες συμφορές σέ βασανίζουν τώρα.
 Δία, ἀπό σένα ἄλλο θεό δέν ἔχει πιό χαμένο².
 Δέν τόν πονεῖς τόν ἀνθρωπο στερνά πιά ἀφοῦ τόν πλάσεις,
 μόνο τόν ρίχνεις σέ δεινά καὶ συφορές μεγάλες.

200

“Ιδρος³, ώς σ' εἶδα, μ' ἔκοψε, μοῦ δάκρυσαν τά μάτια,
 πού τό Δυσσέα θυμήθηκα, γιατί θαρρῶ κι ἐκεῖνος
 τέτοια κουρέλια θά φορεῖ καὶ τρέχει μές στά ξένα,
 ἃν εἶναι ἀκόμα στή ζωή, τό φῶς τοῦ ἥλιου ἃν βλέπει.
 Μά ἃν πέθανε καὶ βρίσκεται στόν ὄχαρο τόν "Αδη,
 ὃ δύσσεας μου ὁ καλός"⁴ — πού μ' ἔβαλε παιδάκι
 νά ἐπιστατῶ τά βόδια του στή γῆ τῶν Κεφαλλήνων.
 Τώρα οἱ γελάδες πλήθυναν, πού ἄλλου δέν εἶδα ἀνθρώπου
 σάν στάχυα οἱ πλατυμέτωπες γελάδες νά πληθαίνουν.
 Μά ἄλλοι προστάζουν τώρα ἐδῶ νά φέρνω νά τίς τρῶνε,
 κι οὔτε τό γιό του σέβονται μήτε ἔχουν θεοῦ φόβο
 καὶ θέλουν ὅλα τ' ἀγαθά τοῦ βασιλιᾶ, πού λείπει
 στά ξένα, νά τά μοιραστοῦν. Κι ό νοῦς μου συχνά κάνει
 μιά σκέψη μέσα κακή, νά πάρω τά γελάδια,
 ἃν κι εἶναι ό γιός του στή ζωή, κι ἄλλοι νά πάω στά ξένα,
 καὶ μιά ἄλλη πιό χειρότερη, νά μείνω ἐδῶ γιά πάντα,
 τά ξένα βόδια νά φυλά μέ σπλάχνα μαραμένα.
 Σ' ἔνα μεγάλο βασιλιά θά 'χα ἀπό χρόνια φύγει,

205

210

215

220

1. κλάσθω: μεταφ. καθορίζω, δίνω. 2. πιό ἀλύπητο, πιό καταστρεπτικό. 3. ίδρωτας.

4. 'Ο Φιλοίτιος μοιάζει στό ήθος μέ τόν ἀγαθό Εύμαιο. Καὶ οἱ δύο στό τέλος συνεργάζονται μέ τόν 'Οδυσσέα στή ραψωδία χ.

γιατί δέν είναι αὐτές δουλειές¹ κανείς νά τίς βαστάξει.

Μά σκέπτομαι τόν ἄμοιρο, ἵσως φανεῖ ἀπό κάπου

νά φτάσει, κι ἀπ' τό σπίτι του νά διώξει τούς μνηστῆρες».

225

Τότε ἔτσι κι ὁ πολύσοφος τ' ἀπάντησε ό Δυσσέας:

«Βοσκέ, δέ μοιάζεις μέ κακό μήτε ἀσυλλόγιστο ἄντρα.

Τό βλέπω αὐτό καὶ μόνος μου πώς σέ φωτίζει ἡ γνώση,
γι' αὐτό ἔνα λόγο θά σου πᾶ, κι ὄρκο μαζί θά κάμω.

Ἄς είναι πρῶτα ἀπ' τούς θεούς ό Δίας μάρτυράς μου
καὶ τ' ἄψεγου Δυσσέα ή στιά καὶ τό ψωμί πού τρώγω,
ἀκόμα ἐδῶ θά βρίσκεσαι σάν θά ῥθει πιά ό Δυσσέας
καὶ μέ τά μάτια σου θά ιδεῖς, ἢν θέλεις, τούς μνηστῆρες,
πού δυναστεύουν τώρα ἐδῶ, νά πέφτουν σκοτωμένοι».

230

Κι ἔτσι ό φυλάχτης τῶν βοδιῶν, τ' ἀπάντησε καὶ τοῦ 'πε·
«Ἄμποτε, ξένε, αὐτό που λές, νά κάμει ό γιός του Κρόνου.
Τότε θά ιδεῖς τά νιάτα μου κι ἢν μοῦ τό λέει ή καρδιά μου».

235

Τέτοια παράκληση ἔκαμε κι ό Εὕμαιος στούς οὐράνιους,
νά φτάσει πιά ό βαθύσοφος Δυσσέας στήν πατρίδα.

Σάν τέτοια ἐνῶ κουβέντιαζαν μιλώντας μεταξύ τους,
τοῦ Τηλεμάχου πλέκανε τό θάνατο οί μνηστῆρες.

240

Μά νά, ἔνα ὄρνιο φάνηκε ζερβά² τους πού πετοῦσε,
ἀψηλοπέταχτος ἀιτός κρατώντας περιστέρι.

Ἄμεσως ό Ἀμφίνομος³ πήρε τό λόγο κι εἶπε·

«Ἀδέλφια, αὐτή μας ή βουλή δέ θά τελεσφορήσει,
τοῦ Τηλεμάχου ό σκοτωμός. Μά ἐλῦτε ἦς φάμε τώρα».

245

Ἐτσι τούς εἶπε ό Ἀμφίνομος κι ἄρεσε ό λόγος σ' ὅλους.
Σάν ηρθανε στ' ἀρχοντικό παλάτι τοῦ Δυσσέα,

ρίξανε ἀπάνω στά σκαμνιά καὶ στά θρονιά τίς κάπες
καὶ σφάξανε μεγάλα ἀρνιά καὶ γίδες ὅλο πάχος,

250

κι ἔνα μοσχάρι κοπαδιοῦ κι ὀλόπαχα γουρούνια.

Κι ὅταν τά σπλάχνα ψήθηκαν, τά μοίρασαν, κι οί κράχτες

1. Ἐννοεῖ τίς ἀπρέπειες τῶν μνηστήρων. 2. Ο οἰωνός δέν είναι εὐνοϊκός γιά τούς μνηστῆρες. 3. Δέξ καὶ π 401, σ 155, σ 412.

κερνοῦσαν κι ό χοιροβοσκός ἔβαζε στά ποτήρια.

Ψωμιά ό Φιλοίτιος μοίραζε, τῶν κοπελιῶν ό ἀφέντης,
ἀπό πανέρια ὀλόμορφα κι ό Μελανθέας κερνοῦσε·

255

Τότε ἔβαλε ό Τηλέμαχος νά κάτσει τό Δυσσέα,
γιά τό σκοπό του¹, στοῦ σπιτιοῦ τό πέτρινο κατώφλι
κοντά και τοῦ ἑβαλε σκαμνί κι ἔνα μικρό τραπέζι.

Μπρός του ἀπό σπλάχνα μερδικό τοῦ βάζει και ποτήρι.
κρασί γεμάτο, ὀλόχρυσο, κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ 'πε·

260

«Μέ τούς μνηστῆρες κάτσε ἐδῶ και τό κρασί σου πίνε·
κι ἀπό βρισιές κι ἀπό ξυλιές ἐγώ θύ σέ φιλάξω.

Γιατί δέν εἶναι τοῦ χωριοῦ τό σπίτι αὐτό ἐδῶ μέσα,
μόν' εἶναι τοῦ πατέρα μου πού τό 'χτισε γιά μένα.
Και σεῖς, μνηστῆρες, μέσα σας κρυτῆστε τίς βρισιές συζ,
και χέρι μήν ξαμώσετε, νά μήν ἀνάψει μάχη».

265

«Ἔτσι εἶπε κι ὅλοι δάγκασαν τά χειλη κι ἀποροῦσαν
μέ τόν Τηλέμαχο γι' αὐτά πού τά 'λεγε μέ θάρρος.

Τότε ἄρχισε τοῦ Εὐπείθη ό γιός ό 'Αντίνος και τούς εἶπε:
«Ἄν και πικρός εἶναι, Ἀχαιοί, τοῦ Τηλεμάχου ό λόγος,
ἄς τόν δεχτοῦμε. Μίλησε, νά μᾶς κατατρομάξει.
Μά ἂν ἀφηνε τοῦ Κρόνου ό γιός², τό στόμα θά 'χε κλείσει
στό σπίτι του, και ρήτορας ἂς εἶναι χρυσολάλος»³.

270

«Ἔτσι ό 'Αντίνος μίλησε, μά ἀδιαφοροῦσε ἐκεῖνος.
Φέρανε οἱ κράχτες τῶν θεῶν τήν ιερή θυσία⁴
στή χώρα, και συνάχτηκαν τῶν Ἀχαιῶν τά πλήθη,
κάτω ἀπ' τό δύσος τό ίσκιερό τοῦ προφυλάχτη Ἀπόλλου.

275

Και τά ψαχνά σάν ἔβγαλαν ψημένα πιά ἀπ' τίς σοῦβλες,
σέ μερδικά τά χώρισαν και κάθισαν νά φάνε.
Και στό Δυσσέα μερδικό βάλανε ἐμπρός του οι δοῦλοι,
ὅσο κι οἱ ίδιοι παιρνανε, γιατί τούς πρόσταξε ἔτσι
ό ίσόθεος Τηλέμαχος, γιός τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα.

280

1. Δηλαδή τή μνηστηροφονία. 2. Ό κακός γιά τούς μνηστῆρες οίωνός ήταν ή
ἀπαγορευτική φωνή τοῦ θεοῦ (υ 242). 3. βροντάδης. 4. Κάθε πρωτομηνιά (νου-
μηνία) ἔκαναν δημόσια θυσία πρός τιμή τοῦ Ἀπόλλωνα, θεοῦ τοῦ φωτός. Ή θυσία
γινόταν στό ιερό ἀλσος. Ναοί τήν ἐποχή πού περιγράφει ό "Ομηρος δέν ίπηρχαν.

Τούς απαλούς δέν ἄφησε μνηστήρες ή Παλλάδα
νά πάψουν τά πικρόλογα, γιά νά τοῦ ἀνάψει ἀκόμα
τόν πόνο μέσα στήν καρδιά τοῦ τολμηροῦ Δυσσέα.

Μέ τούς μνηστήρες βρίσκονταν κι ἔνας πιό διαστρεμμένος¹,
πού Κτήσιππο τόν ἐλεγαν καὶ κάθονταν στή Σάμη.

Αὐτός θαρρώντας στά πολλά κι ἀρχοντικά του πλούτη,
ῆθελε τή γυναίκα του νά πάρει, τοῦ Δυσσέα,

πού οἱ ξενιτέος τόν ἔτρωγαν, κι ἔτσι εἶπε στούς μνηστήρες:
«Ἀκοῦστε με τί θά σᾶς πᾶ, περήφανοι μνηστήρες.

Ἔσιο κι ὁ ξένος μερδικό, καθώς ταιριάζει, πῆρε,
γιατί εἶναι κρίμα κι ἄδικο τοῦ Τηλεμάχου οἱ ξένοι
ὅσοι ἔρχονται στό σπίτι του νά μείνουν στερημένοι.

Μόν' ᾧς τοῦ δώσω χάρισμα² κι ἐγώ νά τό προσφέρει
κι ἀτός του³ ἡ στή λουτράρισσα⁴ ἡ σέ καμιά ἄλλη δούλα,
πού στό παλάτι βρίσκονται τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα».

Εἶπε καὶ πόδι βοδινό ἄρπαξ ἀπ' τό πανέρι
καὶ τό 'ριξει, μά χτύπησε τό στερεωμένο τοῖχο,

γιατί ο Δυσσέας ἔγειρε τήν κεφαλή του λίγο
νά τό ξεφύγει καὶ πικρά χαμογελοῦσε ἐντός του.

Κατάκρινε ο Τηλέμαχος τόν Κτήσιππο καὶ τοῦ 'πε:
«Αὐτό ὅπως ἦρθε, Κτήσιππε, καλό δικό σου βγῆκε.

Τόν ξένο δέν τόν πέτυχες, γιατί ἔσκυψε μονάχος,
εἰδέ μέ λάζος μυτερό θά σου ἀνοιγα τά σπλάχνα.

Τότε ο πατέρας σου ταφή θά ἐτοίμαξε ἀντί γάμο
ἐδῶ. Γι' αὐτό μήν κάνετε στό σπίτι μου ἀηδίες,

γιατί καταλαβαίνω πιά καὶ ξέρω νά τά κρίνω
καὶ τά καλά καὶ τά κακά. Μωρό δέν είμαι τώρα.

Βαστοῦμε ώστόσο βλέποντας νά σφάζουνται τ' ἀρνιά μας
καὶ νά μᾶς πίνουν τό κρασί, νά σώνεται τ' ἀλεύρι.

Γιατί εἶναι κάπως δύσκολο πολλούς νά διώξει ο ἔνας.

285

290

295

300

305

310

1. Οι Καζαντζάκης-Κακριδής μεταφράζουν ψυχή ἀνομιά γεμάτη. 2. φίλεμα,
μερίδα γιά χάρη του, δύρο. 3. ὁ ἴδιος. 4. η γυναίκα πού παρασκευάζει τό λουτρό.
5. Είναι η τρίτη χειροδικία τῶν μνηστήρων ή πρώτη έγινε ἀπό τόν Ἀντίνοο στό
ρ 467, η δεύτερη ἀπό τόν Εύρύμαχο στό σ 394. 6. είδος μαχαιριοῦ.

Μά ἐλάτε πιά ἀπό πάθος σας σκληρά μή μ' ἀδικεῖτε.

Κι ἂν θέλετε μέ τ' ἄπονο μαχαίρι τῇ ζωῇ μου
νά πάρτε, αὐτό τό προτιμῶ, νά πέσω νά πεθάνω,
παρά τις ἄνομες δουλειές αὐτές νά βλέπω πάντα,
νά βασανίζετε ἄπονα τούς ξένους¹, καὶ τίς δοῦλες
ἀδιάντροπα νά σέρνετε μές στ' ὅμορφο παλάτι».

315

Ἐτσι εἶπε κι ὅλοι ἀπόμειναν χωρίς μιλιά νά βγάλουν.

Καὶ μέ καιρό ὁ Ἀγέλαος², γιός τοῦ Δαμάστορα, εἶπε:
«Κανείς, ἀδέρφια, ὅταν μᾶς ποῦν τό δίκιο, ἡς μή θυμώνει,
κι ἔτσι στόν ἄλλον ὑ' ἀπαντᾶ μέ θυμωμένα λόγια.

320

Μήτε τόν ξένο βρίζετε μήτ' ἄλλον ἀπ' τούς δούλους,
πού στό παλάτι βρίσκονται τοῦ θείκοῦ Δυσσέα.

Ἐγώ ὅμως στόν Τηλέμαχο καὶ στή γλυκιά του μάνα
μιά συμβουλή μου θά τους πᾶ, κι ἂν θέλουν ἡς ἀκούσουν.

325

Ἐνόσω ἀκόμα στῆς καρδιᾶς τά βάθη εἴχατε ἐλπίδα
πώς θά γυρίσει μιά φορά στό σπίτι του ὁ Δυσσέας,
δίκιο νά τόν προσμένετε καὶ τούς μνηστῆρες ὄλους
μές στό παλάτι νά χετε, γιατί σῆς ὠφελοῦσε,
ἄν πισω πάλι ἐρχόντανε στό σπίτι του ὁ Δυσσέας.

330

Μά τώρα πιά φῶς φανερό πώς δέν ξαναγυρίζει.

Πᾶνε λοιπόν στή μάνα σου καὶ παρακίνησέ την
νά παντρευτεῖ³ τόν πιό τρανό ποὺ πιό πολλά θά δώσει,
κι ἔτσι ἥσυχος νά χαίρεσαι τά πατρικά ἀγαθά σου
καὶ γά τό σπίτι ή μάνα σου τοῦ ἄλλου νά νοιάζεται ἄντρα».

335

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:

«Νά, μά τόν Δία, Ἀγέλαε, μά τοῦ πατέρα μου ὅλα
τά πάθια, πού στήν ξενιτιά χάθηκε ἡ παραδέρνει,
δέ φέρων ἐγώ τῆς μάνας μου στό γάμο της ἐμπόδια,
μόν' πάντα τήν παρακινῶ νά πάρει ὅποιον θελήσει
καὶ δῶρα⁴ δίνω ἀμέτρητα. Μά τό χω σέ ντροπή μου

340

1. Τό ταξιδί στήν Πύλο μέ τίς τόσες ἐμπειρίες ἔκανε τόν Τηλέμαχο πολὺ εὐαίσθητο στό θέμα τῆς φιλοξενίας. 2. Δέξ καὶ χ 295. 3. Ή πρόταση τοῦ Ἀγέλαου στόν Τηλέμαχο είναι τό ἴδιο σκληρή μέ τή βάναυση χειροδικία τοῦ Κτήσιπου. Τά μέσα μόνο διαφέρουν ἐκεῖ ἡταν τό κόκαλο, ἐδῶ είναι ὁ λόγος. 4. Τό ἔθιμο τῆς προίκας; ἔχει τήν ἀρχή του στά δῶρα, πού οἱ ἄνθρωποι τῆς νυφῆς πρόσφεραν στό γαμπρό· δές φού τόπον πρόταση τοῦ Ἀγέλαου στό τίχο υ 334. Η προτομή πήγε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ Ζ

νά τήν προστάξω μόνος μου νά φύγει ἀπ' τό παλάτι,
ἄν δέν τό θέλει ή γνώμη της. Θεός νά μήν τό δώσει».

Ἐτσι εἰπε κι ἡ θεά Ἀθηνᾶ ἔκαμε τούς μνηστῆρες
ἀπ' τήν καρδιά τους νά γελοῦνται καὶ σκόρπισε τό νοῦ τους.
Τά χείλη δέ συμμάζωναν κι ὅλο χασκογελοῦσαν
καὶ ματωμένα κρέατα τρώγανε, κι ἀπ' τά μάτια
τρέχανε δάκρυα καὶ κακό προμάντευε ἡ ψυχή τους.
Τότε εἰπε ὁ Θεοκλύμενος², θεόμορφος στήν ὄψη:

«Ἄ, δύστυχοι, τί συμφορά σᾶς καρτερεῖ. Σκοτάδι
κυκλώνει τά κεφάλια σας, τά πρόσωπα, τά πόδια.

Ἀναψε ὁ θρῆνος, δάκρυα, νά, στά μάγουλά σας τρέζουν
καὶ τά ωραῖα μεσόστυλα κι οἱ τοῖχοι στάζουν αἷμα.
Γεμάτο εἶναι τό πρόσπιτο κι ὅλη ἡ αὐλή ἀπό ἵσκιους
νεκρῶν, πού μές στ' ἀνήλιαγο σκοτάδι ὅλο καὶ τρέζουν.
Χάθηκε ὁ ἥλιος, πλάκωσε παντοῦ πηχτή θολούρα».

Ἐτσι εἰπε, κι ὅλοι ἀπ' τήν καρδιά γελάσανε οἱ μνηστῆρες.
Τότε ἄρχισε ὁ Εἰρίμαχος, γιός τοῦ Πολύβου, κι εἰπε:
«Ο ἔνος πάει, τρελάθηκε πού τόρα ἥρθε ἀπ' ἀλάργα.
Μά ἐλάτε, κράγτε, βγάλτε τον στήν πόρτα δέξω ἀπ' τό σπίτι
νά πάει στό δρόμο, ὥφου θαρρεῖ σκοτάδι ἐδῶ πώς βλέπει».

Πάλε ἔτσι ὁ Θεοκλύμενος τό λόγο πήρε κι εἰπε:
«Δέ σου γιρεύω, Εἰρίμαχε, ἐγώ διηγούς δικούς σου.

Ἐξω τά μάτια μου τά δύο, τ' αὐτιά μου καὶ τά πόδια,
κι ὁ νοῦς μου στό κεφάλι μου καλοφτιασμένος³ εἶναι.
Μέ αὐτά θά φύω, γιατί ἐδῶ βλέπω κακό νά φτάνει,
πού δέ θά τό ξεφύγετε κανείς ἀπ' τούς μνηστῆρες,
πού ὅλο τόν κόσμο βρίσετε μές στοῦ θεῖκοῦ Δυσσέα
τό σπίτι καὶ τοῦ κάνετε αὐτές τίς ἀτιμίες».

Εἰπε κι ἀπ' τό καλόφτιαστο βγῆκε δέξω τό παλάτι
καὶ γιά τόν Πείραιο⁴ πήγανε, πού τόν φιλοξενοῦσε.

1. Τό γέλιο τῶν μνηστήρων εἶναι παράξενο, μά καὶ προκλητικό. 2. Καὶ σ' ἀλλας παριπτώσαις ὁ Θεοκλύμενος ἐσπευσε νά προσφέρει τίς προφητικές του ὑπηρεσίες (ο 535, ρ 155). Ἐδῶ προβλέπει σαφῶς τόν ἐπικείμενο ὀλεύθρο τῶν μνηστήρων. 3. Κάνει πικρό ὑπαντιγμό τής ἀνοίας τῶν μνηστήρων. 4. Δέξ π 542.

Τότε οί μνηστήρες κοίταζαν ἔνας τόν ἄλλο, κι ὅλοι
κεντοῦσαν¹ τόν Τηλέμαχο γελώντας γιά τούς ξένους.

Κι ἔτσι ἔνας νιός ἀπότομος τό λόγο πῆρε κι εἶπε:

«Τηλέμαχε, ὁ πιό ἄτυχος στούς ξένους εἰσαι ἀπ' ὅλους.

Ἐνας, μά ποῦ τόν διάλεξες αὐτόν τό γυρολόγο,

πού τρώει καί πίνει ἀχόρταγα κι ἀπό δουλειά δέν ξέρει,

μήτ' είναι ἄξιος γιά πόλεμο, ἔτσι τῆς γῆς γομάρι².

Κι ὁ ἄλλος πού σηκώθηκε νά κάμει τόν προφήτη.

Μόν' ἄκου ἐμένα νά σου πᾶ καί πιό ὅφελός σου θά 'ναι.

Τούς ξένους σέ πολύσκαρμο³ καράβι νά τούς βάλεις
καί στεῖλε τους στούς Σικελούς⁴, τήν τύχη σου νά κάμεις».

Ἐτσι οί μνηστήρες ἔλεγαν, μά ἀδιαφοροῦσε ἐκεῖνος,

κι ἄφωνος τόν πατέρα του κοίταζε, καρτερώντας

πότε τους κακοστόχαστους μνηστήρες θά χτυπήσει.

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τοῦ Ἰκαρίου ἡ κόρη,

πού 'χε βαλμένο ἀντίκρυ τους τό σκαλιστό θρονί της,

ἄκουγε τίς κουβέντες τους πού κάνανε οί μνηστήρες.

Μέ γέλια πήγαν καί χαρές τό δεῖπνο τους νά φανε,

ἀρχοντικό καί πρόσχαρο, πού 'χαν πολλά σφαγμένα.

Μά ἄλλο τραπέζι πιό ἀχαρο δέ βρέθηκε ἀπό κεῖνο,

πού ἐτοίμαζε ἡ θεά Ἀθηνᾶ κι ὁ ἄντρας ὁ γενναῖος

νά τους προσφέρουν. Γιατί αὐτοί τόν ἀδικοῦσαν πρῶτοι.

380

385

390

1. πείραζαν. 2. Τό ἄρχ. κείμενο γράφει ἄχθος ἀρούρης: βάρος τῆς γῆς. 3. σκαρμός είναι ὁ πάσσαλος, διου προσδένεται μέθηλιά τό κουπί πολύσκαρμο καράβι είναι αὐτό πού ἔχει πολλά κουπιά, τό μεγάλο. 4. Ἡσαν φημισμένοι δουλέμποροι δές καί ω 304, διου ὑπόριοι λέγονται Σικενία.

*Τό τέντωμα τοῦ τόξου τοῦ Ὀδυσσέως
ἀναπαράσταση*

Φ

Τότε ἔφερε ή θεά Ἀθηνᾶ στό νοῦ τῆς Πηνελόπης
νά βάλει σίδερο ψαρί¹ κι ἔνα δοξάρι, ἀγώνα
κι ἄρχή τοῦ φόνου, στό ψηλό παλάτι, στούς μνηστῆρες.
Τοῦ πύργου της ἀνέβηκε τή μαρμαρένια² σκάλα,
καὶ πῆρε τό γυρτό κλειδί στό παχουλό της χέρι,
ὅμορφο χάλκινο κλειδί μέ φιλτισένια χούφτα. 5
Στόν ἀκρινό της πῆγε ὄντά³ μέ παρακόρες ἄλλες,
πού ἐκεὶ ἦταν ὅλοι οἱ θησαυροί τοῦ βασιλιῶν κλεισμένοι,
χαλκός, χρυσάφι, σίδερο δυσκολοδουλεμένο,
κι ἔνα δοξάρι λυγιστό καὶ μιά σαίτοθήκη⁴,
γεμάτη πολυστέναχτες σαίτες, πού ἔνας ξένος
δῶρα στή Λακεδαιμόνια τά δώσε τοῦ Δισσέα, 10

1. σταχτόχρωμο σίδερο. Ἐννοεῖ ἐδῶ τά δώδεκα τσεκούρια πού ἔπρεπε νά τά περάσουν μέ τό βέλος τους οἱ μνηστῆρες δές τ 573. 2. Δέν είναι πετυχημένη ή μετάφραση τό ἄρχ. κείμενο γράφει κλίμακα δ' ὑψηλήν. 3. στό θάλαμό της τόν ἀκρινό. 4. φαρέτρα.

ό Ἰφιτος τοῦ Εύρυτη¹ ὁ γιός, τῶν ἀθανάτων ὅμοιος,
πού στή Μεσσήνη σμίξανε στό σπίτι τοῦ Ὄρτιλόχου.
Πῆγε ἔνα χρέος ὁ θεϊκός Δυσσέας νά συνάξει,
πού ὅλο τοῦ χρώστας τό χωριό. Γιατί Μεσσήνιοι κλέφτες
μέ τρεχαντήρια ἀνάφρυδα σηκώσανε ἀπ' τό Θιάκι
τρακόσια ἄρνιά μέ τούς βοσκούς. Γι' αὐτό ὁ Δυσσέας πῆγε
παιδάκι, ἀπ' τόν πατέρα του καί τούς δημογερόντους
σταλμένος, τό ταξίδι αὐτό τό μακρινό νά κάμει. 15

Δώδεκα πάλε ὁ Ἰφιτος φοράδες του ζητοῦσε
κλεμμένες, πού ὅλες βύζαναν καματερά² μουλάρια,
πού χάρος³ τοῦ κατάντησαν στερνά καί μαύρη μοίρα,
σάν πῆγε στό λιοντόψυχο γιό τοῦ μεγάλου Δία,
τόν Ἡρακλῆ, ἀρχιμάστορα τρανῶν κατορθωμάτων,
πού ὁ ἄσεβος, στό σπίτι του πού τόν φιλοξενοῦσε
τόν σκότωσε, κι οὕτε θεῶν φοβήθηκε τό μάτι
καί τό ψωμί πού τοῦ 'δωσε, μόν' τή ζωή τοῦ πῆρε
καί κράτησε στό σπίτι του τίς γλήγορες φοράδες.
Αὐτές ζητώντας πήγαινε καί βρήκε τό Δυσσέα, 25

καί τό δοξάρι τοῦ 'δωσε, πού πρότι τό κρατοῦσε
ό θεριομάχος Εύρυτος κι ӯστερα στό παιδί του⁴
τοῦ τ' ἄφησε, ὅταν πέθανε, μές στό ψηλό του σπίτι.
Κοντάρι τοῦ 'δωσε γερό κι ἔνα σπαθί ὁ Δυσσέας,
ἀρχή φιλίας τρυφερῆς, μά μήτε στό τραπέζι 35

δέ γνωριστήκαν⁵, γιατί πρίν σκότωσε ὁ γιός τοῦ Δία⁶
τόν Ἰφιτο, τοῦ Εύρυτου γιό, τῶν ἀθανάτων ὅμοιο,
πού τό δοξάρι τοῦ 'δωσε. Κι αὐτό ὁ θεϊκός Δυσσέας,
σάν πήγαινε στόν πόλεμο μέ τά γοργά κυράβια,
τ' ἄφηγε σπίτι, ἐνθύμημα τοῦ ἀγαπημένου ξένου,
καί μόνο στήν πατρίδα του σάν ηταν τό κρατοῦσε. 40

Καί στόν δόντα σάν ἔφτασε ἡ θεϊκιά γυναίκα,

1. Ο Εύρυτος ήταν ὀνομαστός τοξότης. "Οταν πέθανε κληροδότησε τό τόξο στό γιό του Ἰφιτο, κι ἐκείνος τό χάρισε στόν Ὄδυσσέα· δές καί θ 233 κ.έ. 2. ίκανά γιά τό δργωμα. 3. Γιατί ὁ Ἡρακλῆς σέ στιγμή μανίας τόν σκότωσε κρημνίζοντάς τον ἀπό τά τείχη τῆς Τίρυνθας. 4. τόν Ἰφιτο. 5. Δέ φιλοξένησε ὁ ἔνας τόν ἄλλο, γιατί μεσολάβησε ὁ θάνατος τοῦ Ἰφιτου. 6. ὁ Ἡρακλῆς.

καὶ τό δρυένιο πάτησε κατώφλι, πού τεχνίτης
μέ προσοχή τό σκάλισε, στή στάφνη¹ ίσώνοντάς το,
καὶ παραστάτες ἔβαλε κι ἀχτιδοβόλες² πόρτες,
ἔλυσε ἀμέσως τό λουρί ἀπ' τό κοράκι ἀπάνω
κι ἔβαλε μέσα τό κλειδί κι ἀντίκρυ ἥβρε τούς σύρτες
κι ἐσπρωξε. Καὶ καθώς βογγᾶ μές στό λιβάδι ὁ ταῦρος
πού βόσκει, ἔτσι ὅμοια βόγγησαν³ κι οἱ ὅμορφες οἱ πόρτες,
ὅταν τίς βρῆκε τό κλειδί κι ἀνοίξανε στήν ὥρα.

Σ' ἔνα σανίδι άνεβηκε ψηλό, πού 'ταν ἀπάνω
σεντούκια μέ φορέματα γεμάτα μυρισμένα,
κι ἀπ' τό καρφί ἔεκρέμασε καὶ πήρε τό δοξάρι,
μέ τό θηκάρι τ' ὅμορφο, πού ὄλο τό κλειοῦσε μέσα.
Κάθισε καὶ στά γόνατα τό πήρε καὶ θρηνοῦσε
κι ὄξω μέ δάκρυα τό ὑγαλε τ' ἀφέντη τό δοξάρι.
Κι ὅταν τόν πολυδάκρυτο χόρτασε πιά τό θρήνο,
γιά τό παλάτι κίνησε στούς ἄτροπους μνηστῆρες
μέ τό δοξάρι τό κυρτό καὶ τή σαιτοθήκη
γεμάτη πολυστέναχτες ἔνα σωρό σαίτες.

Κι οἱ παρυκόρες σήκωναν γεμάτο ἔνα καλάθι
μέ σίδερο καὶ μέ χαλκό, τά ὄπλα τοῦ Δυσσέα.

Κι ώς ἔφτασε ή ἀσύγκριτη γυναίκα στούς μνηστῆρες,
στάθηκε στής καλόφτιαστης σκεπῆς κατά τό στύλο,
σκεπάζοντας τύ μάγουλα μέ τή λαμπρή της μπόλια,
κι είχε στό κάθε της πλευρό καὶ μιά πιστή της δούλα⁴
καὶ στούς μνηστῆρες γύρισε κι είπε αὐτά τά λόγια:
«Ἀκοῦστε με, περήφανοι μνηστῆρες, πού μέ πεῖσμα
νά τρῶτε καὶ νά πίνετε τό ρίξατε στό σπίτι
ἀνθρώπου πού στίς ξενιτιές καιρούς καὶ χρόνια λείπει
κι ἄλλη δέ βρήκατε ἀφρομή νά πείτε, παρά μόνο
πώς θέλετε νά πάρετε γυναίκα σας ἐμένα.

1. δρυγανο μέ τό ὄποιο σημειώνεται στό ξύλο ή εύθεια. 2. πού ἀστραφταν. 3. Αὐτό δείχνει πόσο παραμελημένο ήταν τό σπίτι τοῦ Ὀδυσσέα στή διάρκεια τής ἀπουσίας του. Τήν ἐγκατάλειψη δείχνει καὶ ή σωριασμένη κοπριά μπρός στίς πόρτες (ρ 299). 4. Μόνιμη συνοδεία τής βασιλίσσας ήσαν οἱ δύο δούλες· δές καὶ α 331.

Μά ἐλᾶτε στόν ἀγώνα αὐτό νά βγεῖτε, πού θά βάλω
βραβεῖο τό μεγάλο του δοξάρι του Δυσσέα.

Κι ἐκεῖνον πού εὐκολότερα τήν κόρδα του τεντώσει
και θά περάσει δώδεκα πελέκια μέ σαίτα,
θ' ἀκολουθήσω ἀφήνοντας τό νυφικό μου σπίτι,
τ' ἀσύγκριτο στήν όμορφιά μέ θησαυρούς γεμάτο,
πού και μές στ' ὄνειρο συχνά θά τό γλυκοθυμοῦμαι».

Εἶπε κι εὐτύς τόν Εὔμαιο προστάζει, στούς μνηστῆρες
μέ τό ψαρί τό σίδεροι νά βάλει τό δοξάρι,
κι αὐτός μέ δάκρυα τό 'βαλε κι ἀλλοῦ² ό βοϊδοφυλάχτης
θρηνοῦσε, δταν τ' ἀντίκρισε τ' ἀφέντη τό δοξάρι.
Τότε ό 'Αντινος μέ πικρά τούς³ ἀποπῆρε λόγια:
«Χωριάτες, πού ἀπ' τή μύτη σας δέν πάει πιό πέρα ό νοῦς σας, 85
τίς μύξες τί τρυβάτε ἐδῶ⁴, χαμένοι, και τά σπλάχνα
ταράζετε τής γυναικός, πού μές στά στήθια ό πόνος
κι ἀλλιῶς τή σφάζει, πόχασε τό λατρευτό της ταιρί;
Καθίστε ἐδῶ δίχως μιλιά νά τρωτε, ειδέ στό δρόμο
βγεῖτε νά κλαῖτε και στή γῆ ἀφῆστε τό δοξάρι, 90
μεγάλο ἀγώνα πού μαθέ⁵ κανείς δέ θά μπορέσει
εὔκολα τό καλόξυστο δοξάρι νά τεντώσει,
γιατί δέν τίναι ἐδῶ κανείς σάν τό Δυσσέα ἀντρεῖος.
Τόν εἶδα μέ τά μάτια μου και τόν θυμοῦμαι ἀκόμα,
σάν ἡμουνά μικρό παδί και πήγαινε στήν Τροία».

Εἶπε, και τοῦ ἡπιζες ή καρδιά τήν κόρδα νά τεντώσει
και νά περάσει ἀνάμεσα στό σίδερο ή σαίτα.
Μά τή σαίτα τοῦ 'τανε γραφτό νά δοκιμάσει
πρῶτος⁶ ἀπ' τόν ἀψέγαδο Δυσσέα, πού στρωμένος
στό σπίτι του τ' ἀτίμαζε κι ἄλλους παρακινοῦσε.

Κι ὁ λατρευτός Τηλέμαχος τό λόγο πῆρε κι εἶπε:
«Ἄχ, ο θεός μέ τύφλωσε⁷. Ἡ σεβαστή μου μάνα

1. νά βάλει τό τόξο και τά σταχτοσίδερα (τσεκούρια). 2. Δηλαδή στή θέση πού
βρισκόταν. 3. Τό χοιροβοσκό Εὔμαιο και τό βουκόλο Φιλοίτιο. 4. Γιατί χύνετε
δάκρυα. 5. βέβαια. 6. Δές χ 15. 7. Ο Τηλέμαχος δέ γνώριζε τήν ἀπόφαση τής
Πηγαλόπης νά προκηρύξει ἀγώνα ἐπιλογῆς τού άριστου.

μοῦ λέει, μ' ὅλη τή γνώση της, τό σπίτι αὐτό ν' ἀφήσει
σάν ξένη κι ἄντρα δεύτερο πώς θέλει ν' ἀκλουθήσει,
κι ἐγώ γελῶ καὶ χαιρομαι μ' ἀστόχαστο κεφάλι.

Μά ἐλάτε, ἀφοῦ σᾶς βάλθηκε τέτοιο βραβεῖο, μνηστῆρες,
γυναίκα, πού ἄλλη δεύτερη δέν είναι στήν Ἐλλάδα,
στήν Πύλο, στήν πολύχρυση Μυκήνα, καὶ μές στ' Ἀργος,
[μήτε στή μαρή τή Στεριά μήτε κι ἐδῶ στό Θιάκι.]

Τά ξέρετε. Τή μάνα μου ποιά νά παινέψω¹ ἀνάγκη;

Μά ἐλάτε καὶ μή βρίσκετε ἀναβολῆς αἰτίες
καὶ τό δοξάρι ἀτέντωτο πολύ καιρό ἃς μή μείνει,
νά ίδοιμε. Θά καταπιαστῶ κι ἐγώ κι ἄν τό τεντώσω
κι ἀνάμεσα ἀπ' τό σίδερο περάσω τή σαίτα,
δέ θά χολιώ² ἄν ή μάνα μου τό σπίτι της ἀφήσει
κι ἄλλον ἄν πάρει. Τότε ἐγώ ξοπίσω ἐδῶ θά μείνω,
ἄξιος πιά τοῦ πατέρα μου τά ὅπλα ἐγώ νά πάρω».

Εἶπε, κι δρόδος σηκώθηκε καὶ πέταξε ἀπ' τόν ὄμο
τήν κόκκινη χλαμύδα του κι ἔβγαλε τό σπαθί του.

Ἐσκαψε πρώτα ἔνα μακρύ αὐλάκι, μέ τή στάφνη³
ἰσώνοντάς το, κι ἔστησε ἀράδα τά πελέκια,
καὶ γύρω πάτησε τή γῆ⁴ καὶ τόν θαμάζανε δλοι
πώς τά ἀστησε ἔτσι ταχτικάς, πού ἄλλη φορά δέν εἰδε.
Στάθηκε στό κατώφλι δρόδος καὶ πῆρε τό δοξάρι
νά δοκιμάσει. Τρεῖς φορές μέ πεῖσμα προσπαθοῦσε
νά τό τεντώσει. Τρεῖς φορές λύθηκε ή δύναμη του,
κι ἃς είχε ἐλπίδα μέσα του τήν κόρδα νά τεντώσει
καὶ νά περάσει ἀνάμεσα στό σίδερο ή σαίτα.

Τήν τέταρτη τό τέντωσε, μέ δύναμη ώς τραβοῦσε,
μά τήν ὄρμή τοῦ κράτησε μέ γνέματα ὁ Δυσσέας.

Κι ὁ λατρευτός Τηλέμαχος μίλησε πάλε κι εἶπε:
«Ἄχ, ἄναντρος κι ἀδύναμος θά μείνω ἐγώ γιά πάντα,

1. Πολλοί φιλόλογοι ἔξηγούν τοῦτο τόν ἔπαινο μέ βάση μιά πανάρχαιη ὑποχρέωση, που είχε τό μεγαλύτερο παιδί νά δόηγήσει τή χήρα μητέρα στό γάμο. 2. Δέ θά χω πίκρα. 3. Δές φ 44. 4. πάτησε τό σκαμμένο χόμα γύρω τους. 5. μέ εύκοσμια, δημοφα-δημοφα.

105

110

115

120

125

130

ἢ θά 'μαι ἀκόμα ἐγώ μικρός καί δέ βαστῶ στά χέρια
ν' ἀντισταθῶ σ' ὅποιον βρεθεῖ καί μέ προσβάλει πρῶτος.
Μά ἐλᾶτε δοκιμάστε σεῖς οἱ ἄλλοι τό δοξάρι,
πού 'στε στά χέρια πιό τρανοί, γιά νά τελέψει ό ἀγώνας».

135

'Ετσι εἶπε κι ἄφησε στή γῆ γυρμένο τό δοξάρι,
στά κολλητά! πορτόφυλλα τά τεχνοδουλεμένα,
κι ἀκούμπησε τή φτερωτή σαΐτα στό κοράκι,
κι ἔκατσε πάλε στό θρονί πού τό 'χε πρίν ἀφήσει. 140
Τότε ό 'Αντίνος μίλησε ό γιός τοῦ Εὐπείθη κι εἶπε:
«Σηκώνεστε μέ τή σειρά, ἀπ' τά δεξιά ἔνας ἔνας
στό μέρος πού 'ναι ό κεραστής, ἀρχή νά γίνει ἐκεῖθε».

Πρῶτος ό γιός τοῦ Οίνοπα σηκώθηκε ό Λειώδης².
Τῶν σπλάχνων ἤταν ξηγητής καί στ' ὅμορφο κροντήρι 145
κοντά, ἄκρη ἄκρη κάθονταν, καί μόνος τούς μνηστῆρες
μισοῦσε καί δέ χώνευε τά κακουργήματά τους.
Καί πρῶτος τό δοξάρι αὐτός καί τή σαΐτα πῆρε
κι ὄλόρθιος τό δοκίμαζε ἀπάνω στό κατώφλι,
μά δέν τό τάναες³. Τ' ἀπαλά, τ' ἀδύναμά του χέρια,
ἐνῶ τραβιοῦσε, λίγωσαν κι ἔτσι εἶπε στούς μνηστῆρες:
«Δέν τό τεντώνω, ἀδέρφια, ἐγώ, μόν' ἂς τό πιάσει κι ἄλλος,
γιατί ζωή καί δύναμη πολλῶν ἀντρειωμένων
θά κόψει τό δοξάρι αὐτό, καί πιό ὅφελός μας θά 'ταν
δό θάνατος ἢ ζωντανοί νά χάσουμε ἀπ' τά χέρια 155
αὐτό πού ἐδῶ ὄλοι μαζωχτοί τό καρτεροῦμε αἰώνια.
Τώρα στά βάθη τῆς καρδιᾶς καθένας ἔχει ἐλπίδα
τήν Πηνελόπη ταίρι του τή συνετή νά κάμει.
Μά τό δοξάρι τή στιγμή πού θά τό δοκιμάσει,
ἄς τρέξει ἀπ' τίς καλόζωστες⁴ 'Αχαιοπούλες ἄλλη 160
μέ δῶρα ν' ἀρραβωνιαστεῖ. Κι ἡ Πηνελόπη ἄς πάρει
ὅποιον τῆς δώσει πιό πολλά καί πού τῆς γράφει ἡ μοίρα».

1. Οι σανίδες τῆς πόρτας ἥσαν κολλητές ἡ μία μέ τήν ἄλλη, καλοδουλεμένες.

2. Δές καὶ χ 312 κ.ἔ. 3. τανύω, τεντώνω. 4. τίς ὅμορφες.

“Ετσι είπε κι ἀπ’ τά χέρια του ἄφησε τό δοξάρι γυρμένο στά πορτόφυλλα τά τεχνοσκαλισμένα, κι ἀκούμπησε τή φτερωτή σαΐτα στό κοράκι, κι ἔκατσε πάλε στό θρονί πού τό ‘χε πρίν ἀφήσει. Τότε ὁ Ἀντίνος ἄρχισε κι ἔτσι δυό λόγια τοῦ ‘πε· «Τί εἶναι, Λειώδη, αὐτά πού λές καὶ βγάζεις ἀπ’ τό στόμα λόγια βαριά, προσβλητικά, πού σάν τ’ ἀκούω θυμώνω, πώς τό δοξάρι τήν ψυχή πολλῶν θά βγάλει ἀντρείων, γιατί δέν ἔχεις δύναμη καὶ σύ νά τό τεντώσεις; Μά ἐσένα δέ σέ γέννησε ή λατρευτή σου ή μάνα ἅξιον δοξάρια νά τραβᾶς, στίς σαιτιές τεχνίτη! Μά ἄλλοι μνηστῆρες στή στιγμή θά ίδεις νά τό τεντώσουν».

Είπε καὶ τό γιδοβοσκό Μελάνθιο πρόσταξε ἔτσι· «Κουνήσου κι ἄναψε φωτιά, Μελάνθιε, στό παλάτι καὶ βάλε ἔνα σκαμνί κοντά καὶ μιά προβιά ἀπό πάνω. Φέρε ἀπό μέσα ἔνα χοντρό ἀπ’ ἄλειμμα τυπάρι¹ νά τό ζεστάνουν στή φωτιά, ν’ ἀλείψουν τό δοξάρι οἱ νιοί, νά δοκιμάσουμε γιά νά τελέψει ὁ ἀγώνας». 180

“Ετσι είπε, κι ἄσβηστη φωτιά ἀνάβει ὁ Μελανθέας. Κι ἔβαλε ἔνα θρονί κοντά μέ μιά προβιά στρωμένο. Φέρνει ἀπό μέσα ἔνα χοντρό ἀπ’ ἄλειμμα τυπάρι κι ἀφοῦ τό ζέσταναν οἱ νιοί, δοκίμαζαν τοῦ κάκου. Ἄκομα δύναμη ἥθελαν πολλή, πού δέν τήν είχαν. Μά ἄκομα ὁ θεοπρόσωπος Εὔρυμαχος κι ὁ Ἀντίνος δέν ἔπιαναν, οἱ πιό τρανοί κι οἱ πρῶτοι ἀπ’ τούς μνηστῆρες.

Τότε ὁ θεϊκός χοιροβοσκός μέ τό βοϊδοφυλάχτη ἀπ’ τό παλάτι βγήκανε τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα, καὶ πίσω τους ἐρχόντανε κι ὁ ἴδιος ὁ Δυσσέας. Κι ὅξω ἀπ’ τήν πόρτα τῆς αὐλῆς³ μονάχοι οἱ τρεῖς σάν ἡταν, μέ λόγια τότε φιλικά τούς μίλησε ὁ Δυσσέας·

1. Πράγματι ὁ Λειώδης εἶναι τύπος ἥπιος καὶ ἀπόλεμος. Ὁ χαρακτήρας του φαινεται καλύτερα στόν ἀπολογιτικό του λόγο (χ 314 κ.ἔ.). 2. καλούπι, κομμάτι από λίπος, πού πήρε τό σχῆμα τοῦ καλουπιοῦ του. 3. ἔξω, δηλαδή, ἀπό τόν ἀγωνιστικό χῶρο.

165

170

175

180

185

190

«Βουκόλε καί χοιροβοσκέ, νά σᾶς μιλήσω κάτι
η νά τό κρύψω; Μά ή καρδιά νά σᾶς τό πῶ μέ σπρώχνει.
Σάν τί βοήθεια θέλατε νά δῶστε στό Δυσσέα
ἄν έτσι ἐρχόντανε ἄξαφνα κι ἄν δ' θεός τόν φέρει;
Βοηθοί σ' αὐτόν θά γίνετε η μήπως στούς μνηστῆρες;
Ἐτσι μιλήστε ἐλεύτερα, καθώς σᾶς λέει ή καρδιά σας».

195

Τότε ὁ φυλάχτης τῶν βοδιῶν τό λόγο πῆρε κι εἶπε:
«Δία πατέρα, ξάκουσ' τον τώρα μου αὐτό τόν πόθο,
ἄς ἔρθει ἐκεῖνος σπίτι του, θεός πιά κι ἄς τόν φέρει.
Τότε θύ iδεῖς τό θάρρος μου κι ἄν μοῦ βαστοῦν τά χέρια.
Ομοια κι ό Εὔμαιος τούς θεούς θερμοπαρακαλοῦσε,
στό σπίτι του ό πολύσοφος Δυσσέας νά γυρίσει.

200

Κι ἀλάθευτα σάν ἔμαθε τήν ἄδολή τους γνώμη,
τούς μίλησε μέ φιλικά δυό λόγια του κι έτσι εἶπε:
«Νά με ἐδῶ μέσα πάλε ἐγώ. Στερνά ἀπό μύρια πάθια
ἔφτασα στήν πατρίδα μου τόν εἰκοστό πιά χρόνο.
Καί ξέρω πολυπόθητος ἀπ' ὅλους μου τούς δούλους
σέ σᾶς τούς δυό πώς ἔρχομαι. Μήτε ἄκουσα ἀπ' τούς ἄλλους
έτσι κανένα νά εὐχηθεῖ νά φτάσω στή πατρίδα.

205

Καί τί θά κάμω ἐγώ γιά σᾶς θά πῶ τήν πάσα ἀλήθεια.
Ἀν μέ τή χάρη τοῦ θεοῦ σκοτώσω τούς μνηστῆρες,
ταΐρι¹ θά δώσω καί στούς δυό καί καρπερά χωράφια²,
κι ἀπό 'να σπίτι ἐκεῖ κοντά στό σπίτι μου χτισμένο,
καί φίλοι θά 'στε ἀχώριστοι κι ἀδέρφια μέ τό γιό μου.
Κι ἔνα ἄλλο τώρα ἀλάθευτο σημάδι θά σᾶς δείξω,
νά μέ γνωρίσετε καλά καί νά βεβαιωθεῖτε,
νά, τήν πληγή πού μοῦ 'καμε μέ τ' ἄσπρο δόντι ό κάπρος³,
μέ τ' Αὐτολύκου τά παιδιά στόν Παρνασσό ὅταν πῆγα».

215

Εἶπε, καί λύνει ἀπ' τήν τρανή πληγή του τά κουρέλια
κι ὥπως τή γνώρισαν, εὐτύς τά κλάματα τούς πῆραν,

220

1. σύντροφο τῆς ζωῆς, γυναικα. 2. Πρόκειται γιά παλιά ἐπιθυμία του ἀγαθοῦ Εὔμαιου, πού τή διατύπωσε στόν ίδιο τόν 'Οδυσσέα, ὅταν ἔφθασε ἀγνωστος ἐπαιτιας στό χοιροστάσιο (ξ 64). 3. Τήν ίστορία τῆς πλ. γῆς του 'Οδυσσέα παρουσίασε ἀναδρομικά ό ποιητής στό τ 393 κ.ε.

καὶ τό Δυσσέα ἀγκάλιαζαν, τόν διπλοχαιρετοῦσαν
καὶ τοῦ φιλοῦσαν μέ χαρές τούς ὅμους, τό κεφάλι.
Ἐτσι κι αὐτός τά χέρια τους καὶ κεφαλή φιλοῦσε.
Κι ὁ ἥλιος θά βασίλευε κι ἀκόμα θά θρηνοῦσαν¹,
μά τούς σταμάτησε ὁ θεῖκός Δυσσέας καὶ τούς εἶπε:
«Πάψε τούς θρήνους, νά μή βγεῖ κανείς ἀπ' τό παλάτι
καὶ τρέξει μέσα καὶ τό πεῖ στούς ἄλλους, ἀν σᾶς νιώσει.
Μόν' μπείτε μέσα ὅχι μαζί, μά πίσω ἔνας στόν ἄλλο,
πρῶτος ἐγώ κι ἔπειτα σεῖς, κι αὐτό² σημάδι ἃς εἰναι.
Σέ μένα αὐτοί οἱ περήφανοι μνηστῆρες δέ θ' ἀφήνουν
νά δώσουν τό δοξάρι μου καὶ τή σαΐτοθήκη.

Τότε, Εῦμαιε, τρέχα, πάρ' το ἐσύ καὶ βάλ' το μου στά χέρια
καὶ πές στίς δοῦλες, τοῦ σπιτιοῦ τίς πόρτες νά σφαλίσουν.
Κι ἄν ἀπό μέσα βογγητό καὶ χτύπο ἀντρῶν ἀκούσει
καμιά ἀπ' τίς δοῦλες στίς αὐλές, νά μή φανεῖ στήν πόρτα,
μόν' ἡσυχες νά κάθουνται νά κάνουν τή δουλειά τους.
Καὶ σύ, Φιλοίτιε, τῆς αὐλῆς τίς πόρτες νά κλειδώσεις³
καὶ γλήγορα μ' ἔνα σκοινί γερά νά τίς σφαλίσεις».

Εἶπε, καὶ στό καλόχτιστο παλάτι μέσα μπήκε,
κι ἔκατσε ἀπάνω στό θρονί πού κάθονταν καὶ πρῶτα.
Τότε κι οἱ δοῦλοι φτάσανε τοῦ ξακουστοῦ Δυσσέα.

Στά χέρια του ὁ Εύρυμαχος κουνοῦσε τό δοξάρι
κι ἐδῶ κι ἐκεῖ τό ζέσταινε στή φλόγα, μά μήτε ἔτσι
νά τό τεντώσει μπόρεσε καὶ φούσκωνε ἡ καρδιά του,
κι ἔτσι δυό λόγια μίλησε βαριά ἀγαναχτισμένος:
«Ἄχ, πόσος μέσα μου ὁ καημός γιά μένα καὶ τούς ἄλλους.
Μά τόσο γιά τό γάμο ἐγώ — κι ἃς μέ πονεῖ — δέ σκάζω.
Κι ἄλλες στό Θιάκι βρίσκονται πολλές Ἀχαιοπούλες,
καθώς καὶ στ' ἄλλα τά νησιά. Μά σκάζω πού 'μαστε ἔτσι
κατώτεροι στή δύναμη ἀπ' τό θεῖκό Δυσσέα,

1. Θέλει νά δείξει ὁ ποιητής πόσο μεγάλη ἦταν συγκίνηση. 2. Ἄμεσως πιό κάτω ἔπειξηγεῖται τό σύνθημα. 3. Γιά νά μή φύγουν οἱ μνηστῆρες.

- πού μήτε νά τεντώσουμε μποροῦμε τό δοξάρι
κι ἔτσι κι οἱ ἄλλες γενεές θά μάθουν τή ντροπή μας»¹.
Τότε ἔτσι καί τοῦ Εὔπειθη ὁ γιός τ' ἀπάντησε ὁ Ἀντίνος·
«Μήν τό φοβᾶσαι, Εὐρύμαχε. Τό νιώθεις δά κι ὁ ἴδιος.
Δοξάρια θά τεντώνουμε, ἐνῶ γιορτή² μεγάλη
εἰναι στή χώρα σήμερα; Πετάξτε το³ στήν ἄκρη,
καὶ τά πελέκια ἀφῆστε τα στό μέρος τους νά στέκουν.
Γιατί δέ θά 'ρθει ἐδῶ, θαρρῶ, κανένας νά τά πάρει.
Μόν' ἄς ἀρχίσει ὁ κεραστής νά χύνει στά ποτήρια,
σάν στάξουμε, νά κρύψουμε τό λυγιστό δοξάρι.
Καί τό Μελάνθιο τήν αὐγή φωνάξτε ἐδῶ νά φέρει
γίδες τίς πιό καλύτερες πού θά 'χει στό κοπάδι,
πρῶτα ἀφοῦ σφάξουμε μηριά τοῦ Ἀπόλλου⁴, τό δοξάρι
νά δοκιμάσουμε ἔπειτα γιά νά τελέψει ὁ ἀγώνας».
Ἐτσι ὁ Ἀντίνος μίλησε κι ἄρεσε ὁ λόγος σ' ὅλους.
Κι οἱ κράχτες ἔχυναν νερό τά χέρια τους νά νίψουν
κι οἱ νιοί ώς τά χείλια μέ πιοτό γέμισαν τά κροντήρια
καὶ σ' ὅλους μοίρασαν σειρά γιά δέηση στά ποτήρια.
Σάν ἔσταξαν καὶ ἥπιαν κρασί ὅσο ἥθελε ή καρδιά τους,
τούς εἶπε ὁ πολυμήχανος μέ γελασιά ὁ Δυσσέας:
«Ἀκοῦστε με, τῆς ἔικουστῆς βασίλισσας μνηστῆρες,
γιά νά σᾶς πῶ ὅσα μου ἡ καρδιά μοῦ λέει στά στήθια μέσα.
Κι ἀπ' ὅλους τόν Εὐρύμαχο καὶ τόν ἀφέντη Ἀντίνο
παρακαλῶ, πού φρόνιμο κι αὐτό τό λόγο του εἶπε,
νά 'χουν ἐλπίδα στό θεό καὶ τό δοξάρι ἄς πάψουν.
Αὕριο τή νίκη κι ὁ θεός θά δώσει σ' ὅποιον θέλει.
Μά δῶστε τό καλόξυστο δοξάρι καὶ σέ μένα
νά δοκιμάσω, ἃν μοῦ βαστοῦν τά χέρια μου κι ἃν ἔχω
σάν πρῶτα ἀκόμα δύναμη στά λυγερά μου μέλη,
ἡ μοῦ τήν πῆρε ή θάλασσα κι η κακοπέρασή μου».
270
275
280

1. 'Ο δημητρικός ἄνθρωπος είναι πολύ ευαίσθητος στό θέμα τῆς ύστεροφημίας.
2. Είναι ήγιορτή τοῦ Ἀπόλλωνα, γιά τήν όποια δέξει 275.κ.ε.3. Είναι προσπάθεια
ἀπομακρύνσεως τοῦ ἐπικείμενου κακοῦ. 4. Κακῶς μερικοί φιλόλογοι νομίζουν
πώς η πρωτοβουλία τοῦ Ἀντίνουου περι ἀναβολῆς τοῦ ἀγώνα ἀποσκοπεῖ στή βοή-
θεια τοῦ θεοῦ.

Ἐτσι εἰπε, κι ὅλοι θύμωσαν μαζί του κι εἶχαν φόβο μῆπως τεντώσει τό γερό καλόξυστο δοξάρι.

Κι ἔτσι ὁ Ἀντίνος ἄρχισε μέ δυό του λόγια κι εἶπε· «Καημένε ξένε, νοῦ σταλιά δέν ἔχεις στό κεφάλι.

Δέ φτάνει ἐδῶ πού κάθεσαι μέ μᾶς τ' ἄρχοντοπαίδια κι ἡσυχα τρῶς καὶ μερδικό περίσσιο ἀπ' ὅλα παίρνεις καὶ τίς κοινέντες μας ἀκοῦς κι ὅλα τά μυστικά μας, πού ξένος ἀλλος καὶ φτωχός δέ μᾶς ἀκούει τί λέμε.

Σέ βλάφτει τό γλυκό κρασί πού κι ἄλλους τούς ζαλίζει, πού τό ρουφοῦν ἀζόρταγα καὶ ταχτικά δέν πίνουν.

Ἐκεῖνο καὶ τόν Κένταυρο τόν ξακουστό Εύρυτίο τόν τύφλωσε, στ' ἄρχοντικό τό σπίτι τοῦ Πειρίθου σάν πήγε μές στούς Λάπιθες¹. Κι ἀπ' τό μεθύσι τύφλα ἀνομες ἔκαμε δουλειές στό σπίτι τοῦ Πειρίθου.

Θύμωσαν τότε οἱ ἥρωες κι εὐτύς δξω ἀπ' τὴν πόρτα τόν πέταξαν καὶ τοῦ 'κοψαν τή μύτη καὶ τ' αὐτιά του. Κι αὐτός μέ σαλεμένο νοῦ πήρε τά δυό του μάτια κι ἔσερνε μέ τυφλή ψυχή τή μαύρη συμφορά του.

Μάχη² ἀπό τότε ἔτσι ἄρχισε ἀνθρώπων καὶ Κενταύρων³, πού πρῶτα ἔκεινος τό κακό τ' ἄρχισε ἀπ' τό μεθύσι.

Ἴδια σοῦ τάξω συμφορά νά σ' ἔβρει ἄν τό δοξάρι τεντώσεις καὶ στόν τόπο μας μήν καρτερεῖς προστάτη, κι ἀμέσως θά σέ στειλούμε μ' ἔνα καράβι μαῦρο στό βασιλιά τόν Ἐχετο⁴, πού ἀνθρώπους δέ λυπάται. Δέν ἔχει τότε νά σωθεῖς. Μόν' κάτσε ἐδῶ νά πίνεις ἡσυχος κι ἔτσι μέ πιό νιούς μή θέλεις νά τά βάζεις».

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τό λόγο πήρε κι εἶπε· «Ἀντίνο, κάνετε ἄδικο, τοῦ Τηλεμάχου οἱ ξένοι,

πού τοῦ προσπέφτουν σπίτι του, νά μείνουν στερημένοι. Μήπως φοβᾶσαι, ἄν τό τρανό δοξάρι τοῦ Δυσσέα

1. Ὄταν ὁ βασιλιάς τῶν Λαπίθων Πειρίθους κάλεσε στούς γάμους του τόν Εύρυτίωνα, ἔναν ἀπό τοὺς Κενταύρους πού κατοικοῦσαν στή Θεσσαλία, ἔκεινος μέθυσε ἀπό τό πολύ κρασί καὶ προσβλητικά ἐπιτέθηκε ἐναντίον τῆς νύφης Ἰπποδίμειας. Τότε οἱ Λαπίθες τιμώρησαν τόν Εύρυτίωνα κόβοντας τή μύτη καὶ τ' αὐτιά του. 2. Τό πιό πάνω ἐπεισόδιο ἦγινε αἵτια μάχης ἀνάμεσα στούς Λαπίθες καὶ τούς Κενταύρους. Παράσταση τῆς μάχης ὑπάρχει στό δυτικό ἀέτωμα τοῦ ναοῦ

τεντώσει ό ξένος, στήν πολλή θαρρώντας δύναμή του,
πώς θά μέ πάρει σπίτι του ταΐρι του νά μέ κάμει;
Μά μήτε αυτός στά στήθια του δέν ἔχει τέτοια ἐλπίδα¹.
Αυτό ῥς μή γίνεται ἀφορμή γιά νά χαλᾶ ή καρδιά σας
ἀπάνω στό τραπέζι σας. Δέν πρέπει, δέν ταιριάζει».

Κι ἀπάντησε ὁ Εὐρύμαχος, γιός τοῦ Πολύβου, κι εἶπε·
«Ὦ Πηνελόπη φρόνιμη, τοῦ Ἰκάριου θυγατέρα,
δέν τὸ φοβούμαστε, οὔτε δά ταιριάζει νά σέ πάρει
ὅ ξένος, μά ντρεπόμαστε τά λόγια τοῦ ἄλλου κόσμου,
μήν πεῖ κανένας Ἀχαιός, ὁ πιό κακός ἀπ' ὅλους·
«Τό ταιρι ἀνθρώπου ἀψέγαδου, ἄντρες κατώτεροι του,
ζητοῦν, μά τό καλόξυνστο δοξάρι δέν τεντώνουν.
Κι ἦρθε ἔνας πολυπλάνητος ζητιάνος ἀπ' τά ξένα,
κι εὔκολα αὐτός τό τέντωσε, πέρασε τά πελέκια.
Ἐτσι θά ποῦνε καί ντροπή² θά 'ναι γιά μᾶς τά λόγια».

Κι ή Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Εὐρύμαχε, δέ γίνεται νά χουν στή χώρα δόξα
ὅσοι ἀτιμάζουν καὶ τοῦ τρῶν τό σπίτι ἀντρός μεγάλου.
Γιατί τά βρίσκετε ντροπή τά λόγια αὐτά τοῦ κόσμου;
Αὐτός ὁ ξένος φαίνεται ψηλός, καλοδεμένος,
καὶ τό παινιέται ἀρχοντικοῦ πατέρα γιός πώς εἶναι.
Δῶστε του τό καλόξυνστο δοξάρι, γιά νά ίδοῦμε.
Κι ἔνα ἄλλο τώρα ἐγώ θά πῶ κι ὁ λόγος μου θά γίνει.
"Αν τό τεντώσει καὶ χαρά τοῦ δώσει τέτοια ὁ Φοῖβος,
θά τοῦ χαρίσω ὀλόμορφο χιτώνα καὶ χλαμύδα,
κι ἔνα κοντάρι μυτερό, διώχτη σκυλιῶν κι ἀνθρώπων.
Θά τοῦ χαρίσω δίστομο σπαθί καὶ δυό σαντάλια,
καὶ θά τόν στείλω ὅπου ποθεῖ καὶ τοῦ ζητᾶ ἡ καρδιά του». 340

Κι ο συνετός Τηλέμαχος τῆς μίλησε ἔτσι κι εἶπε:
«Ἄλλος δέν ἔχει, μάνα μου, τή δύναμη³ ἀπό μένα,

τοῦ Δία στήν Ὀλυμπία. 3. Οἱ Κένταυροι ἦταν μυθικά τέρατα μὲν μορφή ἀνθρώπης
πινγίνη ἀπὸ τῆς μέσης καὶ πάνω καὶ ἵππου ἀπὸ τῆς μέσης καὶ κάτω. 4. Δέξ και σ 85.

1. Πρόκειται γιά έπική είρωνεία. Ο Τηλέμαχος, οι δύο καλοί βοσκοί κι οι έμεις οι άναγνωστες-άκροπατές γνωρίζουμε τήν ταυτότητα τού ξένου έπαίτη. Η Πηνελόπη όμως σκέπτεται, μιλάει και ένεργει άγνοώντας αύτό το στοιχείο. Δέξ και

νά δώσω τό δοξάρι ἐγώ, η ν' ἀρνηθῶ, ὅπως θέλω,
κι ἀπ' ὄσους στό βραχόσπαρτο τό Θιάκι ἀφέντες εἰναι
κι ἀπ' ὄσους στ' ἄλλα τά νησιά, στῆς Ἡλιδας τό μέρος.
Κανένας δέν μπορεῖ ἀπ' αὐτούς νά μ' ἐμποδίσει ἢν θέλω
και τό δοξάρι μιά φορά στόν ξένο νά χαρίσω.

Μόν' σπίτι τώρα πήγαινε¹ νά κάτσεις στίς δουλειές σου,
στή ρόκα και στόν ἀργαλειό, και βάλε και τίς σκλάβες.
Κι ὅσο γιά τό δοξάρι αὐτό, οι ἄντρες θά φροντίσουν
ὅλοι, κι ἀπ' ὅλους πρώτα ἐγώ, πού δρίζω μές στό σπίτι»².

Σάστισε αὐτή και γύρισε στόν πύργο της ξοπίσω,
γιατί τῆς μπήκαν στήν καρδιά τά λόγια τοῦ παιδιοῦ της.
Κι ὅταν στ' ἀνώι ἀνέβηκε μέ τίς πιστές της σκλάβες,
θρηνοῦσε τό Δυσσέα ἐκεī, ώστου γλυκόν ὑπνο³
τῆς ἔχυσε στά βλέφαρα ἡ λαμπερή Παλλάδα.

Τότε ἔφερνε ὁ χοιροβοσκός τό λυγιστό δοξάρι⁴,
κι ὅλοι οι μνηστῆρες ἔκαμαν βουή μές στό παλάτι.
Κι ἔτσι ἔνας φαντασμένος νιός τό λόγο πῆρε κι είπε·
«Ποῦ πᾶς, μωρέ χοιροβοσκέ, τό λυγιστό δοξάρι,
χαμένε; Γρήγορα, θαρρῶ, στή χοιρομάντρα ἀλάργα,
πώς θά σέ φᾶνε τά σκυλιά, πού ἀνάθρεφες, μονάχο,
ἄν οι ἀθάνατοι θεοί κι ό Φοῖβος μᾶς βοηθήσουν».

Ἐτσι είπε, κι ἀπ' τό φόβο του τ' ἄφησε ἐκεῖνος κάτω,
γιατί πολλοί τοῦ βάλανε φωνές μές στό παλάτι.

Μά μέ θυμό ό Τηλέμαχος τοῦ 'σκωζε ἀπ' τ' ἄλλο μέρος:
«Φέρ' τό δοξάρι, γέρο, ἐμπρός, και μήν ἀκοῦς κανένα,
μήπως, ἄν κι είμαι πιό μικρός, σέ διώξω στό χωράφι
μέ πέτρες⁵, κι είμαι πιό γερός στή δύναμη ἀπό σένα.

Ἐτσι είθε νά 'μουν πιό γερός κι ἀπ' ὅλους τούς μνηστῆρες,
ὅσοι είναι μές στό σπίτι μου, στή δύναμη, στά χέρια·
τότε ὅλους θά τούς ἔδιωχνα νά φύγουν ἀπ' τό σπίτι

¹ v 202, ὅπου ό 'Οδυσσέας ἀγνοεῖ δτι βρίσκεται στήν Ιθάκη. 2. Δέες και φ 253. 3. 'Η δύναμη στηρίζεται στό κληρονομικό δίκαιο.

1. Ἐτσι προοικονομεῖται ἀπό τόν ποιητή ἡ ἔξοδος τῆς Πηνελόπης ἀπό τίς σκηνές αἴματος, πού πρόκειται νά ἀκολουθήσουν. 2. Οι ἴδιοι στίχοι βρίσκονται και στό α 369 κ.έ. 3. 'Ο υπνος πού ἔρχεται ἀπό τήν 'Αθηνᾶ ἔξυπηρετεῖ τήν πρόθεση τοῦ

345

350

355

360

365

370

κακήν κακῶς, πού τό κακό στό νοῦ τους ἔχουν πάντα».

Ἐτσι εἶπε, κι ὅλοι ἀπ' τήν καρδιά γελάσανε οἱ μνηστῆρες
καὶ τό θυμό ἔσχάσανε πού χαν τοῦ Τηλεμάχου. 375

Τότε ἔφερε ὁ χοιροβοσκός τό γυριστό δοξάρι
κι ἦρθε κοντά καὶ τό ὑβαλε στά χέρια τοῦ Δυσσέα.

Πῆγε ἐπειτα¹ καὶ φώναξε τῇ βάγια Εὐρύκλεια κι εἶπε·

«Σέ προσκαλεῖ, ὁ Τηλέμαχος, φρόνιμη Εὐρύκλεια, ἀμέσως,
ὅλες καλά τοῦ παλατιοῦ τίς πόρτες νά σφαλίσεις. 380

Κι ἄν ἀπό μέσα βογγητό καὶ χτύπο ἀνδρῶν ἀκούσει
καμιά ἀκό σᾶς μές στίς αὐλές νά μή φανεῖ στήν πόρτα,
μόνι² ἥσυχη νά κάθεται νά κάνει τή δουλειά της».

Ἐτσι εἶπε, καὶ τά λόγια του δέν πέταξαν χαμένα,
κι ἔκλεισε τοῦ καλόχιτσου τοῦ παλατιοῦ τίς πόρτες. 385

Σιγά ὁ Φιλοίτιος πήδηξε στήν πόρτα δέξω ἀπ' τό σπίτι
κι ἔκλεισε τῆς καλόφραχτης αὐλῆς καλά τίς πόρτες.

Εἶχε ἔνα καρυβόσκοιν στή σύλα ἀπό κανάβι.

Τό πῆρε κι ἔδεσε μ' ἀυτό τίς πόρτες κι ἦρθε πίσω
καὶ στό θρονί του κάθισε, πού κάθονταν καὶ πρῶτα,
καὶ τό Δυσσέα κοίταξε. Κι ἐκεῖνος τό δοξάρι
τό στριφογύριζε παντοῦ νά ἰδεῖ μήπως σαράκι²

τό τρύπησε, ὅταν ἔλειπε ὁ βασιλιάς στά ξένα.

Κι ἔτσι ἔνας εἶπε βλέποντας τόν ἄλλο πού ἡταν δίπλα·

«Θά 'ναι κανένας κυνηγός καὶ δοξαριῶν τεχνίτης,

ἢ θά χει τέτοια σπίτι του δοξάρια φυλαγμένα,

ἢ καὶ νά φτιάσει ἔχει σκοπό κανένα ἄλλο παρόμοιο
καὶ τό γυριζει ἐδῶ κι ἐκεῖ ὁ πονηρός ζητιάνος».

Κι ἔτσι ἀπ' τούς φαντασμένους νιούς πάλε ἔνας ἄλλος εἶπε·

«Ἐτσι εἴθε καὶ καλό νά ἰδεῖ ὅσο δέ θά μπορέσει
νά τό τεντώσει αὐτός ποτέ τό λυγιστό δοξάρι». 400

Ἐτσι οἱ μνηστῆρες ἔλεγαν. Τότε ὁ σοφός Δυσσέας

ποιητὴ νά μείνει ἡ Πηνελόπη ἔξω ἀπό τίς σκηνές βίας. 4. Δέες φ 234. 5. Ὁ Τηλέ-
μαχος μέ τοῦτα τά λόγια θέλει νά ἐκφοβίσει τούς μνηστῆρες, δχι τόν Εῦμαιο.

1. Στή συνέχεια δόλα γίνονται σύμφωνα μέ τό σχέδιο τοῦ Ὀδυσσέα στό φ 235 κ.έ.
2. σκουλήκι πού τρώει τό ξερό ξύλο.

ἔπιασε τό βασταγερό¹ δοξάρι κι εἶδε γύρω·
σάν τὸν καλό τραγουδιστή πού ξέρει ἀπό κιθάρα
καὶ στὸ καινούριο τῆς κλειδί τεντώνει δίχως κόπο
τὴν κόρδα τὴν καλόστριφτη, στήν ἄκρη σάν τῇ δέσει,
ἔτσι ὁ Δυσσέας εὔκολα τέντωσε τό δοξάρι,
καὶ μὲ τό χέρι τό δεξί δοκίμασε τὴν κόρδα,
κι αὐτή γλυκά κελάηδησε σάν νά ταν χελιδόνι.

Τότε οἱ μνηστῆρες τρόμαξαν κι ἀλλάξαν δόλοι χρῶμα.
Κι ὁ Δίας βρόντησε βαριά, σημάδι² νά τοῦ δείξει,
καὶ χάρηκε γι' αὐτό ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας,
γιά τό σημάδι πόδειξε ὁ παντογνώστης Δίας,
κι ἀπ' τό τραπέζι φτερωτή ξεθήκωτη σαῖτα
πῆρε, κι οἱ ἄλλες ἔμειναν μές στή σαιτοθήκη,

αὐτές πού θά δοκίμαξαν σέ λίγο οἱ μνηστῆρες.
Κι ἔπιασε κόρδα καὶ λαβές ἀντάμα, καὶ τραβοῦσε
ἀπ' τό σκαμνί πού κάθονταν κι ἔριξε τή σαῖτα,
ἄφοῦ σημάδεψε καλά, καὶ τά πελέκια ἀμέσως
τά πέρασε ὅλα στή σειρά μέσα ἀπ' τὴν πρώτη τρύπα,

καὶ βγῆκε πέρα ἡ χάλκινη σαῖτα ἀπ' τ' ἄλλο μέρος.

Τότε ἔτσι στόν Τηλέμαχο γυρίζει καὶ τοῦ κάνει·

«Τηλέμαχε, στό σπίτι σου δέ σ' ἀτιμάζει³ ὁ ξένος
ἔδω πού κάθεται. Εὔκολα τέντωσα τό δοξάρι

καὶ στὸ σημάδι πέτυχα. Κάπως ἀξίζω ἀκόμα
κι ἄδικα μέ καταφρονοῦν αὐτοί καὶ δέ μέ πιάνουν.

Μά εἶναι καιρός οἱ Ἀχαιοί τό δεῖπνο νά ἐτοιμάσουν
ὅσο πού φέγγει, κι ἔπειτα κι ἀλλιῶς⁴ θά διασκεδάσουν
καὶ μέ τραγούδια καὶ χορό, τοῦ τραπεζιοῦ τά δῶρα».

Εἶπε καὶ τοῦ γνεψε ὁ θεϊκός Δυσσέας μέ τά μάτια⁵.

Τότε ἔβαλε ὁ Τηλέμαχος τό μυτερό σπαθί του

καὶ πῆρε τό κοντάρι του στό χέρι, καὶ κοντά του

στάθηκε, τά λαμπρόφαντα φορώντας τ' ἄρματά του.

1. Τό ἀρχ. κείμενο γράφει μέγα τόξον. 2. Έδω ἔχουμε νέα διοσημία: δές καὶ ν 103.
3. Δέν εἶναι δηλαδή ἀπό ἀσήμαντη γενιά. 4. Είναι πικρός ύπαινιγμός τοῦ θα-
νάτου πού θ' ἀκολουθήσει. 5. Δές καὶ φ 130.

405

410

415

420

425

430

Μνηστηροφονία (5ος αι. π.Χ.)

χ

Πέταξε τότε ὁ ξακουστός Δυσσέας τά κουρέλια
καὶ στό κατώφλι¹ πήδηξε, κρατώντας τό δοξάρι
καὶ τή σαιτοθήκη του γεμάτη μέ σαιτες,
κι ἔτσι εἶπε, ἀφοῦ τίς σώριασε μπροστά του, στούς μνηστῆρες·
«Τέλεψε αὐτός ὁ δύσκολος ἀγώνας² πιά, καὶ τώρα
σ' ἄλλο σημάδι, πού κανείς δέ χτύπησε. θά ρίξω,
ἄν τό πετύχω καὶ χαρά μοῦ δώσει τέτοια ὁ Φοῖβος».

5

Εἶπε καὶ στέλνει τήν πικρή σαιτα στόν Ἀντίνο.
Τήν ὥρα ἐκείνη δίχερο χρυσό δημορφο ποτήρι
νά πάρει ἑτοιμαζόντανε, καὶ νά, στό χέρι τό 'χε
νά πιεῖ κρασί, μήτε ἔβαζε τό θάνατο στό νοῦ του.
Ποιός θά τό φανταζότανε, πώς ἔνας ἄντρας μόνος

10

1. Στάθηκε στό κατώφλι τής θύρας εἰσόδου γιά νά ᔁχει τά νῶτα του ἀσφαλισμένα
καὶ τούς μνηστῆρες ἐγκλωβισμένους. 2. ἐννοεῖ τόν ἀγώνα τόξου πού ὅρισε ή
Πηνελόπη στό φ 73 κ.έ.

σέ τόσους όμοτράπεζους, καί παλικάρι ἄς ήταν,
χάρο θά τοῦ δινε πικρό καί μαυρισμένη μοίρα;
Τόν σημαδεύει στό λαιμό καί τή σαΐτα ρίχνει
κι ἀντίκρυ η μύτη πέρασε ἀπ' τ' ἀπαλό του ζνίχι!.

Ἐγειρε δίπλα, τοῦ πεσε καί τό ποτήρι κάτω
κι ἀπ' τά ρουθούνια ἀνάβρυσε μέ μιᾶς πηχτό τό αἷμα,
καί μέ τά πόδια του, συχνά κλωτσώντας τό τραπέζι,
ἔριξε κάτω τά φαγιά στή γῆ καί λερωθῆκαν,
κι ἀνακατώθηκαν ψωμιά καί κρέατα ψημένα.

Τότε οἱ μνηστῆρες, βλέποντας πώς ἔπεσε ἄντρας κάτω,
βάλανε ἀμέσως τίς φωνές κι ἀπάνου ἀπ' τά θρονιά τους
πετάχτηκαν καί σκόρπισαν στό σπίτι, καί τούς τοίχους
παντοῦ τριγύρω κοίταζαν τούς ὁμορφοχτισμένους,
μά μήτε ἀσπίδα βλέπανε μήτε γερό κοντάρι.

Καί τό Δυσσέα βρίζανε μέ λυσσασμένα λόγια.

«Μωρέ, ἕσκημα τό σκέφτηκες νά ρίχνεις στούς ἀνθρώπους.
Μά ἄλλον ἀγώνα δέ θά ίδεῖς, τώρα τό τέλος σου ἥρθε.
Μωρέ, τό πρῶτο σκότωσες στό Θιάκι ἀρχοντοπαίδι.

Γι' αὐτό καί σένα τώρα ἐδῶ τά ὅρνια θά σέ φάνε».

Ἐτσι εἶπαν, γιατί νόμιζαν πώς ἄντρα νά σκοτώσει
δέν ἥθελε³. Μά αὐτό οἱ τυφλοί δέν ἔβαλαν στό νοῦ τους,
πώς ή παγίδα τοῦ χαμοῦ στημένη ήταν γιά σλους.

Τότε λοξά τόν κοίταξε κι ἔτσι ό Δυσσέας τοῦ 'πε'
«Σκυλιά⁴, πού στοχαστήκατε πώς πίσω στήν πατρίδα
δέ θά γυρίσω, κι ἅπονα μοῦ τρώγατε τό σπίτι
καί στανικῶς πλαγιάζατε τίς δοῦλες, κι ἐνῶ ζοῦσα
θέλατε τή γυναίκα μου νά κάμετε δική σας,
δίχως θεούς, πού κατοικοῦν τά οὐράνια, νά φοβᾶστε,
μήτε πώς θά 'ρθει ή ἐκδίκηση καμιά φορά ἀπό κάποιον.
Μά νά, τά δίχτυα ἀπλώθηκαν ἀπάνω σας τοῦ χάρου».

1. σβέρκος, τράχηλος. 2. Τά ὅπλα είχαν ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τόν Τηλέμαχο (τ 4 κ.ε.).
3. 'Ο ποιητής ἔξηγει πώς οἱ μνηστῆρες δέν ἀντιλήφθηκαν τήν πρόθεση τοῦ ἥρωα·
νόμισαν ὅτι ὁ φόνος ἔγινε ἔξ ἀμελείας. 4. Οἱ στίχοι πού ἀκολουθοῦν περιέχουν
τό κατηγορητήριο τοῦ 'Οδυσσέα ἐναντίον τῶν μνηστήρων. Δές καί ὅσα προ-
ανακοίνωσε στόν Εὔμαιο στό ξ 165 κ.ε.

15

20

25

30

35

40

Ἐτσι εἶπε, κι ὅλων κόπηκαν τά ἡπατα ἀπ' τὸν τρόμο,
καὶ ζάρωνε ὁ καθένας τους γιὰ νά σωθεῖ ἀπ' τὸ χάρο.

Κι ἀπ' ὅλους ὁ Εὐρύμαχος τό λόγο πῆρε κι εἶπε· 45

«Ἀν εἰσαι ἀλήθεια ἐσύ ὁ Θιακός Δυσσέας¹ πού ἥρθες πίσω,
ὅλα σωστά τους τά ψαλες γι' αὐτά πού σοῦ χουν κάμει,
πλήθος στό σπίτι σου ἄνομα, πλήθος καὶ στ' ἀγαθά σου².

Μά νά, ὁ Ἀντίνος κείτεται νεκρός, ὁ πρῶτος φταιχτης.

Γιατί ὅλες τίς δουλειές αὐτές τίς ἔβγαλε μονάχος, 50

δχι γιατί τόν ἔσπρωχνε τοῦ γάμου ἀνάγκη ἢ πόθος,
μόν' ἔτρεφε ἄλλα στήν καρδιά, πού σέ καλό δέ βγῆκαν,
αὐτός μές στό κοσμάκουστο νά βασιλέψει Θιάκι
καὶ νά σκοτώσει, σταίνοντας καρτέρι, τό παιδί σου.

Μά τώρα αὐτός σάν ἔπεσε, καθώς τοῦ ταίριαζε ἔτσι,
λυπήσου τό λαό σου ἐσύ κι ἐμεῖς στερνά ἀπ' τή χώρα
συνάζουμε ὅσα πιώθηκαν κι ὅσα σοῦ φαγωθῆκαν.

Εἴκοσι βόδια πρόστιμο καθένας θά πλερώσει
κι ὅσο χρυσάφι καὶ χαλκό θά γιάνουν³ τήν καρδιά σου.

Μά πρίν τά πάρεις, ἄδικο μαζί μας νά θυμώνεις». 60

Τότε λοξά τόν κοίταξε κι ἔτσι ὁ Δυσσέας τοῦ 'πε:
«Ἐυρύμαχε, κι ἂν ὅλα μου τά πατρικά γυρίστε,
κι ὅσα εἶναι ὅλο σας τό βιός καὶ βάλτε κι ἄλλα τόσα,
μητε ἔτσι δέν τά σταματῶ τά χέρια ἀπ' τή σφαγή σας,
πρίν ἔνα κι ἔνα τ' ἄδικα⁴ πλερώσουν οἱ μνηστήρες.

Διαλέξτε τώρα ἂν θά σταθεῖ κανείς νά πολεμήσει,
εἴτε θά φύγει, ἀπό σφαγή καὶ χάρο νά γλιτώσει.
«Ομως, θαρρῶ, ἀπ' τά νύχια μου κανείς δέ θά ξεφύγει».

Ἐτσι εἶπε κι ὅλων κόπηκαν τά ἡπατα ἀπ' τὸν τρόμο
κι ἀπ' ὅλους ὁ Εὐρύμαχος δευτέρωσε ἔτσι πάλε· 70
«Τ' ἄπιαστα χέρια αὐτός, παιδιά, δέ θά τά σταματήσει,
μόν' τό δοξάρι ὅσο βαστᾶ καὶ τή σαϊτοθήκη,

1. ὁ πραγματικός Ὄδυσσέας. 2. Ὁ Εὐρύμαχος δέχεται τό κατηγορητήριο, ἀλλά μεταβιβάζει τήν εὐθύνη στό νεκρό Ἀντίνοο. 3. Θά θεραπεύσουν τήν καρδιά σου. Προτείνεται ἐδῶ ἐπανόρθωση τῆς βλάβης μὲ μεγάλη οἰκονομική ἀποζημίωση. 4. Ἀπάντηση στή συμβιβαστική πρόταση τοῦ Εὐρύμαχου είναι πώς ή τιμῇ βρίσκεται πάνω ἀπό τά χρήματα.

Θά ρίχνει ἀπ' τό πελεκητό κατώφλι, ὡς ὅτου τέλος
νά μᾶς ξεκάμει. Μόν' ἐμπρός, κανείς ἂς μή δειλιάσει!

Τραβήξτε τά μαχαίρια σας. Προβάλτε τά τραπέζια
μπροστά στίς γοργοθάνατες σαῖτες κι ὅλοι ἀπάνω
ἄς του ριχτοῦμε μαζωχτοί, ν' ἀναγκαστεῖ τήν πόρτα
ν' ἀφήσει καὶ τό πέτρινο κατώφλι κι ὅξω ἀμέσως
νά πεταχτοῦμε, ἀλαλαγμός νά σηκωθεῖ στή χώρα!,
νά μάθει τότε τή στερνή πώς ἔριξε σαῖτα».

75

Εἶπε κι εὐτύς τό δίστομο² χαλκόμυτο μαχαίρι
τραβάει κι ἀπάνω του ὄρμησε, σκούζοντας μ' ἄγρια λύσσα.

Μά στή στιγμή μιά σαῖτιά του τίναξε ὁ Δυσσέας
στά στήθια, κάτω ἀπ' τό βυζί, κι ἡ φτερωτή σαῖτα
μπήχτηκε στό συκώτι του, καὶ τό μαχαίρι κάτω
τοῦ 'πεσε καὶ σωριάστηκε τριγύρω στό τραπέζι
τρικλίζοντας καὶ σκόρπισε τά δίχερα ποτήρια
καὶ τά φαγιά στό πάτωμα, καὶ καταγῆς χτυποῦσε
τό μέτωπο, καὶ στό θρονί κλωτσοῦσε μέ τά πόδια,
κι εὐτύς τά μάτια του θολό τά σκέπασε σκοτάδι.

80

Τότε ὄρμησε ὁ Ἀμφίνομος στόν ξακουστό Δυσσέα
μ' ἔνα μαχαίρι μυτερό, ἵσως χυθεῖ³ ἀπ' τήν πόρτα,
μά πρόφτασε ὁ Τηλέμαχος μέ χάλκινο κοντάρι,
καὶ πίσω τοῦ τό φύτεψε ἀνάμεσα στούς ώμους
καὶ πέρασε στά στήθια του μπροστά τό χάλκινο ὅπλο.

90

Ἐπεσε κάτω καὶ στή γῆ χτύπησε ἡ κεφαλή του.

Τότε ἀφησε ὁ Τηλέμαχος στό σῶμα τοῦ Ἀμφινόμου
μπηγμένο τό μακρόλαιμο κοντάρι καὶ τραβήχτει,
γιατί φοβόταν τό βαρύ κοντάρι ἄν θά τραβοῦσε,
μή τόν βαρέσει ἄλλος κανείς, χυμώντας μέ μαχαίρι,
ἡ τόν τρυπήσει πίσω του, σάν ἥτανε σκυμμένος.

100

Ἐτρεξε μ' ἔνα πήδημα καὶ στόν πατέρα του ἥρθε,

1. Ὑπολογίζει ἀκόμα σέ κάποια ἐξέγερση μέσα στήν πόλη. 2. δίκοπο. 3. μήπως
ἀφήσει τήν πόρτα ἐλεύθερη· δές χ 2.

- κι ὅπως κοντά του στάθηκε τοῦ λέει μέ δυό του λόγια·
 «'Ασπίδα καὶ κοντάρια δυό, πατέρα, θά σου φέρω
 καὶ κράνος χάλκινο, καλά νά στέκει στά μηλίγγια,
 κι ἔτσι θ' ἄρματωθῶ κι ἐγώ κι ὁ Εὔμαιος κι ὁ βουκόλος.
 Γιατί, θαρρῶ, καλύτερα νά πάρουμε ἄρματα ὅλοι». 105
- Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε·
 «Τρέχα καὶ φέρ' τα δόσο βαστοῦν νά πολεμῶ οἱ σαῖτες,
 μήπως, ἂν μείνω μόνος μου, μέ σπρώξουν ἀπ' τήν πόρτα». 110
- Ἐτσι εἶπε, κι ὁ Τηλέμαχος τοῦ κάνει εὐτύς τό λόγο!
 κι ἔτρεξε μέσα στόν δύντά² πού τά λαμπρά ἦταν ὅπλα.
 Κοντάρια πῆρε ἐκεῖθε δύχτῶ³ καὶ τέσσερις ἀσπίδες,
 τέσσερα κράνα χάλκινα μέ φούντα ἀλόγου ἀπάνω,
 κι ἀμέσως πίσω γύρισε καὶ στό Δυσσέα πήγε. 115
- Κι ὡς ἤρθε, πρῶτος φόρεσε τά χάλκινα ἄρματά του,
 καθώς κι οἱ δυό του παραγιοί, καὶ στόν πολυτεχνίτη
 θεϊκό Δυσσέα τρέξανε καὶ στάθηκαν κοντά του.
- Κι ἐνόσω ἀκόμα τοῦ 'μεναν νά πολεμᾶ σαῖτες
 δόλο κι ἀπό 'να σκότωνε μνηστήρα στό παλάτι,
 χτυπώντας πάντα, κι ἐπεφταν σωρός ἐκεῖνοι ἐμπρός του. 120
- Κι ὅταν πιὰ τέλος σώθηκαν τοῦ βασιλιᾶ οἱ σαῖτες,
 ἔστησε τό δοξάρι του γυρτό στόν παραστάτη
 τοῦ μαρμαρένιου⁴ παλατιοῦ, στοὺς γυαλισμένους τοίχους,
 κι ἀσπίδα ἀμέσως φόρεσε τετράδιπλη⁵ στούς ὅμους 125
- καὶ στ' ὅμορφο κεφάλι του καλοφτιασμένο κράνος
 μ' ἀλόγου οὐρά καὶ σειούντανε φριχτή⁶ ἀπό πάνω ἡ φούντα,
 καὶ πῆρε δυό χαλκόδετα βασταγερά⁷ κοντάρια.
- Στόν τοῖχο τόν καλόχτιστο εἶχε ἔνα πανωπόρτι
 κι ἀπ' τό κατώφλι τ' ἀκρινό τοῦ παλατιοῦ εἶχε δρόμο
 στενό, κλεισμένο ἀπό πυκνά, καλόδετα σανίδια. 130
- Μόνο ἀπ' ἐκεῖ μπορούσανε νά μποῦν, κι ἐκεῖ ὁ Δυσσέας

1. ἐκτελεῖ τήν ἐντολή. 2. Ὁ δύλισμός ἔχει τοποθετηθεῖ ἐκεῖ ἀπό τόν Τηλέμαχο στό τ 32. 3. Γιατί στοὺς ὅμηρικούς χρόνους οἱ ἥρωες κρατοῦσαν δύο κοντάρια. 4. τοῦ καλοφτιαγμένου, τοῦ στερεοῦ. 5. Ἡ ἀσπίδα ἦταν κατασκευασμένη ἀπό τετράπτυχο βιδινό δέρμα. 6. Οἱ Καζαντζάκης-Κακριδῆς μεταφράζουν: δόλο φοβέρα. 7. γερά.

πρόσταξε τό χοιροβοσκό, κοντά νά πάει νά στέκει.

Τότε ό 'Αγέλαος φώναξε σ' δλους τούς ἄλλους κι εἶπε:
 «Παιδιά, δέν θ' ἀνεβεῖ κανείς στό πανωπόρτι ἀπάνω
 γιά νά φωνάξει τό λαό!, γοργά ή φωνή νά φτάσει;
 Κι αὐτός, πιά τότε τή στερνή σαΐτα του νά ρίξει».

Κι ἀπάντησε ό γιδοβοσκός Μελάνθιος καὶ τοῦ λέει.
 «Θεοθρεμμένε 'Αγέλαε, δέν εἶναι αὐτό², κοντά εἶναι
 μές στήν αὐλή πόρτες γερές καὶ δύσκολη ἡ μπασιά της,
 κι ἔνας μπορεῖ νά τους κρατεῖ ἂν εἶναι παλικάρι. 140
 Μά ἐλάτε τώρα ἀπ' τόν δόντα τ' ἄρματα θά σᾶς φέρω,
 γιατί θαρρῶ πώς μέσα ἔκει, κι ὅχι ἄλλοῦ, πώς τά 'χει
 φυλάξει ό Δυσσέας μαζί μέ τό λαμπρό τό γιό του».

Ἐτσι εἶπε κι ὁ γιδοβοσκός Μελάνθιος ἀπ' τή σκάλα
 ἀνέβηκε μές στόν δόντα τρεχάτος τοῦ Δυσσέα.
 Κοντάρια πῆρε δώδεκα³ κι ἀσπίδες ἄλλες τόσες,
 δώδεκα κράνα χάλκινα μ' ἀλόγου φούντα ἀπάνω
 κι ἀφοῦ τά πῆρε, τρέχοντας τά πήγε στούς μνηστῆρες.
 Γόνατα τότε καὶ καρδιά λυθῆκαν τοῦ Δυσσέα,
 ώς εἶδε ν' ἄρματώνονται, καὶ τά μακριά κοντάρια
 νά σειοῦν, καὶ ζόρικη⁴ ἡ δουλειά τοῦ φάνηκε πώς ἦταν.
 Κι ἔτσι εἶπε στόν Τηλέμαχο μέ πεταχτά του λόγια·
 «Καμιά γυναίκα πόλεμο, Τηλέμαχε, ἐδῶ μέσα,
 μᾶς ἄνοιξε ἔτσι τρομερό. Μπορεῖ κι ὁ Μελανθέας»⁵. 150

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
 «Δικό μου εἶναι τό φταιξιμό, πατέρα μου, κι ὅχι ἄλλου,
 πού πήγα κι ἄνοιξα τοῦ δόντα τή σφαλισμένη πόρτα
 κι ὑστερα δέν τήν ἔκλεισα καὶ μέ στοχάστηκε ἄλλος.
 Μόν', Εὕμαιε, τρέχα γρήγορα τήν πόρτα νά σφαλίσεις,
 καὶ μάθε αὐτά ἀν μᾶς τά 'καμε καμιά ἀπ' τίς παρακόρες,
 ἢ μήπως ό Μελάνθιος, καθώς τόν βάζει ό νοῦς μου».

1. Συσχέτισε τούτη τήν πρόταση μέ σα εἶπε καὶ ό Εὐρύμαχος στό χ 79. 2. δέ γίνεται αὐτό. 3. Οἱ περικεφαλαίες μέ φοῦντες καὶ ἡ χρήσι ένός δόρατος ἀνήκουν στή Μυκηναϊκή ἐποχή. 4. δύσκολη. 5. Eίναι ό Μελάνθιος (χ 145).

Κι ἐκεῖ πού τέτοια λέγανε μιλώντας μεταξύ τους,
ξανάτρεξε ὁ γιδοβοσκός Μελάνθιος, κι ἄλλα ἀκόμα
ὅπλα νά φέρει ἀπ' τὸν δόντα. Τὸν πῆρε ὅμως τὸ μάτι
τοῦ Εῦμαιου τοῦ χοιροβοσκοῦ κι ἔτσι εἶπε στὸ Δυσσέα·
«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεῖκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
τὸ διαστρεμένο αὐτό κορμί, πού βάλαμε στὸ νοῦ μας,
πάει στὸν δόντα γιά τ' ἄρματα. Μόν' φώτισέ με τώρα,
τὸ αἷμα, ἂν θέλεις, νά τοῦ πιῶ, ἀνίσως τὸν νικήσω,
ἢ νά στὸν κουβαλήσω ἐδῶ νά τοῦ πλερώσεις ὅλα
τ' ἄδικα πού στὸ σπίτι σου σοῦ κάνει τόσα χρόνια».

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε·
«Ἐγώ μέ τὸν Τηλέμαχο τοὺς ἄτροπους μνηστῆρες
μέσα θά τοὺς κρατήσουμε, μ' ὅσην ὁρμή κι ἂν δείξουν.
Σεῖς¹ τώρα αὐτὸν πιστάγκωνα δέστε του χέρια πόδια,
κι ἀφοῦ τὸν μπάστε στὸν δόντα, δέστε καλά τήν πόρτα,
καὶ μιά θηλιά ἀπό πάνω του πλεχτή σάν τοῦ περάστε,
σύρτε τον πάνω στήν κορφή τοῦ στύλου, ὅσο νά φτάσει
τὰ πάτερα², κι ὥρες ἐκεῖ νά σβήσει μές στοὺς πόνους».

Εἶπε, κι αὐτοί τὸν ἄκουσαν κι ὅπως τοὺς εἶπε κάνουν,
καὶ τρέξανε ὅλοι στὸν δόντα δίχως αὐτός νά νιώσει.
Στὸ βάθος ἡταν κι ἔψαχνε ζητώντας ὅπλα νά 'βρει,
κι αὐτοί στά πλάγια στάθηκαν τῆς πόρτας καρτερώντας.
Κι ὡς πάτησε ὁ γιδοβοσκός Μελάνθιος τό κατώφλι,
κρατώντας στὸ 'να χέρι του πεντάμορφο ἔνα κράνος
καὶ στ' ἄλλο ἀσπίδα εὐρύχωρη, παλιά καὶ μουχλιασμένη,
πού τὴ φοροῦσε ὁ ἔακουστός Λαέρτης, νιός σάν ἡταν,
μά ἄχρηστη τώρα κείτονταν κι εἰχαν λυθεῖ οἱ ραφές της,
χύμηξαν τότε ἀπάνω του κι ἀπ' τὰ μαλλιά τὸν σέρνουν
μές στὸν δόντα καὶ καταγῆς στὸ πάτωμα τὸν ρίχνουν
σβησμένο καὶ τοῦ δέσανε σφιχτά χέρια καὶ πόδια

1. Ἀπευθύνεται στὸν Εῦμαιο καὶ τὸ Φιλοίτιο. 2. τά δοκύρια. 'Ο 'Οδυσσέας ἔδωσε
ἐντολή νά κρεμάσουν τὸν παγκάκιστο αἰγοβοσκό δέες καὶ υ 185.

πιστάγκωνα, δπως πρόσταξε δ θεϊκός Δυσσέας.

Κι ἀφοῦ σκοινί τοῦ πέρασαν πλεγμένο ἀπ' τό κορμί του στό στύλο τόν κρεμάσανε, τά πάτερα νά φτάσει.

Τότε, Εὕμαιε χοιροβοσκέ, περιγελώντας τοῦ 'πες·

«Τώρα, Μελάνθιε¹, σ' ἀπαλό κρεβάτι πλαγιασμένος,
δπως σοῦ πρέπει, ἀκοίμητος τή νύχτα θά περάσεις.

Καὶ μήτε ἡ ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αὔγούλα

δέ θά σέ σκιάζει ἀπ' τοῦ 'Ωκεανοῦ τό ρέμα σάν προβάλει,
τήν ὥρα πόρχεσαι τ' ἀρνιά καὶ φέρνεις στούς μνηστῆρες».

Ἐτσι δεμένο στά σφιχτά δεσμά του τόν ἀφῆκαν,
κι ἀφοῦ ζωστῆκαν τ' ἄρματα καὶ κλείσανε τήν πόρτα,
τρέξανε στό βαθύσοφο πολύτεχνο Δυσσέα.

Στάθηκαν τότε οἱ τέσσερις ἀπάνω στό κατώφλι,
φωτιά γεμάτοι, κι οἱ πολλοὶ μνηστῆρες ἀπό μέσα.

Τότε ἦρθε κι ἡ θεά Ἀθηνᾶ, τοῦ Δία ἡ θυγατέρα,
στ' ἀνάστημα καὶ στή φωνή τοῦ Μέντορα² συνόδμοια.

Κι δπως τήν είδε χάρηκε κι ἔτσι ὁ Δυσσέας είπε.

«Βόηθα μας, Μέντορα, σ' αὐτή τή σφίξη καὶ θυμήσου
τό φίλο κι εὐεργέτη σου καὶ συνομήλικό σου».

Είπε κι ὁ νοῦς του στή θεά³ τήν πολεμάρχα πῆγε.

Μά κι οἱ μνηστῆρες ἀπ' ἀλλοῦ τῆς φώναζαν καὶ πρῶτος
τῆς ἔσκουζε ὁ Ἄγελαος ὁ γιός τοῦ Δαμαστόρου:

«Μέντορα, μήν καταπειστεῖς στά λόγια τοῦ Δυσσέα
καὶ πᾶς μαζί του, πόλεμο ν' ἀνοίξεις στούς μνηστῆρες.

Γιατί κι ἐμᾶς ἡ γνώμη μας αὐτή είναι καὶ θά γίνει.

“Οταν αὐτούς ξεκάμουμε, μαζί γιό καὶ πατέρα,
μέ τό κεφάλι σου καὶ σύ στερνά θά τά πλερώσεις,
ὅσα στό νοῦ σου μελετᾶς νά κάμεις ἐδῶ μέσα.

Κι ὅταν μέ τό γερό σπαθί σᾶς βγάλουμε ἀπ' τή μέση,
ὅσα σοῦ σού βρίσκονται ἀγαθά στό σπίτι σου κι ἀπόξω,

195

200

205

210

215

220

1. Ο καλός Εὕμαιος δέν μπόρεσε ποτέ νά συγχωρήσει τό Μελάνθιο, γιατί ἡ συμπεριφορά του ἤταν ἄπρεπη, προκλητική καὶ βάναυση· δές ρ 218 κ.ἔ. ρ 242 κ.ἔ.

2. Μέ τή μορφή τοῦ Μέντορα ἡ θεά συνόδευσε τόν Τηλέμαχο στό ταξίδι του στήν Πύλο· δές β 420, γ 22 κ.ἄ. 3. Ἡ θεά ἔχει προανακοινώσει στόν ἡρωα τή συμβολή της στή μάχη· δές υ 47.

- ολα μέ τοῦ Δυσσέα τό βιός θά γίνουν ἔνα, κι οὕτε
τούς γιούς σου καὶ τίς κόρες σου καὶ τό γλυκό σου ταίρι
θ' ἀφήσουμε ἔτσι ζωντανούς νά τριγυρνοῦν στό Θιάκι». 225
- *Ἐτσι εἰπε, κι ἄναψε δὲ θυμός! ἀκόμα τῆς Παλλάδας,
καὶ τό Δυσσέα μέ πικρά τόν ἀποπῆρε λόγια.
«Δέν ἔχεις πιά στά στήθια σου καρδιά, Δυσσέα, καὶ θάρρος,
ώς ὅταν γιά τήν ὅμορφη ἀρχοντοκόρη Ἐλένη
χρόνους ἐννιά ἀκατάπαυτα τούς Τρῶες πολεμοῦσες, 230
κι ἀπειρους σκότωνες δχτρούς μέσ στή φωτιά τῆς μάχης,
κι ἀπ' τή βουλή σου πάρθηκε τό κάστρο τοῦ Πριάμου.
Πῶς τώρα, ἐνῶ στό σπίτι σου καὶ στ' ἀγαθά σου φτάνεις,
μπρός στούς μνηστῆρες δέν τολμᾶς τό θάρρος σου νά δείξεις;
Μόν' ἔλα, στάσου δίπλα μου, καημένε μου, νά μάθεις 235
πῶς πολεμάει δέ Μέντορας μέσ στῶν δχτρῶν τό πλῆθος,
καὶ πῶς στόν εὐεργέτη του καλό τοῦ ἀνταποδίνει».
- Εἶπε, μά ἀκόμα κατ' αὐτούς δέν ἔκλινε τή νίκη²,
μόν' ἥθελε τοῦ ξακουστοῦ Δυσσέα καὶ τοῦ γιοῦ του
νά δοκιμάσει τήν ἀντρειά καὶ τῆς καρδιᾶς τό θάρρος. 240
- Καὶ πέταξε στοῦ παλατιοῦ τή μαυροκαπνισμένη³
σκεπή κι ἀπάνω κάθισε σάν χελιδόνι⁴ ἀγνάντια.
Καί τούς μνηστῆρες ψύχωνε δέ γιός τοῦ Δαμαστόρου,
Ἀγέλαιος κι δέ Εὐρύνομος μαζί κι δέ Ἀμφιμέδος, 245
τοῦ Πολυχτόρου δέ Πείσανδρος, δέ συνετός Πολύβος
κι δέ Δημοπτόλεμος. Αύτοί μέσ στούς μνηστῆρες ἦταν
οἱ πρῶτοι στήν παλικαριά καὶ μόνοι ἀκόμα ζοῦσαν,
καὶ προσπαθοῦσαν τή ζωή νά σώσουν πολεμώντας.
Τούς ἄλλους πιά τούς ξέκαμαν οἱ φτερωτές σαΐτες.
Τότε ἄρχισε δέ Ἀγέλαιος καὶ σ' ὀλους μιλησε ἔτσι· 250
«Τ' ἀπιαστα χέρια αὐτός, παιδιά, σέ λίγο θά κρατήσει.
Τοῦ 'ψυγε πιά κι δέ Μέντορας⁵ μέ τά παχιά τά λόγια,

1. Τά λόγια τοῦ Ἀγέλαιου ἐρέθισαν τή θεά, πού μέ τή σειρά της ἐνίσχυσε ψυχικά τόν ἥρωα θυμίζοντας τόν ἥρωϊσμό του στίς μάχες τῆς Τροίας. 2. δέν τούς ἔδινε τή νίκη ἀκόμα. 3. Ἡ σκεπή μαύριζε ἀπό τόν καπνό τῆς ἐστίας, πού ἦταν στό κέντρο τῆς αἴθουσας. 4. Στό Η 58 κ.ε. τῆς Ἰλιάδας ή Ἀθηνᾶ καὶ δέ Ἀπόλλωνας παρακολουθοῦν τή μάχη καθισμένοι ἐπάνω σ' ἔνα δέντρο μέ μορφή γυπαετῶν. 5. Ὁ κακός μνηστήρας δέν κατάλαβε τήν παρουσία τῆς θεᾶς. Δές καὶ π 163, διού Ψηφιοποιηθήκε από τό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι αύτοί μονάχοι ἀπόμειναν στά πρωτοπόρτια ἀπάνω.

Και τώρα τά κοντάρια σας μαζί μή ρίχνετε ὅλοι,
μόν' ἔξι¹ ἄς κάμουν τήν ἀρχήν, ἵσως μᾶς δώσει ὁ Δίας
τή δόξα νά χτυπήσουμε στά στήθια τό Δυσσέα.

Αὐτός νά πέσει, κι ἔπειτα τούς ἄλλους ποιός τούς πιάνει».

Ἐτσι είπε, κι ὅπως πρόσταξε μέ λύσσα ρίξανε ὅλοι,
μά τά 'φερε ἡ θεά Ἀθηνᾶ νά πᾶνε ὅλα χαμένα.

Κι ἄλλος ἀπάνω χτύπησε στοῦ παλατιοῦ τό στύλο, .

ἄλλος στήν πόρτα τήν κλειστή κι ἄλλος τόν τοῖχο βρῆκε.
Κι ἀπ' τά γερά σάν γλίτωσαν κοντάρια τῶν μνηστήρων,

τότε ἀρχισε ὁ πολύπαθος θεϊκός Δυσσέας κι εἶπε·

«Κι ἐγώ, παιδιά, μές στό σωρό θά 'λεγα τῶν μνηστήρων
νά ρίξουμε, πού λαχταροῦν νά μᾶς ξεκάνουν κιόλας
κοντά στίς ἄλλες συμφορές πού ἀπό καιρό μᾶς κάνουν».

Ἐτσι είπε κι ὅλοι στό πετσί σημάδεψαν καί ρίχνουν
τά χάλκινα κοντάρια τους. Καί σκότωσε ὁ Δυσσέας
πρῶτος τό Δημοπτόλεμο, τόν Εύρυαδη ὁ γιός του,
τόν Ἐλατο ὁ χοιροβοσκός, τόν Πείσανδρο ὁ βουκόλος.

Κι αύτοί ὅπως ἔπεσαν στή γη δαγκάσανε τίς πέτρες,
κι ὅλοι οἱ λοιποί σκορπίσανε στοῦ παλατιοῦ τό βάθος.

Τρέχουν κι ἐκείνοι κι ἔβγαλαν ἀπ' τούς νεκρούς τίς λόγχες.

Πάλε οἱ μνηστῆρες ἔριξαν μέ λύσσα τά κοντάρια,
μά τά 'φερε ἡ θεά Ἀθηνᾶ καί πήγανε χαμένα.

Κι ἄλλος ἀπάνω χτύπησε στοῦ παλατιοῦ τό στύλο
κι ἄλλος στήν πόρτα τήν κλειστή κι ἄλλος κατά τόν τοῖχο.
Ξώδερμα τόν Τηλέμαχο βάρεσε ὁ Ἀμφιμέδος

στό χέρι, καί τοῦ ἔγδαρε στήν ἄκρη τό πετσί² του.

Καί τοῦ Εύμαιού ὁ Κτήσιππος πιό πάνω ἀπ' τήν ἀσπίδα
τοῦ χάραξε τόν ὅμο του μέ τό μακρύ κοντάρι,
κι ἔτσι ὅπως πέρασε ψηλά, ἔπεσε πίσω κάτω.

ἡ 'Αθηνᾶ πάλι γίνεται ἀντιληπτή ἀπό τόν 'Οδυσσέα καί τά σκυλιά, δχι δμως κι ἀπό τόν Τηλέμαχο.

1. Τά κοντάρια τῶν μνηστήρων ρίχνονται ἀνά ἔξι καί μέ βασικό στόχο τόν 'Οδυσσέα· ἀντίθετα οἱ βολές τῆς ὄμάδας τοῦ 'Οδυσσέα είναι ὄμαδικές καί στό σωρό.
2. τό δέρμα του.

Πάλε κι αύτοί¹ μέ τό θεϊκό πολύπαθο Δυσσέα
μές στῶν μνηστήρων τό σωρό πετοῦσαν τά κοντάρια.

Τόν Εύρυδάμα χτύπησε ό πορθητής Δυσσέας 285

κι ό συνετός Τηλέμαχος τόν Ἀμφιμέδο βρῆκε,
τόν Πόλυβο ό χοιροβοσκός. Τόν Κτήσιππο ό βουκόλος
κατάστηθα τόν χτύπησε κι ἔτσι περήφανα εἶπε:
«Νά, Κτήσιππε, περίγελο, ἄλλη φορά νά μάθεις
νά μήν παινιέσαι ἀστόχαστα, μόν' τούς θεούς ν' ἀφήνεις, 290
πού 'ναι ἀπό σένα ἀνώτεροι, αύτοί ν' ἀποφασίζουν.
Σέ πλέρωσα γιά τήν κλωτσιά², πού τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα
τοῦ δωσες μές στό σπίτι του, σάν ἥρθε σάν ζητιάνος».

Ἐτσι εἶπε τῶν στριφτόποδων βοδιῶν ό ἐπιστάτης. 295

Καί τόν Ἀγέλαιο χτύπησε ἀπό κοντά ό Δυσσέας,
τό Λειώκριτο ό Τηλέμαχος βάρεσε στά λαγγόνια³
κι ἀπ' τ' ἄλλο μέρος πέρασε καί βγῆκε τό κοντάρι.

Ἐπεσε μπρούμτα καί στή γῇ βρόντησε ἡ κεφαλή του. 300

Τότε ἔδειξε ἡ θεά Ἀθηνᾶ τήν ἀντροφάγα ἀσπίδα
ψηλά ἀπ' τή σκέπη τοῦ σπιτιοῦ καί τρόμαξε ἡ καρδιά τους,
καί στό παλάτι σκόρπισαν εὐτύς σάν τίς γελάδες⁴,

ὅταν ἡ μύγα τίς σκορπᾶ μέ τά κεντήματά της
μές στόν καιρό τῆς ἄνοιξης, πού 'ναι μεγάλη ἡ μέρα.

Κι ὅπως χυμοῦν γαντζόνυχοι ἀιτοί καμαρομύτες
ἀπ' τ' ἀκροβούνια στά πουλιά, κι ἐκεῖνα φοβισμένα 305

τά νέφη ἀφήνουν, κι ώς πετοῦν στόν κάμπο, τ' ἀφανίζουν
καί δέν μποροῦν ἀντίσταση νά κάμουν ἡ νά φύγουν

καί τό κυνήγι βλέποντας διασκεδάζει⁵ ό κόσμος,
ἔτσι κι ἐκεῖνοι χύθηκαν ἀπάνω στούς μνηστήρες,

κι ἐδῶ κι ἐκεῖ τούς θέριζαν, κι αύτοί βαριά βογγώντας
ἔπεφταν κάτω κι ἔβαφε τό αἷμα τους τό χῶμα⁶. 310

Τότε ό Λειώδης ἐπεσε στά πόδια τοῦ Δυσσέα

1. Ἀν καὶ ἡσαν ἐλαφρύ τραυματισμένοι. 2. Εἶναι ἀτυχής ἐδῶ ἡ μετάφραση. Τό
ἀρχ. κείμενο γράφει ἀντί ποδός: γιά τό ποδάρι. Τό ἐπεισόδιο ἔγινε στό υ 298 κ.ἔ.
3. τό μέρος τοῦ σώματος πού βρίσκεται ἀνάμεσα στήν ὀσφύ καί τά πλευρά. 4. Οί
δύο παρομοιώσεις πού ἀκολουθοῦν δίνουν τήν εἰκόνα τῆς μεγάλης καταστροφῆς.
5. Τό κυνήγι, στήν ὅποια του μορφή, πάντοτε ἦταν μέσο διασκεδάσεως τῶν πα-
λαιῶν ἀνθρώπων. 6. Δικαιώνεται ἐδῶ ἡ προφητική εἰδοποίηση τοῦ Θεοκλύμενου

κι ἔτσι μέ δάκρυα τοῦ ἡλεγε καὶ τὸν παρακαλοῦσε·

«Σπλαχνίσου με καὶ σῶσε με, Δυσσέα, σέ ξορκίζω.

Γιατί ποτέ δέν πείραξα στό σπίτι σου γυναίκα¹

315

μέ λόγο εἴτε μ' ἀταίριαστο φέρσιμο καὶ τούς ἄλλους
μνηστήρες, ὅσοι τά 'καναν, τούς ἔλεγα νά πάψουν.

«Ομως αὐτοί δέν πείθονταν ἀπ' τό κακό ν' ἀπέχουν,
γι' αὐτό μέ θάνατο σκληρό τίς ἀδικίες πλερώνουν.

Τῶν σπλάχνων μέ είχαν ξηγητή κι ἀθῶος θά πεθάνω,
ώστε κι οἱ πράξεις οἱ καλές στερνά δέ βρίσκουν χάρη».

320

Τότε λοξά τόν κοίταξε κι ἔτσι ὁ Δυσσέας τοῦ 'πε·

«Σπλάχνων κι ἄν ἥσουν ξηγητής στούς ἄλλους τούς μνηστήρες,
πολλές φορές στό σπίτι μου θά τό παρακαλοῦσες

τοῦ ποθητοῦ μου γυρισμοῦ νά μή χαράξει ή μέρα,
κι ἀπ' τό γλυκό τό ταίρι μου καὶ σύ παιδιά νά κάμεις.

325

Μά ἀπ' τό σκληρό τό θάνατο δέ θά γλιτώσεις τώρα».

Εἶπε καὶ πῆρε τό σπαθί στό παχουλό του χέρι,
πού τ' ἄφησε ὁ Ἀγέλαος, σάν τοῦ 'βγαινε ή ψυχή του,
στή γῇ. Μ' ἐκεῖνο τοῦ 'κοψε τό ζνίχι² του στή μέση,
κι ἐνῷ μιλοῦσε, κύλησε στό χῶμα ή κεφαλή του.

330

«Ο Φήμιος ὁ τραγουδιστής τή μαυρισμένη μοίρα
γλίτωσε ἐκεῖ, πού στανικῶς³ τραγούδαε στούς μνηστήρες.

Στό παραπόρτι στάθηκε κοντά καὶ τήν κιθάρα

335

κρατοῦσε τή γλυκόφωνη κι ἀνάδευε στό νοῦ του,

ἀπ' τό παλάτι ὅξω νά βγει καὶ στοῦ προστάτη Δία

σιμά νά κάτσει τό βωμό τόν δμορφοχτισμένο,

ὅπου ὁ Λαέρτης ἔκαψε μέ τό θεϊκό Δυσσέα

βοδιῶν μηριά ἀλογάριαστα, η στοῦ Δυσσέα νά πέσει

τά γόνατα. Καὶ πιό ὄφελος στό λογισμό του βρῆκε,

340

νά τρέξει καὶ στά γόνατα⁴ νά πέσει τοῦ Δυσσέα.

Ἀφησε ἀμέσως καταγῆς τή βαθουλή κιθάρα,

στό υ 350 κ.ἔ.

1. Γιά τή συμπεριφορά τοῦ Λειώδη δές ὅσα λέγει ὁ ποιητής στό φ 144 κ.ἔ. 2. ὁ σβέρκος, ὁ τράχηλος. 3. χωρίς νά τό θέλει· δές καὶ α 161. 4. Ἐδῶ ἔχουμε σκηνή ίκεσίας. 'Ανάλογη σκηνή είδαμε στό ἀνάκτορο τῶν Φαιάκων, ὅπου ὁ 'Οδυσσέας ἔπεσε ίκέτης στά γόνατα τῆς Ἀρήτης (η 146 κ.ἔ.).

κοντά στ' ὄργυροκάρφωτο θρονί καί στό κροντήρι,
καὶ χύθηκε τά γόνατα νά πιάσει τοῦ Δυσσέα
κι ἔτσι μέ λόγια φτερωτά θερμοπαρακαλοῦσε·

«Σπλαχνίσου με καὶ σῶσε με, Δυσσέα, σέ ξορκίζω.
Ἄνισως τὸν τραγουδιστή σκοτώσεις, θά ’ρθει μέρα
νά λυπηθεῖς, πού τραγουδῶ καὶ σέ θεούς κι ἀνθρώπους.
Εἶμαι αὐτοδίδαχτος ἐγώ κι ἅπειρα μές στό νοῦ μου
τραγούδια μοῦ ’βαλε ὁ θεός¹. Καὶ πρέπει ἐγώ κοντά σου
σάν σέ θεό νά τραγουδῶ. Γι’ αὐτό μή μέ χαλάσεις.
Θά σοῦ τό πεῖ κι ὁ λατρευτός Τηλέμαχος ὁ γιός σου,
πώς ἄθελα στό σπίτι σου, χωρίς κανένα πόθο,
ἐρχόμουνα νά τραγουδῶ στά δεῖπνα τῶν μνηστήρων.
Αὐτοὶ πολλοὶ καὶ πιο τρανοί μ’ ἐφερναν μέ τό ζόρι»².

345

350

355

360

365

370

Ἐτσι εἰπε κι ἄκουσε ὁ θεῖκός Τηλέμαχος κι ἀμέσως
μίλησε στὸν πατέρα του, πού ’ταν κοντά καὶ τοῦ ’πε·
«Στάσου, καὶ τὸν ἀθῶο³ αὐτὸν, μέ τό σπαθί μή βλάψεις.
Ἀκόμα καὶ τό Μέδοντα⁴ θά σώσουμε τὸν κράχτη,
πού πάντα ἐμένα ἀπό παιδί στό σπίτι μ’ ἀγαποῦσε,
ὅξω⁵ ἂν τὸν σκότωσε κι αὐτὸν ὁ Εὔμαιος κι ὁ βουκόλος,
εἴτε μπροστά σου ἂν ἔτυχε τήν ὥρα πού χυμοῦσες».

Ἀκουσε ὁ κράχτης Μέδοντας τό λόγο του, ὅπως ἦταν
κρυμμένος κάτω ἀπ’ τό θρονί κι ἀπάνω του εἶχε ρίξει
βοδιοῦ τομάρι νιόγδαρτο τό χάρο νά ξεφύγει,
κι εὐτύς πετιέται ἀπ’ τό θρονί, πετάει καὶ τό τομάρι,
καὶ τρέχοντας τά γόνατα τοῦ Τηλεμάχου πιάνει
κι ἔτσι μέ λόγια φτερωτά τοῦ μίλησε καὶ τοῦ ’πε·
«Νά με, παιδί μου. Στάσου ἐσύ, καὶ μίλα στό γονιό σου,
τ’ ἀκονισμένο του σπαθί νά μή μέ κόψει ἐμένα
μές στό θυμό του, πού βαστᾶ γιά τούς μνηστήρες ὅλους,
πού σ’ ἀψηφοῦσαν οἱ τρελοί καὶ τοῦ ’τρωγαν τό βιός του».

1. Οἱ ἀοιδοὶ ἡσαν κατά τὴν ἀντίληψη τῶν παλαιῶν θεόπνευστα πρόσωπα. 2. μέ τή βια. 3. Δές καὶ ὅσα εἰπε στή μητέρα του ὁ Τηλέμαχος γιά τὸν τραγουδιστή στό a 356 κ.ἔ. 4. Ὁ κήρυκας πού ἔσπευσε νά φέρει στήν Πηνελόπη τήν εἵδηση, πώς οἱ μνηστήρες ἔτοιμάζονται νά δολοφονήσουν τὸν Τηλέμαχο (δ 686 κ.ἔ.). 5. ἔκτος ἂν, ἔξον ...

Τότε τοῦ χαμογέλασε κι εἶπε ὁ σοφός Δυσσέας:
 «Μή φοβηθεῖς καὶ τῇ ζωῇ νά τῇ χρωστᾶς στό γιό μου,
 γιά νά τό ίδεις καὶ μόνος σου καὶ νά τό πεῖς στούς ἄλλους,
 πώς τό καλό εἶναι ἀνώτεροι ἀπ' τήν κακή τήν πράξη.
 Σύ τώρα κι ὁ πολύτεχνος τραγουδιστής καθίστε
 δξω στήν πόρτα τῆς αὐλῆς, μακριά ἀπ' τούς σκοτωμένους,
 ὅσο στό σπίτι ἀκόμα ἐγώ νά κάμω, ὅτι ἔχω ἀνάγκη».

Ἐτσι εἶπε κι δξω βγήκανε ἀπ' τό παλάτι οἱ δυό τους
 καὶ στό βωμό καθίσανε τοῦ Δία τοῦ μεγάλου,
 κι ἐδῶ κι ἐκεῖ κοιτάζανε τό χάρο καρτερώντας².
 Τότε ὁ Δυσσέας ἔψαχνε στό σπίτι του, ἢν κανένας
 ἥταν κρυμμένος ζωντανός τό χάρο νά ξεφύγει.
 "Ολους τούς εἶδε ἔνα σωρό στή σκόνη κι στό αἷμα
 νά κείτουνται κάτω στή γῆ, σάν ψάρια πού οἱ ψαράδες
 τά σέρνουν δξω ἀπ' τό γιαλό μέ δίχτυα στ' ἀκρογιάλι,
 κι αὐτά στόν ἄμμο σπαρταροῦν τή θάλασσα ποθώντας,
 καὶ σβήνει τήν ἀνάσα τους ὁ λαμπερός ὁ ἥλιος.

Ἐτσι οἱ μνηστῆρες κείτονταν ἔνας στόν ἄλλο ἀπάνω.
 Τότε ἐτσι στόν Τηλέμαχο εἶπε ὁ σοφός Δυσσέας:

«Φώναξε τήν Εὐρύκλεια, Τηλέμαχε, τή βάγια,
 πού θέλω κάτι νά τῆς πᾶ, πού τό χω μές στό νοῦ μου».

Ἐτσι εἶπε, κι ὁ Τηλέμαχος τοῦ κάνει εὔτυς τό λόγο³,
 κι ἀφοῦ τήν πόρτα χτύπησε τῆς βάγιας φώναξε ἔτσι·
 «Βάγια μου, σήκω κι ἔλα ἐδῶ, πού σ' ὅλες μας τίς δοῦλες,
 πού στό παλάτι βρίσκονται, παλιά ἐπιστάτρα ἐσύ εἰσαι.
 Λέει νά 'ρθεις ὁ πατέρας μου νά σοῦ μιλήσει κάτι»..

Εἶπε κι αὐτός ὁ λόγος του δέν πέταξε χαμένος.
 Καί τοῦ ψηλοῦ σάν ἄνοιξε τοῦ παλατιοῦ τήν πόρτα,
 ἐρχόνταν, κι ὁ Τηλέμαχος μπροστά τήν ὁδηγοῦσε.
 Βρήκανε τό Δυσσέα ἐκεῖ μές στ' ἄψυχα κουφάρια

1. Κι ἀπ' ἐδῶ φαίνεται πώς τήν ψυχή τοῦ 'Οδυσσέα δέν κυβερνοῦσε τό πάθος.
 ἀλλ' οἱ δυνάμεις τῆς ἡθικῆς τάξεως. 2. Δέν πίστευαν ἀκόμα πώς είχαν σωθεῖ.
 3. ἐκτελεῖ τήν προσταγή του.

στίς λέρες καὶ στά αἷματα χωμένον σάν λιοντάρι¹,
πού πάει, λαγκαδοκοίμητο σάν χόρτασε μέ βόδι,
καὶ στάζουν τά σαγόνια του κι δόλο τό στήθος του αἷμα,
καὶ φαίνεται τρομαχτικό στήν ὅψη νά τό βλέπεις,
ἔτσι ὁ Δυσσέας φαίνονταν χέρια καὶ πόδια μαῆρος.
Κι ώς εἶδε ἡ βάγια τούς νεκρούς, τό αἷμα σάν ποτάμι,
πῆγε νά βάλει τίς φωνές, τέτοια χαρά σάν εἶδε.
Μά τή σταμάτησε ὁ θεϊκός Δυσσέας νά φωνάξει,
κι ἔτσι σιή βάγια μίλησε μέ φτερωμένα λόγια:
«Μέσα σου κράτα τή χαρά καὶ μή φωνάξεις, βάγια,
γιατί εἶναι κρίμα τούς νεκρούς νά χαίρεσαι² ὅταν βλέπεις.
'Η μοίρα αὐτούς τούς χάλασε καὶ τά κακά τους ἔργα,
γιατί κανένα ἀπ' τούς θνητούς ἀνθρώπους δέν ψηφοῦσαν³,
μήτε καλό μήτε κακό πού τύχαινε μπροστά τους.
Γι' αὐτό κι ἀπ' τό κεφάλι τους χάρος πικρός τούς βρῆκε.
Μόν' ἔλα τώρα νά μοῦ πεῖς, ἀπ' τοῦ σπιτιοῦ τίς δοῦλες
ποιές τό ψωμί μου ἀτίμασαν καὶ ποιές δέν ἔχουν κρίμα».

Τότε ἔτσι ἡ βάγια Εὐρύκλεια τ' ἀπάντησε καὶ τοῦ 'πε:
«Τήν πάσα ἀλήθεια θά σου πᾶ μετά χαρᾶς, παιδί μου.
Πενήντα⁴ στό παλάτι σου ἔχεις γυναῖκες δοῦλες,
κι δὲς τίς μάθαμε δουλειές, καὶ τά μαλλιά νά ξαίνουν
καὶ κάθε κόπο δουλικό μ' ὑπομονή νά στέργουν.
Δώδεκα ἀπ' δὲς ἔπεσαν σέ ἀδιαντροπιά μεγάλη,
καὶ μήτε ἐμένα σέβονταν μηδέ τήν Πηνελόπη.
Μόλις πιά τώρα τ' ἀκριβό μεγάλωσε παιδί σου,
κι ἡ μάνα του δέν ἄφηνε τίς δοῦλες νά προστάξει.
Μόν' ἄφησέ με ν' ἀνεβῶ στ' ἀνώι, αὐτά νά μάθει
κι ἡ Πηνελόπη, πού ὁ θεός τή βύθισε στόν ὑπνο».

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας καὶ τής εἶπε:
«'Ακόμα αὐτή μήν τήν ξυπνᾶς⁵, μόν' πές στίς δοῦλες νά 'ρθουν,

1. Τήν παρομοίωση τοῦ 'Οδυσσέα μέ τό λιοντάρι πρῶτος ἔκανε ὁ Μενέλαος στό δ 336 κ.ε., ὅταν ἔμαθε ἀπό τόν Τηλέμαχο τί φοβερά γίνονται στήν Ἰθάκη ἀπό τούς μνηστήρες: δές καὶ ρ 125 κ.ε., ψ 49. 2. Δές καὶ χ 376. 3. ἤσαν ὑβριστές. 4. 'Ο ἀριθμός εἶναι τυπικός: παρουσιάζεται καὶ στό ἀνάκτορο τῶν Φαιάκων (η 107) καὶ στό 'Ακριτικό ἔπος. 5. Δές ϕ 355.

σ' αὐτές πού κάνανε ἄπρεπες δουλειές ἐδῶ ἀπό πρῶτα».

Ἐτσι εἰπε, κι ἔφυγε ἡ γριά κι ἀπ' τό παλάτι βγῆκε,
νά παραγγείλει γλήγορα στίς δοῦλες ἐκεῖ νά 'ρθουν.

Κι ἐκεῖνος τόν Τηλέμαχο καί τό χοιροβοσκό του
μέ τό βουκόλο κάλεσε κοντά του καί τούς εἰπε:

«Προστάξτε τώρα τούς νεκρούς νά πάρουν οι γυναικες,
κι ἔπειτα τά πεντάμορφα θρονιά καί τά τραπέζια
νά καθαρίσουν μέ νερό καί τρυπητά σφουγγάρια.

Κι ὅταν στήν τάξη¹ κάθε τι μές στό παλάτι βάλουν,
δξω ἀπ' τό σπίτι βγάλτε τις ἀνάμεσα στό μέρος
πού τό στρωμένο αὐλόγυρο χωρίζει ἀπ' τό κελάρι,
κι ἐκεῖ νά τις χτυπήσετε μέ τό μακρύ σπαθί σας,
δσο ἡ ζωή τους νά σβηστεῖ καί τις κρυφές ἀγάπες²,
πού 'χανε μέ τούς ἄτροπους μνηστῆρες, νά ξεχάσουν».

Ἐτσι εἰπε κι ὅλες ἔφτασαν οι δοῦλες μαζωμένες
καί δάκρυα χύνανε βροχή, πικρά θρηνολογοῦσαν.

Τῶν σκοτωμένων τά κορμιά σηκώσανε καί κάτω
στής καλοτείχιστης αὐλῆς τά πῆγαν τό κελάρι,
τό 'να μέ τ' ἄλλο σωριαστά. Τις πρόσταζε ό Δυσσέας
κι ἐκεῖνες θέλοντας καί μή τούς σκοτωμένους πήραν.

Ἐπειτα τά πεντάμορφα θρονιά καί τά τραπέζια
τά καθαρίζουν μέ νερό καί τρυπητά σφουγγάρια.
Τότε ό θεϊκός Τηλέμαχος κι ό Εύμαιος κι ό βουκόλος,
τοῦ παλατιοῦ τό πάτωμα μέ ξύστρες τρίψανε ὅλο

κι δξω ἀπ' τήν πόρτα τά 'ριχναν οι δοῦλες τά σκουπίδια.

Κι ὅταν στήν τάξη κάθε τι βάλανε στό παλάτι,
δξω τις δοῦλες ἔσυραν, ἀνάμεσα στό μέρος

πού τό στρωμένο αὐλόγυρο χωρίζει ἀπ' τό κελάρι,
κι ὅλες ἐκεῖ τις ἔκλεισαν, πού γλιτωμό δέν είχαν.

Κι ό συνετός Τηλέμαχος τό λόγο πήρε κι εἰπε:

435

440

445

450

455

460

1. Ὁχι μόνο ἡ ἡθική, μά καί ἡ ὑλική τάξη ἐνδιαφέρει τόν ἥρωα. 2. Τό ἀμάρτημά τους είναι ὅτι συνεργάστηκαν, ἔγιναν ἔνα, μέ τούς μνηστῆρες.

«Δέ θέλω αὐτές μέ θάνατο νά πᾶνε τιμημένο,
πού καταράστηκαν συχνά τή μάνα μου κι ἐμένα
καὶ πού μ' ἀγάπες σμίγανε κρυφά μέ τούς μνηστῆρες». 465

Ἐτσι εἶπε κι ἔδεσε σκοινί, τριγύρω στό κελάρι,
τρεχαντηριοῦ μαυρόπλωρου, ἀπ' τό μεγάλο στύλο
κι ἀπό ψηλά τό τέντωσε, στή γῇ νά μήν ἀγγίζουν
τά πόδια. Κι δῆπος στή θηλιά, πού μές στά χαμοκλάδια
ἔχουν στημένη, πέφτουνε κίχλες καὶ περιστέρια 470
κι ἐκεῖ πού στή φωλιά πετοῦν χάρο κακό ἀπαντέχουν,
ἐτσι εἰχαν τά κεφάλια τους κι οἱ δοῦλες στήν ἀράδα,
καὶ στό λαιμό τους τίς θηλιές νά κακοθανατίσουν.
Λίγο τά πόδια τίναξαν καὶ πέταξε ἡ ψυχή τους.

Καὶ τό Μελάνθιο² στής αὐλής τό πρωτοπόρτι φέρνουν, 475
κι αὐτιά καὶ μύτη τοῦ 'κοψαν μέ τ' ἄπονο μαχαίρι,
καὶ μ' ἄγρια λύστα τοῦ 'σπαζαν τά χέρια καὶ τά πόδια.
Νίψανε ἀμέσως ἔπειτα τά χέρια καὶ τά πόδια
καὶ στό Δυσσέα γύρισαν, σάν τέλεψε ἡ δουλειά τους.
Τότε ἔτσι ἐκεῖνος μίλησε στή βάγια Εὐρύκλεια κι εἶπε· 480
«Φέρε μου θειάφι καὶ φωτιά, γερόντισσα, πού διώχνει
κάθε κακό, μονάχος μου τό σπίτι νά θειαφίσω³,
κι ἔπειτα πήγαινε νά πεῖς στήν Πηνελόπη νά 'ρθει.
Κάλεσε ἐδῶ καὶ τοῦ σπιτιοῦ τίς δοῦλες νά 'ρθουν ὅλες».

Καὶ στό Δυσσέα ἀπάντησε ἡ βάγια Εὐρύκλεια κι εἶπε· 485
«Ολα, παιδί μου, αὐτά σωστά τά μίλησες μέ τάξη.
Μόν' ἄσε νά σου φέρω ἐδῶ χιτώνα καὶ χλαμύδα.
Αὐτά τά παλιοκούρελα στίς πλάτες σου δέν πρέπει
νά τά φορεῖς στό σπίτι σου, μή σέ κατηγορήσουν».
Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας καὶ τῆς εἶπε· 490
«Πρῶτα στό σπίτι τή φωτιά ν' ἀνάψουν είναι ἀνάγκη».
Εἶπε, κι ἡ βάγια Εὐρύκλεια τοῦ κάνει εὐτύς τό λόγο

1. Δέ γνωρίζουμε τί ήταν ἄκριβῶς τό κελάρι αὐτό. Τό ἀρχ. κείμενο μιλάει γιά θόλο. Ισως πρόκειται γιά κυκλικό οίκοδόμημα στήν αὐλή τοῦ ἀνακτόρου, όπου φυλάσσονταν διάφορα σκεύη. Μερικοί υποστηρίζουν πώς ήταν οίκοδόμημα ἀφερούμενο στους νεκρούς. 2. Ό Μελάνθιος (χ 195) καὶ οἱ δοῦλες εἰχαν τόν ίδιο ἀτιμωτικό θάνατο. 3. Οἱ ἀράχαιοι χρησιμοποιούσαν τό θειάφι γιά νά καθαρίσουν

κι ἔφερε θειάφι καὶ φωτιά, κι ἀμέσως ὁ Δυσσέας
ὅλο τό σπίτι θειάφισε, αὐλές μαζί καὶ σάλες.

Καὶ πῆγε στ' ὅμορφο ἡ γριά παλάτι τοῦ Δυσσέα
νά παραγγεῖλει γλήγορα σ' ὄλες τίς δοῦλες νά ῥθουν.
Βγῆκαν ἀτ' τό παλάτι αὐτές στά χέρια φῶς κρατώντας
καὶ στό Δυσσέα χύθηκαν, τόν γλυκοχαιρετοῦσαν
καὶ τοῦ φιλοῦσαν μέ χαρές τούς ὅμους, τό κεφάλι,
καὶ τοῦ σφιγγαν τά χέρια του. Τότε ἔνιωσε ὁ Δυσσέας,
πού τήν καρδιά τους γνώριζε, γλυκό νά κλάψει πόθο.

495

500

τήν ἀτμόσφαιρα. Ἦταν ἔνα εἶδος ἀπολυμαντικοῦ καὶ πίστευαν πώς ἔτσι ἀπομα-
κρύνεται τό μίασμα.

‘Αναγνωρισμός Ὁδυσσέα-Πηνελόπης’ τοιχογραφία ἀπό τὴν Πομπήια

Ψ

Στ' ἀνώι ἀνέβηκε ἡ γριά χαρούμενη, νά φέρει
τά συχαρίκια¹ στήν κυρά, πώς ἔφτασε δ καλός της.
Τά πόδια της δυνάμωσαν κι οι φτέρνες της χτυποῦσαν²
κι ἐπάνω ἀπ' τό κεφάλι της πάει στέκει καί τῆς εἰπε:
«Ξύπνα, παιδί μου, γλήγορα, καλή μου Πηνελόπη,
νά ίδεις ἐκεῖνα πόλπιζες καί χρόνια λαχταροῦσες.
·Ηρθε δύσσεας μέ καιρό καί βρίσκεται στό σπίτι,
καί τούς χαμένους σκότωσε μνηστῆρες, πού τό γιό του
τυράγγησαν καί ρήμαξαν τό βιός του καί τό σπίτι».

5

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τῆς μίλησε ἔτσι πάλε:

10

«Καλή μου βάγια, ἄχ, οι θεοί σοῦ σάλεψαν τά φρένα,
πού καί τόν πιό γερό στό νοῦ μποροῦν νά τόν τρελάνουν,

1. τό χαρούμενο μήνυμα. 2. σκοντάφταν. Χαριτωμένη είναι ἡ εἰκόνα τῆς Εὐρύκλειας, πού, παρά τά χρόνια της. προσπαθεί νά τρέξει γιά νά φέρει τή χαρμόσυνη εἰδόση.

καὶ νά τοῦ γιάνουν τό μυαλό τοῦ παραστρατισμένου.

Αύτοί καὶ σένα σ' ἔβλαψαν, πού πρίν τά φρένα σου εἶχες.

Τί μέ γελᾶς, πού τήν καρδιά πολύπικρη τήν ἔχω,

κι αὐτά μοῦ λές τ' ἀσύστατα¹, κι ἀπ' τό βαθύ τόν ὑπνο

μέ ξύπνησες, πού μοῦ 'κλεινε γλυκά τά βλέφαρά μου;

Ἄχ, ἔτσι δέν κοιμήθηκα ποτέ μου², ἀφότου πῆγε

στήν κακο-Τροία ὁ ἄντρας μου τήν τρισκαταραμένη.

Μόν' πίσω γύρνα γλήγορα, κατέβα στό παλάτι.

Κι ἂν ἄλλη σκλάβα ἐρχόντανε, ἀπ' ὅσες μέ δουλεύουν,

τέτοια μαντάτα νά μοῦ πεῖ, τόν ὑπνο νά μοῦ κόψει,

θά 'φευγε εὐτύς μέ κλάματα νά σύρει στή δουλειά της.

Μά σύ τή χάρη νά χρωστᾶς γι' αὐτό στά γηρατειά σου».

Πάλε ἔτσι ή βάγια Εὐρύκλεια τῆς εἶπε μέ λαχτάρα·

«Δέ σέ γελῶ, παιδάκι μου, μόν' ἔφτασε ὁ Δυσσέας,

ἄλήθεια, κι εἰναι σπίτι του, καθώς μ' ἀκοῦς, ὁ ξένος,

πού δέν τόν ψήφησε³ κανείς σάν ἥρθε στό παλάτι.

Κι ἀπό καιρό ὁ Τηλέμαχος τό 'ξερε ἐδῶ πώς ἦταν,

μόν' ἔκρυβε ἀπό φρόνηση τή γνώμη τοῦ γονιοῦ του,

γιά νά πλερώσει⁴ τ' ἄδικα στούς φαντασμένους ἄντρες».

Εἶπε κι ἐκείνη χάρηκε καὶ πήδηξε ἀπ' τήν κλίνη

καὶ τή γριούλα ἀγκάλιασε, στά δάκρυα βουτημένη,

κι ἔτσι μέ λόγια πεταχτά τῆς εἶπε κράζοντάς την·

«Ἐλα νά ζήσεις, βάγια μου, τήν πάσα ἀλήθεια πές μου,

ἄν ἥρθε, ἀλήθεια, σπίτι του, καθώς μοῦ παρασταίνεις,

πώς μόνος του κατάφερε τούς ἄτσαλους⁵ μνηστῆρες,

ἐνῶ ὅλοι πάντα μαζωχτοὶ καθόντανε ἐδῶ μέσα;»

Τότε ἔτσι ή βάγια Εὐρύκλεια τῆς Πηνελόπης εἶπε·

«Δέν είδα, μήτε τά 'μαθα, μόν' ἄκουσα τό βόγγο

πού σκοτωνόνταν. Κι ὅλες μας στῶν γιατακιῶν τό βάθος

ὅλότρεμες ζαρώναμε κλειδομανταλωμένες.

1. ἀσυνάρτητα. 2. Αὐτό δείχνει πώς ὁ ὑπνος τῆς Πηνελόπης εἶχε κάτι τό ύπερ-φυσικό. 3. ἀντιλήφθηκε. 4. Αὐτό ἔγινε μέ τή μνηστηροφονία. 5. τούς κακούς, τούς ἀναιδεῖς.

15

20

25

30

35

40

ώσότου πιά μέ φώναξε ἀπ' τό παλάτι δι γιός σου,
πού πρόσταξε δι πατέρας του νά 'ρθει νά μέ φωνάξει.
Τότε ἡβρα τό Δυσσέα ἐκεῖ, μές στ' ἄψυχα κουφάρια
νά στέκει δρθός, καί γύρω του, στό πάτωμα στρωμένοι,
ἡταν ἐκεῖνοι καταγής, ἔνας στόν ἄλλο ἀπάνω.
Θά σου ἀναγάλλιαζε ἡ καρδιά στά στήθια, ἄν τόν θωροῦσες
στίς λέρες καί στά αἴματα χωμένο σάν λιοντάρι¹.
Τώρα στίς πόρτες τῆς αὐλῆς αὐτοί σωρός εἰναι ὅλοι,
κι ἐκεῖνος ἄναψε φωτιά μεγάλη νά θειαφίσει
τή σάλα, κι ἐδῶ μ' ἔστειλε νά 'ρθω νά σέ φωνάξω.
Μόν' τρέχα, στήν καρδούλα σας νά νιῶστε πιά κι οί δυό σας
χαρᾶς μιά στάλα, πού 'πιατε τοῦ κόσμου τά φαρμάκια.
Βρῆκε δι παλιός δι πόθος σας τήν ἄκρη του πιά τώρα.
Ξανάρθε ἐκεῖνος ζωντανός στό σπίτι του, καί βρῆκε
καί σένα καί τό γιόκα του, καί τούς μνηστήρες δλους
τούς πλέρωσε στό σπίτι του, γιατί τόν ἀδικοῦσαν».

Τότε ἔτσι πάλε ἡ φρόνιμη τῆς εἶπε ἡ Πηνελόπη·
«Ἀκόμα, βάγια μου καλή, μήν καμαρώνεις² τόσο.
Ξέρεις μέ πόση μας χαρά θά τόνε βλέπαμε ὅλοι,
καί πρῶτα ἐγώ κι δι γιόκας μας, στό σπίτι νά γυρίσει.
"Ομως δέν εἰναι δι λόγος σου σωστός δπως τόν εἶπες,
μά κάποιος σκότωσε θεόδ³ τούς ἄτροπους μνηστήρες,
πού θύμωσε γιά τ' ἄπονα καί τ' ἄνομά τους ἔργα.
Γιατί κανέναν αὐτοί θνητό στόν κόσμο δέν ψηφοῦσαν,
εἴτε μεγάλο εἴτε μικρό, πού τύχαινε μπροστά τους⁴.
Γι' αὐτό τήν πάθανε ἀσκημα μ' αὐτές των τίς περφάνιες.
Μά, ἄχ, κι δι Δυσσέας χάθηκε ἀλάργα ἀπ' τήν πατρίδα».

Τότε ἔτσι εὐτύς τῆς ἀπαντᾶ κι ἡ βάγια Εὐρύκλεια, κι εἶπε·
«Παιδί μου, πῶς σου ξέφυγαν τά λόγια αὐτά ἀπ' τό στόμα;
Τήν ώρα πού 'ναι δι ἄντρας σου στό σπίτι του φτασμένος,

1. Γιά τήν παρομοίωση δές χ 403, δπου ὑπάρχει σχετικό σχόλιο. 2. μήν καυχιέσαι.
3. Ἡ Πηνελόπη ဉστερα ἀπό τόσα πικρά βιώματα δέν μπορεί νά πιστέψει πώς
ἔνας ἄνθρωπος ἔκανε καλά τό πλήθος τῶν μνηστήρων καί ἀποδίδει τόν ἔξολο-
θρεμό τους στή θεία δίκη. 4. Τήν ἴδια αἰτία γιά τό χαμό τῶν μνηστήρων πρόβαλε
καί δι 'Οδυσσέας στό χ 414.

λές πώς δέθα γυρίσει πιά; Πάντα ἄπιστη ή καρδιά σου.
 Μά κι ἄλλο τώρα θά σοῦ πᾶ φῶς φανερό σημάδι¹,
 γιά τήν πληγή πού τοῦ 'καμε μέ τ' ἀσπρο του τό δόντι
 μιά μέρα δ' ἀγριόχοιρος. Τή γνώρισα τήν ὥρα
 πού τοῦ τήν ἔπλυνα, κι εὐτύς νά σοῦ τό πᾶ ζητοῦσα,
 μά ἐκεῖνος μέ τή χούφτα του μοῦ βούλωσε τό στόμα
 καὶ μοῦ 'λεγε, ἀπό φρόνηση τοῦ νοῦ του, νά σωπάσω.
 Μόν' τρέχα. Βάζω στοίχημα στήν ἴδια τή ζωή μου,
 ἃν σέ γελῶ, μέ θάνατο σκληρό νά μέ χαλάσεις».

Ἐπειτα πάλε ή φρόνιμη τῆς εἶπε ή Πηνελόπη:
 «Καλή μου βάγια, δύσκολο πολύ νά καταλάβεις
 τῶν ἀθανάτων τίς βουλές, ὅσο σοφή κι ἃν είσαι.
 Μά ἄς πᾶμε στόν Τηλέμαχο νά ιδῶ τούς σκοτωμένους
 μνηστῆρες, καὶ νά μάθω ἐκεῖ ποιός τή ζωή τούς πῆρε».

Ἐτσι εἶπε κι ἀπ' τόν πύργο της κατέβαινε, κι ό νοῦς της
 λογάριαζε² ἃν στόν ἄντρα της θά μίλαε ἀπ' ἀλάργα,
 ἣ χέρια καὶ κεφάλι του νά πάει νά τοῦ φιλήσει.
 Σάν μπήκε καὶ δρασκέλισε τό πέτρινο κατώφλι,
 πῆγε καὶ κάθισε ἀντικρύ τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα,
 κοντά στή λάμψη τῆς φωτιᾶς, κατά τόν ἄλλο τοῖχο.
 Σιμά στό στύλο τόν ψηλό καθόντανε κι ἐκεῖνος
 κι είχε τά μάτια του στή γῆ ριγμένα λαχταρώντας
 πότε ἔνα λόγο θά τοῦ πεῖ τό τρυφερό του ταίρι,
 ἀφοῦ τόν είδε ἀγνάντια της. Κι ἄλαλη³ ή Πηνελόπη
 ὥρα πολλή καθόντανε κι ό νοῦς της ἀποροῦσε,
 κι ἄλλοτε ἐκεῖ ἀπό πάνω του δέ σήκωνε τά μάτια
 κι ἄλλοτε δέν τόν γνώριζε, στά φτωχικά ντυμένο.
 Τότε ἔτσι κι ό Τηλέμαχος τῆς εἶπε θυμωμένα:

«Μάνα μου, κακομάνα μου, πόχεις καρδιά ἀπό πέτρα,
 πῶς ἔτσι ἀπ' τόν πατέρα μου σάν ξένη ἀλάργα στέκεις,

75

80

85

90

95

100

1. Ἐδῶ προστίθεται ἀπό τήν τροφό ἔνα καινούργιο ἀποδεικτικό στοιχεῖο, γιά τό δόποιο δέες τ 465. 2. Παρά τίς ἀμφιβολίες, ή ἐλπίδα τῆς εὐτυχίας κορυφώνεται μέσα της. 3. Σάν κεραυνοβολημένη ή Πηνελόπη στέκεται ἀφωνή. Τούτη ή σκηνή ἔχει τήν ἀντίστοιχή της στό v 196, ὅπου δ 'Οδυσσέας ξύπνησε στήν πατρίδα του, μά δέν τήν ἀναγνώρισε.

- μήτε κοντά του κάθεσαι, νά πᾶς νά τόν ρωτήσεις;
 Καμιά μέ τόση ύπομονή δέ θά στεκόντανε ἄλλη,
 ἔτσι μακριά ἀπ' τόν ἄντρα της, πού πίκρες σάν περάσει
 γυρίσει στήν πατρίδα του στόν εἰκοστό¹ πιά χρόνο!
 Μά κι ἀπ' τήν πέτρα πιό σκληρή ἔχεις καρδιά ἐσύ πάντα!»
- Τότε ἔτσι πάλε ἡ φρόνιμη τοῦ λέει ἡ Πηνελόπη·
- «Παιδί μου, ὁ νοῦς μου σάστισε κι οὕτε μπορῶ ἀπ' τό στόμα
 νά βγάλω λέξη νά τοῦ πῶ, μήτε νά τόν ρωτήσω
 μήτε μπορῶ στό πρόσωπο νά τόν κοιτάξω ἀγνάντια.
 Κι ἄν² ὁ Δυσσέας εἶναι αὐτός, ἀλήθεια, κι ἤρθε σπίτι,
 μονάχοι ἐμεῖς καλύτερα θά γνωριστοῦμε οἱ δυό μας.
 Γιατί ἔχουμε κάποια κρυφά σημάδια³ μεταξύ μας,
 πού τά κρατοῦμε μυστικά καὶ δέν τά ξέρουν ἄλλοι». 110
- Εἶπε καὶ χαμογέλασε ὁ θεϊκός Δυσσέας,
 κι ἔτσι δυό λόγια πεταχτά λαλεῖ τοῦ Τηλεμάχου·
- «Ἄσ' τη, λοιπόν, Τηλέμαχε, τή μάνα σου μονάχη
 νά μ' ἔξετάσει. Γλήγορα θά μέ γνωρίσει τότε.
- Τώρα μέ βλέπει ἔτσι λερό καὶ κακοφορεμένο,
 γι' αὐτό καὶ μέ καταφρονεῖ, ποῦ μ' εἰδε, ποῦ μέ ξέρει.
 Κι ἔλα, ἃς σκεφτοῦμε τώρα ἐμεῖς τό πιό καλό νά γίνει.
 Ἄν ντόπιον ἄνθρωπο κανείς σκοτώσει, κι ἔνα μόνο,
 πού δέν ἀφήνει πίσω του πολλούς νά τόν ζητήσουν,
 φεύγει στά ξένα³, ἀφήνοντας πατρίδα καὶ δικούς του.
 Μά ἐμεῖς τοῦ τόπου τή ζωή, τά πρῶτα ἀρχοντοπαίδια
 στό Θιάκι ξεπαστρέψαμε. Νά τί νά λογαριάσεις». 115
- Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε·
- «Μόνος σου φρόντισε γι' αὐτά, πατέρα ἀγαπημένε.
 Γιατί στόν κόσμο ἀσύγκριτη τή λένε τή βουλή σου,
 κι οὕτε μπορεῖ κανείς θνητός νά συγκριθεῖ μαζί σου.
 Κι ἐμεῖς θά σ' ἀκλουθήσουμε φωτιά γεμάτοι οἱ ἄλλοι
- 120 125 130

1. Γιά τά είκοσι χρόνια τῆς ξενιτιᾶς μίλησε ὁ ἵδιος ὁ ἥρωας στόν Τηλέμαχο στό π 209. 2. Ο ἀναγνωρισμός θά προχωρήσει μέ βάση τά σημάδια, πού μόνο οἱ δυό τους γνωρίζουν. Τό ἴδιο μοτίβο παρουσιάζουν οἱ ἀναγνωρισμοί στή δημοτική ποίηση. 3. Ἐδῶ ξαναφέρνει ὁ ἥρωας τό θέμα τῶν συνεπειῶν τῆς ἀνθρωποκτονίας· δέες και v 267, o 279, u 42.

καὶ θά βοηθήσουμε, θαρρῶ, κατά τή δύναμή μας».

Τότε ἔτσι κι ὁ πολύσοφος τ' ἀπάντησε ὁ Δυσσέας:
«Μετά χαρᾶς θά σοῦ τὸ πῶ καλύτερο ποιό! βρίσκω.

Λουστεῖτε πρῶτα κι ὑστερα φορέστε τούς χιτῶνες,
καὶ βάλτε εὐτύς νά στολιστοῦν κι οἱ δοῦλες στό παλάτι.

Κι ὁ θεϊκός τραγουδιστής μέ τή γλυκιά κιθάρα
τόν παιγνιδιάρικο χορό ἄς πιάσει νά μᾶς παιξει,

ὅξω ἄν ἀκοῦνε νά θαρροῦν πώς γίνεται ἐδῶ γάμος,
εἴτε οἱ διαβάτες πού περνοῦν, εἴτε οἱ γειτόνοι γύρω.

Μήπως στήν πόλη ἀρχύτερα τρέξει τοῦ φόνου ἡ φήμη²
πρίν ὅξω στό πολύδεντρο νά φτάσουμε μετόχι³.

Κι ἐκεῖ θά ιδοῦμε τότε πῶς θά μᾶς φωτίσει ὁ Δίας».

Ἐτσι εἰπε, κι ὥλοι ὑπάκουσαν κι ὅπως τούς εἰπε κάνουν.

Λούστηκαν πρῶτα κι ἔβαλαν χιτῶνες κι οἱ γυναῖκες
στολίστηκαν, καὶ τή βαθιά κιθάρα του σάν πήρε

ὁ θεϊκός τραγουδιστής, τούς ξύπνησε τόν πόθο
στό διπλοτσάκιστο χορό καὶ στό γλυκό τραγούδι.

Κι ὥλο ἀπ' τούς χτύπους τῶν ποδιῶν ἀχοῦσε τό παλάτι,
καθώς οἱ ἀντρες χόρευαν κι οἱ λυγερές γυναῖκες.

Κι ἔτσι ἔνας εἰπε ἀκούγοντας ἀπόξω ἀπ' τό παλάτι·
«Κάποιος τήν πολυγύρευτη βασίλισσα θά πήρε.

΄Η ἔρμη, δέν τό βάσταξε, στ' ἀρχοντικό τοῦ ἀντρός της
νά μένει πάντα ἀνύπαντρη κι ὅσο νά φτάσει ἐκείνος».

Ἐτσι εἰπε, μά δέν τά ἔσεραν αὐτά πῶς είχαν γίνει.

Τότε ἔλουσε ἡ κελάρισσα Βρυνόμη⁴ τό Δυσσέα
μές στό παλάτι κι ἄλειψε μέ λάδι τό κορμί του,
κι ὅμορφα ροῦχα τοῦ 'βαλε χλαμύδα καὶ χιτώνα.

Κι ἀπ' τό κεφάλι τοῦ χυνε μιά ὀμορφιά ἡ Παλλάδα,
σάν πιό ψηλός νά φαίνεται καὶ πιό παχύς. Καὶ πέφταν
ἀπ' τήν κορφή του τά σγουρά μαλλιά του σάν τά γιούλια.

1. Ό νέος δόλος τοῦ 'Οδυσσέα δίνει καιρό γιά άναδιπλωση. 2. Δέες ω 407. 3. Έτσι προοικονομεῖται ἡ μετάβαση τοῦ 'Οδυσσέα καὶ τῶν ἀνθρώπων του στό βασιλικό κτῆμα· δέες ψ 371. 4. Είναι αὐτή πού σκέπασε μέ βαρύ κλινοσκέπασμα τόν 'Οδυσσέα, ὅταν πλάγιασε στόν πρόδομο τοῦ μεγάρου (υ 4).

- Κι ὅπως τεχνίτης ξακουστός, πού τοῦ 'μαθαν τήν τέχνη
ό 'Ηφαιστος κι ή 'Αθηνᾶ, μέ μάλαμα χρυσώνει
τ' ἀσήμι, καί περίτεχνα χρυσαφικά τελεύει,
ἔτσι μιά χάρη τοῦ 'χυνε στούς ὅμους, στό κεφάλι.
Κι ὅμοιος μ' ἀθάνατο!¹ θεό ἀπ' τό λουτρό ὄξω βγῆκε.
Κάθισε πάλε στό θρονί, πού τό 'χε πρίν ἀφήσει,
ἀγνάντια στή γυναίκα του καί μέ καημό τῆς εἶπε:
«Καημένη, ἀπ' ὅλες πιό πολύ τίς ἄλλες τίς γυναῖκες,
σκληρή καρδιά σου βάλανε στά στήθια σου οἱ Οὐράνιοι.
Καμιά μέ τόση ὑπομονή δέ θά στεκόντανε ἄλλη²
ἔτσι μακριά ἀπ' τὸν ἄντρα της, πού πίκρες σάν περάσει
τῆς ἔρθει στήν πατρίδα του τόν εἰκοστό πιά χρόνο.
Μόν' ἔλα, βάγια, στρῶσε μου κρεβάτι νά πλαγιάσω,
κι αὐτή στά στήθια τήν καρδιά τήν ἔχει σιδερένια».
Κι η Πηνελόπη ή φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε:
«Καημένε, δέν ξιπάζομαι³, μήτε περήφανη είμαι,
μήτε σαστίζω. Μόν' καλά πῶς ησουν σέ θυμοῦμαι,
τό Θιάκι μέ μακρόκουπο σάν ἀφησες καράβι.
Μόν' ἔλα, βάγια Εὐρύκλεια, κι ἀπ' τό ψηλό παλάτι
στρῶσε ὄξω τό κρεβάτι του, πού τό 'καμε μονάχος.
Κι ὅξω ὅταν στρώσεις ἔπειτα πιάσε καί βάλε ἀπάνω
στρῶμα, ἀντρομίδα καί προβιά καί κεντητό σεντόνι».
Ἔτσι εἶπε δοκιμάζοντας⁴ τόν ἄντρα της, κι ἐκεῖνος
γύρισε κι εἶπε μέ θυμό στό λατρευτό του ταΐρι.
«Γυναίκα, αὐτός ὁ λόγος σου μοῦ πλήγωσε τά σπλάχνα.
Ποιός πήγε τό κρεβάτι μου νά τό παραμερίσει;
Δύσκολα αὐτό θά τό 'κανε κι ὁ πιό καλός τεχνίτης,
ἐκτός ἂν ἥθελε ὁ θεός ὁ Ἰδιος νά κατέβει
καί σ' ἄλλο μέρος εὔκολα θά τό τοποθετοῦσε.
Ομως κανείς θνητός στή γῆ, κι ἃς ἦταν νιός λεβέντης,

1. Ἡ εἰκόνα τοῦ Ὁδυσσεά μετά τό λουτρό ἔχει τήν ἀντίστοιχη στό ζ 230 κ.έ.,
ὅπου ὁ ἥρωας ἐμφανίζεται μπρός στή Ναυσικᾶ. 2. Τά ἴδια λόγια εἶπε στή μητέρα
του καί ὁ Τηλέμαχος στό ψ 104. 3. κομπάζω, ἐπαίρομαι. 4. Τό κρεβάτι τοῦ Ὁδυσ-
σέα δέν μποροῦσε νά κινηθεῖ, γιατί ηταν σταθερά προσκολλημένο στό ἔδαφος.
Ἡ Πηνελόπη αὐτό ἀκριβῶς ἥθελε νά δοκιμάσει ἂν δηλαδή γνώριζε ὁ ἔνος αὐτή
τή λεπτομέρεια. Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δέ θά τό σάλευε εὔκολα, γιατί ἔχει ἔνα σημάδι!
τρανό, δικό μου τέχνασμα, στό σκαλιστό κρεβάτι.

Φιντάνι² ἐλιᾶς στενόφυλλης μές στήν αὐλή μου ἀνθοῦσε,
χλωρόφλοιο, δόλοφούντωτο, χοντρό ὅπως ἔνας στύλος.

Κι ὄλογυρά της ἔχτισα μιά κάμαρα³, φτιασμένη
μέ μάρμαρα πελεκητά καί μέ σκεπή ἀπό πάνω

κι ἔβαλα πόρτες ταιριαστές κι δμορφοκαμωμένες.

Ἐκοψα τῆς πυκνόφυλλης ἐλιᾶς τή φούντα τότες
καὶ τόν κορμό κλαδεύοντας τόν πελεκῶ ἀπ' τή ρίζα
μ' ἔνα σκεπάρνι τεχνικά, στή στάφνη⁴ ἰσώνοντάς τον,
κι ἔφτιασα τά κλινόποδα, τρυπώντας μέ τρυπάνι.

Κι ἐκεῖθε τότες ἄρχισα νά φτιάνω τό κρεβάτι
πλουμίζοντάς⁵ το μάλαμα καὶ φίλτισι κι ἀσήμι
καὶ μέσα κόκκινο λουρί βοδιοῦ λαμπρό τεντώνω.

Νά τώρα τά σημάδια του σοῦ τά 'πα, μήτε ξέρω
ἄν μένει ἀκόμα ἀσάλευτο, γυναίκα, τό κρεβάτι
η πιά ἀπ' τή ρίζα τό 'κοψε κανείς κι ἀλλοῦ τό πῆγε».

Εἶπε κι ἐκείνης κόπηκαν τά πόδια κι ή καρδιά της,
σάν ἄκουσε τ' ἀλάθευτα σημάδια πού τῆς εἶπε,
κι ἔτρεξε εὐτύς ἀπάνω του στά δάκρυα βουτημένη
καὶ τό λαιμό του ἀγκάλιασε μέ τά λευκά της χέρια
καὶ φίλας τό κεφάλι του κι ἀγαπημένα τοῦ 'πε:

«Μή μοῦ θυμάνεις⁶, ἄντρα μου, πού σ' ὅλα στοχασμένος
κι ἀπ' ὅλους εἰσαι πιό πολύ. Ἄχ, οἱ θεοί τίς πίκρες
μᾶς ἔστειλαν, πού ζήλεψαν πάντα μαζί νά ζοῦμε,
τά νιάτα νά χαιρόμαστε, κι οἱ δυό μαζί στό τέλος

τῶν γηρατειῶν νά φτάσουμε. Μή μοῦ κακιώσεις τώρα
πού δέ σέ χάρηκα ἀπ' ἀρχῆς τήν ώρα καθώς σ' εἶδα.

Γιατί ἔτρεμε ή καρδούλα μου στά τρυφερά μου στήθια
μήν ἔρθει ἐδῶ μέ ψέματα κανείς καὶ μέ γελάσει.

195

200

205

210

215

220

1. Δέες ψ 114. 2. Δέν πρόκειται γιά βλαστό, ἀλλά γιά δέντρο, ἐλιά στενόφυλλη.
3. Φαινεται πώς ο ἥρωας παντρεύτηκε, ἐνδιάμεσος ἀκόμα βασίλευες ο Λαέρτης. Γι' αὐτό ύποχρεώθηκε νά κτίσει ξεχωριστό νυφικό κοιτώνα, σύμβολο ἀπαρχῆς νέας οικογένειας.
4. ἐργαλείο τῶν ἔντονων.
5. διακοσμώντας.
6. 'Ο λόγος τῆς Πηνελόπης τώρα γίνεται ἀπολογητικός.

Γιατί πολλοί πού τό κακό σοφίζονται στό νοῦ τους¹.

Μήτε ἡ Ἐλένη ἡ Ἀργίτισσα τοῦ Δία ἡ θυγατέρα

μέ εἶνον ἄντρα ἐρωτικά δέ θά πεφτε στό στρῶμα,
ἄν ἥξερε πώς στή γλυκιά πατρίδα της μιά μέρα
οἱ πολεμόχαροι Ἀχαιοί θά τή γυρίσουν πίσω.

Μά στ' ἅπερεπό της φέρσιμο τήν ἔσπρωξε ἔτσι ἡ μοίρα
καὶ πρίν στό νοῦ δέν πρόβλεψε τό φοβερό της κρίμα,
πού πρῶτα ἐμδεῖς τά πιό πικρά μᾶς πότισε φαρμάκια.

Μά τώρα ἀφοῦ τ' ἀλάθευτα τοῦ κρεβατιοῦ σημάδια
μοῦ τά πες, πού δέν τά ἔξερε κανείς θνητός στόν κόσμο
παρά μονάχα ἐγώ καὶ σύ κι ἡ σκλάβα μου Ἀκτορίδα²,
πού μοῦ δώσε ό πατέρας μου γιά ἐδῶ ὅταν ἔκεινοῦσα,
καὶ μᾶς φυλοῦσε τίς κλειστές τοῦ παλατιοῦ τίς πόρτες,
τώρα μοῦ πείθεις τήν καρδιά, τόσο σκληρή κι ἄς είναι».

Εἶπε καὶ τότε πιό πολύ τοῦ ἔχυπνησε τόν πόθο
τοῦ θρήνου κι ἔκλαιγε τήν πιστή γυναίκα του κρατώντας.

Κι ὥπως³ κοιτάζουν τή στεριά μέ πόθο καὶ λαχτάρα
στό πέλαγο ὅσοι κολυμποῦν, πού τό γερό καράβι

τούς σπάσει μεσοπέλαγα ό Σείστης Ποσειδώνας
χτυπώντας μέ τόν ἄνεμο καὶ τ' ἀφρισμένο κύμα,
καὶ λίγοι ἀπ' τ' ἄγριο πέλαγο γλιτώνουν κολυμπώντας
κι ἀπ' τό κορμί τους χύνεται τής θάλασσας ἡ ἄρμη

καὶ μέ χαρά πατοῦν στεριά, σάν ξέφυγαν τό χάρο,
ἔτσι κι ἐκείνη⁴ χαίρονταν τόν ἄντρα της νά βλέπει
κι ούτ' ἔβγαζε τ' ἀφράτα της τά χέρια ἀπ' τό λαιμό του.
Κι ἡ ροδοδάχτυλη Αὔγη θά βρισκε αὐτούς νά κλαίνε,

ἄν ἄλλο δέ σοφίζουνταν ἡ Ἀθηνᾶ Παλλάδα.

Τή νύχτα ἀλάργα⁵ κράτησε στά πέρατα τοῦ κόσμου
καὶ τή χρυσόθρονη Αύγη στοῦ Ὁκεανοῦ τήν ἄκρη,
μηδ' ἄφησε τά γλήγορα νά ζέψει τ' ἄλογά της,

225

230

235

240

245

250

1. 'Ο δισταγμός της διφείλεται στή μεγάλη της ἀγάπη γι' αὐτόν. 2. Ἡ θεραπαινίδα αὐτή πρέπει νά είχε πεθάνει μέσα στά εἰκοσι χρόνια τής ἀπουσίας τοῦ Ὁδυσσέα. Μερικοί φιλόλογοι θεωροῦν τό δνομα πατρωνυμικό τής Εύρυνόμης. 3. Θεματικά ἡ παρομοίωση είναι συγγενής μέ τήν παρομοίωση στό ε 409 κ.έ., σπου δι ναυαγός Ὁδυσσέας διακρίνει στεριά μπρός του. 4. Τό ύποκειμένο τής παρομοίωσεως ταυτίζεται περισσότερο μέ τόν Ὁδυσσέα κιν πό λίγο μέ τήν Πνυχλόπτη. 5. 'Η νύχτα

τό Λάμπρο καί τό Φωτεινό, τά δυό της τά πουλάρια,
πού τῆς τραβοῦν τ' ἀμάξι της καί φῶς στόν κόσμο φέρνουν.

Τότε εἶπε στή γυναίκα του πάλε ὁ σοφός Δυσσέας:

«Ἄχ, ὅλα μας τά βάσανα δέν πῆραν, φῶς μου, τέλος
καί πίσω ἀκόμα ἀμέτρητοι μᾶς περιμένουν πόνοι

σκληροί, πού γράφει δόλόκληρους νά τούς περάσω ή μοίρα.

Ἐτσι προφήτεψε ή ψυχή τοῦ μάντη Τειρεσία!

τή μέρα πού κατέβηκα στό σκοτεινό τόν "Αδη

ζητώντας μέ τούς ναῦτες μου νά φτάσω στήν πατρίδα.

Μόν' ἔλα τώρα, ἀγάπη μου, νά πάμε στό κρεβάτι

νά κοιμηθοῦμε, τό γλυκό τόν ὑπνο νά χαροῦμε».

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε:

«Ἔτοιμη θά 'ναι ή κλίνη σου τήν ὥρα πού θελήσεις,

ἀφοῦ σ' ἀξιώσανε οἱ θεοί μέ τό καλό νά φτάσεις

στήν ποθητή πατρίδα σου, στ' ἀρχοντικό σου σπίτι.

Μόν' ἔλα, ἀφοῦ θυμήθηκες τά βάσανά σου τώρα,

πές τα κι ἐμένα, ἄν καὶ θαρρῶ στερνά πώς θά τά μάθω.

"Ομως κι ἀμέσως ἀσκημο δέν εἶναι νά τά ξέρω».

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας καί τῆς εἶπε:

«Καημένη, αὐτά τί τά ζητᾶς, τί θέλεις νά τά μάθεις;

Μόν' ἔλα, δίχως τίποτε νά κρύψω νά τ' ἀκούσεις.

"Ομως γι' αὐτό δέ θά χαρεῖς, καθώς κι ἐγώ δέ χαιρώ

πού μοῦ 'πε ὁ μάντης σέ πολλές θνητῶν νά τρέξω² χῶρες,

κρατώντας καλοσήκωτο κουπί στά δυό μου χέρια,

ὅσο νά φτάσω σέ λαούς πού θάλασσα δέν ξέρουν

καὶ τρῶνε ἀνάλατο φαγί καί μήτε ἀπό καράβια

γνωρίζουν κοκκινόπλωρα, μήτε εἰδανε ποτέ τους

τά καλοτράβηχτα κουπιά, πού 'ναι φτερά τῶν πλοιών.

Κι ἄκου, καθώς μοῦ τό "λεγε τ' ἀλάθευτο σημάδι.

"Οταν στό δρόμο πού τραβῶ ξένος μέ βρεῖ διαβάτης

ἔγινε πιό μεγάλη. Στήν παλαιά Διαθήκη ή ήμέρα εἶναι ἐκείνη πού πήρε μεγαλύτερη διάσταση, ὅταν ἔγινε μάχη ἀνάμεσα στούς 'Αμορίτες καί τούς 'Ισραηλίτες ('Ησ. 10, 13).

1. Ἡ σχετική προφητεία βρίσκεται στό λ 121 κ.έ. 2. Οι στίχοι πού ἀκολουθοῦν εἶναι θεματική καί φραστική ἀπανάληψη τῶν στίχων λ 124 κ.έ.

καὶ λιχνιστήρι αὐτό μοῦ πεῖ στὸν ὅμο πού σηκώνω,
πρόσταξε τότε τὸ κουπί στὸ χῶμα νά τό μπήξω¹
κι ὅμορφα νά προσφέρω ἐκεī σφαχτά στὸν Ποσειδώνα,
ἀρνί, δαμάλι καὶ καπρί τῶν χοίρων ἀναβάτη,
νά φτάσω στήν πατρίδα μου κι ἀρχοντικές θυσίες
πολλές νά κάμω στοὺς θεούς, πού κατοικοῦν στά οὐράνια,
μέ τή σειρά τοῦ καθενός. Κι ὁ θάνατος πιά τότε
γλυκός μακριά ἀπ' τά πέλαγα θά 'ρθει νά μ' ἀνταμώσει
στ' ἀρχοντικά μου γηρατειά. Καὶ γύρω μου ὁ λαός μου
πάντα θά ζει καλότυχος. "Ετσι εἰπε πώς θά γίνουν".

Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε:
«Ἀφοῦ καλύτερα οἱ θεοὶ τά γηρατειά σου γράφουν,
ἔχεις ἐλπίδα στά στερνά νά πάψουν τά δεινά σου».

Ἐνόσω αὐτά κουβέντιαζαν μιλώντας μεταξύ τους
ἡ Εὐρυνόμη ἐτοίμαζε κι ἡ βάγια τό κρεβάτι
βάζοντας στρώματα ἀπαλά στή λάμψη τῶν λαμπάδων.
Κι ἀφοῦ μέ βιάση στρώσανε τό μαλακό κρεβάτι,
γύρισε στό γιατάκι της νά κοιμηθεῖ ἡ γριούλα
κι ἡ Εὐρυνόμη μ' ἔνα φῶς στό χέρι προχωροῦσε,
καθώς οἱ δυό τους πήγαιναν νά πέσουν στό κρεβάτι.
Κι ἄμα τοὺς πῆγε γύρισε κι αὐτή στήν κάμαρή της.
Κι ἐκεῖνοι τότε στό παλιό κρεβάτι μέ λαχτάρα
τῆς παντρεῖας θυμήθηκαν τήν ὁρισμένη τάξη².
Τότε ὁ θεϊκός Τηλέμαχος, ὁ Εύμαιος κι ὁ βουκόλος
πάψανε ἀμέσως³ τό χορό, πάψανε κι οἱ γυναῖκες
κι ὅλοι ἐπειτα κοιμήθηκαν στό ίσκιερό παλάτι.

Κι ἐκεῖνοι, ἀφοῦ χαρήκανε τή ζαχαρένια ἀγάπη,
γλυκιά κουβέντα ἀρχίσανε μιλώντας μεταξύ τους.
Μιά τοῦ Ἀλέγε ὅσα πέρασε μές στό παλάτι ἐκείνη
τή σιχασμένη συντροφιά νά βλέπει τῶν μνηστήρων,

1. Δέες τό ἀντίστοιχο σχόλιο στό λ 124, 132. 2. Ὁ ποιητής, ἀπό σεβασμό πρός τά πρόσωπα πού πρωταγωνιστοῦν, ἀλλά καὶ πρός τά πρόσωπα πού παρακολουθοῦν μέ τήν ἀκοή ἡ τήν ὥραση, δίνει μέ δυό μόνο σειρές τήν ἐρωτική σκηνή. 3. Αὐτό ἔγινε ἀπό σεβασμό πρός τοὺς δύο συζύγους.

285

290

295

300

305

310

πού σφάζανε ἐξ αἰτίας της πλῆθος ἄρνια καὶ βόδια
κι ἀπ' τά πιθάρια ἀμέτρητο γλυκό κρασί τραβοῦσαν,
μιά πάλε ὁ θεογέννητος τῆς ἔλεγε ὁ Δυσσέας
ὅσα στούς ἄλλους ἔκαμε δεινά κι ὅσα κι ὁ ἴδιος
κακόπαθε. Καί χαίρουνταν ν' ἀκούει ἡ Πηνελόπη
κι οὐτ' ὑπνος τῆς ἐρχόντανε πρίν ὅλα νά τά μάθει.

315

Κι ἄρχισε¹ πᾶς τούς Κίκονες ὑπόταξε. Κατόπι
πᾶς ἔφτασε στήν καρπερή τῶν Λωτοφάγων χώρα.
Ο Κύκλωπας τί τοῦ 'καμε καὶ πᾶς τά πλέρωσε ὅλα,
πού τοῦ 'φαγε δίχως σπλαχνιά τούς ποθητούς συντρόφους.

320

Πᾶς ἔφτασε στόν Αἴολο καὶ τόν φιλοξενοῦσε,
ὅμως δέν τοῦ 'τανε γραφτό, κι ἂς τόν ξεπροβοδοῦσε
ἀκόμα νά 'ρθει στή γλυκιά πατρίδα, κι ἡ φουρτούνα
στήν ψαροτρόφα θάλασσα τόν γύρισε θρηνώντας.

325

Πᾶς πῆγε στήν Τηλέπυλο, τῶν Λαιιστρυγόνων χώρα,
πού τά καράβια χάλασαν, καὶ τούς γοργούς συντρόφους
(ὅλους, καὶ μόνος γλίτωσε μέ τό καράβι ἐκεῖνος).

Τῆς Κίρκης τά καμώματα τῆς εἶπε καὶ τούς δόλους,
στόν "Αδη πᾶς κατέβηκε τόν καταραχνιασμένο,
τοῦ Τειρεσία τήν ψυχή τοῦ μάντη νά ρωτήσει,
μέ πλοϊο του πολύσκαρμο, κι εἶδε δόλους τούς συντρόφους
κι ἐκείνη πού τόν ἔκαμε κι ἔθρεψε ἀπό μικράκι.

330

Πᾶς τ' ἄκουσε τό λυγερό τραγούδι τῶν Σειρήνων,
πᾶς ἔφτασε καὶ στίς Κρουστές τίς πέτρες καὶ στήν ἔρμη
τή Σκύλλα καὶ τή Χάρυβδη, πού δίχως νά τήν πάθει
κανείς θνητός δέν πέρασε καμιά φορά κοντά τους.

335

Πᾶς φάγανε οί συντρόφοι του τοῦ "Ηλιου τά γελάδια,
πᾶς ἔκαψε τό γλήγορο καράβι ὁ βροντορίχτης,
τοῦ Κρόνου ὁ γιός, μέ φλογερό ἀστροπελέκι τότε
κι ὅλοι οἱ λεβέντες χάθηκαν συντρόφοι του, κι ἐκεῖνος

340

1. Ἡ ἔξιστόρηση, πού ἀκολουθεῖ, είναι περιληψη ἀπό τή μεγάλη ἀφήγηση τοῦ Όδυσσεα μπρός στή συγκέντρωση τῶν Φαιάκων στίς ραψῳδίες ι, κ, λ, μ. Πρόκειται γιά ἐγκιβωτισμό (ἀνακεφαλαίωση) τοῦ ποιητικοῦ παρελθόντος μέσα στό ποιητικό παρόν.

τή μαύρη μοίρα ξέφυγε μονάχος, καὶ πῶς πῆγε
στῆς Ὡγυγίας τό νησί στήν Καλυψώ¹ τή νύφη,
πού τόν κρατοῦσε κι ἄντρα της ποθοῦσε νά τόν ἔχει,
καὶ στή βαθιά τόν ἔθαψε σπῆλιά της, τάζοντάς του
νά τόνε κάμει, ἀθάνατο κι ἀγέραστον ἀκόμα,
ὅμως ποτέ δέν τοῦ πειθε στά στήθια τήν καρδιά του.

Πῶς ἔφτασε στούς Φαιάκες μέ βάσανα καὶ πίκρες,
πού σάν θεό τόν τίμησαν ἀπ' τήν καρδιά τους ὅλοι
καὶ μέ καρύβι στή γλυκιά τόν ἔστειλαν πατρίδα,
χαλκό καὶ μάλαμα σωρό καὶ ροῦχα δίνοντάς του.

Αὐτό τό λόγο εἶπε στερνό κι ὑπνος² γλυκός τόν πῆρε,
πού ὅλα τά μέλη παραλεῖ καὶ τής ψυχῆς τίς ἔννοιες.

Κι ἔνα ἄλλο ή λιόθωρη θεά σοφίστηκε ή Παλλάδα.

Τήν ὥρα πού κατάλαβε πώς χόρτασε ό Δυσσέας
τόν ὑπνο καὶ τήν ἀγκαλιά τής γλυκοποθητής του,
σήκωσε τή χρυσόθρονη τή νυχτογεννημένη
ἀμέσως ἀπ' τόν Ὁκεανό, νά φέρει φῶς στόν κόσμο.

Σηκώθηκε ἀπ' τό μαλακό κρεβάτι κι ό Δυσσέας
κι ἔτσι δυό λόγια μίλησε στό λατρευτό του ταίρι·
«Καλή μου, πιά ἀπό βάσανα χορτάσαμε κι οἱ δυό μας
ἀτή σου τόν πολύπαθο νά κλαῖς τό γυρισμό μου,
κι ό Δίας κι οἱ λοιποί θεοί νά μέ κρατοῦν μέ πίκρες
ἄλαργα ἀπ' τήν πατρίδα μου, πού τόσο τήν ποθοῦσα.

Τώρα τό πολυπόθητο σάν βρήκαμε κρεβάτι,
τό βιός μας θά κοιτάξουμε στό σπίτι ἐδῶ, ὅσο μένει,
κι ὅσα μοῦ κόψανε οἱ γαμπροί σφαχτά μου οἱ ξιπασμένοι,
πολλά θά πάρω μόνος μου, κι ἄλλα οἱ Θιακοί θά δώσουν,
ώσότου μέσα τίς αὐλές νά τίς γεμίσουν ὄλες.

Μά τώρα στό πολύδεντρο τό ξοχικό³ θά σύρω,
νά ίδω τό γέρο μου γονιό, πού κλαίει πικρά γιά μένα.

345

350

355

360

365

370

1. Δέξ γιά τήν παραμονή του στό νησί τής Καλυψῶς α 50 κ.έ., ε 7 κ.έ. 2. Ὁ ίδιος γλυκός ὑπνος πήρε τόν Ὁδυσσέα, τότε πού οἱ Φαιάκες ναῦτες τόν ἔβγαλαν ἀπό τό καρύβι τους καὶ τόν ἀπιθωσαν στήν ἀγαπημένη του Ἰθάκην ν 95 κ.έ. 3. Δέξ ψ 143.

Καὶ κάμε, φῶς μου, ὅπως σοῦ πᾶ, στοχαστική κι ἄς εἶσαι.
Θά τρέξει ἡ φήμη τῶν γαμπρῶν, πού ξέβγαλα στό σπίτι,
ό ἥλιος ἂμα πρωτοβγεῖ. Στ' ἀνώι ἀνέβα τότες
καὶ κάτσε μὲ τίς δοῦλες σου χωρίς νά ἰδεῖς κανένα.

375

Εἶπε κι ἀμέσως φόρεσε τά ξακουστά ἄρματά του,
κι ἔπειτα τόν Τηλέμαχο, τόν Εῦμαιο, τόν τσοπάνη¹
σηκώνει κι εἶπε τ' ἄρματα νά βάλουν τοῦ πολέμου.
Κι ἐκεῖνοι τόν ύπακουσαν καὶ πήρανε τά ὅπλα.
Τήν πόρτα ἀνοίγουν κι ἔβγαιναν, κι ὁ δόλιος ὁ Δυσσέας
ἔξω ἀπ' τήν πόλη τούς περνᾶ, σκοτάδι² σκεπασμένους.

380

1. Ἐννοεῖ τό βουκόλο Φιλοίτιο. 2. Είναι ἡ γνωστή προστατευτική όμιχλη, πού κάλυψε τόσες φορές τόν Ὁδυσσέα προφυλάσσοντάς τον ἀπό ἐπικείμενα δεινά.

Ἐρμῆς ψυχοπομπός

Ω

Κάλεσε τίς ψυχές ὁ Ἐρμῆς¹ κοντά του τῶν μνηστήρων,
κρατώντας τό χρυσό ραβδί, πού ἀνθρώπων, ὅσους θέλει,
μαγεύει μάτια ἥ καὶ ξυπνᾶ πάλε ἄλλους κοιμισμένους.

Μέ κεινο τίς ξεκίνησε κι αὐτές τόν ἀκλουθοῦσαν
μέ τσιριχτά· κι ὅπως πετοῦν μές στῆς σπηλιᾶς τό βάθος
οἱ νυχτερίδες² τρίζοντας, ὅταν καμιά ἀπ' τό βράχο
πέσει κι ἀπ' τήν ἀρμάθα της, πού δένει ἥ μιά τήν ἄλλη,
τό ἴδιο τρίζανε οἱ ψυχές καθώς τίς ὁδηγοῦσε
νά πᾶνε ὁ ἄκακος Ἐρμῆς στό μουχλιασμένο δρόμο.
Πέρασαν τή Λευκόπετρα καὶ τοῦ Ὄκεανοῦ³ τό ρέμα,
περνοῦν τοῦ "Ηλιου τήν μπασιά⁴, τή χώρα τῶν ὀνείρων,
κι εὐτύς σέ λίγο φτάσανε στ' ἀσφοδελό λιβάδι,

1. Δέν είναι μόνο ἀγγελιοφόρος τῶν θεῶν, μά καὶ ψυχοπομπός. 2. Δές καὶ μ 443.
3. Περιγραφή τοῦ "Αδη ἔχουμε καὶ στό κ 507 κ.έ., ὅπου ἡ Κίρκη δίνει τίς σχετικές
ὅδηγίες γιά τό ταξίδι τοῦ κάτω κόσμου στόν Ὄδυσσέα. 4. τήν είσοδο.

πού μένουν ὅλες οἱ ψυχές, τῶν πεθαμένων ἵσκιοι.

Καὶ τ' Ἀχιλλέα τὴν ψυχή καὶ τοῦ Πατρόκλου βρῆκαν
καὶ τοῦ Ἀντιλόχου¹ καὶ μαζί τοῦ πολεμόχαρου Αἴα,
πού ἦταν ὁ πρῶτος στὸ κορμί καὶ στή λεβέντικη ὄψη
μέσα στούς ἄλλους Δαναούς μετά ἀπ' τὸν Ἀχιλλέα.

Ἐτσι συνόδευαν αὐτοὶ τὸν ἔακουστό Ἀχιλλέα,
κι ἤρθε περιίλυπη² ἡ ψυχή τοῦ βασιλιᾶ Ἀγαμέμνου
καὶ γύρω του συνάχτηκαν οἱ ἄλλες, πού μαζί του
πῆγαν μέ θάνατο σκληρό στήν κατοικιά τοῦ Αἰγίστου.

Πρώτη τοῦ μίλησε ἡ ψυχή τοῦ ἔακουστοῦ Ἀχιλλέα.

«Τ' Ἀτρέα γιέ, σέ λέγαμε τὸν πιό ἀγαπημένο
πάντα ἀπ' τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς, στὸ βροντορίχτη Δία,
γιατὶ ὥριζες πολὺ στρατό, τά πρῶτα παλικάρια,
στήν Τροία, πού μᾶς πότισε τοὺς Ἀχαιούς φαρμάκια.

Μά πρίν τῆς ὥρας ἔμελλες νά πᾶς καὶ σύ ἀπ' τή μοίρα,
πού ὅποιος στόν κόσμο γεννηθεῖ θνητός δέν τὴν ἔειφεύγει.
Ἀμποτε, μέσα στίς τιμές τῆς βασιλείας πού εἶχες,
οὐ θάνατος νά σ' ἔβρισκε κι ἡ μοίρα σου στήν Τροία.

Τότε οἱ Παναχαιοί ψηλό θά σου 'σταιναν μνημούρι
καὶ πίσω δόξα θ' ἄφηνες μεγάλη στό παιδί σου³.

Τώρα μέ θάνατο πικρό νά πᾶς ἦταν γραφτό σου».

Τότε ἔτσι ἀπάντησε ἡ ψυχή τοῦ γιοῦ τ' Ἀτρέα κι εἶπε:
«Γιέ τοῦ Πηλέα καλότυχε⁴, θεόμορφε Ἀχιλλέα,
πού ἀλάργα ἀπ' τ' Ἀργος χάθηκες στήν Τροία καὶ γιά σένα
οἱ πρῶτοι πέσανε Ἀχαιοί τριγύρω σου καὶ Τρῶες,
σάν πολεμοῦσαν κύκλο σου καὶ σύ ἥσουν ἔαπλωμένος
μακρύς πλατύς στόν κουρνιαχτό, δίχως πιά νοῦ γιά ἀμάξια.

Καὶ πολεμούσαμε ὅλοι ἐκεῖ ὅσο βαστοῦσε ἡ μέρα,
κι οὐ Δίας ἄν δέν ἔβρεχε, δέ θά 'πανε κι ἡ μάχη.

Κι ἀπ' τίς ριξιές σάν πήραμε τό λείψανο στά πλοῖα,

1. Γιά τούς ἥρωες αὐτούς μίλησε ὁ Νέστορας στόν Τηλέμαχο στό γ 112 κ.έ. 2. Στό λ 391 κ.έ. περιγράφεται γιατὶ ἦταν περιίλυπη πάντα ἡ ψυχή τοῦ Ἀγαμέμνονα. 3. Ἐννοεῖ τὸν Ὁρέστη. Τὴν ἴδια εὐχή διατύπωσε ὁ Τηλέμαχος στήν Ἀθηνᾶ-Μέντη γιά τὸν πατέρα του, πού τὸν νόμιζε χαμένο (α 239 κ.έ.). 4. Ἡ καλοτυχία ἀναφέρεται στόν ἔνδοξο θάνατο.

15

20

25

30

35

40

σέ στρῶμα σέ ξαπλώσαμε, καί τ' ὅμορφο κορμί σου
παστρέψαμε μέχιο¹ νερό καὶ λάδι, κι ὥλοι γύρω
χύνανε δάκρυα οἱ Δαναοί κι ἔκοβαν τά μαλλιά τους.

Κι ἡ μάνα σου² ἤρθε ἀπ' τό γιαλό μ' ἀθάνατες Νεράιδες,
σάν ἄκουσε τήν εἰδηση καὶ μιά βουή μεγάλη
σηκώθηκε στή θάλασσα, πού ὥλους τρεμούλα πῆρε.

Θά 'μπαιναν τότε οἱ Δαναοί στά βαθουλά καράβια,
ἄν δέν τούς κράταγε ἄνθρωπος, πολλῶν κι ἀρχαίων γνώστης,
ὅ Νέστορας, πού κι ἀπό πρίν σοφή ἦταν ἡ βουλή του.

Αὐτός μέλογια γνωστικά τούς μίλησε ἔτσι κι εἶπε:
«Ἄργιτες, Ἀχαιόπουλα, μή φεύγετε, σταθεῖτε,
νά 'ρθει ἀπ' τό κύμα ἡ μάνα του μ' ἀθάνατες Νεράιδες
τό πεθαμένο της παιδί νά τό μοιρολογήσει».

Κι οἱ μεγαλόψυχοι Ἀχαιοί τήν ἄκουσαν καὶ μένουν.

Γύρω σου οἱ κόρες στάθηκαν τοῦ πελαγίστου γέρουν,
κι ἄλιωτα ροῦχα σοῦ 'βαλαν καὶ τό χαμό σου κλαῖγαν.

Κι οἱ Μοῦσες ὅλες, κι οἱ ἐννιά³, μέ τή γλυκιά φωνή τους,
μοιρολογοῦσαν, πού Ἀχαιοῦ δέν ἔμεινε ἔνα μάτι
ἀδάκρυτο. Τέτοιον καημό τό μοιρολόι σκορποῦσε.

Μέρες καὶ νύχτες δεκαφτά, χωρίς νά πάψει ὁ θρῆνος,
σέ κλαίγαμε, οἱ ἀθάνατοι μέ τούς θνητούς ἀνθρώπους.

Στίς δεκοχτώ σέ δώσαμε στίς φλόγες καὶ τριγύρω
ἀρνιά παχιά σοῦ σφάξαμε καὶ τραχηλάτα βόδια.

Καὶ σύ στά ροῦχα τῶν θεῶν, στό λάδι καί στό μέλι
καιγόσουν, κι ἄπειροι Ἀχαιοί, πεζούρα κι ἀμαξάδες,
τ' ἄρματα ρίχναν στή φωτιά νά δυναμώσει ἡ φλόγα
καὶ μιά βουή σηκώθηκε κι ἀλαλαγμός μεγάλος.

Κι ὅταν πιά σ' ἔκαψε ἡ φωτιά, τά κόκαλά σου τ' ἄσπρα
συνάξαμε τή χαραυγή καὶ βάλαμε, Ἀχιλλέα,
σέ λάδι κι ἄδολο⁴ κρασί. Κι ἔνα χρυσό ἀμφορέα

1. γλιαρό. 2. ἡ Θέτιδα. "Οσα λέγονται ἐδῶ γιά τόν Ὀδυσσέα φανερώνουν τήν πρόθεση τοῦ ποιητῆ νά κλείσει τόν κύκλο τῶν Τρωικῶν μέ τίς τιμές πού ἀποδόθηκαν στόν κεντρικό ἥρωα. 3. Στό α 1 ὁ ποιητής ἐπικαλέσθηκε τή θεά- Μούσα τής ποιήσεως. 'Εδῶ μαθαίνουμε πώς οἱ Μοῦσες ἦταν ἐννέα. 4. ἄκρατο, ἀνέρωτο κρασί.

ἔφερε ἡ μάνα σου, δουλειά τοῦ ξακουσμένου Ἡφαίστου,
κι ἔλεγε ἀπ' τό Διόνυσο πώς χάρισμα¹ τόν εἰχε.

Ἐκεῖ, Ἀχιλλέα, βάλαμε τά κόκαλά σου τ' ἄσπρα.

μέ τοῦ Πατρόκλου ἀνάμιχτα, πού χε ἀπό πρίν πεθάνει,
καὶ τοῦ Ἀντιλόχου² χωριστά, πού ἀπ' ὅλους τούς συντρόφους
— ὁ Πάτροκλος σάν πέθανε — ξεχωριστά ἀγαποῦσες.

Κι διάγυρά τους ἔπειτα ψηλό μεγάλο τάφο

σηκώσαμε ὥλος ὁ στρατός τῶν μαχητῶν Ἐλλήνων

στόν ἀπλωτόν Ἐλλήσποντο, σέ μιᾶς κορφῆς τὴν ἄκρη,
νά φαίνεται ἀπ' τό πέλαγο καὶ νά τόν βλέπουν ὅλοι,

ὅσοι στόν κόσμο τώρα ζοῦν κι ὅσοι ξοπίσω θά ρθουν³.

Κι ἀπ' τούς θεούς ἡ μάνα σου πεντάμορφα βραβεῖα⁴

ζήτησε καὶ μᾶς ἔβαλε στῶν Ἀχαιῶν τούς πρώτους.

Πολλές φορές θά σου τυχε νά ιδεῖς ταφές ήρώων,

ὅταν μεγάλος βασιλιάς καμιά βολά πεθάνει,

πού βγαίνουν στόν ἀγώνα οί νιοί νά πάρουν τά βραβεῖα.

Μά ἐκεῖνα ἀνίσως τά βλεπες, θά σάστιζε ἔτσι ό νοῦς σου,
πόβαλε ἡ ἀργυρόποδη θεά γιά σένα ἡ Θέτη,

γιατί ἡσουν στούς μακαριστούς θεούς ἀγαπημένος.

Κι ἄν πέθανες, δέ χάθηκε στόν κόσμο τ' ὄνομά σου,

μά θά 'ναι αἰώνια ἡ δόξα σου σ' ὅλη τή γῆ, Ἀχιλλέα.

Ἐγώ δημως ἀπ' τόν πόλεμο ποιό τ' ὄφελος πού βρῆκα;

Θάνατο μοῦ γραψε πικρό στό γυρισμό μου ὁ Δίας,

νά σκοτωθῶ ἀπ' τόν Αἴγιστο κι ἀπ' τήν κακή γυναίκα».

Κι ἐκεῖ πού τέτοια λέγανε μιλώντας μεταξύ τους,

ἔφτασε κι ὁ Ἀργοφονιάς φέρνοντας τῶν μνηστήρων

στόν Κάτω Κόσμο τίς ψυχές, πού σκότωσε ό Δυσσέας.

Κι ὥπως τούς είδαν σύστισαν κι εὐτύς κοντά τους πῆγαν.

Γνώρισε ἀμέσως ἡ ψυχή τοῦ βασιλιᾶ Ἀγαμέμνονου

τοῦ Μελανέα τό παιδί, τόν ξακουστό Ἀμφιμέδος,

1. δῶρο. 2. Εἶναι ὁ γιός τοῦ Νέστορα, πού τή μνήμη του θύμισε στόν Τηλέμαχο μέ πολὺ καμάρι (γ 115). 3. Στόν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα ἥρθε ἀργότερα καὶ προσκύνησε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὅταν στράτευσε κατά τῶν Περσῶν. 4. Εἶναι τά ἀθλα.

5. Εἶναι γιός τοῦ Μελανέα πού φιλοξένησε στήν Ιθάκη τόν Ἀγαμέμνονα, ὅταν πήγε ἐκεῖ γιά νά πείσει τόν Ὀδυσσέα νά πάρει μέρος στά Τρωικά. Τόν Ἀμφιμέδοντα σκότωσε ό Τηλέμαχος στό γ 286.

75

80

85

90

95

100

γιατί τόν φιλοξένησε στό σπίτι του στό Θιάκι.

Πρώτη τοῦ μίλησε ἡ ψυχή τοῦ γιοῦ τ' Ἀτρέα κι εἶπε·

«Ποιά συμφορά σᾶς ἔφερε στή μαύρη γῆ, Ἀμφιμέδο,

ἔτσι ὅλους συνομήλικους καὶ διαλεχτούς λεβέντες;

Στήν πόλη ἄλλο δέ θά βρισκες τέτοιο λογάδι¹ ήρώων.

Μή στά καράβια ὁ Σαλευτής σᾶς χάλασε τοῦ κόσμου,

κακό βοριά σηκώνοντας καὶ κύματα ἀφρισμένα;

Μή στή στεριά σᾶς χάλασαν ὄχτροι πού ἀρνιά καὶ βόδια

τούς πήρατε; Μήν πέσατε τήν ὥρα πού τό κάστρο

καὶ τίς γυναῖκες ἀπό σᾶς νά σώσουν πολεμοῦσαν;

Πέξ μου γι' αὐτό πού σέ ρωτῶ. Γιά φίλος σου παινιέμαι².

«Ἡ δέ θυμᾶσαι μιά φορά στό σπίτι σου πώς ἥρθα

νά πάρω μέ τ' ἀνάφρυδα καράβια τό Δυσσέα

μαζί μέ τόν ὄπλαρχηγό Μενέλαιο γιά τήν Τροία;

Σκίσαμε τ' ἀφροπέλαγο σ' ὀλόκληρο ἔνα μήνα,

ἀφοῦ μέ κόπο ἀλλάξαμε τή γνώμη τοῦ Δυσσέα».

Πάλε ἔτσι ἀπάντησε ἡ ψυχή τοῦ ξακουστοῦ Ἀμφιμέδου·

«Τ' Ἀτρέα ξακουσμένε γιέ, πρωτάρχοντα Ἀγαμέμνο,

κι ἐγώ ὅλα τά θυμοῦμαι αὐτά, θεόθρεψτε, ὅπως τά πες.

Τώρα νά μάθεις θά σοῦ πῶ, χωρίς νά τά σκεπάσω,

τό θλιβερό τό τέλος μας πῶς ἥταν. Τοῦ Δυσσέα,

πόλειπε ἀλάργα, θέλαμε νά πάρουμε τό ταιρι,

καὶ κείνη μήτε ἀρνιόντανε, μήτ' ἔκανε τό γάμο

κι ἔνα μονάχα κοίταζε πᾶς νά βρει τό χαμό μας.

Κι ἀκόμα αὐτό τό τέχνασμα σοφίστηκε μές στ' ἄλλο.

Τόν ἀργαλειό της ἔστησε στόν πύργο της νά φάνει

διπλό, ψιλόδιαστο πανί κι ἔτσι ἄξαφνα μᾶς εἶπε·

«Ἀφοῦ πιά πέθανε, παιδιά, ὁ θεϊκός Δυσσέας³,

ἔχετε λίγη ύπομονή κι ἃς βιάζεστε γιά γάμο,

ὅσο νά φάνω τό πανί, νά μή μοῦ πᾶν χαμένα

1. συγκέντρωση, ὅμιδα. 2. καυχιέμαι. 3. Οἱ στίχοι πού ἀκολουθοῦν καὶ περιέχουν τό δόλο τῆς Πηνελόπης βρίσκονται καὶ στό β 101 κ.έ., ὅπου ὁ Ἀντίνοος ἀνακαλύπτει στή συνάθροιση τῶν Ιθακησίων τό τέχνασμα τῆς βασιλισσας.

τά νήματα, ἔνα σάβανο νά κάμω τοῦ Λαέρτη,
ὅταν τόν βρεῖ τοῦ ἀξύπνητου θανάτου ἡ μαύρη μοίρα,

μή μέ κατηγορήσουνε μιά μέρα οἱ Θιακοπούλες
πώς πῆγε δίχως σάβανα, κι ἂς εἶχε βιός χιλιάδες».

Ἐτσι εἶπε κι ἀποκοίμισε τήν ἄφοβη καρδιά μας.

Κι ἔφαινε τότε τό πανί τ' ἀτέλειωτο ὅλη μέρα
καὶ μέ τό φῶς δουλεύοντας τό ξήλωνε τήν νύχτα.

Τρεῖς χρόνους ἔτσι κέρδισε νά μᾶς γελᾶ μέ ἀπάτη.

Κι ὁ τέταρτος σάν ἔφτασε μέ τῶν καιρῶν τό διάβα,
(κι οἱ μῆνες δόλο πέρναγαν καὶ πλήθαιναν οἱ μέρες)
μιά δούλα τό μαρτυρήσε, πού μόνη τά ἔσερε ὅλα,
καὶ τό πανί τήν πιάσαμε τ' ὅμορφο νά ξηλώνει.

Τότε, ἥθελε δέν ἥθελε, τ' ἀπόσωσε ἐξ ἀνάγκης.

Στόν ἀργαλειό σάν τό ὑφανε καὶ τό βγαλε πλυμένο
στό φῶς τῆς μέρας, πόλαμπε σάν ἥλιος, σάν φεγγάρι,
τότε! ἀπό κάπου² τό θεϊκό Δυσσέα κακή μοίρα
φέρνει σέ μιά ἄκρη ξοική πόμενε ὁ χοιροτρόφος.

Ἐφτασε ἀπ' τήν ἀμμουδερή τήν Πύλο ἐκεῖ κι ὁ γιός του
ὁ συνετός Τηλέμαχος μ' ἔνα καράβι μαῦρο,
κι ἀφοῦ τό χάρο πλέξανε κι οἱ δυό τους τῶν μνηστήρων,
ἥρθε ὁ Τηλέμαχος μπροστά καὶ πίσω του ὁ Δυσσέας
στήν πόλη, κι ὁ χοιροβοσκός τόν ἔφερνε παρόμοιο
μέ γέρο δύστυχο φτωχό ντυμένο μέ κουρέλια.

(Ροῦχα λερά στό σῶμα του, καὶ στό ραβδί ἀκουμποῦσε).

Κανείς μας δέν τόν γνώρισε πώς ἦταν ὁ Δυσσέας,
ἔτσι ἀξαφνα ὅπως φάνηκε, μήτε κι οἱ γέροι ἀκόμα,
μόν' τοῦ πετούσαμε βρισιές, τοῦ δώσαμε καὶ ξύλο³,
κι αὐτός μ' ὑπόμονη καρδιά βαστοῦσε νά ὑποφέρνει
τούς χτύπους καὶ τίς προσβολές μές στό δικό του σπίτι.

Κι ὁ νοῦς ἀφοῦ τόν φώτισε τοῦ ἀσπιδοφόρου Δία,

135

140

145

150

155

160

1. Τό τέλειωμα τοῦ ὑφαντοῦ συμπίπτει μέ τήν ἐπιστροφή τοῦ Ὁδυσσέα στήν Ίθακη. 2. Οἱ μνηστήρες ἀγνοοῦσαν βέβαια πῶς καὶ ἀπό ποῦ ἥρθε ὁ Ὁδυσσέας. 3. Δές τή χειροδικία τοῦ Ἀντίνοου στό ρ 467 κ.ἔ., τοῦ Εύρυμαχου στό σ 394.

πῆρε μέ τόν Τηλέμαχο τ' ἄρματα τοῦ πολέμου
καὶ στὸ κελάρι τά 'βαλε καὶ κλείδωσε τίς πόρτες.
Τότε ἔσπρωξε μέ πονηριά¹ τό λατρευτό του ταίρι
νά βάλει σίδερο ψαρί² κι ἀλύγιστο δοξάρι
βραβεῖο καὶ τοῦ φόνου ἀρχή στούς ἀμοιρούς μνηστῆρες.

Τότε κανείς δέν μπόρεσε τήν κόρδα νά τεντώσει
τοῦ δοξαριοῦ, γιατί ἥθελε δύναμη κι ἄλλη ἀκόμα.

Σάν ἔπεσε μέ τή σειρά στά χέρια τοῦ Δυσσέα,
φωνάζαμε ὅλη μέ βουή σ' αὐτόν νά μήν τό δώσουν,
μ' ὅσα πολλά κι ἄν ἔλεγε. Κι ἀπ' ὅλους μόνο ὁ γιός του
πρόσταζε στόν πατέρα του νά δώσουν τό δοξάρι.

Καὶ σάν τό πῆρε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας,
τήν κόρδα τέντωσε εὔκολα καὶ πέρασε ἡ σαΐτα
τά σίδερα. Καὶ τότε ὀρθός ἀπάνου στό κατώφλι
πετοῦσε τίς σαΐτες του, ἄγρια τηρώντας γύρω,
καὶ τόν Ἀντίνο χτύπησε³. Ἐπειτα σ' ὅλους πάλε
ἔριχνε κι ἔπεφταν σωρός μπροστά του οἱ σκοτωμένοι.

Γιατί τό ξέραμε βοηθό κάποιο θεό πώς εἶχε. 180

Στά δώματα ὅλοι τρέχανε ἀπό κακή τους γνώμη
κι ἐδῶ κι ἐκεῖ τούς θέριζε κι αὐτοί βαριά βογγώντας
ἔπεφταν κάτω κι ἔβαφε τό αἷμα τους τό χῶμα.

Ἐτσι, Ἀγαμέμνο, πέσαμε. Κι ἄθαφτα ἀκόμα ὡς τώρα
τά λείψανά μας κείτονται στό σπίτι τοῦ Δυσσέα. 185

Γιατί δέν πῆγε ἡ εἰδηση στό σπίτι, στούς δικούς μας,
τό μαῦρα αἷμα ἀπ' τίς πληγές νά πλύνουν καὶ στό στρῶμα
νά μᾶς θρηνήσουν, πού 'ναι αὐτό στούς πεθαμένους χρέος».

Τότε ἔτσι μιλήσε ἡ ψυχή τοῦ γιοῦ τ' Ἀτρέα κι εἰπε·
«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,

γυναίκα ἀλήθεια ἀπόχτησες μ' ἀσύγκριτες τίς χάρες⁴.

Πόσο ἡ καρδιά στά στήθια της πιστή τῆς Πηνελόπης,

1. Οἱ μνηστῆρες ὑπόθεσαν πώς ἡ Πηνελόπη ὀδηγήθηκε ἀπό τόν Ὄδυσσέα στήν ἀπόφαση νά ὁρίσει ἀγώνα τόξου. Αὐτό ὅμως δέν είναι ὀρθό, γιατί ἡ ἀναγνώριση τῶν δύο συζύγων ἔγινε στή ραψῳδία ψ, δηλαδή μετά τή μνηστηροφονία. 2. Δές φ 81. 3. Δές χ 15. 4. Τοῦτος ὁ λόγος τοῦ Ἀγαμέμνονα είναι ὑμνος ἀπό τόν Ἀδη τῶν ἀρετῶν τῆς πιστῆς Πηνελόπης.

καὶ πόσο πάντα ἀξέχαστο τὸν ἄντρα τῆς κρατοῦσε.
 Ἀθάνατο ἀπ' τίς χάρες της θά μείνει τ' ὄνομά της,
 καὶ θά τὴν κάμουν οἱ θεοὶ τραγούδι ἀγαπημένο
 στὸν κόσμο, γιὰ τὴ φρόνιμη νά λέει τὴν Πηνελόπη.
 Ἐκείνη, ἄχ, δέν κακούργησε, ώς τοῦ Τυνδάρου ή κόρη!,
 πού σκότωσε τὸν ἄντρα τῆς καὶ μισητό τραγούδι
 θά τῆς ταιριάσουν, κι ἅφησε στῶν θηλυκῶν τὸ γένος
 φήμη κακή, πού νά μισοῦν καὶ τίς καλές ἀκόμα».

Τέτοιες κουβέντες ἔκαναν μιλώντας μεταξύ τους
 στὸν Ἀδη, ὥπως στεκόντανε κάτου στῆς γῆς τά βάθη.
 Κι ἐκεῖνοι², ἀφοῦ κατέβηκαν δξώ ἀπ' τὴν πόλη, πῆγαν
 σέ λίγο στό πολύκαρπο χωράφι τοῦ Λαέρτη,
 πού μόνος του τ' ἀπόχτησε μ' ἵδρο³ πολύ καὶ κόπο.
 Ἐκεῖ εἶχε καὶ τό σπίτι του κι ὀλόγυρα καλύβες,
 πού κάθονταν οἱ δούλοι του κι ἔτρωγαν καὶ κοιμοῦνταν,
 δούλοι πιστοί, πού τοῦ 'καναν τὴ γνώμη στίς δουλειές του.
 Κι εἶχε μιά Σικελιώτισσα⁴ γριά στό ξοχικό του,
 ἐκεῖ πού ζοῦσε ἀπόμερος, καὶ τὸν γεροκομοῦσε.

Τότε ὁ Δυσσέας πρόσταξε τοὺς δούλους καὶ τὸ γιό του·
 «Σεῖς τώρα στό καλόχτιστο καλύβι μπῆτε μέσα,
 καὶ σφάχτε εὐτύς ἔνα θρεφτό, τό πιό καλό, νά φᾶμε.
 Ἐγώ δημως τὸν πατέρα μου θά δοκιμάσω πρῶτα,
 ἀν θά γνωρίσει, ὅταν μέ ἰδοῦν τὰ μάτια του, τό γιό του,
 ἦ, χρόνια ἀφοῦ μᾶς χώρισαν, δέ θά μ' ἀναγνωρίσει».

Ἐτσι εἶπε κι ἔδωσε ἔπειτα στούς δούλους⁵ τ' ἄρματά του
 κι ἐκεῖνοι ἀμέσως μπήκανε στό σπίτι, κι ὁ Δυσσέας
 γιὰ τὸ σκοπό του σίμωσε στὸν καρπερό τὸν κῆπο.
 Κι ὥπως κατέβη στίς φυτειές δέ βρῆκε τό Δολίο,
 μήτε ἄλλον ἀπ' τοὺς δούλους του, μήτε κανένα γιό του,
 γιατί εἶχαν φύγει ἀπό νωρίς χαλίκια νά συνάξουν,

1. Εἶναι ή γυναίκα του Κλυταιμήστρα. 2. Ὁ Ὀδυσσέας, ὁ Τηλέμαχος, ὁ Εὔμαιος καὶ ὁ Φιλοίτιος. Ὁ στίχος συνδέεται μὲ τό τέλος τῆς ραψωδίας ψ. 3. μέ ἰδρώτα. 4. Γιά τὴν ἴδια γερόντισσα γίνεται λόγος στό α 197 ἀπό τὴν Ἀθηνᾶ.

195

200

205

210

215

220

νά χτίσουν φράχτες στίς φυτειές μαζί μέ τό Δολίο¹.

Μά βρῆκε τόν πατέρα του μονάχο νά σκαλίζει
ἔνα δεντράκι στή φυτειά τήν θμορφοστρωμένη.

225

Ροῦχα φοροῦσε φτωχικά, λερά, κακοραμμένα,
καί στά καλάμια² ἀπό πετσί βοδιοῦ ραφτά τουσλούκια³,
νά μήν τόν βλάφτουν τά κλαδιά, καί γιά τά βάτια χέρες.
Κι ἀπάνου στό κεφάλι του γιδίσιο κράνος⁴ είχε,

230

νά μεγαλώνει ή λύπη του. Κι ὥπως τόν εἰδε ἐμπρός του
νά σβήνει ἀπ' τά γεράματα, νά τόν μαραίνει ή λύπη,
στάθηκε, δάκρυα χύνοντας, σέ μιά ἀπιδιά ἀπό κάτου.
Κι ἐκεῖ στό νοῦ του ἀνάδευε καί στής καρδιᾶς τά βάθη

235

νά τρέξει στόν πατέρα του νά τόν γλυκοφιλήσει
καί νά τοῦ πεῖ πώς ἔφτασε στήν ποθητή πατρίδα,

ἢ νά τοῦ κάμει ρώτημα γιά νά τόν δοκιμάσει.

Κι ἐκεῖ πού συλλογίζονταν καλύτερό του βρῆκε
πρῶτα μέ λόγια ἀγγιχτικά νά πάει νά τόν πειράξει.

Μέ αὐτή τή σκέψη σίμωσε κοντά ὁ θεϊκός Δυσσέας.

Ἐνα δεντράκι σκάλιζε σκυμμένος ὁ Λαέρτης,

240

κι ἀφοῦ κοντά του σίμωσε, τοῦ 'πε ὁ λεβέντης γιός του·

«Ἐ, γέρο, βλέπω τή φυτειά πώς ξέρεις νά φροντίζεις
κι ὅλα καλά τά νοιάζεσαι, μήτε ἔχει ἔνα δεντράκι,
μήτε συκιά, μήτε ἀχλαδιά, πρασιά κι ἐλιά καί κλῆμα,
πού νά 'ναι ἀπεριποίητο σ' ὅλο τόν κῆπο μέσα.

245

Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σου πᾶ, νά μή θυμώσεις ὅμως.

Μονάχα ἐσύ είσαι ἀκοίταχτος καί στά γεράματά σου
τέτοια φορεῖς παλιόρουχα κι είσαι λερός ὁ ἴδιος.

Δέ σ' ἀμελᾶ ὁ ἀφέντης σου, γιατί καλά δουλεύεις,
μήτε ἔχεις, ἄν σέ ἵδει κανείς στ' ἀνάστημα, στήν ὅψη,
ἀπάνω σου τό δουλικό. Γιά βασιλιάς λέσ μοιάζεις,

250

ὅταν λουστεῖ καί φάει φωμί καί σέ ἀπαλό κρεβάτι

1. Πιστός δοῦλος τής Πηνελόπης τόν ὅποιο ἔδωσε ὁ πατέρας της Ἰκάριος. Στό δ 746 ή Πηνελόπη δίνει ἐντολή στό Δολίο νά ἐνημερώσει τό γέροντα Λαέρτη γιά τή δολοφονική ἐνέδρα τῶν μνηστήρων ἐναντίον τοῦ Τηλέμαχου. 2. κνήμες. 3. περικνημίδες. 4. κάλυμμα, σκούφος.

πάει νά πλαγιάσει, πού ὅλα αὐτά ταιριάζουν γιά τούς γέρους.
 Μόν' ἔλα πές μου τώρα αὐτό καί τήν ἀλήθεια μίλα.
 Ποιῶν εἰσαι δοῦλος καί σέ ποιοῦ τά χτήματα δουλεύεις; 255
 Καί τοῦτο ξήγα μου σωστά, καλά νά καταλάβω,
 ἐδῶ τό Θιάκι ἄν εἰναι αὐτό πού φτάσαμε¹, ὅπως μοῦ 'πε
 κάποιος πού σάν ἐρχόμουνα μ' ἀπάντησε στό δρόμο,
 ὅχι ἔξυπνος τόσο πολὺ, ἀφοῦ δέν εἶχε θάρρος
 νά πεῖ ἢ ν' ἀκούσει κάθε τι γι' αὐτά πού τόν ρωτοῦσα, 260
 ὁ φίλος μου τί γίνεται, ἄν στή ζωὴ εἰναι ἀκόμα,
 ἢ πέθανε καί βρίσκεται μές στ' "Ἄδη τά λημέρια.
 Κι ἔνα ἄλλο τώρα θά σοῦ πᾶ καί πρόσεξε ν' ἀκούσεις.
 "Ανθρωπο φιλοξένησα μιά μέρα στήν πατρίδα, 265
 στό σπίτι μας, πού ἄλλος κανείς ἀπ' ὅσους ξένους εἰδα
 δέν ἤρθε τόσο ἀγαπητός στό πατρικό μου σπίτι.
 Παινεύονταν τό γένος του πώς ήταν ἀπ' τό Θιάκι
 καί τό Λαερτη μοῦ 'λεγε πατέρα του πώς εἶχε.
 Τόν πῆρα ἐγώ στό σπίτι μου καί τόν φιλοξενοῦσα
 κι ήταν ἀπ' ὅλα τά καλά τό σπίτι μου γεμάτο, 270
 καί ταιριασμένα τοῦ δώσα φιλοξενίας δῶρα.
 'Ἐφτά κομμάτια μάλαμα² τοῦ δώσα δουλεμένο
 κι ἔνα κροντήρι ολάργυρο μέ τέχνη σκαλισμένο.
 Χλαμύδες δώδεκα μονές καί δώδεκα ἀντρομίδες,
 τόσες φλοκάτες ὅμορφες, χιτῶνες ἄλλους τόσους, 275
 χώρια γυναῖκες τέσσερις στόν ἀργαλειό τεχνίτρες,
 πεντάμορφες πού μόνος του τίς διάλεξε καί πῆρε».

Κι ἀπάντησε ὁ πατέρας του μέ δάκρυα κι ἔτσι τοῦ 'πε:
 «Ο τόπος εἰναι, ξένε, αὐτός πού ρώτησες νά μάθεις
 καί τόν κατέχουν ἄνθρωποι κακοί καί διαστρεμμένοι³. 280
 Τά δῶρα πού τοῦ χάρισες ὅλα χαμένα πῆγαν,
 κι ἐδῶ ἄν ἐκείνον ζωντανό τόν ἔβρισκες στό Θιάκι,

¹Ἐδῶ ἔχουμε μιά νέα πλαστή ἱστορία τοῦ ἥρωα. 2. Στήν ψυχή τοῦ 'Οδυσσέα κα-
 τέχουν περίοπτη θέση τά πλούσια δῶρα, πού τοῦ χάρισαν οἱ Φαιάκες. 3. Ἐννοεῖ
 τούς μνηστῆρες, γιά τό θάνατο τῶν ὁποίων τίποτα δέ γνωρίζει.

- δῶρα θά σοῦ 'δινε κι αὐτός καί θά σέ προβοδοῦσε¹
μ' ἀγάπη, ως εἶναι τό σωστό σ' ὅποιον ἀρχίσει πρῶτος.
Μόν' ἔλα πές μου τώρα αὐτό καί τήν ἀλήθεια μίλα. 285
- Σάν πόσα χρόνια πέρασαν ἀφότου πλανεμένο
κοντά σου φιλοξένησες τό δύστυχο παιδί μου,
ἄν ἦταν τότε στή ζωή, πού ἀλάργα ἀπό πατρίδα
κι ἀπό δικούς, στή θάλασσα τόν ἔφαγαν τά ψάρια,
ἡ στή στεριά τόν ἔσκισαν θεριά μέ τά κοράκια. 290
- Κι ἡ μάνα πού τόν γέννησε κι ὁ ἔρμος του ὁ πατέρας
δέ στόλισαν τό στρῶμα του νά τόν μοιρολογήσουν.
Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη² τό λατρευτό του ταίρι,
ώς τοῦ ἀρεπε δέν ἔκλαψε τόν ἄντρα της στό στρῶμα,
μήτε τά μάτια τοῦ 'κλεισε, πού στούς νεκρούς ταιριάζει. 295
- Καί τοῦτο ξῆγα μου σωστά, καλά νά καταλάβω.
Ποιός εἰσαι; Ποιός ὁ τόπος σου; Πῶς λέγονται οἱ γονιοί σου;
Ποῦ τό καράβι στάθηκε πού σ' ἔφερε μέ ναῦτες;
Ἡ μήπως ἔρχεσαι ἔμπορος μέ ξένο ἐδῶ καράβι
κι οἱ ναῦτες ἀφοῦ σ' ἔβγαλαν γύρισαν πίσω πάλε;» 300
- Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ ἀπε·
«Ἐγώ εἰμαι ἀπ' τόν Ἀλύβαντα³ κι ἀπό μεγάλο σπίτι,
τοῦ ἄρχοντα Ἀφείδαντα παιδί κι Ἐπήριτο⁴ μέ λένε.
Ἄθελα ἡ μοίρα μ' ἔφερε ἐδῶ ἀπ' τή Σικανία⁵.
Μακριά ἀπ' τήν πόλη τό γοργό καράβι σύραμε ὅξω. 305
- Ο πέμπτος χρόνος ἔκλεισε ἀφότου κι ὁ Δυσσέας
πέρασε ἀπ' τήν πατρίδα μου. Καλότυχα στόν ἔρμο
δεξιά⁶ φανῆκαν τά πουλιά, σάν ἦταν νά φύγει,
κι ἔψυγε ἐκεῖνος μέ χαρά. Κι εῖχαμε ἐλπίδα πάλε
νά σμίξουμε καί μέ λαμπρά νά φιλευτοῦμε δῶρα». 310
- Εἶπε, κι ἐκεῖνον καταχνιά σκεπάζει μαύρη λύπης,
καί χῶμα ἀρπάζει⁷ μέ τίς δυό τίς χοῦφτες καί τό ρίχνει,
-
1. θά σέ κατευόδωνε. 2. Μέ κολακευτικά λόγια ἐκφράσθηκε γιά τήν Πηνελόπη
καὶ ἡ μητέρα τοῦ 'Οδυσσέα 'Αντίκεια στό λ 184. 3. Εἶναι φανταστική πόλη.
Φαίνεται πώς ἡ λέξη ἔχει κάποια σχέση μέ τό ρ. ἀλάσματι πού σημαίνει πλανιέμαι,
περιφέρομαι ἀπ' ἐδῶ κι ἀπ' ἐκεῖ. 4. Τό πρόσωπο εἶναι προϊστορικό. 5. Σικελία.
6. Τό ἴδιο έζηνε δάνταν ὁ Τηλέμαχος ἀπό τή Σπάρτη πήρε τό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς
δέες ο 160. 7. Παρόμοια κι ὁ Ἀχιλλέας στό Σ 23 τῆς Ίλιάδας σκεπάζει μέ σκόνη
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀναστενάζοντας βαριά, στήν ασπρη κεφαλή του.

Καὶ τοῦ Δυσσέα φούσκων τό στῆθος κι ἀπ' τῇ μύτῃ πόνος πικρός τοῦ ξέσπαζε, σάν εἶδε τό γονιό του.

Χυμάει¹ καὶ τόν ἀγκάλιασε, τόν φίλησε καὶ τοῦ 'πε· «'Ο ἴδιος εἴμαι ὁ γιός σου ἐγώ, πού λαχταρᾶς, πατέρα, κι ἔφτασε στήν πατρίδα μας τόν εἰκοστό πιά χρόνο.

Μόν' κράτα πιά τά κλάματα καὶ τόν πικρό τό θρῆνο, ν' ἀκούσεις κάτι πού θά πῶ, γιατί μᾶς βιάζει ή ἀνάγκη. Σκότωσα στό παλάτι μας τούς ἄναντρους μνηστῆρες καὶ τίς ζημιές ζεράσανε καὶ τ' ἄνομά τους ἔργα».

Τότε ἔτσι πάλε ἀπάντησε κι είπε ὁ γέρο Λαέρτης·

«'Αν ὁ Δυσσέας είσαι σύ, ἀλήθεια, τό παιδί μου, πές μου σημάδια² φανερά κι ἐγώ νά τό πιστέψω».

Τότε ἔτσι κι ὁ πολύσοφος τ' ἀπάντησε ὁ Δυσσέας·

«Κοίταξε πρῶτα τήν πληγή³ πού μέ τό δόντι τ' ασπρο μοῦ καμε ὁ κάπρος μιά φορά στόν Παρνασσό ὅταν πῆγα.

Ο ἴδιος τότε μ' ἔστειλες κι ή σεβαστή μου ή μάνα νά τρέξω στόν πατέρα της Αὐτόλυκο, νά πάρω τά δῶρα του, δσα μοῦ ταξε στό σπίτι μας σάν ήρθε.

Κι ἀκόμα στάσου νά σοῦ πῶ τοῦ περβολιοῦ τά δέντρα⁴, πού μιά φορά μοῦ χάρισες κι ἐγώ σοῦ τά ζητοῦσα μικρό παιδάκι πίσω σου στόν κήπο ἀκολουθώντας.

Ανάμεσα περνούσαμε καὶ σύ μοῦ τά μετροῦσες.

Μοῦ 'δωσες δώδεκα ἀχλαδιές, συκιές μαζί σαράντα, δέκα μηλιές καὶ μοῦ 'λεγες κλήματα νά μοῦ δώσεις δργους⁵ πενήντα μέ λογῆς σταφύλια φορτωμένους, ὅταν ἐρχόντανε ὁ καιρός πού θά καρποφοροῦσαν».

Είπε, κι ἐκείνου λύθηκαν τά πόδια κι ή καρδιά του, πού γνώρισε τ' ἀλάθευτα σημάδια ὅπως τοῦ τά 'πε καὶ τό παιδί του ἀγκάλιασε, καὶ λιγοθυμισμένο

τό κεφάλι του, ἐκφράζοντας ἔτσι τό μεγάλο του πόνο γιά τό χαμό τοῦ Πάτροκλου.

1. Διακόπτεται ἀπότομα ή διαδικασία τοῦ ἀναγνωρισμοῦ. 2. Δές καὶ ψ 114, ὅπου τά σημάδια ζητᾶ Η Πηνελόπη. 3. Τό ἴδιο σημάδι ἔδειξε γιά νά τόν ἀναγνωρίσουν οἱ δύο βοσκοί στό φ 219. 4. Ἐδῶ παρέχονται σημάδια τῆς αὐλῆς τό μοτίβο διατηρήθηκε στά δημοτικά τραγούδια τῆς Εεντιάζ. 5. αὐλάκι, ἀράδα, σειρά. Ἐδῶ

τόν ἔσφιγγε ὁ πολύπαθος στά στήθια του ὁ Δυσσέας.

Σάν πῆρε ἀνάσα κι ἡ καρδιά συνῆρθε τοῦ Λαέρτη,

πάλε ἄνοιξε τό στόμα του κι ἔτσι εἶπε μέ δυό λόγια·

345

«Ἄχ, ἔχει ἀκόμα, Δία μου, θεούς μές στά οὐράνια,

ἄν οἱ μνηστῆρες πλέρωσαν τά κακουργήματά τους.

Τώρα ἔνας φόβοι¹ μέ κρατεῖ, ἐδῶ νά μήν πλακώσουν

ὅλο τό πλῆθος τῶν Θιακῶν κι εἰδῆσῃ νά μή στείλουν

στῶν Κεφαλλήνων τά χωριά βοήθεια νά ζητήσουν».

350

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε·

«Θάρρος, κι αὐτά πού σκέπτεσαι στό νοῦ σου μήν τά βάζεις.

Στό σπίτι τώρα ἂς τρέξουμε πού 'ναι κοντά στόν κῆπο.

Ἐκεῖ εἴπα στόν Τηλέμαχο τραπέζι νά ἑτοιμάσει

μαζί μέ τό χοιροβοσκό καὶ τό βοϊδοφυλάχτη».

355

Ἐτσι εἶπε καὶ ξεκίνησαν γιά τ' ὅμορφο τό σπίτι.

Καὶ στ' ὅμορφοκατοίκητο σάν ἦρθανε τό σπίτι,

βρήκανε τόν Τηλέμαχο, τόν Εὔμαιο, τό βουκόλο²,

ψητό νά κόβουν καὶ κρασί νά βάζουν στά ποτήρια.

Κι ἡ Σικελιώτισσα ἡ γριά τόν ξακουστό Λαέρτη

360

ἔλουσε τότε στό λουτρό, τόν ἔτριψε μέ λάδι

κι ὅμορφη ἀπάνου τοῦ βαλε χλαμύδα. Κι ἡ Παλλάδα

ἦρθε καὶ τοῦ ξανάνιωσε³ τοῦ βασιλιὰ τά μέλη,

καὶ πιό ψηλό τόν ἔκαμε καὶ πιό παχύς νά δείχνει·

Ἐπειτα βγῆκε ἀπ' τό λουτρό καὶ θάμαζε ὁ Δυσσέας

365

νά βλέπει τόν πατέρα του μ' ἀθάνατο παρόμοιο,

κι ἔτσι μέ λόγια πεταχτά τοῦ μίλησε καὶ τοῦ 'πε·

«Κάποιος, πατέρα, ἀπ' τούς θεούς ἀπάνω τούς οὐράνιους

σ' ἔκαμε πιό ὅμορφότερο στ' ἀνάστημα, στήν ὅψη».

Τότε ἔτσι ἀπάντησε σ' αὐτόν ὁ συνετός Λαέρτης·

370

«Δία πατέρα, κι Ἀθηνᾶ κι Ἀπόλλο μου, εἴθε νά μουν

σάν τόν καιρό πού πάτησα τό Νήρικο τό κάστρο⁴,

είναι ἡ σειρά ἀπό κλήματα.

1. Είναι ὁ φόβος πού ἀπό καιρό γυροφέρνει τόν 'Οδυσσέα' δές καὶ υ 43, ψ 125 κ.ε. 2. Φιλοίτιο. 3. Ἐχουμε σέ μικρότερη κλίμακα τήν ἀνανέωση τοῦ 'Οδυσσέα μετά τό λουτρό, πού ἐμφανίσθηκε μπρός στή Ναυσικᾶ (ζ 231) καὶ μπρός στήν Πηνελόπη (ψ 160). 4. Πόλη στήν ἀπέναντι τής Λευκάδας ηπειρωτική ἀκτή πού

τῶν Κεφαλλήνων ἀρχηγός, σ' ἄκρη γιαλοῦ χτισμένο.
Τέτοιος ψές να 'μουν σπίτι μας, φορώντας τ' ἄρματά μου
νά στέκω ὁρθός νά πολεμῶ τούς ἄναντρους μνηστῆρες,
πολλούς θά ξάπλωνα στή γῆ πού νά χαρεῖ ή καρδιά σου». 375

Τέτοιες κουβέντες ἔκαναν μιλώντας μεταξύ τους.

Καὶ τίς δουλειές σάν τέλεψαν κι ἐτοίμασαν τραπέζι,
ἀράδα πῆγαν στά θρονιά καὶ στά σκαμνιά νά κάτσουν.

Καὶ στό φαγί σάν ἄπλωναν, ἥρθε ὁ γέρο Δολίος 380
μαζί κι οί γιοί του, ἀπό δουλειά καὶ κόπο κουρασμένοι,
πού πῆγε ή Σικελιώτισσα γριά¹ νά τούς φωνάξει,
ή μάνα πού τούς ἔτρεφε καὶ πού γεροκομοῦσε,
σάν ἥρθαν τά γεράματα, τό γέρο τους πατέρα.

Μέσα τους σάστισε ή καρδιά, σάν εἶδαν τό Δυσσέα,
καὶ ξιπασμένοι² στάθηκαν στό σπίτι. Κι ὁ Δυσσέας 385
μέ δυό του λόγια μαλακά γυρίζει καὶ τούς κάνει·
«Καθίστε, γέρο, στό φαγί, κι ἀφῆστε τή ντροπή σας.
'Απ' ὧρα θέλαμε ψωμί ν' ἀρχίσουμε νά τρῶμε,
μά πάντα καρτερούσαμε καὶ σᾶς ἐδῶ νά 'ρθεῖτε».

Εἶπε καὶ τρέχει ἀνοίγοντας τήν ἀγκαλιά ὁ Δολίος
κι ἔπιασε καὶ τοῦ φίλησε τό χέρι τοῦ Δυσσέα
κι ἔτσι μέ λόγια πεταχτά³ τοῦ μίλησε καὶ τοῦ 'πε·
«Μᾶς ἥρθε, πολυπόθητε καὶ χιλιαγαπημένε,
ἀνέλπιστά μας, κι οί θεοί σέ φέρανε οί οὐράνιοι.

Γειά σου χαρά σου κι οί θεοί κάθε καλό ἄς σου δώσουν.
Καὶ τοῦτο ξήγα μου σωστά, καλά νά καταλάβω,
ή Πηνελόπη⁴, ἄν ἔμαθε τήν εἰδηση πώς ἥρθες,
ή κάποιον νά τῆς στείλω εὐτύς νά τῆς τό παραγγείλω».

Κι ἀπάντησε ὁ πολύσοφος Δυσσέας κι ἔτσι τοῦ 'πε·
«Τό 'μαθε τώρα, γέρο μου. Γι' αὐτό πιά μή φροντίσεις».
Εἶπε, κι ἐκεῖνος κάθισε στό κάθισμά του πάλε.

κυριεύθηκε ἀπό τό Λαέρτη.

1. Δέξ καὶ ω 209. 2. Ἐδῶ σημαίνει ξαφνιασμένοι. 3. 'Από τήν ώραια αὐτή συγκέντρωση τῶν μελῶν καὶ τῶν φίλων τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας ἀπουσιάζει ή Πηνελόπη. Αὐτήν ἀκριβώς θέλει νά ειδοποιήσει δ ἀγάθος γέροντας δές καὶ π 140 κέ.

Καί τοῦ Δολίου τά παιδιά, τόν ξακουστό Δυσσέα
πῆγαν, τόν καλωσόρισαν καί τοῦ 'σφιγγαν τά χέρια
καί στόν πατέρα τους κοντά καθίσανε ὄλοι ἀράδα.

405

Κι ἐνόσω αὐτοί καθόντανε στό σπίτι καί δειπνοῦσαν,
στήν πόλη ἀμέσως ἔτρεξε γοργή μηνύτρα ἡ Φήμη¹,
τήν εἰδησῃ γιά τή σφαγή νά φέρει τῶν μνηστήρων.
Κι ἔτρεχαν ἄλλος ἀπ' ἄλλοϋ μέ κλάματα, μέ θρήνους,
σάν ἄκουσαν τήν εἰδηση, μπρός στοῦ Δυσσέα τό σπίτι.

410

Παιρνουν νά θάψουν τούς νεκρούς, καθένας τό δικό του,
καί κείνους πού ητανε ἀπ' ἄλλοϋ τούς ἔβαλαν στά πλοῖα
κι οἱ ναῦτες στήν πατρίδα τους τούς πῆγαν νά τούς θάψουν.
Πῆγαν κι αὐτοί στή σύνοδο μέ σπλάχνα ματωμένα.

Κι ὅταν συνάχτηκε ὁ λαός καί μαζωχτήκανε ὄλοι,
ἀπάνου δρόθος σηκώθηκε καί μίλησε ὁ Εὔπειθης,
πόκλαιγε μ' ἀσβηστο καημό τό γιό του τόν Ἀντίνο,
πού πρῶτο τοῦ τόν σκότωσε² ὁ ξακουστός Δυσσέας.
Γιά κείνον δάκρυα χύνοντας πῆρε τό λόγο κι εἰπε:
«Ἀδέρφια, αὐτός ὁ ἄνθρωπος κατάστρεψε τόν τόπο.

420

“Ολο πού πῆρε τό στρατό, χιλιάδες παλικάρια,
τόν ἔχασε, καί τά γοργά καράβια πᾶν κι ἐκεῖνα,
κι ἐδῶ ὅταν ἤρθε, σκότωσε τῶν Ἀχαιῶν τούς πρώτους.
Μά ἐλῦτε, πρίν νά φύγει αὐτός τρεχάτος γιά τήν Πύλο
η γιά τήν πλούσια Ἡλιδα, πού οἱ Ἐπειγοί³ ὄριζουν,
νά τοῦ ριχτοῦμε. “Ἐτσι, ἀτιμοι θά μείνουμε γιά πάντα.

425

Γιατί στόν κόσμο μιά ντροπή θά 'ναι, ὅσοι κι ἀν τ' ἀκούσουν,
πού τούς φονιάδες ἀδερφιῶν, φονιάδες τῶν παιδιῶν μας
ἀπλέρωτους ἀφήσαμε. Καλύτερα ἂς μή ζήσω,
κι αὐτή τήν ὥρα ὁ θάνατος ἂς ἔρθει νά μέ πάρει.

430

Μά ἐλῦτε ἐμπρός, μήπως αὐτοί προκάμουν νά περάσουν».

Ἐτσι εἰπε, δάκρυα χύνοντας, καί συμπονέσανε ὄλοι.

1. Δέξ καί ψ 142. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν θεοποιήσει τή φήμη. 2. Ὁπως ὁ Ἀντίνοος ἡγήθηκε τῶν μνηστήρων, ἔτσι κι ἐδῶ ὁ πατέρας του προσπαθεῖ νά ξεσηκώσει τό πλήθος κατά τοῦ Ὁδυσσέα. 3. Λαός πού κατοικοῦσε στή βόρεια Ἡλιδα.

Τότε ἦρθε κι ο τραγουδιστής¹ κι ο Μέδοντας² μαζί του,
σάν ξύπνησαν, ἀπ' τοῦ θεϊκοῦ Δυσσέα τό παλάτι,
κι ὅπως στή μέση στάθηκαν τούς εἶδαν κι ἀποροῦσαν.

Κι ἐκεῖ τούς εἶπε ο Μέδοντας μέ τή σοφή του γνώμη·
«Ἀκοῦστε νά σᾶς πῶ, Θιακοί. Χωρίς τῶν ἀθανάτων
τή θέληση δέν τά 'καμε τά ἔργα αὐτά ο Δυσσέας.
Ο ἴδιος εἶδα τό θεό³ κοντά του τόν οὐράνιο

νά στέκει, μέ τό Μέντορα στό κάθε τι παρόμοιο.

Και πότε θάρρος ἔβγαινε νά δώσει τοῦ Δυσσέα,
πού ἔτρεχε καί σάστιζε στό σπίτι τούς μνηστῆρες,
καί κάτου πέφτανε σωρός ἔνας στόν ἄλλο ἀπάνου».

Ἐτσι εἶπε κι ὄλοι πράσινοι γενήκανε ἀπ' τόν τρόμο.

Τότε εἶπε ο γιός τοῦ Μάστορα ο γερο-Ἀλιθέρσης⁴,
πού ἀπ' ὄλους μόνος ἕξι⁵ νά βλέπει ἐμπρός καί πίσω.

Αὐτός μέ λόγια γνωστικά τό λόγο πήρε κι εἶπε·

«Δῶστε, Θιακοί, μιά προσοχή σ' δ, τι ἔχω νά μιλήσω.
Αὐτές γενήκανε οί δουλειές ἀπό δικό σας σφάλμα.

Τοῦ κάκου ἐγώ κι ο Μέντορας, μέ γνώση προικισμένος,
φωνάζαμε ἀπ' τίς τρέλες τους νά πάψει πιά τούς γιούς σας,
πού κάνανε ἄνομες δουλειές, νά τρων μεγάλου ἀνθρώπου
τό βιός καί τή γυναίκα του νά θέλουν ν' ἀτιμάσουν,
γιατί ὄλοι στήν πατρίδα του θαρροῦσαν πώς δέ θά 'ρθει.

Και τώρα πῶς νά κάμετε τή συμβουλή μου ἀκοῦστε.
Μήν πάτε, γιατί μόνοι μας τό χάρο μας θά βροῦμε».

Εἶπε, κι αὐτοί πετάχτηκαν μ' ἀλαλαγμό μεγάλο
ἀπ' τούς μισούς οί πιό πολλοί — οί ἄλλοι μείνανε ὄλοι —
πού ο λόγος του δέν ἄρεσε κι ἄκουγαν τόν Εὔπειθη.

Και τρέχουν τότε στή στιγμή καί βάζουν τ' ἄρματά τους.

Κι ἔπειτα σάν όπλιστηκαν τό θαμπωτό χαλκό τους,
ὄλοι συνάχτηκαν μπροστά στήν ἀπλωτή τήν πόλη

1. Ό Φήμιος. 2. Πρόκειται γιά τόν κήρυκα, πού σώθηκε ἀπό τή σφαγή μέ τήν ἐπέμβαση τοῦ Τηλέμαχου (χ 359); δές και π 413. 3. Δές χ 208 κ.έ. 4. Στό β 166 κ.έ.
μίλησε σέ σκληρό τόν στούς μνηστῆρες γιά τήν ἄδικη συμπεριφορά τους καί τούς προειδοποίησε, γιά ὅσα ήταν ἐπόμενο νά συμβούν.

435

440

445

450

455

460

κι ἀπ' τή λωλάδα¹ του ἀρχηγός μπῆκε ό Εὐπείθης σ' ὅλους,
πού νόμιζε πώς τή σφαγή θά ἐκδικηθεῖ τοῦ γιοῦ του,
ὅμως δέν τοῦ 'τανε γραφτό πίσω πιά νά γυρίσει.

465

Τότε εἶπε κι ἡ θεά 'Αθηνᾶ στό γιό τοῦ Κρόνου Δία².
«Πατέρα μας, τοῦ Κρόνου γιέ, τῶν ἀθανάτων πρῶτε,
πές μου γι' αὐτό πού σέ ρωτῶ. Τί κρύβεις μές στό νοῦ σου;
Θ' ἀνάψεις ἄγριο πόλεμο καὶ μάχες ξανά πάλε,
ἢ νά τούς βάλεις μελετᾶς ἀγάπη ἀνάμεσό τους;»

470

Κι ὁ Δίας τῆς ἀπάντησε ό συγνεφοσυνάχτης
«Γι' αὐτά, παιδί μου, τί ρωτᾶς καὶ μέ συχνοξετάζεις;
μονάχη δέν τήν ἔκαμες τή σκέψη αὐτή στό νοῦ σου³,
πώς ό Δυσσέας σάν ἐρθεῖ νά τούς πλερώσει ἐκείνους;
Κάμε ὥπως θέλεις. Θά σοῦ πῶ κι ἐγώ τό τί ταιριάζει.
Ἄφοι πιά σκότωσε ό θεϊκός Δυσσέας τούς μνηστῆρες,
ἃς ὄρκιστοῦν οἱ ἄλλοι τους ὄρκους πιστούς ἀγάπης⁴
πάντα νά βασιλεύει αὐτός κι ἐμεῖς ἀπ' τήν καρδιά τους
νά σβήσουμε τό θάνατο παιδιῶν τους κι ἀδερφιῶν τους.
Καὶ μεταξύ τους σάν καὶ πρίν ἃς ἀγαπήσουν πάλε
καὶ πλούτη ἃς ἔχουν ἄφθονα κι εἰρήνη ὅσσο νά ζήσουν».

475

Εἶπε καὶ θάρρος ἔβαλε στήν πρόθυμη Παλλάδα,
κι ἀπ' τοῦ Ὀλύμπου τίς κορφές πέταξε κάτω κι ἥρθε.

Κι ἀφοῦ χορτάσανε ψωμί καρδιόγλυκο νά τρῶνε,
τό λόγο πῆρε ό θεϊκός Δυσσέας καὶ τούς εἶπε·
«Ἐνας ἃς τρέξει ὅξω νά ίδει μήπως κοντά ζυγώνουν». 485
«Ἐτσι εἶπε, κι ἔτρεξε ἔνας γιός ἀμέσως τοῦ Δολίου,
καὶ στό κατώφλι στάθηκε κι ὅλους κοντά τούς εἶδε,
καὶ στό Δυσσέα φώναξε μέ πεταχτά του λόγια·
«Πλάκωσαν, νά τους, γλήγορα ν' ἀρπάξουμε τά ὅπλα!»

490

Εἶπε κι αὐτοί σηκώθηκαν καὶ τ' ἄρματα φοροῦσαν,
μέ τό Δυσσέα τέσσερις κι ἔξ τά παιδιά τοῦ γέρου

1. ἀπερισκεψία, ἀνοησία. 2. Ἐδῶ ἔχουμε μιά τρίτη συνάθροιση τῶν θεῶν στόν Ὀλύμπο. Ἡ πρώτη ἔγινε στό α, ἡ δεύτερη στό ε. 3. Πράγματι τήν υπόθεση τῆς μνηστηροφονίας χειρίστηκε προσωπικά ἡ 'Αθηνᾶ' δές ε 25 κ.έ. 4. Ὁ τελευταῖος λόγος τοῦ Δία στήν Ὁδύσσεια είναι ἔνα κήρυγμα ἀγάπης, εἰρήνης, εὐδαιμονίας.

Δολίου. Πήραν τ' ἄρματα κι αὐτός μέ τό Λαέρτη,
ἄν κι ἡταν γέροι, θέλοντας καὶ μή, νά πολεμήσουν.
Κι ἔπειτα σάν ὄπλιστηκαν τό θαυμωτό χαλκό τους,
βγῆκαν τήν πόρτα ἀνοίγοντας, κι ἀρχήγευε ὁ Δυσσέας.

Τότε ἔφτασε κι ἡ Ἀθηνᾶ, τοῦ Δία ἡ θυγατέρα,
παρόμοια σάν τὸν Μέντορα στ' ἀνάστημα, στήν ὅψη
καὶ χάρηκε ὁ πολύπαθος Δυσσέας σάν τήν εἰδε,
κι ἔτσι εἶπε στόν Τηλέμαχο, τό ζηλεμένο γιό του
«Τώρα καὶ σύ, Τηλέμαχε, μές στή φωτιά τῆς μάχης
χυμώντας, ὅπου δείχνονται¹ τά πρῶτα παλικάρια,
νά μήν ντροπιάσεις, κοίταξε, τό πατρικό σου γένος,
πού πάντα πρίν νικούσαμε σέ δύναμη κι ἀντρεία».

Κι ὁ συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε καὶ τοῦ 'πε·
«Θά ίδεῖς, πατέρα, ἄν ἡ καρδιά πού κρύβω μές στά στήθια
μέλλει ντροπή στό γένος σου νά φέρει, καθώς εἰπες».

Εἶπε, κι ὁ γέρος χάρηκε Λαέρτης κι' ἔτσι κράζει·
«Τί μέρα εἶδα χαρούμενη θεέ μου, νά ξημερώσει,
ὅ γιός μου μέ τ' ἀγγόνι μου ἀγώνα ἀντρείας ἔχουν!»

Κοντά του πῆγε ἡ λιόκαλη θεά Ἀθηνᾶ καὶ τοῦ 'πε·
«Γιέ τ' Ἀρκεσία², φίλε μου καὶ πολυαγαπημένε,
εὐχήσου στή θεά Ἀθηνᾶ καὶ στό μεγάλο Δία,
καὶ τό μακρύ κοντάρι σου τίναξε νά τό ρίξεις».

Εἶπε καὶ τ' ἄναψε ἡ θεά Παλλάδα τό θυμό του.
Κι ἀφοῦ στήν κόρη εὐχήθηκε τ' ἀσπιδοφόρου Δία
τίναξε τό κοντάρι του μεμιᾶς καὶ τόν Εὐπείθη
μέσα ἀπ' τό χαλκομάγουλο τόν ἀκοντίζει³ κράνος
καὶ δέν ἐμπόδισε ὁ χαλκός, μόν' βγῆκε πέρα ὁ στόκος,
καὶ πέφτοντας βροντάει, ἀχοῦν καὶ τ' ἄρματα ἀπό πάνου.
Τότε ὁ Δυσσέας χύμηξε μέ τό λεβέντη γιό του
μπροστά καὶ μέ σπαθιά χτυποῦν καὶ δίστομα μαχαίρια.

1. ἀναδεικνύονται. 2. Ὁ Λαέρτης ἡταν γιός τοῦ Ἀρκείσιου. 3. Ἡ ἀριστεία τοῦ Λαέρτη θυμίζει τήν ἀριστεία τοῦ Ὀδυσσέα: ὁ πρῶτος σκότωσε τόν Εὐπείθη, ὁ δεύτερος σκότωσε τό γιό του Ἀντίνοο (χ 15 κ.ἔ.).

495

500

505

510

515

520

Τότε ὅλους θά τούς σκότωνε, κανείς δέ θά γυρνοῦσε,
ἀνίσως ἡ θεά Ἀθηνᾶ, τ' ἀσπιδοφόρου Δία
ἡ κόρη, δέν τούς φώναξε, τό πλῆθος νά κρατήσει·
«Πάψτε Θιακοί, τόν πόλεμο, πού ἀρχίσατε μέ λύσσα,
καὶ χωριστεῖτε γλήγορα δίχως νά τρέξει αἷμα».

525

Ἐτσι ἡ Παλλάδα φώναξε κι ὅλους τούς πῆρε τρόμος¹.

Πετοῦσαν ἀπ' τά χέρια τους τά ὅπλα ἀπ' τήν τρομάρα,
ἔτσι ὅπως φώναξε ἡ θεά, κι ἐπεφταν δόλα κάτου,
καὶ πρός τήν πόλη τρέξανε νά σώσουν τή ζωή τους.

530

Χούγιαξε² τότε ὁ θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας,
κι ἀφοῦ μαζεύτηκε χυμάει σάν κυνηγάρικο ὅρνιο.

Τόν καφτερό του κεραυνό ἔριξε ὁ Δίας τότε
κι ἐπεσε ἐμπρός στήν Ἀθηνᾶ, τοῦ ἀνίκητου πατέρα
τήν κόρη, κι ἔτσι φώναξε³ στόν πορθητή Δυσσέα·
«Γιέ τοῦ Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
στάσου καὶ πάψε τή σφαγή καὶ τή λυσσάρα μάχη,
μή σοῦ θυμώσει ὁ βροντερός τοῦ Κρόνου ὁ γιός ὁ Δίας».

535

Εἶπε, κι' αὐτός τήν ἄκουσε καὶ χάρηκε ἡ καρδιά του,
κι ἀνάμεσό τους ἔβαλε πιστούς ἀγάπης ὅρκους
ἡ κόρη ἡ λιοπερίχυτη τ' ἀσπιδοφόρου Δία,
μοιάζοντας μέ τό Μέντορα σ' δόλα, φωνή καὶ σῶμα.

540

1. Τό ἀρχ. κείμενο ἔχει δέος. Οι Ἀθηναῖοι πίστευαν πώς παρόμοιο δέος (φόβο) ἔβαλε στούς Πέρσες στό Μαραθώνα ὁ θεός Πάν (πανικός φόβος). 2. ἔβγαλε δυνατή κραυγή ἐκφοβισμοῦ. 3. Ἡ Ἀθηνᾶ μέ τήν ἐπέμβασή της δίνει λύση στό μεγάλο δράμα πού παιχτηκε μπρός μας.

Ἐξώφυλλο ΙΩ. ΜΗΛΙΩΝΗ

024000019492

ΕΚΔΟΣΗ Ζ', 1977 (IX) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 200.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 2892/22-7-77

ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΣΠΙΩΤΗ - ΕΛΚΑ Α.Ε.

JMR

7

